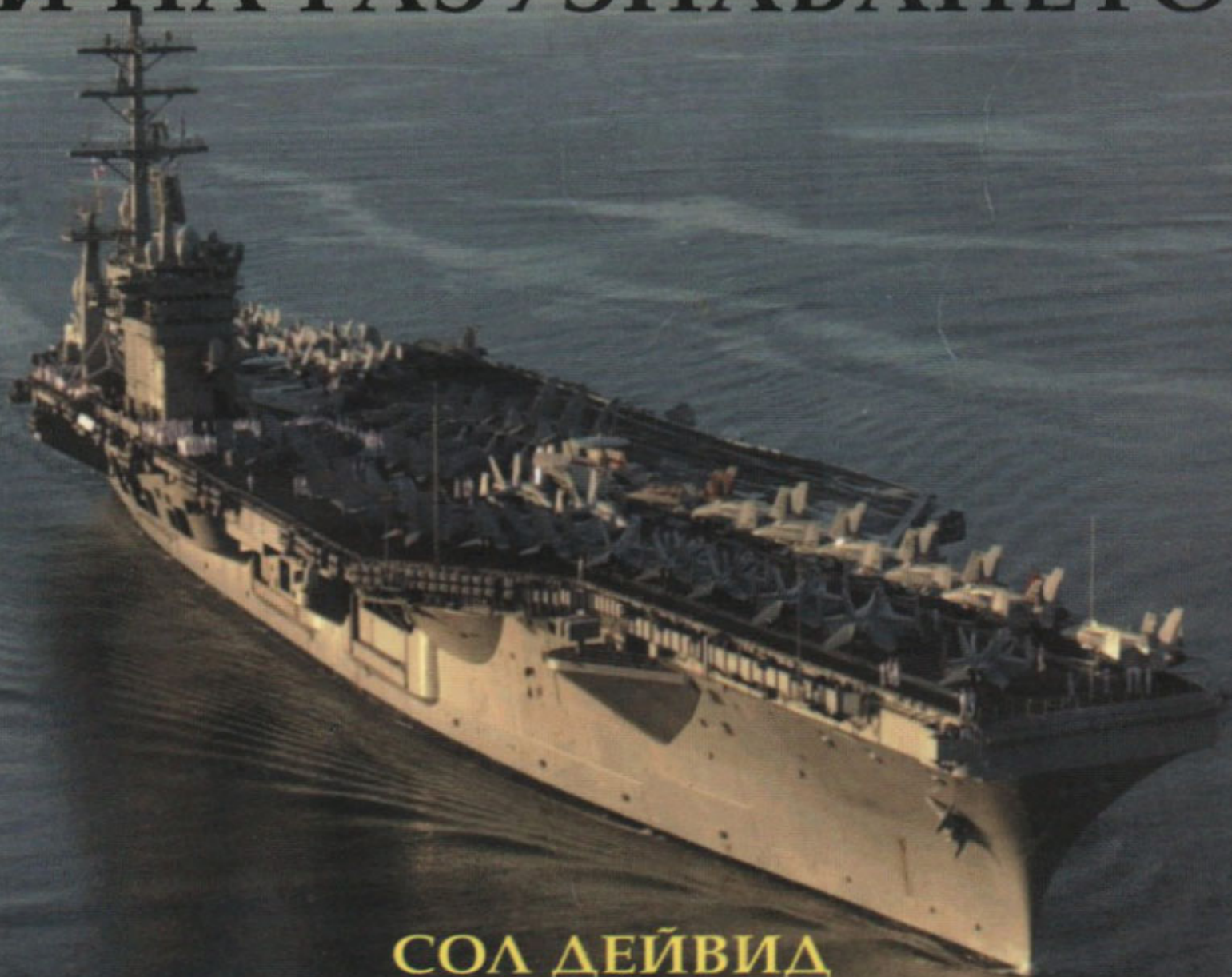

НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ГАФОВЕ

В СВЕТА НА
ВОЕННОТО ДЕЛО
И НА РАЗУЗНАВАНЕТО

СОЛ ДЕЙВИД
ПОЛК. ДЖОН ХЮЗ-УИЛСЪН

**СОЛ ДЕЙВИД, ДЖОН ХЮЗ-
УИЛСЪН
НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ГАФОВЕ В
СВЕТА НА ВОЕННОТО ДЕЛО
И НА РАЗУЗНАВАНЕТО**

Превод: Галина Ангелова, Дмитрий Илов

chitanka.info

В тази книга един известен военен историк и един офицер от военното разузнаване разкриват някои от най-големите военни грешки, извършени от раждането на Христа до наши дни. Ще научите:

- Как командирите, които поради своята некадърност, липса на опит или поради глупост излагат подчинените си на сигурна смърт.
- Как личното разузнаване на Хитлер го заблуди в опитите да надхитри враговете на Нацистката партия.
- Как бюрократичната каша и вътрешните дразги позволиха разрушителната атака срещу Пърл Харбър, докато САЩ имаше достъп до най-секретни японски шифрограми.
- За офанзивата на Тет на Виетконг през 1968 г., която завари най-развитата технически армия в света напълно неподготвена.
- За прекомерното самочувствие, политически игри и арабска хитрост, причинили поражението на Израел през 1973 г.
- За много случаи, превърнали се във фиаско поради намесата на некомпетентни във военното дело министри или политици — битката при Гуус Грийн по време на Фолкландската война от 1982 г.
- Как военни операции са обречени на провал поради слаби места още в планирането им — операцията „Браво Ту Зиро“, английският военен патрул от войната в Залива.
- За поразяващата грешка на разузнаването, която остави Саддам Хюсеин на власт над десет години след войната в Залива през 1991 г.

НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ГАФОВЕ В СВЕТА НА ВОЕННОТО ДЕЛО

ПРЕДИСЛОВИЕ

„C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre!“ („Прекрасно е, само да не беше война!“)^[1], промълвил генерал Баскет^[2], като гледал атаката на Леката бригада, най-грубата военна грешка на всички времена. В този конкретен случай, както често става, войските страдат заради забърканата от командирите им каша, заради техните неоспорими заповеди „направи или умри“, отбелязва Алфред Тенисън в известната си поема за безсмъртните действия.

Но военните гафове не са само от некадърното командване. Намесата на политиците (Хитлер в Сталинград), слабото представяне на войските (испанците в Ануал), неадекватно планиране (нападението в Диеп) и прекалената самоувереност (последната позиция на Къстър) са всички останали фактори. Повечето военни катастрофи са резултат от поредица грешки, без да споменаваме съпротивата на врага, но все пак една от тях винаги е фаталната.

За да опростя нещата, съм разделил книгата на пет тематично обособени глави, като всяка от тях съдържа шест различни случая на катастрофални събития, възникнали поради една и съща причина. Някои са добре известни, а други — не. Но всичките имат нещо общо: до голяма степен са били само наложени.

Много от тях са възникнали поради слабото военно присъствие на някои нации, особено в по-ново време. Обратно на всеобщото мнение, Италия не държи монопола върху негодността по време на битките. Ако тази книга доказва нещо, то е, че нито една сила не е застрахована да претърпи пълна катастрофа на бойното поле. Римската империя, средновековна Франция, Германия, Япония и Англия са претърпели позора от поражение, което е можело да бъде предотвратено.

Тридесетте представени случая имат за цел да предоставят увлекателно четиво и дълбок анализ на това, което се е случило и защо. Те заемат средна позиция от обединените в себе си

едновременно насмешливи историйки на по-популярните автори и по-трудоемките разкази на академичните историци.

Сол Дейвид

Монмоут, януари 1997 г.

---

[1] Целият израз е: „C’est magnifique, mais ce n’est pas la guerre: c’est de la folie!“ — „Прекрасно е, но това не е война: това е лудост!“. — Бел. Dave ↑

[2] Пиер Франсоа Жозеф Баскет (1810–1861), генерал, по-късно маршал от френската армия и сенатор. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 1

НЕКАДЪРНО УПРАВЛЕНИЕ

Изглежда, че некадърните генерали имат общи черти. Напредналата възраст и физическата невъзможност да се справят с поставените им задачи са две от тях, въпреки че генерал Маклилън — един от героите в тази глава, е бил само на тридесет и пет годишна възраст и в превъзходно здраве, когато поел командването на войските на Съюза в Антиетам.

Но още по-сериозен проблем бил липсата на опит в командването на военни действия. От шестимата описани тук генерали само един, генерал Маклилън (отново!), бил командвал по-рано в битка войсково формирование по-голямо от батальон, но резултатите от нея все пак били двузначни. Останалите генерали изкарали кариерите си, занимавайки се с персонала или в щабовете, или били мобилизирани в армията по спешност, доста след пенсионирането си. Такава наивност по време на война води само до колебливост и прекалена предпазливост във военните действия. Резултатите се изразяват в пропуснати ползи и накрая в катастрофа.

ЕЛФИ БЕЙ И ОТСТЪПЛЕНИЕТО ОТ КАБУЛ

Един от най-забележителните примери за некадърно командване е от 1842 г. по време на Първата афганистанска война (1838–1842 г.). Главнокомандващ тогава бил генерал-майор Уилям Елфинстоун, по-известен като *Елфи Бей*. „Неговото малодушно и страхливо поведение, — написал фелдмаршал сър Жералд Темпъл, — доведе до един от най-катастрофалните епизоди в историята на нашите войни срещу азиатците дотогава.“

Всичко започнало три години по-рано, когато заради сигурността на Индия британците нападнали Афганистан и свалили от власт емира Дост Мохамед, защото се стремял към съюз с Русия. На негово място поставили покорния, но непопулярен сред народа си бивш управник — шах Шуджа. Въстанието било неизбежно. Генерал-лейтенант сър Джон

Кейн, тогава командващ британската армия, предвидил избухването на въстание до есента на 1839 г. „Мога да те поздравя, че напусна страната, — казал той на един от подчинените си, — но помни ми думите, много скоро тук ще настъпи значителна катастрофа!“

Отначало всичко изглеждало спокойно. Войниците дори довели в Кабул своите семейства и гарнизонът водел живот, типичен за индийска военна база: с концерти, конни надбягвания, пързалки и състезания по крикет. Когато от Индия пристигнал и харемът на шах Шуджа, британците се почувствали достатъчно сигурни да напуснат крепостта на града „Бала Хисар“ и да настанят там семейството на шаха. Това била първата от поредицата фатални грешки.

Преместването на войските във временните войнишки жилища в полето извън крепостта било фатална грешка. Земята била ниска и блатиста, заградена от всички страни от хълмове и фортове. Между нея и града имало много овощни и други градини, поливани от напоителните ями. Поради това мястото било неудобно за бързото придвижване и маневриране на войските и артилерията.

Разположението на войнишките жилища в правоъгълник, обграден отвсякъде от ниски крепостни заграждения и тесни канавки, не можело да бъде по-зле избрано. Периметърът, който трябвало да бъде охраняван, бил дълъг около две мили и бил твърде голям, за да бъде защитаван от войските в гарнизона. Освен това част от укреплението била силно издадена на север, което я правела много уязвима. Но най-фатален в случая бил фактът, че по стечение на обстоятелствата командният щаб на войските бил разположен извън територията на този правоъгълник.

Мъжът, отговорен за некадърното разположение на защитните укрепления и временните войнишки жилища, бил предшественикът на Елфи Бей, генерал-майор Уилоуби Котън. Единственото обяснение е неговото самодоволство, което проличава в обръщението му към Елфи Бей при предаването на командването: „Няма да имаш никаква работа, тук всичко е спокойно.“

Но явно това място изисквало повишено внимание. Броженето, предизвикано от клана Дурани, било потушено в зародиш през януари 1841 г., благодарение решителните действия на генерал-майор Уилям Нот, твърд и безцеремонен офицер, тогава командващ военния гарнизон в Кандахар. Но Нот бил пренебрегнат като заместник на Котън в Кабул.

Причина за това бил чепатият му характер и неуважение към шах Шуджа. Не помогнало дори това, че бил „индийски“ офицер, назначен в армията на Източноиндийската компания.

От друга страна, Елфи Бей бил кралски офицер с почти безукорни препоръки. Баща му бил внук на десетия барон Елфинстоун и директор на Източноиндийската компания, а братовчед му бил губернатор на Мадрас. Елфи Бей служил при дука на Уелингтън, като се отличил в Заливната кампания и при Ватерло.

През този период той бил в армията на половин щатна длъжност и до 1839 г. не заемал активна военна служба, докато не бил изпратен в Индия за командир на Бенарската дивизия. Когато поел този пост, Елфи Бей бил на шестдесетгодишна възраст: страдал от лошо храносмилане, имал проблеми с уринирането и силна подагра, от което едва ходел. Затова се опитал да отклони оказаната му висока чест. Но лорд Акланд, тогава генерал-губернатор на Индия, под натиска на конната гвардия в Лондон (щаба на британската армия), не отменил назначението. Когато Нот узнал за назначението му, той отхвърля Елфи Бей с мотива, че бил „най-некадърният войник, който може да съществува в редиците на офицерите от съответния ранг“.

Най-после Елфи Бей пристигнал в Кабул през април 1841 г. и веднага легнал болен с висока температура и ревматичен шок. Едва през юли здравословното му състояние започнало да се подобрява. Докато бил на легло, той написал до родственика си лорд Елфинстоун следното писмо: „В момента чувствам болки в китките, глезените и колената и ако лекарската комисия ми препоръча, ще се обърна към лорд Акланд с молба да бъда освободен от тази длъжност... Оставането ми тук ще бъде безполезно за обществото и болезнено за мен.“

Но събитията го върхлетели. През август 1841 г. администрацията на лорд Мелбърн била сменена от консерваторите на Робърт Пийл. Опасявайки се, че авантюрата в Афганистан щяла да усложни разклатеното икономическо положение в Източноиндийската компания, Пийл наредил да се направят спешни икономии. Сър Уилям Макнатън, тогавашният британски пълномощник в Кабул, направил необходимото и през септември 1841 г. намалил наполовина субсидиите на източното племе гилзаи, което тогава контролирало движението на стоки за и от Индия — през прохода Кибер и Джалалабад. Ответната им реакция била да нападнат веднага следващите товари със стока за Индия. Но

Макнатън, притеснен да не се забави назначаването му за губернатор на Бомбай, омаловажил значението на тази заплаха. Племето гилзаи, писал той на лорд Акланд „просто вдигат много шум заради отчисления, които направихме в заплащането им, но ще бъдат жестоко наказани за престараването си“.

По-късно, за да спести някое и друго пени, Макнатън намалил още повече присъствието на англичаните в Кабул, настоявайки бригадата на полковник сър Робърт Сейл, щом приключи мандата си в Афганистан, да премине през земите на племето гилзаи и да се срещне със сменящия я гарнизон в Пешавар, вместо да накара смяната да се върне през Индия. Накрая лорд Акланд отстъпил пред молбите на Елфи Бей да бъде освободен от длъжност поради невъзможността да изпълнява задълженията си. На Елфи Бей било разрешено да се върне в Индия, когато Нот пристигне от Кандахар, за да го замести. Но вече било късно за тази промяна. На път за Пешавар, бригадата на Сейл била разгромена от племето гилзаи и не след дълго цялата държава била обхваната от въстанието.

Експлозията в Кабул избухнала призори на 2 ноември 1841 г. с атаката на местните хора срещу Английската резиденция. Когато новината дошла във войнишките укрепления, Елфи Бей не можел да предприеме решителни действия. Той на два пъти отменил заповедта си към своя заместник, бригадният генерал Джон Шелтън, да поведе войските към крепостта „Бала Хисар“, над Кабул, с мотива, че шах Шуджа контролирал положението там. Но всъщност войниците на шаха били обградени от въстаниците в тесните улици на града и когато Шелтън пристигнал в крепостта, било много късно да се намеси. Политическият офицер на кабулската армия — Александър Бърнс, бил заловен при опита му да избяга преоблечен в местна носия и насечен на парчета.

Започнала обсада и повече от 4500 войници от британските войски и от войските на Източноиндийската компания, както и 12 000 души помощен персонал, се озовали затворени в неблагоприятна отбранителна позиция. Тяхното затруднено положение станало още по-тежко, когато фортът на командния щаб паднал в ръцете на въстаниците на 5 ноември 1841 г.

През цялото това време Елфи Бей се държал като оттеглил се офицер. Непопулярен сред афганистанците и сред своите хора, той

търсел съвети от офицерите си и бил в „постоянно колебание; клонял към едно мнение, а след това към коренно различно; решавал да действа, но после се отказвал“.

На 6 ноември 1841 г. Елфи Бей информирал Макнатън, че войските нямат достатъчно амуниции, и го помолил да търси изход от положението. Всъщност, според лейди Сейл, една от пленените заедно с британските сили, войската по това време разполагала с „достатъчно барут и амуниции, за да преживее даже едногодишна обсада“!

Отначало Макнатън не обръщал внимание на генерала, като предпочитал вместо това да подкупва разни племенни вождове да прекратят въстанието. Междувременно Елфи Бей наредил на генерал Шелтън да напусне „Бала Хисар“ с войските си. Но това било голяма грешка. Армията трябвало да се присъедини към Шелтън, а не обратното. Шелтън не се и опитвал да прикрие неуважението си към колебливия си главнокомандващ, като си носел дюшек на така наречения „военен съвет“ и често заспивал на него.

Униинето на Елфи Бей плъзнало и между войниците. „Броят на песимистите в гарнизона застрашително нарасна! — написал лейтенант Винсънт Ейр. — Печалните погледи и предсказания се срещат навсякъде.“

След опита на британците да прочистят околните хълмове от афганската артилерия, завършил с поражение на 23 ноември 1841 г., бунтовниците предложили примирие. Някои се опасявали, че след унищожението на британската армия в Кабул ще бъде изпратена нова, по-голяма военна сила от Индия. Други, особено от племето на кузилбашите, не желаели да се върне на власт Дост Мохамед. Те може би щяха да застанат на страната на шах Шуджа, ако британското командване им бе предоставило по-изгодни условия. Дори хан Акбар, синът на Дост Мохамед, съзнавал, че трябвало да бъдат внимателни, в случай че британците решели да отмъстят на неговия баща в изгнание.

Подкрепен от Елфи Бей, Макнатън се съгласил с оттеглянето на британците от територията им, както и с възстановяването на Дост Мохамед на власт. В замяна на това поискал гаранции, че афганците няма да се съюзяват с други чужди сили, като имал предвид Русия. Но тогава той допуснал грешката да играе двойна игра, като започнал пак да преговаря в търсене на по-изгодни условия с онези племенни вождове, които се страхували от завръщането на авторитарния режим

на Дост Мохамед. Двучличието му било разкрито от Акбар и племенните вождове, застъпници на твърдата политика, в резултат на което те примамили пълномощника извън укрепленията на 23 декември 1841 г., с уверението, че ще договорят новите условия. Вместо това го убили заедно с офицерите му, като закачили обезглавеното му тяло на един ченгел за месо на централния пазар в града.

Въпреки че убийствата били извършвани пред войнишките укрепления, никой не се опитвал да ги предотврати. По-късно Елфи Бей заявил за свое оправдание, че предположил, че Макнатън „отишъл към града по работа“, а не да преговаря с племенните вождове. Когато истината излязла наяве, разтрепераният от страх генерал приел обяснението на Акбар, че виновни за убийството са племето гилзаи. Освен това Елфи Бей и неговите старши офицери вече загубили всякакво желание за каквито и да било военни действия — изглежда, смятали, че преговорите са единственото решение на възникналия проблем.

Младшите офицери искали отмъщение. Майор Елдрид Потингер, който след убийството на Макнатън станал „старши политически офицер“ (като местен жител), настоявал да се нападне Кабул, тъй като войските, безкрайно ядосани от убийствата, „без съмнение щели да щурмуват и превземат“. Когато Елфи Бей възразил и се изказал в полза на мирните преговори, Потингер заявил, че на Акбар не можело да се вярва и че единственият начин да спасят честта и армията си бил или да отидат в „Бала Хисар“ и да останат там до пролетта, или да изоставят багажа си и да си пробият път до Джалалабад. Военният съвет на старшите офицери се съгласил с Елфи Бей, като обявил предложенията на Потингер за непрактични.

В новогодишния ден валил сняг. Тогава било подписано споразумението с Акбар и афганските вождове. Британците щели да напуснат Афганистан с въоръжена охрана, която да ги предпазва от враждебните племена по пътя. Договорено било да вземат само шест артилерийски оръдия и три тежки картечници, пренасяни на мулета. Останалото снаряжение щяло да бъде оставено във военните складове.

На 6 януари 1842 г. индийската армия отчаяно напуснала войнишките укрепления. От цялата 4-хилядна армия една четвърт била съставена от европейци, членове на 44-ти полк на Кралската конна артилерия. Останалите три четвърти включвали индийски войници от

армията на Източноиндийската компания и членове на пехотата и кавалерията на Шуджа. Те били придружавани от 30 европейски жени и деца и от 12 000 души помощен персонал. За да стигнат до крайната цел на похода, трябвало да изминат повече от 80 мили през снежните дефилета и проходи, във владенията на враждебните племена.

Въпреки уверенията, че ще бъде защитавана, колоната била заплашвана още от самото начало на похода. Виейки като вълци, афганистанските конници крадели багажа и посичали изостаналите от колоната хора. Снегът бил покрит от кървавата следа, оставена от мъртвите тела и разпръснатите им лични вещи. До падането на нощта групата изминала едва шест мили. По-голямата част от багажа била загубена и в тази връзка лейди Сейл написала: „Нямахме палатки, останали бяха само две или три плащаници. Всички изравняваха снега, доколкото могат, за да направят удобно място за лягане върху него. Вечерта и нощта бяха изключително студени. Нямаше храна за мъжете, нямаше и животни за ловуване.“

На зазоряване много умрели от премръзване, а болшинството били обезверени. Страдали най-вече индийските войници, защото Елфи Бей пренебрегнал предложението на Потингер да нарежат чуловете за коне предварително и да ги използват вместо одеяла, за да се предпазват от студа. Нарушението на дисциплината било неизбежно. Много преди да тръгне ариергардът, стотици войници и членове на помощния персонал избягали от лагера, а повечето от войските на Шуджа дезертирали.

Сутринта ариергардът бил мощно атакуван и трите оръдия били изоставени в суматохата. Тогава се появил Акбар с 600 конници и заявил, че те били обещаният въоръжен ескорт. Като причина за досегашния неуспех на похода той посочил преждевременния му старт. Той предложил колоната да спре за един ден и да се раздели, за да съберат дърва за огрев и храна и да бъдат разпръснати мародерите. Елфи Бей се съгласил. Шелтън, който остро се противопоставил на това, заявил: „Още един изгубен ден, който да позволи на врага да се прегрупира.“

През следващата нощ, когато температурата паднала под минус десет градуса, положението станало още по-трагично. Тъй като вече им било все едно, доста войници запалили личните си вещи и униформите си, за да се сгреят. За два дни успели да изминат едва десет мили.

На следващата сутрин обезверената колона достигнала до страховития проход Курд в Кабул, дълъг пет мили и ограден от високи планински зъбери. Отначало всичко вървяло добре. Войниците от 44-ти пехотен полк застанали с ножовете си при входа към прохода, а през това време кавалерията разпръснала група вражески конници, навъртащи се наблизко. Но когато колоната с цялата си бойна сила, влязла навътре в прохода, чакащите от другата страна въоръжени гилзаи пренебрегнали предупредителните викове на Акбар и открили огън. Целият строй се разпръснал, когато хиляди се разбягали в паника. Лейди Сейл била простреляна в китката, но избягала с коня си заедно с двадесет и една годишната си дъщеря Александрина. Придружавайки нередовната кавалерия в авангарда, двете били с тюрбани и пущини, подобни на местните, за да не привличат вниманието. Капитан Стърт, съпругът на Александрина, бил смъртоносно ранен. Равносметката на събитието била 3000 мъртви „оставени“ в прохода, повечето лагерници и помощен персонал.

На следващия ден Акбар предложил да закрия семействата на войниците от английската армия, като им обещал да язди на един ден разстояние след тях. Елфи Бей се съгласил. Той дори изпратил съпрузите им да ги убедят в почтеността на Акбар.

На петия ден, когато повечето индийски войници вече страдали от премръзване, европейците били единствената останала ефективна войска. На две мили отвъд лагера им, в тясното дефиле Тунги Тарики, афганците настървено ги атакували. Авангардът на войниците от 44-ти пехотен полк, една кавалерийска рота и едно от оръдията на конната артилерия, направил пробив, макар и с цената на тежки жертви. Останалите били посечени. На много от тях им прерязвали гърлата, както си лежали беззащитни на снега. През същата нощ Шелтън посъветвал да бъде извършен извънреден преход и Елфи Бей веднага се съгласил. Живи били едва 450 войници и 3000 лагерници.

... НАЙ-ДОБРИТЕ СТРЕЛЦИ НА СВЕТА

Афганистанските племена, които унищожили армията на Елфи Бей през януари 1842 г., били от смесена група. Повечето били патани, истински афганци, които претендирали, че са наследници на крал Саул от Израел, но в редиците им имало и хазари, тартари, перси с арабска кръв и кузилбаши от Персия.

Предимно планинци, те изкарвали прехраната си като войници, фермери или овчари, оставяйки „низшата“ дейност, като търговията със стоки, на презрените индийци и други такива. Религията не значела много за тях и те били немарливи при съблюдаването на мюсюлманските обичаи и вяра. Когато млад офицер, командващ войска от нередовната афганска конна армия, обявил, че щял да ги върне навреме в Мека, за да се молят, един войник му отговорил: „Не ни мисли за клоуни или амбулантни търговци — ние сме войници и никога не се молим.“

Преданост била изразявана само към феодалните им племенни вождове, които били лоялно подкрепяни в безкрайните им кървави битки и бандитизъм. Тяхната жестока гордост, любовта им към независимостта и безграничната омраза към чужденците и намесата в живота им британците постоянно подценявали, заплащайки за това висока цена.

Убийството било част от ежедневието на афганистанското семейство. То се случвало дори и сред членовете му. „Това е гроба на тъста ми“, казал на изненадания британски офицер един млад афганистански водач, посочвайки крайпътен паметник. „Убих го след сватбата си, защото главата му беше пълна с брѐмбари.“

Запознати с пушките от най-ранно детство, афганистанците били надарени войници. Инстинктивно намирали най-доброто място за прикритие и се придвижвали от скала на скала с пѐргавината на планинска коза. Лейтенант Ейр, един от офицерите на Елфи Бей, ги описва като: „най-добрите стрелци в света“. Освен това били превъзходни ездачи — нещо крайно необходимо за страна без плавателни реки и с твърде неравна повърхност за организиран транспортен трафик.

Предпочитаното от тях оръжие било дългоцевен мускет със затвор за фитил, познат като „жезейл“. Макар и със старинен дизайн и въпреки опасността зарядът да избухне, той имал основно предимството, че стрелял на по-дълго разстояние от късоцевния мускет, който британската армия и армията на Източноиндийската компания използвали. Толкова важно било това предимство при битката по хълмовете Беймаро срещу армията на Елфи Бей, която била покосена, че британските офицери били принудени да хвърлят

камъни срещу мъчителите си като единствено отбранително средство.

На 11 януари 1842 г. останките от войската си пробиха път до село Джугулук, а на следващата сутрин Елфи Бей приел поканата да участва заедно с Шелтън в съвещание в разположения наблизо лагер на Акбар. Преговорите се проточили цял ден, тъй като Акбар се опитвал да подкупи вождове от племето гилзай, за да осигури коридор за измъкване на британците. Като уверил Елфи Бей, че всичко било уредено, той не му разрешил да си възвърне командването. Обаче в негово отсъствие бригадният генерал Анкетил, вече старши офицер в колоната, решил да продължи похода по тъмно.

Като открили, че върхът на прохода бил блокиран с бариери, бодливи дъбови дървета, мъжете отчаяно се борели да си пробият път. Това вдигнало афганците на крак, като едни започнали да стрелят от фланговете, а други се втурнали напред с извадени ножове. Накрая успели да пробият дупка в бариерата, много британски войници били убити от своите и прегазвани от конете. „Объркването беше ужасно“, написал Уилям Брайдън, военен лекар, който служил във войските на Шуджа.

Само осемдесет мъже пробиха блокадата, включително и Брайдън, като едва четиринадесет конници се измъкнали невредими. На зазоряване на 13 януари, пехотинците стигнали до село Гандамак. Те имали само двадесет мускета и два снаряда на парчета. Заобиколени от враждебните селяни, те се съгласили да преговарят, но били принудени да се бият, когато последните се опитали да им отнемат оръжията. Само шестима войници от 44-ти кралски полк оцелели след опита да ги превърнат в затворници.

Междувременно отрядът на доктор Брайдън, яздейки напред, пристигнал във Футехабад, на 15 мили от Джалалабад, където било безопасно. Там, прекалено изтощени, те глупаво приели предложената им вода и храна. След извършеното предателство от местните жители, едва петима от тях избягали, но четиримата скоро били заловени и убити. Само Брайдън се спасил. Вече тежко ранен, той преживял още три атаки, при които ръката му била отрязана, а конят му прострелян в слабините, преди да стигне до британския форт в Джалалабад. От 16 000 мъже и жени, които напуснали Кабул, успели да се спасят неколцина, като Брайдън бил единственият европейец.

Афганското въстание било резултат от поредица сериозни грешки, допуснати от британските военни и политически лидери. Но след като започнало, само един носи вина за превръщането му в тотална катастрофа: Елфи Бей. Един енергичен, решителен и динамичен мъж, като генерал Нот, е можел да спаси гарнизона в Кабул, като потуши въстанието или като отиде на сигурно място в „Бала Хисар“. Елфи Бей не направил нито едното, нито другото. Напротив, неговата отстъпчивост и толерантност само окуражили въстаниците и обезверили собствените му войски. Дори когато станало ясно, че не може да се вярва на Акбар и неговите последователи, той продължил политиката, унищожила собствената му армия. Поне трябвало да направи така, че да не избият хората му в капан.

Все пак Елфи Бей заслужава снизхождение. Той не бил нито физически, нито духовно готов за работата, за която бил назначен. Дори съобщил това на лорд Акланд. Но вместо да избере друг командващ, като генерал Нот например, лорд Акланд, под влиянието на генерал лорд Фитцрой^[1] Съмърсет от конната стража, избрал генерал Елфи Бей. По-късно, титулуван като лорд Раглан, генерал лорд Фитцрой Съмърсет щял да изиграе важна роля в събитията, в които участвала Леката бригада. Той имал пръст в две от големите военни катастрофи в английската военна история.

ЛОРД РАГЛАН И БИТКАТА НА ЛЕКАТА БРИГАДА

Няма друга военна грешка, която по-добре да илюстрира аматьорството на ранната Викторианска армия от щурма, предприет от Леката бригада през октомври 1854 г. Най-голямата вина за нея носи фелдмаршал лорд Раглан, главнокомандващ британските войски в Крим.

В годините, когато постове били спечелвани, а издигането в длъжност зависело от титлите, благосъстоянието и влиянието на кандидатите, лорд Раглан имал късмета да се роди като единадесетия^[2] син на петия дук на Бюфорт. Но му липсвал опитът, необходим да командва армия. Повечето от неговите петдесет години служба включвали предимно работа с персонала и армейския щаб, като отначало той бил адютант, а после и военен секретар на дука на Уелингтън. И макар че по-късно служил и в конната стража, лорд Раглан никога не бил командвал военно формирование по-голямо от

батальон. Неговите шестдесет и пет години и загубената ръка в битките при Ватерло едва ли са били еталони за препоръки при издигането му в службата.

Обаче той говорел френски, езика на дипломацията, а правел и добро впечатление с уравновесения си миролюбив характер. И двете качества могли да му помогнат лесно да поддържа сърдечни отношения с френските и турските съюзници. Също така бил взет предвид фактът, че лорд Раглан получил уроци по генералско поведение от своя велик учител и настойник — сър Уелингтън.

Неговите старши офицери не притежавали и тези качества. От шестимата дивизионни генерали само двама преди това командвали военни бригади и само един от тях — тридесет и пет годишният дук на Кеймбридж, бил по-млад от шестдесет години. Но той бил братовчед на кралица Виктория и никога не бил воювал. Но още по-малко заслужавали постове си петимата адютанти на лорд Раглан, понеже четирима му били племенници, а петият бил мъж на негова родственица. Никой от тях нямал предишен опит в армията.

Освен това имало проблем с войската. 25-хилядната армия била съставена от разнородни полунезависими военни корпуси. Само пехотата и кавалерията били под прякото командване на лорд Раглан. Някои от самостоятелните полкове и батальони вече имали предишен опит от военни действия, даже на бригадно ниво. По онова време смятали, че битките трябва да се провеждат в сгъстен боен ред, заедно с повтарящи се строеви обучения, които ги предхождали.

Кримската война избухнала заради спор относно опеката на свещените места в Йерусалим. Този спор предизвикал Русия да предяви претенциите си за покровител на всички хора, принадлежащи към Православната християнска църква на територията на Османската империя. Когато турците отказали да се съгласят с това, военният конфликт станал неизбежен.

Но по-дълбоката причина за конфликта била увереността на Русия в неизбежното разпадане на Османската империя (руският цар Николай I я наричал „болният човек на Европа“) и в желанието ѝ да бъде първата, която да постави ръка върху останките ѝ (руснаците се стремели към завладяването на стратегическия град Константинопол).

Англия и Франция били твърдо решени да не допуснат повече разрастването на Русия към Близкия Изток, за да не се наруши балансът

на силите на Балканския полуостров. Това щяло да позволи на Русия да изпрати военни кораби в Средиземно море.

Отначало, за да пресекат пътя на Русия към Константинопол, Съюзническите войски дебаркирали на територията на България. Но когато руснаците се оттеглили оттам, Съюзниците решили да предприемат по-строги наказателни действия, изразяващи се в решението им да разрушат руската морска база Севастопол, разположена на Кримския полуостров. Десантът започнал през септември 1854 г. и за няколко седмици Съюзниците победили руснаците в битката при Алма, като обсадили великото пристанище. Скоро обаче полевата армия на руснаците била подсилена и веднага се появила възможната заплаха за обсаждащите да се превърнат в обсадени.

За място, откъдето да снабдяват войските си с провизии, англичаните избрали малкото пристанище Балаклава, на десет мили югоизточно от Севастопол. То било разположено на открития десен фронт на Съюзническите войски и лорд Раглан изпратил в равнината пред него една кавалерийска дивизия да го защитава. Освен това наредил да се започне изграждането на редути по протежение на Високия път, които представлявали редица от могили, разположени в посока от изток към запад, разделящи равнината на две долини: южна и северна. На източната част се издигала стръмна и отвесна скала, позната като Сапунè Ридж^[3], която се спускала до Херсонското плато и оттам до Севастопол. Именно от Херсонското плато Съюзниците провеждали обсадата.

На 24 октомври 1854 г., седмица след започване на бомбардировките над Севастопол, лорд Раглан получил от един татарски (местен кримски) шпионин съобщение, че руснаците се готвят да нападнат Балаклава с 28-хилядна армия. Въпреки това той не укрепил защитата на застрашеното пристанище, независимо че два от редутите още не били довършени, а останалите били охранявани само от 1400 турски войници, които никога не били виждали военни действия. Само три редута били добре защитавани от артилерията. Потвърждавайки, че получил сигнала за готвеното нападение от татарския шпионин с думите „много добре“, лорд Раглан поискал и занапред „да му се докладва за всяко ново нещо“.

Този пропуск се допълвал и от недоверието на лорд Раглан към шпионите, защото вече бил получавал „няколко фалшиви сигнала“. Освен това той не желал да въвлича слабата си армия във военни действия при Севастопол. Каквато и да е била причината за тази реакция, тя щяла да струва скъпо на кавалерията.

На другия ден призори руснаците атакували Високия път. За четири часа четирите укрепени редута били превзети, а техните защитници се разбягали през южната долина. Застанал до ръба на платото Сапунè Ридж, за да види бедствието, лорд Раглан незабавно заповядал две пехотни дивизии да се придвижат към равнината. Нито една дивизия обаче не пристигнала навреме, за да повлияе на сражението. Сега на бойното поле между руската армия и Балаклава останали само 1500 кавалеристи, един слаб пехотен батальон, 93-та шотландска дивизия от 550 души и един разколебан турски батальон.

Наблюдавайки безпомощно битката отвисоко, лорд Раглан можел да види как руската кавалерия, наброяваща повече от 2500 войници, се придвижвала нагоре по северната долина. Тяхната цел била Балаклава.

В този критичен момент Уилям Хауърд Ръсел, военен кореспондент на „Таймс“, наблюдавайки безръкия командир на армията, написал: „Лорд Раглан беше смутен. Нямаше и следа от божественото спокойствие, което му приписваха неговите поклонници. Загриженият му вид, изразен в начина, по който местеше очилата си, докато разговаряше с генералите си Ейри, Есткорт и останалите хора от персонала му, ми показва, че той беше в «беда».“

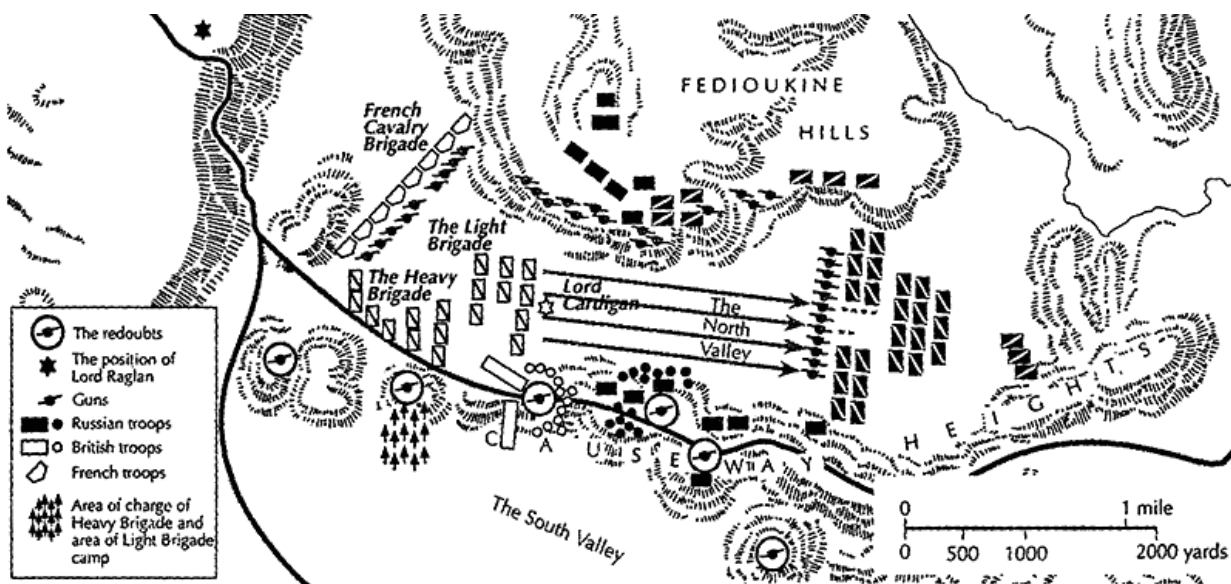
Спасението дошло от две незабравими акции. Първо шотландските планинци на Ръсел отблъснали в сражение четири ескадрона на руските хусари, а след това Тежката бригада влязла в бой с руската армия и я изблъскала постепенно назад до Високия път.

Последвало успокоение на обстановката, след като руснаците се укрепиха на три от страните на северната долина. Тяхната кавалерия се оттеглила до източния край и се разположила зад една батарея на Казашката армия, но пехотата им още контролирала Високия път и Федюхинските хълмове на север. Те се намирали там, където в устието на долината Леката бригада по-късно щяла да влезе в сражение.

Лорд Раглан искал да се възползва от предимството, спечелено с отстъплението на руската кавалерия, за да си възвърне контрола върху Високия път. Но още нямало сигнали от приближаващата се в

подкрепление пехота. Затова той издал следната заповед (позната като Третата заповед) на генерал-майор граф Лукан, командващ кавалерийската дивизия: „Кавалерията да се придвижи напред и да се възползва от всички възможности, за да си възвърнем обратно контрола върху Високия път. Тя ще бъде подкрепена от пехотата, която вече е тръгнала на път. Придвижвайте се откъм два фронта.“

Получавайки заповедта, Лукан помислил, че лорд Раглан не желаел да предприема атака, преди да е пристигнала пехотата, но не било така. Това тълкуване на заповедта било оправдано, поради неточната подредба на думите и факта, че било срещу всички правила на военното дело да изправиш кавалерия срещу пехота и артилерия без допълнително подкрепление. Вследствие на това, Лукан разположил Леката бригада в северната долина, а Тежката бригада — в южната. Те били готови да атакуват Високия път откъм два фронта веднага щом пристигнала пехотата в подкрепление.

Тъй като времето напредвало, лорд Раглан ставал все по-нервен. Той бил убеден, че руският боен дух е изгубил силата си след отстъплението на кавалерията им, и след една атака към Високия път руснаците щели да отстъпят. Но Лукан не помръдвал. Внезапно един от наблюдателите на лорд Раглан възкликнал: „Господи, те прибират оръжията!“

Уверени в себе си, руснаците докарвали коне с ласа и инструменти, за да приберат оръдията, разположени в три от превзетите британски

редута. Знаейки, че Уелингтън — неговият кумир — никога не е губил оръжие, лорд Раглан се обърнал към своя генерал-майор сър Джеймс Ейри и му продиктувал следната заповед за Лукан (известна на историците като Четвъртата заповед): „Лорд Раглан желае кавалерията бързо да се придвижи към фронта, да последва врага и да се опита да попречи на руснаците да изнесат оръдията. Кавалерийската конна артилерия може да те придружи. Френската артилерия е от лявата ти страна. Незабавно.“

Като проверил още веднъж словореда на текста, лорд Раглан връчил заповедта на капитан Луис Едуард Нолън, адютант на генерал Ейри и най-добрия ездач във войската. Да се даде заповедта на Нолън било крайно неблагоприятно, като се има предвид раздражителният му характер и фактът, че открито показвал презрение към командира на кавалерията. Щом като Нолън се спуснал към отвесния склон, лорд Раглан извикал след него: „Кажи на лорд Лукан кавалерията да атакува незабавно.“

След няколко минути Нолън намерил Лукан, който се намирал между двете си бригади, и му връчил заповедта. Лукан бил ужасен. Сега му било наредено да прибере оръдията, но без да разчита на подкрепа от пехотата. Забелязал, че се двоуми, Нолън му казал остро: „Лорд Раглан издаде заповед кавалерията да атакува незабавно.“

Намирайки се на по-ниско място от това на лорд Раглан, Лукан не можел да види, че оръдията били изнасяни от редутите. Би ли могъл главнокомандващият да има различна цел? „Да атакувам ли!? Какво да атакувам? Какви оръдия, сър?“, поискал да знае Лукан.

С императорски жест на ръката си, посочвайки в неопределена посока към редутите, Нолън проговорил: „Там, господарю мой, е Вашият враг! Там са Вашите оръдия!“

Но Лукан приел, че Нолън сочел към далечния край на северната долина, където ясно се виждали казашките оръдия, а слънцето си играело по полираната гладка повърхност на цевите им. Предполагайки, че лорд Раглан иска той да влезе в сражение надолу по долината, Лукан наредил на кавалерията си да се приготови за действие.

Когато го попитали след два дни, той признал, че задачата му била „да попречи на врага да изнесе оръдията, изгубени от турските войски“. Поради това все още е мистерия защо той в крайна сметка изпратил Леката бригада надолу по долината, вместо към Високия път.

Едно от вероятните обяснения е, че комбинацията от безочливия жест на Нолън и пропускането на „Високия път“ в текста на четвъртата заповед го е накарала да предположи, че Раглан е искал да се придвижи надолу по долината, като единствен начин да се спасят оръдията.

Всъщност истинското намерение на лорд Раглан било да изпрати срещу пленените редути кавалерията, без подкрепа от допълнителна пехота, като считал тази акция за по-малко самоубийствена. В тази връзка Ръсел написал: „Не разбирам как Леката бригада би могла да се справи със задачите, които ѝ поставил лорд Раглан. Оръдията били разположени в първи, втори и трети редут. Първият бил недостъпен за конници, а да се опитват да атакуват и превземат втори и трети редут пред очите на пехотната артилерийската и кавалерийската руска сила, които ги пазели, щяло да бъде невероятно донкихотовско начинание.“

Хвърляйки жребия, Лукан направил своите последни планове. Леката бригада щяла да води напред, а Тежката бригада щяла да я следва в подкрепление. Но знаейки, че неговият презрян зет, генерал-майор граф Кардиган, командващ Леката бригада, щял да се противопостави на тази операция, Лукан отишъл да му връчи заповедта лично. Яздейки, той стигнал до мястото, където чакал Кардиган, начело на своята бригада. Лукан му наредил: „Лорд Кардиган, Вие ще атакувате руснаците в долината.“

Последвал отговор: „Разбира се, господарю мой, но позволете да Ви доложя, че насреща си имам руска батарея, на всеки фланг имам по една руска батарея, а цялата земя е покрита от руски стрелци.“

Лукан промърморил: „Не мога да направя нищо, заповедта на лорд Раглан е Леката бригада да атакува врага.“

Считайки под достойнството си да продължи разговора, Кардиган препуснал на коня си, за да се срещне с лорд Джордж Паджет, командващ 4-ти полк на Леките драгуни. Тъй като братът на Паджет съдил Кардиган, че спял с жена му, двамата избягвали всякакви отношения помежду си, но тяхното сътрудничество било неизбежно, защото Паджет бил заместник-офицер и вторият след Кардиган по ранг в армията.

Кардиган остро заявил: „Лорд Джордж, имаме заповед да предприемем атака към фронта. Ти ще поемеш командването на втората редица и очаквам да получа твоята най-добра подкрепа, имай предвид — най-добрата ти подкрепа.“

Възмутеният Паджет отвърнал: „Разбира се, господарю мой, ще получиш най-добрата подкрепа от мен.“

След този разговор Кардиган се върнал на своята позиция, начело на бригадата. Висок и симпатичен, облечен в златиста синя туника, с тъмночервени панталони и кожена хусарска шапка; яхнал кафявия си кон Роналд бил прекрасна гледка. Зад него се нареждал офицерският му щаб в сини палта и високи хусарски шапки, а малко зад тях били разположени рамо до рамо, в две редици, водещите полкове — 17-ти Ланкерски полк и 13-ти полк на Леките драгуни. Следвал 11-ти Хусарски полк, разположен на сто ярда отзад. Последни на опашката, се нареждали войските от 8-ми Хусарски полк, разположен от дясната страна и 4-ти полк на Леките драгуни, разположен съответно от лявата страна.

„Ето, тръгва последният Бруденел!“, промърморил Кардиган, чието фамилно име било Бруденел, наредил на тромпетиста си: „Свири атака!“

676-те конници яздели все още в тръс, когато капитан Нолън се спуснал напред, изпреварвайки предната редица, крещейки и сочейки с меч си към Високия път. Осъзнал, че Леката бригада няма да завие надясно и да атакува редутите, Нолън се опитвал да направи отчаян опит да предотврати предстоящата грешка. Неразбиращ намеренията му и крайно вбесен, Кардиган предположил, че Нолън нарежда на бригадата му да се движи по-бързо. „Не, не! — изкрещял той. — Връщай се обратно в редиците!“ Но Нолън продължил покрай предните позиции на Кардиган, като постоянно крещял.

Когато ги делели само 50 ярда, между тях избухнал снаряд. Нолън издал ужасен вик, мечът паднал от ръката му, а тялото му се свило в спазъм. Конвулсивното свиване на ръката, с която държал юздата, накарало коня му да се обърне назад и да препусне в галоп между приближаващите се ескадрони на 13-та дивизия на Леките драгуни. После тялото му се плъзнало към земята. Парче от шрапнел го ударило в гърдите и пробивайки сърцето му, го убило на място. Последният шанс да бъде предотвратена трагедията бил отминал безвъзвратно.

Напредвайки, бригадата попаднала под кръстосан огън. „Адът се отвори над нас, пред нас и от всички страни, — спомня си редник^[4] Уитман от 17-ти Ланкерски полк. — Времето спря за няколко минути, които ни се сториха часове, докато изминем миля и половина, за да

стигнем до врага. Разбитите и оредяващи бойни редици се изправяха пред страшния екот от диви и свирепи викове, които се усилваха от летящите около нас куршуми и снаряди, а непрекъснатият огън от пехотата по двата фланга поваляше хора и коне.

Само няколко ярда ни оставаха, за да стигнем до казашката батарея, когато Кардиган издигна меча си и издаде последната си команда: «Внимавай! Опичай си акъла! Сгъсти се!»

Някои от стрелците се скрили под лафетите на оръдията си, други набързо препасали саби и се пръснали в отчаян опит да се спасят. След това оцелелите от бригадата били събрани и поведени в отчаяно сражение срещу многобройните редици на руските кавалеристи, намиращи се от другата страна.

„Това беше най-ирационалното нещо, което някой някога е извършвал, — написал един руски офицер. — Те пробиха редиците ни, превзеха артилерията и след това, вместо да пленят оръдията и да напуснат с тях бойното поле, те се върнаха за нас... Спуснаха се, крещейки и сипейки проклетия. Не съм виждал подобно нещо. Изглеждаха така непобедими, че нашите войници дори започнаха да се отчайват.“

Руската кавалерия побягнала, но стигнала до виадукта в края на долината. Това препятствие ги принудило да се обърнат, за да се сблъскат лице в лице с преследвачите си. Едва сега видели численото им превъзходство: преследвачите се превърнали в преследвани. Кардиган се оттеглил на безопасно място. Петстотин руски улани се спуснали надолу от двете страни на долината и се строили пред оръдията си. Въпреки че пътят им бил пресечен, някои оцелели войници от Леката бригада успели да си пробият път и да се измъкнат.

„Вярвам, че се промъкнахме покрай тях, без да загубим пито един войник — написал лорд Паджет. — Как стана това, не знам! Ако войската им беше от английски юнаци, не смятам, че някой от нас би се спасил.“

Когато разбитите части се строили до същото поле, където преди половин час се сражавали, само 125 човека още били по конете си. Дори с взетите заложици и тези, които се завърнали, загубите били поразяващи. От 294 жертви 113 били убити, а 134 били ранени, а много други били пленени. В допълнение към този ужасяващ списък, 475 коня били убити или умрели по-късно от раните си.

Изнасяйки реч пред оживелите, Кардиган заявил с известна доза оправдание: „Това е огромна грешка, но не по моя вина.“ Кого трябва да виним? „Моето мнение е, — написал Кардиган, — че Лукан трябваше да има моралния кураж да не се подчини на заповедта и да изчака допълнителни инструкции.“

В тези думи има доза истина, но и тримата главни участници носят отговорност. Позволявайки на личното си презрение към Лукан да вземе връх, капитан Нолън се провалил в основното си задължение на щабен ординарец да осигури допълнително устно разясняване на писменото съобщение.

Лукан, от своя страна, се провалил, защото не настоял за по-подробно разяснение на задачата си. Вместо това той, изглежда, стигнал до странното заключение, че лорд Раглан искал той да спаси оръжията, като атакува най-отдалечения край на северната долина, вместо да атакува Високия път.

Без съмнение Раглан трябва да поеме най-голямата вина за случилото се. Дори и да била интерпретирана правилно, неговата последна заповед била ненужна и безотговорна. Оръдията били извадени от строя, преди да бъдат пленени, и не могли да стрелят, пехотата била на път да пристигне в подкрепление, следователно самостоятелната атака на кавалерията към Високия път щяла да струва много скъпо, ако не се превърнела в катастрофална. Но дори и да решил да се атакува, той трябвало да предвиди, че виждането на Лукан за бойните сражения е било много по-ограничено от неговото. Затова е трябвало да направи заповедта си по-категорична и конкретна, като спомене изрично в нея за Високия път.

Ненужно е да се казва, че Лукан и мъртвият Нолън били превърнати в изкупителните жертви. Лукан бил освободен от длъжност, щом отказал да поеме отговорността за случилото се. Лорд Раглан, както и Елфинстоун преди него, успял да избегне последиците от некадърното си командване при Балаклава, тъй като „навреме“ починал в Крим следващата година. Един офицер споменал като причина за смъртта му „изтощение от дизентерия, което, се засилило и от неспокойна съвест. Бедният човек!“

МАКЛИЛЪН В АНТИЕТАМ

Битката в Антиетам на 17 септември 1862 г., позната като най-кървавия ден в историята на Американската гражданска война, била прекрасна възможност за Севера да удари решително Юга и да сложи край на конфликта между тях. Но заради нерешителността на главнокомандващия армията на Съюза, генерал-майор Джордж Брайнтън Маклилън, шансът бил пропилян и армията на Конфедерацията, под командването на генерал Робърт Е. Лий се измъкнала, за да продължи да воюва.

В началото на септември, въодушевен от победата си в Бул Ран, генерал Лий убедил Джеферсън Дейвис, президента на Конфедерацията, че идва времето да се предприеме решителна война навътре в територията на Севера. Едно нападение срещу граничния щат Мериленд изглеждало много удачно. Тъй като все повече граждани на Мериленд воювали на страната на Юга, присъствието на армията на Конфедерацията на територията на щата можело да ги убеди да се присъединят към Юга. Но по-важно било, че една победа на територията на Съюза можела да донесе европейско признание на Конфедерацията и да принуди Севера да се моли за мир.

На 4 септември изтощената, но победоносна 45-хилядната армия на генерал Лий се пръснала по поречието на река Потомак, близо до Лисбърг. Три дни по-късно Лий издал прокламация с призив Мериленд да се присъедини към Юга. Отговорът бил отрицателен и той продължил настъплението на североизток към Хаджерстаун.

За да подсигури тила си, той изпратил генерал-майор Томас Стоунуол Джаксън, известен като Каменната стена с 25-хилядна армия да плени големия гарнизон на Съюза, заедно с арсенала в Харпър Фери във Вирджиния, там където се сливат реките Потомак и Шенандоа. Бил готов да рискува и разделил войските си, защото знаел, че Поуп щял да се забави, за да реорганизира победената си армия, преди да тръгне да ги преследва.

Но генерал Лий преценил ситуацията, без да има предвид способностите на тридесет и пет годишния генерал-майор Джордж Маклилън, новия главнокомандващ армията на Съюза. На 5 септември Поуп бил освободен от длъжността главнокомандващ и армията му от Вирджиния била присъединена към 90-хилядна армия на Потомак. Въпреки че не било официално обявено, Маклилън изпълнявал функциите на командващ военните сили на Съюза в околностите на

Вашингтон и поради липсата на по-достоеен кандидат, бил назначен за главнокомандващ.

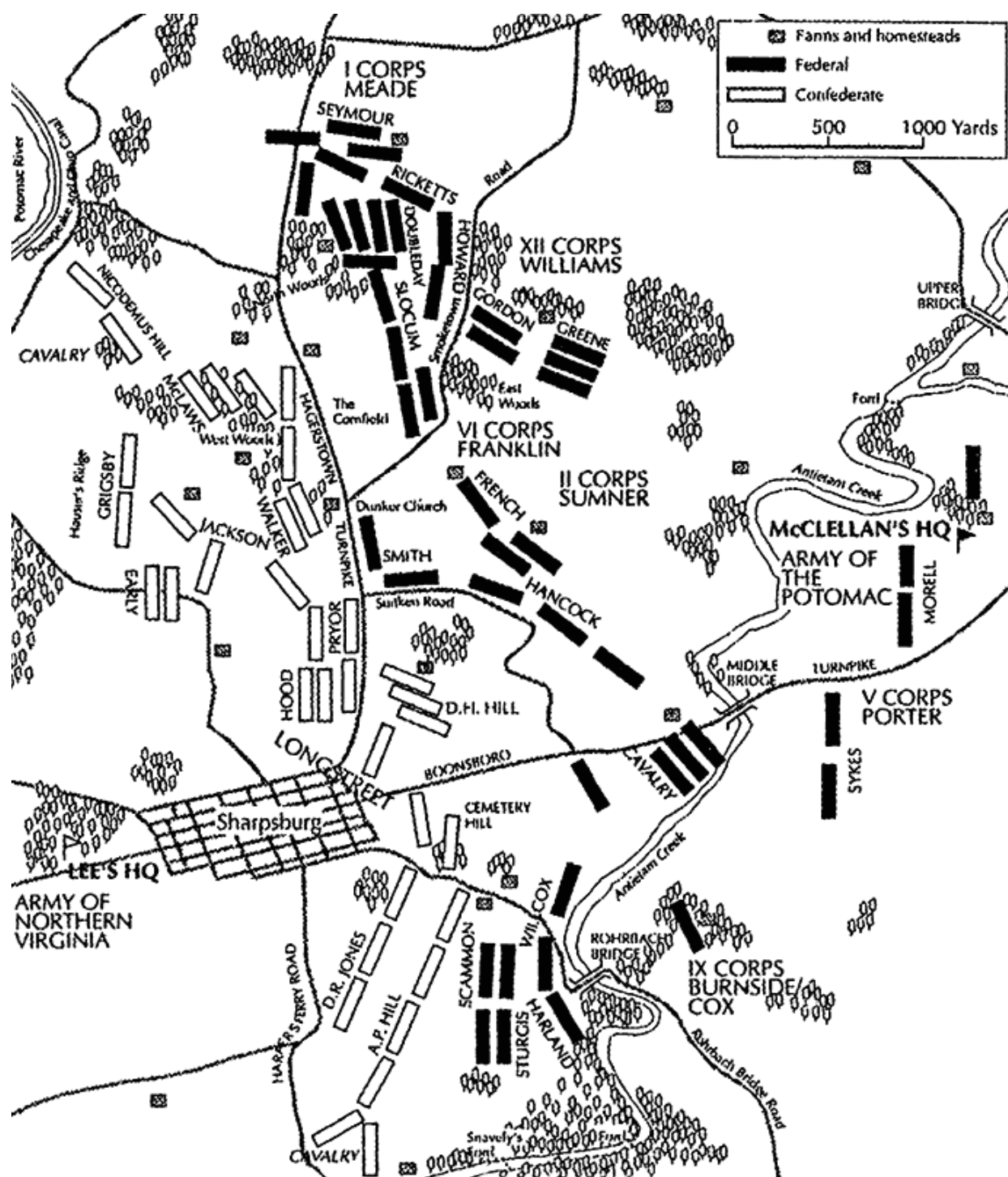
Роден във Филаделфия, Маклилън бил правнук на един от генералите от войната за независимост на САЩ. Той учил две години в университета в Пенсилвания, преди да го приемат в американската военна академия в Уест Пойнт през 1842 г. Бриляnten студент и президент на асоциацията за изучаването на Наполеоновите кампании, Маклилън завършил втори с успех през 1864 г. и веднага бил назначен в Сапърските войски. Изпратен да служи във войната срещу Мексико (1846–1848 г.), той на три пъти бил набързо повишен в ранг за проявена храброст. През 1855 г. бил изпратен за една година в Европа да изучава различните военни организации. Обучението му включвало и посещението на Крим, за запознаване с обсадата на Севастопол. Урокът, който научил от това, бил, че бавното и методичното приближаване към целта било по-необходимо във военното дело, отколкото прибързаните атаки без подсигурено подкрепление.

През 1857 г. той напуснал Сапърските войски и бил назначен за главен инженер на Централните железници на Илинойс, а през 1861 г. станал президент на железниците в Охайо и Мисисипи. Когато избухнала Гражданската война през 1861 г., Маклилън веднага бил назначен за генерал-майор във Военното окръжие в Охайо, което включвало и щатите Индиана и Илинойс. Успехът му в присъединяването на Западна Вирджиния към Съюза, отделяйки я от Конфедерацията, изиграл голяма роля при издигането му за командир на армията при Потомак, а след това и за главнокомандващ. Но въпреки административната му и стратегическа проницателност, военната му тактика била много предпазлива. Поради това опитът му да превземе Ричмънд през Заливната кампания през 1862 г. се оказал неуспешен, независимо от численото превъзходство на армията му. Накрая той бил отзован, а войските му присъединени към армията на Поуп.

След като Поуп обаче бил победен и принуден да отстъпи пред армията на Конфедерацията във Втората битка при Бул Ран, ролите им се разменили и на преден план изпъкнали организационните умения на Маклилън. За няколко дни той възвърнал бойния дух на Съюзната армия и на 8 септември напуснал Вашингтон, за да преследва генерал Лий. Неговият авангард пристигнал във Фредерик на 12 септември и влязъл в схватка с ариергарда на генерал Лий. На следващия ден

Маклилън се възползвал от успешното стечение на обстоятелствата. Един редник от 27-ми полк, съставен от доброволци от щата Индиана и разположен на територията, наскоро освободена от една от дивизиите на Конфедерацията, командвана от бригаден генерал Д. Х. Хил, открил копие на целия план на военните действия на генерал Лий, известен като „Специална заповед 191“. Маклилън изпаднал в див възторг. „Ето го листът хартия, с който, ако не разбия Боби Лий, сам ще си отида у дома.“

След като узнал, че Лий разделил силите си, Маклилън изоставил обичайната си предпазливост и наредил на армията да настъпи към проходите в южните планини, за да вбие клин между войските на Джаксън в Харпър Фери и тези на Лий, близо до Хаджерстаун. Но когато на 14 септември започнала битката за проходите, отново се проявило благоразумието му. Убеден, че ариергардът на Конфедерацията, командван от генерал Хил, бил подкрепен от военния корпус, командван от генерал-майор Джеймс Лонгстрийт, Маклилън се отказал от заповедта си за атака с всички сили до пълното разгръщане на цялата си военна мощ. Всъщност Лонгстрийт не успял да пристигне до края на деня и била пропусната златна възможност.

През нощта Лий се оттеглил шест мили на запад към Шарпсбург, близо до река Потомак, и на следващия ден научил, че Харпър Фери се е предал и че Джаксън щял да се присъедини към него. Осъзнавайки неотложността на положението, Каменната стена потеглил с част от войските си на нощен поход, като дал заповед още две дивизии да

потеглят на 16 септември, а дивизията на А. П. Хил да ги последва веднага щом присъедини към себе си част от пленените 11 000 войници, 13 000 малки оръдия и 73 топа.

Планът на Лий за битка близо до Шарпсбург, покрай тясното заливче на Антиетам, бил добре пресметнат риск. Той бил в неизгодна позиция относно числеността на войските и в случай, че бъдел принуден да отстъпи, река Потомак щяла да се окаже сериозна пречка. Юга пък се нуждаел от бърз успех в Мериленд, за да обезкуражи Севера и да впечатли европейските правителства. Следователно главно поради политически причини той не можел да се върне във Вирджиния без тактическа победа.

Но Лий имал късмет, че противник му бил Макклилън. Един опитен генерал би преследвал отстъпващата армия на Конфедерацията на 15 септември, за да стигне до позиция, от която да започне битка на следващия ден, докато силите на Лий още били разделени. Но Макклилън предпочитал да разполага с пълната си бойна сила и въпреки схватките по места и артилерийските стрелби 16 септември минал спокойно. Този следобед Лий концентрирал силите на армията си, като оставил в Харпър Фери само дивизията на А. П. Хил. През това време Макклилън прекарал деня в разузнаване на вражеските позиции и изготвяне плана на битката.

Сутринта на 17 септември Лий изтеглил 38 000 души покрай фронта, дълъг три мили, разположен на възвишенията на запад от Шарпсбург. Те били защитени от река Потомак, покриваща тила им, и от залива Антиетам, разположен от предната им страна. Но пък Макклилън имал 82 000 души. Това би трябвало да е достатъчно, за да победи.

Планът му за битката бил прост, но ефективен. Той щял да атакува в ешелон, отдясно наляво, като принуди впоследствие помалобройните войски на Конфедерацията да хвърлят в боя и резервните си сили, за да посрещнат всяко ново нападение. Когато десният фланг на силите на Конфедерацията бъдел отслабен, лявото крило на Съюзните войски трябвало да предприеме последната решителна атака.

Мъжът, избран да открие битката, бил четиридесет и пет годишният генерал-майор Джоузеф Хукър, командващ 1-ви корпус. Въпреки че бил амбициозен офицер, с прякор Воюващия Джо, той пиел прекалено много и имал неудържимо влечение към жените, особено

към проститутките. През 1861 г. във Вашингтон репортерите шеговито нарекли постоянно увеличаващия се брой жени в списъка му „Дивизията на Хукър“.

Като пресякъл залива предния ден, корпусът на Хукър се приближил призори на 17 септември към лявата страна на разгърнатия строй на Конфедерацията, контролирана от Джаксън. Той разположил войниците си между дърветата в ливадите, северно от Шарпсбург. Целта му била да стигне до немската баптистка църква, издигаща се на място по-високо от това на врага му. Първоначалната атака била успешна и две дивизии на Джаксън били изтласкани от източните гори през нивите в западните гори. Но тъй като се появила опасност от провал, Джаксън хвърлил в боя две резервни бригади, командвани от Джон Худ. Въпреки че били по-малобройни, тексасците на Худ се хвърлили свирепо в битката и си върнали позициите в нивите. Строят им пак бил възстановен.

Шокиран от отстъплението, Хукър заявил на генерал-майор Мансфийлд, командващ съседния 12-и корпус, че тази контраатака разбила силите му и се нуждаел от помощ. По-късно той бил ранен в петата и напуснал бойното поле да се лекува. Болката му била повече душевна, отколкото физическа.

Мансфийлд нямал никакъв късмет. Препускайки начело на двете си дивизии, той загубил ориентация и по погрешка взел един от напредващите полкове на Конфедерацията за отстъпващата дивизия на Хукър. Бил застрелян от упор и умрял на място, докато се мъчел да прескочи с коня си една каменна стена. Наследникът му, бригадният генерал Уилямс решил, че атаката трябва да продължи, независимо от местоположението на 1-ви корпус. Но докато едната дивизия напредвала към баптистката църква, другата се сблъскала с решителна съпротива в западните гори и понесла тежки поражения.

Настъпило кратко затишие. 2-ри корпус, който бил изпратен през залива същата сутрин, успял да преодолее източните гори и да се придвижи покрай земята, осеяна с трупове и ранени. Докато дивизията на генерал Седжуик си пробивала път през западните гори, тя била контраатакувана от две дивизии на Конфедерацията, като назад останала само една бригада на Конфедерацията да се защитава при евентуално настъпление от 12-ти корпус на Съюзната армия. След половинчасова битка полковете на Седжуик започнали да отстъпват.

Предимството на Конфедерацията било отнето от пристигането на две дивизии от 6-ти корпус, командвани от генерал-майор Франклин. Видял, че лявата страна на размирната редица била отслабена, генерал Франклин бил нетърпелив да атакува. Това можело да се окаже решителна маневра, понеже генерал Лий не разполагал с достатъчно резерви за боя. Но Съмнър, командващ 2-ри корпус, ги предупредил да бъдат предпазливи и Маклилън го подкрепил. „Командващият генерал стигна до заключението, — написал по-късно Франклин, — че не е уместно да се предприема атака.“

Междувременно друга дивизия на Съмнър, водена от генерал-майор Френч, се придвижила на изток към западните гори, защитавани от хората на Д. Х. Хил (изтощени от битката при Южните планини). В неведение за силните защитни позиции, докато не стигнали до тях, хората на Френч пострадали още при първите изстрели. Но те били подкрепени, както и враговете им, и кървавата битка продължила повече от три часа. Накрая Съюзните войски пробили десния фланг на Конфедерацията и започнали обстрел по протежението му. Най-близкият размирен полк изпаднал в паника и побягнал, последван от останалите защитници. Само огънят от резервната артилерия на Лонгстрийт и поредицата контраатаки, предвождани от Д. Х. Хил, предотвратили пълния разгром на Конфедерацията. Часът бил един следобед.

Мъжът, който имал честта да нанесе смъртоносния удар срещу армията на Лий, бил тридесет и седем годишният генерал-майор Амброуз Бърнсайд, командващ 9-ти корпус. Известен с гъстите си мустаци и бакенбарди, той останал във военната история не заради бойните си успехи, а заради това, че от неговото фамилно име произлиза думата „бакенбарди“.

Работещ като чирак, преди да постъпи в армията като лейтенант от артилерията, той напуснал през 1853 г., за да основе собствена компания за производство на пушки. Въпреки че компанията му фалирала много бързо, кредиторите продължили да влагат средства и още 50 000 пушки били произведени по време на войната.

Присъединил се към армията веднага след започването на войната, Амброуз Бърнсайд бил повишен в длъжност след успешната му мисия в Северна Каролина в началото на 1862 г. Маклилън се запознал с успехите му, като му поверил командването на два корпуса в

началото на кампанията. Тъй като Маклилън възнамерявал да разгърне тези корпуси срещу фронтовата линия на Съюзните войски в Антиетам, той ограничил командването на Бърнсайд върху тях.

Но никой не съобщил това на Бърнсайд. Станало дори по-лошо, когато генерал Рено, временно командващ 9-ти корпус, бил убит в южните планини. В резултат, не било проведено разузнаване на територията на залива преди започването на атаките. Ако го бяха сторили, Бърнсайд щял да научи за наличието на слабо охраняван брод, миля по-надолу от каменния мост Рохърбак, което щяло да забави фатално неговото придвижване.

Отначало намерението било 9-ти корпус на Бърнсайд да поеме сутринта контрола върху моста, разположен над залива Антиетам, и да заеме позиция за атака (която да бъде осъществена до обяд на същия ден) срещу отслабения десен фланг на войските на Конфедерацията, разгърнати пред Шарпсбург. След това Маклилън щял да изпрати 5-ти корпус в подкрепление и да разгроми напълно армията на Лий.

Според главнокомандващия Съюзните войски, заповедта, отправена към Бърнсайд „да превземе моста и да завладее хълмовете, разположени по-надолу, като се придвижи към крайната цел — Шарпсбург“, била издадена точно в осем сутринта. Но нищо не се случило. Бил изпратен адютант да установи защо. Той се върнал и докладвал, че „малко било направено“. Бил изпратен друг адютант. Накрая генералният инспектор на Маклилън, полковник Сакет, тръгнал към мястото с изричната заповед да остане с Бърнсайд, докато хората му са в залива.

Според версията на Бърнсайд първите инструкции били: „... Изчакай за по-нататъшни разпоредби, преди да атакуваш.“ Според него до десет часа сутринта той не бил получил заповед за атака. За закъснението допринесло и това, че бригадният генерал Кокс бил командващ 9-ти корпус и всички заповеди трябвало да минат през него.

Когато атаката все пак започнала, броят на защитниците се равнявал на една бригада, командвана от генерал-майор Тумбс, бивш сенатор, без военен опит. Но въпреки че били по-малобройни, войниците от Джорджия се сражавали храбро и подкрепени от втора бригада, удържали на натиска още три скъпоценни часа. Още два часа били изгубени след това, понеже Бърнсайд настоял да пренареди разбърканите си войски и да ги доснабди с амуниции. Едва в три

следобед, когато жестоките битки отляво и в центъра на армията на генерал Лий продължавали вече два часа, той решил окончателно, че настъплението към Шарпсбург е започнало.

Отначало хората на Бърнсайд постигнали значителен успех: дивизията на бригадният генерал Джоунс била разпръсната и изглеждало, че нищо не може да предотврати пълния разгром на Конфедерацията. Но щом отминал критичният момент, след похода от седемнадесет мили от Харпър Фери, дивизията на А. П. Хил влязла в бой. Това, че много от войниците на Хил носели униформи от пленените войници на Съюзните войски, допълнително добавило елемент на изненада. Нападнати по фланга, водещите полкове от 9-ти корпус на Съюзните войски, се разбягали. Само упоритата съпротива на бригадата на Кокс предотвратила изтласкването на целия корпус към залива. Слънцето залязвало и битката фактически била приключила.

Три дни по-късно, Лий организирал отстъплението на своята разбита, но несломана армия покрай реката Потомак към Западна Вирджиния. Всичко можело да бъде по-различно, ако Маклилън проявил повече кураж и по-малко предпазливост. Това, че в ръцете му попаднала „Специалната заповед 191“, му давало възможност да разбие изцяло армията на Лий, но той изгубил шанса си. Трябвало да предприеме нощен поход на 13 септември и да започне преследване на врага по планините на следващия ден след битките. Но той не го направил. Трябвало е да нападне Антиетам на 16 септември, преди Джаксън да пристигне на помощ с корпуса си, но той бил по-зает да проучва терена и да концентрира своите превъзхождащи по численост войски.

Когато накрая на 17 септември той атакувал, още имал възможност да унищожи Лий. Но планът му за разчет на времето и проучването на терена не позволил това. Главнокомандващият останал на източната част на залива Антиетам, като позволил на генералите да разпределят задачите помежду си. Резултатът бил поредица от некоординирани нападения, вследствие на което атаката на 9-ти корпус започнала два часа след като огнят навсякъде утихнал. Това закъснение, плод на слабата комуникация между Маклилън и Бърнсайд, въпреки навременното пристигане на А. П. Хил, струвало великата победа на Съюза.

Маклилън никога не признал вината си. „Считам, че съм направил всичко по силите си, за което съм бил помолен — писал той до жена си на 20 септември, — спасявайки на два пъти страната ни.“

Но мнението на Ейбрахам Линкълн било единственото валидно в случая. На 13 октомври, вбесен от извиненията на Маклилън, че не преследвал Лий по поречието на река Потомак, той го попитал: „Не си ли твърде предпазлив, когато предполагаш, че не можеш да направиш това, което врагът ти постоянно върши?“

Това била последната капка. На 7 ноември Маклилън бил освободен от длъжност и никога повече не бил изпращан на бойното поле. Неговата прекалена предпазливост струвала на Севера и на Съюза убедителна победа през 1862 г., която би могла да бъде краят на Гражданската война.

ГЕНЕРАЛ УОРЕН И БИТКАТА ПРИ СПИОН КОП

Битката при Спион Коп на 24 януари 1900 г. въобще не е трябвало да се състои. Но тя се състояла и се превърнала в позорно отстъпление за числено превъзхождащите врага си британци основно благодарение на генерал-лейтенант Чарлз Уорен, считан за най-некадърния британски командир по време на Втора бурска война (1899–1902 г.).

Месец по-рано, когато войната се водела вече от девет седмици, британският главнокомандващ в Южна Африка, генерал Редверс Бюлер, направил първия си опит да освободи обсадения град Лейдисмит, в провинция Северен Натал, като пресякъл река Туглеа при Коленсо. Този опит завършил с унизително отстъпление. През януари англичаните пак се опитали да освободят Лейдисмит, само че сега решили да пресекат през дрейфа Потжетер, на двадесет мили нагоре по течението на реката.

Изненадвайки бурите, брегът бил превзет без бой на 11 януари, а след пет дни Бюлер пресякъл на другия бряг и завзел предмостовото укрепление. Но от удобната си позиция на възвишението Спearман, точно под дрейфа, Бюлер виждал как врагът усърдно копаел окопи в платото Брейкфонтейн — част от хълмовете на Туглеа, разположено на три мили северно от река Туглеа. Убеден, че ако атакува такава силна позиция, ще повтори грешката при Коленсо, той решил да пресече за втори път реката, на пет мили по-нагоре по течението ѝ при дрейфа

Трикхардт. Неговият разузнавателен отряд го уверил, че там брегът бил охраняван само от 600 бури.

Затова Бюлер избрал две трети от армията си, която под собствено командване трябвало да пресече реката при дрейфа Трикхардт. Щом се установили на северния бряг, те трябвало да преминат от лявата страна на платото Табаняма, три мили на север, и да достигнат равнината. Обградени, бурите щели да се оттеглят от позициите си в платото Брейкфонтейн, като оставели пътя към Лейдисмит открит. Самонадеян план, който зависел от решителността на командира и от атаката при дрейфа Трикхардт.

За нещастие изпълнението на този план било поверено на петдесет и девет годишния Уорен, описан като „много муден, но неспокоен човек, свръхпредпазлив, нерешителен и незнаещ за какво служи кавалерията“.

Назначен в кралските инженерни войски, Уорен започнал дългата си мисия в Южна Африка през 1876 г., когато наблюдавал границата между Оранжевата Свободна държава и Западен Грикланд, наскоро присъединени към Кейпската колония. След десет години, като помогнал в залавянето на египетските убийци на един британски професор, той бил назначен за комисар в Метрополитенската полиция в Лондон. Оспорваната му кариера в полицията приключила, когато хората му не успели да заловят Джек Удушвача.

Завърнал се отново в армията, той командвал войски главно в Сингапур и Лондон, преди да се пенсионира през 1898 г. Когато избухнала войната, той поискал позволение за връщането си на активна военна служба. На среща с фелдмаршал лорд Уолсли, главнокомандващ британската армия, неговото желание било удовлетворено, въпреки че двамата били в яростен спор относно военната тактика. Според Уолсли единственият начин да се победят бурите бил, като ги обградят в окопите им. Уорен настоявал, че британците щели да имат успех „или като нападнат бурите с огромна пехота, или като ги обстрелват непрекъснато, докато умрат от страх“.

Независимо от конфликта, на Уорен било връчено командването на 5-та пехотна дивизия и той заминал в Южна Африка като главен заместник на Бюлер. Ярмо проличала липсата на доверие към Бюлер, когато генерал-майор Невил Литълтън помолил Уорен много скоро,

щом пристигнал в Кейптаун през декември, да се отправи бързо на север и „да покрие Бюлер, иначе армията ще бъде разгромена“.

Бюлер, със сериозно разклатени позиции след военните си провали, бил много щастлив да предостави на Уорен командването при следващия опит за пробив при Лейдисмит. Ако акцията бъдела успешна, Бюлер също щял да се възползва, ако се проваляла, то Уорен щял да поеме цялата вина.

На 15 януари Уорен получил последни инструкции. Пресичайки дрейфа Трикхардт с 15 000 души, част от които щяла да влезе в схватка с бурите при платото Табаняма, докато останалата част трябвало да ги обсади с обграждаща маневра. Литълтън пък щял да проведе отклоняваща вниманието атака срещу платото Брейкфонтейн със своята 4-та бригада.

След полунощ на 17 януари авангардът на Уорен пристигнал във видимата част на дрейфа. Само 500 бури охранявали хълмовете, разположени четири мили по-нататък. Ако тогава Уорен бил нападнал противника си, неговата кавалерия щяла да превземе хълмовете още същата нощ или най-късно до сутринта и щяла да обсади бурите, докато пристигнела пехотата в подкрепление. Но Уорен не бързал, убеден, че правилното решение било методичното напредване. Неговата тъй наречена „леляща колона“, разтегната на 15 мили, достигнала за 13 часа до целта. Един разгневен офицер написал: „Всички се чудехме каква е причината за закъснението. Някои казваха мудност, други — невъзможност, а трети считаха, че се дължи на чист мързел.“

Въпреки че реката била плитка, за да я прекоси кавалерията, Уорен настоял да се построят два понтонни моста и затова само кавалерията и една пехотна бригада успели да стигнат до северния бряг към свечеряване на 17 януари. Бурите усърдно прегруппирали наличните мъже, за да защитят застрашеното място.

Само една британска кавалерия от 1500 човека, командвана от полковник граф Дъндоналд, била инициативна през този ден. Заобикаляйки отляво платото Табаняма, те разпръснали един бурски патрул и заели позиция в съседните хълмове. Пред тях се простирал полегат склон, който водел към равнината преди Лейдисмит. За да обгради бурския фронт, Уорен трябвало да следва успеха на Дъндоналд, като го подкрепя с пехота. Вместо това, страхувайки се от капан, той отзовал част от кавалерията. По-късно Уорен обяснил: „Трябваше да

съм сигурен, че конните войски в своето опиянение нямаше да стигнат до положение да не могат да се измъкнат.“

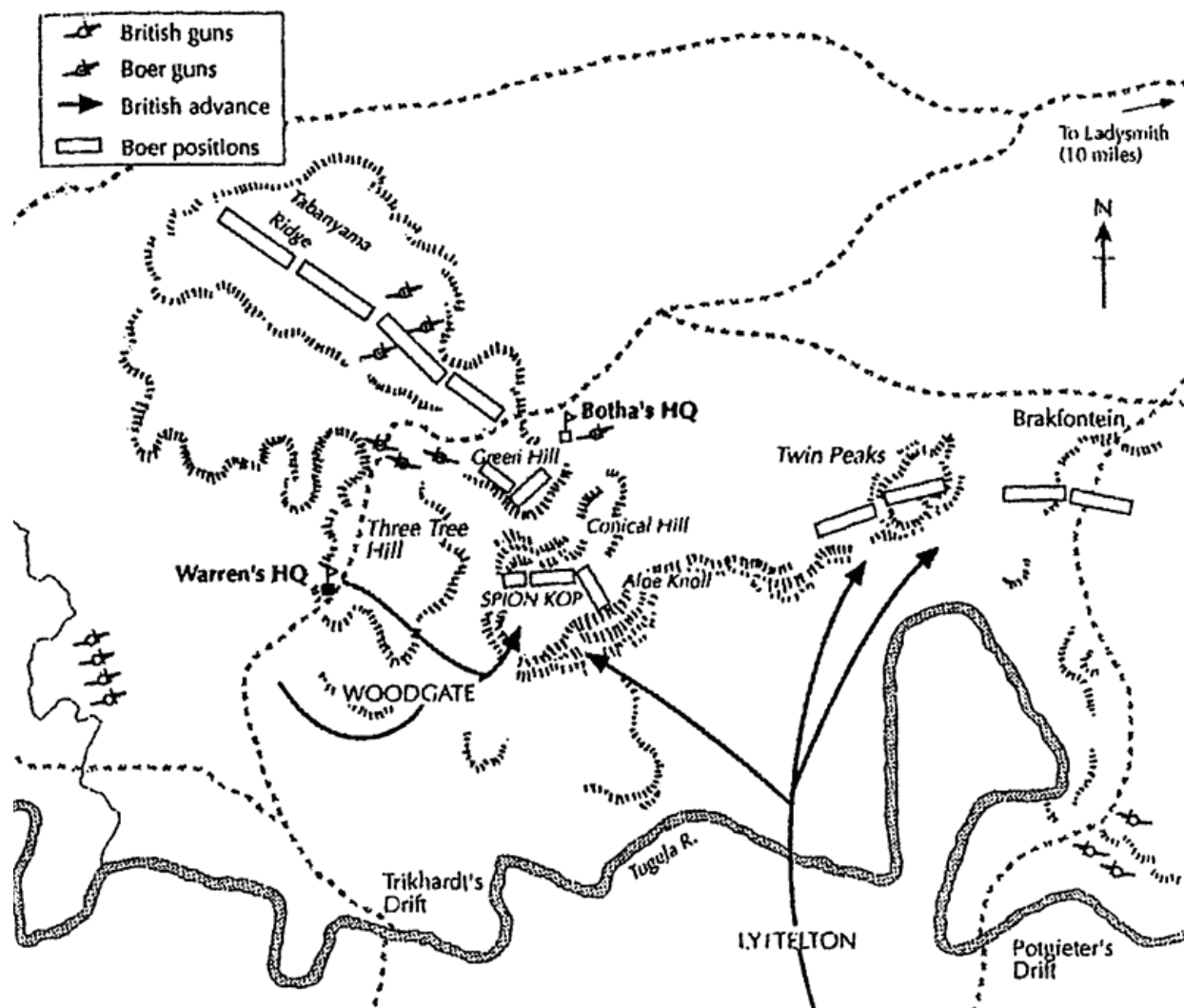
На следващия ден били отзовани още конници. Дъндоналд написал: „Тази заповед парализира конната бригада в момента, когато спешно се нуждаеше от подкрепление.“

Едва на 19 януари Уорен започнал фланговият марш. Причината за закъснението била, че целият му багаж по влака през Туглеа още не бил пристигнал. Но дори когато колоната тръгнала, тя не стигнала далече. Преодолявайки дерето към Туглеа, Уорен се почувствал уязвим за атака и се върнал пак в предмостиято. Бюлер бил толкова шокиран от липсата на напредък в придвижването му, че се зачудил дали да не го освободи. По-късно той писал: „На 19 януари трябваше лично да поема командването. Виждах, че нещата не вървят добре, както всички останали.“

Вечерта, на съвещание на старшите офицери, Уорен направил отклонение от първоначалните си инструкции. Изтъквайки, че фланговият марш щял да удължи линията на комуникациите, той предложил да се предприеме поход към платото Табаняма, независимо че това значело да се предприеме фронтална атака срещу укрепените вражески позиции, защитавани от 2000 бури. Тази атака била в противоречие със заповедите на Бюлер, но никой не възразил.

На следващия ден призори атаката започнала и отначало имала напредък. Хълмовете били окупирани без никакви загуби. Но когато атакуващите се опитали да пресекат полегатия гол склон към хребета, пътят им бил пресечен от огъня на бурите. Следобед настъплението на войските било спряно.

Съдбата предоставила на Уорен още една възможност да направи най-важния пробив. Лорд Дъндоналд, яздейки по посока на изстрелите, видял как от близкото плато бурите обстрелвали британската пехота, атакуваща платото Табаняма. Той изпратил малък отряд нагоре по хребета Бастион, южно от платото, за да отслаби напрежението. Отрядът се окопал в хребета и зачакал подкрепление. Обаче подкрепление не дошло, защото Уорен бил зает с източната част на платото.

Атаката била подновена призори на 21 януари. Войските пак се изправили срещу точния пушечен огън на врага. Но бурските защитници, подложени на здрав артилерийски огън, били към края на силите си. Следобед някои започнали да напускат окопите. В дневника си един германски офицер, който служил при тях, написал: „Всичко е загубено, ако англичаните нападнат сега. Никой не остана в окопите.“

Освен това те нямали храна и медикаменти, а повечето страдали от дизентерия, тъй като пиели зарамена вода. Само личният пример, който им давал смелият генерал Луис Бота, поддържал духа им в бойните редици. Въпреки това Уорен бил пред една незаслужена победа, когато отменил атаката.

На следващата сутрин Бюлер се върнал в щаба на Уорен, разположен на предните хълмове, и го смърлил за липсата на напредък.

„Казах му или да атакува, или ще отзова армията му“, написал по-късно той.

Но Уорен отхвърлил съвета на Бюлер с нелепия мотив, че „ако атаката е успешна, това означава да превземат целия бурски фронт, който нямало да могат да удържат“.

Според него превземането на Табаняма щяло да е невъзможно, без да се превземе преди това Спион Коп — стръмен хребет, издигащ се източно над него. Бюлер му отговорил „че трябва да превземе Спион Коп“.

Като си спомня за това, Бюлер твърди, че още тогава имал резерви: „Не харесах идеята, — писал той, — и се помъчих да отклоня Уорен от атаката, но приех предложението му.“

Въпреки всичко планът да се атакува силната природна позиция си имал своите предимства. Тъй като не се очаквала атака по стръмните склонове на Спион Коп, защитата щяла да бъде оскъдна. Ако англичаните бяха превзели върха и закарали там полевите си оръдия, те щели да контролират бурските позиции, принуждавайки ги впоследствие да напуснат платото.

Вместо да се придвижи същата нощ, Уорен отстъпил пред молбата на генерал-майор Талбот Коук, който командвал предната колона за отсрочка от едно денонощие. Коук поискал да разузнае подстъпите към хребета, а и неговата 10-та бригада се нуждаела от почивка преди атаката. Когато Бюлер научил за това закъснение, той поискал Коук (възстановил се наскоро от фрактура в крака) да бъде заменен от „по-енергичния генерал Едуард Удгейт“ (който бил куц). Генерал майор Удгейт командвал 11-та Ланкаширска бригада.

След като се стъмнило, на 23 януари, колоната на Удгейт от 1700 мъже, която включвала и половината рота на кралската инженерна войска, тръгнала от едно дере, разположено под предните хълмове, на около шест мили югоизточно от Спион Коп. Предвождана от полковник Алек Торникрофт и 200 души от конната му пехота, главно от бегълци, колоната стигнала в полунощ подножието на Спион Коп. Започнали да се изкачват към върха по козя пътека, между заоблените каменни блокове, под лек дъжд и пълна тъмнина.

По същото време, за да обстрелват мостовете при дрейфа Трикхардт, бурите се изкачвали по северния склон, като влачели след себе си едно полево оръдие „Круп“. Преди тях била изпратена немска

инженерна група, за да подготви монтирането на оръдието. Те се присъединили към седемдесет и шестимата души от бойния отряд „Врайхейд“ в двата плитки окопа, на върха на югозападния склон. Не очаквайки атака, бурите не поставили нощна охрана.

Към четири сутринта Торникрофт почувствал, че склонът става все по-полегат. Развиделявало се, но гъстата мъгла намалявала видимостта до няколко ярда. Щом чул гласове, Торникрофт наредил на хората си да заредят оръжията и да се строят в редици. Приближавайки хребета, те чули самотен вик: „Какво е това?“

Предните редици залегнали, щом бурите открили огън. Но когато по шума разбрали, че бурските заряди са вече празни, Торникрофт наредил да заредят оръжията. С бесни викове „Маджуба!“ те се втурнали към вражеските окопи, атакувайки с щик един от бурите, докато останалите хукнали да бягат, забравяйки дори ботушите си. Англичаните превзели хребета само с трима ранени.

Пристигайки след това, Удгейт наредил на сапъорите си да изградят извита система от окопи с дължина триста ярда, която щяла да бъде превърната във фронтова позиция по редицата от хълмове. Те не разузнали района и не знаели, че има втора редица от хълмове, които прераствали в хребета Ало Нол — удобна позиция за противника да обстрелва цялата отсрещна територия. Англичаните нарушили важното военно правило, че можеш да контролираш плосък хълм само от две места: да се укрепиш на предната редица от хълмове или на втората. Вместо това те се окопали в средата на платото в най-неизгодната позиция.

Тъй като половината сапъорска рота тръгнала да се изкачва — само с двадесет кирки и лопати — пехотата насядала, за да ги гледа как копаят. За съжаление земята била скалиста и те успели да изградят тънка стена от камъни пред един плитък окоп. Всеки от колоната трябвало да носи празна торба, която да напълни с изкопаната от окопите пръст. С пълните торби трябвало да се изгради защитен парапет. Но някои забравили да вземат торби.

Бота бил информиран за загубата на хълма. Решен да си го върне, той събрал подкрепление и изпратил 400 немци и холандци от бойните отряди „Каролина“ и „Претория“ да подсилят хълма. Сутринта, когато мъглата взела да се вдига, бурите били заели всички ключови позиции срещу войските на Удгейт.

После бурите открили огън по британските позиции, убивайки много хора. Английските офицери веднага отговорили с поредица бързи атаки на щик и успели да прогонят защитниците.

Но щом слънцето изгряло и мъглата се вдигнала, англичаните осъзнали опасното си положение. Войниците от незащитената предна редица хълмове, както и тези в плитките окопи, били уязвими от огъня, изстрелван по позициите на британците. Благоприятното разположение на бурите им позволявало да обезвредят англичаните.

Бурите били подкрепени в битката от трите си полеви оръдия „Круп“, от двете си шестинчови пушки „Кресот“ и двете автоматични оръдия, които Бота майсторски разположил на платото. Британската артилерия, макар и по-мощна от бурската, била затруднена от слабите комуникации помежду си и от неведението относно позициите на бурите. Едва когато оръдията взели да гърмят, британците установили разположението на бурите по хребета Ало Нол. Уорен обаче останал с впечатлението, че неговите хора превзели цялото плато и наредил да прекратят огъня. След като повечето английските снаряди се разбили върху собствените им позиции, вероятно именно „приятелски огън“ е ранил смъртоносно генерал Удгейт. Командването поел полковник Блумфийлд от войската на Ланкаширските мускетари, но скоро и той бил ранен, командването поел полковник-лейтенант Малби Крофтън от Ланкастърския полк.

Първо Крофтън се свързал с Уорен, който се намирал в щаба си на трите предни хълма. Тъй като нямало опънат телефонен кабел, Крофтън установил, че редник Гудиър можел да предава сигнали със семафор, използвайки знамена. Гудиър обаче решил да подобри съобщението на Крофтън и вместо: „Генерал Удгейт мъртъв. Спешна нужда от подкрепление!“ предал следното: „Подкрепление веднага или всичко е загубено. Генералът мъртъв.“

Уорен получил отчаяното послание в десет сутринта. Той вече бил изпратил два батальона в подкрепление, но решил да изпрати още един, нареждайки на генерал Коук да поеме командването при хребета. Последните му инструкции били: „Никакво отстъпление.“

Междувременно Уорен не направил никакъв опит да получи ясна представа за битката. Нито пък разгърнал своите останали 10 000 войници, за да смали напрежението в боя. Вместо това се оттеглил за кратка почивка.

Коук направил същото. Започвайки изкачването към 11 часа сутринта, счупеният му крак го заболял и той стигнал до издатината, на 600 фута от мястото при хребета, едва към обяд. Той останал там необезпокояван от никого и успял дори да подремне, поради което стигнал под южното било на платото чак в пет и тридесет следобед. Час по-късно се върнал на издатината, покрита с храсти от мимоза.

През това време битката затихвала и се разгаряла с нова сила на приливи и отливи. Сутринта англичаните стабилизирали позициите си по протежение на предната редица от хълмове. Но щом повел летящата си колона от бойците на Северна Каролина, комендантът Хенрик Принслу предприел решителна контраатака.

Около обяд битката се насочила към главния британски окоп. Малцината оцелели мъже били гладни, жадни, уморени, обезверени, без амуниции и към края на силите си. В един часа следобед стотици бури се приближавали, прикривайки се зад камъните. От дясната страна на окопа се появила редица от размахани кърпички.

Де Коук от Трансваал си спомня следното: „Англичаните тъкмо щяха да се предадат, а ние се изкачвахме нагоре, когато едър, сърдит мъж, със зачервено лице, изскочи от окопа, като крещеше: «Аз съм командирът тук, връщай си мъжете обратно в ада! Не позволявам на никого да се предава!»“

Това бил Торникрофт, който, куцайки, излязъл от окопа. Преди бурите да се намесят, той и няколко мъже се отправили към скалите, разположени зад окопа и открили оттам огън. Когато към тях се присъединило подкрепление от една рота на Мидълсъркския полк, те влезли в битка и си възвърнали дясната страна на главния окоп, докато бурите избягали със 170 пленници.

От удобната си позиция на хълма Спearман Бюлер съзрял гигантската фигура на Торникрофт да възвръща статуквото. Той бил явният заместник на Крофтън, който вече бил загубил бойния си дух. Бюлер сигнализирал на Уорен: „Ако не поставиш начело някой добър боец, ще загубиш хребета. Съветвам те да бъде Торникрофт.“

За пръв път Уорен се подчинил и телеграфирал на Крофтън, че Торникрофт е повишен в бригаден генерал, командващ при хребета. Но пропуснал да информира за това генерал Коук.

Но още по-голяма грешка била на път да промени хода на битката. В десет сутринта генерал Литълтън с бригадата си, намираща

се южно от Туглеа, при хълма Спearман, получил съобщение от Уорен, който го молел за помощ. По своя инициатива Литълтън се отправил към Спiон Коп. Забелязвайки, че подкреплението вече изкачва хълма, той изпратил един батальон от войската на Кралските стрелци към върховете източно от Ало Нол, известни като Туин Пийкс. Когато узнал за тази маневра, Бюлер я отменил. Но заповедта му била пренебрегната и в пет часа следобед стрелците завладели върховете.

Изглежда, че вече нищо не пречело да се придвижват покрай предните хълмове, за да превземат Ало Нол и да се присъединят към войските при Спiон Коп. Нищо, освен Бюлер. Въпреки успеха на батальона, главнокомандващият пожелал той да се оттегли и накрая постигнал своето. Още една възможност да бъдат изтласкани бурите била пропусната.

Торникрофт не знаел за втората битка по югоизточните склонове на Спiон Коп, понеже двата батальона в подкрепление не позволявали на бурите да притискат десния фланг на британците под южния ръб на платото. В два и половина часа следобед той изпратил вестоносец при Уорен със съобщение: „Ако искаш да завземеш върха през нощта, трябва да изпратиш повече пехота и да атакуваш пушките на врага.“

Пресичайки пътя на писмото към Уорен, Коук добавил в него: „Всъщност ние все още държим позициите си.“

По-късно Коук променил мнението си, като посетил хребета, където открил „сцена на невъобразим хаос“. Но не направил опит да определи ситуацията лично, а и не бил уведомен за повишението на Торникрофт. Вместо това се върнал на изходни позиции и предложил на Уорен, да се предадат. В отговор Уорен му наредил да му докладва за ситуацията лично.

Истината била, че в шест часа следобед битката била почти спечелена. Дори некадърността на генералите не попречила на войниците с цената на 500 жертви героично да отблъснат опитите на бурите да изпъльзят нагоре по склона. Хълмовете Туийн Пийкс били в техни ръце и вече застрашавали най-важния бурски клин на Ало Нол. Планинската батарея скоро щяла да се изкачва и се нуждаела спешно от голямо подкрепление. Дори бурите не спорели вече за изхода на битката и щом се стъмнило, започнали да се измъкват от района, като само една част останала близо до предните редици.

Торникрофт обаче не знаел за тези събития и щом се стъмнило, събрал на съвещание старшите офицери. Той бил уморен, а и нямал никакви вести от Уорен, откакто го повишил в длъжност. Тъй като липсвали ясни инструкции, той предложил незабавно да се оттеглят. Офицерите се били разделили на два лагера, докато Крофтън не дал решителния си глас в полза на оттеглянето.

След това лейтенант Уинстън Чърчил пристигнал на хълма със съобщение от Уорен за Торникрофт: трябвало да се изкачат две оръдия към хребета същата нощ; работната група вече идвала на помощ с хиляди торби пясък.

Чърчил си спомня по-късно: „Но решението вече беше взето. Той (Торникрофт) никога не получил съобщеше от Генерала, нито пък имал време да пише някакво... Битката била толкова гореща, толкова го разочаровала, за да обърне внимание на нещо друго... Тъй като нямал никакви вести и не очаквал допълнителни оръжия, той решил да се оттегли, като разсъждавал така: «По-добре шест спасени батальона да се оттеглят, отколкото сутринта да останат само трупове.»“

През нощта бурите, търсейки загиналите си другари, за свое учудване открили, че хълмът бил изоставен. Един от тях писал: „Вместо ужасната битка, която очаквахме, слава на бога, ние открихме, че врагът толкова се е уплашил през нощта, че изоставил всичките си позиции, зарязвайки дори повечето си мъртви и ранени войници.“

Имало 650 трупа на британски войници. Повече от 70 от тях били простреляни от дясната страна на главата, от което можело да се съди за точното местоположение на бурите при Ало Нол. В допълнение към този списък от жертви, 554 души били ранени, а 170 — отведени в плен. Описанието, което по-късно наблюдателите дали на битката — „Полето на клането“, пасвало много точно на случилото се. От своя страна, бурите загубили 58 души, а ранените били само 140.

Много рядко се срещала така лошо проведена и ненужно изгубена битка. Независимо от катастрофата, Уорен не бил обезкуражен — заявил на един млад офицер, че „бурите вече преживели страхотен удар при Спион Коп и щели да избягат при вида на британските щикове“. Той стоварил цялата вина на Торникрофт за отстъплението му, заявявайки, че трябвало да го разстреля за напускане на поста си!

Бюлер бил щастлив да посочи с пръст Уорен. В секретна записка до Военното министерство той описал Уорен като човек, „който не

може да командва нито щаба си, нито подчинените си. Никога няма да го назнача отново на пряко командване.“

Той бил прав. Ако Уорен бил по-решителен и по-съобразителен, битката при Спион Коп никога нямало да се състои. Но вместо да последва успешния напредък на Дъндоналд на 17 януари, той настоял да събере армията си и да изчака багажа си. После не се подчинил на инструкциите на Бюлер и наредил фронтална атака срещу платото Табаняма, като пропуснал златната възможност да подкрепи хората на Дъндоналд при хълма Бастион. На другия ден, когато бурите били на ръба на силите си, той отменил атаката.

Накрая, в отчаянието си, решил да нападне Спион Коп. Въпреки грешките, които направил, и факта, че само една трета от бойната му сила участвала в битката, храброто поведение на войниците осигурило победата. Но той пропуснал и този шанс и не поел контрола върху събитията. Нито веднъж не отишъл лично на бойното поле. Вместо това предпочел да командва от разстояние с далеч не толкова перфектни комуникационни средства. Най-голямата му грешка била, че той пропуснал да установи контакт с Торникрофт, докато не станало прекалено късно. Без ясни указания отгоре, Торникрофт правилно предпочел да вземе фаталното решение да се оттегли.

На 6 март, след освобождаването на Лейдисмит, Уорен бил изпратен на по-спокойно място в армията, в Западен Грикланд. След четири месеца той се върнал в Англия и прекарал останалите си години, като се отдал на астрономията и основал първото бойскаутско движение („На Сър Чарлз Уорен“). Защо ли не се е занимавал винаги с такива по-леки задачи.

ГЕНЕРАЛ СТОПФОРД ПРИ ЗАЛИВА СУВЛА

Безпрепятственото акостиране в залива Сувла през август 1915 г. дало възможност на съюзниците да сложат край на безизходната ситуация в Галиполския полуостров, като нанесат съкрушителен удар срещу Турция по време на Първата световна война. Но шансът бил проигран от некадърния командир на съюзническите войски, генерал-лейтенант Фредерик Стопфорд, който прекарал първата жизненоважна фаза на битката, без да бъде в течение на развитието ѝ и далече от войските си.

Десет месеца по-рано Турция влязла във войната като съюзник на Германия и веднага атакувала Русия в Кавказ. В края на декември, силно притиснати, руснаците помолили англичаните да предприемат действия в източната част на Средиземно море за отвлечане вниманието на турците. Въпреки че докато пристигне до Лондон, молбата вече била остаряла, тъй като турците били принудени да отстъпят още през януари, фелдмаршал лорд Кичънър, военният министър на Англия, имал огромно желание да я удовлетвори.

Притеснен, че турците могат да насочат вниманието си към Суецкия канал, той с готовност решил да ги отблъсне и така да открие южен маршрут за доставки към Русия.

Уинстън Чърчил, министър на английската флота, също подкрепил идеята за втори фронт и двамата настояли за атака по вода и суша през протока Дарданели, разделящ Галиполския полуостров от Азиатска Турция.

Убедено от Чърчил, че кралската флота с подкрепата на Франция може да завладее Дарданелите „само с кораби“, без прехвърлянето на войски от западния фронт, британското правителство дало своето одобрение. На 19 февруари 1915 г. британски и френски военни кораби започнали бомбардировка на външните фортове, охраняващи водния път. Войниците от морската пехота акостирали успешно и ако тогава дори само една дивизия атакувала, щяла да завладее целия полуостров.

Но изминал един месец, преди флотата да навлезе в проливите. Бомбардировките отново били успешни. Турските брегови батареи останали без амуниции, така че нямало пречка за големите бойни кораби да навлязат в Дарданелите на следващия ден. За съжаление, на връщане се натъкнали на минно поле и два английски и един френски кораб потънали. Съюзниците не желаели повече загуби.

Междувременно Кичънър решил да изпрати армия за превземането на Константинопол. Командвана от генерал Йън Хамилтън, армията се състояла от пет дивизии, от които само една била съставена от редовна войска. Останалите били необучени колониални дивизии.

При пристигането си на Дарданелите, Хамилтън установил, че товарът бил неправилно опакован и необходимите вещи се намирили на дъното на багажа. Така че експедицията оставила турците на защитните им укрепления и се върнала в Александрия, за да подреди отново

багажа и да продължи обучението на войските. Те се завърнали след месец, но междувременно турците изпратили подкрепление на Галиполския полуостров. Когато британците акостирали на 25 април, турците разполагали вече с шест дивизии срещу техните пет.

Въпреки това, извършвайки маневра за заблуда на врага в най-тясната част на пролива и акостирайки на южния край, Съюзниците действали изненадващо. За едно денонощие успели да се обединят и да напреднат навътре в полуострова. Но поради лош късмет АНЗАКС (Австралийско-новозеландския армейски корпус) акостирал на грешен бряг и поради липса на инициатива от страна на генералите при акостирането този шанс бил загубен.

Напрежението нараснало през май, когато руснаците били победени от обединената австро-унгарска и немска армия и били отблъснати на триста мили назад. Тъй като му било обещано, че ще получи в подкрепление петте необучени военни дивизии на Кичънър, Хамилтън предпочел да атакува с пристигането още на първите три, тъй като искал да се възползва от природните условия през нощта на 6 срещу 7 август: тъмнината, която щяла да съпътства войските, докато приближавали брега, щяла да бъде последвана от изгряващата луна веднага след като те стигнали на сушата. Това природно условие щяло да се появи пак едва през септември. Две дивизии — 10-та ирландска и 11-та северна, обединени в новия 9-ти корпус, били разпределени към залива Сувла. Останалите щели да подкрепят австралийските и новозеландските войски в залива Анзак на източната част на полуострова.

Планът, създаден в главната квартира на Хамилтън, на остров Имброс, предвиждал битката да започне на 6 август с атака от дясната страна на Лон Пайн, докато основните сили се насочат към лявата страна на платото Сари Баир. През нощта 11-та дивизия щяла да акостира на юг от залива Сувла и до сутринта да превземе околните възвишения. На разсъмване атакуващите щели да бъдат подкрепени от 10-та дивизия, а при необходимост щял да се намеси целият корпус в подкрепа на австралийските и новозеландските сили в битката за платото Сари Баир. Бързината била от огромно значение. Всеки час закъснение след акостирането щял да позволи на турците да доведат подкрепления.

Много важен бил изборът на генерал, който да ръководи битката при залива Сувла. Кичънър предложил генерал-лейтенант Брайън Махон, командващ 10-та дивизия, но Хамилтън не смятал, че „той бил способен да командва военен корпус“. Вместо това предложил генерал-лейтенант Джулиан Бинг или генерал-лейтенант Хенри Роулисън и двамата на висши постове във Франция. Кичънър не се съгласил. Те не стигнали до компромис, а Махон (висш армейски генерал) не можел да приема заповеди от по-младши офицери. Изборът бил само между две кандидатури: генерал-лейтенант Джон Иуърт и генерал-лейтенант Фредерик Стопфорд. Тъй като генерал-лейтенант Иуърт се чувствал физически неподходящ за тази задача, поради липсата на друга кандидатура изборът паднал на генерал-лейтенант Фредерик Стопфорд.

По-малкият син на четвъртия граф на Коурттаун, Стопфорд учил в Итън и Сандхърст, преди да влезе в Пехотната кралска гвардия. По-голямата част от военната си кариера той изградил в щаба и на административни постове, като най-голямото военно формирование, което командвал, било смесен половин батальон при експедицията „Ашанти“ през 1895 г. Уволнен от активна военна служба през 1909 г., той бил назначен на почетната длъжност Лейтенант на Кулата в Лондон. Когато избухнала Първата световна война, Стопфорд бил повикан запас да обучава Първа армия за вътрешна отбрана. На възраст шестдесет и една години, с разклатено здраве и теоретически опит, той бил неподходящ за командването на жизненоважните действия в залива Сувла.

Когато му бил разяснен планът в щаба на Хамилтън, той отговорил: „Сигурен съм, че планът ще успее и поздравявам този, който го е съставил.“

Но скоро след това той променил тона в разговор с бригадният генерал Рийд, неговия началник-щаб, който бил офицер за свръзка с турската армия по време на Балканските войни (1912–1913 г.). Рийд бил убеден, че окопите нямало да бъдат превзети без артилерийска подкрепа, а тъй като гаубиците нямало да бъдат свалени на брега по тъмно, той не виждал как ще бъдат превзети Шоколаденият хълм и Хълмовете „W“ преди зазоряване. Освен това не вярвал, че войските са физически добре подготвени, да издържат похода до платото Теке Тепе. А тъй като Шоколаденият хълм трябвало да бъде атакуван от север, по-

удачно щяло да бъде да се намали дължината на похода, като войските акостира в залива Сувла.

Теоретически това било вярно, но турците имали само три батальона, в залива Сувла им липсвали бодлива телена мрежа и картечници. Но хората на Хамилтън направили желаните промени, като освободили Стопфорд от първоначалното условие да завземе всички възвишения преди зазоряване. Сега главната цел била да се укрепи заливът Сувла като база за новата северна зона. Само когато тази цел бъдела постигната, войските щели да превземат Шоколадения хълм и Хълмовете „W“. Едва тогава щели да подкрепят битката при залива Анзак. Така била пренебрегната целта на акостирането в залива Сувла: да се изчистят до сутринта от хълмовете „W“ пушките, затрудняващи действията на австралийските и новозеландските сили. Освен това една военна бригада щяла да акостира в залива Сувла.

Стопфорд направил още една фатална грешка. Вместо да последва съвета на Хамилтън да остане в Имброс, откъдето имал пряка връзка с щаба на 11-та дивизия, докато слезел на брега на 7 август, той настоял да се премести на малкия военен кораб Джонкил, който имал проблеми с комуникациите. По време на първите часове на операцията Стопфорд бил в буквалния и преносен смисъл „на тъмно“.

Акостирането било извършено в 10 часа вечерта на 6 август. За батальони от 32-ра и 33-та бригада, определени за бряг „В“, на юг от Сувла, всичко се развило по план. „Акостирането беше изненадващо, — написал флотският матрос Ерик Буш. — Нямаше съпротива и не падна нито една жертва. Бяха изстреляни няколко ракети и два пушечни изстрела прозвучаха в нощта. Това беше всичко.“

Докато два батальона започнали да изграждат защитната бойна линия, за да укрепят десния фланг на плацдарма, другите атакували турските позиции в Дала Баба и Нибрунези, покрай ниската част на залива Сувла. До полунощ турските постове били прегазени и останалите пет батальона се съсредоточили върху Лала Баба.

Войските показвали признаци на умора. Понеже трябвало всичко да е в пълна секретност, повечето войници не знаели крайната си цел до вечерта и заради това прекарвали деня си в тренировки, вместо в почивка. Освен това акостирането на 34-та бригада на бряг „А“, в горната част на залива Сувла, се превърнало в провал. Не само, че хвърлили котва на грешно място, хиляда ярда по на юг, но и корабите,

превозващи войските, акостирали в погрешен ред, оставяйки войските да слязат на брега, в позиции, неподходящи една за друга.

Три роти от 11-ти манчестърски полк трябвало първи да стигнат брега, макар че акостирали южно от бряг „А“. Те оставили едната рота да пази десния им фланг, а останалите се отправили на север. До три часа сутринта те се придвижили с две мили напред към платото Киреч Тепе. Но били изключение. Екипажът от малки кораби, които превозвали 9-та мускетарска ланкастърска дивизия, заседнал на петдесет ярда от брега. Като се мъчели да стигнат до брега през дълбоката вода, те не могли да превземат хълм 10, разположен пред бряг „А“. А и те също акостирали на юг и не се ориентирали в тъмното. Още повече се обезкуражили, че офицерите им и военнослужещите се превърнали в мишени за турските резачи на жици.

Едва на миля на юг 32-ра и половината от 33-та бригади се събрали в Лала Баба. Трябвало да се придвижат към хълм 10, за да предприемат от него атака към Шоколадения хълм. Но командващият офицер, за да не прибавя още смут към обърканата ситуация, наредил на войските да останат на място. Той трябвало да се придвижи напред и да поеме командването по превземането на хълм 10 от 34-та бригада, но пропускът на Стопфорд (да се превземат хълмовете същата нощ), позволило на подчинения му командир прекалена свобода на действие.

Накрая в три сутринта, когато двата батальона на 34-та бригада заседнали в плитчините и изоставали от плана, бригаден генерал Хагарт, командващ вече войските в Лала Баба, изпратил четири роти напред. Пътят им бил отрязан от турска контраатака, южно от бряг „А“, и те не могли да стигнат до хълм 10. Командващият 34-та бригада, генерал Ситуел, пристигнал на брега. Понеже се зазорявало, той наредил на 9-ти мускетарски полк да превземе върха. Погрешно насочена, атаката била отблъсната с огън от истинския хълм 10, на четвърт миля северно. Час по-късно, като устроил щаб наблизо до Лала Баба, генерал-майор Хамърсли наредил на 32-ра бригада да подкрепи 34-та. Този път походът бил успешен и след шест часа сутринта стотината турци, защитаващи хълм 10, се оттеглили.

До този момент транспортните кораби, които превозвали 31-ва и половината от 32-ра бригади на 10-та дивизия, трябвало да акостират на бряг „А“, да помогнат при превземането на Киреч Тепе. Но Стопфорд променил мястото за акостиране до бряг „С“, по на север от бряг „В“.

Щом флотата го информирала, че открила подходящо място за акостиране на бряг „А“, по-близо до целта, той отказал да промени заповедта си, заявявайки, че това щяло да предизвика голямо объркване. Дивизионният командир, генерал Махон и останалата му бригада, пристигнали с кораб в седем и половина сутринта. Изпратили ги до новия бряг на флотата на северната част на залива, за да подкрепят 11-ти манчестърски полк. Дивизията останала разделена няколко дни.

Първите артилерийски части слезли на брега призори. Хамърсли издал заповед за атака срещу Шоколадения и Зеления хълм. Тези атаки не се състояли, защото бригадир Ситуел, старши офицер на хълм 10, сметнал, че 32-ра и 34-та бригади били твърде уморени и с нисък боен дух, за да вземат участие!

Стопфорд пък навехнал крака си предишната сутрин, решил да не идва на брега и затова нямал връзка с хората си там.

Едва към пет и половина следобед започнала атаката начело с три батальона от 10-та и с два батальона от 11-та дивизии. Въпреки че били подкрепени от артилерийски огън от военната флота, те не превзели Шоколадения и Зеления хълм, докато не паднала нощта. Но изненадващо били отзовани и нощта преминала в укрепване на спечелените позиции. Дори не се опитали да превземат тактически жизненоважните хълмове „W“ на юг, където майор Вилмер, местният немски командир, разположил войските си.

Такава липса на инициатива затруднявала операциите и на северния плацдарм. Останалите батальони от 10-та дивизия, командвани от Махон, достигнали до Манчестърския полк в Киреч Тепе рано следобед. Но те дори не се опитали да напреднат към склоновете, съединяващи платото Теке Тепе.

„Пред нас беше само врагът, за когото не знаехме нито къде се намира, нито числеността му, а трябваше да се окопаем, понеже щабът смяташе, че сутринта щяхме да сме обстрелвани с артилерийски огън — написал един офицер от 5-ти кралски мускетарски полк. — Почвата беше скалиста... Копяхме цяла нощ и когато се развидели, установихме, че сме изкопали съвсем малко“.

Така че до свечеряване на 7 август турците още владеели всички важни хълмове, защото британците не ги превзели. Сега се надпреварвали да акостират повече войски, за да намерят изход от

ситуацията, преди турците да докарат резервните си дивизии от Булаир, на най-тясното място на полуострова. Призовани в седем сутринта на същия ден, те вече се движели тридесет часа и щели да пристигнат вечерта на 8 или сутринта на 9 август. Значи още можело да се завземат хълмовете и да се застрашат турските позиции около залива Анзак, но всичко зависело от бързината и решителността на действията.

За съжаление и двете липсвали навсякъде. Консултирайки се с бригадирите си сутринта на 8 август, Хамърсли разбрал от тях, че войниците се нуждаели от още почивка и допълнителна организация. Понеже не можел да обсъди ситуацията със Стопфорд, още на борда на Джонкил той се съгласил с тях и заповядал да се съединят заедно малките отряди по външния периметър. Махон в Киреч Тепе бил не помалко колеблив и настоял за допълнителна артилерия в подкрепление, за да се придвижи напред. Получавайки докладите от местата, Стопфорд не се запознал лично със ситуацията. Убеден, че не са пристигнали достатъчно артилерия и доставки, той наложил вето върху атаките до вечерта.

Хамилтън пък се притеснявал от липсата на прогрес. В единадесет сутринта неговият щаб напомнил на Стопфорд колко важно е да стъпи на платото Теке Тепе. Отговорът на командващия корпуса било издаването на строго ограничителната заповед: „Ако установиш, че територията не е охранявана от врага, настъпи напред. Но ако се нуждаете от артилерийска подкрепа, не искам да атакуваш добре защитените вражески позиции.“

Но Стопфорд знаел от докладите на въздушното разузнаване, че очакваните турски подкрепления още не са пристигнали на Теке Тепе. Когато Хамилтън видял заповедта на Стопфорд, разбрал, че трябва да се намеси. Но понеже разрушителят му бил извън строя, той трябвало да чака пет часа за смяната му с нов и не успял да пристигне в залива преди шест часа вечерта. Един от щабните му офицери, изпратен от Имброс призори да докладва за събитията от плацдарма, стигнал в Сувла едва към обяд. Той бил придружен от полковник Морис Ханки, политик, изпратен от Лондон, да наблюдава създаването на конструкцията. „Пълна липса на оживление от великото акостиране, — написал Ханки. — Изглежда, не осъзнаваха необходимостта от бърза офанзива и че резултатите зависеха от развитието на събитията за няколко часа.“

Двойката се отправила за среща със Стопфорд на борда на Джонкил. „Е, Аспинал, — казал Стопфорд, — момчетата се справиха чудесно.“

„Но те не стигнаха хълмовете, сър.“

„Да, но стигнаха брега“.

Аспинал помолил за незабавно придвижване, преди пристигането на турските подкрепления. Стопфорд отказал, като заявил, че вече е издал необходимите заповеди. Спорът бил безсмислен, затова Аспинал изпратил следното съобщение на Хамилтън: „Бях на брега, където всичко е спокойно и тихо. Няма пушечни изстрели, няма артилерийска стрелба и очевидно няма турци. Корпусът почива. Уверен съм, че златните възможности са пропуснати. Погледни сериозно на ситуацията.“ Хамилтън вече бил на път.

Накрая, жегнат от настойчивостта на Аспинал, Стопфорд се отправил към брега и пристигнал в щаба на Хамърсли в четири часа следобед.

Войските, казал той „трябва да атакуват веднага“. След това се върнал на Джонкил, за да узнае, че турските резерви още не били пристигнали и че хората от 53-та уелска дивизия вече били на път. Следобед той издал категорични заповеди за началото на атака и завземането на хълмовете около залива Сувла. Но оставил избора на момента за атака на Хамърсли, който бил предвидил нападение срещу хълмовете „W“ от 33-та бригада на следващата сутрин. Но в последния момент Хамърсли отложил нападението, като го присъединил към общата атака. Така бил изгубен още един ден.

„ТАКЪВ ГЕНЕРАЛИТЕТ ОБЪРКВА ПРЕДСТАВИТЕ“

През юни 1915 г., два месеца преди акостирането в Сувла, генерал Хамилтън казал на Кичънър, че командирът трябвало да бъде непреклонен и твърд мъж, защото жестокото лято в Галиполи щяло да подложи на изпитание и най-способните мъже.

Но избраният генерал-лейтенант Стопфорд, бил толкова немошен, че не можел да си вдигне куфара при пристигането си с влака. На шестдесет и една годишна възраст, в лошо здраве, той бил върнат в полка само заради войната. Фактът, че никога не бил командвал армия в битки, бил изцяло пренебрегнат.

На 22 юли Хамилтън внушил на Стопфорд, че хълмовете около Сувла „трябвало да се превземат с мощна атака преди зазоряване“ на 7 август и го накарал да действа енергично и смело.

Вместо това, по време на акостирането, когато операцията била застрашена от провал, Стопфорд се оттеглил на борда на „Джонкил“, възхитен, че хората му стигнали брега. Същевременно Хамилтън очаквал новини в Имброс. По-късно генерал-майор Дж. Ф. С. Фулер писал в тази връзка: „И двамата генерали очакваха или победа, или отстъпление, сякаш цялата операция беше конно надбягване. Такова поведение на генералите обърква представите.“

Изглеждало невъзможно слабата защитна сила, състояща се от 1500 турци, командвани от майор Вилмер, да обуздае нахлуването за две денонощия, преди да дойде подкреплението. Но Стопфорд бил толкова незаинтересован от напредването на войските си, че турците успели да го направят само за половин час.

Сутринта на 9 август Хамилтън пристигнал на брега, за да види как Стопфорд наблюдава построяването на защитни съоръжения за него и хората му. Хамилтън писал: „Той беше толкова погълнат от работата си и каза, че било много важно да се направят стабилни укрепления, тъй като вероятно щели да останат там за много дълго време.“ Последните съюзнически сили напуснали полуострова след пет месеца.

Хамилтън пристигнал на борда на Джонкил в 6,30 часа следобед. Той съобщил на Стопфорд, че Теке Тепе трябвало да се превземе най-късно до края на нощта. Стопфорд отговорил, че 11-та дивизия се нуждаела от още една нощ почивка преди атаката. Разгневен, Хамилтън отишъл да види Хамърсли, който веднага се извинил, че войските били разпръснати, теренът бил труден и не било извършено разузнаване. Накрая се съгласил да нареди на 32-ра бригада, на територията на Сулджик, да атакува същата нощ, така че поне един батальон да стигне до платото преди зазоряване.

Но двата батальона на бригадата контролирали ключовите позиции по периметъра и за да стигнат до мястото на срещата в 10,30 часа вечерта, се нуждаели от време, за да изминат разстоянието. Освен това и бригадирът нямало да тръгне, преди батальоните да успеели да се съберат заедно. Единият батальон не пристигнал и след половинчасово закъснение придвижването започнало. Авангардът

достигнал върха на Теке Тепе, но бил отблъснат от внезапното пристигане на една от турските резервни дивизии.

Всеобщата атака, подкрепена от новопристигналата 53-та дивизия, продължила през целия ден. Тя не постигнала нищо и окопаните на хълма турци били подкрепени от новопристигналите войски. Стопфорд пристигнал с щаба си на брега и вместо да ръководи битката, прекарал целия ден в разпореждания около построяването на стабилни временни постройки за себе си и щаба.

Моментът отминал. Нямало да има пробив. Двата ценни брегови плацдарма само станали три. Липсата на решителност у Стопфорд се оказала фатална на 8 август. След осем дни той бил освободен от командването и се върнал на почетния си пост Лейтенант на Кулата в Лондон. Освободен от задълженията си, той никога вече не поел командването на войски до пенсионирането си през 1920 г.

Галиполската кампания била изоставена в края на годината по заповед на сър Уилям Робертсън, новия началник на Имперския генерален щаб, който вярвал, че войната може да се спечели само във Франция и че Галиполи се превърнала в една скъпа и разрушителна кампания. (Списъкът с жертвите надвишавал 200 000 души). Войските от залива Сувла и залива Анзак били евакуирани в края на декември, а от залива Хелес — на 8 януари, 1916 г. Отстъплението било успешно, тъй като не загинал нито един човек, въпреки множеството изоставени складове. А. Дж. П. Тейлър писал: „Галиполската експедиция била ярък пример как една гениална идея се превърнала в ужасна катастрофа заради неадекватната подготовка и некадърното командване.“ Нито един генерал не бил по-бездеен от Стопфорд.

ГЕНЕРАЛ ПЪРСИВАЛ И ПАДАНЕТО НА СИНГАПУР

Падането на островната крепост Сингапур в ръцете на японците през февруари 1942 г. било катастрофа с големи стратегически и икономически последици. С един удар англичаните се лишили освен от позициите си в Далечния Изток, от пристанището за износ на каучук, но и от ценните морски и инженерни съоръжения, военно оборудване, складове и петрол, два бойни кораба и хиляди човешки живота. Такава катастрофа може да бъде резултат само от политически или военни грешки. Все пак един човек носи отговорност за случилото се тогава:

британският командир в Малая и Сингапур, генерал-лейтенант А. Е. Пърсивал.

Още през 1925 г. трите въоръжени служби не се споразумели как да защитават тази важна база. Докато армията и флотата искали укрепления и тежки оръдия, за да отблъснат евентуална атака откъм морето, военновъздушните сили настоявали за повече свои подкрепления за отбиване на нападенията, преди да проникнат на острова. Както можело да се очаква, по-старшите офицери постигнали своето. Последствията от това били, че Сингапур бил оставен без защита от северната му страна, където се съединявали Сингапур и островната част на Малая чрез главния път.

Този пропуск изглеждал по-застрашителен през лятото на 1941 г., две години след избухването на Втората световна война, когато Уинстън Чърчил наредил да се включат всички подкрепления в битката за Северна Африка, въпреки че неговите главни съветници смятали защитата на Сингапур за второстепенна по важност след защитата на Англия. Ситуацията се влошила още повече, след като американският президент Франклин Делано Рузвелт и Чърчил решили да накажат японската агресия във френски Индокитай през юли с налагането на търговско ембарго. Лишена от суровини, единственият изход за Япония бил да завладее още територии в Югоизточна Азия до Малая (за да се сдобива с каучук и калай) и до немски Източен Индокитай, (за да се сдобива с петрол). Тъй като Англия и Америка нямало да й разрешат това, сблъсъкът с тях ставал неизбежен.

Войната започнала на 7 декември. Япония предприела удар срещу американските морски бази в Пърл Харбър, в Хавай. В същото време, рано сутринта на 8 декември, първите военни поделения на 77-хилядната армия (25-та армия), командвана от генерал Томоюки Ямашита, акостирали в източния провлак на полуостров Малая. Две поделения били разположени в Тайланд, а трето, точно по границата на Малая, в Кота Бару.

Защитникът на Малая и Сингапур бил петдесет и три годишният генерал-лейтенант Артър Пърсивал, бивш главен асистент на Имперския генерален щаб. Занимавал се с търговия преди Първата световна война, той се присъединил към Есекския полк през 1914 г., воювал в окопите и бил награден за особени бойни заслуги с Военен кръст и с Френски военен кръст. Останал в армията и до 1939 г. се

издигнал до бригадир. Последвали още повишения и през май 1941 г. той бил назначен за главнокомандващ войските в Малая.

От 88 000 души в неговата армия повечето били зле екипирани и необучени войници. Генерал Пърсивал не поправил тези недостатъци, защото не предвиждал среща с японците на бойното поле. Както и останалите „експерти“ той смятал, че японската армия не може да се придвижи през джунглата на полуостров Малая. Или поне не с танкове. Това обяснява защо преди нападението хилядите брошури на военното министерство за борба с вражеските танкове останали нераздадени.

„Едва ли някой би допуснал, че противотанковите брошури останали да гният в шкафа, — написал Норман Диксън в книгата си «Психология на военната некадърност», — защото те били толкова нетактични, че дори били еретични.“

В деня на агресията лорд Пърсивал изпратил първото си комюнике от щаба в Сингапур, съобщавайки, че японците се провалили при акостирането в Кота Бару. Във второто комюнике се казвало: „Всички (японски) кораби се изтеглят с висока скорост, а останалите на брега войски са стабилно въоръжени с картечници.“ Всъщност 5500-те японски войници не срещнали трудности при акостирането си и за няколко часа завзели близкото летище. Корабите, които се „оттеглили с висока скорост“, отивали да натоварят още войски. До десети декември японската 5-та дивизия, акостирайки по-нататък по брега, пресякла западния бряг на полуострова, и проникнала в Малая.

Същия ден бойният кораб „Принцът на Уелс“ и крайцерът „Сблъсък“ били потопени от японски бомбардировачи. Командващият офицер, адмирал Том Филипс, преди да потегли с кораба си, бил предупреден, че военновъздушните сили не могли да осигурят прикритие. Въпреки това той вдигнал платната, като разчитал, че е невъзможно големите бойни кораби да се потопят от самолети. Заради загубата на двата кораба и зле оборудваните военновъздушни сили англичаните не могли да предотвратят акостирането на още японски войски.

Оттогава имперските и британските сили били в постоянно отстъпление. Но докато хората и колите затъвали в задръстените пътища, те бивали изненадвани от японски танкове, маневриращи между каучуковите дървета и пехотата, която се придвижвала през граничната джунгла. Когато командващият в Северна Малая генерал

Хийт решил да защити река Перак, фронтът му бил заобиколен от японска колона, придвижваща се по полегатия склон на полуострова. Японците избегнали и здраво укрепената защитна линия в Кампар, като се придвижили надолу по западния бряг в кораби, пленени по време на похода им.

През януари британците били отблъснати до линията на север от река Слим, обхващаща провинцията Селандор и летището до столицата Куала Лумпур. През нощта на 7 януари една японска танкова рота се втурнала да завладее пътния мост, разположен на двадесет мили от предната фронтова линия. Били пленени 4000 души. Японците загубили шест танка и няколко войници.

През този ден генерал Арчибалд Уейвъл пристигнал в Сингапур, на път за остров Ява, където щял да поеме новия извънреден пост на висшестоящ командир на съюзническите сили на югозападното тихоокеанско крайбрежие. Той ускорил постепенното оттегляне на Пърсивал и изградил защитна линия при южния град Йохор. Куала Лумпур бил изоставен на 11 януари, а Тампин — след два дни. Но това дало възможност на японците да се възползват от добрата пътна мрежа в южната провинция, разполагайки едновременно две дивизии. Отстъплението било по-бързо, отколкото било предвидено, и било невъзможно да се изгради ефективна отбранителна линия.

Същото се случило и на източния бряг, с евакуацията на Куантан и летището му на 6 януари и с евакуацията на Ендоу на 21 януари. До края на януари всички британски и имперски сили били изтикани в южния край на полуострова. Ариергардът пресякъл пролива към остров Сингапур същата нощ. Японските войски завоювали Малая само за 54 дни. Те дали само 4600 жертви срещу британските 25 000 (повечето затворници).

„ТЕ ГЛЕДАТ В ПОГРЕШНА ПОСОКА!“

С огромните си запаси от каучук и калай Малая била една от перлите в короната на Британската империя след Първата световна война. За да я защити, британското правителство построило верига от летища по полуострова и морска база на територията на остров Сингапур, която щяла да подsigурява пътищата за доставка на калай и каучук между Англия и Далечния Изток. Но поради липсата на

финансови средства, а и поради заплахата от Япония, до 1920 г. не било направено нищо.

Всичко се променило, когато през тридесетте години Япония превзела Китайска Манджурия, напуснала Организацията на народите и се отказала от ограниченията, наложени ѝ чрез международните договори за разоръжаване. За Англия изграждането на защитна военноморска база в Сингапур станало приоритет. Но тъй като военните не вярвали, че е възможно японско нападение от полуостров Малая, оръдията на бреговите батареи сочели с дулата си към морето. Северната част на острова останала незащитена.

Смятало се, че Сингапур можел да издържи 70-дневна обсада, през която британската флота да пристигне от Англия. В края на тридесетте години армията допускала земноводното акостиране по южния бряг на Малая. Отпусната била незначителна сума за изграждането на отбранителна линия в Южна Малая, която да попречи на японската артилерия да стигне до подходящата позиция за откриването на огън по остров Сингапур. Но този план бил частично изпълнен до декември 1941 г., когато японците нападнали територията. Тъй като оръдията сочели в погрешната посока, островът бил незащитен, когато след два месеца японците нападнали през пролива Йохор.

По време на ускоряващото се британско отстъпление от полуострова, командващият инженерните войски, бригадир Иван Симсън, подканял няколко пъти Пърсивал да укрепи отбраната на северната част на острова. Молбите били пренебрегнати. Той казал на Пърсивал, че имал хора и материали, които „да изградят устойчива защитна линия, противотанкова защита, подводни препятствия, огневи капани, мини, стоманена и подвижна бодлива тел, методи да се осветява водата“. Но Пърсивал не разрешил.

„Сър, — продължил Симсън, — трябва да помогнем на нашите войски. Те са слабо обучени, уморени и отчаяни. Вече отстъпват стотици мили. И моля Ви, спомнете си, че японците са по-добре обучени, по-добре оборудвани и въодушевени от постоянните победи... и това трябва да се направи сега, сър... веднага след като попаднем под обстрел.“

Пърсивал останал непоклатим. „Виж, генерале — казал Симсън, без да контролира повече гнева си, — повдигах този въпрос хиляди

пъти. Вие винаги го отхвърляхте и никога не ми изтъкнахте конкретни причини. Кажете ми най-накрая защо, за бога, поддържате тази позиция?“

След малко лорд Пърсивал отговорил: „Считам, че защитата, която ще изградиш, ще бъде лоша за духа на войниците и на гражданите.“

Кръвта на Симсън замръзнала. Той не можел да повярва, че Сингапур бил загубен. „Сър — казал той, — ще бъде по-лошо за бойния ни дух, ако японците настъпят в полуострова.“

По-късно Пърсивал бил посетен от генерал Уейвъл, „много разочарован, че нищо не било направено“ и „говорейки рязко“, поискал да узнае причината. Отговорът бил същият: да се защити гражданският дух. Щяло да бъде по-лошо за духа, отговорил Уейвъл, ако войските от полуострова бъдели изтласкани обратно към острова.

Информиран от Уейвъл за провала на Пърсивал при защитата на Сингапур, Чърчил издал директива за защитата на северния бряг. Много от мерките били като предложените от Иван Симсън. Но Пърсивал още отказвал да действа. Когато накрая направил план за действие, вече било късно.

Норман Диксън дава психологическо обяснение за това странно поведение: „В случая с Пърсивал и Гордън Бенет (командващ 8-ма австралийска дивизия) да изградят отбранителна линия означавало да признаят пред себе, че се намират в опасност. Тяхната показна загриженост за гражданския дух била изместена от загрижеността им за собствения им дух. Наблюдавайки случилото се след това в Сингапур, някой би могъл да се ужаси от принудителния отказ на военния да се отбранява. Такова поведение е типично за представителите на авторитарното общество. Те са «обединени» в организации, които се отнасят към страха и заплахата с ритуални средства.“

Но Пърсивал не бил доволен от провала си в изграждането на адекватна защита. С 85-хилядната си армия на острова той защитавал бреговата линия, вместо да поддържа една централна резервна сила, която можела да се изпрати към всяка застрашена точка. Освен това премахнал повечето защитни постове на североизток по острова, независимо че признаците сочели за нападение от северозапад. Когато японските войски показали, че ще нападнат именно оттам, Пърсивал наредил да се върнат обратно защитните постове. Но било късно.

През нощта на 8 февруари две японски дивизии навлезли между острова и полуострова с разнородни кораби. Част от тях били потопени, но повечето пристигнали невредими. Бреговите прожектори не били използвани, комуникационните връзки били прекъснати, а артилерията се забавила при изграждането на огневия си вал. Призори 13 000 японци пристигнали на брега и трите австралийски батальона, охраняващи този сектор, се оттеглили навътре в острова. До обяд 20 000 японски войници акостирали в северозападната част на острова.

Англичаните имали достатъчно войски да отблъснат нашествениците, тъй като не повече от 35 000 японски войници били разгърнати на територията на острова. Но поради некадърното командване на Пърсивал войниците му били с нисък боен дух и необучени. Липсата на защита срещу въздушните атаки на врага още повече понижили бойния дух, както и пожарът от запалените петролни контейнери в тила на защитата. Призивът на Чърчил битката „да се води до горчивия край“ и към командирите „да умрат със своите войски за честта на Британската империя“ бил последната капка. Повечето стигнали до заключение, че пленничеството е за предпочитане пред смъртта. Само ако знаели какво ги очаква.

Вечерта на 15 февруари дошъл краят. Когато японците наближавали Сингапур, хранителните запаси привършвали, а водните се били изчерпали, генерал Пърсивал излязъл с бяло знаме и се предал. Англичаните загубили 138 000 души, като повечето от тях се превърнали във военнопленници.

Загубата на Сингапур била последвана и от японското завоюване на голяма част от Югоизточна Азия, включително Бирма и немска Източна Индия. Но с падането на Сингапур бил разрушен митът за превъзходството на бялата раса. Генерал Пърсивал със своята некадърност изиграл значителна роля в насърчаването на последвалата война на азиатския национализъм.

---

[1] Фитцрой Джеймс Хенри Съмърсет, първи барон Раглан (FitzRoy James Henry Somerset, 1st Baron Raglan, 1788–1855), главнокомандващ английската армия по време на Кримската война. В книжното издание кой знае защо е „Фитзори“; навсякъде в текста е подменено. — Бел. Dave ↑

[2] Всъщност е осмият и най-млад син на петия дук (херцог) на Бюфорт. — Бел. Dave ↑

[3] Сапун-гора (рус.) — възвишение на югоизток от Севастопол. — Бел. Dave ↑

[4] В книжното издание е дадено като лично име «Прайвът». Всъщност инициалите са му J. W. (Wightman), ранен е в битката и пленен, починал е 1907 г. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 2

ПРОБЛЕМНО ПЛАНИРАНЕ

Може би най-непростимите от военните грешки са тези, които са допускани по време на планирането на военните операции. Защото те обричат участниците в тези операции, офицери или войници, на сигурно поражение още преди започване на битките.

Могат да бъдат посочени няколко грешки: прекалено разчитане на един елемент от плана (артилерийската бомбардировка при река Сом); недостатъчно разузнаване (Браво Ту Зиро); пренебрегване на противниковото разузнаване (Арнхем); или чисто безразсъдство (нападението на Джеймсън, Коленсо или нападението на Диеп). Но при всички резултатът е един и същ: безсмислените жертви, сред тези които е трябвало да приведат в действие тези лунатични схеми.

АТАКАТА НА ДЖЕЙМСЪН

Атаката на доктор Джеймсън в Трансваал с 500 конници на 29 януари 1896 г. била от случаите, обречени на неуспех. Тя била част от лекомислената схема, изготвена от Сесил Роудс и родените в Англия йоханесбургски бизнесмени, с подкрепата на английското правителство, и имала за цел да смени режима на президента Пол Крюгер с някого, подходящ за техните интереси. Когато обаче някои от елементите на този необещаващ заговор отпаднали, Джеймсън продължил напред и претърпял неизбежните последици.

Роден на 9 февруари 1853 г. в Единбург, Леандър Стар Джеймсън бил най-малкият син от единадесетте деца. Баща му бил адвокат. Дипломирал се в Лондон през 1877 г. като доктор, на него му предстояла забележителна кариера, но когато преумората застрашила здравето му, той преместил медицинската си практика в Кимбърли, в Кейпската колония в Южна Африка. Там срещнал Сесил Роудс — основателя на миньорската компания „Де Беерс“ и те скоро се сприятелили.

Роудс бил мечтател, който бленувал за създаването на федерация от южноафрикански щати под английско господство. Той искал английското правителство да обяви протекторат върху земите на север от Трансваал и Бечуаналанд. Когато през 1889 г. станало ясно, че маркизът от администрацията на Солсбъри нямал намерение да увеличава британските имперски задължения, тогава Роудс основал Британска южноафриканска компания (БЮАК), която да развива тези земи.

През следващата година Роудс станал премиер-министър на колонията Кейп и убедил Джеймсън, който бил човек на действието и авантюрист, да изостави доходната си медицинска практика в Кимбърли и да отиде на север, за да изгради клонове на Британската южноафриканска компания в земите на племената матабеле и машона. През септември Джеймсън издигнал флага на съюза около днешно Хараре и заел длъжността администратор на компанията.

Но страховитото племе матабеле, подчинено на още по-страховитото племе зулус, било явна заплаха за ръководството на компанията и трябвало да се справят с него. Войната за завладяването на територии Джеймсън започнал през 1893 г., за да съживи компанията, натрупала огромни дългове след слабото ѝ представяне на стоковите тържища. През януари 1894 г. след кратка, но брутална атака, племенните вождове на матабеле отстъпили, а военната самоувереност на Джеймсън нараснала. Новата територия от 444 000 квадратни мили, била кръстена Родезия, в чест на основателя на компанията.

Но имало далеч по-голямо препятствие пред мечтата на Роудс, а именно бургската провинция Трансваал. През февруари 1881 г. на хълма Маджуба бурите победили английската армия и до голяма степен успели да си възвърнат независимостта. След пет години било открито злато във Витватерсранд, близо до Йоханесбург, което дало на Трансваал възможността да отклонява всякакви предложения за английски протекторат.

През 1895 г., вбесен от постоянно нарастващото благосъстояние, сила и независимост на провинцията Трансваал, Роудс решил да свали от власт националистическото африканерско правителство на Крюгер. Възможността била предоставена от недоволните чужденци (в Трансваал), повечето от които били от британски произход, работещи предимно в златните мини около Йоханесбург. Отначало — понеже

тяхното недоволство било на законова основа, им отказвали правото да гласуват. Това недоволство прераснало в революционно движение, защото британските миньорски интереси в Ранд се противопоставяли на политиката на Крюгер, която ограничавала техните доходи, с високите данъци, заплащането за железопътен транспорт, държавния монопол върху динамита. Това повишавало изкуствено жизнения им стандарт.

Като собственика на „Обединени златни полета“, Роудс имал същите финансови интереси в Трансваал. Но главната причина, поради която искал да се назначи пробританско правителство в Трансваал, била, че така щяла да се сбъдне неговата мечта да се образува федерация от щати на територията на Южна Африка.

Планът на Роудс се състоял от три елемента: въстанието щяло да избухне в Ранд; то щяло да бъде подкрепено от въоръжените сили на полицията на Британската южноафриканска компания, по източната граница с Бечуаналанд; накрая британският висш комисар щял да отпътува за Йоханесбург, за да проведе преговори с бургското правителство, като обезкуражи немците да подкрепят африканерския национализъм и да предотврати собствениците на златни мини да декларират своя независима република.

Подкрепа на британското правителство била получена през декември 1894 г., когато Роудс доверил плана си на лорд Роузбъри — премиер-министър на нестабилното либерално правителство, което наследило консервативното правителство на Солсбъри. Единственото условие на Роузбъри било да не се намесва полицията, докато не започнело въстанието в Трансваал. Благодарение влиянието на Роузбъри, Роудс назначил сър Херкулес Робинсън за висш комисар в Южна Африка в началото на 1895 г. Бивш губернатор на колонията Кейп, впоследствие един от основните акционери в Британската южноафриканска компания и директор на „Де Биърс“, Робинсън бил близък приятел на Роудс и подкрепял плана му.

През юни 1895 г. либералното правителство паднало от власт и било сменено от консерваторите на Солсбъри. Но подкрепата за плана на Роудс останала. На 4 ноември Робинсън изпратил частен меморандум до колониалния секретар Джоузеф Чембърлейн. Основните точки били: бунтът ще се състои в Трансваал „рано или късно, а един инцидент ще го предизвика всеки момент“; веднага след

новината за избухналото въстание и след назначаването на временно правителство, Робинсън „ще издаде прокламация, като настоява в нея двете страни да се въздържат от бойни действия и да се явят на арбитраж при него“; английското правителство „ще подкрепи това поведение“ и щяло да информира пресата, че „голяма бойна сила ще тръгне от Англия за Южна Африка“; тогава Робинсън щял да отиде в Претория и да нареди да се създаде Парламент, избран с гласа на всеки бял мъж на територията на Южна Африка.

„Напълно съм съгласен с идеята ти“, отговорил Чембърлейн на 6 декември. „Смятам, че няма да се предприема нищо, докато успехът не е гарантиран. Всеки провал ще се превърне в голяма катастрофа.“

Междувременно се оформила останалата част от плана. В края на ноември Джеймсън събрал 600 мъже до източната граница на Трансваал. 350 от тях били в Питсани, провинция Бечуаналанд, като повечето работели в конната полиция на компанията „Машоналанд“; останалите били от граничната полиция на Бечуаналанд и се настанили в Мафекинг, в северната провинция Кейп. Освен с пушки те били въоръжени с шест картечници „Максим“ и две оръдия. Освен това Родезийската конна рота, съставена от 1000 доброволци, била готова да нападне Трансваал от север. Тя била близо до границата под командването на капитан Спрекли и капитан Нейпиър. Командирът им, полковник Уилоуби, се присъединил към Джеймсън като началник-щаб.

Тогава 5000 пушки, три картечници „Максим“ и 1 000 000 снаряди и патрони трябвало да се внесат контрабандно в Йоханесбург. Смятали да се снабдят с оръжие от бургския арсенал в Претория, който щял да бъде пленен веднага щом започнел бунтът на чужденците. Роудс водел сметка за всяко похарчено пени, от общо 61 500 английски лири стерлинги.

На 19 ноември Джеймсън се срещнал със заговорниците в Йоханесбург. Датата за началото на бунта била на 28 декември. Но Джеймсън отказал да влезе в Йоханесбург „като бандит“ и лидерите на бунта му дали писмо, в което го молели да помогне на хората там. Освен това се споразумели, че когато бунтът започнел, сър Херкулес Робинсън щял да отпътува към Трансваал като арбитър при подписване на споразумението.

Но възникнали противоречия за бъдещето на Трансваал. Роудс не искал да се обвързва и чужденците били подозрителни относно

британската намеса. Болшинството искали да се създаде либерална република, която да се грижи за миньорското общество; те не искали да са част от английската колония.

С приближаването на бунта ентусиазмът намалявал. Контрабандно пренесените оръжия били по-малко от предвиденото количество. Завземането на бойния арсенал на Претория трябвало да отпадне, поради липса на хора. На 26 декември разделените в мненията си лидери на бунта отложили датата на въстанието най-рано на 6 януари.

Джеймсън, информиран, че операцията щяла да се проведе по план, научил за отлагането ѝ, чакайки нетърпеливо в Питсани, между Бечуаналанд и Трансваал. Отговорът му на 27 декември бил, че част от неговата войска вече се била придвижила да „пререже част от телената мрежа“ и ако не могли да ги спрат, щял да се придържа към първоначалния план.

На следващия ден, чрез кодирани телеграми от щаба на южноафриканска компания в Кейптаун, Джеймсън узнал, че заговорът в Йоханесбург бил провален: „... Обществото няма да отдели и пени за компанията, дори и ти да си директор.“ Освен това му било съобщено, че майор Хини пътувал към него с вест от лидерите на заговорниците. Щом Джеймсън научел това, което Хини щял да му предава, те заедно щели да решат какво да предприемат: „Вие и ние трябва да преценим в зависимост от промените.“

„Добре е да изчакаш“, завършвали инструкциите към Джеймсън. Но „не можем да претърпим провал“.

Отговорът на Джеймсън бил твърдоглав: „Ако не бъда уведомен в обратен смисъл, ще тръгна утре вечер.“

Той изпратил това съобщение в пет следобед, като знаел, че нямало да пристигне в Кейптаун преди офисите на компанията да затворят за уикенда. Роудс не получил това съобщение чак до следващия ден.

Едва привечер на 28 декември Роудс решил окончателно да отмени операцията, щом получил съобщение от лидерите на заговорниците, че нямало да има бунт. Щяло да бъде невъзможно да се вдигне революция, защото „бурите поели караула“.

Висшият комисар Робинсън бил информиран, че „цялата работа се разсърнала“ на следващата сутрин. Но никой не пратил писмо за

прекратяването на операцията на Джеймсън.

Хини пристигнал в Питсани около десет и половина сутринта на 29 декември и казал на Джеймсън, че лидерите в Йоханесбург поискали от него да отложи операцията, защото имало недостиг на оръжия, а и не постигнали споразумение относно бъдещето на Трансваал. След като го изслушал внимателно, Джеймсън накрая съобщил, че отива в Трансваал. Хини се съгласил да го придружи.

Причината за прибързаното решение на Джеймсън бил доклад на „Ройтерс“, публикуван в южноафриканската преса предния ден. В него се съобщавало за слухове в Йоханесбург за „тайно въоръжаване на миньори и приличащи на военна подготовка действия“. Съобщавало се, че жени и деца напускат града, докато Крюгер и главнокомандващият Трансваалската армия Пиет Джуберт се върнали в Претория, а лидерите на заговорниците се надявали да постигнат споразумение с тях. Джеймсън бил решен да се придвижи, преди Крюгер да предприеме контрамерки. Той знаел и до какви финансови проблеми в компанията щяло да доведе отлагането на операцията.

Неговото последно съобщение до Роудс в неделя сутринта било: „Тази вечер отивам в Трансваал.“ То завършвало по следния начин: „Ние ще защитаваме всеки, докато не сменят настоящето правителство и не приемат гласуването като форма за съставянето на правителство.“

Следователно Джеймсън самостоятелно взел решение да отиде в Трансваал, за да подтикне към бунт, независимо че чужденците не били ентузиазирани и че правителството на Крюгер вече било подушило заговора. Това начинание било обречено, преди да започне.

Тъй като офисът му в компанията бил затворен събота и неделя, Роудс получил последното съобщение на Джеймсън, заедно с изпратеното предния ден, едва следобед на 29 декември. Той веднага забранил експедицията. „Надявам се нещата в Йоханесбург да бъдат уредени приятелски. В никакъв случай не тръгвай, аз категорично се противопоставям на такъв ход.“ За съжаление било неделя и пощата с телеграфа била затворена следобед. Това важно съобщение било изпратено едва на следващия ден, но вече било късно.

В неделя следобед Джеймсън съобщил на хората си, че тръгват към Трансваал по молба на гражданите на Йоханесбург. Това щяло да бъде безкръвна експедиция, казал той и на всеки щяло да се заплати допълнително за специална служба.

Същата нощ те пресекли границата, въпреки че телеграфните кабели били прерязани. Контингентът в Макфекинг тръгнал по същото време и двете колони се срещнали в Отошоп в Трансваал в пет часа на следващата сутрин. Общата бойна сила наброявала 510 конни офицери, въоръжени с 8 картечници „Максим“ и 3 поледи оръдия.

Въпреки че комуникационните кабели били отрязани чак до Зируст, когато Джеймсън напуснал Отошоп, едно местно длъжностно лице изпратило конник да уведоми за тях командира на този район Луис Бота. Кабелите между Зируст и Претория трябвало вече да бъдат възстановени, но задачата се провалила. Обаче Бота имал възможност да изпрати на Джуберт подробности за нападението. Четири часа след тяхното заминаване от Отошоп главнокомандващият знаел посоката им, силата, и какви били оръжията им.

Рано на следващата сутрин, на 90 мили от Питсани, самотен ездач се присъединил към колоната. Той бил изпратен да информира Джеймсън, че висшият комисар им нареждал да се върнат обратно. Не му обърнали внимание. На следващата сутрин, на новогодишния ден на 1896 г., втори ездач ги настигнал със същото съобщение. Джеймсън отговорил, че не можел да се подчини на заповедта, защото доставките в тила им били на привършване, а той искал да „изпълни своето обещание... да помогне на момчета в тяхната беда“.

Те ускорили хода си, но вече възникнали първите проблеми. Храната и фуражът били разчетени неправилно, а резервните коне били впрегатни неизползваеми за оседлаване. Въоръжените бури били налице и Джеймсън позволил на хората си почивка.

Този следобед, след като били изминали 154 мили за три дни, те се натъкнали на бури близо до Крудерсдорп, само на двадесет мили от Йоханесбург. Малки групи от бури ги следвали като сенки още от момента, в който пресекли границата. Но командосите (така официално били наричани силите на бурите, съставени от въоръжени доброволци) нямали достатъчно военна сила, за да им се противопоставят до момента.

Бурите, под командването на комендантите Кронже, Малан и Протжитер, заели добре укрепени позиции, три мили на запад от града. Джеймсън се натъкнал на тях, докато се изкачвал по склон от другата страна на долината. Той решил да ги изблъска от позициите им, като

наредил оръдията да се подготвят за стрелба. Но бурите били добре окопани и шрапнелите ранили само няколко техни коня.

Заблуден от тишината около окопите на бурите, Джеймсън изпратил 100 конници, с 2 картечници да проучат ситуацията. Напредвайки по широк фронт, те пресекли калния поток навътре в платото, когато бурите открили огън по тях. 30 души били убити и 30 ранени. Други се скрили в близката тръстика, но после били пленени. Останалите се оттеглили.

Тъй като пътят им бил отцепен, Джеймсън решил да стигне до Йоханесбург, заобикаляйки на юг в посока към Рандфонтейн. Полевите оръдия и картечниците осигурявали прикриващ огън.

Отначало всичко вървяло добре, понеже „се сдобили“ с водач, който ги насочвал „право към Йоханесбург“. Всъщност той бил бурски скаут, който ги водел право към вражеския капан. Заобиколен от бурите, Джеймсън изградил лагер и се подготвил да го отбранява. Но атака не била предприета тази нощ.

Призори на 2 януари 1896 г., колоната разтурила лагера и се придвижила на юг в единствената посока, която не била заета от бурите. Както и преди, тилът и фланговете им били защитавани от оръдия и пушки. Бурите ги следвали. Изминавайки десет мили, колоната стигнала до фермата „Влакфонтейн“, където бурите препречили пътя им.

Изтощена и обградена, колоната на Джеймсън изградила последния си лагер. От фермата те обстрелвали скалата, зад която били бурите, докато картечниците се повредили от прегряване, а полевите оръдия останали без амуниции. Тъй като огънят срещу тях спрял, бурите изстреляли точно прицелвани куршуми по защитния периметър, поразявайки голям брой хора и коне. След това редовната бурска армия се включила в битката и всичко приключило.

Някой завързал бяло парцалче на щика си и го издигнал високо над фермата. Наблюдавайки всичко от позицията си, Кронже запитал Джеймсън какви са намеренията му. Но Уилоуби вече бил изпратил бележка от „главнокомандващия трансваалските сили“, предлагайки капитулация, в случай „че Вие гарантирате безопасното преминаване извън страната на нашата военна сила“.

Отговорът на Кронже бил, че ще бъдат освободени, ако предадат флаговете и оръжията си и заплатят разходите за пораженията на

Трансваал. А бурският командир след това отишъл в лагера на Джеймсън, придружен от хората си. Вътре той открил Джеймсън и офицерите му, които изглеждали ужасно. Някои стояли прави около ранените мъже, които тихо стенели. „Треперейки като тръстика“, Джеймсън казал на Кронже, че не воювал под никакъв флаг и бил готов да положи оръжията.

Пристигнал Малан и казал на Кронже, че нямал власт да уреди подробностите. Това трябвало да бъде само безусловна капитулация. Когато предали това на Джеймсън, той свалил шапката си и казал: „Приемам Вашите условия.“

Джеймсън и офицерите му били закарани до Претория в коли, а войниците стигнали дотам на коне. Техните жертви наброявали 17 убити и 55 ранени, докато бурите загубили само 4 убити и трима били ранени. Но най-тежката жертва дал Сесил Роудс, който подал оставката си като премиер-министър на Кейптаун в деня, когато научил, че Джеймсън капитулирал. „Бедният стар Джеймсън — възкликнал той. — Двадесет години сме били приятели и сега ме съсипа.“

Така завършила обречената експедиция, позната като „Атаката на Джеймсън“. Докато била планирана, като част от заговор, за провеждането на въстание в Йоханесбург, в който да се включи и английският висш комисар, е имало някакъв минимален шанс да се осъществи успешно. Но когато и двете важни изисквания в плана отпаднали, мисията на Джеймсън била обречена още в зародиш.

ТЕЛЕГРАМАТА НА КРЮГЕР

Веднага щом научил за случилото се в Трансваал, германският кайзер Вилхелм II, наредил да се провери дали може да се наложи немски протекторат и да се изпратят немски войски в Южна Африка. Успявайки да тушират тези предложения, съветниците на кайзера го умиротворили, като изпратили на президента Крюгер поздравителна телеграма.

Тя гласяла: „Изявявам моите най-искрени поздравления, че Вие и Вашите хора, без да се нуждаете от помощта на приятелски Вам сили, успяхте... да възстановите мира и да поддържате независимостта си, въпреки атаките срещу Вашата страна.“

Телеграмата съдържала две нападки срещу английското правителство. Споменавайки думата „независимост“ в Трансваал, те

намеждали за ограниченията в автономията им, наложени от Лондонската конвенция през 1884 г. А споменавайки фразата „приятелски сили“, намеждали, че Германия щяла да се намеси, ако бурите я помолели.

Но със сигурност телеграмата не целяла да предизвика бурята от антинемски настроения в британското общество, след публикациите по тази тема в английската преса. Изправено пред реалната опасност от война, немското правителство променило тактиката си, като не подкрепило предстоящата конференция, на която трябвало да се гарантира целостта на Трансваал. Крюгер бил оставен да договаря бъдещето с британското правителство.

Телеграмата имала и друго значение: окуражила британците публично да заклеят неуспеха на атаката.

Последвалата реабилитация за Джеймсън не била нищо особено. Той бил изпратен в Лондон и осъден за злоупотреба с военната служба на 15 месеца затвор през юли 1896 г. Но бил освободен от Холоуелския затвор, след като излежал една трета от наказанието си, заради влошаване на здравето му. Вземайки участие във военните действия при обсадата на Лейдисмит, във Втората бурска война, той бил избран за депутат в Кейпския парламент през юни 1900 г. Когато Роудс починал, през 1902 г., той го заместил като лидер на Прогресивната партия. Две години по-късно, Прогресивната партия спечелила мнозинство в парламента и той станал премиер-министър на провинция Кейп. Станал баронет през 1911 г., шест години преди смъртта си.

КОЛЕНСО

Битката при Коленсо на 15 декември 1899 г., по време на Втората бурска война, била третото голямо британско поражение от така наречената „Черна седмица“. Коленсо е пример за битка, която не е трябвало да се провежда.

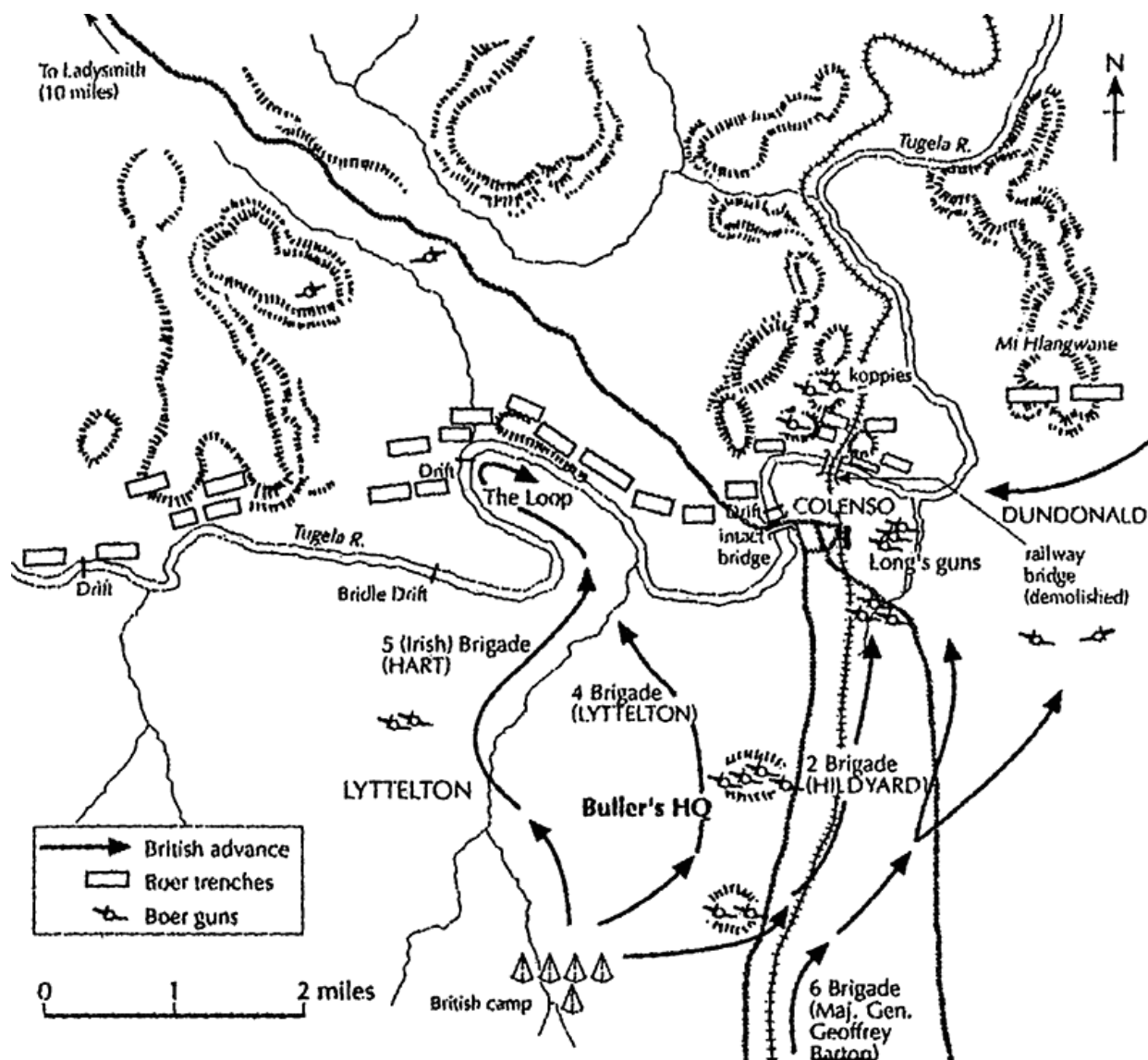
Шест седмици преди това британците били поразени при тесния планински проход Никълсън, близо до Лейдисмит. Бурите прекъснали железопътните и телеграфни връзки южно от града, хващайки в капан 12-хилядна войска, много цивилни граждани и складове. Били обградени и най-големите населени центрове на Мафекинг и Кимбърли в Северен Кейп.

Генерал Редверс Бюлер, командващ 50-хиляден армейски корпус в подкрепление, изпратен в Южна Африка след избухването на войната, пристигнал навреме в Кейптаун по море на 31 октомври 1899 г. „Няма по-силен командир в британската армия, — написал един съвременник, — от този сдържан, решителен, независим, крайно безстрашен, непоколебим и храбър мъж.“

Кавалер на Кръста Виктория, Бюлер бил човек на действието. Роден през 1839 г., той бил изключен от Хароу, и постъпил в армията на деветнадесетгодишна възраст. Той участвал в пет военни кампании, както и в Зулуската война от 1879 г., по време на която командвал нередовната кавалерия. Но въпреки че бил безстрашен, той никога не е командвал по-голяма армия. По думите на един историк: „Той бил великолепен майор, посредствен полковник и провален генерал.“

По онова време обаче нямало такива резерви към него. Въпреки слуховете, че бил алкохолик, пресата приветствала назначаването му. „Бурите сега ще си изпатят — казвал един хлапак на друг в една карикатура. — Татко пристига и си е взел каиша.“

На Бюлер му било заповядано да се придвижи на север през провинция Кейп в посока към бурските столици Блумфонтейн в Оранжевата Свободна държава и Претория — в Трансваал. Тъй като Лейдисмит можел да капитулира, Бюлер решил на своя глава да раздели армейския си корпус на три различни по големина части. С най-голямата част той щял да освободи Лейдисмит. Генерал-лейтенант Метуен щял да продължи към Кимбърли и Мафекинг с втората по големина военна част. Генерал-лейтенант Уилям Гатакре щял да тръгне с последната част, за да задържи бурите в провинция Кейп, докато Бюлер обедини отново армейския корпус, за да изпълни първоначалния план на военното министерство.

Тъй като знаел, че много скоро англичаните ще се опитат да освободят Лейдисмит, бурският главнокомандващ, генерал Джуберт, изпратил 4000 души да им пресекат пътя. Водени от младия Луис Бота, тогава вече генерал, те скоро превзели Коленсо, на южния бряг на река Туглеа, под хълмовете около Лейдисмит.

До 20 ноември, пленявайки част от брониран военен влак, с който пътувал младият Уинстън Чърчил, бурите обградили Есткоурт и стигнали на десет мили от Дърбан.

След два дни Бюлер пристигнал, за да събере 20-хилядната си войска. Тъй като река Туглеа била пълноводна, пътят на бурската войска можело да бъде отрязан, затова Джуберт наредил да се оттеглят на север. При Коленсо те взривили железопътния мост и подкрепени от

8000 войска, обсаждаща Лейдисмит, започнали да се окопават по северния бряг на Туглеа.

Призори на 12 декември Бюлер тръгнал с 18 000 войска от базата си във Фрер, на 10 мили южно от Коленсо. Намерението му било да заобиколи бурските позиции там, където те били непревземаеми. Щял да ги избегне, като пресече реката при дрейфа Потжетер. Но в същия ден научил, че 13 000 войска на Метуен е разгромена при Магерсфонтейн на 11 декември. Присъствието му в Кейп било наложително. Но Бюлер не искал да изостави Лейдисмит. Той се двоумял още два дни, докато дългобойната му артилерия обсипвала със снаряди бурските позиции. Накрая решил да атакува фронтално Коленсо и да освободи Лейдисмит.

Катастрофален компромис. Предвидил това, Бота се окопал по хълмовете над Коленсо, в маскирани редици, дълги десет мили. Той бил уязвим на хълма Хлангван, понеже хората му там били разделени от течението на Туглеа.

Бюлер планирал две бригади да се придвижат срещу бурския център и десен фланг, за да ги пробият през реката, докато конната му бригада щяла да нападне хълма Хлангван. Фронталната атака срещу укрепените и неустановени вражески позиции била обречена на неуспех. Не затова, че Бюлер не уведомил за намеренията си генерал-лейтенант Джордж Уайт, който планирал освобождението на Лейдисмит да съвпадне с атаката му.

Призори на 15 декември артилерията на Бюлер открила огън по бурите в обсег от три мили. В центъра на позициите на бурите втората бригада на генерал-лейтенант Хенри Хилдйард започнала да напредва, подкрепена от 12 полеви и 6 морски оръдия, командвани от полковник Чарлз Лонг. На Лонг било наредено да използва далекобойните морски оръдия, докато пехотата не стигне реката. Но той имал други идеи. Последовател на новата теория, че с артилерията трябвало да се унищожи врагът в близък обсег, неговите оръдия се придвижили напред и стигнали на миля пред пехотата.

Бурите били тихи и невидими, когато Лонг наредил оръдията да бъдат подготвени за стрелба. Прогърмвял единичен изстрел откъм далечния бряг на реката, бързо последван от огнената стрелба на оръдия и артилерия. Хванати на открито, британците се превърнали в лесни мишени. След час заместник-командирът на Лонг бил ранен, а

една трета от войниците били избити. Командирът им наредил да се скрият в близките дерета.

Отляво била предприета още една катастрофална маневра от 5-та ирландска бригада, командвана от генерал-майор Фитцрой Харт. Получил заповед да пресече при дрейфа Бридъл, Харт тръгнал с батальоните си в сгъстен строй, като за парад. Предвидил в каква мишена ще се превърне това компактно тяло, полковник С. Д. Купър от 2-ри дъблински стрелкови полк разгърнал своя батальон на разстояние по-голямо от обичайното за парад. Харт отменил заповедта му. Той заявил, че би искал да държи войската „здро в ръцете си“. Дори когато кавалерията го предупредила, че окопите на бурите са точно пред тях, той не променил строя.

Призори той стигнал до пясъчен насип в реката, като клин, обграден от три страни с вода. Спрял да се консултира с картата си и установил, че дрейфът Бридъл се намирал наляво от пясъчния насип. Неговият местен водач настоял, че дрейфът бил именно пясъчният насип. Вместо да изпрати патрули да проучат мястото, Харт повярвал на местния водач и наредил на войниците да пресекат през клина.

Бурите открили огън. Хората му започнали да залягат и да стрелят. Но Харт им наредил да продължат напред. Докато напредвали, техните редици били обстрелвани от три страни и скоро строят се разпаднал. Малки групи, пробягвали по петдесет ярда напред, докато не намерили място за прикритие. „Всички се втурнаха напред да стигнат брега на реката“, писал един офицер.

Един батальон случайно се отклонил вляво от пясъчния насип и стигнал до истинския дрейф Бридъл. Бурите го прокопали, но още бил проходим. Но Харт пропилял шансовете да спаси хората си от катастрофата, като им наредил да преминат през пясъчния насип.

За четиридесет минути били убити 400 мъже. Бюлер, наблюдавайки поражението, изпратил двама вестноосци да предупредят Харт да стои далече от пясъчния насип. Накрая постигнал желания ефект. Покрити от резервната бригада, командвана от генерал-майор Невил Литълтън, разбитата войска на Харт се оттеглила. Било седем сутринта. Оръдията на Лонг замлъкнали по същото време.

Конната бригада, командвана от лорд Дъндоналд, атакувала хълма Хлангван. Слезли от конете си в края на царевичните полета и започнали да пълзят по склоновете на хълма, но били приковани от

точен стрелкови огън. Осъзнал, че не може да се придвижи без пехотното подкрепление, Дъндоналд изпратил съобщение до най-близката резервна бригада. Командирът ѝ отказал да им помогне. Бил получил нареждане от Бюлер да не се намесва.

Бюлер се придвижил напред, за да измъкне Лонг. Срещнал Хилдйард, който тъкмо щял да атакува вагонния мост в Коленсо и фортовете от двете му страни. Той му казал: „Опасявам се, че оръдията на Лонг са в ужасна бъркотия. Едва ли ще можем днес да атакуваме Коленсо.“

Било 8 часът сутринта. Тъй като само две от четирите пехотни бригади били участвали във военни действия, Бюлер решил да отмени цялата операция. За да спаси дванадесетте полеви оръдия на Лонг, които съставляли половината му артилерия, Хилдйард трябвало да завземе Коленсо и да прикрива оръдията отдясно. Това било постигнато от хората му, независимо че те се придвижвали в клин, обстрелвани от три страни. Помогнало им, че Хилдйард ги строил в разгърната верига, на 6 ярда един от друг и на 600 ярда всяка рота.

Но оръдията били заседнали на открита земя, далече на 500 ярда. Накрая Бюлер призовал доброволци. Излезли един редник, шестима мъже и трима офицери. Това били капитаните Скофийлд и Конгрийв и лейтенант Фреди Робъртс. Фреди Робъртс бил син на фелдмаршал Робъртс, който скоро щял да заеме мястото на Бюлер като главнокомандващ. Тъй като групата се спуснала в галоп към оръдията, бурите открили по тях огън. Робъртс и Конгрийв били ранени и останали без коне. Останалите, водени от Скофийлд, успели да завържат две оръдия и да избягат.

Били направени още три опита. Но нито един не стигнал до оръдията. На една от групите застреляли 12 коня и един войник, а петима били ранени. Били раздадени 5 Кръста Виктория и 18 медала за този съмнителен героизъм.

Единствената надежда оставала пехотата на генерал Хилдйард да ги пази до нощта. Дъндоналд, изтласкан от Хлангван, претърпял тежки загуби и оставил оголен десния британски фланг. Бюлер се страхувал, че ще загуби от пехотата си и десетте оръдия, които останали в Коленсо. Той наредил на войската да отстъпи. Било обяд.

Това значело да изоставят ранените под открито небе. „Няма вода, няма глътка въздух, няма дори частица сянка, а слънцето никога не съм

го чувствал така жарко, дори в Индия“, спомня си капитан Конгрийв, лежейки до тежко ранения Фреди Робъртс. Бурите ги намерили следобед и им разрешили с другите ранени да се върнат в британския лагер. На другия ден Робъртс починал.

Бурите можели да си позволят великодушие. „Днес, — телеграфирал Луис Бота в Претория на 15 декември, — богът на нашите бащи ни изпрати велика победа.“ С цената само на 40 убити и ранени, той пленил 10 оръдия, 600 снаряда и взел 1000 жертви.

Докладът на Бюлер до военното министерство бил на разстроен човек: „Моят провал днес повдига сериозен въпрос. Не се считам за достатъчно силен да освободя Уайт (в Лейдисмит). Коленсо е крепост, която, ако не се превземе с щурм, може да се превземе само с обсада... Моето мнение е да оставя Лейдисмит на мира и да заема стабилни позиции за защитата на Южен Натал, и дано времето да ни помогне...“

На другия ден той известил Уайт в Лейдисмит, че за да се преодолеят позициите на бурите, трябвало поне месец. „Можеш ли да издържиш? Ако не, за колко дни трябва да заема защитни позиции? Предлагам ти да откриеш стрелба с амунициите, които имаш, създавайки най-добрите възможни условия.“

Бюлер обвинил Лонг за своето поражение. „Бях предаден от проклет стрелец“, казал той на свой приятел. Всъщност той сам си бил виновен. Поведението на Лонг и Харт само ускорило неизбежното.

Бюлер не трябвало да атакува Коленсо. Той знаел, че е защитно укрепление на бурите, а освен това се отказал от първоначалния план. Направил възможно най-лошия компромис, като избрал най-краткия път до обсадения град, където защитната позиция на бурите била непреодолима.

Той признал в писмо пред жена си: „Трябваше да опитам в Коленсо, но не смятах, че ще успея... Във всеки случай никой не знае кое е най-лошото. Смятам, между нас да си остане, че е по-добре, дето не успях, защото нямаше да знам какво да правя по-нататък... Надявам се на късмет следващия път.“

Седмица след битката Бюлер бил сменен от поста си от шестдесет и седем годишния лорд Робъртс. Той останал като командир на британските сили в Натал със задачата да освободи Лейдисмит. Това той извършил едва през февруари 1900 г., но след още две поражения при Спион Коп и Ваалкранц. През октомври Бюлер се върнал в Англия,

за да поеме командването на армейския корпус в Алдершот. Но никой не забравил предишните му военни грешки и след година той бил уволнен от новия главнокомандващ, Робъртс, който никога не му простил за смъртта на сина си.

ПЪРВИЯТ ДЕН ПРИ РЕКА СОМА

На 1 юли 1916 г. започнала битката при река Сом, описана от един историк като „най-черния кръвопролитен ден в историята на Британската армия“. Половината армия от 120 000 души била избита. Един от всеки шест човека бил убит. Още планът за провеждане на операцията показвал, че няма шанс да се постигнат предвидените цели, което прави смъртта на десетки хиляди души още по-безсмислена.

Зарът бил хвърлен на конференцията в Чантили^[1], в началото на декември 1915 г., когато четирите велики сили във войната с Германия и Австро-Унгария (Англия, Франция, Русия и Италия) решили да предприемат офанзива на три фронта: Западния, Източния и Италианския. Това решение било победа на генерал Джоузеф — Жак Жофре, френския главнокомандващ, който прекратил галиполската кампания от 1915 г. като маловажно събитие, отклоняващо се от основните усилия, които трябвало да са на запад.

След месец Жофре се срещнал с генерал Дъглас Хейг, новия британски главнокомандващ, за да обсъдят предстоящата офанзива. Хейг настоявал британците да атакуват Фландрия, за да обградят немския фронт откъм север. Но понеже инструкциите на Английския военен съвет, че „близкото сътрудничество между французите и англичаните е водеща политика на правителството“, звучели в ушите му, Хейг се огънал пред желанието на Жофре французите и англичаните да атакуват от обща точка по поречието на река Сом.

Съюзническите сили имали числено превъзходство по западния фронт със своите 139 дивизии срещу немските 117 дивизии. Но понеже британската армия се увеличавала, офанзивата била насрочена за август, когато щели да дойдат още 19 дивизии, командвани от Кичънър. Отначало 25 британски дивизии трябвало да нападнат на север от река Сом, а 40 френски дивизии на юг.

Всичко се променило, щом германците атакували французите при Вердюн през февруари, 1916 г. Следващите няколко месеца всичките дивизии били подкрепяни от двете страни на фронта, дълъг 5 мили.

Когато през юни битката приключила, французите загубили 315 000 души, а немците — 281 000 души. На молбата за помощ на Жофре, Хейг се съгласил да увеличи дела на британците на фронтовата линия, както и да предложи офанзивата при река Сома да бъде в края на юни.

Тези промени разколебали Хейг относно предстоящата битка. Неговите неопитни войски щели да поемат тежестта на атаката с 13 дивизии на фронтова линия от 17 мили. Френските ветерани пък трябвало да се придвижат с 11 дивизии на фронтова линия само от 8 мили. Хейг докладвал на командирите си през май, че победа през 1916 г. била невъзможна. Офанзивата имала още три цели: да освободи от напрежението французите във Вердюн, отблъскващи немските дивизии; да тушира силата на немците; да постави британците на позиции, от които да нанесат решителен удар през 1917 г.

Тежестта на атаката щяла да се поеме от IV-та армия, командвана от генерал-лейтенант Хенри Роулисън, разположена северно от французите. Основното нападение трябвало да се извърши от 9 дивизии на фронт от 10 мили, от Монтанбан на юг до река Анкре, приток на Сома. Същевременно още 3 дивизии от IV-та армия щели да укрепят левия им фланг северно от река Анкре. Още по-на север 2 дивизии от III-та армия, командвана от генерал-лейтенант Едмънд Аленби, щели да се опитат да елиминират немския клин в Гомекорт. Междувременно французите щели да атакуват сектора южно от Монтанбан.

Генерал-лейтенант Хюбърт Гоф и неговата резервна армия от 3 кавалерийски дивизии щяла да мине през пробива и да превземе град Бапом, на девет мили зад вражеските позиции, преди да завие на север в откритото поле. Пехотата на Роулисън щяла да изблъска немците в същата посока, докато французите щели да укрепят десния фланг на пробива и пресекат немското подкрепление, пристигащо от юг.

Начертал главните цели, Хейг оставил детайлите за командирите си. За генерал Роулисън успехът бил в артилерията. Впечатлен от успехите на немците във Вердюн, когато дългата стрелба унищожила френските окопи, той възнамерявал да приложи същия прием при Сома. Той планирал да бомбардира немските окопи и да ги унищожи, да погребее в тях защитниците им и да прекъсне комуникациите им с тила. Пехотата напредвала, артилерията щяла да намали огневия вал и да не позволи на врага пак да превземе защитните си позиции. Чрез няколко разчетени във времето „избухвания на стрелбата“ този „пълзящ

огневи вал“ щял да позволи на пехотата да плени вражеската окопна линия.

Щом станало ясно, че пехотата няма да изпревари артилерията, било решено, тя да „излезе в атака“, като се придвижва постепенно с по 100 ярда за всеки две минути. Понеже всеки войник носел багаж със снаряжение най-малко 70 паунда, те били инструктирани да не тичат, докато не стигнат вражеските окопи. „Бяха ни уверили, че системата от кратки щурмове в този случай щяла да е ненужна“, спомня си един редник.

Роулисън планирал да се превзема по една вражеска линия наведнъж. Веднага щом контраатаките бъдели отблъснати, артилерията щяла да бомбардира втората окопна линия на врага, докато я плени. После щели да се придвижат към резервната бойна линия.

Било решено атаката да започне сутринта на 29 юни. Принципът да се атакува по-рано призори бил пренебрегнат в полза на добрата артилерийска видимост. В атаката щели да участват 18 пехотни дивизии, всяка с по 13 батальона (един от които сапъорски), както и дивизионните войски като: артилерия, инженерни войски, медицински и транспортни служби и т.н. Немците имали само 6 дивизии на британския сектор. Повече от половината в атакуващите войски били новобранци, които още нямали бойно кръщение.

Когато Роулисън представил плана си, Хейг бил разочарован. Убеден, че няма да има пробив, за да разгърне кавалерията, той направил следните предложения: да се намалят бомбардировките, за да не разберат немците предварително за атаката; да щурмуват окопите, щом се вдигне огневият вал; да се превземат две вражески линии още първия ден.

Роулисън отхвърлил двете предложения веднага. Той смятал, че без тежка артилерия ще е необходима дълга бомбардировка за разрушаването на немската защита, понеже атакуващите войски били неподготвени за битки. Само по третото предложение бил готов на компромис. Северно от пътя до Бапом, немската втора бойна линия се намирала близо до първата. Тук той организирал линия на артилерийска поддръжка, защото целта била извън обсега на артилерията му. По-нататък на юг щели да бъдат докарани оръдия, преди превземането на втората бойна линия.

Призори на 24 юни, когато започнало бомбардирането, англичаните разполагали с 1500 оръдия, гаубици и минохвъргачки. През тази седмица били изстреляни повече гранати и снаряди отколкото през цялата първа година от войната.

Бомбардировката обаче била безнадеждно неподходяща. „Нашата артилерия, установявайки местоположението на картечните постове, трябваше да ги разруши, а после с оръдията да унищожи телените мрежи“, написал капитан Джеймс Маршал-Корнуол, разузнавач на Хейг. „За съжаление времето се развали. Имаше мъгла и ситен дъждец. Видимостта на артилерията беше крайно затруднена. Те нито разрушиха картечните постове, нито унищожиха мрежата.“

В унищожаването на бодливата тел се използвали шрапнели, които се пръскали в градушка от метални топчета. Но повечето възпламенители били дефектни. Както Джеймс Маршал-Корнуол забелязал: „Не всички се запалваха на точната дължина и повечето необучени стрелци от новата армия поставяха възпламенителите неправилно.“

поречието на Сомата. Освен това съюзническото разузнаване не знаело обстоятелството, че немските окопни системи били добре планирани и конструирани. Изградени били с подземна мрежа от коридори и стаи, защитени от дълбочината и якостта си, понеже били използвани стомана и олово.

Призори на 28 юни валяло вече от два дни. Притеснени, че калната земя ще затрудни пехотата, било решено атаката да се отложи за няколко дни. Смятало се, че така оръдията ще имат повече време, за да унищожат бодливата тел. Темпът на огневата стрелба бил намален, за да се икономисат снарядите за повече време.

Сутринта на 1 юли, бомбардирайки предната немска линия в продължение на час, оръдията замлъкнали, тъй като стрелците започнали да коригират мерниците си. Но преди да открият огън по втората немска линия, в британските окопи изсвирили сирени и 66 000 бойци започнали да се придвижват през пробивите (които били срязани в телената им мрежа), към ничията земя.

Немците дали сигнал за тревога на бойните си другари, които били в безопасност в окопите си. Насочвайки своите оръжия и картечници, те открили огън по стъстените си мишени. Някои били уцелени още като излизали от окопите, а други били хванати на гроздове по пробитата британска телена мрежа. Но повечето успели да се придвижат напред. Една рота от 8-ми източен полк, атакувайки до Монтбатан, дори ритала футболни топки. Нейният командир, капитан У. П. Невил, донесъл по една топка за всеки взвод и обявил награда за този, който уцели с топката си немски окоп. Никой не предявил претенции за тази награда. Невил, както и повечето му хора, бил убит.

Войниците падали покосени като стръкчета трева от насочените срещу тях картечници. „Всички падаха надолу, — спомня си един редник. — Виждах ги да падат един след друг, повлечени от оръжията. Един офицер падна едновременно с войника зад него. След минута пристигна другата вълна. Немците вече ги очакваха и тази вълна не стигна по-далече от другите.“

Тези, които пресекли ничията земя, още трябвало да се борят с бодливата тел. Късметлиите открили телената мрежа напълно унищожена. Но повечето се изправили пред непокътната телена мрежа, защитавана от немците. В търсене на пробив, те били хванати в капан и застреляни от артилеристите. „Виждах как нашите предни редици се

сгърчваха — забелязал един редник. — Те бяха убивани, като се държаха за телената мрежа, надупчени на решето от куршумите.“

Най-голямата трагедия се случила в сектора, покрит от 34-та дивизия на новата армия. Получавайки заповед да превземе разрушеното село Ла Бусил, дивизионният командир наредил трите бригади да настъпят едновременно. Това означавало едната от тях да тръгне от линията за артилерийска поддръжка в тила. Войниците били обстрелвани с картечници, докато се изкачвали по склона на собствената си фронтова линия. Малцина се добрали до целта и даже атакували немските окопи. Бригадата била разбита. Един от батальоните изгубил 600 войници, друг — 500. Бригадирът и двама батальонни командири били ранени, а третият убит. „От военна гледна точка атаката не постигнала нищо, — написал военният историк Джон Кийгън. — Повечето британци лежали мъртви още преди започването на битката.“

Обаче не всички били разгромени. Четирите дивизии от дясното крило на армията на Роулисън, атакувайки редом с французите, завзели всичките немски фронтови окопи. Същия успех постигнали и водещите батальони от 36-та дивизия в Тиепвал. Победа спечелила и 56-та лондонска дивизия, при участието си в диверсионната атака на III-та армия в Гомекорт. Все пак съседната 46-та северна дивизия се сблъскала с твърд отпор и малките групи, завзели част от немските окопи, били прочистени от терена.

Резултатите от началото на битката били разочароващи. Нито едно от петте села, които трябвало да пленят, не паднало в плен. От 66 000 души, които участвали в атаката, половината загинали.

Но новините стигнали до тила толкова бавно, че нямало как да се спрат следващите атаки, предприемани от другите батальони. Те били съставяни допълнително и не били добре организирани. В резултат на това по-голямата част от тях били засечени, още преди дори да стигнат до немските окопи. Дошло време 1-ви кралски полк, единственият канадски полк, да атакува. Той загубил 684 души при нападението си срещу Бомон-Амел, северно от река Анкре.

До обяд британците хвърлили в боя около 100 000 пехотинци, но победите им били незначителни в сравнение със загубите, които претърпели. От тринадесетте атакуващи дивизии само една постигнала набелязаните си цели. Напредвайки редом с французите, тя пленила

разрушеното село Монтабан. После на север в Тиепвал, ълстерменският батальон от 36-та дивизия завзел немския редут (Швабен редут), но бил отблъснат при втората бойна линия. Навсякъде другаде дивизиите претърпели поражение, като повечето предишни британски победи били заличени от немските контраатаки. Британските жертви били повече от 50 000 души.

Следобеда били предприети няколко атаки, но без никакъв успех. Две изключения били атаката на 7-ма дивизия срещу Мамец и постигането на набелязаните цели вдясно от Мамец от съседната 18-та източна дивизия. Тези победи увеличили постиженията на британското дясно крило до фронт от 3 мили. Тъй като французите също постигнали целите си, превземайки фронт от 3 мили, между Монтабан и река Сом, Съюзниците вече владеели 6 мили от немския фронт.

Успехът бил постигнат, защото в тези сектори артилерийската стрелба била добре разчетена и пехотата, защитена, се предвиждала напред. Освен това били „облагодетелствани“, написал Кийгън, „от близостта си с французите, чиито оръжия били по-модерни от тези на кралската артилерия и в чиято пехота участвали едни най-добрите войници на западния фронт“.

На север, където британците напредвали сами, планираният огневи вал се осъществявал „напразно“, защото пехотата пристигала на немския фронт неорганизирана и отслабена, прекалено уморена, за да атакува навреме.

Единствената победа, която постигнала другата страна, била в Тиепвал, където ълстерменският британски батальон бил изгонен от немския редут (Швабен редут) обратно при първоначалния немски фронт. Трябвали още три месеца и много човешки жертви, докато британците си върнат този редут обратно.

Англичаните през нощта си направили равностметка: били пленили две укрепени села и се придвижили напред, завземайки част от фронта на немците от три мили. Не направили пробив при втората немска линия. Загубили 57 470 души — половината от участвалите в битката. Това било повече, отколкото загубите в Кримската, Бурската и Корейската война, взети заедно. Немците загубили 8200 души.

Следващата сутрин атаката продължила. Но този път участвали само 3 дивизии. Битката приключила през ноември 1916 г. Британците и канадците изгубили 420 000 души, а французите — около 200 000

души, докато немските жертви били приблизително 680 000 души. Никой не направил пробив. Единствено фронтовата линия се придвижила шест мили навътре по дългия двадесет мили немски фронт. Немската защита била по-силна от всякога.

„ВСИЧКО ВЪРВЕШЕ ДОБРЕ...”

На 2 юли 1916 г. в къщата на Мадам Рочфоколд в Амиен пристигнал вестоносец с копие от сутрешното комюнике от щаба на Хейг. Възбудени, гуреливите обитатели се спуснали към пишещите си машини. Те били английски военни кореспонденти, нетърпеливи да изпратят своите разкази за офанзивата при река Сом.

Ползвайки се със статут на офицери, кореспондентите искали да допринесат за високия боен дух вкъщи. Те били затруднени от вездесъщите армейски цензори, които четели всичко написано от тях. Затова в дописките си те приемали официалните комюникета за чиста монета. Тези от 2 юли не правели изключение.

„Всичко приключи добре, — написал един кореспондент на национален всекидневник. — Нашите войски изпълниха мисията си. Всички контраатаки бяха отблъснати и взехме голям брой пленници. Благодарение на ефективната подготовка на артилерията и на устрема на пехотата ни, нашите загуби са минимални. Първото впечатление от началото на битката е, че командирите ни се възползваха от опита си през последните две години и командваха добре планирано придвижване.“

По-подвеждаща дописка за случилото се при река Сом едва ли би могла да се напише. Понеделнишкото издание (от 3 юли) на „Дейли Експрес“ например съобщавало, че били пленени 9500 затворници (което било четири пъти повече от действителния брой на пленените) и много села, включително Конталмезон и Сер (нито едно от тях не било пленено). Единствената статия, хвърляща правдоподобна светлина върху събитията, се появила в „The Times“, и то защото се базирала на немско официално комюнике.

Битката при Сом била загубена, преди да започне. За решителна победа се изисквало голямо количество и всякакви армейски сили. Задачата при река Сом била невъзможна, защото битката зависела от ефективността на артилерийския огън. Когато бомбардировката не унищожила вражеската телена мрежа и дълбоките окопи, немците

имали време да разположат допълнителни войски на предните си линии, преди британците да ги приближат. Единственият шанс за атакуващите била изненадата, въпреки че се придвижвали по светло, с пълно бойно снаряжение и със скорост от две мили в час. Често те оставали незащитени от огневия артилерийски вал.

„Стратегически, — писал А. Дж. П. Тейлър, — битката при река Сома била нечувано поражение. Доброволците останали без ентусиазъм. Те загубили вяра в каузата, в командирите си и във всичко, освен в бойните си другари. Войната била кауза без цел. Тя се водела заради самата себе си и се превърнала в състезание за издръжливост.“

ЩУРМЪТ В ДИЕП

Щурмът в Диеп, на 19 август 1942 г., бил най-скъпата операция по времето на Втората световна война. От 5000 канадски и британски войници, седемдесет процента били убити, ранени или пленени. Те били изпратени на „невъзможна мисия“.

Отначало атаката трябвало да отслаби натиска върху Русия. През септември 1941 г., след нахлуването на Германия в Русия, лорд Бийвърбрук, министърът на самолетното и летищно производство, увещавал Чърчил или да открият втори фронт на полуостров Шербург, или да предприемат щурм, за да покажат на Сталин добронамереното отношение на Англия към Русия. След месец Чърчил назначил лорд Маунтбатън, енергичен, но некадърен морски офицер и братовчед на краля, за съветник по съвместните действия.

Задачата на Маунтбатън била: да изтощава врага с нападенията си и да подготви нахлуването в Европа. Тези атаки щели да убедят и скептичните американци за решителността на Англия да участва в битките. Изглежда, нямало значение, че четиридесет и една годишният Маунтбатън бил напълно некомпетентен за тази работа.

„Изглежда, нито Бийвърбрук, нито Чърчил осъзнавали, че Маунтбатън би могъл да нанесе огромна вреда на поста, за който той бил крайно необучен“, написал историкът Браян Лоринг Вила за щурма в Диеп.

През януари 1942 г. щабът на Маунтбатън изготвил програма за тази задача. Тя включвала нападения в Остенд и Свети Назар през март; в Байон — през април; през май — в окупираният от немците Алдерни;

през юни и юли — в Диеп; и най-накрая атака срещу немския щаб в Париж — през август.

„Диеп беше избран, — според капитан Джон Хюз-Халет, главен морски плановик, — защото беше малко морско пристанище и ние решихме, че ще е интересно до го окупираме... за известно време и да се оттегляме... Изглеждаше като опит за операция от малък мащаб, като подготовка за по-голяма такава.“

Залозите се увеличили през февруари 1942 г., когато Сталин декларира, че смята да се споразумеет с Германия. Тъй като голяма част от Европейска Русия била пленена, Сталин се опитвал да стресне западните си партньори, за да отложат натиска върху него. Хитлер знаел това и наредил всички войски от крайбрежните зони да бъдат в пълна бойна готовност.

Инстинктът му не го подвел. Изпадналият в паника Чърчил, помолил военните си съветници да подготвят „жертвоготовна“ операция във Франция, за да задържат Русия във войната. Докато повечето съветници предложили временни плацдарми или щурмове, Маунтбатън възкресил идеята на Бийвърбрук да се завладее полуостров Шербург. Впечатлен от дързостта му, Чърчил го назначил за постоянен член на комитета на началник-щабове с ранг на вицеадмирал.

Както се очаквало, Шербургската експедиция била обявена за непрактична, особено след отмяната на повечето от атаките. Но пред Чърчил стоял въпросът за пропаганден удар, който да удовлетвори Русия. Маунтбатън предложил да се предприеме най-амбициозната от всички атаки: мощният щурм в Диеп.

Това обаче бил неправилен избор. Само на 70 мили от Нюхевън, градът бил в тясно дефиле между високи варовикови скали. Входът към пристанището бил в крайната източна част на крайморския булевард; останалата част гледала към каменист бряг, който разделял широкия кей от морето. За да го защитават, немците укрепили двуетажното казино, на западния край на кея, изградили гнезда за картечниците си пред къщите и построили бункери от двата края. Заедно с оръдията, разположени в пещерите на двата носа, тези позиции осигурявали възможност за обстрелването на целия бряг. Допълнителната защита се осигурявала от кордон полеви батареи, две мили навътре, и две въоръжени батареи, по скалите от двете страни на пристанището.

Позиционирана била и немска пехотна дивизия, южно от града. В него били разположени два батальона с 1500 войници пехотинци, докато останалите пехотни батальони охранявали батареите на скалите. Зад града се намирали велосипедните резерви, а елитната немска бригада от армията (СС) на Адолф Хитлер била съвсем наблизо. Навътре в Амиен били разположени ветераните от 10-та танкова дивизия, завърнали се от източния фронт.

Макар че нямало изглед за успех, Маунтбатън се тревожел повече от пасивността. Той винаги можел да обвини за неуспеха си правителството или войските. Но ако лятото преминело без нито една операция, щели да обвиняват само него. „Той трябвало да избира, — писал Лоринг Вила, — дали да отмени щурма и да се провали в очите на другите или да подготви щурма, който вече бил рискован.“ Поради егоистични причини той избрал второто.

Планът за нападение срещу Диеп претърпял много промени. Отначало приели съвместните действия да започнат по фланговете. Парашутистите трябвало да разбият бреговите батареи, а пехотинците трябвало да се присъединят към тях. По-късно решили, че тези атаки не са достатъчно силни за превземането на града, затова било добавено и фронтално нападение. Но това създавало други проблеми: толкова едновременно атаки щели да предизвикат голям проблем с трафика. Сигналило се до помирение: атаките по фланговете от батареите на скалите да се проведат преди фронталното нападение. Обаче фронталното нападение губело елемента си на изненада.

Още по-голям удар бил нанесен в началото на юли, когато била отменена предварителната бомбардировка. Генерал-лейтенант Бърнард Монтгомъри и останалите командири решили това със съмнителния мотив, че така щяло да се улесни движението на танковете, които щели да акостират.

Планирана отначало за юни, атаката била отложена, след като двете неуспешни репетиции, проведени на Дорсетския бряг, подчертали трудността в синхронизирането на множеството отделни акции. След това лошото време не позволило атаката да се проведе през юли. Но този път мъжете били напълно инструктирани и фактически натоварени на корабите. Страхувайки се от риск за сигурността, Маунтбатън препоръчал атаката да се отмени окончателно. Това препоръчал и

командващият морските сили. И двамата набързо били извадени вън от отговорност.

Щабът на Маунтбатън се опитал да замаскира намерението си, нападайки няколко южни пристанища. Но тази акция увеличила опасността при управлението на корабите в свободния от мини канал. Освен това морето било пренаселено с кораби. Синхронизирането на акостирането се превръщало в непосилна задача. Проблемът с придвижването в морето се изострил от смяната на въздухоплавателните сили с морски десантни отряди за изблискването на фланговите батареи.

Изборът на 2-ра канадската дивизия за изпълнението на основната задача също бил несполучлив. Съставена от доброволци, тя била в Англия до декември 1940 г., без да участва в акции. Тази дълга скука довела до нисък боен дух и лоша дисциплина. Поради това 70 офицери и 3200 души от различни рангове били изправени пред военен съд по различни обвинения. След жесток побой в една от кръчмите изменникът Уилям Джойс, познат като „лорд Хъм-Хъм“, посъветвал британските слушатели в радиопредаване от Берлин следното: „Ако наистина искате да плените Берлин, дайте на всеки канадски войник по един мотор и по една бутилка уиски, след това обявете Берлин за забранена зона и канадците ще бъдат там до четиридесет и осем часа.“

На 31 юли съвместното командване издало заповед за щурм под кодовото название „Операция Джубили“, въпреки че тя не била разрешена от комитета на началник-щабовете. Крайният план бил следният: 3-ти и 4-ти десантни отряди щели да се приземят сутринта на бреговете близо до Берневал и Варенгвил, на три мили от двете страни на Диеп, и щели да нанесат удар срещу двете батареи, разположени на скалите. Същевременно пехотни батальони щели да атакуват по фланговете от бреговете Пуйс и Первил, намиращи се съответно на една миля източно и две мили западно от града. По-късно останалата военна сила от три пехотни батальона, танков полк и морската военна част щели да атакуват града фронтално. Разгръщайки танковете до летището в Аркес, четири мили южно от града, пехотата щяла да се оттегли.

Огромна военна флота от морски съдове, с 5000 канадци и 800 бойци от морските десантни отряди, напуснала пристанището на 18 август. На следващия ден в един часа Хюз-Халет, морския

главнокомандващ, получил съобщение, че германски конвои охранявали Диеп. Той не отменил операцията, защото бил член от щаба на Маунтбатън и един от съставителите на плана.

Мъжете от 3-ти отряд понесли последствията от това решение. В четири сутринта техният десантен екипаж „Еврика“, от 23 десантни кораба се натъкнал на немския конвой. „Преминаването през минното поле, прочистено от флотата, беше спокойно, докато не приближихме до френския бряг“, написал един свързочник.

„Моят втори свързочник Х. Х. Люис и аз бяхме по малка нужда зад борда, когато това се случи. Бяхме обградени от въоръжени траулери..., които ескортираха немския конвой в Диеп... Нашата флотилия беше разпръсната на широка площ, зазоряваше се и от брега срещу нас се спусна тежка огнена завеса. Врагът беше вдигнат по тревога и ние се превърнахме в удобна мишена.“

Само седем кораба се спасили в неравната битка и ускорили хода си. Шест от тях свалили сто души на Жълтия първи бряг, близо до Берневал, но немците били в бойна готовност и бойците даже не доближили до батареята. Само един от тях оцелял. Останалите били убити, ранени или пленени. Други бойни кораби, на чийто борд се намирали майор Питър Янг и 18 души, акостирали безпрепятствено на Жълтия втори бряг, близо до Белвил. Те въвлекли в битката защитаващите батареите и извадили оръдията от строя за два часа. Само липсата на амуниции ги накарала да спрат огъня и да се върнат при десантните кораби. Жертви нямало.

На запад при Пуйс атаката на Канадския пехотен полк и „Черните стражи“ също завършила катастрофално. Акостирайки петнадесет минути по-късно и осем минути след като немците вече били вдигнати в бойна тревога, те били напълно разбити на брега от картечния огън на само 60 защитници. Стрелбата била толкова силна, че десантните кораби се върнали обратно с войниците на борда. От 600 души, слезли на брега, само шестима се спасили.

Другата флангова атака при Первил била успешна. Понеже немците ги усетили много късно, войниците от Саскачеванския полк акостирали относително необезпокоявани, но попаднали под жесток обстрел, като пресичали река Ски. След като я пресекли, те продължили напред, но след 2000 ярда жестока съпротива ги отблъснала назад. Събирайки се с Камеронският батальон, те се били,

докато им свършили амунициите. Саскачеванският полк загубил 517 души, а Камеронският батальон — 346 души.

На запад при Варенгвил 4-ти отряд постигнал най-значителния успех този ден. Половината отряд, командван от майор Дерек Милс-Робърт, акостирал навреме на брега под Поан д'Айи, за да изкачи тясното дере, да приближи града и да осигури прикритие за нападащата военна част, командвана от полковник Лорд Ловат. Той трябвало да обезвреди намиращата се там батарея. Но след акостирането на първата група батареята открила огън по корабите, недалече от брега. Милс-Робърт атакувал веднага с наличната си бойна част, тъй като знаел, че военната част на Ловат няма да се съвземе скоро.

Когато пристигнала втората военна част, за да атакува, хората на Милс-Робърт се биели вече срещу батареята с пушки, оръдия, леки картечници и минохвъргачки. Двама офицери били убити, а много ранени при първия щурм, но атаката продължила под командването на капитан Пат Портеос, който атакувал на нож през телената мрежа към последната цел, преди да го прострелят в бедрата. За храбростта си бил награден с Кръста Виктория. Пленявайки батареята, с цената на 12 убити, 4-ти отряд се върнал на брега и отплавал.

Най-голямата катастрофа този ден била фронталната атака срещу Диеп. Тя започнала добре, тъй като двата канадски батальона пристигнали навреме и изненадали немците с въздушния си щурм. Но подкреплението по въздух и вода било недостатъчно и немците се окопитили. Когато първият десантен самолет изхвърлил бойците от борда си, защитниците открили огън с картечници, минохвъргачки и артилерия. Покосени от огъня, оживелите избягали зад ниската морска дига, отделяща каменистия бряг от кея.

Фатално се оказало и закъснението на двадесет и седемте танка на Чърчил от Калгарския пехотен полк и 2-ра дивизия. Неспособни да преминат през морския чакъл, те станали лесна мишена за огъня и не могли да се измъкнат на брега. Единадесетте танка, преодолели морската дига, били разбити на кея от скрити оръдия, разположени на двата изхода от брега. Няколко армейски части се придвижили към брега, но не постигнали нищо и накрая били пленени или убити.

За да подкрепи атаката в източната половина на брега, генерал „Хъм“ Робъртс, дивизионният командир, изпратил стрелковия полк „Монреал“. За съжаление той акостирал на погрешно място и бил

„закован“ на място, заедно с останалите войски, акостирали там преди него. Брегът се превърнал в смъртоносен капан, обстрелван от картечни изстрели, летящи снаряди и чакъл. Смъртта дебнела навсякъде.

Но командирите още не приемали поражението. Сутринта, в отчаян опит, Робъртс наредил на „А“ отряд от флота да акостира на брега. Понеже се приближавали през димна завеса, били посрещнати от убийствен огън. Техният командир, полковник Пиктън Филипс, решил да спре операцията, но бил убит, докато махал на десантния кораб да се върне обратно. Въпреки че успял да се спаси, „А“ отрядът понесъл жестоки жертви.

След половин час била наредена повсеместна евакуация. Но това било невъзможно под такъв жесток обстрел и повечето се предали.

Списъкът на жертвите бил зашеметяващ. От 4000 канадци, които акостирали, 800 били убити, а 1900 заловени в плен; 466 души от морските сили били изгубени, без да се броят десантните кораби и танкове. Освен това 105 войници от военновъздушни сили били убити в най-мощната въздушна битка през войната. Немските жертви били само 600 души.

Маунтбатън приписал катастрофата на лошия късмет: първо, войниците се натъкнали на патрулиращ немски конвой и второ „некадърният“ генерал Робъртс „не следваше моя план, а настояваше за фронтална атака срещу врага без предварителна бомбардировка“. Всъщност щабът на Маунтбатън одобрил промените, а той изпълнил мисията по този начин, без да бъде одобрена от комитета на началник-щабовете. Един биограф на Монтгомъри описал Маунтбатън като „майстор на интригите, завистта и глупостта. Като глезено дете, той си поиграл с живота на хората, което се обяснява само с една патологична амбиция“.

Лорд Бийвърбрук никога не простил на Маунтбатън за Диеп, обвинявайки го на едно парти, че „е убил хиляди негови земляци“. Лорд Ловат също не се съмнявал кой бил отговорен за катастрофата. „Само един тъп командир предприема фронтална атака без подкрепление, с нетренирани войски, по светло, срещу ветерани, окопани между стомана, оградени с тел и с мини — написал той. — Това бил лош план, без шанс за успех.“

АРНХЕМ

Операцията „Маркет-Гардън“, или опитът на военновъздушните сили на съюзниците да завземат коридор през Холандия, през река Рейн в сърцето на Германия, през септември 1944 г. винаги е била считана за рискована авантюра. Но тя е станала самоубийствена, когато се установило, че немски танкови формации се придвижили около Арnhem, там където първата британска военновъздушна дивизия трябвало да превземе големия мост над Долен Рейн.

Поредицата грешки, предхождащи тази обречена операция, започнала на 5 септември 1944 г. След превземането на Антверпен, генерал-майор Филип Робъртс, командващ 11-та бронирана дивизия, спрял, за да „се подкрепят, презаредят и починат“. Ако тогава се бил придвижил само на 18 мили на север, щял да попречи на отстъплението на 15-та немска армия от белгийския бряг. Но в този случай по-голямата част от армията на генерал фон Занген успяла да избяга, включително и две немски танкови дивизии, които се били прегрупирали около Арnhem.

Една от причините за този пропуск била, че фелдмаршал Монтгомъри, командващ 21-ва английска армия, имал други приоритети. Предния ден той телеграфирал на американския генерал Дуайт Айзенхауер, висш главнокомандващ съюзническите сили, за случилото се: „В момента ние сме на такъв етап, когато една мащабна и мощна атака към Берлин ще успее и ще прекратим войната.“

Айзенхауер не се съгласил. На 5 септември той казал на Монтгомъри, че неговата цел била да пресече Рейн на „широк фронт“ и да задуши Германия, като завладее най-важните ѝ индустриални зони по реките Саар и Рур. Необходимо било да се отворят пристанищата за доставки за съюзническите сили в Хавър и Антверпен, преди да се атакува Германия.

Монтгомъри мислел по друг начин. След създаването на съюзническата 1-ва военновъздушна дивизия Айзенхауер увещавал своите командири да предприемат масирана парашутна атака в гръб на противника. Много от предложенията отначало били приети, но после били отхвърлени. Монтгомъри предложил да превземат Рейн, пресичайки Арnhem в Северна Холандия, на 75 мили под фронтовата линия. Тази идея била привлекателна, защото немците наскоро започнали ракетна офанзива срещу Лондон от установките си в Западна Холандия.

На 10 септември Монтгомъри разяснил подробно на Айзенхауер плана за операцията с кодово название „Маркет-Гардън“. Той обяснил, че немците ги очаквали да минат през Рейн към Рур. Следователно щели да ги изненадат, като използват пътя през северната „задна врата“, тоест, през Холандия. Три и половина военновъздушни дивизии щели последователно да пресекат реките и да открият коридор за танковете, следвани от пехотата. Щом прекосели Рейн в Арнхем, войските на Монтгомъри щели да тръгнат на изток, да обхождат по фланговете линията Зигфрид и да влязат в Рур.

Впечатлен, Айзенхауер дал одобрението си и казал, че операцията трябвало да се проведе възможно най-бързо. Но той наблегнал и на факта акцията да се „ограничи“ и „да приключи след разширението на фронта им към Рейн и Рур“.

Щом приключила срещата, Монтгомъри разговарял с генерал-лейтенант Браунинг, главен представител на I-ва военновъздушна армия, а също и главнокомандващ британския военновъздушен корпус, от който били изтеглени две от участващите в операцията дивизии. Монтгомъри му казал, че неговите парашутисти и делтапланеристи трябвало да осигурят неприкосновеността на петте големи бригади при пресичането им през реките Маас, Ваал и Долен Рейн на 64 мили между холандската граница и Арнхем.

Браунинг попитал Монтгомъри: „За колко време бронираните сили ще пристигнат при нас?“

„Два дни“, отговорил Монтгомъри.

„Ние можем да издържим четири дни — казал Браунинг и добавил: — Но аз считам, че си позволяваме твърде много, стигайки до моста.“

Браунинг не бил единственият офицер, който се притеснявал. Генерал Дъмпси, командващ II-ра армия, получил няколко доклада от холандската съпротива за увеличаващото се немско присъствие между Айндховен и Антверпен. В един доклад се съобщавало, че „разбитите танкови дивизии били изпратени в Холандия да се възстановят“. Дъмпси изпратил тези новини до Браунинг. Но Монтгомъри бил скептично настроен по отношение на тези холандски доклади и информацията не била включена в разузнавателните сводки.

Щабът на I-ва военновъздушна армия бил притеснен, че Монтгомъри им дал само седем дни за подготовка на атаката.

Първоначалните въздушни операции били с по-малък мащаб, но отнемали месеци за подготовка.

Крайният план бил „Крещящите орли“ на 101-ва американска военновъздушна дивизия да завземат територия от 15 мили, там където се пресичали каналът и реката между Айндховен и Вегел, докато през това време на север 82-ра американска военновъздушна дивизия щяла да завземе територия от десет мили от Грейв до Неймеген, която включвала и мостовете над реките Маас и Ваал. Основната цел — огромният стоманен мост над Долен Рейн в Арnhem, трябвало да бъде превзета от генерал-майор „Рой“ Уркухарт^[2] и неговата 1-ва военновъздушна дивизия, като тяхно подкрепление били генерал-майор Станислав Сосабовски и неговата 1-ва полска парашутна бригада. Когато се откриел въздушен коридор, 52-ра пехотна дивизия щяла да се придвижи в подкрепление. Общо 35-хилядна военновъздушна войска била включена в операцията. Но поради недостиг на самолети били необходими три дни, за да се транспортират хората и снаряжението им. Но и тогава, без подкрепата на танковете или тежката артилерия, те щели да бъдат безкрайно уязвими при една контраатака.

Не всичко можело да се предвиди: немските подкрепления можело да пристигнат по-рано от очакваното; противовъздушният огън можел да предизвика ужасни жертви; есенното време можело да провали операцията; мостовете можело да бъдат взривени; коридорът, по който трябвало да се придвижи бронираното подкрепление, можел да бъде отрязан. При един от тези фактори операцията била обречена на провал.

Но никой не бил притеснен за тази операция повече, отколкото шефът на разузнаването на Браунинг, майор Браун Ъркърт (няма връзка с генерал Ъркърт). Той бил „честно казано ужасен“ от плана „Маркет-Гардън“, защото неговата слабост, изглежда се превръщала в предположението „немците да не окажат ефективна съпротива“ и той постоянно повтарял възраженията си „на всеки, който искал да го слуша“. Цялата същност на тази схема се основавала според него на „невероятната теория, че веднага след като мостовете бъдели пленени, 30-ти танков корпус щял да премине през този противно тесен коридор (който бил малко по-голям от обикновен път и не позволявал маневриране) и щял да влезе в Германия, като младоженка в църква. Аз просто не повярвах, че немците ще се обърнат и ще се предадат.“

Убеден от докладите на Дъмпси, че имало танкове на територията на Арnhem, той настоял за подробно разузнаване от хора със специални камери. На 15 септември, Ъркърт получил пет снимки, които показвали присъствието на немски бронирани сили. „Това беше последната капка, която преля чашата — спомня си той. — На снимките ясно виждах танкове.“

Той ги показал на Браунинг. След като ги проучил, Браунинг отбелязал: „Нямаше да се тревожа за тези снимки на твоето място — след това заявил за танковете: — Може би те не вършат работа във всеки случай.“

Отчаян, Ъркърт отбелязал, че „полезни или не, те си остават танкове и имат оръдия“. Той бил освободен и после посетен от медицински сътрудник. Ъркърт си спомня: „Казаха ми, че съм изтощен и ми е необходима почивка, затова да си отивам вкъщи. Бях станал трън в околото на щаба и ме свалиха от сцената преди операцията.“

Същия ден Айзенхауер бил информиран от шефа на щаба си, генерал-лейтенант Уолтър Бедел Смит, че холандската съпротива е идентифицирала 9-та и 10-та немски танкови дивизии, разположени в Арnhem. Към предложението на Смит 1-ва военновъздушна дивизия да бъде подкрепена от още една дивизия, Айзенхауер отговорил: „Не мога да кажа на Монти как да си разположи войските.“ Нито пък щял да „отмени операцията, още повече, че дал на Монти зелена светлина“.

Все пак разрешил на Смит да изкаже на Монтгомъри своите опасения. Пристигайки в Лийкен със самолет, той открил фелдмаршала в опърничаво настроение. „Монти считаше, че най-големите трудности щяха да се появят в резултат на неравния терен, а не на немците — спомня си Смит. — Той не се притесняваше от техните бронирани сили. Смяташе, че планът «Маркет-Гардън» щял да се осъществи, както бил замислен.“

Прекалената му увереност се дължала на обратния завои в сведенията, получени от разузнаването на II-ра армия. На 16 септември, след като забелязали „разбити немски танкове“ в Холандия, те описали района Маркет-Гардън като „слаб и деморализиран, който щял да се срути при една решителна въздушна атака“.

Полковник Тони Таскер, шеф на разузнаването на 1-ва военновъздушна армия, се съгласил с това. Въпреки предупрежденията от висшия щаб на съюзническия експедиционен корпус, че две силни

танкови дивизии „били докладвани да потеглят към Арnhem“, Таскер заключил, че нямало доказателство, че в този район съществували „повече от известните им немски противовъздушни артилерии“.

Не само танковете били пренебрегнати от разузнаването. Било докладвано и за атака на други военни формации от армията на Фон Занген към района на британците. Въпреки че забелязали увеличението в числеността им, разузнавачите окачествили новопристигналите немски части като „не в състояние да се съпротивляват срещу порешителна атака“.

Генерал Ъркърт пък, командир на 1-ва военновъздушна дивизия, срещнал трудности при избирането на място за приземяване. Идеално било хората му да се приземят с парашутите и безмоторните си самолети близо до моста в Арnhem, на двата бряга на реката. Но докато северният бряг бил вече построен, другият бил прекалено стръмен за парашутисти и делтапланеристите. Освен това, според докладите на бомбардировачите, се установило увеличение на противовъздушната защита близо до Арnhem, затова пилотите не искали да се приземяват до моста. Вземайки предвид всичко това, Ъркърт предложил пет места за приземяване в степта и пасищата на запад и северозапад от Арnhem. Тези места обаче били на осем мили от пътния мост. „За да превзема моста през първия ден — си спомня той, — силата ми беше намалена до една парашутна бригада.“

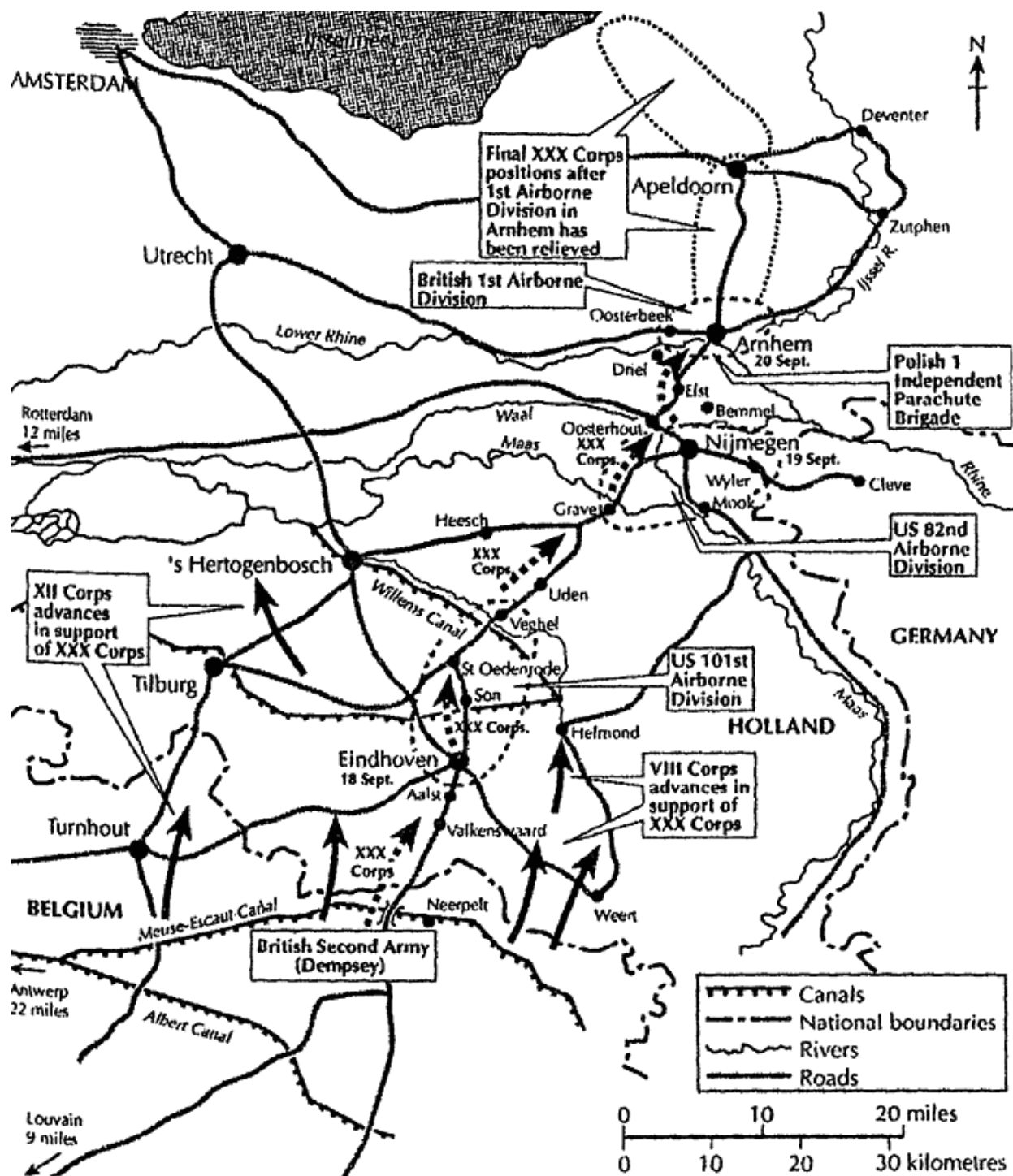
Неговият план бил две бригади да се приземят на мястото в деня на атаката. 1-ва въздухоплателна бригада, командвана от бригадир П. Х. У. Хикс (с безмоторни самолети) щяла да остане и да охранява зоната на парашутния десант. Другата бригада, командвана от бригадир Джералд Латбъри, щяла да се спусне към Арnhem, за да обгради прилежащите към него път, железопътно трасе и понтонни мостове. Авангардът щял да бъде моторизираният разузнавателен ескадрон, командван от майор Фреди Гоф, състоящ се от 275 мъже, оборудвани с джипове и мотоциклети. Тяхната задача била да завземат и охраняват пътния мост, докато пристигне цялата бригада.

Четвъртата парашутна бригада, командвана от бригадир Джон Хакет, щяла да пристигне на следващия ден, следвана от 1-ва полска парашутна бригада на Сосабовски на по-следващия ден. Предвиждайки, че дотогава мостът щял да бъде превзет, а фланговите батареи — неутрализирани, Ъркърт организирал поляците да се

приземят до селцето Елдън, на другия бряг на реката, една миля южно от кръстопътя в Арнхем.

Той смятал, че разполагал с „логична операция и добър план“. Сосабовски, петдесет и две годишен бивш професор в Полската военна академия, не бил така уверен в успеха на плана. Още като чул за намерението да се превземе Арнхем, той казал на Браунинг, че „тази мисия не може да успее“. Когато го попитали защо, той отвърнал: „Ще бъде самоубийство със силите, с които разполагаме.“

Когато Ъркърт, добър пехотен офицер, но без военновъздушен опит, информирал висшите си офицери, че на 12 септември дивизията щяла да бъде спусната „на шест мили от целта“, Сосабовски бил ужасен. За да достигнат моста, войниците трябвало да извършат „пет часов поход, така че къде е елементът на изненадата? Дори всеки тъп германец щял да е наясно с нашите планове.“

Той бил недоволен, че частта от бригадата му с тежкото снаряжение и амуниции щяла да влезе по-рано с безмоторни самолети в северната десантна зона, докато войската му щяла да се приземи на срещуположния бряг. Какво щяло да стане, ако тогава мостът още не бил превзет? Но той не изказал гласно съмненията си. „Спомням си, че

Ъркърт питаше дали има въпроси и никой не се обади — написал той. — Всички седяха отегчени с кръстосани крака. Искях да кажа нещо за плана, но не можах. Бях неизвестен. Кой щеше да ме чуе?“

Бригадният генерал Джеймс Гавин, командващ 82-ра американска бригада, бил изненадан, когато научил за избора на Ъркърт на десантни зони. Той възкликнал: „Господи, той не може да мисли така!“ Мнението му било, че е „за предпочитане да дадеш десет процента жертви на десант до моста, отколкото да се приземиш на далечни десантни зони“. Въпреки това той не казал нищо, защото предполагал, че англичаните знаят какво правят. Грешал много.

Сутринта на 17 септември тръгнали първите от двете хиляди самолети, безмоторни самолети и платформи, превозващи на борда си 20 000 души, 511 моторни превозни средства, 330 артилерийски части и 590 тона снаряжение от 24 летища в Южна Англия. Преди тях, призори, тръгнали 1400 съюзнически бомбардировачи за германските позиции в района на плана „Маркет-Гардън“. Тези огромни военни формации бил ескортирани от близо 1500 бойни самолети-изтребители и малки бомбардировачи. В три колони, огромна военна флота се придвижвала към Холандия. Това била най-голямата въздушна операция в историята.

Въпреки големия брой повреди 5200 души на 1-ва военновъздушна бригада се приземили около обяд. Но 36 от безмоторните самолети не успели да пристигнат, освен това липсвало едно от транспортните съоръжения, пренасящи оборудването на разузнавателния ескадрон на майор Гоф. Затова той тръгнал към пътния мост само с три войски, а останалите го следвали пеша. Обиколили Арnhem от три посоки и три парашутни батальона от 1-ва парашутна бригада на Латбъри. 2-ри и 3-ти парашутни батальони трябвало да подкрепят Гоф при моста. Полковник-лейтенант Дейвид Добс и неговият 1-ви батальон трябвало да превземат високите планински части, северно от града.

Следобед генерал-лейтенант Вилхелм Битрих, командващ 2-ра немска СС танкова дивизия, получил съобщение, че военновъздушни войски нападали Арnhem и Неймеген. Предполагайки, че искат да завладеят пътните мостове в двата града, той веднага наредил да се плени района на Арnhem. „Необходимо е светкавично действие — казал той на командващия 9-та танкова дивизия — превземането на моста в Арnhem е жизненоважно.“ След това наредил на 10-та СС танкова

дивизия да се придвижи към Неймеген и „да завземе мостовете в града“.

Фатално за успеха на 1-ва военновъздушна дивизия било, че радиовръзката им прекъсвала. Отказали да работят и двата мощни радиоприемника, по които трябвало да се призоват самолетите-изстребители за подкрепа. При бързата подготовка за операцията честотите не били правилно настроени. И когато битката започнала, Ъркърт бил лишен от въздушно подкрепление и от връзка, както с щаба на Браунинг, така и със своите предни войски.

Междувременно, щом 30-ти танков корпус започнал придвижването си към Холандия, той бил обсипан с противотанков огън и 9 танка били извадени от строя. Пътят бил блокиран и отстъплението пресечено, преди да започне. Само след изстрелването на ракетите „Тайфун“ от изстребителите, пехотата прочистила немските позиции, а булдозерите изтласкали от пътя горящите танкове. Колоната продължила пътя си. Но немската съпротива била постоянна и се очаквало за няколко часа да покрие 13 мили до Айндховен. В това време 30-ти танков корпус се придвижил само на седем мили до Валкенсваард до падането на нощта.

Още по-лошо — като разравяли останките на един от падналите безмоторни самолети до Вют, в централна Холандия, немците открили куфарче, с операционния план „Маркет-Гардън“. До вечерта фелдмаршал Валтер Модел, командващ армейска група Б, знаел всичко за: имената на военните формации; набелязаните цели на мостовете; разположението на десантните зони и зоните за приземяване; периодите на снабдяване с амуниции и други продукти. Въпреки че не бил напълно убеден, че планът е действителен, Модел все пак променил местата на противовъздушните отбрани, преди да започне въздушният десант.

В Арnhem Гоф и 1-ви и 3-ти парашутни батальони попаднали на немски танкови части, преди да изминат и две мили. Вече всичко зависело от Фрост и неговия 2-ри парашутен батальон, който трябвало да се придвижи по най-южния път към пътния мост. Той също бил възпрепятстван, но до вечерта успял да окупира северния край на моста. За съжаление превземането на южния край на моста било провалено от немски танкови гренадири, пристигнали там половин час по-рано. Тази нощ били направени още два опита да се превземе

другата страна на моста. И двата били отблъснати. Призори пристигнали войниците от двата липсващи парашутни батальона, заедно с щаба на бригадата и Гоф с част от своя разузнавателен ескадрон. Така силите на Фрост се увеличили до 600–700 души. Но въпреки всичко той бил отделен от останалата дивизия, а немските бронирани сили били на път.

Вторият ден от битката, 18 септември, бил катастрофален за англичаните. За да разбере какво става с предните му войски, Ъркърт прекарал първата нощ с бригаден командир Латбъри и 3-ти парашутен батальон в Остербек, в западните околности на града. На следващата сутрин, щом батальонът продължил към моста, той бил нападен от 9-та немска танкова дивизия и Латбъри бил ранен. Ъркърт и още двама офицери трябвало да се крият през целия ден и нощта на един тавански етаж. Междувременно Фрост отчаяно се биел срещу немските атаки от север, изток и юг. При последната атака от 9-та танкова дивизия, всичките бронирани коли и камионетки, участващи в битката, били разрушени.

4-та парашутна бригада на Хакет, която трябвало да пристигне сутринта, била забавена от мъглата и се приземила чак следобед, а дотогава само един батальон се опитал да направи пробив към Фрост на моста. Проблемът се дължал донякъде на объркването кой бил начело на командването. Ъркърт наредил да се изпълняват неговите заповеди или тези на Латбъри. Ако не можели да командват, тогава командването поемал Хикс. Но Хикс, макар и по-възрастен, бил по-младши от Хакет като бригадир, и Хакет не останал очарован от развоя на събитията. Накрая двата батальона от бригадата на Хакет не влезли в битката при моста до сутринта на 19 септември. Дотогава Ъркърт вече се присъединил към дивизионния си щаб.

Първото нещо било да изпрати сигнал, променящ мястото за приземяване на полската парашутна бригада и зоната за снабдяване. Но съобщението пристигнало късно: повечето доставки били пресечени от немците; част от безмоторните самолети на бригадата на Сосабовски били ударени при приземяването в Устърбрийк на 19 септември. Полските парашутисти били задържани и два дни не могли да излетят поради гъстата мъгла.

Не всичко щяло да се загуби, ако танковете на 30-ти корпус успели да пристигнат в Арnhem за две денонощия. Но немската

съпротива и взривяването на моста над канала Вилхелмина при река Сома забавило тяхното придвижване. Сутринта на 19 септември те пристигнали в околностите на Неймеген, за да открият, че 10-та немска танкова дивизия контролирала пътния мост. Този следобед съвместната атака на Дивизията на бронираните стражи и 82-ра военновъздушна дивизия била отблъсната с цената на огромни загуби.

На следващата сутрин, без надеждата за пробив до мостовете в Арnhem, Ъркърт наредил на останалите си сили да се съберат около хотел „Хартенщайн“ в Остербек, близо до реката. До падането на нощта те оформили площ с периметър 2000 ярда в дълбочина и 1000 ярда широк. „Това беше, — написал един офицер, — идеалната позиция за военновъздушните сили, тесните пътища и високите дебели дървета, трудни за защита от ограничения брой оцелели хора.“

Междувременно на моста героичната защита на 2-ри батальон била към края си. Фрост бил уцелен в крака от минохвъргачна бомба и заедно с другите ранени бил евакуиран през нощта по време на атаката. Гоф поел командването, но стопяващият се отряд бил обграден на 21 септември. Повече от половината защитници на моста били убити или ранени, а оживелите попаднали в плен. Те водили битката три дни и четири нощи.

В епична атака предната вечер 82-ра военновъздушна дивизия и танковете на Дивизията на бронираните стражи на 30-ти корпус превзели пътния мост над река Ваал в Неймеген (жп мостът също бил превзет). Но вместо да продължи напред, при бъркотията сред 10-та немска танкова дивизия и открития път към Арnhem, предните танкове получили заповед да спрат, докато пристигне пехотата. Докато пехотата дойде на следващата сутрин, немците пак превзели моста в Арnhem, като изпратили подкрепления и формирали защитна линия при Елст, четири мили на юг.

Следобед на 21 септември се приземили парашутистите от полската бригада на юг от Долен Рейн, срещу щаба на Ъркърт. Но фериботите не работели и те заели защитни позиции близо до Дриел. През нощта те няколко пъти се опитали да пресекат реката, да стигнат до моста, но успели само 250 от тях, другите загинали.

В неделя на 24 септември предните части на 30-ти танков корпус се съединили със силите на Сосабовски в Дриел. Но дотогава останките от армията на Ъркърт били на ръба на силите си. Под постоянен

обстрел и огън от минохвъргачки, отслабени от атаките на пехотата, танковете и пушките, териториите, окупирани от тях все повече се изплъзвали от ръцете им. Същия ден немците се съгласили да прекратят огъня, за да се евакуират ранените в болниците в Арnhem. За тези, които останали, мирисът на разлагащите се трупове, нежитните тела и отходните места бил непоносим.

Хорокс, командирът на 30-ти корпус, още се надявал да подкрепи войските при предмостията и се опитал да пресече реката надолу по течението. Но от щаба си генерал Дъмпси му наредил: „Махни ги оттам.“

Тази нощ, за да изтегли 4-ти дорсетширски пехотен полк, било наредено да се пресече реката. Много хора били отнесени от водата, други се удавили и само неколцина се добрали живи до отсрещния бряг.

През нощта на 25 септември, оставяйки ранените войници на докторите и свещениците, под прикритието на артилерийския огън, Ъркърт заедно с войската си пресякъл на другия бряг. От 10 000 души на северния бряг, оцелели едва 1740 офицери от 1-ва военновъздушна бригада, 422-ма пилоти на безмоторни самолети и 160 души от 1-ва полска парашутна бригада. Заедно с тях се спасили и седемдесет и пет дорсетски бойци, като така оцелелите ставали общо 2398. Резултатите били: 1200 убити, 6370 безследно изчезнали, ранени или пленени. В същото време немците дали общо 3300 жертви, от които 1100 убити.

Операцията „Маркет-Гардън“ била амбициозна авантюра, обречена предварително на провал, заради грешките още при планирането ѝ. Не по-малка грешка бил изборът на места за приземяване, толкова далече от главната цел в Арnhem, както и предположението, че една бронирана сила може да се придвижи на 64 мили във вражеска територия за две денонощия. Но това, което правело катастрофата неизбежна, било, че разузнаването отхвърляло истината, че на мястото на акцията, били разположени вражески танкове.

„Взе да ми се струва, — написал един парашутист по време на битката, 9 че генералите ни вълмякоха в нещо, което въобще не разбираха.“

„ДИВИЗИЯТА СИ ОТИДЕ“

Докато групата оцелели от Остербек си тръгвала по тъмното и в дъжда към Дриел, капитан Ерик Макей от 1-ви парашутен ескадрон

наблюдавал всяко лице. Спасявайки се от Арnhem, където героично защитава едно училище до моста, Макей търсел да зърне членове от своя ескадрон.

„Най-покъртителни бяха лицата им, — спомня си той. — Те изглеждаха невероятно изтощени. Можеше да се види лице на ветеран с израза в очите: «Не давам и пукната пара!», сякаш е непобедим.“

Той стоял на пътя цяла нощ, но напразно. „Не видях нито едно познато лице. Докато се взирах, намразих всички. Намразих отговорния за поражението, намразих армията за нейната нерешителност и си помислих за чудесната дивизия, хвърлена в небитието. И за какво?“

Когато съмнало, Макей се върнал в Неймеген, за да търси разквартировъчни билети. От двеста души инженери в неговия ескадрон се спасили само петима, включително и той.

Падре Пеър, пилот на безмоторен самолет, прекарал нощта в тъмния хотел „Скунуруд“, една от базите за ранени в Остербек. Той се събудил с мисълта, че нещо не е наред. Било много тихо. Излязъл от стаята си и видял един лекар да стои безпомощно до прозореца. Когато се приближил до него, докторът му казал: „Дивизията си отиде.“

„Човече, ти си луд“, отговорил Пеър.

„Погледнете себе си, сър — отговорил медикът, клатейки глава. — Ние сега наистина сме затворници. Нашите момчета трябваше да отстъпят.“

Тъй като Пеър не казал нищо, лекарят продължил: „Сър, трябва да съобщите новината на пациентите. аз нямам сили за това.“

Пеър започнал да обикаля. „Всеки се постара да го приеме нормално — спомня си той. — Но всички бяхме отчаяни.“ След това един войник седнал до пианото в голямата стая, където били повечето ранени и засвирил една известна мелодия. Хората в стаята започнали да припяват с него.

„Това беше налудничаво след ада през последните дни — казва Пеър. — Германците не го разбираха, но беше лесно за обяснение. Чувството, че си жив, предизвиква невероятна емоция. Не ти остава нищо друго, освен да пееш.“

БРАВО ТУ ЗИРО

На 22 януари 1991 г., по време на войната в Залива, патрул от осем мъже от армейските САС (Специалните американски сили^[3]), с кодово название „Браво Ту Зиро“, бил изпратен зад линията на вражеския фронт в Западен Ирак. Подвигът на един редник влязъл във фолклора на Специалните сили. Но като цяло операцията била неуспешна и обречена на провал поради ред причини: некадърно разузнаване; недостатъчно оборудване и цяла поредица човешки слабости и грешки.

Войната започнала на 2 август 1990 г., когато иракските войски и танкове нападнали съседен Кувейт. За няколко седмици, Съветът за сигурност на ООН заклеймил агресията и в Саудитска Арабия се формирала мощна коалиционна сила от западни и арабски военни части. Тяхната цел била да освободят Кувейт и неговите нефтени полета.

Отначало само двата ескадрона А и Д на САС били изпратени в Средния Изток да подготвят операцията. После, в началото на януари, преди въздушната коалиционна офанзива срещу Ирак, към тях се присъединил и половината от ескадрон Б. Между новите войници бил и 28-годишният ефрейтор Крис Райън, който бил обучаван като младеж в териториалните ескадрони на САС. Преди да напусне редиците на САС в Херефорд, той попитал своя сержант дали може да вземе със себе си и няколко зимни принадлежности за планинско катерене.

„Не, — бил безцеремонният отговор, — ти отиваш в тъпата пустиня, глупако! Там няма да ти е студено!“

Невежият цветнокож сержант даже не подозирал колко сурова е иракската зима.

Понеже пристигнали последни, на войниците от ескадрон Б били раздадени остатъците от снаряжението, след като мъжете от ескадроните А и Д избрали за себе си моторни превозни средства, военни принадлежности, пушки и оръжия, комуникационни системи и най-различни специализирани материали. Сериозността на ситуацията още не била осъзната, докато не започнали тренировките в пустинята на Саудитска Арабия. Амунициите не достигали и обучението как да се реагира на вражески капан, което трябвало да се провежда безброй пъти, докато бъде усвоено, било сведено до един път на човек. „Нищо не достигаше — спомня си Райън. — Даже нормалните пустинни камионетки.“

Вместо конструираните за целта „Пинкис“ или машини Ландроувър с дълга каросерия, върху които можело да се натоварят тежки картечници и противотанкови ракети, те разполагали с „Динкис“, версия на джиповете с къса каросерия, без място за оръжията и предпазни колани. Щом джиповете пристигнали, ги изкарали на пробна обиколка из пустинята, за да практикуват обучението с вражеските капани. Получило се пълно фиаско. „Ландроувърите“ затъвали в пясъка, картечниците не стреляли точно, а мъжете изскачали от джиповете, докато шофьорите спирали рязко, за да направят обратен завой на място.

„Смеехме се през цялото време — спомня си Райън. — Но в себе си ние бяхме обезпокоени какво може да се случи, ако ни изпратеха на истинска бойна акция с тези коли... Всъщност се опитвахме да се справим с неподходящата екипировка и оборудване, като обучението съвсем не беше на ниво.“

Още не било решено как да разположат войските на ескадрон Б, въпреки че плановиците предложили няколко лекомислени схеми. Те съдържали следните предложения: да скочат с парашути в град Кувейт, да завземат високата кула и да насочат минохвъргачките и артилерийския огън по иракските позиции; да скочат в самия Багдад, където да взривят ключовите им инсталации. Нито едно от тези предложения не било прието.

Вместо това генерал-лейтенант Питър де ла Билер, британски командир и бивш комендант на САС, успял да убеди американския генерал Норман Шварцкопф, главнокомандващият коалиционните войски, да внедри патрули на САС дълбоко във вражеската територия. Неговият план бил да се разположат ескадроните А и Д като четири мощни моторизирани патрула, които да открият местоположението и да разрушат мобилните ракетни установки за ракетите „Скъд“, които иракчаните използвали срещу Израел. Преди това обаче 3 патрула по 8 мъже всеки от ескадрон Б, наречени съответно „Браво Уан Зиро“, „Браво Ту Зиро“ и „Браво Три Зиро“, щели да проникнат между неприятелските позиции навътре в Ирак и щели да създадат наблюдателни постове, за да се осигури по-надеждно разузнаване.

„Браво Ту Зиро“ трябвало да се разположи близо до главен път, познат като „основен път за доставки“ (ОПД) в Западен Ирак за две седмици. Те трябвало да прережат иракските фиброоптични

комуникации и да докладват за движението на ракетите „Скъд“ по мобилните си предаватели. Но докато избирали мястото за операцията си, т.е. ОПД на 30 километра от летището от едната страна и град Банидар от другата, патрулът използвал само тактическа карта, на която били обозначени основните характеристики на района. Нямаło информация от разузнаването за този район и нямаło как да разберат на какво разстояние са те от градовете или военните подразделения.

Задачата се затруднявала и от липсата на ефективно оборудване. „Виж — оплаквал се един войник на своя офицер, — нямаме пистолети, нямаме гранати, нямаме лични противоминни устройства. Ти чакаш да си направим противоминни устройства от кутиите с амуниции, но това е тъпо и неефективно.“

„Слушай — отвърнал му офицерът, — ние сме пред война. Ще вземеш, което можеш. Не си в Северна Ирландия, където има оръжие, каквото искаш. Трябва да импровизираш.“

Другите въпроси били дали да се ползват превозните средства. От една страна, те правели патрулите по-подвижни, но от друга, могли да създадат проблеми с прикриването им и да издадат позициите им. Другите два патрула щели да ползват джиповете „Динкис“. „Браво Ту Зиро“ решили да ползват краката си. Това обаче значело, че всеки трябва да носи още товар на гърба си. Освен нормалния товар трябвало да вземе и войнишка раница, патрондаш, колани с патрони, оръжия, допълнителни амуниции, туба с вода — общо 120 килограма на човек. За спалните чували нямаło място, а и прогнозите били за хубаво време.

Вечерта на 22 януари, след един фалшив старт, патрулът бил внедрен в Ирак с нисколетящ хеликоптер „Чинук“ на два километра южно от ОПД.

Всеки бил облечен с камуфлажен костюм, в походна бойна униформа и леки ризи в пясъчен цвят. Половината от патрула били с американски автомати М16, останалите били въоръжени с леки картечници „Миними“. Всички носели и ракетни оръжия. За бягство те били снабдени с копринена карта, 20 златни лири и писмо на английски и арабски, гласящо, че този, който върне войника обратно на коалиционните войски жив, щял да получи 5000 английски лири стерлинги.

Щом се приземили, патрулът чул кучешки лай и видял сграда и водна кула на 1500 метра източно. „Това не трябваше да бъде там, но

беше, — спомня си сержант Анди Макнаб, командирът на патрула. — Притесних се доколко можех да се доверя на информацията, която имахме за района. Но беше вече краят на деня. Нищо не можеше да се направи.“

Търсейки подходящо място, където да разположат екипировката и осигурят безопасността си, те стигнали до завоя на ОПД призори на другия ден. Накрая Макнаб избрал базата, под надвисналия край на едно пресъхнало блато. Но то било защитено само от двете страни. Ако някой проследял следите им до блатото, те рискували да бъдат открити. „Това никак не е хубаво“, промърморил някой.

Когато се разсъмвало, нещата изглеждали още по-зле. ОПД бил на 200 метра северно, но по-нататък, на 200 метра на северозапад били разположени иракски военни противовъздушни позиции.

„Тази гледка ни раздруса — спомня си Райън. — Да видиш тези оръдия толкова близо до себе си, бе наистина страшно... Бяхме точно във вражеските позиции.“

Сега било важно да изпратят съобщение в базата, да променят мястото на операцията или да се върнат обратно. Но когато свързочникът се опитал да използва радиото, не получил отговор. През целия ден той опитвал да се свърже, използвайки различни честоти и други антени, но не успял. Патрулът не осъзнавал, че са му дали сгрешени честоти. Обаче не последвала паника от провала на свръзката. Положението означавало, че за две денонощия хеликоптерът щял да се върне, където се били приземили, и да им донесе ново радио или нови заповеди.

Тази нощ Макнаб и още трима души отишли на разузнаване. Те с ужас открили, че в района живеели и мирни граждани. „От тактическа гледна точка, — написал Макнаб, — и ние можехме да разположим оръдията си сред площад «Пикадили».“

Планът бил да чакат хеликоптера следващата нощ, но дотогава трябвало да се крият още един ден. Напрегнатата сутрин отминала, без да се случи нищо. Но следобед те чули едно момче да вика по козите си и замръзнали, като чули шума от копитата и звъна на звънците да се приближава. Първо видели една козя глава да се подава от ръба на блатото, а след нея и други. Накрая на ръба се появило и момчето. То било от същата страна, където се намирал и патрулът, и имало шанс да не ги забележи.

Но сержант Винс Филипс, заместник-командирът, издал четата. Нетърпелив да види какво става, той надигнал глава и момчето го забелязало. Викането по козите спряло и единственият шум, който се чувал, било отдалечаващото се тропане на крака. Те били разкрити.

Патрулът веднага се пръснал в защитна позиция по края на блатото, докато свързочникът се опитвал да изпрати спешно съобщение. Но не след дълго се чули приближаващи се към блатото танкове. „Ние бяхме в капан — спомня си Райън. — Хванати като мишки в капан.“

Докато чакали развръзката, те ровели из багажа си и се тъпчели с шоколад и пиели вода, защото не знаели кога пак ще пият или ядат. Внезапно се появило превозно средство, но не било танк, а булдозер с щръкнало гребло, като щит. Щом шофьорът забелязал патрула на 150 метра, той рязко обърнал назад.

Идеалният вариант бил патрулът на САС да изчака нощта и тогава да напусне прикритието си. Но те били разкрити и иракските войски скоро щели да пристигнат. Събирайки патрула, Макнаб им казал: „Трябва да бягаме оттук. Ще тръгнем на запад и ще избягваме противовъздушните оръдия. След това се насочваме на юг, където ще се срещнем с хеликоптера.“

Оставяйки излишния багаж, те нарамили снаряжението си и тръгнали в колона един след друг, с чалми на главите, за да се маскират като араби. Понеже блатото останало зад тях, те тръгнали през равнината и се отправили бързо на запад. Все още нямало знак от врага. Но щом се обърнали на юг, Райън, който бил начело на групата, видял отляво пред себе си двама мъже с пушки. Като ги посочил, той настоял патрулът да побърза напред.

„След това прецаках нещата — спомня си Райън. — Помислих си — тук ще направя двоен блъф и им махнах. Но за съжаление махнах с лявата си ръка, което беше лошо, защото с нея в арабските страни си бършеш задника.“

Единият от тях веднага открил огън. Патрулът отговорил с кратка стрелба, само за да прекрати вражеския огън. Не след дълго към арабите се присъединила бронирана кола с картечница и една камионетка с арабски войници. Тъй като врага се разгърнал, патрулът изстрелял ракети и взривил камионетката им с тях. После патрулът хукнал да бяга, като се обръщал да стреля по врага. Райън се опитвал да

се свърже по тактическо-спасителното си сигнално устройство с американската система АУАКС (въздушна система за електронно проследяване на вражеските обекти: сигнали, радари, локатори), като същото направил и Макнаб. Трябвало да има незабавен отговор, но нищо не се получавало.

„Моето спасително устройство е повредено!“ — извикал Райън.

„И аз не мога да се свържа с моето“ — отвърнал Макнаб.

Те продължили да вървят и накрая един от тях извикал: „Хвърлям багажа си!“ Останалите последвали примера му, но един куршум пробил раницата на Райън, докато я свалял от гърба си.

Вече и иракските противовъздушни оръдия се присъединили към неравния бой. Трасиращи снаряди и куршуми преследвали осемте мъже от патрула и те, изморени, се опитвали да изкачат хълма. Накрая стигнали върха. „По дяволите! — извикал Макнаб. — Ние успяхме.“

Наистина всички успели, като се отървали само с няколко драскотини. Било взето общо решение. Ако се опитали да се срещнат с хеликоптера, можело да попаднат в засада. Те решили да стигнат до сирийската граница, на 120 километра западно. Първоначално те щели да се отправят на юг, за да изгубят иракчаните следата им, после щели да тръгнат на запад, а накрая на север по поречието на Ефрат. След това щели да следват реката на запад, докато стигнат до Сирия.

Те излезли от обсега на оръжията. Няколко часа се движили много бързо, когато двама започнали да изостават. Винс Филипс бил ранен в крака и куцал. Родезиецът Стан, най-силният от патрула, имал висока температура. Няма време да облече термично бельо и се потял, въпреки студа. Те спрели и се опитали да го наливат с вода, защото той се обезводнявал. Но Стан бил крайно изморен и неориентиран.

„Слушай — казал Райън, — ако не вървиш, ще те оставим.“

Стан се съгласил.

„Тогава ставай — продължил Райън. — Хвани се за мен и не се пускай. Просто се съсредоточи върху гърба ми и не го изпускай от поглед.“

Разпределяйки си багажа на Стан, патрулът потеглил. Райън бил пръв, след него Стан, следван от Винс и Макнаб, а след тях останалите. Разбрали се по време на почивките новозеландецът Марк чрез своя ръчен GPS (джипиес) да проверява докъде са стигнали. След като

изминали 16 километра на юг и 10 на север, те тръгнали само на север. Напрежението обаче нараснало. Те скоро изпили водата си.

На 7 мили южно от ОПД те спрели, за да разберат къде се намират. Райън предложил да продължат, за да стигнат до ОПД, а после да тръгнат към високите земи. Макнаб се съгласил. Но щом потеглили, чул от север шум от самолетни двигатели. Той сложил ръка на рамото на Винс и му казал: „Ще спрем да се свържем по тактическо-спасителното сигнално устройство.“

Винс, крайно уморен, се съгласил.

Макнаб със замръзнали пръсти се опитвал да се свърже по тактическо-спасителното сигнално устройство: „Ало, някой да се обади — предавал той. — Тук е «Браво Ту Зиро». Ние сме в беда, има ли някой? Край.“

„Опитай пак, «Браво Ту Зиро», сигналят е слаб — отговорил американският глас. — Опитай пак.“

„Обърни се на север“, казал Макнаб в устройството, защото самолетите вече летели извън обсег. Но било много късно. Пилотът продължил към целта си, а на Макнаб останала надеждата, че той ще докладва за този разговор.

Като се изправил, той с ужас установил, че трима души от патрула са изчезнали. Може би Винс бил много изтощен, за да приеме заповедта за почивка, а какво остава да я предаде на Райън. Макнаб жестоко се самообвинявал, че не проверил дали всички са спрели за почивка. Той тръгнал в същата посока по компаса, с надеждата да открие липсващото трио.

Райън, крачещ заедно с Винс и Стан, още не знаел за разделянето на групата, докато не пресякъл ОПД. „Къде е останалата част от патрула?“ — попитал той Винс.

Отговорът бил: „Не знам. Загубихме ги.“

„Какво искаш да кажеш?“

„Те се разделиха с нас по пътя.“

Вбесен, Райън, използвал очилата за нощно виждане на Стан, за да локализира някакъв сигнал от останалата група. Без резултат. Изчаквайки до полунощ, той предал съобщение по своето тактико-спасително сигнално устройство, че ще се опитва на всеки час и половина да се свързва с някого. Пак нищо. След половин час той продължил пътя си. Трябвало да поддържа дистанция между групата си

и ОПД само с две картечници М16 и щик между тях. Групата на Макнаб взела сателитното навигационно оборудване, така че Райън бил принуден да се движи само с компас и да разчита на картата и спомените си.

Следващия ден 12 часа Райън и групата му лежали скрити в следите от танковете, за да не ги открият, и замръзнали от студ. Валял сняг, но на 600 метра от тях имало вражеска военна база и те не могли да направят нищо, за да се стоплят. Райън написал: „Студът ни пронизваше до кости. Времето спря.“

Следобед започнало да се стъмва и те продължили пътя си. И тримата мъже страдали от забавен говор и бавни движения — първите сигнали на хипотермията. Осъзнавайки, че трябва да се движат, за да не умрат, Райън ги повел на север. Пак завалял сняг и Винс взел да изостава.

„Искам да спя. Уморен съм“, промърморил той.

Райън му казал: „Винс, не можем да седнем. Ако седнем, ще умрем. Разбра ли?“

Но независимо от това, Винс настоявал на своето. Райън и Стан, чувствайки се по-добре, решили да продължат и да изчакаят Винс да ги догони, но той не се появил. Те се върнали обратно, но него го нямало. Райън казал: „Стан, трябва да го оставим или и ние ще умрем.“

„Добре — казал Стан — считам, че така е справедливо.“

(Винс умрял от хипотермия същата нощ. След войната тялото му било върнато в Обединеното кралство за погребение).

Стигайки на север до ОПД, те се скрили в плитко пресъхнало блато. За щастие слънцето изгряло, което спасило живота им. Към обяд те били открити от друг козар, но той бил около 20-годишен. Райън поискал да го застреля, но Стан не се съгласил. След като се опитали да общуват със знаци, Стан отишъл при иракчанина, като се надявал, че той ще го заведе до превозно средство.

„Не го прави!“, предупредил го Райън и му напомнил, че дори мирните иракчани били техни врагове.

Но Стан отишъл.

Виждайки, че няма да го убеди, Райън му казал, че щял да го чака до определено време следобед и после ще се отправи на север.

След като ходили четири часа, Стан бил заведен в капан и обезвреден, но успял да застреля трима иракчани. Същите войници

тръгнали да преследват Райън с две коли. Той спрял едната с ракета, а другата — с граната. През нощта Райън стигнал до Ефрат и след 4 дни пресякъл сирийската граница.

Оцелял, като се хранел само с парченца от бисквити и без вода, той минал 300 километра за 8 дни. Едва след 2 седмици можел да се движи нормално, а след 6 седмици почувствал пръстите на ръцете и краката си. Имал проблеми с кръвното налягане, понеже пиел мръсна вода от реките и отслабнал с 36 паунда. Неговото тяло на практика се самоизхранвало.

Макнаб заключил великодушно: „Това е едно от най-запомнящите се спасявания, записано някога в спомените.“

Той също преодолял огромни премеждия, за да се спаси. На следващия ден след разделянето на патрула неговата група се скрила под една могила. Било много студено и Марк започнал да замръзва. Те решили да рискуват и да се придвижват денем, но само след 3 мили се върнали обратно. Разполагайки с малко вода и психически разсипани, те решили да откраднат кола и да се придвижат до границата.

БЛИЗКИ КАПАНИ

Освен да се опитват да локализируют установките на ракетите „Скъд“ в района, както и да наблюдават пътищата за доставки на суровини в Ирак по време на войната, САС провеждали важни мисии срещу иракската комуникационна мрежа. Едната от тях се разминала на косъм, преди да се превърне в ужасна катастрофа.

Докарани през нощта с хеликоптер, екипът от 16 мъже трябвало да разруши радарната система навътре в иракската територия. Отначало всичко вървяло добре. Сателитните и фотографските снимки на разузнаването показвали ниска вражеска активност в този район, а липсата на противовъздушна отбрана още повече улеснявала акцията.

Натоварени на борда, разчитайки на уменията и нервите на пилотите, които летели, осланяйки се само на уредите за нощно виждане, войниците разбрали, че наближавало да кацнат. Но когато колелата на хеликоптера докоснали земята, през пода им изригнал огън от шрапнели, който разрушил приземителната система на скоростната кутия и унищожил колелата му. Приземили се в минно поле.

Докато пилотът се борел да спаси хеликоптера и да избегне пълната катастрофа, екипът на САС се приготвил да скочи отзад. Те единодушно стигнали до решението хеликоптерът да се освободи от част от тежестта си, но понеже пилотът нямал тежести, трябвало те да скочат. Казвайки на мъжете от САС да останат по местата си, пилотът се опитал да излети. Гамбитът успял. След няколко секунди хеликоптерът излетял обратно към саудитската си база.

Въпреки 77-те дупки по корпуса му жертви нямало. Но случаят можел да се превърне в трагедия за героичния екипаж. Пилотът бил награден за проявена храброст с Военновъздушен кръст и благодарностите на 16 души от САС.

Само с един ранен, те откраднали първата изпречила им се кола. Хората в нея били изхвърлени навън и петимата, едва побирайки се, потеглили с Макнаб на волана. Но на 13 километра от границата трябвало да изоставят колата при военния КПП и да тръгнат към границата. Вече пеш и под наблюдението на хора и кучета, те се придвижвали покрай огромно военно съоръжение. Били само на 7 километра от свободата, когато срещу тях започнала стрелба. Патрулът се разделил на три. Боб Консилио бил сам срещу иракчаните и известно време ги удържал, докато не го улучил куршум в главата. Той умрял на място.

Свързочникът Лейн и Динджър се опитали да избягат с плуване по Ефрат. Те преплували 500 метра в ледената вода, но Лейн починал от хипотермия, а Динджър бил пленен скоро след това.

Макнаб бил пленен последен. След като Марк бил прострелян в крака, той продължил сам, но щом останал без амуниции, бил пленен от иракски отряд на два километра от границата. Четиримата пленници били брутално измъчвани, преди да ги върнат в родината им след войната.

„Браво Ту Зиро“ се превърнал в един от най-награждаваните патрули в историята на САС, Макнаб бил награден с медал за бойни заслуги; а Райън, Консилио и Лейн — с военни медали.

Но тази мисия била и една от най-скъпопоструващите операции. Трима от осем мъже умрели, а четирима били пленени, което означава, че процентът на жертвите бил 81.

И всичко заради аматьорски грешки — недостатъчно разузнаване и грешни радиочестоти, направени много преди операцията да започне.

[1] Градчето е Шантили (Chantilly (фр.)); следващите споменавания като „Чантили“ са коригирани. — Бел. Dave ↑

[2] Робърт „Рой“ Елиът **Ъркърт** (Robert (Roy) Elliott Urquhart, 1901–1988); коригирано навсякъде в текста. — Бел. Dave ↑

[3] Забележително! САС в случая идва от съкращението SAS (Special Air Service) — **британската** Специална Въздушна Служба (в полка говорят английски, но определено не са американци). Коригирано е навсякъде в текста, включително в анотацията. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 3

НАМЕСВАЩИ СЕ УПРАВЛЯВАЩИ

Карл фон Клаузевиц, военен пруски теоретик от XIX век, написал: „Войната не е нищо друго, освен продължение на определена политика, но с други средства.“ Точно в това изказване е залегнал парадоксът на войната. Довеждайки ситуацията до война, политиците после се оттеглят на заден план и оставят на военните да я доведат до успешен край. Но голяма част от тях не устоявала да не се меси и особено тези, които се вписвали към мнението на Талейран, че: „Войната е твърде сериозно нещо, за да се остави само в ръцете на военните.“

Те се намесвали по няколко причини: някои се сблъскали с незабавно политическо напрежение; други пък имали дългосрочни политически планове. Но най-опасни били тези, които виждали у себе си стратегии и дори тактики на бойното поле. Те се месили във всеки ден от войната, като ефекта от това бил винаги фатален.

РЕКА БАНОК

Английският крал Едуард II принадлежал към третата категория. В двудневната битка при река Банок^[1] (23–24.06.1314 г.) той постоянно пренебрегвал съветите на опитните си капитани и се опитал да победи малката шотландска армия, командвана от крал Робърт Брус, само със собствените си рицари. Това било голяма грешка, защото в резултат от нея била разбита неговата огромна армия.

Роден в замък в Кирнарфон, през април 1284 г., Едуард бил четвъртият син на Едуард I от първата му жена Елеонор Кастилска. Той обаче не приличал на своя забележителен баща, отмъстител на Уилям Уолъс („Смелото сърце“) и „Чукът за шотландците“. Въпреки че бил висок, симпатичен и невероятно силен, по-младият Едуард не се интересувал много от военно дело и предпочитал по-земните дейности, като копаене на канали и изграждане на къщи. Имал слабост към

фините дрехи, участието в пиянски гуляи и компанията на мъже от простолюдието, които били доста вулгарни.

Единственото изключение бил Пиърс Гейвстън, син на рицар от Гаскония, който с преданата си служба спечелил благоразположението на Едуард I. Приятел от детинство на Едуард II, младият Гейвстън отрано си спечелил влияние върху повърхностния принц, което прераснало в мъжко приятелство. То било заздравено с преминаването му в хомосексуална връзка.

Кралят ясно виждал лошото влияние на Гейвстън и през април 1307 г. го изпратил в изгнание, защото убедил принца да му даде френското графство в Понтьо. Когато Едуард I починал при потушаване на въстанието, водено от новия шотландски монарх Робърт Брус, през юли същата година, Гейвстън бил временно амнистиран. Но властните английски барони вече не били благоразположени към него, както бил крал Едуард I, защото той щял да ги смени във военния съвет на младия крал, затова поискали продължаване на изгнанието му.

Едуард II отказал, като връчил още повече титли, назначения, земи и богатства на своя фаворит. През 1312 г. на бароните, главните от които били графовете Ланкастър, Уоруик и Аръндел, им омръзнало. Арестувайки Гейвстън с мотива за по-голяма безопасност, те набързо го екекутирали. Кралят се вбесил и с бойна дружина от верните му барони тръгнал срещу граф Ланкастър и неговите заговорници.

Робърт Брус не закъснял да се възползва от проблемите в английското управление. Вечно във война с Англия още от коронацията му през март 1306 г., той убедил парламента в Ейре през юли 1312 г. и получил неговото разрешение за мащабно нахлуване на територията на монархията. Заграбвайки Дърам и получавайки от други градове, църкви и местни общества на север хиляди лири стерлинги, за да си купят имунитет, през декември той се оттеглил. Но още съществували замъци под английско господство в Шотландия и той решил да ги премахне. Замъкът в Пърт бил превзет през януари 1313 г., а замъците в Дъмфрийс, Далсуинтън, Бютъл и Сирлаверок — в края на март. Всички били сравнени със земята.

Извън Лотиан под английско господство останали само две силни шотландски крепости: „Ботуел“ и „Стърлинг“. Втората образувала вход между Лоу ландс (Ниските земи) и Хай ландс (Високите земи) на Шотландия и била изключително важна. Тъй като Брус по това време

отсъствал, за да си върне остров Ман, той наредил на брат си Едуард да плени крепостта „Стърлинг“. За съжаление Едуард Брус бил импулсивен човек, водач на кавалерия, и не обичал скучната монотонност на дългата обсада. Затова когато Филип Моубрей, губернатор на замъка „Стърлинг“, му предложил „ако до средата на лятото, след една година още не е освободил крепостта «Стърлинг» чрез битки, щял да я предаде без бой“, Едуард се съгласил. Склонен да следва политиката на брат си — никога да не рискува в обречена битка с англичаните, и предвид срока, който дал за освобождението на Моубрей, той направил ужасна грешка.

Като се върнал от остров Ман, Робърт Брус побеснял, но не можел да се откаже от дадената от брат му дума. Той не скрил неудоволствието си, казвайки на Едуард, че никога „не бил чувал да се дава толкова дълго предупреждение на могъщ крал като английския“. „Ние сме толкова малко срещу много повече — продължил той. — Господ може да се намеси в нашата съдба, но ние сме като гепарда: или губим, или печелим всичко с един скок.“

Щом научил за условията на договора, който сключил Моубрей с Едуард Брус, Едуард II започнал да събира войските си. Изправени срещу общия враг, бароните се съгласили да се срещнат с крал Едуард в Уестминстър Хол на 13 октомври 1313 г. След като се извинили за убийството на Гейвстън, граф Ланкастър и останалите получили опрощението на краля.

Всичко се развивало в полза на Едуард II. Щом Англия пак била обединена, той можел да изпрати войска срещу Шотландия, пет пъти по-многобройна. С изключение на северните графства, в неговата страна нямало скорошни войни и това превръщало кралството в едно от най-процъфтяващите в Европа за онова време. Ирландия и Уелс били спокойни, папството било благоразположено, отношенията с Франция били приятелски. А Шотландия била опустошена от деветте нападения и от 18-годишна непрекъсната война. Единствената ѝ надежда в предстоящата битка бил военният гений на новия ѝ крал и ентусиазмът от поставените цели.

До юни 1314 г. в Бериик-ъпон-Туид Едуард II събрал 20-хилядна армия, най-голямата, командвана някога от краля на Англия. Начело били 2500 рицари от цяла Европа. Всеки един от тях с метална броня и туника носел оръжия и бил придружен от трима въоръжени мъже. Те

дошли от всички страни, чак от Гийена и Германия. Сред тях били граф Глочестър, граф Пемброук и граф Херефорд, сър Ралф де Монтермер, сър Робърт Клифърд, сър Жил де Аржентан, един от най-добрите рицари в християнския свят.

Липсвали само сърдитите графове Ланкастър, Уоруик и Аръндел, въпреки че според феодалните им задължения те изпратили своята повинност от кавалерия и пехотни бойци. Те се извинили с това, че преди Едуард II да обяви война, трябвало да се допита до парламента.

В подкрепление на конната войска били 3000 стрелци с лъкове и 15 000 пешаци, въоръжени с копия, мечове и щитове.

На 17 юни, седмица преди да изтекат условията по предизвикателството на Моубрей, армията на Едуард потеглила от Беруик. Кралят тръгнал така „сякаш не командвал армия, а водел група за поклонение на Свети Джеймс от Компостела“, написал хроникьорът Барбор. „Почивките за сън били кратки, както и почивките за храна. Мъжете, конете и пехотата били съсипани от глад и умора.“

На 21.06.1314 г., след изтощителен поход от 22 мили, сред прах и пек, армията на Едуард II пристигнала във Фолкърк. Там се разположили на лагер. Оставали още 10 мили и 36 часа до изтичането на договора за замъка Стърлинг.

Шотландската армия в това време изчаквала пред гората Торууд, от двете страни на Романския път от Единбург за Стърлинг, на 5 мили северно от Фолкърк. Нейният авангард от 500 души бил командван от граф Морай. Втората дивизия, командвана от Едуард Брус, била съставена от 1000 много опитни мъже. Силна била и третата дивизия. Под номиналното командване на малолетния Джеймс Стюард, наследник на Стюардите от Шотландия, истинският ѝ командир бил неговият братовчед Джеймс Дъглас. Робърт Брус бил начело на четвъртата дивизия от 2000 души.

В подкрепа на пехотинците били 500 конници, командвани от Робърт Кейт, и малка рота от стрелци с лъкове. Цялата шотландска армия била над 5000 души или една четвърт от английската армия.

Разполагайки с толкова малка кавалерия, Брус основал бойната си тактика върху позиция, защитена отвсякъде с копия. Въпреки че били с отбранителна цел, те трябвало да действат и като стенобойна машина. Месеците на обучение направили от дивите хора, съставляващи армията на Брус, дисциплинирани и маневрени бойци.

Докато Брус чакал противника си, той внимателно избрал мястото на битката, което да отговаря на бойната му тактика. На 2 мили северно от Торууд пътят се спускал към долината на река Банок. Идвайки от хълмовете на запад, реката пресичала гористите склонове и ливадите покрай брода в Романския път, после продължавала по стръмно дере към селцето Банок и накрая минавала през блатата на североизток, преди да се влее в устието на реката. Северно от реката препятствията били природни: вляво от пътя се простирали горите на Ню Парк; а вдясно се простирало Карс в Балкидрок — широко плато с глинена почва, заобиколено от река Банок и притока ѝ Пейлстрийм.

Англичаните не можели да се придвижат на изток през блатата; нито пък можели да завият на запад, където Торууд и Ню Парк оформяли непроходима гора. Техният единствен път бил или през Романския път, или на изток, покрай Банок, където можели да пресекат реката и да тръгнат по периферията на платото Карс.

Робърт Брус изпратил авангарда си към църквата „Свети Ниниан“, за да наблюдават пътеката покрай платото Карс. Дивизиите на Дъглас и Едуард Брус тръгнали наляво от Романския път. Той разположил дивизията си отдясно на пътя, в началото на гората Ню Парк. Конниците на Кейт били в резерва, разположени в подстъпите на хълма Гили. Оформяйки фронт под формата на буквата „L“, армията му застанала с лице към югоизточната част надолу по склона към реката, обхващайки с поглед двата входа откъм гората Ню Парк и откъм платото Карс.

Призори на следващата сутрин, 23 юни, шотландците отишли на молитва, понеже бил празникът на Свети Йоан Кръстител. По традиция те се нахранили само с хляб и вода. Веднага щом застанали на позициите си, дивизиите получили съобщение от краля си, че който се страхувал от битките, можел да си тръгне. Всички отговорили, че били готови или да победят, или да умрат.

В това време Едуард II се приближавал от Фолкърк. Към обяд той стигнал до Торууд и спрял. Там се срещнал с Моубрей, който дошъл от замъка „Стърлинг“ за среща с него. Моубрей обяснил на краля, че битката е ненужна, защото по рицарските закони Едуард спазил задълженията си, довеждайки армията си на 3 левги от целта си. Замъкът „Стърлинг“ щял да остане английска собственост. Но Едуард II

не искал да го слуша. Той казал на Моубрей, че не е изминал целия този път, за да остави врага си да се измъкне безнаказано.

На последвалия военен съвет Моубрей обяснил, че англичаните не можели да атакуват по западния фланг, защото проходите през горите били барикадирани. Затова Едуард II предприел фронтална атака нагоре по Романския път. Неговият племенник, граф Глочестър, щял да командва авангарда. Ако шотландците не се разбягали пред тази огромна сила, граф Глочестър щял да ги премаже с тежката си кавалерия. През това време 600 рицари под командването на Робърт Клифърд и Хенри Бомонт щели да се придвижат към периферията на платото Карс и да излязат в гръб на шотландците, като им отрежат пътя за бягство.

Начело на колоната, командвана от граф Глочестър, събрала се да прегази реката, бил Хенри де Бохун. Излязъл откъм дърветата на северния бряг, той видял един самотен ездач срещу себе си. Това бил Робърт Брус. С брадва в ръка и златна диадема на шлема, той яздел покрай предната редица на дивизията му, полузакрит от гората Ню Парк.

Като забелязал герба върху туниката на Бохун, той препуснал напред. Двамата се приготвили за битка, но в последния момент Брус кривнал встрани, изправил се в шпорите си и строшил брадвата си върху шлема на Де Бохун. Ударът бил толкова силен, че тя се врязала в шлема му и проникнала в мозъка, разцепвайки на две дръжката си.

Щом видели това, шотландците се изправили от окопите си, и взели под прицел английската кавалерия, която напразно се опитвала да се строи. Много от англичаните паднали в траповете, маскирани с клони и шума, които шотландците изкопали от двете страни на пътя. Към бъркотията се прибавила и появата на облечените в кариани поли и ярко боядисани планинци. За няколко минути рицарите изпаднали в паника и хукнали да бягат. За да не позволи преследване, Брус наредил на мъжете си да се върнат на позициите си.

След това, когато брат му и старшите офицери му се карали, че изложил живота си на опасност, Брус забелязал английска конница, предвождана от Клифърд и Бомонт, скрита покрай платото Карс, да се появява откъм църквата „Свети Ниниан“. „Падна роза от твоя венец“, извикал той към графа на Морай.

Опомнилият се командир се спуснал в галоп към дивизията си и я строил на откритото пространство преди конницата. Нападан от всички страни, живият плет от копиеносци удържал положението, защото рицарите били изпратени като летяща колона и нямало стрелци да им помагат. Кавалерията мятала мечове, саби и брадви, но без ефект. Накрая, виждайки пробива между конниците, граф Морай докарал планинците си в него, разделяйки англичаните на две. Едната част отишла на север, към „Стърлинг“, а другата — към основната армия.

Два пъти цветът на английската армия бил отблъснат от пехотата, защото крал Едуард II, надменен и некадърен командир, изпратил рицарите си в боя, без подкрепление нито от пехотата, нито от стрелците.

Било късно следобед, когато Едуард II научил за второто поражение на кавалерията. Той решил да не въвлича в битката раздразнената си пехота, крайно изтощена след втория поход, и да отложи продължението на атаката за следващия ден, но това не попречило на пораженското настроение да се разпространи по всички рангове във войската. Затова Едуард II изпратил сред войниците си вестители да съобщят, че до момента били провеждани само дребни схватки, но истинската битка тепърва предстояла.

За да могат войниците да вземат вода и да намерят добитък за храна, Едуард II им разрешил да слязат там, където река Банок преминавала покрай платото Карс. Пехотата и резервната колона направили бивак на южния бряг на реката. Кавалерията била изпратена на твърдата глинена почва на платото Карс, където откритото поле ги разделяло от позициите на шотландците и следователно правело мястото идеално за тяхното разполагане. Все още Едуард II държал на абсурдната си теория, че кавалерията му сама можела да премаже шотландците.

Той си правел тези сметки, предполагайки, че шотландците ще останат в отбранителни позиции. Като научил за новото разположение на войските на Едуард II, Брус придвижил мъжете си към периферията на платото Карс. Там англичаните били заобиколени от три страни: от потока Пейлстрийм и от река Банок. Тъй като призори на 24 юни се очаквало притокът на основната река, в която се вливала Банок, да придойде, то река Банок и потокът Пейлстрийм щели да станат

непроходими. Имайки предвид, че хората му щели да попречат на бягството им, английските рицари щели да попаднат в капан.

Преди да тръгне, Брус се обърнал към командирите си: „Господа, трябва да сме сигурни в успеха си, защото правото е на наша страна. Нашите врагове са водени само от желанието си да властват, а ние се борим за нашия живот, нашите деца, нашите жени и за свободата на нашата страна. Така че аз Ви моля с цялата си сила, без уплах или страх, да пресрещнете врага с такава жестокост, че останалите да се разтреперят.“

Призори на 24 юни шотландците провели Месата си и хапнали много лека храна. После три дивизии тръгнали в ешелон. Първата била на Едуард Брус, чийто десен фланг бил защитен от река Банок. Следвал го граф Морай със своята дивизия, а след него — дивизията на Дъглас. Дивизията на краля и кавалерията останали в резерва, на по-ниския склон в гората Ню Парк.

Когато Едуард II видял шотландците да се приближават пеша, той възкликнал: „Какво, тези шотландци ще воюват ли?“

„Със сигурност, сър — отговорил Инграм де Умфравил, — но това е най-странната гледка, която съм срещал: шотландци да се изправят срещу цялата английска мощ, обявявайки война на твърда земя.“

Докато говорел, шотландците, вече на неколкостотин ярда от тях, коленичили на земята и се помолили. „Молят за пощада!“, извикал английският крал.

„Да, за пощада — отговорил Инграм де Умфравил, — но не Вас. Молят се на Бог за своите грехове. Тези мъже или ще спечелят, или ще умрат.“

„Така да бъде“ — извикал кралят и наредил на тръбачите да свирят „сбор“.

Граф Глочестър първи възседнал коня си. Той още бил огорчен от обвинението в нелоялност от крал Едуард II предната нощ, когато предложил мъжете да си починат още едно денонощие. Преди обаче авангардът му да застане зад него, той влязъл в битка с дивизията на Едуард Брус и бил пронизан от копията му. Много от рицарите му били убити, докато го догонвали по един или двама.

Когато основната част от авангарда пристигнала, тя не успяла да си пробие път през гъсталака от копия. Много конници били повалени

на земята, понеже конете им били промушени. След това дивизията на граф Морай пристигнала към техния фланг, принуждавайки оцелелите да се върнат назад към кавалерията, която се строявала за действие. Това предизвикало паническо бягство на ранени и коне без ездаци между строяващите се ескадрони.

Появил се и Дъглас отляво на граф Морай и затворил единствения изход от платото Карс. Приливът приижда и реките ставали непроходими. Тъй като шотландците напирали напред, хаотичните редици на кавалерията били притиснати в стесняващото се пространство. Част от английската пехота се опитвала да пресече реката, но не можела да се включи в битката с рицарите пред себе си.

Накрая много от стрелците били изпратени нагоре по потока Пейлстрийм, откъдето те имали ясна видимост за стрелба по лявата страна на дивизията на Дъглас. Но Брус от позицията си на склона в Ню Парк видял каква вреда ще нанесат на Дъглас и изпратил Робърт Кейт и неговите 500 леки конници да ги разпръсне. Тези, които не били покосени, избягали надолу към своята пехота.

В средата на платото Карс английските рицари се биели с отчаянието на животни, хванати в капан. „Битката там била обречена — написал Барбор. — Кръвта била толкова много, че образувала локви по земята. Чувал се звукът от оръжия, удрящи по броните. Виждали се гърчещи се тела на рицари и коне. А много богати одежди се валяли безразборно на земята.“

Постепенно англичаните се предавали. Като видял това, Брус хвърлил в боя своята резервна дивизия, за да подкрепи лявата страна на дивизията на Дъглас, която била намалена от стрелците на англичаните. „Натискай, натискай, те падат“, чул се вик. С нова сила всеки мъж натискал предния така, че съединените шотландски дивизии, въоръжени с копия, покрили земята като тарани.

Осъзнавайки, че всичко е загубено, графът на Пемброук и сър Жил де Аржентан сграбчили юздата на Едуард II и придружени от 500 рицари от охраната му, се спуснали към блъсканицата покрай преливащия поток Пейлстрийм. Много шотландци се опитали да ги спрат, дори пленили копиеносеца на краля с държавния печат и кралския жезъл. Конят на Едуард бил прободен, но продължавал да бяга, докато при потока не бил сменен. Там Жил се сбогувал,

заявявайки, че никога не е бягал от битка; но бил убит, като се връщал на бойното поле.

Едуард II продължил към замъка „Стърлинг“, но неговият губернатор Моубрей не го приел, защото според условията на договора замъкът трябвало да се предаде и кралят да се превърне в затворник. Вместо това той дал на Едуард за придружител един местен рицар, който да го преведе покрай бойното поле и да го отведе обратно в Англия.

С оттеглянето от бойното поле на Кралския драгунски полк английската армия се разпаднала. Брус ускорил разпада ѝ, съобщавайки на новопристигналите да се придвижват откъм хълма Гили. При появата на тази огромна банда, държаща листове с балади за знамена, англичаните ги помислили за втора шотландска армия и тяхното отстъпление се превърнало в панически бяг.

„Никога във военната си история Англия не преживявала по-голямо унижение, нито пък е показвала такава безпомощност в отстъплението си — написал Роналд Макнеър Скот, автор на книгата «Робърт Бруски». — Тя имала достатъчно мъже и материал, за да се представи достойно. Нейната пехота дори не била въввлечена в битката, както и много стрелци. Всеки брониран рицар, който не останал без кон или не бил убит, трябвало да остане да се бие.“

Повечето от тях се удавили в паниката си при пресичането на Банок. Граф Пемброук също едва не потънал. Връщайки се на бойното поле, той събрал няколко хиляди от своите уелски войници и ги повел на юг в подредени колони. Макар и тормозени по време на похода им, повечето успели да стигнат до Карлисли^[2] живи. Останала без водачи, пехотата стигнала до замъка „Стърлинг“ и войниците се превърнали в бегълци под покровителството на замъка. Те били толкова много, че Брус помислил, че ще нападнат и наредил на армията си да ги държи под око. Но щом се приближил, бегълците положили оръжията си на земята, а Моубрей тържествено му предал ключовете от замъка.

34-ма английски барони и неколкостотин рицари и свитата им били убити. Те били погребани в осветена земя, за разлика от редовите войници, заравяни в общи гробове. Пленниците наброявали около 100 барони и рицари, включително и графът на Херефорд и сър Инграм де Умфравил. Като част от откупа, шотландците задържали целия английски багаж, който казвали, че се простирал на 20 мили и че

струвал 200 000 английски лири стерлинги. В плячката имало злато и сребро, сребърни съдове, пари, пленени оръжия, палатки, вино, овце, животни, свине и многобройни военни коне.

Въпреки че шотландците загубили само двама рицари, стотици копиеносци били убити. Със саможертвата си те спечелили за своя крал цяла Шотландия, с изключение на Беруик, а в една-единствена битка Едуард II загубил всичко, спечелено от баща му.

Слабият английски крал бил свален от власт през януари 1327 г. чрез заговор, организиран от неговата кралица Изабел и бароните. Той бил заместен от сина си, който станал крал Едуард III. След това бил затворен и убит в замъка „Бъркли“ същата година. Говори се, че причина за смъртта му била загрят до червено ръжен, мушнат в ректума му. Подходящ край за крал, който нямал нюх към политиката, а още по-малко към военното дело.

СЕДАН

С отстъплението на френската армия в Седан на 1 септември 1870 г., без да се смята пленяването на император Наполеон III, приключила френско-пруската война, въпреки че Париж удържал фронта чак до следващия януари. Това било катастрофа, която се дължала както на политическата намеса, така и на проявената военна некадърност.

Франция обявила война на 19 юли 1870 г. уж привидно, защото кралят на Прусия отказал да гарантира, че нямало да се повтори случаят със скорошната кандидатура на Хохенцолерн, когато на негов братовчед бил предложен испанският трон, на което Франция остро се противопоставяла. Всъщност граф Ото фон Бисмарк, канцлерът на Прусия, много хитро подтикнал ядосаната Франция към война, подправяйки телеграмата на своя суверен, като я направил да изглежда много по-нападателна, отколкото била в действителност. Успешното приключване на конфликта, според него, щяло да ускори обединението на Германия под пруски протекторат, което започнало още през 1866 г. с поражението на Австрия и със създаването на севернонемската конфедерация.

Основното, което го подтикнало да рискува с война, било лошото положение във френската армия. По-малка от пруската, мобилизацията ѝ щяла да е по-бавна, артилерията — по-малобройна, а ръководният състав — почти несъществуващ. Като че ли това не било достатъчно,

но към него се прибавяли и известните аматьорство и некадърност на главнокомандващия, постоянно боледуващ Наполеон III.

„Вярно ли е?“ — попитала го братовчедка му принцеса Матилд, разбирайки, че той иска сам да поеме командването на войската.

„Да“ — отговорил той.

„Но ти не си в състояние да го поемеш! Не можеш да седиш изправен на кон! Дори не можеш да овладееш клатушкането на колесницата! Как ще се справиш с войната?“

Тя получила отговор след двете седмици мобилизация, когато френската армия претърпяла унищожителни поражения във Фрьошвилер и Спишеран (Шпихерен), близо до източната си граница. Разделена на две, рейнската армия хукнала в хаотичен бяг покрай лоарския фронт, като оставила пред прусаците открит пътя към сърцето на Франция.

Наполеон III решил да прехвърли командването на армията на професионалисти във военното дело и да се върне в Париж, за да поеме управлението на страната си. Но столицата била в смут, а императрица Евгения, която била временен регент, докато императорът отсъствал, го посъветвала да стои настрана. „Помислил ли си за последствията, когато се върнеш в Париж, и как ще те посрещнат, щом вече имаш две поражения“, телеграфирала му тя.

Обществото искало той да се откаже от военното командване в полза на маршал Ахил Базен, любимец на левицата, издигнал се от народа. Основният недостатък на Базен бил манталитетът му на субординация. „Ако Наполеон III последвал инстинктите си да се върне в Париж — написал Джон Биерман, биограф на императора, — Базен щял да поеме командването; но присъствието на императора го обезсилвало.“

Когато накрая, в средата на август, Наполеон III оставил Базен сам да си блъска главата, за да обедини остатъците от армията на маршал Едме Патрис дьо Мак Махон в Шалон-сюр-Марн, вече било късно. Пруската армия блокирала пътя за отстъпление на Базен към Вердюн и след кървава, но не и последна битка при Гравелот той се върнал с войските си в Мец и останал там до края на войната.

Междувременно Наполеон III пристигнал в Шалон, за да открие една недисциплинирана военна сила от 130 000 мъже, почти невъоръжени и необорудвани. На 17 август той организирил среща, за

да дискутират бъдещите планове, като участвал в разговорите минимално. Когато един от присъстващите предложил той да застане начело или на правителството, или на армията, Наполеон III промърморил: „Изглежда, вече съм абдикирал.“

След големи спорове Наполеон III се съгласил с предложението на братовчед му Плон-Плон да придружи армията на Мак Махон, заемайки отбранителна позиция пред Париж; но преди това генерал Луи Трошю, либерал, приеман и от републиканците, щял да подготви политическата почва за завръщането му в Париж като военен губернатор на града.

Когато Трошю информирал императрица Евгения за намеренията на Наполеон III, тя не била впечатлена. „Не, императорът няма да се върне в Париж — казала тя. — Онези, които са окуражили това решение, са наши врагове. Императорът няма да влезе жив в Париж. Армията от Шалон ще се присъедини към армията в Мец.“

Палико, наскоро назначен за глава на правителството и военен министър, бил неотстъпчив, като заявил на Трошю, че никога няма да се съгласи с отстъплението на Мак Махон към Париж.

Прусаците вече се приближавали към Шалон и на 21 август Мак Махон потеглил със своите войски, но не към Париж, нито към врага, а на 30 мили на северозапад, към укрепения град Реймс. Наполеон тръгнал с него.

На следващия ден Йожен Руер, президент на сената и пратеник на Палико, пристигнал в Реймс не само да убеди императора да не се връща в Париж, но и да инструктира Мак Махон да се придвижи към Мец. Когато Мак Махон научил това, той телеграфирал до Париж: „Как да тръгна към Базен, когато съм в неведение за ситуацията там, нито знам какви са намеренията му?“

Но след това съобщение, дошли две нови. Едното от Базен, от 19 август, съобщавало, щом войниците му си отдъхнали два-три дни, той възнамерявал да тръгне на северозапад към Мец, преди да завие на югозапад покрай Шалон. Второто съобщение било от регентския съвет до императора и в него се казвало: „Ако не подкрепиш Базен, последствията за Париж ще са плачевни. А пред тази катастрофа ще е под въпрос дали градът ще бъде защитен.“

Наполеон III бил принуден от министрите си да изостави връщането си в Париж и да се присъедини към армията на Базен. За да

избегне приближаването на немците, Мак Махон се придвижил в североизточна посока, с надеждата да срещне Базен около Монмеди.

На 27 август, щом научил, че Базен още не е тръгнал от Мец и че две немски армии щели да прекъснат комуникациите му, Мак Махон наредил на армиите си да се изтеглят на север. Спешно послание от Париж обаче прекратило тези действия. „Ако изоставиш Базен — предупредил Палико, — в Париж ще избухне революция, а ти самият ще бъдеш атакуван от цялата сила на врага.“

Това съобщение било придружено от императивната заповед: „В името на съвета на министрите и тайния съвет на императора, ти нареждам да помогнеш на Базен.“

Мак Махон не можел да пренебрегне военната заповед, издадена от политическите му господари. Отменяйки планове си да избяга на север, той се приготвил да пресече река Мьоз. Да се обърне за съвет към Наполеон било безполезно, тъй като бил болен човек, без реална власт. „Само ако можех да умра“, прошепнал Наполеон предишния ден на болногледача си.

На 30 август немците настигнали армията на Мак Махон при Бомон, близо до река Мьоз. Подкрепени от тежката артилерия, те атакували призори и нанесли тежки поражения на френската армия. С падането на нощта повечето от войниците на Мак Махон отстъпили в безпорядък към мостовете в Мозон и Вилер. В тъмното те продължили на север към долината на река Мьоз, към малката укрепена крепост на град Седан, на 7 мили от белгийската граница.

На следващия ден Мак Махон разположил отпадналата си и изтощена армия в отбранителен триъгълник между реките Мьоз, Флоинг и Гивон. Той изглеждал в неведение за смъртоносната опасност, която застрашавала армията му. Продължил да вярва, че след неколкодневна почивка щял да продължи на изток, към Мец, или на запад — към Мезьер, където започнал да се сформира нов френски корпус. Той нямал и представа, че 250 000 немци с 5000 артилерийски оръдия щели да направят невъзможно бягството на 110 000 френски войници.

Фелдмаршал Хелмут фон Молтке, началник на пруския генерален щаб, знаел истината. „Хванахме ги в миши капан“, казал той на офицерите си. Генерал Аугуст Дюкро, командващ 1-ви френски корпус, почувствал, че отчаяната ситуация можела да се обясни с една по-точна

и земна метафора: „Ние сме в газовата камера и те просто ще пуснат газ върху нас.“

Призори на 1 септември под прикритието на мъглата, паднала през нощта, германците пресекли река Мьоз и атакували от най-долния ъгъл на френския отбранителен триъгълник в Базел. Те били отблъснати, но битката скоро се разпространила на север покрай брега на река Гивон. Французите пострадали от изключително точния артилерийски огън срещу тях. Една от първите жертви бил Мак Махон, ранен в крака от шрапнел, докато излизал на езда, за да прецени ситуацията. Той посочил Дюкро за свой заместник.

Дюкро бързо установил, че докато брегът на река Гивон още бил в техни ръце, „немците там само ни забавляваха“ и че скоро щели да нападнат покрай лявата страна на отбранителния триъгълник. Затова той наредил незабавно отстъпление към още необградената страна на триъгълника, след това към пясъчния вал, разположен в река Мьоз и накрая към белгийската граница.

Ако инструкциите на Дюкро били последвани незабавно, голяма част от армията на Шалон щяла да се спаси, преди клопката напълно да се затвори. Неспазването на инструкциите се дължало на генерал Емануел Феликс де Вимпфен, наскоро пристигнал от Париж. Преди да напусне столицата, Палико му връчил писмено пълномощно да поеме командването, ако Мак Махон не бил в състояние да командва или бил пострадал по време на войната. Сега Вимпфен извадил писмото и насърчен от успешната си акция в Базел, веднага отменил заповедта за отстъпление на Дюкро. „Трябва ни победа“, казал той на протестиращия Дюкро.

„Ще бъдеш голям късметлия, ако тази вечер поне успееш да отстъпиш“, му казал Дюкро.

„... ЩЕ ГЛЪТНЕМ ПРУСИЯ НА ЕДИН ЗАЛЪК“

Когато войната с Прусия избухнала през 1870 г., французите далеч не били обезверени. Все пак те притежавали отлични зарядни стрелкови оръдия „Шаспо“, с точност на стрелба до 1200 ярда, два пъти по-точен обсег на действие от пруските оръдия „Драйс“.

Войските на Наполеон III разполагали с предимството да ползват картечниците „Митральоз“. С обсег от 2000 ярда и с честота на стрелбата 150 оборота в минута, това било смъртоносно

оръжие. Но създаването му било толкова секретно, че само шепна хора от войската го били виждали преди започването на военните действия. Без да имат време да разкрият неговите тактически предимства, армията го използвала повече като артилерийско оръжие, отколкото като пехотно, и намалила ефективността му.

Това било голямо нещастие, понеже прусаците имали артилерийско предимство с мощните си зарядни оръдия „Круп“. Французите още използвали остарелите оръдия, които се пълнели през дулото. През 1867 г., наблюдавайки оръдията „Круп“, когато те били използвани в Белгия, френските офицери докладвали за техния по-голям обхват и точност. Но нищо не било направено в тази връзка, защото вече били похарчени достатъчно пари за изработката на оръдията „Шаспо“. Година по-късно Фридрих Круп предложил на френското правителство да закупи тези оръдия. Лебюф, френският военен министър, изхвърлил офертата в кошчето и наредил:

„Не правете нищо.“

Другото голямо предимство за прусаците бил техният генерален щаб. Създаден по време на Наполеоновите войни, той обучавал офицерите на високо ниво и действал като централизирана армейска система, позволявайки да се извърши мобилизация и разполагане на армията с висока скорост и голяма ефективност. Той разработил и плана за нахлуването във Франция през 1867 г.

Френската армия пък нямала генерален щаб и подробен военен план. Техният принцип бил: „Ще се измъкнем.“ Но това не попречило на абсурдния оптимизъм на френските генерали преди битката.

„Всички ни подкрепяха по пътя към нашата победа...“, спомня си огорчената императрица Евгения. „Още ги чувам, че ми казват: «Нашата армия никога не е била в по-добра бойна форма, по-добре оборудвана и в по-добро разположение на духа! Нашата офанзива покрай Рейн ще бъде толкова силна и разтърсваща, че ще разцепи Германия на две и ние ще глътнем Прусия на един залък!»“

Слънцето пробило сутрешната мъгла, а немската артилерия изстрелвала снаряди върху отбранителния френски триъгълник. Многократно френската кавалерия вземала на прицел позициите на немските оръдия. Но храбрите им опити били безполезни и те били отблъснати от дошлата в подкрепа немска пехота. „О, бедните смели

момчета!“, възкликнал пруският крал Вилхелм I, наблюдавайки с фон Молтке от своята безопасна позиция на южния хълм при река Мьоз.

Уилям Хауърд Ръсел, военният кореспондент — ветеран на „Таймс“, наблюдавал битката от същия хълм, на който стоял пруският крал. Той написал: „Трябва да е било мъчително да попаднеш в този полукръг, в който земята се била разцепила отвсякъде, с метална буря от снаряди наоколо, свистяща зловещо и да се втурнеш към огромните тълпи право в ръцете на невиджания враг.“

В центъра на тази буря пристигнал на кон Наполеон III, напускайки префектурата в Седан. Двама от помощниците му били убити, докато той яздел към новия главнокомандващ френската армия. „Вие, Ваше величество, не се тревожете — казал му Де Вимпфен, докато около тях хвърчали снаряди. — До два часа ще съм изтласкал враговете обратно в Мьоз.“

Наполеон препуснал напред без коментар. Към 14 часа, когато се върнал в Седан, получил странна бележка от Де Вимпфен, в която пишело: „Сър, реших да форсирам фронта, заставайки срещу генерал Льобрюн и генерал Дюкро, вместо да отида като затворник в Седан. Моля Ви, Ваше величество, да се появите сред своите поданици, за да имат те достойнството да открият път за Вашето отстъпление от бойното поле.“

Императорът веднага отхвърлил тази молба и наредил да се издигне бяло знаме върху крепостния вал. То било видно за Дюкро, докато победеният му корпус се струпвал в и около града, а той яздел към защитната крепост на Седан. Но Дюкро бил стъписан от „неописуемите“ условия, които открил там. Той си спомня: „Улиците, площадите, порталите бяха задръстени с каруци, коли, пушки, оръдия, с препятствия и остатъци от опустошената армия. Банди от войници без пушки или раници се спускаха от всички страни, вмъквайки се в къщите и църквите. Близко до порталите много хора бяха блъскани до смърт.“

Наполеон попитал Дюкро: „Защо стрелбите продължават? Аз съм издигнал бял флаг.“ После императорът му наредил да напише заповед за незабавното прекратяване на огъня. Дюкро изпълнил това, но отказал да го подпише, защото само Де Вимпфен имал правомощия да го направи.

Бележката била изпратена до Де Вимпфен, но той дори не я прочел. Приносителят посочил, че белият флаг вече е издигнат. „Не, не! — бил изтерзаният отговор. — Няма да капитулирам. Свалете знамето. Аз ще продължа битката.“

Тогава той хукнал към Седан да събере колкото се може повече войници и да организира една контраатака. Когато събрал около 1200 души, с лицемерен вик: „Базен се приближава! Базен се приближава!“, той ги повел на юг. Но скоро те били отблъснати със страшна сила от прусците.

За щастие Вилхелм I възнамерявал да спре клането, дори само заради живота на своите войници. Затова наредил на артилерията си да стреля срещу Седан, за да убеди противника в „безнадеждността на ситуацията, в която се намирал“. Това дало резултат. Щом снарядите започнали да експлодират в градината, Наполеон наредил за втори път да вдигнат бялото знаме. По-късно, вече в изгнание, Наполеон написал: „Аз се подчиних на жестоката, но неумолима съдба. Сърцето ми беше разбито, но съвестта ми бе чиста.“

Вечерта генерал Реле предал на пруския крал писмо от Наполеон, в което той заявявал капитулацията си. В него пишело: „Братко мой, понеже нямах възможност да загина на бойното поле, заедно с войниците си, на мен не ми остава нищо друго, освен да положа меча си в ръцете на Ваше величество.“

По-късно Де Вимпфен официално договорил условията на капитулацията и написал до Палико: „Дойдох, видях и бях победен.“

Над 104 000 френски войници били пленени; 3000 били убити и 14 000 били ранени. Прусите загубили 9000 души ранени и убити. Новините стигнали в Париж на 3 септември и на следващия ден била обявена републиката. Двете политически фигури, виновни за поражението, били сред първите жертви на републиката: Палико бил сменен от Трошо, а императрица Евгения емигрирала в Англия, където живяла до края на живота си в изгнание.

СВЕТИ ВАЛЕРИ

На 12 юни 1940 г., повече от седмица след евакуацията на последната британска войска от Дюнкерк, 51-ва дивизия се предала в нормандското крайбрежно градче Свети Валери-ен-Ко. Преди тази дата пред войниците се появили няколко възможности да се спасят. Но

Чърчил настоял да се бият, като се надявал, че така ще задържи Франция във войната. Това било твърде глупаво и войниците били жертвувани напразно.

51-ва дивизия си създала име още през Първата световна война, когато войниците ѝ, облечени в шотландски кариран полички, били познати на немците като „Дамите от ада“. Малко след началото на Втората световна война (1939–1945 г.), политиките от Военното министерство решили, че поличките не били вече подходящи за модерните военни времена, и ги заменили с бойни дрехи. Но 51-ва дивизия запазила застрашителната си репутация.

Те пристигнали във Франция по време на „Лъжливата война“ през януари 1940 г., като 2-ра териториална дивизия, която се присъединила към британските експедиционни сили (БЕС). Прикрепени към 3-ти корпус, те били разположени срещу белгийската граница. Там през първите два месеца те копаели противотанкови съоръжения.

В края на април шотландските планинци били изпратени надолу по река Саар на караулна обиколка пред прехвалената фронтова линия Магинот^[3] — обширни укрепления по протежението на френските източни граници. Отделни британски бригади добивали там ценен опит от началото на декември. Но главнокомандващият британската армия — генерал Горт, за да ускори „закаляването в битката“ на експедиционните сили, изпратил там цели дивизии.

Отначало трябвало да отиде при Мажино редовната 5-та дивизия. Но когато на 9 април Германия нападнала Норвегия, тя трябвало да отиде в подкрепление, а вместо нея там била изпратена 51-ва дивизия.

Дивизията на шотландските планинци още заемала предния сектор на фронтовата линия Мажино, когато немците започнали военната си операция „Блицкриг“ срещу по-нисшите страни при зори на 10 май. За 5 дни Холандия се предала, а няколко танкови дивизии пробивали френската отбранителна линия при река Мьоз между Динан и Седан. Начело на тях бил генерал-майор Ервин Ромел, командващ 7-ма танкова дивизия, която до вечерта на 15 май се придвижила на 20 мили от татък река Мьоз.

„Ние сме победени“, казал Пол Рено, френският премиер, в телефонен разговор с Уинстън Чърчил сутринта на 15 май. „Изгубихме битката.“

Френският боен дух понесъл смъртоносен удар. Понеже положението се влошило, Чърчил, назначен на поста за премиер на коалиционното правителство на 10 май, трябвало да изиграе една сложна партия политически шах, използвайки 51-ва дивизия като пешка, за да задържи Франция във войната.

На 20 май дивизията на шотландските планинци напуснала фронтовата линия Мажино, за да се присъедини към британските експедиционни сили. Такъв случай бил предвиден и съгласуван с французите, но вече било късно да се приложи. През този ден немските танкови дивизии стигнали до Абевил и пресекли пътя за доставка на суровини и стоки за съюзническите сили в Белгия.

Френският генерал Максим Вейган вече бил заместил генерал Морис Гамелин като главнокомандващ съюзническите сили. Но неговият план за контраатака на север към пленените в Белгия съюзнически армии, никога не се осъществил. На 25 май Горт взел самонадеяното решение да изтегли армиите на британските експедиционни сили в посока Дюнкерк. След два дни започнала епичната евакуация.

Франция вече нямала сили да се бие повече. Рено пристигнал в Лондон на 25 май и казал на Чърчил, че „не вярва Франция да има достатъчно сили за съпротива“. Ако битката за Франция бѣдела изгубена, само човек като маршал Хенри Филип Петен, вицепремиера, „можел да говори в полза на примирието“.

Британският премиер получил по-добри новини на 27 май. Първо неговият началник-щаб му докладвал, че инвазията на Германия не може да продължи без морско или въздушно превъзходство. После пристигнала телеграма от британското посолство във Вашингтон, с уверение от президента Рузвелт, че САЩ ще влязат във войната, ако съюзниците се намират в беда.

Въпреки това Чърчил още искал всячески да задържи Франция във войната. Ако френското правителство поискало мир от Германия, тя щяла да получи контрол върху мощната ѝ флота, а така нахлуването на Англия ставало невъзможно. Ако французите продължали битката от своите колонии или от Новия свят, това щяло да помогне много във войната срещу Хитлер. Дори и да се биела до смърт на френска земя, това щяло да даде на Англия пространство за дишане, в което да

подготви отбраната си. Поради това всички усилия на Чърчил целели да убедят французите, че все още имало надежда за тях.

На 31 май той отлетял за Париж и казал на френското военно министерство, че ще изпрати още войски във Франция, когато бъдат въоръжени и оборудвани. Двете дивизии, които вече били във Франция, щели да останат. Но той не можел да изпрати бомбардировачи, защото голяма част от тях били изгубени при отбраната на бреговия плацдарм в Дюнкерк.

Според генерал-майор Едуард Спийърс, британския офицер за свръзка с френското правителство, Чърчил „вече осъзнавал, че французите били победени, знаел, че и те го осъзнават и били готови да се предадат“. Неговото решение да остави английски войски да се бият при това положение било политически ход с много неизвестни. Това бил риск, който той поел, понеже знаел, че само самолети, а не пехота щели да помогнат на Англия да оцелее в тази война.

Един от старшите офицери, убеден, че войниците щели да бъдат жертвувани за нищо, бил генерал-лейтенант Алан Брук, командващ 2-ри корпус на британските експедиционни сили. По-късно той изиграл главната роля при успешното им евакуиране от Франция. На 2 юни, веднага щом се върнал от Дюнкерк, той бил извикан на среща с генерал Джон Дил, началник на имперския генерален щаб, на която му съобщили, че трябва да поеме командването на новите британски експедиционни сили във Франция. „Напуснах стаята му, — написал Брук, — с ясното убеждение, че започвах нещо, което се базирало на политическа основа. Но от това, което бях видял у французите, имах огромни съмнения, че може да се спечелят дори политически предимства от тази ситуация.“

Дотогава дивизията на шотландските планинци била по долното течение на река Сомма. Тя била придадена към неподготвен и неоформен фронт от 18 мили между брега на канала и Понт-Реми. Съществуващата военна практика била, че една дивизия трябва да контролира една окопана позиция, дълга не повече от 4 мили.

На 4 юни генерал-майор Форчън, командващ 51-ва дивизия, започнал атака срещу немското укрепление над река Сомма в Абевил. Получило се абсолютно фиаско. Френските войски, които участвали в атаката, закъснели и се включили на невисоко бойно ниво. 51-ва

дивизия се била смело, но постигнала малък успех срещу многобройните вражески картечници.

През този ден генерал-лейтенант Джеймс Маршал-Корнуол, британският офицер за свръзка с френската 10-та армия, изпратил доклад на генерал Дил. Той спешно бил предаден на Чърчил. В него Маршал-Корнуол предлагал „да се предприеме покриване на пътища за оттегляне на английските войски, в случай че немците направели пробив още по на изток“. Той предупредил, че дивизията на шотландските планинци може „да бъде забита“ на полуостров Хавър и „да бъде хваната в капан“, понеже мостовете в Руан щели да бъдат разрушени. Неговото предложение било французите да се съгласят да се подготви алтернативен план за пресичане над река Сена под Руан.

Ненужно е да се споменава, че нищо не било направено. Чърчил никога нямало да направи такова предложение на французите, особено когато Вейган вече издал стимулиращата заповед да не се отстъпва от настоящите позиции и че защитниците трябвало или да отблъснат врага, или да умрат.

Но всичко това било риторика. На другия ден 104 немски дивизии атакували фронта Сом-Амиен, разположен между Люксембург и канала. Срещу тях се били само 51 дивизии: дивизията на шотландските планинци, 1-ва бронирана дивизия, Бомонската дивизия — смесица от необучени и недобре въоръжени войски, без комуникации и 48 френски дивизии, много от които още се реформирали. Немците имали числено превъзходство 2 към 1 и още по-голямо относно танковете и самолетите, както и психологическото предимство от непрекъснатите победи.

Очакваният изход бил неизбежен. Разтеглен върху толкова голяма площ, фронтът на 51-ва дивизия се състоял само от няколко изолирани поста. Немците минали в пролуките между тях. Цели роти били отрязани и по-късно се предали, а към 6 юни оцелелите били изтласкани назад към река Бресъл.

Генерал Форчън бил отчаян. Той изгубил само за 3 дни битката, осъзнавайки, че изтощените му хора нямало повече да издържат на това неравностойно положение. Следобед в писмо до генерал Алтмайер, командващ 10-та френска армия, той помолил неговата дивизия да бъде изпратена в резерва. Неизбежният отговор бил: „Нямаме друга резервна дивизия, която да замести своята, за да я освободим.“

Но генерал Маршал-Корнуол бил наясно с опасността. В телеграма до генерал Дил, която изпратил вечерта на 6 юни, той посочил, че „дивизията вече не е в състояние да се бие“ и че тя „ще се разпадне при по-сериозна атака“. В заключение той добавил: „Ако е политически неизгодно да се изтеглят английските войски, то аз настоявам да се изпратят още 2 английски дивизии във Франция.“

52-ра дивизия вече била на път и генерал Дил, в отговор на предупреждението на генерал Маршал-Корнуол, инструктирал бригаден генерал Суейн, офицер за свръзка с френското висше командване, да осигури отстъплението на 51-ва дивизия покрай долното течение на река Сена, където щели да се концентрират новите британски експедиционни сили. Но в този ден Вейган обвинил дивизията на шотландските планинци, че се оттеглила „без заповед“ и нарекъл командира им „командир Нещастие“ (името на командира било „Fortune“, което значи „щастие“) и затова не отговорил на новите предложения на Дил.

На 7 юни немците оказали слаб натиск срещу фронта при Бресъл, но това било нарочно. Ако лявото крило на 10-та френска армия останело неподвижно, немските танкове могли да се придвижат спокойно на юг и щели да имат достатъчно време, за да отрежат отстъплението им. Към края на деня 7-ма танкова дивизия на Ромел се придвижила с 30 мили към Руан. Следвала я 5-та танкова дивизия. В резултат 10-та френска армия била разделена на две.

Маршал-Корнуол същата вечер изпратил телеграма до Дил, че е „изгубил доверие“ в способността на френската армия „да спре“ немското настъпление към Сена. После помолил генерал Алтмайер да изтегли назад 51-ва дивизия и съседните френски войски, за да предотврати тяхното попадане в капан. Но командирът на армията „отказал да направи това, без заповед от по-високо ниво“. „Предлагам да отидеш и да се видиш незабавно с Вейган — казал в заключение той. — В противен случай ще се наложи да евакуираме 51-ва дивизия от брега в Диеп.“

На следващата сутрин, отчаян, Алтмайер изместил щаба си по Сена, изгубвайки контакт с двата си корпуса. Маршал-Корнуол, който не бил информиран предварително за това, сърдито го притиснал да изтегли 9-ти френски корпус и дивизията на шотландските планинци към брега на река Бетюн. Алтмайер пак отказал. Осъзнавайки, че

допълнителните аргументи били безсмислени, Маршал-Корнуол се отправил към щаба на Вейган до Париж.

Оттам той телефонира в британското военно министерство и предупредил, че 51-ва дивизия била в „невероятна опасност, без комуникации и би трябвало да бъде евакуирана от брега“. „Генерал Форчън, — продължил Маршал-Корнуол, — трябва да бъде освободен от френски военен контрол и да му се даде статут на независим командир при изтеглянето на дивизията му към река Бетюн и долното поречие на Сена.“

Всъщност преди телефонния разговор, военното министерство инструктирало генерал Хауърд-Вайс, негов офицер за свръзка, да информира Вейган, че „ако не бъдат дадени заповеди за маневриране в крилото на съюзническите войски“, имало „голям риск британските войски да бъдат хванати в капан“. Това бил отговорът на телеграмата на Маршал-Корнуол. Но имало и допълнение: генерал Хауърд-Вайс щял да наблюдава „най-отговорно евакуацията между Диеп и Хавър да не се състои“. За да не изглежда това като втори Дюнкерк за французите и да не им даде основание да търсят примирие с немците.

Преди полунощ, вероятно за да се увери, че евакуацията няма да се състои, военното министерство изпратило сигнал на адмиралтейството, че: „блокирането на Диеп може да се извърши незабавно“. Въпреки предупреждението на Маршал-Корнуол, че 51-ва дивизия може да се нуждае от „евакуация от брега“, военното министерство било решено да „затвори“ най-близката им позиция за бягство.

Междувременно Маршал-Корнуол убедил Вейган да нареди на 9-ти френски корпус да отстъпи към Сена. Но сега проблемът бил във времето. Французите, имайки само конен транспорт, никога нямало да стигнат до Руан или до ферибота, който пресичал отдолу преди танковете. Понеже по-голямата част на 51-ва дивизия била моторизирана, тя можела да успее, но била под френско командване и нямала право на самостоятелна инициатива, като изостави съюзниците си.

На срещата за дискусии относно придвижването към Руан, следобед на 8 юни, генерал Ихлер, командващ 9-ти френски корпус, казал на генерал Форчън, че това може да отнеме 4 дни! Макар и ужасен от този змийски ход, генерал Форчън не го показал. Той знаел,

че немците никога няма да им позволят да разполагат с толкова много време. Нито пък им позволили, понеже танковите дивизии на Ромел стигнали до Руан същата вечер.

На следващата сутрин Форчън получил съобщение от френския адмирал в Хавър, че мостовите в Руан били взривени. Все пак адмиралът получил заповеди да организира качването на корабите на войските от своето пристанище „ако е необходимо“. Ихлер изпаднал в ужас от тези новини и оставил Форчън да поеме цялото командване. Той решил да стигне до Хавър, на 60 мили надолу по брега.

Защо той избрал Хавър, вместо Диеп, който бил на един ден път, било мистерия. Суинбърн, неговият началник-щаб написал, че Диеп бил „пренебрегнат, защото... пристанището му било вече разрушено“. Всъщност, според морски доклад, то още си работело, но може би имало мини около него. Сутринта кралската флота изпълнила инструкциите на военното министерство и потопила блокиращи кораби извън входа на пристанището, ала все пак съществувала възможност за товарене на кораби и отплаване.

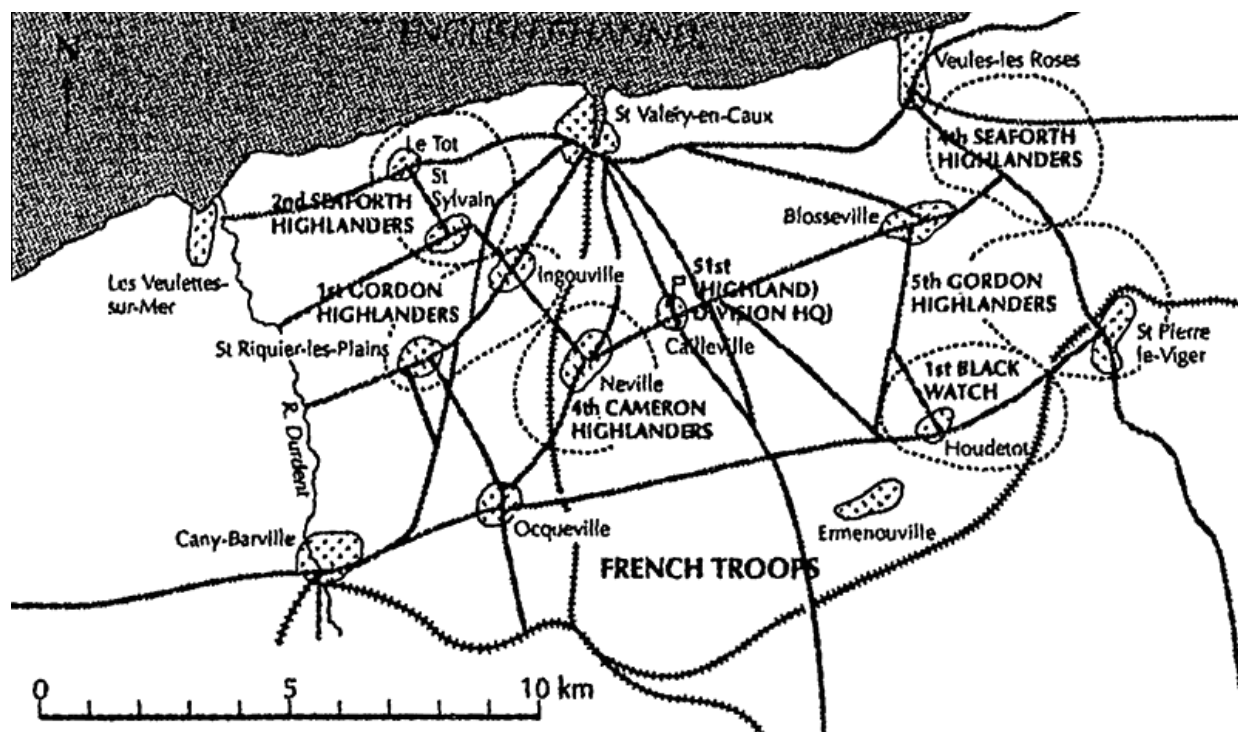
Но Форчън още нямал позволение да отплува от Диеп, а той бил наясно с политическите последствия, за да вземе едностранно решение. Британското правителство нямало да се намеси, да не ядоса французите; но неговите действия загатвали зловещи намерения. Следобед на 9 юни, щом се установило, че немските войски достигнали Руан, военното министерство напомнило на Форчън, че „неговата цел била да пробие на юг от Сена при оста Диеп-Руан“.

Знаейки, че това е невъзможно, той отговорил: „Оттеглям се заедно с френските сили към Хавър, понеже в Руан всичко е взривено.“ Всъщност той организирал част от своята дивизия (Арк Форс) да се спусне напред и да превземе фронт от 20 мили, източно от Хавър. Останалата част щяла да я последва толкова бързо, колкото маршируващите французи щели да позволят.

Не било достатъчно бързо. Следобед на 10 юни, часове след като Арк Форс тръгнала към целта, танковете на Ромел достигнали до брега в Ле Петит Дал. До вечерта се придвижили на изток и превзели кръстопътя над река Дурден. За основната военна част на 51-ва дивизия вече нямало възможност за евакуация от Хавър. Преди 23 часа генерал Форчън се свързал с военното министерство: „Считайте, че е възможно в бързо променящата се ситуация да Ви помоля да натоварите на

корабите си колкото можете повече хора от моята дивизия между Свети Валери и устието на река Дурден.“

Планът бил променен след пристигането на съобщението, понеже немците превзели Дурден. 51-ва дивизия и французите трябвало да овладеят малкото пристанище Свети Валери-ен-Ко, природна цепнатина във високите варовикови скали на Кот д'Албатр, която се простираше от река Сом до Хавър. На следващата сутрин на 11 юни Форчън пак се свързал с военното министерство в Лондон: „Смятам да натоваря цялата войска на корабите тази вечер.“

Военното министерство разпоредило да изпратят копие от заповедта, издадена предния ден, от Вейган до Ихлер за оттеглянето на 9-ти френски корпус през река Сена до Руан. Съобщението завършвало с напомняне към Форчън за „важността да се действа в съгласие със заповедите на командващия 9-ти френски корпус“.

Независимо че 51-ва дивизия била в капан и единствената ѝ надежда била да се спаси по море, военното министерство още настоявало командирът ѝ да се подчинява на заповеди, водещи до нейното разбиване. Можем да направим заключението, че Чърчил и британското правителство искали да пожертват шотландските

планинци, за да покажат на французите готовността си да останат с тях до края. Загубата на 51-ва дивизия, добре известна на французите от Първата световна война, щяла да обезсили лошото чувство, което те изпитвали след загубата при Дюнкерк, както и да покаже готовността на Англия да помогне на Франция.

Но ако това било намерението на Чърчил, Форчън нямало да се съобразява малодушно. „Физически невъзможно е за корпусния командир Ихлер да стигне до Сена. Той е в същата ситуация, като мене — отговорил той сутринта. — Въздушният контрол над територията на врага покрай моето предмостово укрепление е достатъчен.“

За щастие един мъж още работел върху план за спасението на шотландските планинци: адмирал Уилям Джеймс, главнокомандващ в Портсмут. На 8 юни му било наредено от адмиралтейството да подготви циклична операция за товаренето на корабите и отплаването на останалите без комуникации английски войски от полуостров Хавър. На следващата сутрин, събрал над 200 търговски плавателни съда, той ги изпратил в Хавър. Но узнавайки за положението на шотландските планинци при посещението му в Хавър на 10 юни, той наредил цялата флота да тръгне към Свети Валери. Първи пристигнали два разрушителя и един транспортен кораб. Те се свързали с Форчън на следващата сутрин, 11 юни, и се споразумели да започнат евакуацията тази нощ.

За съжаление закъснели с един ден. 51-ва дивизия и френската 9-та дивизия били „хванати“ в капан в предмостовото укрепление под формата на правоъгълник от 5 немски дивизии. Следобед на 11 юни немците атакували. Въпреки храбрата съпротива от два батальона на шотландските планинци, 7-ма танкова дивизия на Ромел пробила външната отбрана и окупирала скалите западно от града. Понеже немците контролирали с оръдията си както пристанището, така и бреговете, всеки опит да се отплува от пристанището бил обречен.

В 17 часа Ромел изпратил пленен френски войник в Свети Валери с предложение защитниците му да се предадат до 21 часа, за да не бомбардира града. Британците отвърнали, че няма да се предават. Генерал Форчън още възнамерявал да отплува тази нощ. Изглежда оптимизмът му се засилил от пристигналия сигнал от Хавър в 18 часа от френския командващ адмирал там, който най-после дал разрешение за отплаване. Чак сега военното министерство упълномощило адмирал

Джеймс да спаси хората. В шест и нещо следобед той съобщил на офицера, командващ спасителната флота, че евакуацията ще започне още тази нощ.

Кратки и ясни указания били дадени на всички военни части на дивизията на шотландските планинци, че оттеглянето трябвало да започне около 22 часа. Два батальона никога не получили тези указания, а другите го получили твърде късно, за да могат да отплуват.

След полунощ пристигнали първите английски кораби в Свети Валери. Капитан Уорън, командващ разрушителя „Кодрингтън“, видял как мястото „горяло жестоко, а много картечен и артилерийски огън обсипвал брега“. Понеже било ясно, „че това е място невъзможно за евакуация“, той насочил пристигащите спасителни кораби към крайбрежното селце Вюл-Ле-Розез, на 4 мили източно.

Сутринта флотата на адмирал Джеймс качила на борда си 1300 англичани и над 900 французи от бреговете на Вюл. Много напуснали постове си без заповед. По-малко били шотландските планинци, охраняващи външния периметър.

Генерал Форчън никога не научил, че евакуацията от Свети Валери била отменена и неговите хора напразно чакали спасителите си на брега до сутринта. Когато се съмнало, той им наредил да се оттеглят към дърветата на юг от града. Към тях се присъединили закъснели войски, охранявали преди това периметъра.

Понеже се зазорило Форчън още не приемал поражението. Ако мъжете му могли пак да превземат билата западно от града и да издържат там поне един ден, те имали шанс да се спасят през следващата нощ. Но генерал Ихлер не бил убеден в това и помолил Форчън да изпрати телеграма на Вейган през Лондон за капитулацията на 9-ти френски корпус. Форчън отказал да изпрати съобщение без предварителна консултация с офицерите си.

Когато те не показали ентузиазъм към обречения му план, той решил да действа сам. 4-ти сийфърдски батальон получил задачата да отблъсне танковата дивизия на Ромел от западните скали. Сутринта, когато атаката била подготвена, забелязали бял флаг на камбанарията на близката църква. Щом наредил да свалят знамето, генерал Форчън получил заповед от Ихлер да прекрати огъня. Той отказал и съобщил на военното министерство, че няма да се подчини, докато още има „възможност за евакуация на каквато и да е част от моята дивизия“.

По-късно, понеже немските снаряди започнали да експлодират близо до щаба му, той дал заповед за капитулация. Но закъснял и 4-ти сийфърдски батальон вече се строявал за атака.

10 000 души от дивизията на шотландските планинци били взети за заложници в Свети Валери. Други 1000 били пленени при Сомма. Убитите били над 1000, а 4000 били ранени. И всичко това, защото правителството на Чърчил не искало да позволи на Франция да има извинение за примирие с Германия. Но това било безсмислено. След 5 дни, когато 51-ва дивизия била пленена, новото френско правителство, начело с маршал Петен, поискало примирие с Германия.

„Винаги е било ясно за мен, — написал капитан Ян Кемпбъл, офицер от разузнавателния щаб на Форчън, — че нито една друга дивизия не е била така пожертвана. Тя е можела да се спаси само седмица по-рано, но силните на деня смятали, че в нея се намирал капацитетът, необходим за съпротивата на Франция.“

„ГОРДОСТТА НА ШОТЛАНДИЯ“

Новата страница накрая била обърната на 2 септември 1944 г., когато реформираната 51-ва дивизия възкръснала като феникс от пепелта на своя предшественик, освободила Свети Валери от немска власт. Фелдмаршал Монтгомъри, английският командир в Нормандия, ѝ предоставил великодушно шанса да изплати четиригодишния си дълг, останал ѝ от старата 51-ва дивизия, променяйки бойния си ред.

Понеже пехотата марширувала по главния площад, придружавана отзад от петима гайдари, тя била посрещната възторжено от френските граждани, като част от тях били облечени в шотландски полички, които крили през тези 4 години. Начело на 5-ти батальон бил полковник Бил Брадфорд, капитан и в старата 51-ва дивизия. Напълно естествено било той да положи венеца при възпоменателната служба в чест на загиналите мъже през 1940 г.

Друг спасил се бил дивизионният командир, генерал-майор Томас Рени, който също бил майор през 1940 г. Приближавайки Свети Валери, той напомнил на войските си за съдбата на техните другари: „Тази прекрасна дивизия беше пожертвана, за да задържи французите във войната. Верни на традицията на шотландските планинци, 51-ва

дивизия остана до края с френските си съюзници, въпреки че имаше възможност да се спаси преди това.“

На 3 септември, щом дивизията победила отстъпващите, Рени пак се обърнал към своите мъже:

„Тук, при Свети Валери, на 12 юни 1940 г. част от 51-ва дивизия, включително и нейният щаб, 152-ра и 153-та бригади били пленени от немската армия.

Тази дивизия на шотландските планинци била «Гордостта на Шотландия» и нейната загуба, както и тази на мъжете, събрани от всички градове и села на Шотландия, нанесла огромен удар... Наш дълг беше да съхраним в себе си спомена за нашите бойни другари и това ние изпълнихме... Доживяхме, за да съживим традицията за 51-ва дивизия и за Шотландия.“

СЕВЕРНА АФРИКА: 1940–1941 Г.

Битката, която се разгоряла в Северна Африка от септември 1940 г. до април 1941 г. между англичаните и италианците, а по-късно и немците, минала през поредица от необичайни победи и загубени шансове. Отговорността трябва да бъде понесена от двамата политици — Мусолини и Чърчил, които не устояли да не се намесят.

На 10 юни 1940 г., след поражението на Франция, фашисткият диктатор Бенито Мусолини въввякъл Италия във войната като съюзник на немците с надеждата да извлече максимална изгода от победата. Той искал да измести Англия като доминираща сила в Северна Африка и в Средиземноморието. Но той трябвало да се вслуша в забележката, направена от Пърси Лорейн, британския посланик в Рим, след като бил информиран, че техните две страни вече били във война. „Имам честта да Ви напомня, Ваше превъзходителство, че Англия не губи войните си.“

Когато Мусолини публично обявил войната пред римската тълпа от балкона на двореца „Венеция“, външният министър Галеазо Чиано промърморил: „Аз съм тъжен, много тъжен. Авантюрата започва. Дано Господ да спаси Италия.“

За да бъдем справедливи към Мусолини, трябва да отбележим, че Англия била в отчайващо положение. Докато армията ѝ била спасявана при Дюнкерк, войските оставили там своите оръжия, транспортни средства и съоръжения и в това отслабено състояние трябвало да

посрещне немското нападение. Тя едва ли щяла да направи нещо, ако италианските армии в Либия и Източна Африка атакували слабите английски гарнизони в Египет и Судан.

Освен това влизането на Италия във войната направило Средиземноморието опасно за навлизането в него на охраняващи конвои. Поради това 7000 войници напуснали Англия през май и стигнали в Египет в края на август. Но дори тяхното пристигане не засенчило масивното числено превъзходство на италианските войски. Докато генерал Арчибалд Уейвъл, британският главнокомандващ в Средния Изток, разполагал с 50-хилядна войска, италианците били над половин милион души.

Само на северноафриканския си фронт италианците разполагали с 300-хилядна войска, под командването на маршал Родолфо Грациани в Либия. Египет, от друга страна, имал на разположение 36-хилядна войска, състояща се от англичани, новозеландци и индийски войски. Но това не означавало, че англичаните били подготвени за западната пустиня. Дни след обявяването на войната една колона от 7-ма бронирана дивизия, известна като „Пустинните мишки“, пленила фортовете при Капузо и Мадалена, разположени на либийско-египетската граница. „На много ниска цена причинихме жертви навсякъде, където се сблъскахме с вражеските войски, пленявайки 25 италиански офицери и 500 войници.“ Уейвъл изпратил на 22 юни телеграма в Лондон, съобщавайки че: „Ранните атаки напълно изненадаха врага.“

Естествено на дневен ред не стоял въпросът за контролирането на тези фортове. С толкова малочислени сили Уейвъл можел само да безпокои италианците с постоянни нападения. Основавайки се на партизанската тактика „удари и избягай“, той създал дългобойната пустинна група в края на юни.

Смутен от минималните успехи на британците, Мусолини отчаяно се нуждаел от една пропагандна победа. На 15 юли по негово разпореждане италианското висше командване заповядало на Грациани да подготви мощна офанзива срещу Египет. Но той не бил въодушевен от това. На 8 август той бил извикан на среща с Чиано в Рим. „Нашите настоящи приготовления не са идеални — оплакал се Грациани. — Ние се движим към поражение, което в пустинята ще се превърне в тотална катастрофа.“

Той нямало да е така обезверен, ако знаел за трудностите на Уейвъл с доставките. В края на юли повече от 200 танка от западната пустинна сила, командвана от генерал-лейтенант Ричард О'Конър, били в ремонт. На 7 август, след разговори с Уейвъл в Лондон, военният министър Антъни Идън описал недостига като „шокиращ“.

Но благодарение колебанието на Грациани още имало време да се изпратят допълнителни конвои от танкове, пушки и резервни части покрай носа. Накрая те пристигнали в Суецкия канал на 5 септември, когато италианските армии от Абисиния (днес Етиопия) опустошили Британска Сомалия. Италианците обаче не постигнали своето. Въпреки че числено превъзхождали британските войски, те били спрени за 4 дни при Туг Арганския проход. Когато британците били евакуирани по море, те причинили над 2000 жертви, като дали само 250 жертви.

Сомалийската операция не направила Мусолини по-предпазлив, а изострила апетита му. На 29 август, той наредил на Грациани да атакува от Либия до 10 септември. Но Грациани още се бавел. На 7 септември Мусолини му заявил или да атакува до 2 дни, или да си подаде оставката. Накрая маршалът дал необходимите заповеди. „Никога, — написал Чиано, — не е била провеждана военна операция с такова нежелание от командира.“

Атаката закъсняла с още 4 дни, защото част от войските се загубили по пътя за мястото на сбора, докато Грациани преживявал нови съмнения, като узнал, че „бронирани британски сили“ се събирали да воюват срещу него. Стратегията на Уейвъл била да изтегли войските на изток покрай пустинята до Мерса Матру, на 120 мили навътре зад границата и на 200 мили западно от делтата на Нил.

Затова на 13 септември 6 дивизии от нахлуващата армия пресекли египетската граница без да срещнат съпротива. Щом изминал 60 мили, Грациани решил да се окопае около бреговия град Сиди Барани. Той разхвърлял войските си във верига от укрепени лагери, които били прекалено отдалечени един от друг, за да си помагат. Чиано бил ужасен, написвайки в дневника си на 2 октомври: „Грациани настоява да изчакаме дълго време, поне до края на ноември, за да завършим нужните приготовления, преди да подновим похода.“

Но закъснението било добра вест за англичаните. Генерал Уейвъл помолил своя началник-щаб да обмисли планове за нападение срещу Либия, отбелязвайки: „Ние можем... да се надяваме, че ще се

сблъскаме с обезсърчени италианци, но да бъдем готови за известен риск.“ Атаката на Грациани, изглежда, потвърждавала това. Освен това британците имали достатъчно време да получат подкрепленията си, както и присъединяването на 3 брониращи пехотни полка.

Но Уейвъл не можело да бъде накаран да побърза, дори когато Италия обявила война на Гърция на 28 октомври и имало опасност част от оскъдната му войска да бъде пратена на бойния театър. „Изглежда, е настъпил моментът да рискуваме и да ударим“ — обадил се Чърчил на 14 ноември „Операцията е в подготовка, — отговорил Уейвъл след 2 дни. — Но е възможно да се проведе през този месец, както беше предварително планирано. Ще я подготвим за началото на декември, ако дотогава врагът не се придвижи.“

Нямало опасност от такова придвижване, затова Уейвъл имал възможност да изготви планове си без спънки от италианците, въпреки че Чърчил продължил да настоява за атака. Уейвъл никога не е възнамерявал да превърне атаката в мащабна офанзива. Тя щяла да бъде, както съобщил той на премиера на 6 декември „просто един щурм“. Той обяснил: „Те числено ни превъзхождат по суша и въздух, а ние трябва да се придвижим на 75 мили през пустинята и да атакуваме враг, укрепил се за 3 месеца напред.“

Операция „Компас“ трябвало да се възползва от разпокъсаната отбранителна линия на Грациани около Сиди Барани. Веригата укрепени лагери се простирала от Мактила по брега до Софафи. Но предните лагери не биха могли да се подкрепят взаимно, а освен това имало голямо пространство между Софафи и следващата група от тях в Нибея. Планът бил войските на генерал О’Конър да се промъкнат през нощта и преди да завият на север, за да обградят останалата отбранителна линия. 30-хилядна британска армия се надявала да победи 80-хилядна италианска армия, разчитайки на брониращите си сили. Британците имали 275 танка срещу 120 италиански танка.

През нощта на 7 декември О’Конър и войските му започнали дългото придвижване през пустинята от Мерса Матру. На следващата нощ, 4-та индийска пехотна дивизия и 7-ма бронирана танкова дивизия преминали в италианската отбрана. На сутринта, след бомбардировка от изток, индийците, предвождани от танковете „Матилда“ на 7-ма танкова дивизия, нападнали в тил Нибея. Предизвиквайки изненада, те

унищожили 23 италиански танка извън лагера. За два часа лагерът бил превзет и били пленени 4000 затворници.

После 4-та индийска дивизия продължила на север и успешно щурмувала лагерите на Западен и Източен Тумар преди края на деня. Междувременно 7-ма бронирана танкова дивизия тръгнала на север към Софафи и продължила на северозапад към град Бък-Бък, като така отрязала вражеския път за отстъпление.

Сиди Барани бил обсаден вечерта на 10 декември, след атака откъм двата фланга, подкрепена от 7-ма бронирана танкова дивизия. На другия ден резервната бригада на 7-ма танкова дивизия стигнала до Бък-Бък и хванала в капан 14 000 отстъпващи италианци. Хората на О'Конър пленили 40 000 войници, 237 оръдия и 73 танка само за три дни. Техните единствени жертви били 624 убити, ранени и безследно изчезнали.

Остатъците от армията на Грациани се спуснали през либийската граница и поискали убежище в бреговата крепост Бардия. Те били последвани от 7-ма танкова дивизия, която им отрязала пътя на запад. Там обаче нямало пехотна дивизия, която да използва това предимство, защото Уейвъл отзовал 4-та индийска дивизия на 12 декември, изпращайки я да подкрепи отбраната на Судан.

Липсата на амбиция у британския главнокомандващ се виждала и от телеграмата, изпратена в Лондон същия ден: „Подвижната колона на 7-ма танкова дивизия ще се отправи към Солум-Капуцо, за да премине през пътя Тобрук и да отреже Бардия. Ако Бардия се предаде, което считам за невъзможно, аз съм наредил на О'Конър да продължи към Тобрук, докато издържат войските и машините.“

На 6-та австралийска дивизия ѝ трябвало 3 седмици да пристигне от Палестина. Това дало на италианския командир в Бардия, генерал Берганцоли, достатъчно време да построи отбранителната си линия от 18 мили. Той уверил Мусолини, че войската му ще се бие докрай, защото по сила се равнявала на 4000 пехотни дивизии. Обаче на него, както и на Грациани, не му хрумвало, че най-добрата защита е атаката, особено когато си по-многоброен от врага.

На 3 януари 1941 г. започнало нападението срещу Бардия с мощна артилерийска бомбардировка. Щом били прочистени 2 коридора през противотанкови окопи, телена мрежа и минни полета в източния сектор,

австралийците се спуснали през тях, предвождани от 25 танка „Матилда“. Към обяд италианците се предавали с хиляди.

С всяка голяма и почти безкръвна победа, увереността на Уейвъл нараствала. Когато Бардия паднала, той наредил да се изготви план за пленяването на Тобрук и Бенгази, столицата на Киренайка. (Либия се състояла тогава от две провинции: Киренайка и Триполитания). Той бил силно подтикван от Чърчил, който на 6 януари, го предупредил: „Времето е кратко. Не вярвам, че Хитлер няма скоро да се намеси...“

Чърчил предвиждал преместването на сили от Средния Изток, в помощ на Гърция. Макар че италианската кампания пак се превърнала във фиаско, изглеждало, че немците скоро ще се намесят. „Разрушението на Гърция ще обезличи победите, които си постигнал в Либия, — се обадил Чърчил на Уейвъл на 10 януари. — След пленяването на Тобрук всички операции трябва се насочат в помощ на Гърция.“

Тобрук паднал в ръцете на австралийците на 22 януари, като 16-те танка „Матилда“ пак изиграли главната роля. Още 30 000 войници, 236 оръдия и 87 танка били пленени. До момента гръцкото правителство отказвало английска военна подкрепа, опасявайки се, че така ще предизвика немско нападение. Затова Уейвъл получил позволение да продължи към Бенгази. Но както се опасявал Чърчил, Мусолини вече бил приел предложението на Хитлер за помощ в Северна Африка. Първите немски войски щели да пристигнат в средата на февруари.

Следователно времето било много важно. Независимо че 7-ма танкова дивизия имала на разположение само 50 бронирани кръстосвача и 95 леки танка, О'Конър ускорил процеса. Той планирал амбициозно измъкване отляво, след като открил, че италианците били на укрепени позиции по крайбрежието в Дерна, 160 мили източно от Бенгази. Така не само щели да избегнат Дерна, но щели да заобиколят и Бенгази, поставяйки в капан остатъка от армията на Грациани. Но трябвало да изчака пристигането на още танкове и подкрепления на 7 февруари.

Четири дни преди това обаче той получил въздушни разузнавателни доклади, че италианците се готвят да изоставят Бенгази и ще се оттеглят до пътя при Ел Агела, откъдето могат да пресекат пътя от Киренайка за Триполитания. Ако искал да ги спре, трябвало да побърза.

Сутринта на 4 февруари изтощената 7-ма танкова дивизия, предвождана от бронираните коли на 11-ти хусарски пехотен полк, тръгнала към най-дръзкото приключение в пустинната война. С храна за два дни и с недостатъчно бензин, те преминали за 33 часа 170 мили в лошия терен на Северна Африка. Пристигнали навреме. След два часа, достигайки до крайбрежния път до Беда Фом, 11-ти хусарски пехотен полк, 1 батальон от стрелковата бригада и няколко подкрепящи артилерийски сили пресекли гарнизона в Бенгази. Въпреки че били около 2000 души, британците изненадали и задържали италианците в залива цели 3 часа, докато дойде подкреплението.

На следващата сутрин пристигнала основната вражеска колона. Тя била ескортирана от 100 нови бронирани кръстосвача, докато английските били само 29. Но вражеските танкове прииждали на части и били задържани до пътя, докато английските танкове свободно маневрирали и заемали удобни позиции, като корпусите им били защитени от прикритието на почвата, а само турелите им били изложени на огъня. До падането на нощта 60 италиански танка били отблъснати и хиляди войници се предали. Бил направен последен опит за пробив и измъкване на следващата сутрин, предвождан от 16 танка, но бил осуетен от стрелковата бригада. Само 3000 души на брой, британците пленили 20 000 италианци, 216 оръдия и 120 танка.

За 2 месеца с цената на 2000 жертви, 2 дивизии на обединената общност завзели 500 мили територия и разгромили вражеска сила, пет пъти по-многобройна от тях. Те пленили 130 000 италианци, пленили 400 танка и над 800 оръдия. Унищожавайки армията на Грациани, британците имали свободен достъп през тесния път Ел Агела към Триполи, последната укрепена позиция на Мусолини в Северна Африка. Но когато О'Конър се приготвил да нанесе смъртоносния удар, Чърчил се намесил.

Гръцкият лидер генерал Йоанис Метаксас починал на 29 януари 1941 г. и неговият наследник Коризис казал на английския посланик, че щели да приветстват английската военна помощ. Чърчил бил възхитен и на 20 февруари наредил на Уейвъл да спре настъплението в Африка и да изпрати в Гърция „армията, която защитавала Египет и да я подкрепи максимално“. Ако Гърция с английска помощ успее да задържи германците извън територията си още няколко месеца, „шансовете

Турция да се намеси във войната на страната на Съюзниците щели да бъдат благоприятни“.

Но станало така, че дивизията на Чърчил от оскъдните ресурси на Уейвъл, претърпяла катастрофа както в Северна Африка, така и в Гърция. Първият контингент от 50-хилядна войска, пристигнал в Солун на 7 март. Немците нахлули след месец и за няколко седмици опустошили страната, тласкайки британците към позорна евакуация. Те оставили 12 000 войници, всичките си танкове и голяма част от бойното си снаряжение и оборудване.

В Северна Африка нещата се обърнали. На 6 февруари генерал-лейтенант Ромел бил извикан в щаба на Хитлер и му било възложено командването на новосформирания африкански корпус от 2 дивизии, 5-та лековъоръжена дивизия и 15-та танкова дивизия. След 8 дни първите военни подразделения на 5-та лековъоръжена дивизия, а именно разузнавателният батальон и противотанковият батальон, пристигнали в Триполи. Те незабавно били изпратени към предните италиански позиции, заедно с няколко учебни танка. Танковият дивизионен полк пристигнал чак на 11 март.

Понеже британците още не се появявали, Ромел поел инициативата. На 24 март неговият разузнавателен батальон превзел стратегически важната, но незащитена позиция в Ел Агела. Предвождан от 50 танка и с 2 италиански дивизии, той решил да събори двата фронта.

Помогнало му това, че съпротивата била неопитна. Изпратена обратно в Египет в края на февруари, за да си почива и да се съвземе, 7-ма бронирана танкова дивизия била заместена от 2-ра бронирана танкова дивизия. Отличната 6-та австралийска дивизия била изпратена в Гърция, а мястото ѝ заела 9-та австралийска дивизия, която нямала достатъчно снаряжение и оборудване, а била и недостатъчно обучена. О'Конър също бил сменен от неопитния командир генерал Нейм.

Извадени от равновесие от нападението на Ромел, англичаните се объркали и били изтласкани, а Бенгази бил евакуиран на 3 април. О'Конър се върнал обратно, за да съветва Нейм, но и двамата били пленени, защото колата им се натъкнала на немска моторизирана войска на 6 април. На следващия ден командващият 6-та бронирана танкова дивизия бил пленен в Мечили, заедно с новопристигналата моторизирана бригада и други военни части. До 11 април повечето

британски войски се били оттеглили през египетската граница. Само една малка войска, която държала контрола над Тобрук, останала в Киренайка.

Подобно на Мусолини, и за Чърчил намесата в северноафриканската кампания се оказала фатална за военните интереси на страната му. Без неговата намеса О'Конър щял да изтласка изцяло италианците от Либия преди появата на Ромел. Дори германците били убедени в това. „Не можехме да разберем тогава — написал генерал Валтер Варлимонт, член на хитлеровия щаб — защо британците не се възползваха от военните си успехи в Киренайка, независимо от трудностите, за да стигнат в Триполи. Нищо нямаше да им попречи. Няколкото италиански войски били паникьосани и очаквали английските танкове да се появят всеки момент.“

Трябвали още 2 години на бойни действия и цената на много човешки жертви, преди войските на Оста да бъдат изчистени от Северна Африка. „Цената, която трябваше да се плати, — написал Лидъл Харт, — за пропуснатата възможност през февруари 1941 г. беше много тежка.“

СТАЛИНГРАД

На 31 януари 1943 г. след жестока обсада от над 2 месеца, фелдмаршал Фридрих фон Паулус и обградената му немска 6-та армия се предали в ръцете на руснаците в Сталинград. Напълно подходящо било с тази катастрофа да започне краят на Хитлер, защото той се набъркал в хода на кампанията заедно със своите генерали още от самото начало.

Нахлуването на Германия в Русия, тъй наречената „операция Барбароса“, започнало на 22 юни 1941 г. Първоначално бронираният авангард завладявал всичко пред себе си и стотици хиляди руснаци били пленени. Постепенно обаче немците станали жертва на собствения си успех, защото колкото повече навлизали в Русия, толкова се удължавали комуникациите им, влошавало се времето, нараствала съпротивата на населението. Докато зимата настъпвала, правейки придвижването невъзможно, немците вече били стигнали до Крим на юг и до Ленинград на север. Те вече били само на крачка от завладяването на Москва.

Поради неограниченото пространство за отстъпление, тоталното поражение не било вероятно за руснаците. Ситуацията станала още по-страшна за немците през декември 1941 г., когато японците атакували Пърл Харбър и американците влезли във войната. Хитлер бил изправен пред два фронта. За да предотврати това, той трябвало по-бързо да разруши бойната способност на руснаците. Но как? Немското висше командване предлагало да се превземе Москва и да се изгради отбранителна линия покрай Горна и Средна Волга. Това щяло да парализира руските комуникации, като блокира предаването и получаването на доставки от Архангелск, щяло да отреже и връзките между руските армии, западно от Урал и суровините в Азиатска Русия.

Но Хитлер имал други планове. Не зачитайки мнението на генералите, той последвал съвета на немските индустриалци и икономическите съветници, които го предупредили, че Райхът щял да изпадне в колапс, ако не завладее петролните полета на Кавказ. Затова той решил да се придвижи от Батуми на Черно море към Баку на Каспийско море. Ако придвижването минело успешно, той щял да увеличи военния си потенциал и да отслаби руския. За тази операция, Хитлер трябвало да подготви отбранителен фронт по протежението на Дон от Воронеж до Сталинград.

Планът обаче имал сериозни недостатъци. Понеже Хитлер не разполагал с достатъчно сили, за провеждането и на двете операции, отбранителният фронт, дълъг 360 мили, щял да бъде много уязвим в случай на контраатака. Ако руснаците извършели пробив и превземели Ростов, немските сили в Кавказ щели да бъдат отрязани от своята военна база. Освен това Волга вече била скована от лед и можела да бъде прекосена в рамките на повече от половин година, Сталинград останал с маловажно стратегическо значение.

Хитлер не се повлиял от такива аргументи, като предпочел да преувеличава военните способности на войските си и да подценява противника. Според генерал-полковник Франц Халдер, негов началник-щаб, когато съобщили на Хитлер, че Сталин още разполагал с 1 500 000 мъже северно от Сталинград, без 500 хиляди души в Кавказ, „той се спуснал към четящия този доклад със стиснати юмруци и с пияна в ъгълчетата на устата си и му забранил да чете такива идиотски глупости“. А според Халдер решенията на Хитлер „нямаха нищо общо с военната стратегия... Те бяха продукт на насилствената природа,

която не признаваше граници в желанието да се превърне в господар на действителността.“

Истината била, че силите на Хитлер на източния фронт не били така страховити, както изглеждали. Въпреки че били по-многобройни, отколкото през 1941 г., те били несъмнено по-слаби. От 232 дивизии 61 били от сателитните им държави, като, Румъния, Италия, Финландия и Унгария, затова били с по-нисък боен дух и по-зле оборудвани. Дори немските пехотни дивизии били с недостатъчно хора, състоейки се от 6 батальона, вместо от 9, а само 10 от общо 20-те бронирани дивизии разполагали с пълната мощност от танкове, защото тогава вече се отдавал приоритет на производството на подводници.

Руската армия, заради огромните си загуби през 1941 г., се състояла предимно от азиатци, надарени с природна твърдост и издръжливост. Всички боеспособни мъже подлежали на незабавна мобилизация в армията направо в предните бойни редици, където ги обучавали на военно дело. Много важно било, че руснаците имали и техническо предимство с изработката на своите ефективни танкове, модел Т-34, много по-усъвършенствани от немския си еквивалент.

През април Хитлер реорганизирал армията, разделяйки я на две основни групи: А и В. Неговият план бил 4-та танкова армия от армейска група В да се придвижи към Воронеж, без да го окупира. Следвана от 6-та армия, тя после щяла да продължи на югоизток по десния бряг на река Дон към Сталинград. Едновременно с тях, 2-ра немска, 2-ра унгарска, 8-ма италианска и 3-та румънска армии щели да поемат отбраната по реката, западно от Сталинград. Защищавана от тази маневра, армейска група А щяла да се придвижи покрай долната част на Дон, близо до Ростов, заедно с 1-ва танкова армия начело. След като пристигнала до Дон, към нея щяла да се присъедини 17-та армия, която щяла да бъде последвана от 11-та армия, като тя щяла да пристигне, щом завоюва Крим.

На 8 май 1942 г. 11-та армия, командвана от генерал Фон Манщайн, започнала отново кримската кампания. Керч бил превзет на 15 май, а Севастопол паднал в края на юни след едномесечна обсада. Били пленени над 250 000 души. Руснаците предприели масивна офанзива от двете страни на Харков на 12 май. Но след първоначалните победи, армейска група В започнала контраатака и руснаците се

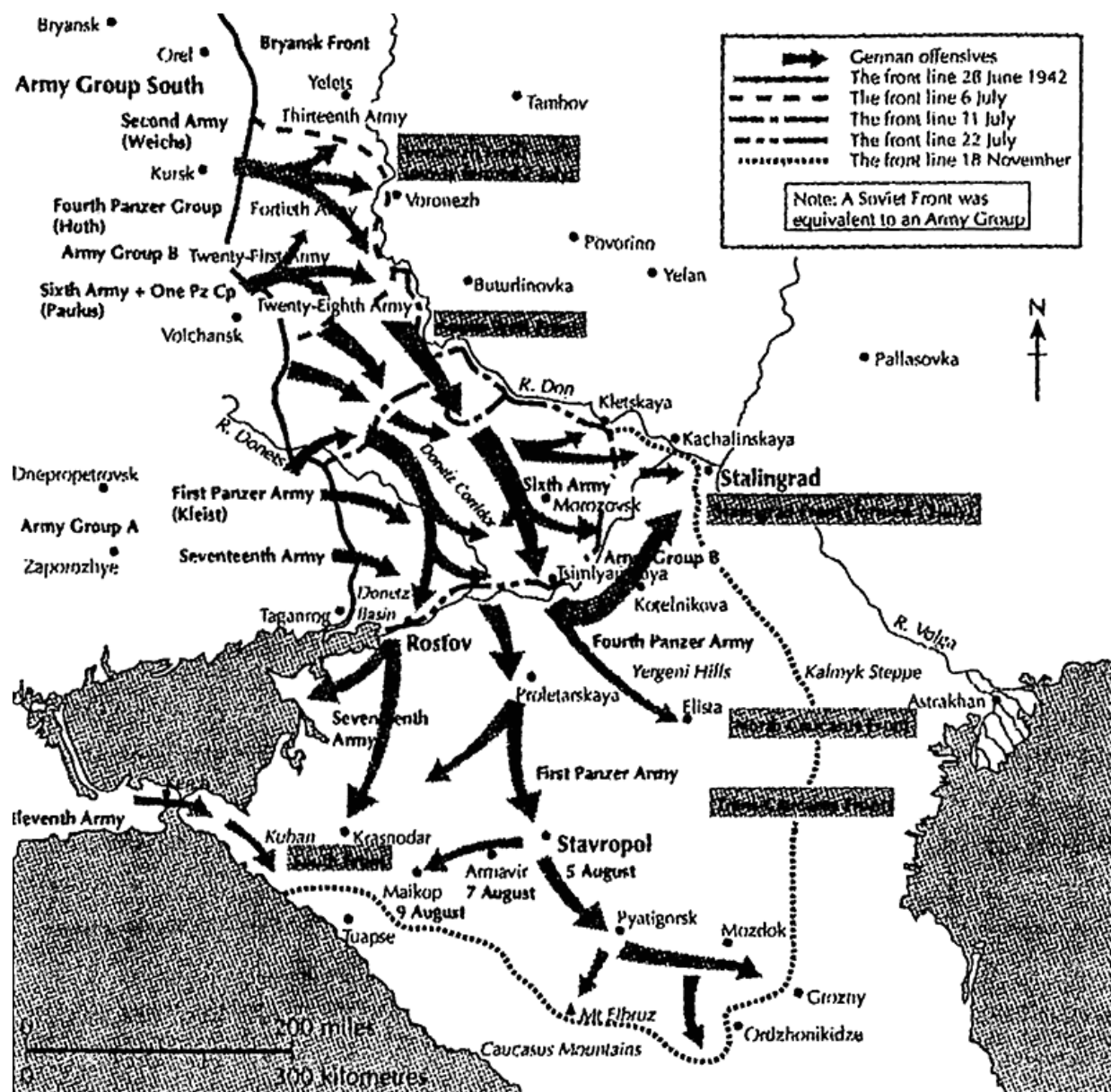

предали близо до Изюм на 26 май. Германците пленили още 240 000 души, 2026 оръдия и 1249 танка.

Следователно сталинградската кампания била отложена до 28 юни. За една седмица 4-та танкова дивизия и 2-ра армия стигнали до Воронеж, докато 6-та армия се придвижвала на юг. 4-та танкова дивизия също се придвижила на юг по поречието на Дон, а 6-та армия я покривала. След няколко дни армейска група А тръгнала към Кавказ.

На 17 юли руснаците евакуирали Ворошиловград северно от Ростов, и се отдръпнали на югоизток, последвани от 17-а армия, докато тогава 1-ва танкова дивизия пресякла река Донец при Каменск. Сега Хитлер направил съдбоносна промяна в своите планове. Смятайки, че 1-ва танкова армия нямала достатъчно сила да форсира река Дон, той наредил на генерал Хот да премести своята 4-та танкова армия в нейно подкрепление, като оставил 6-та армия, командвана от Фон Паулус, сама да превземе Сталинград. Халдер се възпротивил, че без 4-та танкова дивизия отпред, 6-та армия щяла да бъде прекалено слаба, което щяло да даде достатъчно време на руснаците да засилят отбраната на Сталинград. Но Хитлер не променил мнението си.

Събитията, които последвали, сякаш оправдавали промените в плана. На 19 юли, войските на Хот завзели предмостовото укрепление над долен Дон в Цимлянская. След три дни Ростов паднал в ръцете на 1-ва танкова армия, а 17-а армия пресякла река Дон на четири места. 6-та армия също напредвала и на 24 юли стигнала до брега на река Дон, западно от Сталинград.

Настроенията на Хитлер обаче ставали непредсказуеми. На бурна среща, проведена на 23 юли, той обвинил началник-щаба си за объркването около Ростов от двете танкови армии. „Ситуацията става все по-нетърпима — написал Халдер. — Няма място за сериозна работа. Така наречено «водачество» се изразява в патологически реакции, основани на моментни впечатления и в липса на разбиране относно отношение на командната машина и нейните възможности.“

Въпреки всичко кавказката кампания напредвала. Към края на юли 4-та танкова армия завзела Пролетарская и отцепила основния железопътен възел на северозапад към Сталинград. По на юг 4-та

танкова армия, 17-та армия и 4-та румънска армия напредвали, като не срещали никакво съпротивление от руснаците.

Но 6-та армия изпитвала недостиг на петрол, амуниции и оръжия, а трябвало да пресече Дон. Затова Хитлер направил още една промяна в разположението на войските си. На 30 юли той казал на генералите си, че „съдбата на Кавказ ще се реши в Сталинград и заради важността на начинанието трябва да се отклонят войски от армейска група А към армейска група В... Така че 1-ва танкова армия трябва веднага да се придвижи на юг и югозапад и да пресече пътя на врага, който вече бил изтласкван от река Дон преди да стигне до Кавказ.“

Халдер отбелязал: „Това е безсмислено. Врагът си спасява живота и ще бъде в Северен Кавказ много преди бронираната ни бойна сила да стигне там, а после ние ще се изправим пред едно голямо струпване на войски по вражеския фронт.“

На 1 август съгласно инструкциите на Хитлер, 4-та танкова армия била върната към армейска група В и ѝ било наредено да се придвижи покрай железопътната линия Новоросийск-Сталинград. Отначало те се сблъскали с малка съпротива и стигнали до Котелниково, на 100 мили от Сталинград. Но после съпротивлението увеличавало силата си и на 9 август те били принудени усилено да се отбраняват.

Междувременно 6-та армия превзела Калач и пресякла Дон. На 23 август тя стигнала до Волга и окупира северните покрайнини на Сталинград. После затворила пространството между Дон и Волга, северно от града и на 2 септември се свързала с Хот и неговата 4-та танкова армия в Котелниково. След 10 дни Фон Паулус получил заповед с щурм да превземе Сталинград.

Дотогава армейска група А превзела петролните полета на Майкоп и стигнала до Кавказките планини. Но не могла да продължи, защото не ѝ достигнал петролът. „Но, — допълнил командирът ѝ генерал Евалд фон Клайст, — това не беше единствената причина за провала. Ние можехме да достигнем целта си, ако моите сили не бяха изтегляни в подкрепа на атаката при Сталинград. Освен част от моторизираните си войски, аз трябваше да дам и противовъздушните си сили, с изключение на разузнавателните ми ескадрони.“

Една от причините, заради която Хитлер искал да превземе Сталинград, била символична, защото градът носел името на смъртния му враг. Това естествено омаловажавало всички трудности за

изпълнението на тази задача. Голям индустриален център с половин милион жители, Сталинград се простирал на 18 мили по западния бряг на река Волга. На изток реката се спускала по няколко канала, създадени от острови. Ако немците можеха да построят мостове над тях и да обсадят града от изток, тогава било въпрос на време да се подчини гарнизонът. Вместо това Хитлер настоял градът да се превземе с фронтална атака.

Битката започнала на 15 септември и след седмица немците стигнали до центъра на града. До 27 септември проникнали в индустриалната зона на северното предградие и пленили „Железните хълмове“. След два дни те били отблъснати от твърда руска контраатака. Дошли подкрепления и на 4 октомври, подкрепена от танкове и бомбардировачи, атаката била подновена. След 10-дневна жестока битка, немската 6-та армия била напълно изтощена.

Хитлер наредил промяна в тактиката. Нападенията щели да се прекратят, докато градът щял да бъде систематично разрушаван от бомби и снаряди. Но това само сравнило сградите със земята, превръщайки ги в баластра, по-лесна за отбрана. Сега спечелената земя можела да се измерва в ярдове. Понеже битката ставала все по-отчаяна над и под земята, немците я описали като „мишата война“^[4].

На 9 ноември Хитлер настоял „да не се предава нито ярд земя в ръцете на врага“. Последната атака била проведена след три дни, когато бил достигнат крайречният бряг южно от града. В средата на ноември освен че се биела за Сталинград, 6-та армия контролирала и пространството между Волга и Дон, както и територията от Дон до Клетская. Оттам до немската 2-ра армия във Воронеж фронтът бил отбраняван от 3-та румънска, 8-ма италианска и 2-ра унгарска армия. Под Сталинград била разположена 4-та румънска армия, която трябвало да пази хълмовете Ергени, докато в тила ѝ 4-та танкова армия била снабдявана с нови запаси в Котелниково.

Руският командир, маршал Георги Жуков, решил да проведе две масивни контраофанзиви от двете страни на Сталинград. На 19 ноември армията на генерал Константин Рокосовски, предвождана от 3 бронирани и 4 кавалерийски корпуса, следвани от 21 пехотни дивизии, унищожила румънската отбранителна позиция при Дон между Клетская и Серафимович. Неговото ляво крило обаче било отблъснато от 6-та немска армия, докато се опитвало да се придвижи между Дон и Волга.

На следващия ден по-малката армия на генерал Ерьоменко от 2 бронирани корпуса и 9 пехотни дивизии разбили румънците при хълмовете Ергени.

На 22 ноември силите на Ерьоменко се събрали със силите на Рокосовски близо до Калач. 6-та армия от 270 000 души, от които 70 000 цивилни, била обградена. Но не всичко било изгубено. Понеже руснаците били неорганизирани, Фон Паулус можел да се спаси „по всяко време през следващата седмица“, написал военният историк генерал-майор Дж. Ф. С. Фюлер.

Скептичният Халдер бил освободен от поста си в края на септември. Генерал Зайцлер, неговият заместник, настоявал пред Хитлер да нареди на Фон Паулус да си пробие път с борба. Но Хитлер не го послушал. Райхсмаршалът Херман Гьоринг го уверил, че самолетите на „Луфтвафе“ могат да пренасят по въздуха по 500 тона продукти на ден, за да снабдяват 6-та армия и да осигурят оцеляването ѝ. Затова на 24 ноември фюрерът казал на Фон Паулус да „заеме позиция, защитена от всички страни“ и да чака подкрепления.

Задачата да отреже коридора през Сталинград била дадена на Фон Манщайн. Но с това нямали намерение да позволят на Фон Паулус да се оттегли, а по-скоро искали да стабилизират фронта при Сталинград. За да постигне невероятната си цел, Фон Манщайн получил командването на новосформираната армейска донска група, която включвала 6-та танкова армия, 4-та танкова армия, 3-та румънска армия и 4-та румънска армия.

Силно повлиян от Хитлер, планът на Фон Манщайн бил да разгърне 4-та танкова армия по пътя Котелниково-Сталинград, да победи Ерьоменко, а после да завие към фланга на Рокосовски, докато Фон Паулус предприеме едновременно атака от Сталинград. Тогава той щял да използва армейската група на генерал Холид от немски подкрепления и остатъците от 3-та румънска армия, за да атакува десния фланг на армията на Рокосовски.

Атаката започнала на 12 септември. След 9 дни 4-та танкова армия била на 30 мили от тъй наречената „позиция, защитена от всички страни“ на Фон Паулус. Руската армия на север, командвана от генерал Николай Ватутин, проникнала между армейската група на Холид и съседната 8-ма италианска армия. Понеже се появила опасност 4-та танкова армия да бъде напълно отрязана, Фон Манщайн наредил на

Фон Паулус да се измъкне за едно денонощие, но това било невъзможно, защото танковете му имали бензин само за още 20 мили. После неговите генерали настоявали да изостави транспорта си. Но без директна заповед от Хитлер, той не можел да помръдне. На Коледа донската армейска група била в пълно отстъпление и съдбата на 6-та армия била решена.

На 29 декември Хитлер бил информиран, че 6-та армия изчерпвала продуктите си. Противно на уверенията на Гьоринг, самолетите можели да доставят едва 200 тона доставки на ден. Дневните нужди пък били за 700 тона продукти на ден, а тези цифри щели да се удвоят, когато всички резерви бъдели изчерпани. Независимо от всичко, Хитлер бил непоклатим: 6-та армия трябвало да издържи там до пролетта.

През този ден Зайцлер убедил Хитлер да оттегли армейска група А от Кавказ. Понеже през това време Фон Манщайн се борел да държи коридора открит, тя пристигнала навреме, пресичайки Дон на 22 януари 1943 г. В края на месеца донският фронт бил разбит и само пространство от 200 мили разделяло левия фланг на армията на Фон Манщайн във Ворошиловград от 2-ра немска армия във Воронеж.

Условията в Сталинград вече били отчайващи. Тъй като самолетните доставки били само 100 тона продукти на ден, имало недостиг на храна, лекарства, петрол и амуниции. Тифът и дизентерията убили хиляди. А студът под минус 28°C, още повече.

На 8 януари Рокосовски предложил на немците да се предадат. Той обещал, че с тези, които го направят, ще се отнасят много добре. Фон Паулус искал да се подчини. Имало малка надежда за освобождение, а той знаел, че руснаците готвят масирана атака. Затова изпратил телеграма на Хитлер, изисквайки „свобода в действията“. Отговорът на фюрера бил, че Фон Паулус трябвало да издържи до февруари, когато танковите дивизии, вече на път от Франция, щели да направят опит за пробив. Това било просто една мечта.

След два дни Рокосовски наредил масирана атака. Летището Питомник, на 14 мили от центъра на града, паднало в руски ръце на 14 януари, подтиквайки Фон Паулус да докладва, че хората му не издържат повече. „Капитулацията е невъзможна — отговорил Хитлер. — 6-та армия ще изпълни историческия си дълг в Сталинград до последния човек, за да възстанови Източния фронт.“

Последното немско летище било пленено на 25 януари, а след това позициите на 6-та армия били ограничени до две долини, едната северно, а другата южно от града. Фон Паулус бил в южната, заедно с щаба си, в партера на един Универмаг (универсален магазин). Толкова били намалели запасите от храна и вода, че той забранил да се раздават дори на ранените и болните, вече около 30 000 души.

На 30 януари Фон Паулус се движел по инерция. „Флагът със свастиката още се вее високо над Сталинград — докладвал той. — Дали нашата битка може да бъде пример за бъдещите поколения, че Германия никога не капитулира, дори когато е в безнадеждна ситуация, защото накрая винаги излиза победител.“

На следващия ден, за да затвърди решителността на Фон Паулус, Хитлер го повишил в чин фелдмаршал, но това не променило нещата. Този следобед щабът на 6-та армия изпратил последното си радиосъобщение: „Руснаците са пред бункера ни. Ние разрушаваме поста си.“ После Фон Паулус се предал, въпреки че войските му на северната позиция, командвана от генерал Стрекер, продължили да се съпротивляват още две денонощия.

Първата реакция на Хитлер била да сравни 6-та армия с 300-те герои в Термопилите, защото тя показала на света „истинския дух на националсоциалистическа Германия и лоялността си към фюрера“. След това се разгневил срещу предателството на Фон Паулус. „Това ме нарани така дълбоко, — казвал той, — защото героизмът на толкова много войници е обезличен от безхарактерността на един слабак.“

Съдбата на 6-та армия била уникална, понеже жертвите, които дала били абсолютни: 110 000 били вече мъртви; 34 000 ранени и болни били евакуирани по въздуха, останалите 91 000 хиляди войници и 40 000 цивилни били пленени. Само около 5000 видели Германия отново.

Другите загуби били 500 самолета, танкове и транспортни превозни средства, артилерия, малки оръдия и минохвъргачки. И всичко това станало, защото гениалният аматьор Хитлер, с мания за величие, иззел от генералите си ролята да се води война по правилата.

ГУУС ГРИЙН

Двудневната битка за статуквото на териториите Даруин и Гуус Грийн (28–29.05.1982 г.) по време на Фолкландската война приключила с победа за англичаните. Тази битка била едно ненужно събитие,

състояло се повече заради политически, отколкото заради стратегически причини. Тя оставила на бойното поле 15 жертви от парашутния полк и 2-ри батальон, плюс 2-ма убити от други военни части, включително адютантът и командващият офицер.

Вражеските действия започнали два месеца по-рано, когато за да отклони вниманието от вътрешните политически вълнения чрез уреждането на дългогодишен териториален спор, аржентинската управляваща хунта наредила нападение срещу Фолкландските острови (Малвинските острови), владение на британците от 1833 г. Сутринта на 2 април аржентинските военни части акостирали до пристанището Стенли, столица на островите, и след кратка престрелка Рекс Хънт, губернаторът на островите, наредил на гарнизона на кралската пехота да се предаде.

За няколко дни един военноморски отряд със специална мисия отплавал от Портсмут, за да си възвърне островите обратно. Той имал на разположение 2 самолетоносача, 9 унищожителя и фрегати, голям брой кораби в подкрепление и 2 военни транспортни кораби „Канбера“, с 3 военни бригади на борда. Докато стигнали до Фолкландските острови в края на април, към тях се присъединили още подкрепления от 2-ри и 3-ти батальони, парашутен полк, 7 разрушителя и фрегати, включително и голям брой допълнителни морски съдове.

Отначало всичко вървяло добре. На 25 април смесени сили от САС, СКУ (Специални корабни услуги) и кралските пехотинци, подкрепени от корабите на кралската флота, си възвърнали собствеността над Южна Джорджия на югозапад от основния архипелаг. След седмица британската ядрена подводница „Завоевателят“ потопила аржентинския военен крайцер „Генерал Белграно“, независимо че се намирал на 40 мили югозападно от британската зона, простираща се на 200 мили около островите. На 4 май обаче аржентинците нанесли ответен удар, когато една противокорабна ракета „Екзосе“, изстреляна от френския самолет „Супер Етандар“, разбила разрушителя „Шефийлд“, който потънал.

На 21 май без никаква съпротива бил изграден военен плацдарм във водите на Сан Карлос, западно от главния остров Източен Фолкланд. Но денят не минал безпроблемно. „Арден“, фрегатата, охраняваща акостирането, била потопена от бомби, а други два кораба били сериозно увредени. На 24 май втора фрегатата „Антилопа“ била

загубена, а на следващия ден унищожителят „Ковънтри“ и контейнерният кораб „Атлантик Конвейор“ били потопени. Загубата на контейнерния кораб бил сериозен удар, понеже с него били унищожени 6 от общо 10 хеликоптера „Уесекс“ и 3 от 4-те огромни хеликоптера „Чинук“, от които зависело разрушаването на бреговия плацдарм.

Тогава преляла и последната капка за британското правителство, което и без това било притеснено, че публичната подкрепа за тази война намалявала, а ООН можела да поиска прекратяване на огъня, преди войските им да са пристигнали в пристанището Стенли. Една битка за повдигане на бойния дух, била крайно необходима, и то колкото може по-скоро. На 26 май по решение на военното министерство бригадирът Джулиън Томпсън, командващ 3-та военна бригада, получил заповед да нападне и въвлече в битка аржентинците.

Очевидната мишена бил вражеският гарнизон на териториите на двете колонии-близнаци Дарвин и Гуус Грийн, на 13 мили южно от Сан Карлос, в тесния провлак, който свързвал Лафония с Източен Фолкланд. Успешната атака щяла да бъде голямо предимство, понеже така британците щели да вземат контрола върху близкото летище, откъдето излитали аржентинските самолети „Пукара“ за наземни нападения. А освен това щели да освободят и 120-те пленници от кметството на Гуус Грийн.

Томпсън обаче бил против тази идея, защото била стратегически неприложима: веднага щом пристанището Стенли паднело, Гуус Грийн също щял да падне. Той предпочитал да остави една малка войска да защитава провлака, докато той с останалите си войници се отправи към Маунт Кент, където била идеалната позиция за нападение срещу столицата. Генерал-майор Ричард Трант, неговият военен началник в Лондон, отговорил, че няма проблем, но първо трябвало да се превземе Гуус Грийн. „Ако някога е имало битка между политици, — написал Макс Хейстингс, съавтор на книгата «Битките при Фолкланд», — то тя е била Гуус Грийн.“

Томпсън събрал командирите си да им връчи заповедите. 45-ти военен отряд от кралската пехота и 3-ти парашутен полк щели да започнат пробива от плацдарма пеша, придвижвайки се към пристанището Стенли през замръзнал торф и заледени тресавища. В същото време 450 души от 2-ри парашутен полк щели да атакуват колониите Дарвин и Гуус Грийн, които според разузнаването били

охранявани от слаб батальон от 400 повикани на задължителна бойна служба войници с нисък боен дух. Парашутните полкове щели да бъдат подкрепени само от 3 оръдия, които щели да бъдат спуснати с наличните хеликоптери.

Командващият 2-ри парашутен полк, полковник Хърбърт „Х“ Джоунс, бил болезнено амбициозен. Роден в семейство от островната западна част, той получил образованието си в Итън. Преди да се присъедини към парашутистите през 1980 г., той изкарал войнишката си служба в девонския и дорсетския полкове. На 42 години, това било първото му бойно участие и той искал да даде най-доброто от себе си. Информирани от старшият артилерист, че би било по-добре за Томпсън да задържи атаката, като настоява за допълнителна подкрепа, Джоунс отговорил: „Няма да задържам нищо!“

За да подкрепи атаката, майор Крис Кийбъл, заместникът на Джоунс, помолил за няколко леки танка „Скорпион“ и „Скимитар“. Молбата му била отхвърлена, защото не достигали доставките на петрол и защото танковете нямало да могат да се придвижват по този труден терен. Същите причини били изтъкнати и когато камионите „Волво“ изоставили 6 от 8-те тежки минохвъргачки, които трябвало да бъдат в подкрепление на парашутните полкове. Покриващият огън щял да бъде осигуряван от оръдията на фрегата „Стрела“, докато морските удари щели да започнат приземи на 28 май.

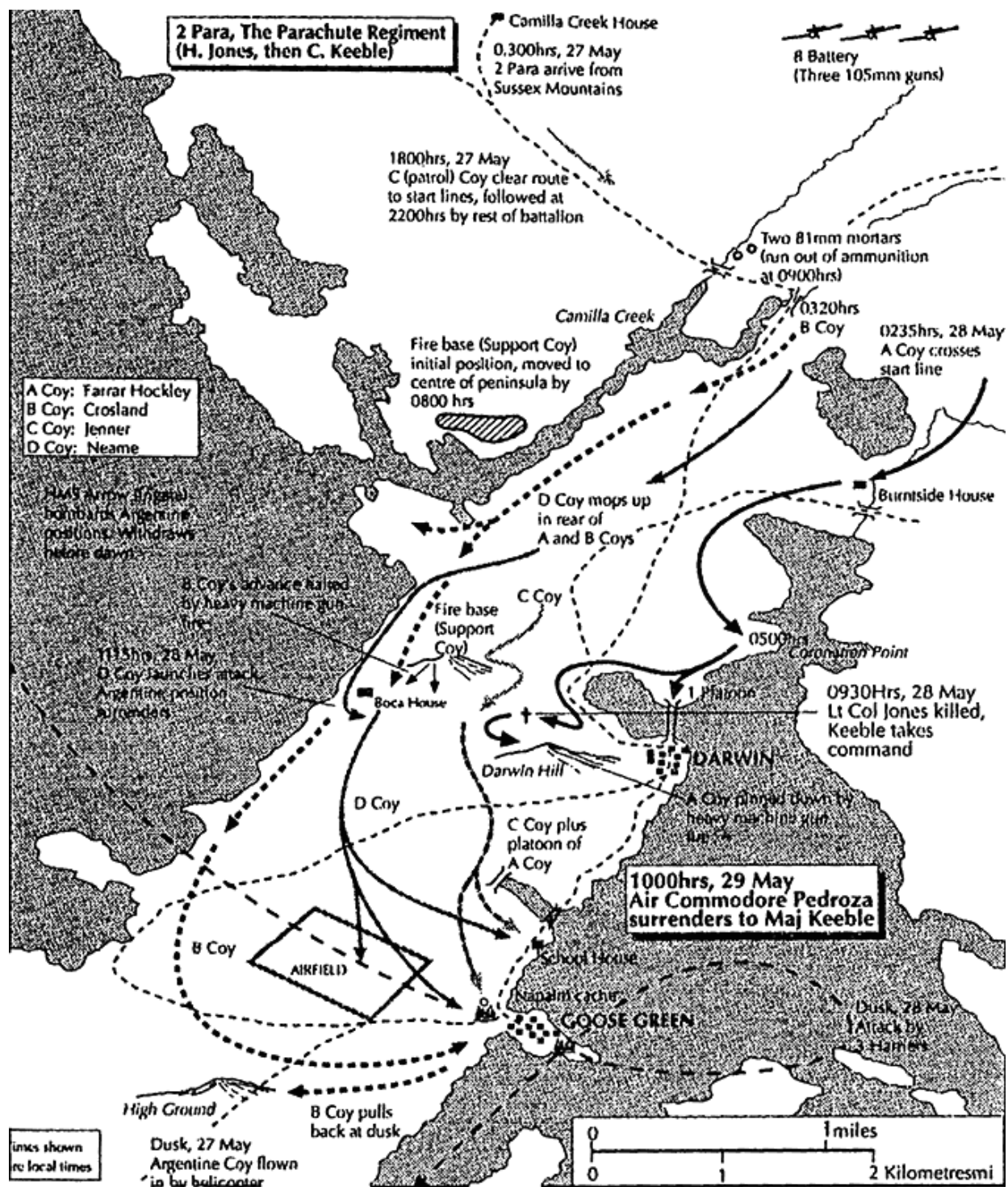
Сутринта на 27 май, измръзнали и изтощени, в пълно бойно снаряжение парашутистите се подслонили в къщата при тесния залив Камила на 4 мили северно от аржентинските позиции. Планът бил да почиват през деня и да атакуват през нощта. Но нещата се объркали, щом се разсъмнало, когато мъжете чули репортаж по радио BBC, че „парашутен батальон е на позиция, готов да нападне Дарвин и Гуус Грийн“.

Джоунс бил бесен, че изтекла такава важна информация и казал на кореспондента от BBC, който придружавал батальона, че щял да даде под съд министъра на отбраната, ако дори един негов човек загинел в предстоящата битка. После разположил батальона си на широка отбранителна площ, за да посрещне вражеските въздушни и артилерийски атаки. Никой не дошъл и нищо не се случило, но хората му прекарвали още един ден на открито. Още по-застрашително последствие от ненавременния репортаж на BBC било решението,

което взел генерал-майор Марио Менендез, аржентинският командващ във Фолкланд, да изпрати допълнителни подкрепления от стратегическите си резерви в гарнизона на Дарвин и Гуус Грийн. Те пристигнали на следващата сутрин.

Атаката на парашутистите от 2-ри парашутен полк започнала призори на 28 май. Рота А атакувала първа защитниците на къщата „Бърнтсайд“ на източния вход на провлака. След жестока престрелка, аржентинците избягали, оставяйки след себе си двама убити от своите и четирима ужасени, но невредими цивилни граждани. Сутринта рота А стигнала до втората си цел, „Коронейшън Пойнт“, който гледал към Дарвин. Командирът на рота А майор Дайър Фара-Хокли изпратил съобщение по радиото с молба да продължи. Но Джоунс, който бил на неколкостотин ярда назад, му казал да изчака, за да огледа лично положението. Когато съвсем се развиделило, рота А не отстъпила от позициите си. Накрая Джоунс пристигнал и ротата продължила.

Рота Б пък срещнала по-сериозна съпротива при придвижването си по западната страна на провлака. Те прочиствали една по една вражеските позиции с гранати и стрелба. За съжаление няколко от вражеските постове били пропуснати и открили огън в гърба им. Затова рота Д трябвало да обезвреди тези постове, вместо да мине през рота Б.

През деня несигурността на позициите на парашутистите била очевидна. Хванати на открито от агресивна и добре въоръжена вражеска армия, всички предни роти били подложени на силен огън от артилерия и минохвъргачки. Когато два взвода от рота А се опитали да

се придвижат, те били заковани на място от картечни изстрели от хълмовете Дарвин. „Светлината се появяваше бързо и врагът лесно откриваше мишените си и насочваше срещу тях много точен огън, — спомня си лейтенант Клив Ливингстън. — Въпреки че това можеше да е в наша полза, нашият огън предизвикваше солиден отпор срещу нас. Ние спряхме стрелбата. Нашата основна задача беше, като се възползваме от паузите в тяхната стрелба, да избягаме в безопасност.“

После Фара-Хокли се опитал да разположи един от взводовете си за флангова атака, но положението било безнадеждно. Редниците Аболс и Приор се спуснали да спасят един от ранените си другари, редник Уоръл, но като се връщали, редник Приор бил ранен. Редник Хардман след това отишъл да помогне на Аболс да го спаси. Те били на няколко ярда от безопасността, когато втори куршум ударил Приор в главата. Оставяйки тялото му под прикритие, Аболс и Хардман пак се върнали, за да донесат Уоръл. За тази невероятна храброст Аболс бил награден с медал за особени бойни заслуги.

Рота Б се сблъсквала със същите проблеми, защото в тях се прицелвали аржентинците от бойните позиции до къщата „Бока“ северозападно от Дарвин. „Те имаха по-голям обхват на обстрела, — написал майор Джон Кросланд, командир на ротата. — Ние не можехме да се придвижим по откритото пространство, за да вземем под прицел техните картечници, освен това след петчасов интензивен бой, запасите ни от амуниции бяха на свършване.“

До момента 2-те минохвъргачки изстреляли всичките си амуниции, докато 3-те оръдия привършвали снарядите. Още по-лошо било, че фрегатата „Стрела“ трябвало да се върне обратно на безопасно място около Сан Карлос, където да хвърли котва. Освен това разрушителните ракети не могли да се изстрелят заради гъстата мъгла.

Ситуацията ставала отчайваща. Намирайки се под прикритие близо до Фара-Хокли, Джоунс осъзнал, че хълмовете Дарвин трябвало да бъдат укрепени, преди да продължи придвижването. „Дайър, — казал той, — трябва да превземеш тази издатина.“

Фара-Хокли веднага тръгнал напред със своите 16 мъже, включително и заместника му, капитан Крис Дент. Докато се изкачвали по хълма, към тях се присъединил адютантът на Джоунс, капитан Дейвид Ууд. По-късно срещу тях избухнала огнена буря, като първо

Дент, а после Ууд и Хардман били убити. Фара-Хокли и оцелелите едва се довели до прикритието.

Там срещнали артилерийския командир майор Тони Райс. „За бога, елате по-бързо — настоял той. — Полковникът зави сам зад ъгъла.“ Въръжен с автомат „Стърлинг“ и заедно със сержант Норман и ефрейтор Бересфорд, Джоунс щурмувал дерето срещу вражеските картечни позиции. След няколко секунди той бил улучен във врата и смъртоносно ранен от куршум, изстрелян от хълма зад него.

Всичко това било напълно ненужно, понеже картечниците и ракетите вече накарали вражеските позиции, разположени на хълмовете Дарвин, да замлъкнат. Появило се и бялото знаме. 76-ма аржентинци били пленени, като 39 от тях били ранени.

След няколко минути в отговор на спешна молба от щаба на 2-ри парашутен полк, да бъде евакуиран убитият Джоунс, разузнавателният хеликоптер, приближавайки се към хълмовете Дарвин, за да го вземе, бил взривен от ракета, изстреляна в небето от самолет „Пукара“. Пилотът от кралската флота починал на място.

ГЕРОЯТ НА МОМЧЕТАТА

Полковник „Х“ Джоунс бил един от единствените двама мъже, наградени с Кръста Виктория по време на Фолкландската война. Но именно той спечелил вестникарското внимание. Вестник „Сън“ го описал като британски герой, а самотният му щурм срещу вражеската картечница станал традиционен пример за авантюристично командване.

Някои армейски офицери не били лесно убедени, спорейки с известно основание, че командирът на батальона нямал работа да щурмува на откритото бойно поле по такъв безразсъден начин. Той бил отговорен за хората си, а не да се домогва до някаква съмнителна бойна слава. Получило се така и заради това, че неговият адютант капитан Ууд, бил убит.

Майор Кийбъл, неговият заместник, бил по-великодушен. Той обяснил, че Джоунс постъпил така, понеже батальонът му загубил способността си да маневрира тактически, изправяйки се лице в лице с интензивната стрелба. Джоунс усетил отговорността си да направи пробив в безизходицата. Кийбъл казал: „Той просто направи това, което искаше от батальона да направи.“

Но героизмът на Джоунс не оказал незабавен ефект върху хода на битката. Развълнувани от примера му, неговите хора не скочили да смажат вражеските позиции. Тази задача била изпълнена по-късно от картечния огън и ракетните изстрели. Но ако той е възнамерявал да въодушеви батальона да се бие, то тогава смъртта му не била напразна. Макс Хейстингс написал: „Невъзможно е да се повярва, че ако е трябвало да започне всичко отначало, Джоунс пак е щял да избере този начин.“

Рота В все още била блокирана при къщата „Бока“. Още преди смъртта на Джоунс, осъзнавайки необходимостта от маневра по фланговете, майор Кийбъл (поел командването след раняването на Джоунс) наредил на подкрепящата рота с ракетите „Милан“ и картечен огън да помогнат при атаката. Ракетите „Милан“ били изстреляни по аржентинците, предизвиквайки драматичен ефект. Възползвайки се от объркването на врага, Кийбъл разпоредил рота Д да се подслони под прикритието на брега. После към обяд, прикрита от концентрираната стрелба, изстрелвана от рота Б, рота Д се спуснала към аржентинските позиции и взела 97 пленници.

Кийбъл казал на Фара-Хокли да се придвижи към Гуус Грийн с подкрепата на рота С. Отговорът бил, че е невъзможно. Хълмовете Дарвин трябвало да се защитят при евентуална контраатака, а предвид жертвите на рота А, той можел да разполага само с 3-ти взвод. Това трябвало да свърши работа и понеже рота С вече заобиколила хълма, в Дарвин трябвало да се изпрати патрул, който с няколко гранати да измъкне защитниците навън.

Но битката още не била приключила. Тъй като рота С се придвижила по източната страна на провлака, а роти Б и Д се придвижвали от запад, отбраната около Гуус Грийн и близкото летище, открила огън срещу тях. Отбраната разполагала с „ужасяващата комбинация от артилерия, минохвъргачки, картечници и противовъздушна отбрана“, спомня си лейтенант Ливингстън, докато със своите мъже се придвижвал към едно училище източно от летището. „Нямаше никакво прикритие. Трудно беше да се повярва, че срещу този стабилен огън може да се издържи дълго. Но беше истина.“

Майор Кийбъл бил хванат на открито в капан от телена мрежа и към него се излял поток от куршуми. „Помислих, че губя контрол. Не

защото бях уплашен, а защото бях шефът, който трябваше да овладее атаката.“

За да направи пробив в положението, рота Б покрай летището се приближила към Гуус Грийн от югозапад, докато през това време роти С и Д заедно атакували училището северно от колонията. След кратка престрелка се появило бяло знаме. Лейтенант Джим Бари от рота Д тръгнал да приеме капитулацията, но бил убит от пушечен изстрел. Вбесени, парашутистите изстреляли ракети, противовъздушни снаряди и картечен огън срещу сградите, които скоро избухнали в пламъци. Няколко оцелели.

Летището вече било пленено. Неговите оръжия замлъкнали и парашутистите хукнали да убиват. Но докато рота Д заемала нови позиции, била атакувана с бомби от два самолета „Скайхоук“, а после с нападъм и ракети от два самолета „Пукара“. Но експлозивите и бомбите избухнали далеч от целта. Първият самолет „Пукара“ бил свален от ракета „земя-въздух“, а вторият — от оръдеен огън.

Преди да се мръкне, на помощ на англичаните дошли 3 унищожителя. Техните бомби унищожили аржентинските оръдия и стрелкови позиции, предизвиквайки отслабване на вражеския огън. Настъпването на нощта било добре дошло за бранителите. Аржентински хеликоптер „Чинук“ и 6 хеликоптера „Хюи“ се приземили южно от колонията и докарали допълнителна рота в подкрепление. Кийбъл в отговор на това насочил директен артилерийски огън и наредил на рота Б да тръгне на юг, за да спре придвижването им. Това накарало плашливите аржентинци да се спуснат към хълмовете за прикритие. Те били заловени през следващите дни от патрули, формирани от парашутистите, 1-ви батальон и 7-ми стрелкови гуркски полк.

Но най-здравата вражеска позиция около Гуус Грийн оставала непокътната, парашутистите вече били изтощени, амунициите им намалявали, а числеността им се стопявала. За да си починат, Кийбъл наредил да се отдръпнат от хълма срещу колонията. После се свързал с бригадир Томпсън за подкрепление и допълнителни амуниции. Той обещал да му изпрати 1 рота от кралската флота, още 3 оръдия, 6 минохвъргачки и много амуниции. Освен това и 2 хеликоптера за евакуиране на жертвите под прикритието на нощта.

Получавайки уверението на Томпсън, че ако е нужно колониите могат да бъдат унищожени, Кийбъл смятал да предложи на врага да се предаде. В случай на отказ той бил подготвен за разрушителна бомбардировка.

Призори били изпратени двама аржентински пленници при аржентинците с писмо от Кийбъл, написано на испански. В него той информирал аржентинския гарнизонен командир Уилсон Доено Педроза, че е обграден и трябва да освободи всички цивилни заложници, а после да капитулира.

Пленниците се върнали с отговора, че Педроза се е съгласил за среща. Тя се състояла в една долина в периферията на летището и в нея взели участие Кийбъл, придружаван от трима офицери и двама военни кореспонденти и Педроза, заедно с аржентински морски офицер и командира на армията в Гуус Грийн, полковник Итало Пиоджи. Педроза се съгласил да освободи цивилните заложници, но щял да капитулира само след съвет със старшите си офицери и ако това бъде направено с чест и достойнство. Кийбъл се съгласил.

Връщайки се в Гуус Грийн, Педроза уведомил за намеренията си генерал Менендес. Той трябвало да действа, както намери за добре, бил отговорът. Педроза така и направил, заставайки начело на колона от 150 души. Пред погледа на англичаните те се наредили в квадрат, изслушали реч на Педроза и запели националния химн. Накрая положили пушките си на земята. Понеже Кийбъл се приближил да вземе пистолета на Педроза, забелязал, че всички пленници били от аржентинските военновъздушни сили. По-късно още една колона от три редици, наредени в дълбочина, се появила от колониите. Това бил полковник Пиоджи, придружен от 900 души. Невероятно е, че 2-ра парашутна бригада съкрушила вражеска сила, три пъти по-голяма от нейната. Общо били пленени 1200 души, 50 аржентинци били убити, а много други — ранени. 2-ри парашутен полк дал 17 убити и 35 ранени.

Прибързана и ненужна, акцията срещу по-многобройната и укрепена отбрана на Гуус Грийн служи за урок на политиците, които се опитват да се месят във военните действия. Ако не били бойните способности на 2-ри парашутен полк, те могли да претърпят огромна катастрофа.

---

[1] По-известна като битката при Банокбърн. — Бел. Dave ↑

[2] Всъщност Карлайл (от англ. Carlisle). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[3] Произнася се Мажино (от фр. Maginot). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[4] „Войната на плъховете“ (от нем. Rattenkrieg). — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 4

ПРЕКАЛЕНА УВЕРЕНОСТ

Една стара пословица казва: „Дори врагът да ти изглежда като мишка, ти го гледай сякаш е лъв.“ С други думи: никога не подценявай дори най-примитивния и очевидно беззащитен враг. Далновиден съвет. Но много често във военната история той бил пренебрегван, като в случая пословицата „Този, който е сигурен, не е в безопасност“ е особено подходяща. Защото чувството за сигурност много пъти прави армията небрежна и незабелязваща потенциалната опасност.

Но какво всъщност поражда прекалената увереност? Много често тя се дължи на вроденото чувство за расово превъзходство: от следващите шест примера пет показват как бялата индоевропейска раса подценява средноизточната, индианската, африканската и азиатската раси като враг. Дори изключението в примера за римските легиони в битката с немските племена в Тевтонския лес спазва стереотипа, в който побеждаващите войски третират опонентите си като варвари.

ТЕВТОНСКИЯТ ЛЕС

Фалшивото чувство за сигурност стои зад поражението, което претърпели три римски легиона от войните черучи^[1] в дълбините на Тевтонския лес през 9 г. сл.Хр. Били минали 5 години от последните проблеми и безпокойства и Квинтилий Вар, римският командир, погрешно предположил, че на немските племена в Римската империя вече им липсвала дори нагласата за бунт. А неговите войски станали изнежени и самодоволни.

Първоначалното завладяване на Германия от Римската империя било опит да се установят по-сигурни граници на тази територия. Побеждавайки врага си Марк Антоний в морската битка при Акциум през 31 г. пр.Хр., император Октавиан Август станал владетел на империя от Атлантическия океан до река Ефрат, от Северно море до пустинята Сахара. Но нито една граница на империята не била така уязвима, както северната. Простирайки се от устието на Рейн до

западните склонове на планините Юра и след това на юг, между Ръоне и крайморските Алпи така, че почти докосвала Средиземно море, тя не била пречка за набезите в Северна Италия и Македония от дивите племена, населяващи района на Алпите и река Дунав.

За да се коригира ситуацията, легионите на император Октавиан Август постепенно завладели големи части от територията на днешна Австрия, Швейцария и Бавария. През 12 г. пр.Хр. реките Рейн и Дунав се превърнали в имперската северна граница. Но тя не била идеалната граница, защото двете реки формирали дълбок клин, служещ като кама за нападение в сърцето на империята с връх, насочен към Базел. Немските племена можели по всяко време от клина да атакуват или рейнския, или дунавския район, докато римляните трябвало да отбраняват и двата, принудени да придвижват войските си около двете страни на триъгълника, за да ги укрепят едновременно една от друга.

Императорът решил да заличи този клин, като разшири северната граница на империята с 250 мили източно към река Елба, печелейки така една изравнена и лесна за защита крайречна линия от Хамбург до Виена. Но докато това щяло да направи трансалпийска Галия по-сигурна, още на дневен ред стоял въпросът със защитата по границите на новата буферна зона. Състояща се главно от планини, блата и безкрайни гори, тя била обитавана от полуномадски племена, описвани век по-късно от римския историк Тацит като „хора с огромни тела, синеоки, златокоси, мощни и нетърпеливи при работа и в битки“. Пишейки по време близо до катастрофата, гръцкият географ Страбон отбелязал: „Срещу тези хора недоверието било единствената форма на защита; тези, които им се доверявали, ги сполетявала беда.“

Настъпателната кампания, водена от доведения син на императора Друз, легат на трите Галии, отначало постигнала голям успех. Преминавайки през земите на племената сугамбри^[2], чати^[3], маркомани и херуски, неговите легиони стигнали до река Елба при Магдебург. Когато Друз паднал от коня си и бил убит при завръщането си у дома, неговият по-голям брат Тиберий поел командването и успешно приключил кампанията през 7 г. пр.Хр.

Макар и подчинени на Римската империя, немските племена въобще не били победени и през 1 г. пр.Хр. племето херуски вдигнало бунт. Много племена ги последвали и до 4 г. сл.Хр. ситуацията в Южна Германия била толкова сериозна, че Тиберий трябвало да се върне и

възстанови имперската власт. Кампанията пак преминала успешно, въпреки че успоредните въстания в Панония и Илирия попречили на Тиберий да унищожи напълно племето маркомани, преселило се по-рано от Тюрингия в Бохемия.

Щом Тиберий напуснал Германия и поел към племето маркомани през 6 г. сл.Хр., Квинтилий Вар поел командването на Рейнската армия. Бивш губернатор на Сирия, той се оженил за по-голямата императорска племенница и дължал своите постове повече на етикецията, отколкото на военни заслуги. Един съвременник го описал като „мъж с мек характер и спокоен нрав, със забавено мислене и движения, повече привикнал към мързел, отколкото към бойна служба“.

Въпреки че спокойствието в Германия било възстановено, Квинтилий Вар сгрешил, като предположил, че това щяло да остане така. Той не виждал разликата между енергичните германци и упадъчните сирийци и затова се отнасял към първите с презрение. „Освен да им издава заповеди, сякаш са роби на империята, — написал за него римският историк Дион Касий два века по-късно, — той искал от тях пари, както щял да направи и с подчинените народи.“ Друг критик отбелязал: „Той смятал, че немците били мъже само на външен вид и на думи и че несломните от меча могат да се утешат със закона.“

Основен източник на напрежение била римската практика да се вземат налози и данъци в злато и сребро. Защото, за разлика от Галия, в Германия се произвеждали малко на брой луксозни стоки, които можели да се продадат, за да бъде подсигурен паричният поток обратно към държавата. Племенните вождове били много недоволни, защото скъпоценните метали били използвани за изработката на орнаментите, от които зависело общественото им положение.

За да укрепи римската власт, Вар разполагал с 5 легиона. Два от тях били разставени в Могуняцум^[4] (Майнц), срещу долината на река Майн; другите три били до Минден на река Везер през лятото и в Алисо (днешен Халтерн) при горната част на река Лийп — през зимата.

Лятото минало кротко и през септември Вар се подготвял за зимните си позиции при Алисо. Тогава пристигнали новините за подготвящ се бунт от племената. Той решил да убие два заека с един удар в безуспешен опит да разреши спора.

Вар не знаел, че въстанието било част от много умен план, изготвен от един младеж от племето херуски, на име Арминий, целящ

да примами римляните навътре в гората, където по-лесно щял да ги унищожи. Син на Зигимер, племенния вожд на херуски, Арминий служил в отряд на немските войски, командвани от Тиберий, при бунтовете в Панония и Илирия. Така той наблюдавал отблизо действията на римските войски и видял слабите им места. Добре позната му била нуждата им от широко пространство, където да разположат войските преди военните действия.

Изпратен в щаба на Вар, когато бил на 26 години, Арминий презрял римските си повелители и жадувал за свобода. Освен това искал да отмъсти и на чичо си Сегест, близък поддръжник на Вар, който отказал да го ожени за дъщеря си Туснелда. Неговият заговор, според един тълкувател се базирал на истината „че никой не може да бъде по-лесно победен от безстрашния, а най-голямата катастрофа преживявали самоуверените“.

Сегест научил за заговора и съобщил за него на Вар, съветвайки го да арестува Арминий с другите заговорници. Но Вар не го послушал, виждайки в обвинението на Сегест непочтен опит за разрешаване на стара семейна вражда.

В началото на октомври Вар тръгнал от Минден, начело на 17-ти, 18-ти и 19-ти легион, общо 20 000 души. Той бил придружен от Арминий, докато останалите заговорници от племето служели в свитата му. Толкова незаинтересован бил Вар от възникването на каквито и да било проблеми, че вместо да ги изпрати в Алисо, той позволил на семействата на войниците си да се присъединят към войските, като част от дългото шествие с багажа.

Обходът, който предприели да избегнат лъжливите племенни въстания, отвел римските войски направо в блатата и горите на Тевтонския лес, между реките Емс и Везер. Убеден, че Арминий ще избере тази трудна местност за засада, Сегест пак предупредил Вар. Но опасенията му отново били отхвърлени. На следващия ден Арминий и неговите последователи избягали и били получени първите доклади, че отдалечените римски отряди били посечени. Едва сега Вар повярвал на ужасната истина. Той веднага наредил колоната да тръгне по пътя през Дьоренския проход до Алисо, откъдето щяло да бъде по-лесно.

Но скоро долетели новините, че Алисо бил обсаден и Вар тръгнал към Мюнстер по долното течение на Емс. Докато войските му си пробивали път през непроходимата гора, над тях се извила и буря.

Според Дион Касий, земята станала хлъзгава и „много коварна, върховете на дърветата се огъвали и изправяли, създавайки допълнителен смут“. Вече римляните „не се движели в редици“, а „в безпорядък и в паническо бягство с колесниците и невъоръжени“. Точно този момент избрал Арминий за атака. По цялата колона хората му пращали град от копия, пронизващи компактната маса.

Въпреки всичко римляните отблъснали първите атаки, и то за дълго време, което им позволило да изградят груба ограда от колове. На следващата сутрин, щом повечето колесници изгорели, в „по-организиран строй“ те излезли в откритото поле. Но това било временна отсрочка, защото веднага щом продължили похода си в гората, заобиколила ги отвсякъде, херуските подновили атаките си. Загубите били ужасяващи.

Римляните пак спрели да нощуват. Но щом тръгнали на следващата сутрин, били застигнати от по-силна буря, която не им позволявала „нито да се придвижат напред, нито да застанат на едно място в безопасност, а ги лишила и от способността им да използват оръжията си. Те не можели да държат нито лъковете си, нито копията си, защото кожените им щитове били подгизнали от вода.“

Но още по-важно било, че римляните нямали пространство за строяването на войските си и трябвало да се бият в безпорядък. Възползвайки се от това, воините на Арминий, жадни за кръв, лесно проникнали в римските редици. Вар и „неговите знаменити офицери, страхувайки се да не бъдат пленени живи или убити от най-лютите си врагове“, решили да се самоубият, нанизвайки се на мечовете си. Само част от кавалерията, командвана от Нимоний Вала, успяла да се промуши напред. Останалата римска армия, както съобщава историкът Велей Патеркул, била „избита до крак, като врага ги колел като животни“.

Пленените, между които имало жени и деца, били разпъвани на кръст, погребвани живи или принасяни в жертва на боговете. Когато синът на Друз Германик след няколко години посетил тези места, той видял белеещи се кости, части от копия, конски крака и черепи, закачени по дърветата.

Луций Седиций, командващ военния лагер в Алисо, показал как трябвало да се отблъскват хората от племето херуски, въпреки че имал по-малко мъже, отколкото Вар. Той направил пробив през нощта и

независимо че пътят му бил задръстен от много цивилни граждани, успял да стигне до Ветера, където бил посрещнат от Луций Аспрен, начело на два легиона. Едва тогава Арминий наредил на хората си да се оттеглят.

Сякаш за да потвърдят мащаба на катастрофата, предзнаменованията за гибелта били много впечатляващи. Според Дион Касий храмът на Марс бил поразен от светкавици, Алпите изглеждали така, сякаш щели да се срутят, а „статуята на Свободата в провинция Германия, която гледала към вражеската територия, се обърнала с лице към Италия“. Когато на Август му съобщили лошите новини, той „разкъсал одеждите си... и изстенал жестоко... защото очаквал, че врагът ще се отправи срещу Италия и самия Рим“. Биографът Светоний описва, че „той оставил брадата и косата си да растат за няколко месеца“ и бил заварван да си удря главата във вратите, крещейки: „Квинтилий Вар, върни ми обратно легионите!“

С няколко римски граждани във военна възраст, подготвени да се присъединят към войските, изгубените легиони никога нямало да бъдат заместени. Германик пак завладял немските племена и пак стигнал до река Елба през 13 г. сл.Хр., но там никога не се установила сигурна граница. После римляните се изтеглили до река Рейн, която пак се превърнала в североизточната граница на империята.

Подценявайки немските племена и надценявайки силата на войските си, не осъзнавайки, че те изгубили бойния си дух в бездействие, Вар разрешил да бъде заведен в местност, даваща на врага огромно предимство. Последвалата катастрофа разрушила мита, че легионите били непобедими. Римският престиж на изток от Рейн получил удар, от който никога не се възстановил.

ВТОРИ КРЪСТОНОСЕН ПОХОД

За разлика от първия кръстоносен поход, вторият се превърнал във фиаско. Предприет през пролетта на 1147 г. уж за да се спечели загубената франкска провинция Едеса (в днешна Турция) той се провалил през следващата година, като не постигнал нищо, защото неговите самоуверени лидери не се споразумели относно общата цел.

Първият призив за кръстоносен поход бил за освобождаването на Йерусалим, Свещения град, от неговите мюсюлмански завоеватели, селджукските турци. Той бил отправен от папа Урбан II 50 години по-

рано на църковния събор в Клермонт през ноември 1095 г. Той отговорил на вика за помощ, отправен от византийския император Алексий Комнин, чиито поданици били пропъдени отвсякъде, освен от крайбрежните райони в Мала Азия от селджукските турци, едно турско племе, разположено отвъд североизточната граница на Левант.

С виковете „Deus vult“ („По Божията воля“) отговорът бил незабавен и поразителен. И обикновени хора, и благородници предложили услугите си доброволно, като облекли туники с кръст отпред, за да обозначат свещената си кауза. Сред първите пристигнали в Константинопол през 1096 г. била и една буйна група, командвана от популярния оратор Петър Пустинника. Независимо от съвета на Алексий Комнин да изчакат основната кръстоносна войска, последователите на Петър били нетърпеливи да продължат напред. Преминавайки с ферибот през Босфора на 6 юни те били обсадени при Кибот и почти изтребени до крак.

Основната войска от 4000 рицари с коне и 25 000 пехотинци имала по-добър късмет. Организиран в четири основни контингента, водени от принца на Нормандското кралство на Южна Италия и от принцовете на Тулуза, Фландрия, Франция и Долна Лоара, те били предимно френскоговорещи и станали известни като „франките“. Преди да напуснат Константинопол, те обещали на императора, че ще възстановят всяка от отнетите му територии и положили клетва за вярност за всяка земя, завоювана отвъд границите.

През юли 1097 г., подкрепени от византийски войски, кръстоносците победили турците в Дорилея и през следващия юни, след дълга обсада, превзели град Антиохия. Йерусалим, който бил в ръцете на фатимидите от Египет, бил обграден през юни 1099 г. и успешно щурмуван след месец. Неговият пръв господар след края на кръстоносния поход бил Годфроа дьо Буйон, дук^[5] на Долна Лотарингия. Но той починал след година и бил сменен от брат си, Балдуин дьо Булон, който бил провъзгласен за крал на Йерусалим през ноември 1100 г. Следващите 18 години, Балдуин увеличил своите владения, завоювайки пристанищата Кесария, Акра, Бейрут и Сидон.

Били създадени още три държави в резултат на кръстоносния поход. Най-близката до Константинопол била Едеса, разположена на горното поречие на Ефрат, населявана предимно от арменци и сирийци. Тя била основана от Балдуин и оставена във владение на братовчед му

Балдуин де Бурк, когато първият поел властта над целия Йерусалим през 1100 г.

Княжеството Антиохия било управлявано от Боемунд, нормандски принц от Южна Италия, вместо да бъде върнато на императора. След смъртта на Боемунд през 1111 г., неговият племенник Танкред поел властта. Последната новосъздадена държава Триполи, затворена между Йерусалим и Антиохия, била управлявана от Раймон дьо Сен Жил, дук на Тулуза от 1109 г.

Но докато франките контролирали крайбрежния район от Антиохия до пустинята Синай, границата се изразявала в тънка размита ивица и всичките им опити да навлязат през нея на изток, към мюсюлманските градове Алепо, Хомс и Дамаск, пропадали. Вместо това селджукските турци направили пробив и тръгнали напред, когато Занги, управителят на Алепо, завоювал Едеса през 1144 г.

Научавайки тези новини, кралица Мелисанде Йерусалимска и Раймон Антиохийски незабавно изпратили пратеници в Рим, за да помолят за помощ. През декември 1145 г. папа Евгений III отговорил на зова за помощ, издавайки папска була, в която призовавал крал Луи VII от Франция, всички принцове и преданите на държавата поданици да тръгнат заедно и да спасят източния християнски свят. В отплата той им обещал сигурност за притежаваните от тях земни блага и опрощение на всичките им грехове.

Набожният крал Луи, едва 26-годишен, отвърнал на призива ентузиазирано, както и неговите васали, след като чули проповедта на Бернар от Клерво, канонизиран през 1174 г. след смъртта си, за новия кръстоносен поход, състояла се във Везел през март 1146 г. Дори Конрад III, император на Германия, бил спечелен от сладкодумството му и потеглил първи на поход през май 1147 г. Войската му била от 20 000 въоръжени мъже и пилигрими, включително и двама крале, негови васали, Владислав от Бохемия и Болеслав IV от Полша, един контингент от войници от Долна Лоара, командван от епископа на Мец, и много немски благородници, начело с неговия племенник и наследник, Фредерик, дук на Швабия.

Но се получило напрежение между немците, славяните и френскоговорещите от Лоара, и Конрад, който бил 50-годишен мъж, с болно тяло и слабохарактерен, и не можел да ги контролира. Затова той

отстъпил голяма част от своята власт на амбициозния си, но неопитен племенник.

На 20 юли, полагайки клетва за ненавреждане на византийския император Мануил Комнин, Конрад и армията му пресекли река Дунав и навлезли в територията на Византия. Но щом напуснали София, хората на Конрад започнали да плячкосват селата, посичайки всички по пътя си. Мануил изпратил войски да контролират кръстоносците, но това само влошило ситуацията, защото немците и византийците често стигали до сблъсъци.

Междувременно крал Луи, придружен от жена си Елеонор Аквитанска, от неговия брат, дука на Дроа и от дуковете на Навара, Фландрия и Тулуза, тръгнал през юни от Мец. По-дисциплинирана от немската, на френската армия ѝ липсвал само един добър командир вместо Луи, който лесно се влияел от мнението на жена си и брат си. Те пристигнали в Константинопол на 4 октомври, а дотогава неуправляемите немци пресекли Босфора, откъдето се придвижвали към Анатолия.

Техният водач Стефан, който бил начело на императорската стража, ги посъветвал да останат на контролираната от императора територия, следвайки крайбрежието до Аталиа. Но подценявайки врага си, те поели през прекия, ала опасен път покрай полуострова. На 15 октомври Конрад напуснал Никея с основната си бойна сила. Следващите осем дни, докато била още във владенията на Мануил Комнин, армията му била добре нахранена, но когато навлязла в турска територия, тя веднага почувствала липсата на вода и храна.

На 25 октомври, приближавайки река Батис, близо до Дорилея, те били изненадани от селджукската армия. Доста от немските рицари били слезли от конете си, за да си починат, а пехотата била жадна и уморена. Битка не се състояла, защото внезапните атаки на турската лека конница разпръснали немските редици като овце. Отначало Конрад се опитвал да сплоти войниците си, но до вечерта приел поражението и избягал в Никея с шепа оцелели. Девет десети от армията и запасите му били изгубени.

Французите научили за немското поражение, когато стигнали до Никея в началото на ноември. Съветвайки се с Конрад, който нямал друг избор, освен да се присъедини към тях, Луи решил да се придвижват по крайбрежния път. Но този маршрут имал своите

недостатъци. Конрад се разболял и се върнал в Константинопол. Останалите му войски, заедно с французите, трябвало да преживеят кошмара на зимния поход през безлюдни и мрачни планини, с недостатъчно запаси. Честите набези на турците още повече влошавали положението. Те стигнали до Аталия в началото на февруари, докато на Луи и рицарите му им дошло твърде много. Поради това те продължили до Антиохия с кораб, оставяйки разюзданите френски и немски пехотинци да ги следват пеша. Полугладни и нападани от турците по пътя, едва половината от тях пристигнали живи.

Луи бил посрещнат с ентузиазъм в Антиохия от принц Раймон, който бил чичо на жена му и много се страхувал от турците. Занги бил убит от един франкски евнух преди две години, но неговият син и наследник, Нур ад-Дин, бил още по-страшен. Установявайки се покрай християнската граница от Едеса до Хама, той изкарал цялата предишна есен, лишавайки постепенно княжество Антиохия от всичките му земи източно от река Оронт. Затова не било изненада предложението на Раймон за съвместна офанзива срещу Нур ад-Дин и могъщата му база в град Алепо.

Независимо от ентузиазма на повечето от рицарите му, Луи още се колебаел. Той ревнувал очевидната привързаност на жена си към чичо ѝ и затова се противопоставил на страстната ѝ поддръжка на плана на Раймон. Оправдавайки се с кръстоносната си тържествена клетва, повеляваща му преди предприемането на каквато и да е кампания, първо да отиде в Йерусалим, той тръгнал към Свещения град, придружен от недоволната си жена. Пристигайки през май, той открил Конрад, който вече се бил възстановил, и неговите принцове, вече в резиденциите си.

Когато всичките кръстоносци пристигнали в Палестина, младият син на кралица Мелисанде, крал Балдуин III, ги поканил на голям събор в Акра на 24 юни 1148 г. Забелязвало се отсъствието на владетелите на другите франкски градове: принц Раймон бил още в Антиохия; дук Жослен Едески се скрил в останалите си владения в Турбесел; дук Раймон Триполитански отказал да посети събора, след обвинението в убийство на Тулузкия дук, негов съперник с претенции към земите му.

В тяхно отсъствие на събора било решено да се концентрира цялата налична сила и мощ срещу Дамаск. „Това било безразсъдно решение — написал историкът Стивън Рънсиман, описващ

кръстоносните походи. — Дамаск бил богата плячка, а неговото завладяване веднъж завинаги щяло да отреже пътя на египетските и африканските мюсюлмани към религиозните им събратья в северна Сирия и Изтока. Но от всички мюсюлмански държави само Дамаското кралство Бурид желало да остане в приятелски отношения с франките, понеже, гледайки в бъдещето, то осъзнавало, че наред с франките, другият му главен враг бил Нур ад-Дин.“

Да се атакува Дамаск, отбелязал Рънсиман бил „най-сигурният начин да се хвърлят владетелите му в ръцете на Нур ад-Дин“. Но бароните от Йерусалим били алчни за плодородните земи на кралство Бурид и още преживявали болезнено неуспешния си опит за нападение над териториите на Дамаск предната година. За кръстоносците Дамаск оставал град, пълен със свещени видения. Алепо нямал духовно значение.

Независимо от загубите в Анатолия и липсата на подкрепа от другите франкски държави, християнската армия, тръгнала от Галили в средата на юли, била най-силната армия, съществувала някога от 50 000 души. Те направили лагер в периферията на овощните и други градини около Дамаск на 24 юли. В това време Унур, владетелят на Бурид, наредил на губернатора си да изпрати подкрепление и пратил вестonosец със съобщение до Алепо, молейки Нур ад-Дин за незабавна помощ.

На следващия ден армията на Дамаск се опитала да задържи кръстоносците в село Ал-Миза, южно от града, но превъзхождащата я по численост кръстоносна войска я принудила да се оттегли зад градските стени. Следобед кръстоносците завладели всички овощни градини и взели да режат дърветата и да си правят огради. Не след дълго начело с Конрад те тръгнали към Рабуа на река Барада, точно под стените на града. Убедени, че краят приближава, жителите на Дамаск барикадирали улиците, очаквайки последната решителна битка.

Но помощта идвала. На следващия ден подкрепленията от всички провинции навлезли в града през северните порти. Унур веднага предприел контраатака, изтласквайки кръстоносците извън градските стени. Нападенията продължили и следващите два дни, докато турските партизани в това време проникнали между християнските войски през овощните градини. Понеже лагерът им бил обект на постоянни атаки, предводителите на кръстоносците придвижили армията си към полето

отвъд източната градска стена, където турците нямало да намерят прикритие. Това било грешка, тъй като на новото място нямало вода, а освен това гледало към най-укрепената позиция от градските стени.

Понеже войските му постоянно нараствали и в очакване на Нур ад-Дин, Унур засилил атаките си. Сега вече лагерът на кръстоносците бил обсаден, а не Дамаск. Но предводителите на кръстоносците още спорели за съдбата на Дамаск след пленяването му. Кралица Мелисанде и бароните от Йерусалим искали да го включат в състава на кралството като феодално княжество, а за негов владетел да изберат Ги Бризбър, настоящ господар на Бейрут; Тиери Елзаски граф на Фландрия пък искал там да се създаде полунезависима територия, като Триполи, и бил подкрепен от император Конрад, крал Луи, а също и от крал Балдуин, чиято природена сестра била съпруга на Тиери.

Когато местните барони установили, че кралете са благосклонни към Тиери, загубили интерес към начинанието. По-късно дори се появил слух, че те участвали в таен заговор с Унур и огромни суми пари били превеждани в двете посоки между Дамаск и двореца в Йерусалим. Унур ясно им заявил, че ще скъса съюза си с Нур ад-Дин, ако кръстоносците веднага се оттеглят. Нур ад-Дин вече бил в Хомс, където договарял условията си, при които щял да помогне на Дамаск. Едно от тях било войските му да бъдат приети вътре в града, нещо, което Унур естествено искал да избегне. Но при всички положения франките нямали голям избор. Те дори не могли да очакват подкрепления, докато идването на Нур ад-Дин било неизбежно.

Научавайки за последните доводи, Луи и Конрад били шокирани и обвинили местните барони в нелоялност. Но без тях, те не могли да постигнат нищо, затова и неохотно отменили атаката. Призори на 28 юли, четири дни след пристигането си, кръстоносците вдигнали лагера си и се оттеглили към Галили. Но ако Унур наистина заплатил откуп на християните да се оттеглят, той не ги оставил да си тръгнат с мир. Използвайки леката си конница, въоръжена с копия, той ги преследвал на всеки инч по пътя им. Докато кръстоносната армия пристигнала в Палестина, в началото на август, хиляди мъртви коне и мъже покривали пътя до Дамаск.

Фактът, че такава огромна войска изоставила целта си само след четиридневна битка, бил сериозен удар върху християнския престиж. Ореолът на непобедимост, създаден след първия кръстоносен поход,

бил накърнен завинаги. Но все пак не било необходимо вторият кръстоносен поход да завърши по този начин. „Нито едно средновековно начинание не започнало с такива огромни надежди — написал Рънсиман. — Планирано от папата, вдъхновено от златното сладкодумие на Свети Бернар и водено от двама от най-големите владетели на Западна Европа, то обещавало много за великолепието и спасението на християнския свят.“

Вместо това то само „вгорчило отношенията между западните християни и византийците почти до пълното им прекратяване. Освен това породило подозрение между новопристигналите кръстоносци и франките, населяващи източните държави; отдалечило западните франкски принцове един от друг, което в крайна сметка предизвикало обединението на мюсюлманите. Това било катастрофа за репутацията на християните и за репутацията на франките като юначни и храбри воини.“ И всичко това станало само заради „безрезултатната глупост“ на неговите водачи, които не могли да се споразумеят относно общата цел и направили фаталната грешка да подценят врага си.

ПОСЛЕДНАТА ПОЗИЦИЯ НА КЪСТЪР

Унищожението на генерал Къстър и на голяма част от кавалерията му от сиуксите и шайените (индиански племена) близо до река Литъл Бигхорн, в щата Монтана на 25 юни 1876 г. било дълго време посочвано в американската история като героично поражение. Но всъщност то било един мръсен епизод, характеризиран с голата амбиция на Къстър, липсата на всякакво зачитане и внимание към хората му, както и с глупавото му презрение към врага.

Джордж Армстронг Къстър бил роден в Ню Ръмли, щата Охайо, през декември 1839 г. Той бил син на местен фермер и ковач. Но неговият дядо, офицер от Хесен на име Къстър, се борил на страната на британците по време на Американската война за независимост и още от ранно детство желанието на Къстър било да стане войник. Благодарение на покровителството на местен конгресмен, то било задоволено и през 1857 г. той бил изпратен в американската военна академия в Уест Пойнт. По време на обучението си там той не се отличил с нищо особено. След четири години се дипломирал едва на последно място във випуска си през 1861 г. „Уест Пойнт“ никога не е бил огорчаван с толкова слаб ученик, коментирал един от биографите

му, а Къстър сочел времето си там като пример, който бъдещите кадети трябвало да избягват.

Нещата станали още по-лоши. Няколко дни след дипломирането му през юни, когато бил на поста си като стражеви офицер, той не могъл да предотврати побоя между двама кадети. Понеже военният съд го обявил за виновен за нарушение на служебните си задължения, кариерата му щяла да приключи, ако тогава не се била развихрила Гражданската война. Било му наредено да се яви на служба в 2-ра кавалерия (в Северната армия), където бил похвален за храбростта си при поражението над Съюза в първата битка при Бул Ран през юли 1861 г.

Войната била идеалната среда за безразсъдната смелост на Къстър, която му осигурила бързо повишение. През 1862 г. той прегазил през река Чичахомини пред самите войски на Конфедерацията, за да види дали тя може да се премине в брод. Научавайки за тази „отчаяна храброст“, командирът на Съюза, генерал Маклилън, назначил Къстър в щаба си като капитан на доброволците. През юни следващата година, след още по-голяма храброст в битката при Алди, той бил назначен за бригаден генерал на доброволческата кавалерия.

Много битки преминали, но славата на Къстър растяла. През октомври 1864 г., 24-годишен, но вече обявен от генерал Шеридан за „лейтенанта, на когото можело винаги да се разчита“, Къстър бил повишен временно в генерал-майор на доброволците и му било поверено командването на 3-та кавалерийска дивизия. Той използвал това през следващата пролет, за да преследва отстъпващата армия на генерал Лий от Ричмънд, пленявайки по пътя войници, коли и пушки. И благодарение на Къстър се развял белият флаг на Конфедерацията сутринта на 9 април 1865 г. в Апоматокс. „Не познавам друг — написал Шеридан, — който да е допринесъл повече за този щастлив резултат, отколкото Къстър.“

Той станал национален герой, който веднага бил разпознаван по дългите си златисторижи къдрици и необикновена униформа от костюм в маслиненосиво, украсен със златен ширит, с кавалерийска шапка и червено шалче на врата. Това шалче той носел винаги, за да можели хората му лесно да го разпознават по време на битките.

Щом войната приключила, звездата на Къстър започнала да залязва. Демобилизиран от доброволческата военна служба през февруари 1866 г., той загубил почетния си ранг и си възвърнал действителния чин на обикновен капитан. През юли бил повишен за последен път в чин полковник и му било поверено командването на новосформираната 7-ма кавалерия. Официално Къстър си останал полковник, въпреки че обичайно се обръщали към него с почетното му звание генерал, най-високия пост, до който достигнал.

През 1867 г., след като взел участие в неуспешната кампания, командвана от генерал Уинфилд Скот Ханкок за покоряването на мародерстващите шайени, Къстър отново бил изправен пред военния съд по обвинение за своеволно отсъствие и в неупълномощена екзекуция на дезертъорите. Той бил обявен за виновен, но предвид смекчаващите вината обстоятелства и липсата на достатъчно доказателства бил осъден на отстраняване от служба за една година. Но генерал Шеридан, неговият стар наставник, се намесил и Къстър бил призован на военна служба по-рано, за да се присъедини към новата експедиция срещу шайените на Черния чайник. На 27 ноември 1868 г. Къстър повел мъжете си в изненадваща атака призори срещу селото на племенния вожд на шайените близо до река Уашита. Тази атака не срещнала съпротива, макар че Къстър по-късно твърдял, че в нея били убити 103 червенокожи. Всъщност воюващите шайени били само 11 души, включително и племенният им вожд Черния чайник. Останалите в селото индианки, деца и старци били заклани като добитък. Това била „единствената победа на Къстър“ на бойното поле.

Пак през 1868 г. федералното правителство подписало договор със сиуксите, отреждайки им тяхно законно място за живеене, съставляващо западната половина от територията на днешния щат Южна Дакота. Но след 6 години всичко се променило, защото експедиция, водена от Къстър, открила злато в Черните хълмове, които били част от територията на сиуксите. Тази информация довела до приток от алчни заселници, което принудило сиуксите и техните съюзници шайените да ловуват и да извършват набези извън териториите си.

В края на 1875 г. много сиукси напуснали резервата си и тръгнали на изток към дивата земя между река Йелоустоун и планините Бигхорн в Южна Монтана. Тук сиуксите хункпапа, командвани от племенния си

вожд Седящия бик, се обединили с шайените. Президентът Юлисис С. Грант упълномощил министерството на войната да предприеме наказателна акция. Планът, създаден от генерал Шеридан, бил 3 военни колони да се съсредоточат към територията на червенокожите на Седящия бик. Генерал Джордж Крук с 800 души щял да се придвижи от форта Фетерман в Източен Уайоминг; полковник Гибън с 450 души щял да тръгне от форта Шоу в Западна Монтана на югоизток; и накрая генерал Тери, начело на цялото командване, щял да се придвижи начело на колона от 1250 души западно от форта Ейбрахам Линкълн в Дакота.

Къстър се надявал да поеме командването на 3-та колона. Но в средата на март 1876 г. той бил извикан във Вашингтон, за да свидетелства пред комисията на конгреса, разследваща измамите в индианските служби, където той разкритикувал остро Уилям Белкнап, бившия министър на войната. Президентът Грант, личен приятел на Белкнап, в отговор на това забранил на Къстър да се присъедини към кампанията. Само благодарение намесата на генералите Шеридан и Тери, които разчитали на Къстър, Грант му позволил да води своята кавалерия под командването на Тери.

Първата колона, която трябвало да влезе в битка, била тази на Крук. На 17 юни той се натъкнал на банда дезертьори от 1000 души шайени и сиукси до тясното заливче Роузбъд в южна Монтана. Въпреки че индианците ги изненадали, организирайки бърз поход през нощта, хората на Крук не отстъпили от позициите си, убивайки около 35 червенокожи. Девет американци били убити и един разузнавач от племето шошон. На следващия ден, опасявайки се от друга атака, Крук решил да се оттегли и индианците счели, че са постигнали победа.

Междувременно колоната на Тери напуснала форт Ейбрахам Линкълн на 17 май. Тя включвала цялата 7-ма кавалерия, командвана от Къстър, три и половина пехотни роти и една батарея, въоръжена с оръдия „Гатлинг“, един влаков вагон и едно стадо с говеда. Общо наброявала 1018 войници, 30 разузнавачи от племето рий и 190 цивилни граждани на служба във войската. Било съобщено, че индианските лагери се намирали до река Литъл Бигхорн, която се стичала на север в Бигхорн, а оттам продължавала към река Йелоустоун. Тери решил да се придвижи на запад, за да стигне до река Йелоустоун и след това щял да следва горното ѝ течение.

В средата на юни той се срещнал с колоната на Гибън и те продължили заедно по течението на река Йелоустоун. След няколко дни разузнавателният отряд, командван от майор Рено, заместника на Къстър, открил индианска пътека, водеща от заливчето Роузбъд към река Литъл Бигхорн. По това време разузнавачите на Тери видели пушек от долината на Литъл Бигхорн. Изглеждало, че установили мястото на вражеския лагер.

Тази нощ Тери, Гибън и Къстър се срещнали на борда на парахода „Далече на Запад“, закотвен там, където се пресичали река Йелоустоун и заливчето Роузбъд, и изготвили план за атака. 7-ма кавалерия, командвана от Къстър, която била най-силна и гъвкава, щяла да се придвижи към Роузбъд и да стигне на изток от мястото, където бил индианският лагер. Тери и Гибън, заедно с останалите, щели да тръгнат по течението на реките Йелоустоун и Литъл Бигхорн. Така индианците щели да попаднат в капан. Датата за атака била определена за 26 юни.

Научавайки детайлите на плана лично от генерал Тери, майор Бризбин от 2-ра кавалерия заявил, че Къстър само с 675 души не е достатъчно силен. Бризбин предложил да му изпрати подкрепление от 4 свои роти, заедно с подвижната си колона, и помолил Тери да оглави командването. Но Тери отказал, като обяснил, че гордостта на Къстър била накърнена от критиката на Грант и той се нуждаел от втори шанс, за да се самооправдае начело на 7-ма кавалерия. Когато Бризбин все пак настоял, Тери му казал да говори направо с Къстър и да му предложи дори целия си батальон. Само ако Къстър се съгласял, Тери щял да поеме командването. Бризбин направил точно това, предупреждавайки Къстър, че разузнавачите са изброили, че индианската войска се състояла от 3000 червенокожи. Къстър отговорил, че 7-ма кавалерия ще се справи с всичко. Бризбин му предложил да вземе поне няколко оръдия „Гатлинг“. Къстър се съгласил, но след час променил мнението си, защото лафетите на оръдията щели да забавят похода им.

Бризбин не бил единственият притеснен офицер. Гибън, артилерийски инструктор в академията в Уест Пойнт, когато Къстър бил там кадет, се опасявал, че „усърдието на кавалериста ще го принуди да се движи напред прекалено бързо“. Преди Къстър да тръгне на 22 февруари, той му казал: „Виж, Къстър, не бъди алчен, изчакай ни!“

Отговорът на Къстър останал неизвестен. Гибън казал, че: „Той отговори весело, махна с ръка и тръгна на път.“

Заповедите, получени от Къстър, били строго определени. „Вместо да продължи веднага към долината на Литъл Бигхорн, дори и пътеката към вражеския лагер да водела натам“, си спомня Гибън, на Къстър му било наредено да „продължи към Роузбъд, да стигне планините и после да поеме на запад, откъдето да слезе при долината на река Литъл Бигхорн“. Но той пренебрегнал заповедите.

На 24 юни, докато се придвижвал към Роузбъд, разузнавачите на Къстър открили индианска пътека, която те пресекли, стигайки до скорошен индиански лагер. Следите от многобройни палатки, показвали, че индианската войска била много по-голяма от очакванията на Къстър. Продължавайки към заливчето, където пътеката била широка около миля, земята била така набраздена от конски копита, че изглеждала като изорана. Разузнавачите от племето крау открили скалповете и брадите на убити бели мъже и ги занесли на Къстър. Макар и разтърсен от гледката, той казал на разузнавачите, че големият бял баща от Вашингтон го изпращал да завладее тези индианци, които убивали белите мъже. Той също можел да бъде убит, казал Къстър, но преди това сиуксите щели да изпитат неговия гняв.

Те лагерували за последен път този следобед. Къстър нямал търпение да влезе в сражение и наредил да започне нощен поход по дългия склон към платото, дялящо Роузбъд от Литъл Бигхорн. Изглежда, не се притеснявал, че не му достигали още 20 мили, за да стигне до мястото, което трябвало да пресече. По-късно Тери заявил, че ако Къстър бил оцелял, той щял да го даде на военен съд за неподчинение.

В 11 часа вечерта, с разузнавачите от племената рий и крау начело, те тръгнали по склона, като не направили опит да прикрият шума от конските копита, дрънчащото въоръжение и рева на товарните мулета. Сутринта на следващия ден, на 25 юни, разузнавачите открили хълм, гледащ към долината на Литъл Бигхорн. Един бил изпратен обратно да уведоми Къстър, който с останалата част от полка бил спрял на 10 мили източно и закусвал с бекон и кафе. Пушекът от лагерните огньове се виждал от хълма, което означавало, че той можел да се види и от всеки индианец в околността. Съвсем ясно било, че Къстър не се притеснявал, че врагът щял да открие местоположението му.

Пристигайки с полка си сутринта на хълма, Къстър го изкачил и взел стар телескоп от един разузнавач. Въпреки че не видял

индианското селище, разузнавачите му го уверили, че долината била така покрита от индиански палатки, сякаш била опакована с бял чаршаф. Мич Бойер, разузнавач-метис, му казал, че това било най-голямото стълпотворение от индианци за последните 30 години. Къстър пак не се притеснил и наредил на полка си да продължи придвижването. Те щели да атакуват веднага щом станело известно местоположението на индианците.

Около обяд, щом прекосили платото, Бойер посъветвал Къстър да бъде предпазлив. Те щели да се сблъскат с много индианци. Къстър му казал, че ако се страхувал, можел да остане отзад. Бойер му отговорил, че той щял да го последва навсякъде, но ако навлязат в долината на Литъл Бигхорн, нямало да излязат живи оттам.

Следобед, още в подножието на хълма, на 12 мили югозападно от селото на Седящия бик, Къстър наредил временно да спрат. Независимо че още не знаел размера и местоположението на вражеския лагер, Къстър решил да атакува. До момента положението не било толкова лошо и той взел фаталното решение да раздели отряда си на групи, които да се придвижат към лагера от различни посоки. Капитан Бентийн трябвало да застане начело на 3 роти, с които да търси „лошите земи“ (неплодородни почви) от лявата им страна. Ако срещнел индианци, трябвало да ги нападне и да предупреди Къстър за това. Майор Рено трябвало да поеме командването на други 3 роти, които щели да се отправят по долината, преди да пресекат Литъл Бигхорн. Неговата задача също била, ако срещне индианци, да ги атакува незабавно. Къстър щял да последва Рено с 5 роти и да подкрепя всяко нападение. Капитан Макдугъл трябвало да стои най-отзад с 1 рота и да пази товарните мулета.

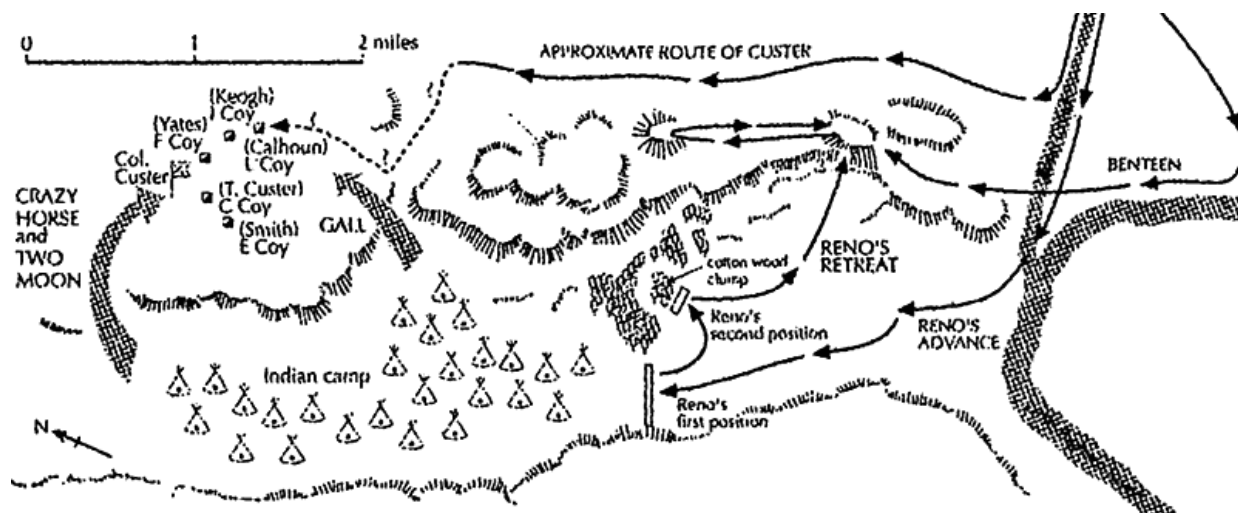
Бентийн не вярвал в начинанието: „Не е ли по-добре да държим целия полк заедно, генерале? Ако лагерът е толкова голям, колкото казват, ние ще се нуждаем от всеки човек.“

„Имаш си заповедите“, отговорил му Къстър.

По-късно Бентийн признал, че не вярвал Къстър да има конкретен план за битка и че неговата „безсмислена задача“ била да върви „по долината, търсейки нещо“. След като яздил нагоре и надолу по хълмовете около 10–15 мили и след като конете му достатъчно се уморили, Бентийн решил, че индианците били много мъдри, за да се бият върху такава неравна повърхност, и решил да се върне обратно.

Със заповедта „Отклонете се надясно!“ той насочил мъжете обратно към долината.

В това време Рено, яздейки преди Къстър, пресякъл Литъл Бигхорн и се натъкнал на голям сиукско-шайенски лагер напъряко през долината. Следвайки инструкциите на Къстър, той продължил напред с намерението да атакува южния му край. Но му оставали само 500 ярда, когато стотици яздещи сиукси се появили откъм селото, принуждавайки го да спре и да нареди на хората си да оформят фронт за схватка. Двама от войниците му не успели да спрат и се спуснали в кариер към селото. Там те били свалени от седлата, бити, промушени с ножове и накрая скалпирани.

Техните другари споделили съдбата им. Много по-малобройни и въоръжени с по-малко пушки, те скоро щели да бъдат обходени по фланговете, когато Рено им наредил пак да се качат на конете и да се оттеглят към близките памукови дървета при завоя на Литъл Бигхорн. Веднага щом пристигнал там, Рено попитал разузнавача Кървавия нож, фаворит на Къстър, какво щели да направят индианците? Но преди той да отговори, го ударил куршум в главата, разпръсквайки мозък върху лицето на Рено. Всички казали, че шокът паникьосал американския офицер и той изкрещял: „Всеки, който иска да избяга, да ме последва!“

Така започнало отстъплението извън дърветата, надолу по долината, където реката можела да се премине в брод, и нагоре към безопасното място върху скалата. Преследвани от крещящите индианци, повечето войници били свличани от седлата на конете и скалпирани. Други били убити още между дърветата. Веднага щом

войниците избягали, индианките, старците и децата хукнали от селото да събличат и осакатяват мъртвите тела. Черният лос, 13-годишен сиукс, скалпирал войник, докато бил още жив. Но ножът му бил тъп и скалпираният войник надал такъв рев, скърцайки със зъби, че Черният лос трябвало да го застреля.

Повечето от отряда на Рено се изкачили по скалата, макар че 11 били ранени. Те оставили след себе си 32-ма убити войници. Рено бил един от първите, достигнали до безопасно място.

Когато чул шума от изстрелите, Къстър не се втурнал веднага в помощ на Рено. Вместо това изпратил куриер, който да накара кервана мулета с допълнителни амуниции да тръгне бързо с него, преди да завие надясно и да продължи по пътеката между хълмовете, граничещи с източната част на лагера, имайки намерение да атакува по фланга. Галопирайки миля и половина север, Къстър спрял хората си под сянката на един голям хълм. После той, трима офицери и ординарецът му се присъединили към разузнавачите на хребета на платото, откъдето могли да наблюдават селото с бинокли.

Огромният индиански лагер се състоял от шест области, всяка с отделно самоуправляващо се племе, които сякаш били заспали. Като се изключели кучетата, понитата, една шепа индианки и деца, селото изглеждало изоставено и без мъже. „Ура, момчета! Хванахме ги! — възкликнал Къстър. — Хванахме ги да дремят. Ще слезем долу и ще пленим селото!“

Къстър не разбрал, че палатките били пълни с червенокожи воители, които половината нощ празнували победата над Крук. Иначе той нямало да размахва толкова весело шапката си, галопирайки към лагера. Те яздели на север, докато препречващите се хълмове ги прикривали от селото. Изминавайки още миля, Къстър спрял и се обърнал към своя ординарец редник Мартини. „Искам да предадеш съобщение на капитан Бентийн — казал той. — Язди по-бързо и ми кажи да тръгне незабавно. Кажи му, че селото е голямо и аз искам той да побърза да донесе със себе си допълнително амуниции.“

Адютантът Кук, съмнявайки се в емигрантския английски на италианеца, надраскал набързо: „Голямо селище. Бързо. Донеси пакети.“

Мартини, последният бял мъж, който видял Къстър жив, срещнал Бентийн при завръщането му от „лошите земи“. Но докато препускали

към бойното поле, Бентийн забелязал, че отрядът на Рено организирал отбранителна линия на скалата, и решил да се присъедини към тях. Той не се подчинил на заповедите, но дали неговите 3 роти щели да спасят Къстър било съмнително. Бентийн по-късно извинил бездействието си, заявявайки, че всеки опит да се помогне на генерала бил равен на „самоубийство“.

Къстър не представлявал особено енергичен образ в деня на смъртта си. Било топло и той свалил палтото си от еленова кожа, като го навил зад седлото си. Вместо това носел морскосиня войнишка риза, светлочервеното си шалче и панталони от еленова кожа, затъкнати в ботушите му. Неговите къдрави кичури били подстригани и не се виждали под широката му кремава шапка. Той носел два револвера, но нямал нож.

Така пременен, Къстър водел своите мъже надолу по хълма с намерението да пресече реката срещу центъра на огромния лагер. Но когато наближили селото, те били обстрелвани от много сиукси от племето хункпапа и трябвало да се изкачат на платото от дясната им страна. Минути след това сиуксите от племето оглала, командвани от вождя Лудият кон, и шайените, командвани от вождя Двете луни, се появили откъм предната част на селото и блокирали пътя им за отстъпление.

Само рота L, командвана от зетя на Къстър, лейтенант Джеймс Калхун, оказвала някаква съпротива. Тя била първата, атакувана от спираловидните индиански маси, като в края на битката до всеки мъртвец лежали около 25–30 изстреляни куршума. Щом конете им хукнали да бягат, подплашени от индианските викове, повечето хора от рота E, командвана от лейтенант Смит, се опитали да избягат надолу по тясното дере. Но то свършвало в задънен край и там били открити 29 тела, застреляни или пребити до смърт.

По-голямата част от 7-ма кавалерия умряла в 5 безредни ротни групи, които грубо оформяли буквата V, като на върха ѝ се намирал самият Къстър. Но към края ротните структури се раздробили, понеже хората взели да се бият в по-малки бойни части, а телата им били разпръснати на територията на цялото плато. Къстър умрял заедно с 40 мъже и половината от офицерите си на последната позиция. Някои пуснали конете си на свобода, други ги убили, за да направят барикада,

а много трупове на животни били открити в симетричен кръг с диаметър около 15 ярда.

Според шайените последният жив бил едър офицер с къдрави мустаци. Битката приключила и индианките, момчетата и старите хора събличали и осакатявали мъртвите тела, когато той се надигнал на левия си лакът и започнал да размахва пистолета си отдясно. Един сиукс тихо се приближил към него, взел пистолета от омекналата му ръка и го застрелял в главата.

Къстър бил убит с два куршума от лявата му страна и в лявото слепоочие. За разлика от другите голото му тяло не било белязано и не било скалпирано. Дъждът в лицето, който бил сиукс, може би го е познал и не разрешил да се мародерства над тялото му. Но повечето от хората му нямали този късмет. Наблизо неговият брат Том, командващ рота С, лежал с лице към земята, надупчен със стрели, а главата му била смазана. Той бил скалпиран, шията му прерязана, а стомахът му разрязан хоризонтално и вертикално, за да излязат вътрешностите му навън. Марк Келог, кореспондент на „Бисмарк Трибюн“, бил открит във високата трева, като скалпа му бил отрязан и липсвало едното му ухо. Лейтенант Кук, адютантът, загубил рошавите си бакенбарди, отрязани от Дървения крак, един шайен, който ги завързал на стрелата си и ги представил на възхитената си баба.

КОЙ УБИ ГЕНЕРАЛ КЪСТЪР?

Точните обстоятелства около смъртта на Къстър при река Литъл Бигхорн никога не били изяснени. Нямаło оцелели, които да разкажат, докато индианските разкази били крайно противоречиви... Около девет червенокожи са споменати в индианския фолклор като убийците на „дългокосия“. Един от най-достоверните разкази за последните мигове от живота му били предадени от индианец от племето арапахо, на име Уотърман, който яздил с шайените. Когато наближил бойното поле, той видял Къстър на върха на платото по ръце и колена. „Той беше с рана от страни и от устата му се стичаше кръв. Изглежда, че наблюдаваше как го заобикаляха индианците. Четирима войници седяха около него...“

Лейтенант Джеймс Брадли, командващ разузнавачите от племето крау на генерал Тери, бил първият човек, който открил тялото на Къстър. „Изражението му беше като на заспал човек,

който се наслаждава на спокойни сънища, — написал той, — а не като на човек, срещнал смъртта си между толкова ужасяващи сцени, като тези, на които станало свидетел това бойно поле. Чертите му не изразяваха нито ужас, нито страх, нито отчаяние.“

Той бил застрелян с два куршума. От лявата страна точно под сърцето и в лявото слепоочие. Лявата му страна била толкова кървава, че вероятно е починал от раната при сърцето си. Дупката на слепоочието му била чиста и смъртоносна. Капитан Бентийн, който добре огледал тялото на Къстър, смятал, че първият куршум бил изстрелян от разстояние от „Хенри“ или от „Уинчестър“.

Сержант Найп разказва, че го открил върху телата на двама или трима мъртви войници, като само част от гърба му докосвала земята. Той бил гол, само по чорапи, както били голи и мъжете около него. Дъното на единия му ботуш лежал до него, а кожената му част липсвала и вероятно била взета от индианките за мокасини.

Не е бил осакатяван. Поне така било казано на обществото. Все пак непубликувани писма предоставяли детайли за различни обезобразявания: отрязани бедра, отрязани уши, стрели, стърчащи от гърлата, и тъй нататък. Тази информация била скрита, заради жена му Елизабет.

Защо не е бил скалпиран, все още е мистерия. Една от версиите е, че неговият убиец, червенокож от сиуксите на име Дъждът в лицето, настоял тялото да бъде недокосвано като признание за куража му. Но по-достоверно е обяснението, че рядката му коса, оплешивяваща и късо подстригана, не си заслужавало да бъде трофей.

От 225 офицери, които яздили с Къстър надолу към индианското село, нито един не оцелял. Кърли, разузнавач от племето крау, имал претенции да е единственият оцелял, но всъщност той с другите индиански разузнавачи се измъкнали, преди да започне придвижването. Твърди се, че Мич Бойер му казал: „Отиди при другите войници и кажи, че всички сме убити. Този мъж ще ни вкара право в селото.“

Рено и Бентийн отишли накрая с хората си, за да разберат какво е останало от Къстър. Но когато пристигнали, за да се превърнат в свидетели на края на клането, те се спуснали веднага обратно към скалата, преследвани от индианците, които ги хванали там в капан. Обсадата продължила и през следващия ден, когато Бентийн окончателно поел цялото командване от ръцете на нерешителния Рено.

Много благоразумно индианците не правили пробиви през отбранителния фронт на белите, предпочитайки да стрелят по сините якета с точен стрелкови огън. Общо 24 били убити, а 48 ранени. Мъчението накрая приключило следобед на 26 юни, когато индианците разтурили огромното си селище и се отправили на юг. На следващата сутрин войските на Тери и Гибън пристигнали.

В заключение 7-ма кавалерия загубила 281 души убити и 59 ранени в битката при река Литъл Бигхорн. Индианците загубили само 40 убити. Огромната разлика в броя на жертвите между войниците и необучените врагове е смразяваща. Не по-малко смразяващи са обаче глупостта на Къстър, неговото подценяване на индианския боен капацитет и самонадеяната му амбиция да спечели победа, преди основната бойна сила да се присъедини към него.

ИСАНДЛУАНА

На 22 януари 1879 г. в Исандлуана, въоръжени само с копия, зулусите причинили на британците най-катастрофалното поражение, преживявано някога от модерна армия срещу войници без пушки. Викторианска Англия била втрещена. Как е могло това да се случи? Отговорът бил прост. Макар и необучени диваци, зулусите били много дисциплинирани и цялото им общество било впрегнато в каузата на войната. Но лорд Челмсфърд, британският командващ, направил кардиналната грешка да не зачете техните военни способности.

В края на 20-те години на XIX век, благодарение на военния гений на Крал Шака, зулуската нация станала най-мощната в Южна Африка, като империята се простирала на голяма част от територията на днешната провинция Натал. 12-те години кървави завоевания оставили на бойното поле милиони убити хора и хиляди квадратни метри обезлюдена територия. В този вакуум се преселили белите колонизатори.

Когато крал Кетсшайо, племенник на Шака, наследил трона през 1873 г., Зулуландия била обкръжена от две страни от бързото разрастване на тези европейски общности. На юг била разположена британската колония на Натал, а на изток — бурската република на Трансваал. Но англичаните били най-голямата заплаха, понеже те се стремели към обединението на цяла Южна Африка само под тяхна власт. Тази британска политика получила кодовото наименование

„Конфедерация“, а Бартъл Фрер, назначен за губернатор на Кейп и за пръв висш комисар за Южна Африка през 1877 г., получил за задача да я приведе в действие.

След пристигането си в Кейптаун през април 1877 г., Фрер получил съобщение, че Англия присъединила територията Трансваал, обявявайки я за колония. Негова главна задача сега било да неутрализира военната заплаха от зулуското кралство, което можел да постигне само чрез война за завладяването им. Но либералното правителство на Бенджамин Дизраели, тогава замесено в Балканската криза и във войната с Афганистан, не показало ентузиазъм да се намесва в нов конфликт. Казали на Фрер: „Отнасяй се към зулусите със снизхождение.“ Но той не възнамерявал да отстъпва и, използвайки забавената комуникация като извинение, се надявал да постави Лондон пред „свършен факт“.

Извинението, от което се нуждаел, му било предоставено от два малки гранични инцидента. През юли 1878 г. две от съпругите на Сихайо, знаменит зулуски индуана (племенен вожд), избягали в Натал със своите любовници. И в двата случая братът на Сихайо и тримата му синове проследили жените, отвлекли ги обратно и ги екзекутирали. Любовниците им останали невредими. В друг случай инспекторът в колониалната служба Смит и белият търговец Дейтън били арестувани от зулусите за един час на малък остров близо до зулуския бряг на река Туглеа.

Фрер обсъдил необходимостта от война с главния командир на имперските войски в Южна Африка, генерал-лейтенант Фредерик Тесигер, лорд Челмсфърд. На 11 ноември, когато недоволният Хенри Булвер, губернатор на Натал, му разрешил да събере войска от 7000 местни хора, Челмсфърд казал на Фрер, че вече бил готов да нахлуе в Зулуландия „ако било необходимо“. Това било последното парче от пъзела на Фрер.

След месец представителите на Фрер се срещнали с представителите на Кетсшайо при река Туглеа. Целта на Фрер била да се представят констатациите на граничната комисия, като арбитър в съперничеството между бури и зулуси за територията при Кървавата река на източната граница на Зулуландия. Комисията отсъдила в полза на зулусите, признавайки суверенитета им, но дала и на бурите право да живеят там. Фрер обаче направил решението на комисията условно

чрез приемането на отделен ултиматум към него. Така решението щяло да влезе в сила след изтичане срока на ултиматума от 30 дни, когато трябвало да се изпълнят условията в него. Ултиматумът имал 13 искания.

Първите три трябвало да се изпълнят до 20 дни след влизането на ултиматума в сила. Те се свеждали до следното: братът на Сихайо и тримата му синове трябвало да бъдат изправени пред съд, освен това трябвало да бъдат платени 500 глави добитък като компенсация, като била наложена и допълнителна глоба от 100 глави добитък заради обидата, нанесена върху Смит и Дейтън. Следващите 10 искания били по-жестоки и засягали независимостта на зулуската нация. Те включвали разпускане на зулуската армия; изоставяне на военната политическа система на Шака; обявяване на екзекуциите по бързата процедура за незаконни; приемане за постоянно на заселването на британци в Улунди, столицата на Зулуландия. Фрер знаел, че Кетсшайо никога нямало да се съгласи на такива абсурдни условия.

Сериозно уплашени как ще ги посрещнат с тези вести, представителите на Кетсшайо се забавили две седмици преди да стигнат до кралския краал (така се нарича на езика на африкаанс местно селище) в Улунди. Но новините за ултиматума пристигнали преди тях, благодарение на Джон Дън, европейец, който живеел в Зулуландия и бил считан за приятел на зулусите. Кетсшайо и неговият велик съвет отхвърлили най-драконовските искания и предпочели да умиротворят Англия, изпълнявайки първите три от тях. На 18 октомври било изпратено съобщение по Дън, че Кетсшайо се съгласил да предаде мъжете, както и да плати глобите в животински глави, но помолил за отсрочка от допълнителни 20 дни, понеже реките били пълноводни и щяло да отнеме доста време да се съберат животните от Сихайо.

Фрер изобличил съобщението като „жалостиво извъртане“ и настоял британските войски да навлязат в Зулуландия, ако първите три искания не бъдели изпълнени навреме. Кетсшайо не успял да спази крайния срок и на 4 януари 1879 г. Фрер оставил в ръцете на лорд Челмсфърд изпълнението на вече поставените искания. След седмица, с изтичането на срока на 30-дневния ултиматум, Фрер обявил, че британските войски „пресичат границите на Зулуландия, за да получат репарации заради насилствени нарушения на британската територия“ и

„за да изпълнят обещанията, дадени от Кетсшайо при коронацията му за по-добра форма на управление в държавата му“.

Лорд Челмсфърд, който получил задачата да завладее Зулуландия, бил 51-годишен, син на бившия председател на Камарата на лордовете. След присъединяването му към 95-та пехотна бригада, когато бил едва 17-годишен, той участвал в Кримската война. Неговата кариера била описана от един биограф, като „слаба откъм акции, но тежка откъм мирни споразумения“. Той бил обявен от своите началници за способен и надежден, макар и не особено талантлив. Но за подчинените си той бил непреклонен, резервиран и необщителен.

Въпреки това с армия от 17 000 души дори тежък и бавен генерал, като Челмсфърд, би могъл да се чувства уверен. Основният му проблем бил как да защити едновременно Трансваал и Натал, докато трябвало да разположи и достатъчно войски, за да срази зулусите. Той знаел от опит, че първият удар в местното военно дело трябва да бъде най-мощният. Но една масивна военна колона, придвижваща се към Зулуландия нямало да окуражи зулусите да атакуват; вместо това би могла да ги накара да нахлуят в беззащитния Натал. Затова той се придвижил към Улунди с три колони. Едната щяла да пресече река Туглеа и да се отправи на север; втората, придружена от самия лорд Челмсфърд, щяла да се придвижи на североизток от река Бъфало; третата колона щяла да се придвижи на югоизток от началото на притока на Кървавата река. Две допълнителни колони щели да бъдат резервни, като едната щяла да бъде разположена при средното течение на река Туглеа под хълма Кранц, за да защитава пътя към Питърмарицбърг; а другата щяла да бъде в Лунбърг в Трансваал, за да предотврати нападението на зулусите и да държи под око непредсказуемите бури.

Фрер нарочно определил времето на ултиматума така, че нахлуването на лорд Челмсфърд в Зулуландия да съвпадне с жътвата, когато повечето зулуски воители прибирали житото. Но в този случай дъждовете закъснели и реколтата още не била готова. Церемонията по събирането на първия урожай обаче се състояла както обикновено и зулуските бойни дружини били мобилизирани в Улунди, преди нападението.

Сутринта на 11 януари централната колона на Челмсфърд пресякла река Бъфало и навлязла в Зулуландия. Тя се състояла от 2

батальона от имперската пехота, 1 батарея от кралската артилерия, 1 рота от кралските инженерни сили, 2 батальона от местния военен контингент на Натал, 1 рота от наталските сапъорски войски и 1 смесена бригада от бели доброволчески конни войски. Общо колоната наброявала 1275 кралски пехотинци, 320 души от нередовната кавалерия, 132 души кралски артилериисти със 7 оръдия и 2566 кефирци от Натал, командвани от бели офицери. Никой от местните войници не носел униформа и само един на всеки десет души бил въоръжен с пушка, останалите носели копия, сопи и щитове. А като се включи и персоналът, и цивилните шофьори, съставът на колоната бил общо 4709 души. За да теглят оръдията, да транспортират доставките и суровините, както и да носят храната, били ангажирани над 1500 магарета, 50 коня, 67 мулета, 220 товарни коли и 82 каруци.

На следващия ден Челмсфърд изпратил силен боен отряд до близката долина Баши, за да нападне крепостта на Сихайо, зулуския племенен вожд, чиито роднини запалили искрата на войната. Сихайо и повечето от хората му били в Улунди, но той оставил в крепостта си малка военна сила. Сериозната им съпротива накрая била преодоляна, когато британските войски изкачили скалите по фланга им. Опожарявайки фермата на Сихайо и прибирайки животните му, нападащият отряд се върнал обратно в лагера си, разположен на зулуския бряг при река Бъфало.

Планът, който Челмсфърд съставил, бил да установи първата си база на хълма Исипези, на 20 мили източно от река Бъфало. Но това щяло да отнеме време, понеже теренът бил скалист и блатист, и инженерите трябвало да направят проходима пътеката за товарните коли. Идеалното място за лагер, както докладвали разузнавачите, било подножието на един хълм, познат на зулусите като Исандлуана, на 10 мили от реката.

Докато пътеката се изкачвала нагоре от влажните низини на долината Баши, после тя преваляла в обширна седловина между малък скалист хълм отдясно и Исандлуана отляво. След това се извивала на изток към хълма Исипези и преминавала през правоъгълно поле, широко 4 и дълго 8 мили. В южната страна на полето били хълмовете Малаката и Инхлазате с хълмиста местност от другата им страна, която водела до река Бъфало. На север от полето се издигала стръмна скала, която се извисявала на неколкостотин фута към плато, граничещо с

планинската верига Нкуту. До това плато можело да се стигне от няколко стръмни клисури, като най-голямата започвала под коничен малък хълм, на миля и половина пред Исандлуана.

Хълмът бил разположен от север на юг, с широк издаден хребет, простиращ се от ниския му край нагоре по платото на 1500 ярда. Между Исандлуана и коничния малък хълм откритото пространство се спускало в широко плитко дере, пресичащо полето. Там, в сянката на планините, Челмсфърд разположил лагера си на 20 януари.

Майор Лонсдейл, командващ 3-ти отряд на местния военен контингент на Натал, разположил двата си батальона на отдалечения ляв край от пътеката, на едно ниво със северния край на хълма. Следвали 2-ри батальон, 24-ти пехотен полк (1-ви батальон), кралските артилеристи, конните части и накрая 1-ви батальон и 24-ти пехотен полк (2-ри батальон). Челмсфърд поставил палатките на персонала си в центъра на лагера, зад 24-ти пехотен полк (2-ри батальон), докато товарните коли били паркирани на пътеката върху самата седловина. Целият лагер се простирал на 800 ярда през източните склонове на Исандлуана и седловината.

Преди кампанията да започне, Челмсфърд издал полеви устав с няколко правила. Първото от тях постановявало, че всяко несигурно място щяло да бъде превръщано в отбранителна позиция. Но когато полковник Глин от 24-ти пехотен полк (2-ри батальон) предложил да защитят лагера и при Исандлуана, Челмсфърд се възпротивил. Това било временна спирка, казал той. При всички случаи той не се страхувал от атака срещу лагера, в който били разположени 2 батальона. Всяка рота била строена в две редици, като предната била в клекнала позиция, а тази в тила — права; техните мощни огневи залпове щели да подсигурят необходимата стрелкова мощност.

За да си осигури пълно предупреждение при евентуална атака, Челмсфърд наредил да се поставят наоколо няколко застави. Макар и с намален състав през нощта, постовите кордони още обикаляли около Исандлуана и скалистия хълм, докато голям военен отряд от местния контингент на Натал останал да пази на хребета в планината.

Челмсфърд наредил да се подсигурят и подкрепления от колоната, която била разположена при средното течение. Командвани от полковник Антъни Уилям Дърнфорд, кралските инженери и главният инженер на Натал, подкрепленията включвали 5 местни конни войски

от Натал, 3 роти от местния военен контингент на Натал и 1 ракетна^[6] батарея. Те пристигнали на 20 януари.

Същия ден Челмсфърд завел отряд от разузнавачи към дефилето Мангени, югозападно от хълма Исипези, но те не срещнали зулуси по пътя си. Следващата сутрин той изпратил майор Дартнел с 200 души от кавалерията му от доброволци да провери ситуацията на хълмовете Нкандла, а командир Лонсдейл, придружен от 6 роти, трябвало да провери положението при хълмовете Малаката.

Следобед на 21 януари Дартнел се натъкнал на неколкостотин зулуси в хълмовете преди Исипези, където полето се съединявало в далечния си край със скалата Нкуту. След като отстъпил през дефилето Мангени, той изпратил трима офицери при Челмсфърд за подкрепление и позволение за атака на следващата сутрин. Той изпратил съобщение и на Лонсдейл да се присъедини към него.

Преди свечеряване към тях пристигнала група от Исандлуана с одеяла, провизии и бележка от Челмсфърд, в която разрешавал на Дартнел атака по негово усмотрение. Докато падала нощта, Дартнел видял бойни групи от зулуси да се спускат от върха на следващото плато, на 3 мили източно, и да се разполагат в лагер за през нощта. Конен патрул бил изпратен в долината. Те докладвали, че зулусите наброявали 1500 воители. Те били доста на брой, затова Дартнел изпратил второ съобщение на Челмсфърд с молба да му изпрати подкрепление от имперската пехота.

Вестоносецът стигнал до лагера едва в 1.30 часа сутринта. Челмсфърд веднага бил събуден. Той заключил от посланието на Дартнел, че основната зулуска военна сила била разположена в предната част на полето. Придружен от 200 конници и 1400 кефирци, командвани от Лонсдейл, Дартнел бил прекалено слаб, за да им се противопостави. Затова Челмсфърд разделил колоната и тръгнал веднага на помощ на Дартнел. Това било фатална грешка.

В 3.30 часа сутринта на 22 януари Челмсфърд напуснал лагера с 6 роти от 24-ти пехотен полк (2-ри батальон), 4 артилерийски части и 1 рота от сапърския корпус на местния военен контингент на Натал. Полковник Пюлейн от 24-ти пехотен полк (1-ви батальон) бил оставен в лагера като командир на 5 роти, 600 кефирци от Натал, 100 конници и 2 оръдия. Челмсфърд изпратил спешно съобщение до Дърнфорд да се придвижи към лагера, придружен от 250 местни конници, 300

пехотинци и 1 батарея. Това щяло да осигури на Пюлейн военна сила от 1700 души, включително и 600 пехотинци. Неговите отбранителни съоръжения включвали конни часови и кавалерийски постове на миля от платото Нкуту и коничния скалист хълм на изток, както и дълъг завой от пехотни застави малко по-назад.

След 8 часа сутринта, когато лагерът щял да закусва, един часови пристигнал с новината, че огромна зулуска сила се приближавала от североизток през платото. Прозвучал „сбор“ и дежурните пехотни застави се събрали. За 10 минути мъжете били построени в две редици пред палатките, като фланговете отказали да покрият хълмовете Малаката и хребета.

Пюлейн изпратил набързо надраскана бележка до Челмсфърд: „Докладвам, че открих голяма зулуска сила да се придвижва отляво на лагера. Осем часът и пет минути.“

Получавайки бележката към 10 часа сутринта, Челмсфърд, който тогава бил на няколко мили от мястото, решил да не предприема нищо. Той сметнал, че войската на Пюлейн била достатъчно силна, за да се погрижи сама за себе си.

В 9 часа сутринта Пюлейн получил съобщение от часовите, че зулусите били строени в 3 колони; 2 се оттеглили на север, а 3-та — на северозапад. След това пристигнал Дърнфорд. Той бил с по-висш ранг от Пюлейн и поел официално командването. Понеже последният доклад съобщавал, че зулусите се оттеглят, Дърнфорд наредил на мъжете да довършат закуските си.

Часовите при Нкуту докладвали, че зулусите се оттеглят покрай платото на изток. Тогава Дърнфорд изпратил 2 войски от местната наталска конна армия да търсят 3-те зулуски колони. Първата войска, водена от лейтенант Робъртс, тръгнала на северозапад, а другата, водена от лейтенант Роу, придружена от капитан Шепстоун, тръгнала на изток. Но не след дълго, щом конниците се скрили от погледа им, се чули изстрели откъм постове на часовите.

Дърнфорд заключил, че докато основната зулуска войска още била в околностите на Исипези, сега имало друга голяма зулуска сила на платото, която отстъпвала на изток, застрашавайки левия тил на колоната на Челмсфърд. Затова той решил да балансира силите със своята местна конна войска, ротата от местния военен контингент на Натал и батареята и като премине през полето, да попречи на зулусите

от изток да се присъединят към основната зулуска войска при хълма Исипези. Ако Роу и Шепстоун успеели да ги изблъскат към периферията на отвесната скала, той щял да ги хване на открито.

Преди да тръгне, Дърнфорд помолил 2 от ротите на 24-ти пехотен полк (1-ви батальон) да го придружат. Пюлейн се възпротивил, затова Дърнфорд и не настоял. Пюлейн обаче се съгласил да подкрепи заставите отпред при хребета с една рота от 24-ти пехотен полк (1-ви батальон) под командването на лейтенант Кавайе.

Дърнфорд тръгнал в 11 часа сутринта, инструктирайки Шепстоун да ускори атаката. Когато посланието пристигнало, Шепстоун изпратил Роу да претърси деретата и плитките клисури на североизток. В това време Робъртс бил изпратен покрай ръба на платото.

Накрая хората на Роу се натъкнали на няколко зулуси, които пасели добитък по склона. Погвайки ги, те изгубили от погледите си зулусите, които избягали нагоре към гребена на склона. Когато първият ездач стигнал до върха му, трябвало да дръпне поводите на коня си, за да не падне в дълбоката клисура. Долу, в ниското, седейки в пълна тишина, били разположени над 20 000 зулуски войни. Било открито местоположението на основната зулуска войска.

Зулуската войска напуснала Улунди на 17 януари със заповедта да се движат бавно, за да не се изморяват и да атакуват само на дневна светлина. На 20 януари зулусите направили лагер на север от хълма Исипези, придвижвайки се в долината Нгвебени на следващия ден. Намерението им било да останат там през целия 22 януари, понеже тогава щяла да се появи новата луна, а да се атакува в деня на „мъртвата луна“ щяло да донесе нещастие. Воините били гладни и били изпратени отряди да претърсят малките селища наоколо за добитък и жито. Именно те били отрядите, засечени от часовите на Пюлейн.

Сега, когато основната военна зулуска сила (наречена „импи“) била открита, зулуските воини скочили като един човек. Първи до ръба на долината бил полкът Умкижо, плътно следван от полка Утулуана и след това от Кетука, заместник-командира на корпуса на Унди. Крещейки заповеди, Кетука изпратил и двата полка след отстъпващите конници.

Отдясно на Умкижо били Унокенке и полковете на корпуса Унодвегу: Умкулутшане, Удудуду и Изанку. Те се разпръснали и се

отправили към предната част на хребета. Отляво Уве, Ингобамакози и Умбонамби се спуснали напред към фланга на Умкижо.

Командирите на основната зулуска войска Мавуменгвана и Тсингвайо се опитали да спрат паническото бягство, за да организират класическата битка, наречена „гърди — сирени по фланговете“^[7] (с гърди се биеш фронтално с врага, а със „роговете“ го притискаш по фланговете, за да го обградиш), но вече било късно. Те само пресрещнали Удлоко и останалите войски от корпуса Унди, командвани от брата на Кетсшайо, Дубаламанзи, който почивал в долина, намираща се по-назад. Тези мъже били тактическите резерви (лъвовете), които трябвало да следват „гърдите“ (т.е., предните войски).

Войските на Роу попаднали пак в полезрението на препускащата орда. Те се срещнали с Шепстоун, който изпратил съобщение на Дърнфорд, предупреждавайки го за ситуацията, преди той да тръгне към лагера обратно през хребета. Дърнфорд изтърсил новините пред Пюлейн, който току-що получил съобщеше от Челмсфърд да събере палатките и да изпрати багажа, за да се присъедини към него. Изглежда не можейки да прецени опасността, Пюлейн изпратил бележка на Челмсфърд, съобщавайки му за наличието на „здрава стрелба“ отляво на лагера и че той не можел да се придвижи „в момента“.

Най-доброто, което Пюлейн можел да направи, било да концентрира войските си в плътен строй, като ги разположи зад товарните коли и конните позиции, а в тяхна защита по фланговете им и зад тях се издигали стръмните планини. Но вместо да нареди на войските на Кавайе да се оттеглят от заставите, понеже били на открито пред хребета, той изпратил друга рота, командвана от лейтенант Мостин да го подкрепи. Но още по-фатално било, че Пюлейн пропуснал да нареди отварянето на сандъците с допълнителните амуниции.

Когато хората на Мостин стигнали до върха на хребета, зулуският десен фланг (rog) препускал право срещу Кавайе и вече бил на 600 ярда. Неудържими срещу залповете по тях, зулусите приближавали към задната страна на Исандлуана. Часовите и двете войски на наталската конна армия през това време вече приближили хребета и също се включили в стрелбата.

Вестоносецът на Шепстоун настигнал Дърнфорд, когато той се приближавал през полето. Щом Дърнфорд спрял, левият зулуски фланг

(рог) се появил по периферията на платото. На две мили, простирайки се назад към хребета и далече от собствените му позиции, висините били почернели от зулуси. Докато Дърнфорд ги наблюдавал, те се спуснали надолу към клисурите на полето. Отдясно Ингобамакози и Умбонамби препускали към лагера, следвани от Уве. Отляво Умкижо и Умхланга започнали битка по двата фланга на скалистия хълм и не след дълго прегазили батареята, която закъснявала отзад. Нейната подкрепяща рота избягала обратно към лагера.

Дърнфорд започнал да отстъпва. Неговите мъже продължили да стрелят по Ингобамакози, докато левият зулуски фланг се опитвал да обгради Дърнфорд. Стигайки до широко дърво, на миля от лагера, той решил да направи пост и да заеме отбранителна позиция. Към него се присъединили 30 души от наталските карабинери, като открили толкова точен огън по врага, че зулуският ляв фланг бил спрян на място.

Пюлейн изпратил двете оръдия да бъдат използвани в боя срещу зулусите, намиращи се на платото на 600 ярда пред лагера. За да подкрепят оръдията, отляво била изпратена ротата на лейтенант Портеус от 24-ти полк (1-ви батальон), а капитан Уардел застанал отдясно на оръдията. От другата страна на Уардел била разположена само една рота от 24-ти полк (2-ри батальон), командвана от лейтенант Поуп и смесената сила на наталската местна армия. Пюлейн освен това изтеглил и двете роти от хребета и Кавайе вече защитавал северната част на лагера, малко наляво от Портеус. На 200 ярда пред широкото пространство между тези две роти, били разположени 300 души от наталските местни войски, които били предната стража.

Позицията наляво от Кавайе била разширена от Мостин, с контингент от местната конна войска, постове на наталския военен контингент и накрая ротата на лейтенант Янгхасбънд от 24-ти полк (1-ви батальон), разположена под хребета. Останалите мъже от наталския военен контингент формирали свободно бойно тяло, разположено пред лагера. Стрелбата идвала от цялата защитна позиция и придвижването на зулусите, изглежда, било прекратено.

Дърнфорд, който се намирал отдясно на дърето, бил в най-голяма опасност и Пюлейн наредил на Поуп да му осигури дългобоен подкрепящ стрелкови огън. Но понеже Дърнфорд се биел от доста време, хората му вече нямали амуниции. Неговите куриери не могли да открият собствените си товарни коли, а пехотните началници на

снабдяването отказвали да раздават амуниции на местни хора. Пехотните роти също оставали без амуниции, но началникът на снабдяването на 24-ти полк (2-ри батальон), отговарящ само за ротата на Поуп, отказвал амуниции на куриерите от другите роти. Той ги отпратил на 500 ярда нататък, където началникът на снабдяването на 24-ти полк (1-ви батальон) още раздавал амуниции.

Когато темпът на стрелба на Дърнфорд съвсем бил замрял, Ингобамакози и Уве се придвижили още по-напред от лявата му страна и започнали да го обграждат. Под заплахата да бъде обграден изцяло и вече съвсем останал без амуниции, Дърнфорд наредил на мъжете си да се качат по конете си и да се оттеглят, като се присъединят към останалите конни войски, разположени в устието на седловината. Това било повратната точка на битката.

Тъй като вече не били изправени пред убийствения огън на Дърнфорд, Ингобамакози и Умбонамби се придвижили още по-напред. Ротата на Поуп, чийто фланг вече бил открит, се обърнала да ги пресрещне. Но тъй като по цялата отбранителна линия стрелбата почти замряла, зулусите се изправили и тръгнали в атака, удряйки копия в щитовете си и крещейки „Усуту!“. Това вече било много за наталските местни войски, които хвърлили на земята пушките си и побягнали в тила, вземайки със себе си и местните войски пред лагера. Те били последвани от оръдията, закачени за предниците си и откарани в тила.

През пролуката, оставена от наталските кефирци, се промушили Умкижо, следвани от Изанку и Умхланга. Първа в тила била хваната ротата на Кавайе, а след това и ротата на Мостин. Няколко оцелели. Хората на Янгхасбънд се опитали да отстъпят през задната страна на лагера и после по склоновете на планините. Едва 60 души се добрали до скалистата изданина, където се били до последния човек.

Останалите пред лагера роти били обречени на гибел. Изблъскани обратно в лагера от зулусите, останали без амуниции, те се разделили на малки групи, биейки се с прикладите на пушките си и с байонетите, докато не били унищожени. Понеже зулусите продължавали да навлизат в лагера, посичайки всеки човек, който се изпречвал насреща им, Пюлейн влязъл в караулната палатка на 24-ти полк (1-ви батальон), грабнал батальонното знаме на кралицата и го връчил на лейтенант Мелвил, неговия адютант, като му наредил да го защитава на всяка цена. После пак влязъл в палатката, седнал на бюрото си и започнал да

пише писмо. Той още пишел, когато вътре нахълтал един зулус. Той го застрелял във врата, но раненият зулус се добрал до бюрото на Пюлейн и го убил с копие то си.

Общо 400 души, главно натаалски кефирци, се измъкнали, минавайки през седловината, докато две групи мъже, водени от Шепстоун и Дърнфорд, държали зулуските флангове настрана. Накрая тези храбри мъже останали без амуниции и били убити до крак в ръкопашна битка. Остатъците от ротата на Поуп, последната кралска пехотна сила, умрели скоро след това.

„изядох!“

Основното оръжие на зулусите при Исандлуана били копията. Те били два вида: леко копие за хвърляне, дълго 6 фута, което имало ефективен обсег на действие от 70 ярда, и късо пронизващо копие, снабдено с много тежък и голям нож отпред. Вторият вид копие било усъвършенствано от крал Шака, за да може да бъде използвано в по-близък бой и било познато като „иква“ (заради засмукващия звук, който се чувал при изваждането му от прободеното тяло). Понеже жертвата се нанизвала на ножа му, воинът извиквал „Изядох!“. В допълнение към това копие „иква“, той носел и няколко дълги копия за хвърляне, а освен това можело да бъде въоръжен и с вретеновидни пръчки, завършващи с тежък възел накрая, които също били използвани и за копие.

За защита воинът имал овален щит от волска кожа, широк три фута и достатъчно дълъг, за да покрие цялото му тяло. Лек, но корав, той можел да отклонява стрелите, както и да неутрализира пронизващо копие или дори да бъде използвано за унищожаване на врага в отстъпление. Удряйки първо с левия край, а после с десния по вражеския щит, действие въведено от Шака, подложката на щита би могла да се завърти към дясната страна на врага с мощно движение на ръката. След това зулуският воин промушвал лявата му открита подмишница със своето копие.

Британската мощна стрелба при Исандлуана била осигурявана основно от кралската пехота, въоръжена с пушки с презареждане и с прекъсване на стрелбата за презареждане. Стреляйки с ковки оловни куршуми, които можели да убият и слон, това било невероятно опустошително оръжие, особено в ръцете на обучени стрелци, с

точност до 1000 ярда. Но оръжието имало дефектен лош откат, особено когато барабанът му бил запушен и така контузувал раменете, като предизвиквал и кръвотечение от носа. Освен това по време на особено дълга стрелба, когато то се загрявало прекалено много, тънкият месингов патрон обикновено правел засечка в задната част на цевта и се налагало да бъде отстраняван с нож.

Единственото друго оръжие, използвано от обикновения войник, бил байонетът, известен като „люнгер“. Офицерите освен това били въоръжени със саби и револвери с двойна стрелба.

Успелите да избягат от клането с ужас открили, че имало зулуски воители от корпуса на Улунди точно пред пътеката към река Бъфало. За да ги избегнат, тръгнали наляво. Те били преследвани от зулусите, които пресекли реката, за да не оставят оцелели хора. Точно там лейтенант Мелвил, придружен от лейтенант Кохил, били убити.

От 1700 души, които се намирали в лагера, само 55 бели и 300 местни кефирци оцелели. Всичките 21 офицери и 581 души от 24-ти пехотен полк били убити. Телата на мъртвите били съблечени и изкормени от зулусите, за да се освободят духовете, които иначе щели да преследват убийците си. Зулусите изгубили около 1500 души, а много други умрели по-късно от раните си.

Жертвите, които дала британската армия срещу местния враг се дължали на подценяването на вражеските сили от Челмсфърд. По никакъв друг начин не можело да се обясни пропускът му да се укрепи стабилно лагера при Исандлуана, да се разузнае платото Нкуту в деня на самата атака и да се върне в помощ на Пюлейн, когато разбрал, че зулуската сила се приближавала.

РЕКА ЯЛУ

На 25 ноември 1950 г. водените от американци войски на Организацията на обединените нации (ООН), заедно със своите съюзници от Южна Корея, се придвижили към река Ялу, която оформяла границата между Северна Корея и Китай, където били атакувани от 180 000 китайски войници. За няколко дни силите на ООН били вече в отстъпление, а отбранителната линия била възстановена дълбоко в територията на Южна Корея. И всичко това се случило само защото американският генерал Дъглас Макартур, командир от ООН и

политическите му началници пренебрегнали предупредителните сигнали, получени преди това, и подценили военната заплаха от Китай.

Семената на корейския конфликт били посети още в края на Втората световна война, когато по време на конференцията в Потсдам през юли 1945 г. президентът на САЩ Хари С. Труман дал на Сталин свобода на действие относно японските войски, които все още се намирали в Корея и Манджурия. Америка била по-обезпокоена от нахлуването в Япония и не виждала стратегически интерес на територията на Корея.

Всичко обаче се променило с пускането на двете атомни бомби над японските градове Хирошима и Нагасаки, на 6 и 9 август, което фактически довело до безусловната капитулация на Япония. Американските войски вече могли да участват в окупацията на Корея, защото тяхното присъствие на тази територия щяло да предотврати разпространението на комунизма над цялата страна. Затова и правителството на Труман предложило на Съветския съюз да ограничи настъпването си в Корея до 38-ия паралел, хоризонталната линия, която разделяла държавата на две, и била избрана от двама офицери от американския Пентагон, с мотива, че под нея е разположена столицата Сеул и повече от половината от населението на Корея. Освен това в тази част е и по-плодородната селскостопанска земя, както и по-голямата част от леката индустрия. За голямо удивление на Вашингтон, Съветският съюз се съгласил.

Така че от този момент нататък Северна Корея се превърнала в съветска зона на влияние, а Южна Корея в американска. Но въпросът за крайното обединение на двете територии на Корея винаги стоял на дневен ред. Поради това през декември 1945 г. руснаците приели американското предложение да се създаде там територия под четиристранно „Международно попечителство“ за пет години (считано от 1945 г.), което щяло да подготви обединението на разделената държава, за да я превърне в независима.

Оставена да се развива по собствени схема и механизъм, скоро станало очевидно, че Корея ще отстъпи пред комунистите. Затова през септември 1947 г. въпреки възраженията на руснаците, американците отнесли въпроса за бъдещето на Корея за обсъждане в ООН. Независимо от това, че Източният блок се въздържал от гласуване, Общото събрание единодушно решило да бъде създадена комисия на

ООН, която да наблюдава изборите за правителство в Корея. Щом веднъж Корея избира собствено правителство, тя щяла да получи независимост и всички чуждестранни войски щели да напуснат територията ѝ.

Тъй като руснаците и населението на Северна Корея били против намесването на ООН в изборите на корейско правителство още от самото начало, а партиите от лявото крило в Южна Корея солидарно отказали да вземат участие в изборите, те се превърнали в същински фарс. „Асоциацията за бързо осъществяване на независимостта“, чийто лидер бил Ли Син Ман, спечелила най-много места и през юли 1948 г. той станал първият свободно избран лидер на Южна Корея. През следващите месеци неговият безмилостен режим започнал да прилича повече на диктатура, отколкото на демокрация.

През юни 1949 г. независимо от протестите на Ли, последните американски войски напуснали Южна Корея. Руснаците също напуснали границите на Северна Корея, оставяйки зад гърба си строго дисциплинирано сталинистко правителство, под управлението на довереното им протеже Ким Ир Сен. През септември 1948 г. била прокламирана Корейска народна демократична република (КНДР).

Отношенията между двете държави постепенно се влошавали, особено заради непрекъснатите гранични инциденти, докато на 25 юни 1950 г. с одобрението на руснаците и с мълчаливото съгласие на комунистически Китай Северна Корея нападнала Южна Корея. Народната армия се състояла от 135 000 добре мотивирани войници, подкрепени от руска бронирана бригада, екипирана с руски танкове Т-34 и голяма на брой артилерия. Въздушната им сила разполагала с руски изстребители Як-9 и руски бомбардировачи за надземни атаки Ил-10. Но те били силен противник за малобройните в началото сеулски танкове Т-6, които били унищожени още в началото на войната.

Корумпираната армия на Република Корея била съставена от 95 000 войници, които не разполагали с танкове, противотанкови оръжия и тежка артилерия. Една трета от моторизираната им част била на ремонт, а амунициите щели да стигнат едва за шест дни.

Резултатът бил неизбежен. За няколко часа, след като пресекли тридесет и осмия паралел, десетте комунистически дивизии помели слабата опозиция на южнокорейската армия и се придвижили на юг с колони от бронирани сили. Именно тази вечер Съвета за сигурност на

ООН, без участието на съветския делегат, единодушно приел резолюция, заклеяваща атаката, като настоявал за изтегляне на севернокорейските войски на юг от тридесет и осмия паралел.

Два дни по-късно Съвета за сигурност на ООН приел и резолюция под поръчителството на американците, в която се призовавали всички нации, членки на ООН, „да предоставят помощ на Корея, необходима, за да бъдат отблъснати въоръжените атаки и да се възстанови международният мир и сигурност на територията ѝ“. Само комунистическа Югославия се въздържала от гласуване.

Без да се допита до мнението на Конгреса, президентът Труман наредил на войските си да помогнат на Южна Корея като част от „полицейската акция“, осъществена под егидата на ООН. За командир на тази акция бил назначен генерал Макартър, като му било наредено да води ограничена (с конкретни цели) война. Комунистическата агресия трябвало да бъде отблъсната на всяка цена, но бойното поле било ограничено само до територията на Корейския полуостров. Генерал Макартър, амбициозен мъж, който си спечелил славата като командир по време на Втората световна война и който приел капитулацията на Япония, имал други идеи. Той не вярвал в ограничената война, защото според него войната с комунистите трябвало да се води до смърт, а също така на бойното поле той трябвало да разполага с пълната власт по отношение на войниците си.

Първото нещо, което направил, било да изпрати скоростно три дивизии (8-ма армия) от окупационната армия в Япония на територията на Южна Корея. За съжаление, заради последвалите следвоенни съкращения, тези дивизии вече не били толкова силни, достатъчно обучени и с необходимото снаряжение, затова и не направили почти нищо, за да попречат на севернокорейското придвижване.

В края на юли оцелелите от 8-ма армия и останките от армията на Република Корея били изтласкани до едно малко предмостово укрепление в югоизточния край на полуострова, известно като „периметъра Пусан“. Благодарение на подкрепленията, включително и на Американската морска бригада и на британската 27-ма бригада, те едва задържали позициите си, които придобили на „периметъра Пусан“.

На 15 септември Макартър предприел своя най-сполучлив удар: чрез земноводно придвижване акостирали 70 000 войници от 10-ти корпус в Инчон, западно от Сеул. Войските изненадали

севернокорейската армия и докато 10-ти корпус се придвижвал на изток, 8-ма армия започнала изтегляне от „периметъра Пусан“. Атакуван от две посоки, севернокорейският фронт претърпял пълен крах, тъй като войските му постепенно се стопявали, захвърляйки оръжия и оборудване, докато се оттегляли.

На 26 септември американските сили се събрали нагоре в Осан. На следващия ден град Сеул, столицата на Южна Корея, бил превзет обратно. Повече от 125 000 души били взети в плен. Севернокорейската народна армия била в пълно отстъпление. Случило се чудо. Само месец по-рано 8-ма армия била на прага на пълното поражение, но благодарение на военния гений на Макартър позициите били сменени.

Сега пред правителството на Америка, пред нейните съюзници и пред военните ѝ командири стоял въпросът как да спечелят по-голямо политическо предимство от военния си успех. Следващата стъпка била да пресекат тридесет и осмия паралел, да унищожат останките от севернокорейската народна армия и да обединят двете територии на Корея в една обща „демократическа“ държава Корея, управлявана от демократическо правителство. Но мандатът на ООН обхващал само изблъскването на комунистическите войски от Южна Корея, което вече било постигнато. Освен това съветският делегат отново заел мястото си в Съвета за сигурност на ООН и несъмнено щял да наложи вето върху евентуално искане за разширяване на правомощията по горепосочения мандат.

Без да повдига въпроса пред Съвета за сигурност на ООН, американското правителство упълномощило Макартър да довърши изцяло Народната армия на Северна Корея. Към тези пълномощия били направени и няколко жизненоважни уговорки, а именно: той не трябвало да продължава операцията, ако големи съветски или китайски войски представляват заплаха за него; неговите сили не трябвало да пресичат границите на Манджурия или Съветския съюз в Корея (след 1948 г. Манджурия станала част от територията на комунистически Китай); не трябвало да бъдат използвани некорейски сили в североизточните провинции, граничещи със Съветския съюз или на територията покрай границата с Манджурия; и най-накрая той не трябвало да подкрепя военните си операции, използвайки морска или военновъздушна сила срещу Манджурия или Съветския съюз.

На 9 октомври 8-ма армия пресякла тридесет и осмия паралел. В първата една седмица севернокорейските войски оказвали изключителна съпротива, но след това рухнали, бягайки на север, докато 1-ва американска кавалерия и 24-та пехотна дивизия се спуснали да ги преследват. Пълната победа изглеждала почти в ръцете на президента Труман и той извикал Макартър на среща на остров Уейк в Тихия океан.

Макартър уверил президента, че цялата формална съпротива на Северна Корея ще приключи за Деня на благодарността (през ноември) и че ще изтегли 8-ма армия в Япония до Коледа, оставяйки на тази територия само 10-ти корпус, който щял да изпълнява функциите на окупационна войска, въпреки че това изглеждало почти невероятно. Но ако китайците атакували, неговата военновъздушна сила щяла да извърши „най-голямата сеч“. Но ако по случайност руснаците подкрепели китайците със самолети, то тяхната некадърност щяла да ги предизвика „да бомбардират китайците толкова често, колкото ще бомбардират и нас“.

С други думи Труман не трябвало да се тревожи, от намесата на руснаците или китайците. Увереността на Макартър предизвикала желанието ефект. Труман казал на репортерите по-късно: „Никога не съм имал по-удовлетворяваща среща, откакто съм президент!“

На 19 октомври Пхенян, столицата на Северна Корея, паднала в ръцете на 1-ва дивизия на армията на Република Корея. Ким Ир Сен и комунистическото му правителство вече били избягали. Междувременно войските на ООН продължавали своето напълно безпрепятствено придвижване. На 25 октомври 10-ти корпус организирал второто си земноводно акостиране в Уонсан на източния бряг на Северна Корея. Няколко жертви, защото войските на Република Корея превзели града две седмици по-рано (в деня преди 1-ва американска морска дивизия да пристигне на брега, Боб Хоуп организирал представление за пристигането на войниците).

Но докато 8-ма армия се придвижвала все по-близо до китайската граница, британците предложили да се установи буферна зона южно от река Ялу, която да бъде наблюдавана едновременно от китайски представители и от представители на ООН. Макартър обаче ясно показал презрението си към дипломатическата деликатност. „Широко прокламираното британско желание да умиротворят китайските

комунисти, предоставяйки им ивици земя в Северна Корея, — написал той до своите началници, — открива своя исторически прецедент в акцията, предприета в Мюнхен на 29 септември 1938 г.“

На 24 октомври Макартър издал нова директива, отменяйки с нея всички ограничения по отношение на разполагането на американски войски покрай Манджурската граница. Неговите по-старши командири били „упълномощени да използват всички налични сили, както намерят за добре, само за да превземат цялата територия на Северна Корея“. Когато заедно всички началник-щабове във Вашингтон оспорили тази заповед, Макартър не им обърнал внимание и когато те все пак настояли той да даде официално изявление, гарантиращо безопасността на китайския завод за производство на електричество и електрическа енергия „Суйхо“, на територията на Северна Корея, Макартър отказал с аргумента, че не е сигурен дали именно този завод не захранва комунистическото производство на оръжия.

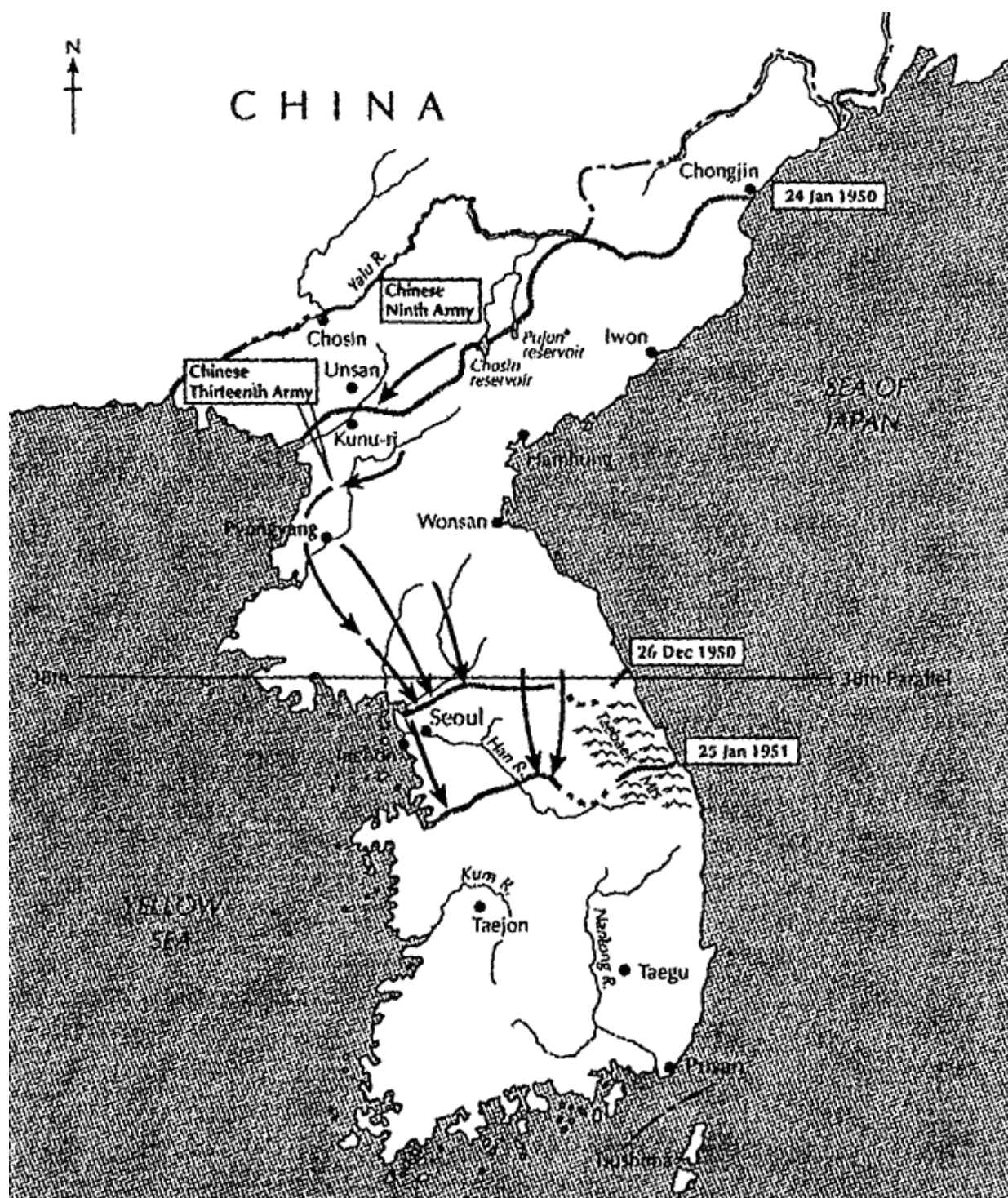
Причината, поради която Макартър не бил уволнен веднага, е само една — считали го за талисман на войната. Пълната военна победа била вече близо и американските политици били опиянени от успеха. Макартър ги уверил, че би могъл лесно да се справи с всякаква китайска офанзива. „На дъното на американската акция, — написал Макс Хейстингс в книгата си «Корейската война», — лежи едно абсолютно презрение, съзнателно или несъзнателно, към способностите на нацията на Мао Дзедун и въоръжените му сили.“

Американците все пак получили достатъчно предупредителни сигнали. На 2 октомври китайският премиер-министър Чу Енлай информирал индийския посланик, че Китай щял да се намеси, ако войските на ООН пресечели тридесет и осмия паралел. Труман пропуснал край ушите си заплахата, обявявайки я за „изтъркан опит да изнудват ООН“.

Първите войски на Република Корея пристигнали при река Ялу на 25 октомври. През този ден 2-ри корпус на армията на Република Корея, придвижвайки се на север от ляво на напредващите войски на ООН, бил атакуван и унищожен. Неговите нападатели били китайци. „Има ли много от вас тук?“ попитал генерал Пийк, командващ 2-ри корпус, китайските пленници от войната. „Много, много“, бил отговора.

Предадена на американците, тази информация била пренебрегната. Генерал Уолкър, командващ американска 8-ма армия,

бил засечен да обяснява присъствието на китайци в този район с думите „имайте предвид, че много мексиканци живеят в Тексас“.

Но алармените звънчета продължавали да звънят в ушите. На 1 ноември, близо до Ансунг, на половината път през полуострова, военни

части от 1-ва американска кавалерийска дивизия били изненадани от китайски сили и били принудени да отстъпят. На изток 1-ви корпус на армията на Република Корея бил спрян от китайската 42-ра армия на път за водноелектрическата централа в Чосин. Дори аргилската и съдърлендската високопланински британски дивизии на британската 27-ма бригада изгубили шестима убити и петима ранени във внезапна китайска атака близо до река Чонгчон. „Те не бяха като никой враг, който бях виждал дотогава, — написал лейтенант Колин Мичъл. — Те носеха дебели дрехи, които ги правеха да изглеждат точно като малкото човече Мишелин. Обърнах едно от телата с крака си и видях, че носи шапка с козирка и значка, представляваща червена звезда на нея. Тези войници бяха китайци.“

Обаче американците все още не можели да повярват, че китайците навлизали в корейската война, дори и тогава, когато на 8 ноември ЦРУ съобщило, че вече 40 000 китайски войници са разположени на територията на Корея и че още 700 000 стоят на бойна позиция при манджурската граница. Вашингтон бил твърдо убеден, че Пекин няма да атакува независимо от Москва.

Потвърждение за това се получило, когато китайците на 6 ноември прекратили своята успешна операция. Пекин по-късно обяснил тази своя реакция с факта, че вече е дал на американците достатъчно предупредителни сигнали. Въпреки това Макартър предпочел да интерпретира отстъплението на Пекин като доказателство за това, че те вече са изстреляли патроните си. Настъплението на войските на ООН трябвало да продължи към река Ялу.

На 25 ноември силите на ООН продължили с придвижването си, но когато водещите роти на 2-ра американска индианска дивизия, част от 8-ма армия, се придвижвали през хълмовете на източния бряг на река Чонгчон, те били атакувани от китайската пехота. Китайските атакуващи отряди размазали предните им редици и пробии защитните им позиции. През нощта на 26 ноември дивизията била изтласкана назад и надолу по река Чонгчон. Отляво 25-та дивизия също отстъпвала назад.

„Имаше тотална липса на предводителство — спомня си редник Скарлета от 35-ти пехотен полк. — Това беше истински кошмар. Много пъти чувствах, че никога няма да се измъкна оттам и че би било чудо да

оцелея. Тези китайци бяха просто фанатици. За тях животът нямаше такава стойност, каквато имаше за нас.“

Но тези нападения били нищо в сравнение с катастрофата, която се разгаряла отдясно на 8-ма армия. Целият 2-ри корпус на армията на Република Корея бил в отстъпление, изоставяйки по пътя си пушки, пистолети, моторни превозни средства и оборудване. В резултат на това се получила голяма пролука от 80 мили на територията на съюзническия фронт между 8-ма армия на запад и 10-ти американски корпус на изток. 18 дивизии от китайската армейска група или 180 000 души влезли в корейската война. Установявайки, че на 8-ма армия щял да бъде отрязан пътят за отстъпление, Уолкър наредил тя да започне незабавно изтегляне.

Полковник Фрийман бил един от американските офицери, които били убедени, че първите няколко дни във войната били тест за американската сила. „Тогава те установиха тънката граница, с която разполагахме, и как лесно Южна Корея се прекърши. Те видяха какъв слаб противник сме ние и че няма дори да бомбардираме при река Ялу. След това те станаха много агресивни, много настъпателни и продължиха така до края.“

Даже прекалено агресивни за американската 2-ра дивизия, която била хваната в капан близо до Кунури на западната част на полуострова. На 30 ноември сутринта дивизионният командир, генерал Кайзер, наредил на мъжете си да направят пробив на юг. Но неговият огромен конвой не приел предизвикателството на врага и хукнал да бяга на разстояние от шест мили, докато накрая откритият вражески огън не го унищожил. Тъй като пътят бил блокиран от пламтящи превозни средства, много мъже останали неподвижно, неспособни дори да отвърнат на огъня. Когато паднала нощта китайската пехота директно се запътила да убива. Само няколко офицери, като полковник Скелдън от 38-ми пехотен полк запазили разума си и завели хората си на сигурно място. Само за един следобед 2-ра дивизия загубила 3000 души, целия си транспорт и цялото оборудване. Щели да изминат месеци, преди тази великолепно формация да се възстанови и да воюва отново.

Пхенян бил изоставен на 5 декември. 8-ма армия дала 11 000 жертви в първите няколко дни от началото на китайската офанзива и все още била в пълно отстъпление. Само 10-ти корпус, източно от централния гръбнак на планините в Северна Корея, спасил част от

честта си в един от най-позорните епизоди в американската военна история. Свирепо атакувани на 27 ноември от близо 100 000 китайски войници, неговите две дивизии — 1-ва морска и 7-ма пехотна, демонстрирали класическо бойно отстъпление към водохранилището Чосин към пристанището Хамхунг.

Никой не се проявил по-героично от десетте хиляди души на 5-ти и 7-ти морски полкове, които на 1 декември започнали епично отстъпление от 14 мили по западната страна на водохранилището от Юдам-ни до Хугару. Техните батальони, трябвало да прочистват всяка крачка, през която предстояло да минат. Американското общество, жадно за добри новини, било възхитено повече от всякога, когато генерал Смит, командващ 1-ва морска дивизия, казал на военните кореспонденти на 4 декември: „Господа, ние не отстъпваме, просто се придвижваме в друга посока!“

На 10 декември първите морски военни части пристигнали в Хамхунг. Те дали 4000 жертви в битките и 7300 жертви по други причини (повечето от които били случаи на премръзване). Съобщава се, че китайците загубили 37 000 души, но повечето от тях умрели от студ. Победата била тяхна. В навечерието на Коледа на 1950 г. бил евакуиран по море 10-ти корпус и съюзниците им от армията на Република Корея от пристанището Хамхунг до Пусан. Всичко приключило.

Междувременно 8-ма армия се борела, за да премине обратно през тридесет и осмия паралел. На 4 януари 1951 г. Сеул бил пленен от китайците. Едва в края на месеца, благодарение на командването на генерал Матю Б. Риджуей, който наследил Уолкър (убит в катастрофа с кола в края на декември), най-накрая била стабилизирана защитната позиция дълбоко в Южна Корея.

През април Макартър бил освободен от командване, и на негово място бил назначен Риджуей. Но войната продължила още две години, като през това време загинали 450 000 южнокорейци, 33 000 американци и три хиляди служители от други нации, включително и британци. Китай и Северна Корея загубили 1 500 000 души. Примирието най-накрая било подписано през юли 1953 г. То установило границите, които били преди започване на войната — тридесет и осмия паралел. Такова развитие на нещата би могло да се постигне и преди Коледа на 1950 г., ако Макартър и американското

правителство не подценили прекалено много военните възможности на Китай и политическата ѝ воля.

ДИЕН БИЕН ФУ

На 7 май 1954 г. след 55-дневна обсада, френското владение, а именно планинската крепост Диен Биен Фу, разположена в Северозападен Виетнам, паднала в ръцете на комунистическите войски на Хо Ши Мин. Това бил краят на деветгодишната Индокитайска война, зазвучали погребалните камбани за Френската империя в Далечния Изток и този факт довел до отделянето на територия, позната днес като Виетнам. В резултат се появил и безплодният американски опит да удължат съществуването на корумпирания, некомунистически режим в Южен Виетнам. Още веднъж един арогантен командир подценил военните способности на азиатския си враг.

Преди Втората световна война френски Индокитай се състоял от пет държави: Кохин Китай, Тонкин, Анам, Камбоджа и Лаос, както тогава се наричали, като първите три образували Виетнам. Когато войната приключила след капитулацията на Япония през август 1945 г., французите решили, че могат да си възвърнат предвоенното колониално господство. Но японските успехи срещу европейските армии в ранните етапи на войната сериозно били разсеяли мита за превъзходството на белите раси и окуражили политиката на самоопределение между местните народи.

Във Виетнам най-силната съпротива срещу японците по време на войната оказвала комунистическата формация Виетмин, командвана от Хо Ши Мин. На 2 септември 1945 г. Хо запълнил появилия се политически вакуум, оставен от напусналите японци, и завземайки Ханой, той прокламирал новосъздадената Демократична република Виетнам (ДРВ).

Париж не бил готов да приеме този свършен факт и френските войски започнали да пристигат в Сайгон през ноември 1945 г. Тъй като формацията Виетмин била много силна на север, французите концентрирали усилията си да завладеят южната част на страната, заедно с Лаос и Камбоджа. Към края на 1946 г. френското правителство предложило на Хо ограничена независимост под номиналното управление на императора Бо Дай. Той отказал, френските войски окупирали Ханой и Хайфонг и войната започнала.

През март 1947 г. французите спечелили контрола върху по-голямата северна градска част, докато формацията Виетмин се оттеглила в планинските части, близо до границата с Китай. През следващите няколко години французите се съсредоточили върху завладяването на градовете и ниските земи на север, ограничавайки се само с няколко нападения във вътрешността на страната. Това позволило на Хо да укрепи войските си и да увеличи тяхната сила. Те се възползвали много от помощта на управляващите в комунистически Китай, особено след победата им над Чан Кай Ши и националистите му през 1949 г.

През лятото на 1950 г. с 4 добре обучени дивизии, наброяващи 40 000 души, военният командир на Хо, генерал Во Нгуен Гиап, се почувствал достатъчно силен, за да предприеме офанзива. Поредица от няколко добре организирани и изненадващи атаки прочистили френските войски от провинцията Северен Тонкин и дори застрашили Ханой и Хайфонг. Французите отговорили на предизвикателството през декември, изпращайки своя опитен генерал Жан-Мари дьо Латр дьо Тасини, който незабавно наредил изграждането на отбранителни позиции по делтата на провинция Тонкин. Няколкото опита на формацията Виетмин през първата половина на 1951 г. да направи пробив през отбранителните позиции на французите се изразили в загубата ѝ на повече от 20 000 жертви.

Покосен от рак, дьо Латр дьо Тасини се върнал във Франция в края на годината (той починал през 1952 г.) и бил сменен от по-предпазливия генерал Раул Салан. Той не направил усилия, за да си възвърне Северен Тонкин, и се задоволил, да остане в отбранителна позиция. Гиап пак се възползвал от кратката почивка, за да увеличи военните си сили до 6 дивизии, подкрепени от силна артилерия.

През есента на 1952 г. войските на формацията Виетмин опустошили територията между Черната и Бялата реки. Френската контраатака, наречена „операция Лорейн“, се превърнала в пълен провал, който направил Гиап прекалено самоуверен в силите си. Няколкото нападения срещу френския гарнизон в На Сан през декември били жестоко отблъснати. Гиап имал по-голям успех през следващия април, когато нападнал съседен Лаос. Но много скоро войските му останали без провизии и доставки, той бил принуден да се оттегли, оставяйки малка армия, която да притеснява французите.

Виетнамските и френските войски в този район наброявали 175 000, но около 100 000 от тях били в отбрана. Виетмин за разлика от тях разполагал със 125-хилядна армия, подкрепена от 75 000 регионални войски и над 350 000, повечето необучени, милиционери. Войната се изплъзвала от ръцете на французите.

За да обърнат ситуацията в полза на французите, във Виетнам бил изпратен генерал Хенри Навар, който бил назначен за главнокомандващ войската през май 1953 г. Като кавалерист, той прекарал седем години в армейското разузнаване, а активната му военна дейност била главно в потушаването на въстанията в Сирия, Мароко и Алжир. Той изпитвал презрение към военните способности на „по-низшите раси“, което щяло да му струва скъпо във Виетнам.

Два месеца след като пристигнал в Сайгон, Навар изобретил нова стратегия, за победата над Виетмин. Тя включвала разделянето на района на две зони: северна и южна. На север французите щели да останат основно в защита, провеждайки политика на умиротворяване в делтата на провинция Тонкин, като периодично щели да се предприемат атаки, за подриване военните операции на Гиап. На юг, където Виетмин били най-слаби, французите щели да предприемат офанзивни едновременно и в Анам, и в централните „високи земи“. Същевременно щели да изградят виетнамска армия и щели да включат в нея нови подкрепления, за да създадат мобилна сила, достатъчно голяма, за да победи Гиап на бойното поле.

Един от основните елементи на неговата стратегия бил да си възвърне владението над Диен Биен Фу, малък планински пост, на границата между Северозападен Виетнам и Лаос. След това щели да превърнат това място в основен снабдителен център по въздуха, защитен от всички страни, откъдето можело да се спират всички опити на Виетмин да стигне в Лаос. Ако Гиап все пак решал да атакува, Навар смятал, че той можел да се промъкне с не повече от две леки дивизии и ограничена артилерийска сила. Такава войска винаги щяла да бъде лесно отблъсната.

Операция „Кастор“ била предприета на 20 ноември 1953 г., когато 2 парашутни батальона били спуснати над Диен Биен Фу, изненадвайки защитниците му от Виетмин. Жестоката битка оставила на бойното поле 110 убити от Виетмин и 14 френски войници. Още войски и оборудване с приземили през следващия ден, довеждайки на

територията гарнизон в размер на 6 парашутни батальона, 2 артилерийски батареи, сапъори и минохвъргачки. Скоро към тях се присъединили 700 вьетнамски войници, току-що евакуирани от близкия Лай Чау. Французите предприели изграждането на две летища и на една верига от защитни позиции, разположени около селото.

Когато Навар получил разузнавателните доклади, със съобщението, че четири дивизии от формацията Виетмин се съсредоточили към района на Диен Биен Фу, той не се притеснил. Според него те били тръгнали към Лаос и затова отхвърлил предложението на генерал Когни, местния командир, да предприемат удари в особено важните комунистически зони на Виет Бек и да предотвратят евентуален ход срещу Диен Биен Фу оттам.

Но дори френските позиции да били техните мишени, отбелязал Навар в една директива, издадена на 3 декември, на дивизиите на Гиап им били необходими 6 седмици за „придвижване“, от 6 до 10 дни за разузнаване и битка, продължаваща „няколко“ дни, която щяла да приключи с поражение за Виетмин. Но реалността щяла да се окаже съвсем различна.

„Навар подценил военните способности на азиатските войски, — написал биографът на Гиап, Джон Колвин, — точно както и Уейвъл подценил тези на японците през 1942 г. И двете армии пострадали заради невежеството на своите генерали. Но за разлика от Уейвъл, Навар имал разузнаване, което му докладвало, че ресурсите му са крайно недостатъчни, за да се съпротивлява срещу силите на врага, които щели да унищожат войските му.“

Не след дълго настъпващите дивизии от Виетмин затваряли пръстена около Диен Биен Фу, а тежката им артилерия се разполагала на ключови позиции. Когато патрули от френския парашутен отряд отивали на разузнаване, те бивали нападани от засада. Макар че жертвите били вече около 1000, до края на февруари не било предприето нищо, за подобряване на защитата и отбраната срещу неизбежните атаки. Дори резервите от амуниции не били попълвани с нови запаси от една седмица.

На 13 март 1954 г. Гиап предприел първата си атака. Диен Биен Фу бил наблюдаван от заобикалящите го хълмове от военна сила от 4 пехотни дивизии или 50 000 войници, придружени от 31 000 души в подкрепление и 23-хилядна резервна войска, която били най-отзад.

Освен това Виетмин разполагал с 200 артилерийски оръдия на добри камуфлажни позиции. Френският гарнизон наброявал 13 000 души, от които само 7000 били боеспособни войници.

Навар много подценил „способността на врага си да донесе през примитивните пътеки на джунглата своите пушки и амуниции, през дъждовете, в руски камиони, на хиляди велосипеди, в безбройни китайски лодки и бамбукови салове, с товарни коне и стотици хиляди носачи“, написал Колвин.

През първия ден от атаката войските на Виетмин бомбардирали с артилерията си основното летище, унищожавайки един бомбардировач-изстребител и разузнавателни надземни самолети. Последната самолетна доставка дошла същата вечер, а другите доставки по въздуха били недостатъчни, заради артилерията на Гиап. През нощта на 13 март защитната позиция Беатрис, на североизточния периметър, защитавана от знаменития 13-ти чуждестранен Легион, била пленена. 300 легионери били убити, всички офицери били ранени или мъртви. Полковник Де Кастрис, гарнизонният командир, решил да не предприема контраатака, защото искал да запази войските за защитната позиция Габриел, която била разположена най-северно.

Защитната позиция Габриел паднала на следващия ден, както и защитната позиция Ан-Мари. Било съобщено, че 2500 души от Виетмин били убити при защитната позиция Габриел срещу 90 от 500 алжирски защитници. Пленниците били преведени през мъртвите тела на комунистите, които били разпръснати по телената мрежа. Един от войниците на Виетмин бил още жив, докато червата му висели отвън. „Настъпи го — казал един офицер от Виетмин. — Той изпълни дълга си към Народната армия.“

За три дни войските на Виетмин превзели една трета от деветте гарнизонни защитни позиции и вече било невъзможно да се евакуират ранените. През декември полковник Пиро, гарнизонният артилерийски командир, казал на Навар: „Генерале, нито едно от оръдията на Виетмин не може да стреля повече от три пъти, преди да бъде унищожено от моята артилерия.“ Той предпочел смъртта пред безчестието и се взривил със своя собствена граната. Същият ден Де Кастрис, началник-щаба, получил нервна криза.

Гиап получил подкрепление, за да възстанови количеството загубени сили. Французите също получили по въздуха още

парашутисти и доставки, макар че повечето от продуктите паднали зад вражеските позиции. На 30 март атаките били възобновени, но сега срещу френските защитни позиции Доминик и Елейн. Половината от тях били опустошени, както и част от защитната позиция Хюгет, западно от селото. На следващия ден полковник Лангле, командващ военновъздушните сили, поел командването от Де Кастрис, който искал да капитулира с достойнство. „Все едно струна се беше скъсала вътре в него.“

Тази промяна въодушевила защитниците и на 10 април дошли с парашути още подкрепления. За съжаление четиридесет процента от осемстотин и петдесетте парашутисти се приземили в ръцете на Виетмин. Но и жертвите за врага също били жестоки: виетнамците дали 10 000 убити. На 11 април Гиап решил да замени фронталната атака с войната на изтощение. Скоро след това се появил мусонът, който възпрепятствал въздушните доставки и осигурил прикритие за войските на Виетмин, които преодолявали останалите отбранителни позиции. Генерал Когни предложил да се изпратят войски в подкрепление, но Навар не бил съгласен.

В края на април французите били на ръба на силите си. На половин порция ориз и сос от риба, те били до колене във вода в наводнените си окопи. Отбраната им била пред колапс под двойното въздействие на мусона и вражеската артилерийска стрелба. Шумът от пушките и нехигиеничните условия за живот в лагера им били вече непоносими. След 50 дни на жестоки битки, френските сили били под 2900 души, докато Виетмин още разполагал с 30 000 души.

На 1 май Гиап предприел последната битка. Голямата артилерийска бомбардировка била последвана от масивно нападение от две пехотни дивизии срещу непредалите се защитни позиции Доминик и Елейн. Въпреки храбрите контраатаки на френските легиони, все повече постове били загубени. Тежко ранени, хората се връщали на бойното поле, щом излезели от болниците. Много от тях казвали: „Ако трябва да си отидем, ще го направим с приятелите си.“

Още под номинално командване, Де Кастрис докладвал в Ханой: „Нямаме вече ресурси, безкрайно изтощение у всички.“ Когни отговорил, „че не трябва да се стига нито до капитулация, нито до поражение“, но оставил на Де Кастрис да реши какво да предприеме. Въпреки отчаяната съпротива, до 7 май били останали само частични

постове. В 10 часа сутринта Де Кастрис казал на Когни, че те още се „държали със зъби, челюсти и нокти“. Когни отговорил, че битката „трябвало да приключи сега“, но без капитулация или бяло знаме. Последното съобщение, получено от Диен Биен Фу, било: „Ние взривяваме всичко. Адио.“ В пълна парадна униформа и с медалите си, Де Кастрис капитулирал пред генерал Вю от 38-ма „железна“ дивизия в 5 часа следобед.

ПРАЗНИЧНИЯТ ГУЛЯЙ ЗА КАМЕРОН

В 10 часа сутринта на 30 април 1954 г., само седмица преди капитулацията на френския гарнизон Диен Биен Фу, полковник Де Кастрис докладвал за една маловажна победа на началниците си в Ханой. Чуждестранният 13-ти легион, командван от майор Котан, провел успешно нападение срещу окопите на войските от Виетмин и срещу две техни укрепления, южно от защитната позиция Елиан 2. Един от бункерите им бил напълно разрушен, два други повредени и десет вражески войници убити.

Това, което комюникето пропуснало, било, че атаката била предприета за да се пленят две каси с концентрирано вино „Виногел“, които се намирали на ничия територия, за да могат легионерите да празнуват рождения ден на най-голямата си победа: битката при Камерон. По време на този епичен сблъсък през 1863 г. само една легионерска рота от 65 човека, успяла да удържи 2000 мексиканци в продължение на 12 часа, като паднали 800 жертви по време на обсадата.

Понеже имало само по една бутилка вино за всеки взвод в Елиан 2, легионерите нямали намерение да оставят „Виногел“ да попадне в ръцете на Виетмин. Така че един отряд, съставен от доброволци, бил организиран веднага, за да вземе виното по тъмно. Унищожаването на вражеските бункери било допълнително условие към основната цел.

Друга традиция, придружаваща този празник, била старшите офицери да създават легионери на честта. Тази сутрин човекът, който получил тази чест, била Женвиев де Гала, медицинска сестра от военновъздушните сили, която била изхвърлена на пясъка от медицинския си самолет, когато се взривил. Нейната решителна дейност в ужасяващите условия в основната полева болница били вече

признати, когато я наградил с Военен кръст и получила званието Легионер на честта.

Сега вече героичната млада жена, която пресата на ешелона нарекла „Ангелът на Диег Биен Фу“, получила и честта да бъде редник в Чуждестранния легион. След церемонията тя се обърнала към своя „кръстник“, офицер-ординарец, и му казала: „Ако някога изляза от всичко това жива, ще ти платя с бутилка шампанско, независимо къде ще се срещнем.“

През 1963 г., возейки се в Париж със съпруга си, Женвиев разпознала кръстника си, който се движел по тротоара. Тя спряла, прегърнала го и изпълнила обещанието си.

От началото на битката французите дали 9000 жертви, като 2000 от тях били фатални. Около 8000 мъже и жени били пленени, и само 3000 от тях видели пак домовете си. Войските на Виетмин дали 23 000 жертви. Когато Гиап предал новините на Хо Ши Мин, той отговорил: „Колкото и голяма да е победата, това е само началото!“ Това били пророчески слова, имайки предвид факта, че едва през 1975 г. Виетнам най-после се обединил под комунистическо управление.

Но за французите битката била фатална. След няколко месеца било договорено на международна конференция в Женева прекратяването на огъня. Французите и техните виетнамски съюзници се изместили южно от седемнадесетия паралел, оставяйки комунистите да управляват територията, известна под името Северен Виетнам. След две години на юг били проведени избори и Франция се оттеглила от своята империя в Далечния Изток. Това неминуемо щяло да стане, но този процес бил ускорен от подценяването на военните способности на виетнамските сили от Навар.

---

[1] Името на племето е херуски (от лат. *cherusci*). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[2] Или сикамбри. — Бел. Dave ↑

[3] Името на племето е хати (от лат. *chatti*). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[4] Могонтиакум (от лат. *Mogontiacum*). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[5] Нямах нерви да оправям бъркотията в титлите. Годфроа е граф на Булон и херцог на Долна Лотарингия. Раймон дьо Сен Жил е граф на

Тулуза. Владетелите на Едеса също са графове. — Бел. Dave ↑

[6] Вероятно става въпрос за батарея (рота) артилериисти въоръжени с ракети Конгрийв. — Бел. Dave ↑

[7] Формацията е традиционна за зулу и е наречена „Биволски рога“. Въвеждането ѝ е приписвано на Шака Зулу, състои се от „рога“ — флангови отряди, „гърди“ — централен отряд и „слабини“ — резерви. „Сирените“ са някакво преводаческо недоразумение. Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 5

НЕУСПЕХ ПРИ АКЦИЯ

Не всички военни грешки са по вина на политиците и висшите командири. Някои от най-забележителните отстъпления се дължат на неуспех при изпълнение на задълженията си от обикновения войник. Това се изразява в недисциплинираност, липса на инициатива или липса на военна решителност и кураж.

Придържащите се към последната категория спадат към максимата: „Този, който се бие и бяга да се спаси, може още да живее, за да се бие и друг ден.“ Разбира се, че един от показателите за безгръбначно участие във военните действия е, когато пленниците от войната са повече от жертвите. Но капитулацията не винаги е най-безопасният курс на действие, както научили испанците в Мароко.

Ниският боен дух и неопитността са двете причини за слабия успех в битките. Качеството на опозицията е другата причина. Може би не е съвпадение, че в четири от шестте примера, дадени в тази книга, победители били немските войски. От друга страна, за разлика от всеобщото мнение, италианците не са най-лошите войници. Както ще бъде показано тук, французите, испанците, британците, новозеландците и американците са губили репутацията си на непобедими войски поради една или друга причина.

КРЕСИ

Френското поражение в Креси на 26 август 1346 г. срещу крал Едуард III и неговата по-малобройна английска армия се дължало главно на високата боеспособност и ефективност на британските стрелци, въоръжени с големи лъкове. Още по-важна се оказала лошата военна дисциплина на френските рицари и безгръбначното представяне на техните хора, въоръжени с арбалети, което били предимно генуезки наемници.

Едуард бил едва четиринадесетгодишен, когато станал крал на Англия на 15 януари 1327 г., два дни след лишаването от власт на

неговия развратен баща, Едуард II. Следващата година неговият чичо по майчина линия, кралят на Франция Шарл IV починал и бил наследен на трона от своя братовчед Филип VI, който бил от рода Валоа, с мотива, че короната можела да се предава само по мъжка линия. Майката на Едуард, Изабела, незабавно протестираше, защото синът ѝ бил пряк потомък на по-висшата родова линия на династията на Капетингите. Отначало претенциите на Изабела се изразявали само в разговори с французите, защото синът ѝ още бил много малък и затова не можел да предприеме каквото и да било, по по-късно тези претенции се превърнали в законното основание да се започне тази сага, позната днес като стогодишната война.

Истинската причина за конфликта обаче била, че Едуард III, бил и дук на Аквитания, благодарение на женитбата на своя прадядо Хенри II с Елеонор Аквитанска и теоретически бил васал на Френската монархия. В този ред на мисли херцогство Аквитания, символично било владение на Британската корона. Но като пълноправен крал на Англия, Едуард III отказал да се държи като нискостоящ и подчинен. През 1336 г., след като Филип заплашил да се намеси на страната на временно лишения от права върху престола Дейвид II, крал на Шотландия, Едуард мобилизирал войските си и разпоредил да се съсредоточат към Канала. Той вече бил раздразнил своя сеньор, приемайки на гости Робер д'Артоа, мъжа, когото Филип VI прогонил в изгнание с обвинението, че отровил жена си, сестрата на краля. Затова сега Филип отговорил и на двете предизвикателства, изпращайки армия по границите на провинцията под британско владение Гийена, която била територия, от старото херцогство Аквитания, обявявайки я за конфискувана и лишена от права територия.

Едва тогава, според френския историк, професор Перой, Едуард „предприел позицията на официален претендент на трона на династията на Капетингите“, за да „трансформира феодалния конфликт, в който той бил нискостоящ, в династична битка, която щяла да го изравни с противника му“. Затова на 1 ноември 1337 г. той изпратил епископа на Линкълн в Париж с ултиматум до узурпатора на престола, а именно краля на Франция.

Завладяването на Кралство Франция било немислимо. То било много по-голямо и преуспяващо от английското, с население пет пъти по-многобройно. Освен това било заобиколено от няколко васални

графства и държави, които отдавали необходимата почит на сеньора си и предоставяли войски на кралството по време на война. Затова Едуард решил да отвлече вниманието на Филип от Гийена, атакувайки Франция от север.

Понеже се нуждаел от съюзници, Едуард използвал пари и фамилни връзки, за да спечели на своя страна император Людвиг Баварски, дука на Бретан, граф Палатин от Рейн и владетелите на Хайнаут, Лимбург и Брабант. Но мощният граф на Фландрия останал лоялен към Филип и за да го докаже, изпратил силен гарнизон на остров Кадзанд, за да попречи на английските комуникации. Когато английската армия акостира на острова и пленила поста на 11 ноември 1337 г., Стогодишната война започнала.

Последвалите кратки набези били неубедителни. Но на двадесет и четвърти юни 1340 г. Едуард спечелил голямо предимство, когато корабите му разрушили френската флота извън пристанището Флемиш. Тактически по-наивни, французите останали в плътна маса, а най-предните им кораби били свързани помежду си с железни вериги. Това позволило на англичаните да ги отстраняват един по един. Стрелците с дълги лъкове ангажирали вниманието на бранителите, които защитавали горните крепости, обсипвайки ги с дъжд от стрели, докато въоръжените със саби войници завладявали корабите и с ръкопашен бой вземали контрола над тях. Французите загубили 166 кораба и много хора.

Никой не се осмелил да занесе лошите вести на Филип VI. Но неговият шут казал: „Ох, страхливите англичани, страхливите англичани!“ Попитан защо, той отговорил: „Те не скачат от борда на корабите, както нашите смели французи.“ Кралят веднага разбрал всичко.

Макар че Едуард не спечелил голямо предимство от тази съкрушителна победа, тъй като неговата безсмислена обсада над Торней трябвало да приключи след два месеца, защото нямало достатъчно пари да плаща на войските, тя му гарантирала контрола над Канала за повече от едно поколение. От друга страна, това дало нова сила на свадата му с Филип.

През юли 1346 г., две години след като Парламентът му гласувал достатъчно субсидии, за да приключи войната „със силата на меч“, Едуард бил готов за още една военна кампания срещу Филип.

Моментът бил благоприятен, защото в отговор на пленяването на Бержерак от британците предишната есен, французите, командвани от сина на Филип, дука на Нормандия, се опитвали да отслабят мощния замък „Ажилон“ в Гийена. Затова бил напълно оправдан рискът британците да нападнат Нормандия, докато дукът и войските му отсъствали от района.

Направляван от Джефри де Харкорт, нормандски барон, прогонен от Франция, и придружен от най-големия си син, седемнадесетгодишният Едуард, принц на Уелс, крал Едуард III акостирал в Ла Хог, на полуостров Котантен на 12 юли. Били необходими 6 дни, за да дебаркира армията му, състояща се от 3000 тежковъоръжени конници, 5000 стрелци с лъкове и 1500 копиеносци, като включвайки и допълнителните хора, армията му се състояла общо от 10 000 души.

Разделена на три колони, армията напуснала Ла Хог на 18 юли, опожарявайки и плячкосвайки всичко по пътя си. Тя срещнала първата си съпротива в Кан след осем дни. Филип изпратил там своя управител на кралския двор, граф на Ю, заедно с една войска от рицари, които да организират отбраната на Кан. Но гражданите, които настоявали да се бият на открито, избягали щом видели първите британски редици, и незащитеният град бил безмилостно оплячкосан. Управителят на кралския двор заедно с голяма част от рицарите били пленени и изпратени в Англия.

Едуард наредил ранените и пляката да бъдат натоварени на флотата, която тогава се намирала при устието на река Орн, но екипажът се разбунтувал и отплавал обратно вкъщи. Това поставило армията в оскърбително и неприятно положение. Без комуникационни връзки тя не можела да остане, където била. Да се придвижи на юг, било немислимо, тъй като дукът на Нормандия, с неговата армия, бил на север на път за вкъщи. Единствената възможност, която им оставала, била да тръгнат на изток към Фландрия, където британците могли да си осигурят кораби.

Откривайки, че мостът в Руан бил разрушен, Едуард се придвижил нагоре по река Сена, търсейки място, където да пресече. През цялото време Филип и неговата увеличаваща се армия ги дебнели от отсрещния бряг. В Пойзи, на двадесет мили от Париж, мостът бил само частично разрушен и Едуард спрял там за пет дни, докато го

построили отново. Филип не попречил на пресичането на реката, което било извършено на 16 август, като се върнал в Свети Денис, за да изчака подкрепление.

В Аран, на 10 мили южно от река Сом, Едуард получил съобщение, че всички мостове и фортове от Абевил нагоре по течението били или разрушени, или пленени. Тогава Филип вече бил в Амиен, близо до горния край на реката, докато армията му нараствала с всеки изминал ден. Нямало време за губене. Избавлението дошло чрез един затворник от Мон-е-Вимю, Гобин Агаш, който предложил на британците да ги заведе до форт над река Сом в Бланк Так („бялото петно“) на 10 мили под Абевил, ако в замяна на това получил свободата си.

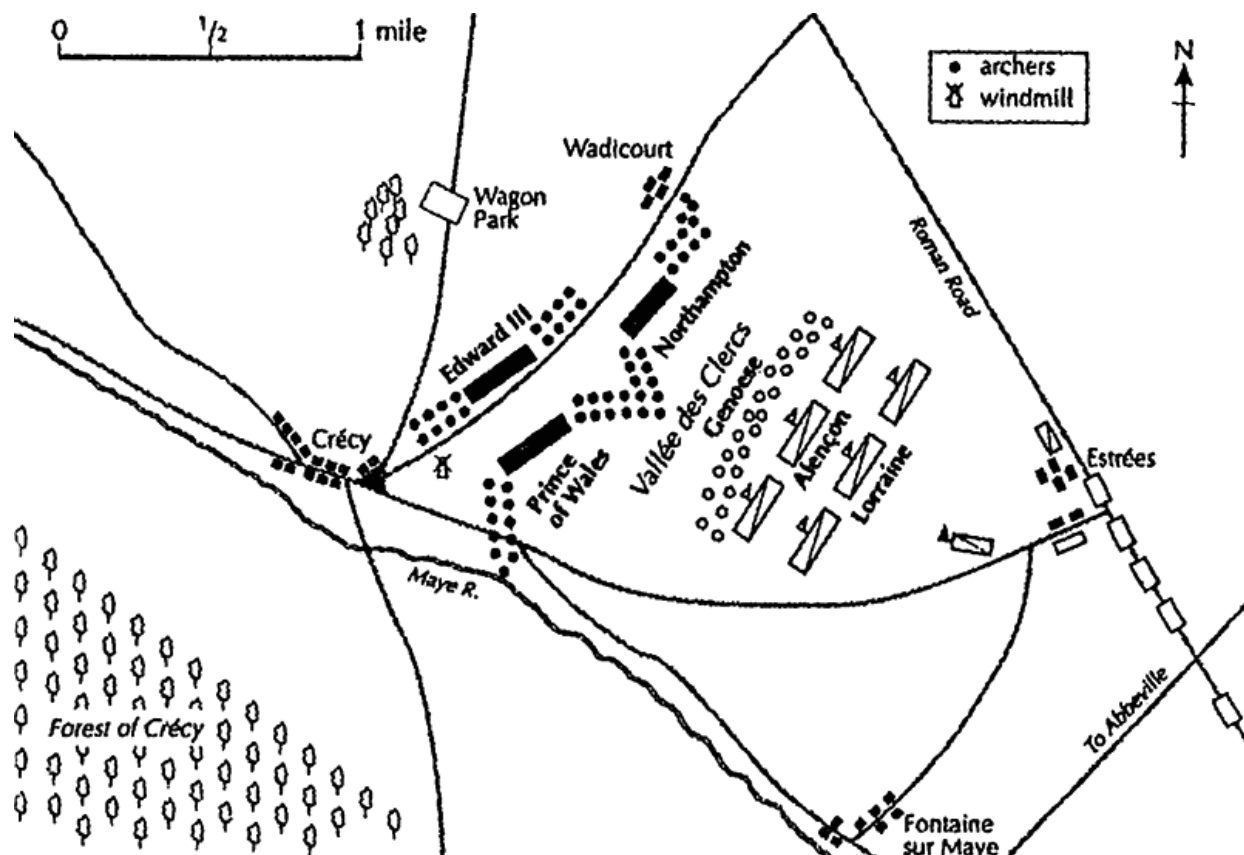
Придвижвайки се нощем, Едуард достигнал форта сутринта на 24 август. След малко повече от час, щом приливът се оттеглил, армията му прегазила през реката, побеждавайки една френска войска на отсрещния бряг. Филип бързо се придвижвал от юг, само за да види, че англичаните са пресекли реката и че приливът пак приижда. Той се спуснал на изток към моста в Абевил.

Тази нощ Едуард спал в Нойел и продължил похода си на другата сутрин покрай гората и селото Креси-Ен-Понтьо в Пикардия. Там той казал на хората си: „Аз ще заема позиция тук и ще тръгна напред, докато не засека врага. Имам добра причина да го чакам тук, понеже съм на земя, която ми принадлежи по закон и по наследство по майчина линия, защото е била зестра при женитбата на майка ми. Аз ще защитавам претенциите си към тази земя срещу съперника ми Филип от рода Валоа.“

Но истинската причина била, че след като френската армия се нуждаела от едnodневен поход, за да пристигне, и понеже станало ясно, че битката била неизбежна, било логично британците да си изберат най-удобната позиция за битка. Предполагайки, че Филип щял да се придвижи по пътя Абевил-Хесдин, и знаейки, че рицарският етикет не предполагал нищо друго, освен фронтална атака, Едуард избрал тактически най-удобната позиция за армията си, която се разположила на широкия хълм между селата Креси и Вадикорт, постепенно спускащ се към селото Естре-ле-Креси, намиращо се на запад от пътя Абевил-Хесдин.

Едуард разположил две от трите си бойни дружини на предния склон на хълма, а другата — по-настрани, в тила, от пътя Креси-Вадикорт. Дясната предна дружина била от 800 тежковъоръжени мъже, без коне и хиляда копиеносци, командвани от принца на Уелс. Обаче същинските ѝ командири били: Уоруик, дукът Маршал и графовете на Оксфорд и Харкорт. Лявата колона се състояла от 800 тежковъоръжени мъже, командвани от дука на Нортхамптън, управителя на кралския двор и дукът на Аръндел. Едуард лично командвал третата дружина, която била разположена в тила и се състояла от 700 тежковъоръжени конници, като щаба му се намирал при вятърната мелница на хълма при Креси.

От 5000 стрелци с лъкове, 3000 съставлявали фланговете на предните бойни дружини. Те изкопали окопи и канавки и преградили наоколо с набити в земята колове, за да защитават фронта си. Останалите 2000 стрелци с лъкове били изтеглени по двете страни в тила на бойните дружини. По-назад Едуард „заградил малък парк до

дърветата“ и разположил „в него багажите, товарните коли и конете“. Английската армия наброявала 8500 души боеспособни мъже.

Щом като разполагането на войските приключило, Едуард обиколил на кон бойните редици, окуражавайки хората си. После им казал да обядват. След като заситили глада си, войниците възстановили бойния си строй и седнали на земята, „поставяйки пред себе си шлемовете и дългите си лъкове, за да се ободрят, преди врагът да пристигне“.

Армията на Филип се събрала в Абевил. В редиците на нейните първенци били включени: братът на краля Шарл граф Алансон, както и Луи граф Блоа, Рудолф Храбри херцог на Лотарингия, Луи Невер граф на Фландрия, Джон от Хайнаут, слепият крал на Бохемия — Джон^[1], и синът му Чарлз^[2] — крал на романите^[3]. Общо, там се намирали 8000 тежковъоръжени мъже, цветът на френските първенци. Защитен от бронирана ризница, от шлем със забрало и щит, въоръжен с кавалерийско копие, сабя с две дръжки, бойна брадва, боздуган и кинжал, рицарят от средните векове бил еквивалент на съвременния танк. Но ако бъде отделен от неговия претоварен кон, той щял да бъде повлечен към земята от тежкото си въоръжение и щял да остане да лежи безпомощен на нея.

Тези рицари, като британците, били разделени на три бойни дружини. Първата била командвана от краля на Бохемия и дуковете на Алансон и Фландрия. Втората била командвана от дука на Лотарингия и дука на Блоа. Третата била командвана от крал Филип и краля на католиците^[4]. В подкрепление на тяхно разположение били 4000 пешаци, включително и генуезки стрелци с лъкове, командвани от Одон Дория и Карло Грималди.

В неизвестност за местоположението на англичаните, Филип изпратил напред четирима рицари, за да разузнаят. Единият от тях, Ла Моа де Базел, докладвал, че Едуард бил на позиция до Креси и предложил на краля да спре авангарда, за да може останалата част от армията да го настигне. След това можели да атакуват с пълна сила на следващата сутрин. Филип се съгласил и издал заповед на знаменосците: „Спрете знамената по заповед на краля в името на Господ и Свети Денис.“

„При тази команда, — написал Фросар, — водачите спрели, но тези отзад продължили да напредват за да стигнат предните редици. Но

щом водачите видели, че задните редици идват, те пак тръгнали. Така гордостта и тщеславието повлияли на последвалите събития. Всеки искал да блесне повече от останалите, независимо от съветите на Ле Моа.“

Понеже нито Филип, нито маршалите могли вече да ги удържат, защото „там имало толкова много господари и всеки от тях искал да докаже силата си, те яздели напред без строй и порядък“. Но когато техните водачи „видели англичаните, дръпнали поводите на конете си като един, но в такъв безпорядък, че тези, които идвали отзад, били изненадани и помислили, че вече се водела битката и те били в отстъпление“. Към объркването се прибавило и това, че много доброволци от района, които „препълнили пътищата между Абевил и Креси, пристигайки на 10 мили от врага, извадили мечовете си с вика «Убивай! Убивай!», без дори да са видели жива душа“.

Пристигайки в този хаос, Филип осъзнал, че битката не можела да бъде предотвратена, затова наредил на мъжете с тежките лъкове да тръгнат напред. Но изминавайки 18 мили, претоварени от тежките си доспехи и лъкове, те „по-скоро щели да отидат в ада, отколкото да се бият“ и заявили това на командирите си. Това вбесило дука на Алансон: „За какво се обкръжаваме с това простолудие, което се предава точно когато имаме нужда от него!“

Било 4 часа следобед, когато накрая генуезците били склонени да тръгнат. Но щом изстреляли първите си стрели, „британските стрелци изстреляли срещу генуезките позиции своите стрели толкова плътно и ритмично, че заприличали на снеговалеж, — написал Фросар. — Когато почувствали стрелите да пробождат ръцете им, главите и лицата, генуезките стрелци изпаднали в объркване. Повечето отрязали кордата на лъковете си, а други ги захвърлили. Започнали да отстъпват.“

Като видял това, Филип извикал тежковъоръжените си мъже да се включат в битката: „Бързо, убийте тази сган. Те вече ни се пъхат в ръцете!“

После тези великолепно изглеждащи рицари яхнали своите коне и се спуснали в битката между бягащите генуезки стрелци, промушвайки копията си и посичайки с мечовете си всичко по пътя. Но англичаните продължили да стрелят със стрелите по тълпата, ранявайки коне и ездачи, „които падали на земята в голяма паника, неспособни да се изправят отново на крака“.

Козът в колодата карти на Едуард III в битката при Креси несъмнено било лъкът. Творение на жителите на Уелс, той бил доразвит от дядо му Едуард I, който искал да го използва срещу шотландците във високите планински земи. Направен от тисово дърво, дълъг 6 фута, той можел да изстрелва до 12 стрели в минута, ако бил в умели ръце. Изключително точен на разстояние от двеста ярда, неговите трифутови стрели, снабдени с железни остриета, можели да летят на допълнително разстояние от сто ярда, ако било необходимо. Ефектът от смъртоносните стрели бил едновременно разрушителен и деморализиращ.

Толкова важен бил лъкът за успеха на Едуард III във войната с Франция през 1337 г., че той поставил под заплаха от смърт или затвор всички други спортове, освен стрелбата с лък, като отменил данъците и опростил задълженията на всички мъже, крито произвеждали лъкове и стрели.

Французите също използвали лъкове във войните, особено генуезките наемници. Но те отказали да им предоставят тактическия обсег на действие, както при английските стрелци, защото това щяло да ограничи статута на рицарите. Рицарският етикет твърдял, че рицарите и конниците трябвало да се бият само с равни в ръкопашен бой. А според известна песен от XII век първият стрелец с лък бил: „страхливец, който го било страх да се приближи до врага“.

Все пак дългият лък си оставал чудесно оръжие. Направен от дърво, стомана и корда, той изстрелвал стрели с по-проникваща сила от тази на обикновения лък. Но независимо от това, той бил тромав за овладяване и бавен за зареждане със стрели, като бил по-ефективен при обсада, отколкото в битка. Забранен от църквата през 1139 г., малко след изобретяването му заради ужасяващата си сила, той никога не бил използван от рицарите.

Вече започнала втората битка, която всяла още по-голямо объркване. Френските рицари предприели първата от последвалите атаки. Те не обръщали внимание на британските стрелци заради отбраната си и затова, че рицарският етикет им повелявал да се бият само с равни. Вместо това те започнали бой с рицарите без коне от предните бойни дружини и най-вече с тази на принца на Уелс. В един

момент ситуацията там била толкова отчайваща, че Уоруик изпратил Томас от Норуик да помоли Едуард за помощ. Кралят попитал: „Мъртъв ли е синът ми, или е толкова сериозно ранен, че да не може да се бие?“

„Не, благодаря на бога, — отговорил сър Томас, — но той е под голямо напрежение и се нуждае от помощта ти.“

Кралят отвърнал: „Върни се при него и при тези, които те изпращат, и им кажи да не ме притесняват, докато синът ми е жив. Предай им заповедта да оставят момчето ми да завоюва победата, ако Господ така е наредил. Желая това да бъде неговият ден.“

Като предпазна мярка Едуард изпратил напред епископа на Дърам заедно с 30 рицари. Може би е щял да се разтревожи повече за сина си, ако не забелязал, че лявата бойна дружина, командвана от дука на Нортхамптън, се приближавала към дясната му страна, за да поеме атакуващите французи по фланговете им. Когато французите били отблъснати, Филип се появил с третата френска колона и атаката продължила.

Общо били проведени 15 атаки, като последните били по тъмно. Дотогава френската кауза вече била безнадеждна и много рицари били убити, докато търсели господарите си. Ранен във врата от стрела, Филип вече бил напуснал бойното поле, подкрепен от графа на Хайнаут, който му казал: „Сир, не се погубвайте доброволно!“

Придружен от графа на Хайнаут и други четирима сеньори, той приел временно убежище в двореца на Ла Брюе. Началникът на портала попитал: „Кой чука в този късен час?“

Филип отговорил: „Отвори портата бързо. Това е нещастният крал на Франция.“ На него не му било отказано гостоприемство, за разлика от Едуард II след битката при река Банок.

Нито веднъж Едуард не позволил на войските си да преследват отстъпващите французи. Според Фросар само „селяните, войниците от нередовната армия, жителите на Уелс и корнуолците, въоръжени с ножове“, имали право да преследват французите „и когато ги откриели, без значение дали били барони, графове, рицари или обикновени хора, ги убивали на място, без пощада. Много били посечени тази нощ, независимо от техния ранг. Това било голямо нещастие и кралят на Англия бил ядосан, че никой не бил взет за заложник.“

Повече от 1500 французи и техните съюзници били убити. Между тях били: дуковете на Алансон, Фландрия, Блоа и Санкер, дукът на Лотарингия, кралят на Майорка и слепият крал Йохан от Бохемия, който влязъл в битка с коня си, завързан за конете на другите рицари. Синът на слепия Йохан, Карл от Бохемия, бъдещият немски император, избягал. Хиляди войници били убити. Британците загубили по-малко от 100 човека.

От Креси Едуард тръгнал на север, към добре укрепената крепост „Кале“ и я обсадил на 4 септември. Крепостта издържала дълго и изчакала появата на войските на дука на Нормандия през юли 1347 г. Накрая синът на френския крал сметнал, че позициите на англичаните са стабилни, и не атакувал. Крепостта Кале паднала във владение на британците и останала в техни ръце повече от двеста години.

Поражението при Креси предизвикало страшни последствия за французите. Все пак то можело и да не се случи никога. Британските оръжия и тактика били по-усъвършенствани, но французите били по-многобройни и силни, биели се на собствена земя и можели да победят, ако били единни. Но благодарение на недисциплинираността и арогантността на френските рицари, битката приключила бързо. Стрелците с лъкове загубили бойния си дух и не повлияли на хода на битката, а конните атаки били спорадични и крайно неефективни.

КАПОРЕТО

На 24 октомври 1917 г. австро-унгарските и немските войски направили пробив в италианската фронтова линия при Капорето в Истрия. За две седмици падналите духом италианци капитулирали и отстъпили земята си, а в резултат на това хиляди хора станали военнопленници.

Въпреки че била член на тристранния съюз с Австро-Унгария и Германия, когато избухнала Първата световна война в края на юли 1914 г., Италия запазила неутралитет с мотива, че никой не се допитал до нея относно австрийската атака в Сърбия. Но всъщност тя искала да види накъде ще задуха вятърът.

Понеже и двете страни ухажвали нейната намеса във войната, италианският премиер, Антонио Саландра искал да сключи най-изгодната за Италия сделка. Италия ще запази неутралитет и няма да застрашава южната ѝ граница, казал той на Австрия, ако тя отстъпи

Южен Тирол и територията при носа на Адриатическо море, давайки и автономия на Триест. Австрийският отговор бил кратък — Австрия предоставя на италианците само тази част от Тирол, в която преобладава население от етнически италианци. Саландра не бил удовлетворен и започнал да преговаря със Съюзниците.

През април 1915 г. срещу обещанието за значителни териториални отстъпки Саландра сключил таен договор, съгласно който Италия щяла да влезе във войната на страната на Съюзниците. Обещанието е след войната Италия да получи освен Истрия и целия Тирол, както и Далмация, част от Албания и Додеканските острови. В случай, че Турция бъде победена и разделена, Италия щяла да получи част от южната територия на Мала Азия, както и цялата територия на Либия. И най-накрая, след като Англия и Франция си поделели помежду си немските колонии, Италия щяла да бъде компенсирана с други територии в Африка. Официалната декларация, в която Италия обявила война на Австрия, била издадена на 23 май 1915 г.

Италианската граница с Австрия, представляваща новата фронтова линия, се простирала на 350 мили от швейцарската граница до река Исонзо, при носа на Адриатическо море. Само в долината на река Исонзо теренът не бил толкова планински и бил удобен за офанзивни операции. Между юни 1915 г. и септември 1917 г. италианците предприели там редица нападения. Но тези 11 битки спечелили малки територии и им стрували повече от 1 000 000 жертви.

И без това ниският боен дух на войските още повече се понижавал заради липсата на подкрепа от собствената им страна. През лятото на 1917 г. лозунгът, който мощната Социалистическата партия издигнала, бил: „Следващата зима без мъже в окопите“. Но все пак генерал Луиджи Кадорна, италианският началник-щаб, бил решен да поддържа напрежението. През септември 1917 г. той успял да убеди Англия и Франция да му заемат 200 тежки артилерийски оръдия, за да може да подкрепи следващата си атака. Тя била отменена, но повечето оръдия били върнати обратно на Западния фронт, където Кадорна получил доклад от разузнаването си, че Централните сили планирали там своя офанзива.

Тъй като англичаните постигнали малък напредък в Пашчандейл (Третата битка при Ипр), а руснаците били в отстъпление, Германия най-накрая се почувствала достатъчно стабилна, за да задоволи

желанията на австрийците за военни подкрепления, с които да атакуват Италия. Генерал Фон Деломензинген, експерт в планинското военно дело, бил изпратен, за да изпълни плана, начертан от австрийците през 1916 г. Той включвал атаки през долината Исонзо от малко австрийско предмостово укрепление, в областта Толмино. Намеренията били италианските 2-ра и 3-та армии да се изтласкат обратно зад река Талиаменто, на около 30 мили встрани.

Основната атака щяла да бъде предприета от немската 14-та армия, командвана от генерал Ото фон Белов, която се състояла от 7 немски и 3 австрийски дивизии. Щели да ги подкрепят на север: част от 10-та австрийска армия, а на юг: 1-ва и 2-ра австрийски армии. Ключовият елемент на атаката се състоял в кратката и жестока бомбардировка с използване на газ. Само 14-та армия разполагала с повече от 1800 оръдия и тежки минохвъргачки. Първоначално насрочена за 20 октомври, атаката била отложена с четири дни заради проливния дъжд, който започнал да вали.

Първоначално Кадорна помислил, че атаката ще бъде проведена на запад, в района на Трентино, и на север от езерото Гарда. Но до началото на октомври неговото разузнаване идентифицирало 35 от 53 немски и австрийски дивизии, които били разположени на италианския фронт при река Исонзо. Срещу тях се намирали 34 дивизии на неговите италиански 2-ра и 3-та армии. Станало ясно, че атаката ще се проведе там.

Това предизвикало сериозен проблем за Кадорна. Генерал Капело, командващ неговата 2-ра армия, който трябвало да поеме основната тежест на офанзивата, настоявал да се придвижат нагоре по долината на Ур и от платото Баинсиза на юг към Капорето, за да могат да нападнат вражеския фланг. Вследствие на това Капело щял да концентрира там всичките си резерви, оставяйки лявото си крило без подкрепа. Когато Кадорна отказал да разреши тази атака, Капело пренебрегнал заповедта да промени разположението на войските си. Макар че бил болен по това време, той не се съгласил да бъде освободен. Когато Кадорна осъзнал, че фронтната линия около Капорето била защитавана само от два батальона на една миля, той наредил на една дивизия веднага да тръгне от юг. Но дивизията все още била на път, когато атаката започнала.

Сутринта на 24 октомври австро-германската артилерия открила огън по фронт от 60 мили, северно от Адриатическо море. Около Толмино и Капорето, където била насочена атаката, бомбардировката продължила два часа и половина и включвала нападение с газови бомбички. Ефектът от това бил почувстван незабавно и силният италиански стрелкови отпор замрял. Четири часа по-късно започнала нова бомбардировка, този път насочена срещу щаба, складовете с амуниции, близките пътища и артилерийските позиции.

Атаката започнала подкрепена от дъжда и мъглата. Най-грандиозният пробив бил направен в слабо охранявания сектор на Капорето. Установявайки пробив в италианската фронтова линия и пленявайки Капорето, немската 12-та дивизия завила надясно и се придвижила на север на около пет мили зад италианските 46-та и 43-та дивизии. След това тя отново тръгнала надясно и излязла в тила на италианската 19-та дивизия, която била атакувана от австрийската 50-та дивизия. Резултатът бил пълна катастрофа, която оставила невероятна пролука в италианския фронт. Най-накрая 12-та дивизия се обърнала и тръгнала на запад. До вечерта тя са придвижила напред с повече от 15 мили и взела за военнопленници повече от 15 000 души.

По-малък напредък бил направен от съседните 50-та австрийска дивизия и Немски алпийски корпус, както и от 1-ви корпус, командван от генерал Краус, намиращ се още по на север. Още по-скромен прогрес бил постигнат на юг от останалите два корпуса на 14-та армия, докато под тях срещу австрийската 2-ра армия била предприета контраатака, и тя била върната на стартова позиция. Все пак денят им донесъл огромни придобивки. Кадорна се опитал да спре лавината от двете страни на Капорето, укрепвайки обкръжената 2-ра армия с войски от 10-та и 3-та армии. Но положението било безнадеждно. Нещата се влошили заради липсата на желание за битка, показана от италианците, като цели италиански войскове части или капитулирали, или хуквали да бягат в отстъпление.

На следващия ден австро-германците продължили своето придвижване. Капело бил принуден заради болестта си, да предаде командването на генерал Монтуари. Но преди да влезе в болница, той посъветвал Кадорна да започне оттегляне към страшната бариера на река Талиаменто, разположена на повече от 30 мили зад първоначалния фронт. Кадорна първоначално бил изкушен от това предложение, но по-

късно го отхвърлил като крайна мярка. Това решение било ужасна грешка.

Италианските военни части вече бягали в безпорядък обратно към река Талиаменто; други, като грохналите алпийци, се подчинили на заповедите и останали по местата си. Но било само въпрос на време преди да капитулират. В една такава акция капитан Ервин Ромел, млад ротен командир във Вюртембергския планински батальон, пленил 12 офицери и 500 войника.

На 25 октомври италианската 2-ра армия била в абсолютен безпорядък. „Резервните войски, пристигащи да изпълнят бойния си дълг, били посрещани с псувни и крясъци: «Стачкоизменници!», — написал Сирил Фолс, автор на книгата «Капорето 1917 г.». — Войските на Краус срещнали италиански бойни части, които под строй марширували към плен, крещейки «Да живее Австрия!» и «За Рим!». Естествено тази картина на обща деморализация не била присъща за всички италиански войски, но тя дълбоко нарушавала целостта на италианската армия.“

Ситуацията от лоша скоро станала фатална. На 26 октомври, Монте Магори, една от междинните позиции, предложена от Капело, била пленена от немския алпийски корпус, освен това били пленени и върховете Кук и Матажур, западно от Толмино. Ромел бил инициатор и изпълнител и на двете последни акции. На едно място той преминал с войската си покрай огромна група италианци, които ги призовавали да ги пленят.

„Изведнъж аз бях заобиколен и покачен върху италиански рамене — спомня си той. — «Да живее Германия!» звучеше от хиляди гърла. Един италиански офицер, който се колебаеше дали да се предаде, беше застрелян от собствените си войници.“ Ромел пленил 1500 души от 1-ви пехотен полк на бригадата „Салерно“. До края на деня били пленени 150 офицери и 9000 души. За тази забележителна бойна служба Ромел бил награден с „Блу Макс“ — най-високата императорска награда, за храброст.

До 27 октомври немската 14-та армия се придвижила още петнадесет мили навътре в Италия, макар че 2-ра австрийска армия успяла да се придвижи едва на 4 мили. Тъй като целият му североизточен фронт бил пред заплахата да бъде унищожен изцяло, Кадорна най-накрая наредил да се предприеме отстъпление зад река

Талиаменто. Почти непокътната, 3-та армия тръгнала в боен ред, под строй. Но скоро настъпило пълно объркване в редиците, защото те били задръстени от огромен брой военни и цивилни бегълци.

За да осигури изтеглянето на 3-та армия, италианската 2-ра армия получила нареждане да подсигури и укрепи междинна позиция по река Торе поне до 29 октомври. Но нейните деморализирани бойни части осигурили едва частична и крайно неорганизирана съпротива, в резултат на което немските войски пресекли река Торе и тръгнали към щаба на Кадорна в Удине сутринта на 27 октомври. Разделена на две части, 2-ра армия бързо се разпаднала.

Започнала коридата към река Талиаменто, заедно с победоносните австро-немски войски, вече безкрайно изтощени. В резултат на това и коридата била почти спечелена от италианците. Но те вече загубили 180 000 войници. „В някои от секторите, — написал Фолс, — италианското командване почти изчезнало и цели дивизии изчезвали по пътя, отнасяйки със себе си цялото си артилерийско снаряжение.“ Следвоенната комисия, която трябвало да разследва този въпрос, стигнала до заключението, че много артилерийски батареи, начело с офицерите си, „избягали презглава, дезертирайки от полковете си“.

Независимо че целта на офанзивата била постигната, австрийците имали голямо желание да продължат нататък. Генерал Ерик фон Лудендорф, немският началник-щаб, се съгласил да увеличи заема от войски към австрийските си съюзници, но само докато достигнат до река Пиаве. На 31 октомври и през следващите два дни австро-немските войски се опитвали безуспешно да пресекат река Талиаменто. По всичко личало, че италианците ще удържат на натиска при укрепените си там позиции и Кадорна заявил на англичаните и французите, че той няма нужда от двадесетте дивизии, за които помолил. Шестте дивизии, които вече били изпратени, щели да бъдат достатъчни.

Но всичко се променило през нощта на 2 ноември, когато немската 55-та дивизия пленила предмостовото укрепление близо до Корнинхо. Двете италиански дивизии (36-та и 63-та), били пленени откъм фланговете и хиляди техни войници се превърнали във военнопленници. Следобед на 3 ноември, информирайки италианското правителство, че има опасност фронтовата линия при река Талиаменто да бъде разрушена, Кадорна поискал разрешение да се оттегли към река

Пиаве. По същото време той помолил съюзниците си да му изпратят 15 дивизии, за да укрепи отбраната си. Те се съгласили и му изпратили 12 дивизии (6 френски и 6 английски), но дали ясно да се разбере, че промяна в командването не трябва да има.

На 7 ноември, точно след като издал заповедта към войниците си да „умрат, но да не се предават“, Кадорна бил информиран за освобождаването си от поста. До обяд на 9 ноември, когато неговият заместник, генерал Армандо Диаз, поел командването, последната италианска войска пресякла реката, а малко след това останалите мостове били взривени.

Времето на немско-австрийските войски вече изтичало. Независимо от факта, че разполагали с числено превъзходство от 53 дивизии срещу 33 италиански, голяма част от тях разчитали едва на една трета част от мощта си заради преумората, докато италианските дивизии били в пълна бойна сила. Още повече, че италианците били на родна почва и скоро щели да бъдат подкрепени от пристигащите 4 френски и 5 английски дивизии.

До 15 ноември били направени още няколко опита, да се пресече реката, при които били спечелени минимални позиции, но като цяло опитите били пълен провал. Австро-немските линии на доставка били изчерпани, дори нямало достатъчно кораби, които да донесат материали, за да подпомогнат с тях пресичането на реката. Наближавала зимата и австрийците решили да отложат по-нататъшните офанзивни до следващата пролет.

Все пак, главно по стандартите на Първата световна война, поражението при Капорето било едно от най-големите за италианците. Само за две седмици австро-немските войски ги отблъснали навътре в Италия на 50 мили, като пленили междувременно 3000 оръдия и огромно количество друго снаряжение. Освен това причинили повече от 300 000 жертви. А фактът, че осемдесет и пет процента от тези жертви били военнопленници, показва до каква степен италианците били загубили бойния си дух по онова време.

БИТКАТА НА КАЙЗЕРА

На 21 март 1918 г. немците направили последен опит да излязат победители от Първата световна война, когато атакували фронт от 50 мили по английската граница между Арас и река Ойз. До падането на

нощта те завзели общо 100 мили. Това бил един от най-грандиозните успехи, постигнати във войната, който до голяма степен се дължал на слабата английска отбрана.

Решението за тази пролетна офанзива било на генерал Лудендорф, немския началник-щаб и влязло в сила още от предишния ноември. Времето вече работело срещу немците. Съединените американски щати се присъединили към съюзническите сили предната година и американските войски пристигали във Франция. Блокадата на Германия, наложена от страна на Съюзниците, предизвиквала голям недостиг на суровини за немците, особено на вода, хранителни продукти и материали. Немските съюзници, и най-вече Австро-Унгария, изчерпвали силите си. Пред немските управляващи стоял въпросът сега или никога, ако те все пак искали да избегнат катастрофалните последици от договорения мир.

В полза на Германия бил и фактът, че в момента, в който болшевиките спечелили властта в Русия през октомври 1917 г., те дали ясно да се разбере, че ще искат мир. Това довело до сключването на примирие с Германия в началото на декември 1917 г., като след трудни и продължителни преговори бил подписан и мирният договор от Брест-Литовск на 3 март 1918 г. Най-накрая Германия била освободена от бремето да се бие на два фронта. До края на март 1918 г. на Лудендорф прехвърлили 52 немски дивизии от Русия към Западния фронт. Това и факта, че Германия не била провеждала офанзиви по западния фронт от 1916 г., също дало на армията ѝ числено превъзходство от 192 немски дивизии срещу 169 дивизии на Съюзниците.

Но численото превъзходство не било гаранция за победа за която и да е страна. Лудендорф се надявал да излезе от положението, като използва революционно новата техника на изненада, хващайки врага натясно. Той смятал да проведе обучение по цялата територия на фронта, за да може да замаскира атаката, докато през това време атакуващите войски щели да се придвижат на позициите си през нощта. Трябвало да има една кратка предварителна бомбардировка, а самата атака да бъде проведена от малки отряди, които да проучат слабите места във вражеската фронтова линия.

Както и Хейг в Пашчандейл, Лудендорф установил, че Фландрия е ключът към фронта, особено в района, намиращ се южно от Ипр. Но атаката там щяла да бъде вторият етап от неговата офанзива.

Първоначалното нападение трябвало бъде срещу масивната, широка 50 мили фронтова линия, част от британския фронт, и се простираше от Ла Фере на юг близо до мястото на пресичане с французите, разположени северно до Арас. Там отбранителните сили били значително по-слаби. Когато трябвало да се извърши пробивът, немските войски щели да обградят британския фронт от юг, докато останалите немски войски предприемат втората атака на север. По-голямата част от английската армия щяла да бъде или разбита на малки групи, или изтласкана до пристанищата, разположени по канала.

В чест на имперския си господар, кайзер Вилхелм II, чието политическо бъдеще зависело от изхода на тази пролетна офанзива, Лудендорф я нарекъл на негово име: „Битката на Кайзера“.

Секторът, избран за първоначалната атака, се простирал от Сом на юг до Артоа — на север. Неговата по-ниска граница била блатистата долина на река Ойз, а крайната му горна граница била долината на река Скарпе, близо до Арас. Между тези две речни долини се простирало широко плато.

През войната тази площ била зад немската фронтова линия. Но в началото на 1917 г., след като били изтласкани от стабилните си позиции на запад по време на битката при Сом, немците заели тази нова отбранителна позиция — от Арас до Сосоа. Те я нарекли „Зигфрид Лайн“ (т.е. линията Зигфрид); докато Съюзниците — „Хинденбург Лайн“ (линията Хинденбург), на името на немския главнокомандващ, фелдмаршал Пол фон Хинденбург. През 1917 г. тази позиция била разколебана от две британски офанзиви — от битката при Арас под британско владение останал малък военен клин в Булкорт, а от танковата офанзива при Камбри, още по-на юг, в британски ръце останал по-голям военен клин, познат като клина Флескер.

Първоначално британският фронт се простирал на юг до пленения от немците град Свети Куентин. Но през януари 1918 г., по настояване на французите, британците предприели две нови разширения на този фронт. В резултат на това новата пресечна линия между съюзниците била близо до село Баризис, на 5 мили южно от река Ойз. Първоначално немците имали намерение да атакуват старото място на пресичане между съюзническите сили, но при това положение те трябвало да атакуват само британците.

Фелдмаршалът, коронованият принц Рупрехт, разположил командвания от него баварски армейски отряд по целия фронт, от който щяла да започне атаката. Но Лудендорф искал синът на Кайзера, коронованият принц Вилхелм, командващ друг армейски отряд, също да бъде въвличен в атаката, като на него трябвало да се падне отговорността да проведе южната част от нея. Като цяло в нападението трябвало да участват три армии от двата армейски отряда.

В северната част и в центъра Рупрехт разполагал със 17-та армия, командвана от Фон Белов и 2-ра армия, командвана от генерал Фон Марвиц. Тези двама генерали имали забележителни военни постижения. Именно затова на тях били възложени най-отговорните задачи. Фон Белов трябвало да направи пробив при Бапом, а Фон Марвиц да се отправи към Перон. След това те заедно трябвало да се обърнат надясно и да обградят британската фронтова линия на север.

Атакуваща в южния сектор щяла да бъде 18-та армия от армейския отряд на коронования принц Вилхелм, под командването на генерал Оскар фон Хутие. Той бил още едно от протежетата на Лудендорф, но от Източния фронт, и основно наблюдавал победата срещу руснаците в Рига през 1917 г. Неговата задача била да пробие британските позиции близо до Свети Куентин, да се придвижи към Хам и след това да организира флангова защита, докато другите две армии се обръщали на север.

Отбранявайки фронта, немците планирали да атакуват там, където се намирали двете английски армии — 5-та и 3-та. Командващ 3-та английска армия, която щяла да се изправи срещу северното немско нападение, бил генерал Джулиан Бинг, известен предимно с това, че командвал канадския корпус и пленил платото Вими по време на битката при Арас през 1917 г. Неговият сектор се простирал на 3 мили северно от Арас, надолу по южния край на клина Флескер. Хейг поискал той да се оттегли от клина, аргументирайки се с факта, че е бил опасно открит, но Бинг държал на своето. Това решение по-късно му струвало прекалено скъпо.

Начело на 5-та армия, срещу която трябвало да се проведе южното немско нападение, бил генерал-лейтенант Хюбърт Гоф, човекът, който командвал кавалерията на резервната армия (по-късно станала известна като 5-та армия при Сом). На следващата година Гоф изиграл главна роля в поредицата изключително успешни атаки около

Ипр, станали известни като Пашчандейлските атаки. Толкова големи били жертвите, че той от „Човекът, който се бута напред“ бил прекръстен на „Агресивният грубиянин“. Премиерът Лойд Джордж настоявал за отстраняването на Гоф, но Хейг застанал на негова страна. Когато британският фронт бил разширен, Хейг го изпратил да командва новосъздадения сектор, защото не очаквал там да има голяма акция.

От четирите британски армии 5-та армия била най-слабата. Тя разполагала само с 12 пехотни полка и три кавалерийски дивизии, за да защитава фронт, простиращ се на 42 мили. При това кавалерията можела да проведе само битка от окопите. 3-та армия за сравнение разполагала с 14 дивизии, за да защитава фронт от само 28 мили, докато останалите две британски армии, разположени още по на север, притежавали същата мощ. Хейг нарочно концентрирал силите си в центъра и на север по фронта, защото се притеснявал от немски пробив в едно от двете места. В случай на атака към едното от тях армията му щяла да бъде разцепена на две, а при атака от другото място щели да бъдат прекъснати комуникационните му връзки с пристанищата по канала.

Въпреки че било малко вероятно, ако 5-та армия бъдела атакувана, Хейг инструктирал Гоф да остане твърдо на позициите си, докато може, и само в краен случай да отстъпи. Французите били обещали шест допълнителни дивизии в случай на нужда.

Дългата почти четири години война демонстрирала, че единичната линия на окопна защита е непревземаема, британците основали своята отбрана на принципа на „еластичността“. Предната окопна линия, позната като „предната зона“, щяла да бъде използвана за аванпост, подкрепен от достатъчна бойна мощност, за да нанесе колкото се може повече поражения на атакуващите.

Основните отбранителни позиции, формиращи това, което било известно като „зоната на битката“, били разположени на най-доброто тактическо място и достатъчно назад, за да не бъдат разрушени при първоначалното нападение. Тези отбранителни позиции били последните в британския фронт и трябвало да бъдат защитени на всяка цена. Двете зони били на разстояние 3000 ярда една от друга, като „зоната на битката“ била на същото разстояние и в дълбочина.

Още по-назад били разположени резервните войски, готови да започнат контраатака във всеки един сектор на фронтовата линия, в

случай на заплаха. „Корпусната линия“ била третата отбранителна система, но все още недостатъчно изградена и довършена, когато бил нанесен ударът.

Отбраната, изградена в сектора, в който била разположена 5-та армия, била на най-ниско ниво. Там британците пристигнали най-късно, фронтът, бил най-дълъг, а хората крайно недостатъчни. Въпреки защитата от бодлива телена мрежа, предната отбранителна окопна линия даже не била непрекъсната. Вместо това съществували разпръснати аванпостове и предни стражи, понякога охранявани от малки групи хора, които имали за цел да наблюдават фронта, надявайки се да покрият празната земя от всяка страна само с помощта на картечници. Точно зад фронтовата линия, в тила на „предната зона“, били разположени няколко редици от редути, като цялостната отбранителна позиция била съобразена единствено с природните особености на терена. Обикновено те били разположени доста далече, за да им се подсигури ефективна стрелба в подкрепление. „Зоната на битката“ не била усъвършенствана, а „корпусната линия“ въобще не съществувала.

Повечето сектори от 5-та бригада разполагали с по един батальон в „предната зона“, един в „зоната на битката“ и един в резерва. Половината от предните батальони щели да бъдат на аванпостовете, а другата половина — разположени на редутите. Затова, щом битката започнала, много от войските щели да бъдат отрязани от батальонните си щабове и трябвало да разчитат на собствената си инициатива.

„Аз бях много притеснен от оскъдния начин, по който бе защитена фронтовата линия — спомня си един капитан от 2-ри пехотен полк. — Окопите бяха твърде малки и много плитки, а покритието с телена мрежа пред тях се състоеше от единична нишка от бодлива тел, прикрепена с железни болтове към колове, разположени тук и там, прострени наоколо: това всъщност не беше никаква отбрана.“

Изобщо не било изненада, че участието в тази битка било под нужното ниво.

25 английски дивизии от 3-та и 5-та армии трябвало да участват в първия ден на битката. Три били редовни, шест били териториални, а петнадесет били дивизиите от новата армия. Само една от тях, 63-та дивизия, била морска, съставена от войски от Кралската флота и Кралските военноморски сили. Военните формации на новата армия

били необучени и лошо командвани. За лош късмет Гоф разполагал с по-голямата част от войските на новата армия, като в бойните му редици нямало нито една военна част от редовните войски.

През нощта на 17 март 1918 г. — празника на Свети Патрик, двама немски офицери напуснали окопите си, южно от Свети Куентин, пресекли през ничия земя и се предали. Офицерите били от Елзас, френска провинция, присъединена към Германия през 1871 г. и не били готови да умрат за отечество, което не признавали. След подробен разпит те признали, че били от минна рота, чиято задача била да взривява британската бодлива телена мрежа пред окопите, за да подготви терена за пълномащабната атака. Тя щяла да започне след шестчасови бомбардировки, по време на които щели да бъдат изстрелвани и снаряди със силен киселинен газ. Тази информация пристигнала до щаба на Гоф, а оттам била препратена до генералния щаб на Хейг в Монтрьо.

Сутринта на 19 март разузнавателният щаб на Хейг имал вече ясна картина по отношение на това какво щяло да се случи. Те знаели, че немските тилови райони са пълни с войски, че огромно количество амуниции било стоварено на предния фронт и че голям брой артилерийски части били придвижени точно зад немската фронтова линия. Освен това установили, че били поръчани нов вид немски газови маски и че в атаката щял да бъде включен голям брой танкове. Според тях британските 3-та и 5-та армии щели да бъдат атакувани на 20 или 21 март след кратка бомбардировка, по време на която щяла да бъде използвана голяма концентрация от киселинен газ.

Предупреждението било разпратено до всички военни части, а на артилерията било разпоредено да се подготви за „контрастрелба“ през нощта.

Само генерал Гоф приемал сериозно заплахата от атака. Вечерта на 19 март той поискал разрешение да придвижи напред двете резервни дивизии на своята главна щабквартира на по-близо разстояние до фронтовата линия. Генерал-лейтенант Хърбърт Лоуренс, началник-щаб на Хейг, отказал да даде такова разрешение.

Същата вечер хиляди немци, които трябвало да участват в атаката, се придвижили към предната си зона и се прикрили в големия брой убежища — окопи, канавки, бараки, навеси и специално изкопани за тази цел дупки точно зад фронтовата линия. Те останали скрити там

през целия следващ ден. Веднага щом се свечерило, под прикритието на нощта, те се придвижили към стартовите си бойни позиции.

Призори половината немска артилерия на Западния фронт (6473 оръдия) открили огън срещу британския фронт, простиращ се на 50 мили. В акцията били включени и 3532 минохвъргачки, изстрелващи бомби по 100 килограма. По време на петчасовата бомбардировка оръдията изстреляли около 1 160 000 снаряди за сравнение британците, изстреляли 1 500 000 снаряда в продължение на седем дни при Сомма. Това било най-концентрираната артилерийска бомбардировка по време на война.

„Бях на обиколка да проверя постове — спомня си един лейтенант, — когато просто се случи така, че застанах на огнева стълба, като главата ми беше точно над нивото на парапета й, гледайки към ничия земя. След това видях колосална светкавица. Докъдето погледът ми се простираше, виждах и отляво, и отдясно запалени светлини... Мисля, че успях да чуя изстрел от пушка, преди да видя експлозиите, докато снарядите летяха към нас и около нас.“

Когато стоманената буря намаляла, британците се прикрили, доколкото могли. Някои се скрили в окопите, в безопасност от всичко, освен от тежките снаряди, макар че стените на окопите вибрирали, а сухата земя се процеждала през дървените им покриви. Но повечето от войниците се скрили в открити окопи. Снарядите експлодирали около тях, все едно, че „милиони тенджери под налягане кипели близо до тях“. После те с ужас установили, че повечето от тях съдържали газ — хлор, фосфат и сълзотворен газ. Дори и късметлиите, които успели да си сложат газовите маски навреме, загубили рязко подвижността си. Дишането през примитивните филтри било затруднено, а видимостта намалена през лошите стъкла на маските.

Към 10 часа сутринта бомбардировките спрели и щурмовите войски на 32-ра немска дивизия започнали да настъпват. Те били подпомогнати и от гъстата мъгла. „Единият от пехотните командири извика «Напред!» и ние се спуснахме — спомня си един немски войник. — Но къде е очаквания вражески огън! Почти нямаше такъв... След това стигнахме до бодливата телена мрежа, нашата цел. Но там нямаше нищо, което да правим. Телта беше напълно унищожена. Нямаше останали окопи, само кратери и кратери... Само няколко души

от врага бяха оживели в щурма. Някои бяха ранени. Те стояха прави с вдигнати ръце.“

Този разказ бил типичен. Немската артилерия и минохвъргачките чудесно изпълнили задачата си. По-голямата част от телената мрежа била взривена, а предната окопна линия представлявала кратери и развалини. Все пак на много места британците нарочно евакуирали предните окопи, дори и без заповеди. Малкото, които останали, били или ранени, или мъртви, или толкова шокирани и обгазени, че било невъзможно да окажат каквато и да било сериозна съпротива. „Няма да бъде преувеличено, — написал Мартин Мидълбрук, авторът на книгата «Битката на кайзера», — да се каже, че девет десети от британската предна фронтова линия паднала в немски ръце без съпротива.“

Но немците се концентрирали да правят пробиви в различните британски сектори, оставяйки отделни постове, за да ги пленят по-късно. Някои се биели смело, други бързо капитулирали. Само няколко от тях успели да достигнат до втората окопна линия назад. За един час немците завладели 50 мили от британската фронтова линия, южно от Арас, до река Ойз. Единственото изключение бил клинът Флескер, който не бил атакуван, както и няколко разпръснати аванпостове.

Следващата фаза на битката била проведена на основните позиции на „предната зона“. 3-та армия имала подкрепление и резервни окопи, докато 5-та армия трябвало да се справи само с наличните си редуты и малки аванпостове. Все пак тези позиции били значително по-стабилни, защото имали артилерийска подкрепа, за разлика от позициите на предния фронт. Там защитниците били по-добре обучени и се очаквало да се бият по-добре. Но не след дълго те започнали да се огъват, особено на юг от фронта на 5-та армия, където защитниците били най-слаби и мъглата била най-гъста.

В село Файет, северно от Свети Куентин, териториалният батальон, който бил част от 8-ми уорчестърширски пехотен полк, бил атакуван от немския 109-ти лейбненски гренадирски пехотен полк. „Ние последвахме пълзящия бараж бързо, — си спомня един немски редник, — но в момента, в който се появихме, британците захвърлиха оръжията си на земята и капитулираха. Наистина нямаше битка във Файет.“

Съдейки по жертвите, които оставил 7-ми шеруудски планински териториален батальон, който претърпял сериозно поражение в

Гомекорт през първия ден при Сомата, трябва да е дал сериозен отпор срещу немците. Но немците превзели цялата „предна зона“ за по-малко от час, като само двама ранени офицери и дванадесет британски войници се върнали обратно в „зоната на битката“. От останалите 12 офицери и 470 войници повечето били ранени и взети в плен, а други 12 офицера и 159 души били убити.

До сутринта само една шепа редути все още се държали на основните си позиции в британската „предна зона“. В действителност на 11 мили северно от клина Флескер и на 38 мили южно британската отбранителна фронтова линия престанала да съществува.

Един от няколкото острови на съпротива, бил Ефи, северно от сектора на 5-та армия, който бил защитаван от по-малко от три батальона от Лейчестърширския пехотен полк. Там дивизионният командир благоразумно наредил фронтовата окопна линия да бъде евакуирана преди зазоряване, оставяйки хората си да се концентрират в редутите отзад. Те били допълнително подпомогнати, когато мъглата започнала да се вдига, оставяйки големите немски военни формации на открито. „Картечните «Луис» (леки картечници) започнаха да стрелят и вражеските отряди се разпръснаха — спомня си ефрейтор Норт от 7-ми лейчестърширски пехотен полк. — Те имаха минимално прикритие и незначителен шанс да оцелеят.“

Но такива геройства не били от полза, като се има предвид, че немците могли да направят пробив във всяка една от тези стабилни позиции. „На около миля и половина надясно от нас, — написал Норт, — ние можехме да видим как немците се придвижват в единична редица и много голяма част от тях вече се намираха точно зад нас. А все още не беше станало обяд. Джери се движеше така, все едно нямаше проблеми и ние предположихме, че бяхме в голяма опасност откъм фланговете си.“

В същото положение били и останалите редути, които все още държали позициите си по „предния фронт“ на британците. Никой нямало да оцелее след нощта на 22 март. Повечето били принудени да капитулират, а някои от тях, включително и защитниците на Ефи, успели да се оттеглят.

Някои от немските щурмови войски проникнали през предните британски защитни позиции на 21 март, влезли в битка със защитниците и пробиха през част от „зоната на битката“ още в

началото на атаката си, дори още преди мъглата да е успяла да се вдигне. Но имайки предвид, че дълбочината на зоната била 2000–3000 ярда, успешната немска атака срещу предната линия на „зоната на битката“ и пленяването на няколко позиции, разположени навътре в нея, далеч не гарантирали пълния успех. Защото все още имало отбранителни позиции отзад, както и окопите в тила, известни като „кафявата линия“.

Все пак в късния следобед немците постигнали успехи. От четирите британски дивизии, които трябвало да отблъснат атаката в сектора на 3-та армия, над клина Флескер, две и част от третата били отблъснати назад в периферията на тила на „зоната на битката“. 6-та дивизия все още държала позицията си в „зоната на битката“, но тъй като фланговете ѝ били открити, тя била принудена да се оттегли още същата нощ.

Клинът, който бил защитаван от четири британски дивизии, все още не бил атакуван, но било сигурно, че трябвало да се предаде, за да не обградят защитниците му.

От клина надолу по канала на река Сома, точно пред Свети Куентин на фронт от 19 мили, само една дивизия (16-та ирландска дивизия) била принудена да се оттегли към тила на „зоната на битката“. Останалите пет, а именно: 21-ва, 66-та източноланкская, 24-та, 61-ва южна, и 30-та дивизии, заедно с южноафриканската бригада все още държали фронта при „зоната на битката“.

Южно оттам, по протежението на фронта, командван от французите осем седмици по-рано, станала най-голямата катастрофа. Всичките три дивизии, както и една бригада от 58-ма лондонска дивизия били отблъснати от „зоната на битката“ и между останалите там батальони се появили огромни пролуки.

Станало ясно, че британските войски или се предавали, или отстъпвали, без да имат основателни причини за това. „Ефектът от подобни отстъпления, — написал Мидълбрук, — бил, че още от самото начало на битката се развило чувство на несигурност по отношение на защитата, изразяващо се в тенденцията дори мъже, намиращи се на доста добри отбранителни позиции да поглеждат зад гърба си и да се чудят дали и те не трябва вече да отстъпват.“

До полунощ немците завзели големи територии. Освен това през нощта на 21 март британците доброволно се оттеглили от още 40

квадратни мили, за да не позволят на войските си да бъдат обградени.

Немските жертви от битката през този ден били: 10 900 убити, 28 000 ранени и 300 пленени. Британските жертви били: 7500 убити, 10 000 ранени и 21 000 души взети в плен. Общият брой на жертвите се разпределя по равно между двете страни, което е показателно за слабата отбрана на британските войски, тъй като атакуващите винаги дават повече жертви от защитниците.

През следващите дни Лудендорф изпращал още и още войски в южния сектор, където коронованият принц Вилхелм спечелил най-грандиозните немски победи през първия ден. Това довело до още по-голямо придвижване и допълнително обстрелване срещу 5-та армия на Гоф. Но немците се провалили в опита си да направят решителния пробив. Вместо това те отслабили напрежението срещу британските сили и принудили французите да се сблъскат със заплахата по фланга си.

Повратният момент в битката настъпил на 26 март, когато по време на конференция на Съюзническите сили в Дюлен Хейг се съгласил да застане под командването на генерал Фердинанд Фох, френски командир. Фох най-накрая разположил 14 френски дивизии в помощ на британците, като смятал да ги използва главно за контраатака. На 5 април офанзивата на Лудендорф изчерпала енергията си точно на 10 мили от Амиен. Немците се придвижили още 40 мили и пленили хиляда квадратни мили земя. Но те все още се намирали на петдесет мили от морето и на същото разстояние от Париж.

Битката на Кайзера по време на Първата световна война представлявала последното хвърляне на зара за немската войска. Всичко, което било по-малко от абсолютна победа, се равнявало на тотално поражение. Това и станало на 11 ноември, когато последвала безусловната капитулация на немците. Все пак 21 март 1918 г. остава един от най-черните дни в британската военна история. Немската тактика, неадекватната и крайно недостатъчна защита и мъглата изиграли своята роля. Но мащабът на катастрофата се дължи до голяма степен на ниската бойна готовност и слабото представяне на британските войски във военните действия.

„Бойният дух въобще не беше на ниво — написал един лейтенант от 2-ри манчестърски пехотен полк. — Но ако ни беше останала поне част от издръжливостта, която имахме осемнадесет месеца по-рано,

немците никога нямаше да ни изтласкат толкова далече от фронтовата линия. Чух по-късно, че голяма част от батальоните станали военнопленници, без да окажат почти никаква съпротива на немците... След войната срещнах някои от офицерите, които също са били пленници, и почувствах, че те по-скоро се срамуваха от това, което се бе случило.“

АНУАЛ

На 22 юли 1921 г. в Ануал, в североизточно Мароко, една голяма испанска армия била разгромена от местното племе риф, което по численост се равнявало на една малка част от нея. Това било едно от най-ужасните поражения, което модерна армия преживявала срещу необучени вражески войски. Голяма роля в него изиграло унизителното поражение на испанските офицери и обикновени войници.

В началото на двадесети век и Франция, и Испания отпразвили алчни погледи към Мароко, една от малкото африкански държави, избегнали колониализма. Но Франция имала голямо предимство, защото още била голяма сила, докато Испания отдавна не била такава. Това било потвърдено и от англо-френската антанта от 1904 г., която давала на французите свободата да се разполагат в Мароко, докато в замяна Англия имала свободата да прави каквото си поиска в Египет. Испанското съгласие било получено, щом Франция им обещала, че със Северно Мароко щели да се отнасят като към сфера на испанско влияние.

Когато Мароко станало френски протекторат през 1912 г., този договор между испанците и французите бил потвърден. В резултат Испания получила правото да наложи свое административно управление в северната част на Мароко, която била една десета от територията на цялата държава. Испанската сфера на влияние включвала средиземноморските пристанища Кета и Мелила, които тя владеела от векове, както и железните мини в планините Риф. Испанската столица се заинтересувала от мините и пожелала да експлоатира тези природни ресурси. Но първото нещо, което трябвало да се направи в този скалист район, населен с жестоки и независими племена, било да се възстанови мирът.

Човекът, който получил задачата да наложи трайно испанското господство в района на централен Риф, бил генерал-майор Мануел

Силвестре, мъж на жена си и любимец на крал Алфонсо XIII. Напускайки Мелила с армия от 20 000 испански войници и 5000 местни редовни войници в края на 1919 г., той успял да завоюва за 18 месеца толкова голяма територия, колкото била завоювана последните дванадесет години.

През май 1921 г. Силвестре избутал напред своите постове на 80 мили западно от Мелила. Те се простирали от Сиди Дрис по брега, по планините, през Ануал и накрая южно до Зоко ал Телата, на 35 мили навътре в територията. Основната маса от армията му от 14-хиляди души била настанена в лагер във форта Ануал, в една долина с буйна растителност, заобиколена от планини. Останалите войски били настанени във верига от фортове и малки военни укрепления, простиращи се назад към Мелила.

Ранният успех на Силвестре се дължал и на това, че годината била неплодородна и повечето хора от племето риф тръгнали да търсят работа в Алжир. Обаче те се върнали и се присъединили към племената, желаещи да ограничат придвижването на Силвестре. Нито едно племе обаче не било така непреклонно в преследването на тази цел, както племето бени уриагуел, командвано от Абд ал Карим.

Роден в голямото племенно селище Агадир през 1882 г., Абд ал Карим бил син на учител. Затова той учил в испанското училище в Мелила. По-късно станал издател на „Ел телеграма дел Риф“, местния вестник. Освен това Абд ал Карим известно време работил и в Отдела по местните въпроси. Оттам научил за плановете на испанците да експлоатират минералните запаси на Риф. Достатъчно глупав, за да предположи, че испанците трябва да постигнат някакво споразумение с новата Рифийска държава в това отношение, той бил вкаран в затвора през август 1917 г.

Когато го освободили в края на 1918 г., Абд ал Карим се върнал при племето си, за да създаде военна сила, която да победи испанците. Това не било лесна задача, особено като се има предвид, че рифийците никога не са се били заедно като обща военна сила. Те по-често се биели един срещу друг. Все пак до пролетта на 1921 г. Абд ал Карим успял да създаде една ефикасна и мощна военна машина. Въпреки че повечето воители били от племето бени уриагуел, съседните племена също се включили в бойния ѝ състав.

„Рифийските воители, — написал Дейвид Уулман в книгата си «Рифийските воители», — били твърди, здрави, храбри и сърцати, надеждни бойци и точни стрелци, чиято издръжливост им осигурявала невероятна подвижност. Те можели да извървят повече от тридесет мили през нощта по планинските пътеки и на сутринта да бъдат в превъзходна кондиция, за да атакуват през деня. Всеки мъж носел пушка, дълго право копие, патрони, хляб и плодове. Те спели, където заварели, поставяйки само качулката на пелерината над лицето си.“

Мюсюлманите-рифийци също щели да имат изгода от каузата. Те щели да водят джихад (свещена война) срещу неверниците нашественици. Испанците обаче нямали такава мотивация. Войници, извиквани на задължителна военна служба, се славели с най-ниските бойни качества и успехи в цяла Европа, осемдесет процента от тях били и неграмотни. Те били лошо обучени и зле оборудвани, като повечето от пушките им били на двадесет години. Заплащането на испанските войници било една трета от това, което племенните воители вземали да строят пътища например, а местните редовни войници трябвало да преживяват с кафе, боб, ориз и хляб. Бараките и болниците били мръсни, а маларията причинявала големи загуби. Затова не е за учудване, че испанските войници и тези от местната редовна войска се опитвали да избегнат военната служба, като за това дъвчели тютюн, за да си причинят жълтеница или нажулвали с коприва малки рани, за да ги възпалят.

Офицерите им не правели нищо, за да облекчат положението им. Некомпетентни, некадърни и недисциплинирани, повечето от тях разпродавали всичко от военните складове, за да допълнят оскъдното си заплащане, като прекарвали времето си извън гарнизоните, в казината и нощните барове в Мелила, отдавайки се на „залагания и коцкарлък“. Затова не било изненада, че бойният дух на испанската армия в Мароко бил на ниско ниво.

Силвестре изглеждал в блажено неведение относно слабостта си. Затова, щом му съобщили за предупреждението на Ал Карим, че всеки опит на испанците да пресекат река Амеграм, щял да бъде посрещнат със съпротива, той отбелязал: „Няма да приема насериозно заплахите на едно момче, което се радваше доскоро на благоволенито ми. Неговата безочливост заслужава ново наказание.“

Осигурявайки си канал за доставки, Силвестре имал намерение да пресече реката и да тръгне на запад, през дефилето, под хълма Абаран. Но, за да гарантира сигурното преминаване през дефилето и безопасното навлизане в долината, той построил форт на Абаран и поставил в него на стража 500 войници. Именно това провокирало Абд ал Карим да атакува. През нощта на 31 май, придружен от малък отряд хора, той се изкатерил до върха на хълма и превзел форта с щурм.

„Рифийците... се изсипали през бруствера, — написал Рупърт Фурно, автор на книгата «Абд ал Карим», — с пушка в едната ръка и дълъг извит нож — в другата. Където можели, те използвали ножовете си, понеже амунициите били ценни. Те се спуснали срещу испанците, крещейки, кълцайки, промушвайки и посичайки. Отвсякъде се чували виковете на ранените и стонове на умиращите.“

Всичко свършило за половин час. Щом испанците в Ануал осъзнали какво се е случило, те изпратили подкрепление. Но то било отблъснато с огън от пленените испански оръдия.

Научавайки това, генерал Беренгуер, висш комисар, отплавал от Кета, за да се срещне със Силвестре на борда на кораба си до Сиди Дрис на 5 юни. Там Силвестре се опитал да го убеди, че загубата на форта било само минимално отстъпление за испанците. Но Беренгуер се страхувал да не избухнат масови въстания и казал на Силвестре да не настъпва навътре в територията на Риф. Избухнал спор, при който Силвестре се опитал да удуши висшия комисар, но бил обуздан от офицерите му. Останалият без въздух Беренгуер напуснал, като сметнал, че заповедите му щели да бъдат изпълнени.

Междувременно Ал Карим насърчавал и останалите племена риф да се включат към въстанието. „О, мюсюлмани — казал им той, — ние искахме мир с Испания, но тя го отхвърли. Тя желае само да заграби нашите земи, да завземе пашата собственост и нашите жени и да ни накара да се отречем от религията си. Не очаквайте нищо добро от Испания... Коранът казва: «Който загине в Свещената война, е обсипан с вечна слава!»“

В резултат на тази реч съседните на риф племена се присъединили към бунта, увеличавайки войската на ал Карим до над три хиляди души. На петнадесети юли тези воители заели позиции по протежението на високите земи в югозападната периферия на долината Ануал. Силвестре в отговор изпратил войски да окупира Игуерибен,

нисък хълм на четири мили южно от Ануал. Това бил нещастен избор. Той бил на три мили от най-близкото място, където имало вода. За да вземат вода оттам, хората му трябвало да преминават по скалист терен, през който се спускало стръмно дере.

На 18 юли хората на Ал Карим се окопали във високите земи между двата испански аванпоста. На следващия ден майор Бенитес, командващ при Игуерибен, съобщил по хелиографа, че има недостиг от вода. Двата опита да се стигне до реката в дерето безславно пропаднали, тъй като племената от риф, които обграждали аванпоста, ги избутвали назад. На Бенитес му съобщили, че подкреплението щяло да дойде на следващия ден.

Призори на 19 юли три военни колони от по 1000 души напуснали Ануал. Окопаните рифийци позволили на испанците да се придвижат на 200 ярда навътре в техните позиции преди да открият стрелба. „Куршумите летяха като град“, написал Ал Карим в спомените си. Първоначално испанците се разколебали, после пак тръгнали. Но силата на огъня била такава, че накрая те отстъпили, загубвайки сто петдесет и двама души за два часа.

Този следобед Силвестре, който бил пристигнал в Ануал от Сиди Дрис, се свързал по радиото с Беренгуер, за да поиска подкрепления. Отговаряйки му, че нямал подкрепления, Беренгуер го посъветвал да заеме отбранителни позиции. Гарнизонът Игуерибен направил още два опита да стигне до реката в дерето на 20 юли, но те били неуспешни. Мъчени от жажда, мъжете започнали да пият доматен сок от кутийки, после оцет, одеколон, мастило и накрая подсладена урина.

На 21 юли Силвестре направил последен опит да достигне Игуерибен с военна сила от 3000 души. Но огънят на рифийците пак бил непреодолим. Испанците се спуснали в непрекъснат поток от хора покрай долината Ануал, като голяма част от тях пътьом захвърляла оръжието. Наблюдавайки разгрома от бруствера на форта в Ануал, Силвестре сякаш загубил ума си. Отначало той изпратил съобщение по хелиографа, нареждайки на Бенитес да капитулира с гарнизона. Но Бенитес отказал, като заявил, че по-скоро ще умре. След това Силвестре изпратил последно съобщение: изостави поста и се върни обратно в Ануал. В опита си да направят това, Бенитес и голяма част от гарнизона му били накълцани до смърт. От двадесет и петимата души, които се върнали обратно в Ануал, 16 починали от обезводняване и умора.

Силвестре изпаднал в паника. Лагерът в Ануал имал лошо местоположение, като срещу него гледали заобикалящите го хълмове, а хората му вече нямали нерви, да се бият. Следобед на 21 юли, щом рифийците насочили вниманието си към Ануал, Силвестре събрал офицерите си на военен съвет. Амунициите били недостатъчни и повечето смятали, че е безсмислено да останат на тези позиции. Силвестре се съгласил да изпрати последна телеграма в Мелила сутринта на 22 юли, съобщавайки за намерението си да се оттегли към Бен Тиеб. После наредил всеобщо отстъпление.

Но шокът от тази заповед съвсем сломил бойния дух на войските. Вместо да отстъпват под строй, те хукнали да бягат, захвърляйки оръжия, чанти и оборудване. Стотици били застреляни или наклъцани от причакващите ги рифийци. Силвестре, който в последната минута решил да не изоставя Ануал, започнал да стреля след отстъпващата си войска с думите: „Тичайте, тичайте, страшилището идва!“

Накрая фортът бил пленен и повечето хора в него били посечени, включително и Силвестре. 800 души били взети в плен. Една рифийска легенда разказва, че нарязали тялото на Силвестре на парчета и го разпръснали по вятъра. Другата версия е, че лично Ал Карим му отсякъл главата и я носил през планините, като доказателство за победата на рифийците. Която и версия да е вярна, тялото на Силвестре никога не било открито.

„ДА СЕ СТРАХУВАМ, ОТ КАКВО?“

От 800 испанци, взети в плен от Ал Карим след битката при Ануал, поне пет били млади жени. За разлика от мъжете, които трябвало да строят пътища, те били следени много внимателно.

Една от тях, на име Киприана, била подслонена от Ал Карим и поверена на грижите на съпругата му за „нейна собствена защита“, макар че той чувствал, че „тя не искала да бъде защитена“. Тя помагала вкъщи, гледала децата му и била освободена след края на войната и върната в Испания. По-късно, заедно със съпруга си, тя се върнала в Мароко, и заживяла в Алусемас, където починала през 1950 г. Когато две години преди смъртта си разбрала, че Ал Карим избягал в Египет, тя му написала писмо, за да му благодари за доброто отношение, което получила по време на нейния дълъг петгодишен плен.

Друга от жените, на име Изабела, била на 15 години, когато попаднала в плен. Пол Морер, американски автор, я срещнал в Аядир през 1924 г. и я попитал дали се е страхувала. „Да се страхувам, от какво?“, отговорила тя, обяснявайки, че към нея се отнасяли добре и нямало от какво да се оплаква. „Местните харесвали Изабела — написал Морер. — Нейната усмивка и приятно бърборене, толкова различни от унилата резервираност на собствените им жени, била очевидно неотразима.“ Когато яздela муле, отбелязал Морер, винаги имало наоколо някой млад рифиец, готов да ѝ помогне да се качи или да слезе от седлото, прегръщайки я здраво. „Колкото повече тя успявала да размътва мозъка на младите рифийци, толкова по-доволна била.“

Една руса жена, позната с прякора „Русата“, се казва, че починала няколко седмици преди края на войната. Другите две жени пленници били Мария, която се оженила за рифиец, но по-късно овдовяла, и сестра ѝ Адриана. Двете били репатрирани в края на войната.

Повечето от мъжете нямали този късмет. Когато испанското правителство платило 150 000 лири стерлинги за тяхното освобождаване през януари 1923 г., само 350 души били още живи.

Едва шепа хора стигнали живи до постове си в тила, но когато новината за катастрофата се разпространила, още племена от Риф се присъединили към бунта и испанските фортове започнали да падат в ръцете им като парчета от домино. Повечето испанци били евакуирани още преди заплахата да надвисне над главите им. Тези, които се опитали да удържат позициите си, били разгромени от рифийските въстаници, както и от собствените им дезертьори. Всеки, който можел, избягал в Мелила, оставяйки ранените и болните в ръцете на кръвожадните племена.

Едва 3000 оцелели били събрани в Дар Дриус от генерал Наваро, заместник-командира на Силвестре. Толкова лошо било физическото им състояние и толкова нисък бойният им дух, че той ги изпратил директно в Мелила. Тормозен от бунтовниците, докато отстъпвал по един мръсен и пращен път, той не изоставил ранените и бил принуден да се подслони в стария испански форт в Монте Аруит. Но водните запаси пак не достигали и жаждата взела да мъчи защитниците. Липсата на медикаменти предизвикала смъртта на 167 души, които

починали от гангрена. Самолет, изпратен от Мелила, се опитал да спусне доставки, но повече от тях били разграбени от рифийците.

На 9 август Монте Аруит, последният борец се испански форт извън Мелила, паднал в ръцете на племената. Наваро се съгласил да капитулира официално, но веднага щом отворили портите, рифийците се спуснали навътре и изклали защитниците. 600 души заедно с Наваро били пощадени.

Въпреки че бил едва на 20 мили от Мелила, местният гарнизон не подкрепил Монте Аруит. Пък и една войска от 1800 души, със съмнителни бойни качества едва ли щяла да постигне много. Хълмовете Гуругу, които преобладавали в града, изобилствали от въстаници. Рифийците накрая проникнали в покрайнините на града, карайки 40 000 души местно население да избягат в панически ужас към лодките или към старата укрепена крепост на града. Но рифийците спрели дотам. Без оръдия, атаката срещу старата градска крепост щяла да им струва скъпо. Но племената били гладни и искали да се връщат обратно на територията си. В средата на август армията на Ал Карим се разтопила във вътрешността на страната.

Научавайки за катастрофата, Беренгуер казал на пресата: „Всичко е загубено, включително и нашата чест.“ Последният доклад към „Кортес“ (испанския парламент) съобщавал за: 13 000 убити войници, докато други източници посочвали, че жертвите били 19 000. От испанското въоръжение и оборудване били изгубени около 20 000 пушки, 400 картечници и 129 артилерийски части, освен това голямо количество амуниции и консервирана храна. Освен това испанците отстъпили и били лишени от инвестициите си в Северно Мароко: железопътни линии, мини, селскостопанско оборудване, училища, военни бази и складове. Дванадесет години на къртовски труд били унищожени само за двадесет дни от банда местни племена. Невероятно е, че рифийците, атакували Ануал, били само 3000 души.

След победата Ал Карим прокламирал Република Риф. Тя просъществувала само пет години. Но била необходима френско-испанска военна сила от 250 000 души, за да покорят Ал Карим. През май 1926 г. той капитулирал пред французите и бил изпратен в изгнание. Испанското господство в района продължило, докато французите върнали независимостта на Мароко през 1956 г.

Както повечето военни катастрофи, тази в Ануал се случила в резултат от няколко фактора: политически натиск, некомпетентно водачество, липса на стратегия, само слабото участие на испанските офицери и войски може да обясни невероятния мащаб на тази катастрофа.

КРИТ

През май 1941 г. немските военновъздушни сили изтръгнали от ръцете на британците стратегическия остров Крит и гарнизона на доминиона, независимо че британците ги превъзхождали по численост четири пъти. Рискът, който немците предприели, се оказал сполучлив благодарение на глупостта на защитниците и най-вече на новозеландците.

Събитията започнали през април 1939 г., когато след италианското нашествие в Албания Англия гарантирала гръцката независимост. След 18 месеца, докато англичаните в Средния изток били заети от нахлуването на Грациани в Египет, италианците атакували Гърция. Единственото, което Чърчил можел да направи, било да изпрати бомбардировачи от военновъздушните сили, но едва ли това щяло да бъде необходимо, защото гръците изтласкали италианците обратно в Албания.

През януари 1941 г. обаче Чърчил получил потвърждение за наличието на вражески кодирани сигнали, от които станало ясно, че укрепените немски войски в Румъния представлявали сериозна опасност за Гърция. Генерал Уейвъл, тогава главнокомандващ силите в Средния Изток, бил инструктиран да предложи на гръците подкрепление от три дивизии. Предложението било отхвърлено от генерал Метаксас, гръцкия премиер, защото тази войска била достатъчно голяма, за да даде коз на немците да атакуват Гърция, но достатъчно малка, за да спре евентуалната немска атака.

Обаче Метаксас починал от рак на гърлото на 29 януари, а на неговия заместник Коризис изцяло липсвала политическа далновидност. Новото гръцко правителство бързо дало да се разбере, че британската помощ щяла да бъде добре дошла. Чърчил бил възхитен и накрая решили да изпратят „W-войската“, която се състояла от три пехотни дивизии, една пехотна бригада и една бронирана бригада, за да защитават Гърция. Но в крайна сметка в Гърция били изпратени само

две пехотни дивизии и една бронирана бригада. В последния момент генерал Уейвъл решил да задържи останалите войски в Северна Африка, за да посрещнат новата заплаха от страна на новопристигналия африкански корпус, командван от Ромел. Добре, че станало така.

На 6 април немците предприели едновременно нашествия в Гърция и Югославия. Защиатавайки „Фронта на Метаксас“ от реката Нестос в Трас по българската граница до Югославия, гърците се биели здраво. Но след три дни немските моторизирани сили ги обградили, пробивайки мястото, където се съединявали армиите на Югославия и Гърция и напредвайки по долината на Вардар към Солун. Втората гръцка армия в Трас, била принудена да капитулира, а междувременно съпротивата на Югославия се сгромолясала.

Вместо да продължат да напредват от Солун към планината Олимп, където била разположена по-голямата част на британската „W-войска“, немците решили да използват сгромолясването на югославската съпротива с второ нападение през Манастирското дефиле и надолу към западния бряг на Гърция. Това нападение щяло да попречи на гръцките дивизии да се изправят срещу италианците в Албания и заплашвало да обгради британската „W-войска“. На 18 април, като видял, че поражението е неизбежно, гръцкият премиер Коризис се застрелял. А след два дни Уейвъл взел решение да евакуира британската „W-войска“ към Крит, оставяйки германците да завладеят Гърция.

Още през октомври 1940 г. генерал Халдер, началник-щаба на Хитлер, намекнал, че „господството над Източното Средиземноморие зависело от пленяването на остров Крит, а това би могло да се постигне само с въздушен десант“. Понеже Гърция скоро щяла да капитулира, генерал-лейтенант Курт Щудент, командващ 11-ти военновъздушен корпус, предложил на своя началник Гьоринг точно такъв план с кодовото название „Операция Живак^[5]“. След това била организирана среща с Хитлер.

Предложението на Щудент било да се използват Крит и Кипър като трамплин към Средиземноморието. Първият остров, обяснил той, щял да бъде идеалната база, откъдето да се предприемат парашутни атаки срещу Суецкия канал, които да съвпадат с пристигането на Ромел в покрайнините на Александрия. Дали Малта немало да бъде по-подходяща мишена от Крит? — поинтересувал се Хитлер. Не,

отговорил Щудент, Малта бил малък остров с правилна форма, което означавало, че островният гарнизон много по-бързо щял да разположи войските си и да организира контраатака срещу десантните позиции. От друга страна, Крит бил дълъг и тесен остров, с лоши вътрешни комуникации. Хитлер не бил убеден и предсказал тежки жертви.

След няколко дни Гьоринг осигурил одобрението на Хитлер за плана. Според Мартин ван Кревелд, автор на книгата „Стратегията на Хитлер“, „понеже съвсем не била част от някаква последователна стратегия“, операцията била „вид компенсация за Гьоринг, тъй като на военновъздушните сили, командвани от него, им била определена второстепенна роля в наближаващата руска кампания“. С директива на Фюрера от 25 април „операцията трябвало да бъде подготвена, за да се проведе въздушна война срещу Англия в Източното Средиземноморие“.

Планът на Щудент, предаден на старшите му офицери в Атина на 15 май, трябвало така да раздели въздушните сили, че те да се целят по трите военни летища на северния бряг на Крит. Всяко летище било разположено близо до пристанище, откъдето щели впоследствие да се снабдяват със запаси и подкрепления, ако въздушните десанти преминели успешно. Първоначалното нападение щяло да се извърши от 8000 души от елитната 7-ма парашутна дивизия, единствената, с която немците разполагали. Най-голямата им бойна част — щурмовият полк, щял да извърши десант близо до летището Малеме, разположено на запад в острова. 3-ти пехотен полк и инженерният батальон щели да извършат десант близо до долината Ая югозападно от Кания, за да пресекат пътя за резервните части на съюзниците. По-голямата част от 2-ри пехотен полк щяла да извърши десант при летище Ретимнон, намиращо се на 40 мили на изток. 1-ви пехотен полк щял да направи десант и да плени столицата Хераклион и летището ѝ, намиращи се на още 50 мили на изток.

Веднага щом всички летища били захванати в първия и втория ден от атаката, транспортните самолети щели да докарат на острова 5-та планинска пехотна дивизия. Моторизираните войски, артилеристите и инженерите щели да ги последват. 14 000 души се очаквало да пристигнат на острова по този начин. Освен това през втория ден щели да дойдат и две групи от леки кораби, от които щели да докарат на брега два батальона от планинските войски, противовъздушни батареи и допълнителни доставки. Леките танкове и моторният транспорт щели

да дойдат веднага, щом „бъдели установени комуникациите между основната суша (Гърция) и острова Крит“. Този морски елемент в плана бил прибавен по настояване на Хитлер.

Главната слабост на плана била, че той разпръсквал ограничената сила на парашутните войски, вместо да я концентрира на едно място. Това правело превземането на всяко летище много трудно. Но Щудент бил готов да рискува, защото неговите разузнавателни доклади го подвели относно броя на вражеските войски на острова. В един от докладите от 19 май, в навечерието на битката, се казвало, че британският гарнизон разполагал с 5000 души, само 400 били британците в Ретимнон, а в Хераклион въобще нямало британци. Всички новозеландци и австралийци се придвижили към Египет, продължавал докладът, докато въобще нямало гръцки войски в Крит. Всъщност британският гарнизон от една пехотна бригада се увеличил от новопристигналите оцелели войници от „W-войската“, като острова вече бил защитаван от 42 000 военнослужещи, включително и 9000 гърци.

Освен това разузнаването на Щудент се самозалъгвало, че критяните щели да посрещнат немците благосклонно. Вместо това по-добре да били прочели общия военен инструктаж за нападението срещу Гърция, в който се казвало: „Критяните се считат за хора интелигентни, с гореща кръв, храбри, мъжествени и въодушевени, както и трудни за управление... При нападение може да се очаква невероятно твърда съпротива от страна на местното население.“

За късмет на немците, защитниците на Крит се оказали понекадърни и от разузнавачите на Щудент. Откакто пристигнали през миналия ноември, британските и другите военни сили имали не по-малко от седем командира. Седмият бил генерал-майор Бърнард Фрайбърг. Дотогава той бил командир на новозеландската дивизия и бил назначен за главнокомандващ в Крит по настояване на Чърчил на 30 април, ден след пристигането му на острова. Фаворит на британския премиер, Фрайбърг дължал славата си на смелите геройства, които извършил през Първата световна война. Той бил награден с Кръста Виктория за службата му по време на битката при Сом. Чърчил веднъж го накарал да се съблече в къщата му, за да преброи неговите двадесет и седем рани. За това Фрайбърг изглеждал идеалният избор за тази цел. Всъщност той не бил талантлив генерал, защото бил твърдоглав, не бил

в състояние да концентрира своите мисли, освен това не обичал да го критикуват некомпетентни подчинени.

На 30 април Уейвъл отлетял към Крит да информира недоволния Фрайбърг за назначението му. Той му занесъл посланието от Чърчил: „От информацията, с която разполагаме, е ясно, че здрава военновъздушна атака от немските войски и бомбардировачи скоро ще бъде извършена в Крит. Моля те да ме уведомиш с какви сили разполагаш на острова и какви са планове ти. Това би трябвало да е чудесна възможност да унищожим немските парашутни войски. Островът трябва да бъде защитен.“

Уейвъл добавил, че „мащабът на атаката се предвиждал да бъде от пет до шест хиляди военновъздушни парашутни войски, плюс възможна морска атака.“ „Основните цели“ се считало, че ще да бъдат летищата Хераклион и Малеме.

Вместо да се въоръжи с тази невероятно точна информация, Фрайбърг паднал духом. Остров Крит, с неговите южни планински брегове можел да бъде снабдяван единствено чрез северните си пристанища, които били уязвими по отношение на атака от страна на немските самолети, разположени в Гърция. Единственото решение било подсигуряването на стабилно въздушно покритие, но въздушните сили от Кралските военновъздушни войски на острова се състояли само от 6 изстребителя „Хърикейн“ и 17 остарели самолети. На 30 април Фрайбърг сигнализирал на Уейвъл: „Силите, които имам на разположение, са недостатъчни, за да посрещна предвидената немска атака. Освен ако не се увеличи достатъчно броят на изстребителите, които имам, и не получа допълнително морско подкрепление, което да ми позволи да посрещна евентуалната атака по море, не мога да гарантирам, че ще отблъсна военновъздушната атака, особено с войските, с които разполагам на сушата, освен това в резултат на кампанията срещу Гърция те изпитват остра липса на артилерийски части, инструменти за копаене на окопи, ограничен транспорт и безкрайно недостатъчни военни запаси от снаряжение и амуниции.“

След четири дни, щом Уейвъл го уведомил, че Кралската военноморска флота щяла да му предостави необходимата подкрепа, песимизмът на Фрайбърг незабавно изчезнал. „Не мога да разбера нервността, — изпратил той съобщение в Лондон, — тъй като аз не съм притеснен от предстоящата военновъздушна атака. Направих

разпределенията на моята войска и чувствам, че мога да се справя с войските, с които разполагам. Комбинацията от военновъздушна и военноморска атака е нещо различно. Ако това се случи, преди да получа оръдията и транспорта, ситуацията ще бъде трудна. Но дори така, имайки предвид, че флотата обеща подкрепление, вярвай ми, всичко ще приключи чудесно.“

И двата сигнала показват загрижеността на Фрайбърг за допълнителната военноморска атака, отколкото за въздушната атака. Това убеждение пуснало корени при срещата му с Уейвъл и после било потвърдено от Лондон, който се основавал на вражеските ултрасигнали^[6]. На 13 май например на него му било съобщено, че „нахлуващата сила... щяла да се състои от 30–40 хиляди души, от които около 12 000 щели да са десантни парашутисти, а 10 000 от тях щели да бъдат транспортирани по море.“

Всъщност военното разузнаване в Лондон сгретило, че немската формация щяла да бъде използвана основно за подкрепа на парашутистите, имайки предвид, че 22-ра военновъздушна дивизия още била намесена в атаката. Това ги накарало да направят извода, че 5-та планинска дивизия била допълнителна военна сила, която щяла да бъде докарана по море. Но дори с това грешно предположение, е удивително, че Фрайбърг не забелязал, че главната атака щяла да дойде по въздуха. Още на 6 май дошъл сигнал от Лондон, че атаката щяла да започне на 17 май, като военновъздушната сила щяла да се състои от две дивизии. Дори на 13 май станало още по-ясно, че повечето от атакуващите щели да се придвижат по въздуха. И все пак по-късно Фрайбърг щял да признае: „Ние се притеснявахме повече за морето, а не за заплахата от въздуха.“

Според Антъни Бийвър, автор на книгата „Крит“, „неправилното тълкуване на заплахата от Фрайбърг неизбежно довело до излагане на риск както при разположението на войските, така и при изпълнението на заповедите му, което объркало приоритетите“. Преди шест месеца бригаден командир Тибъри, първият британски командир в Крит, предвидил „Операция Меркурий“, съставя плана срещу немските военновъздушни атаки на трите летища, разположени на северния бряг в Крит и в долината Ая, югоизточно от Кания. Щабът на Фрайбърг го пригледил към Малеме и Кания, за да отблъсне контраатака по море.

Последното разположение на войските било, както следва: в Хераклион били разположени три редовни батальона от 14-та пехотна бригада и Ланкастърския пехотен полк, подкрепени от един австралийски и три гръцки батальона. Те също били подкрепени от среден артилерийски полк, шест леки танка и два тежки танка „Матилда“.

Летището Ретимнон, намиращо се почти на петдесет мили на запад, било защитавано от два австралийски и два гръцки батальона, докато самият град бил защитаван от силна критска жандармерия. Резервните войски, състоящи се от два австралийски батальона с почти изцяло моторен транспорт, били разположени на двадесет мили от Георгиополис, намиращ се на половината път за Кания. Основната резерва, т.е. 4-та новозеландска бригада и 1-ви уелски пехотен полк, била разположена до щаба на Фрайбърг в една каменоломна в планините на запад от Кания.

Но покрай най-важния сектор от единадесет мили между Кания и Мелеме Фрайбърг разположил останалата част от новозеландската дивизия, за да покрива общо брега, Малеме и долината Ая. Това означавало, че отбраната им имала малка дълбочина. За да усложни допълнително тази грешка, той изпратил и дивизионна резервна войска по-скоро близо до Кания, вместо до летището Малеме, което било очевидната мишена за врага. Още по-странно било, че отбраната свършвала при далечния край на летището, оставяйки фланга му абсолютно уязвим срещу евентуална атака. Осъзнавайки това, бригадният командир Путик, който сменил Фрайбърг на поста му дивизионен командир, когато последният поел цялото командване в Крит, помолил за подкрепление, за да покрият и коритото на река Тавронитис откъм запад. Но на 30 май, когато гръцките власти накрая се съгласили да преместят техния първи полк от замъка Кисаму, Фрайбърг отменил тази заповед. Понеже нападението и без това било неизбежно, той не смятал, че имали достатъчно време за походи и изграждане на адекватни отбранителни съоръжения.

Все пак духът му бил висок. „Изпълних плана за отбрана на Крит, — съобщил той на Уейвъл на 16 май. — Току-що се връщам от последната обиколка покрай отбранителните съоръжения. Всички в редиците са строени, а духът е висок. Отбранителните линии са разширени, а позициите са възможно най-добре защитени с телена

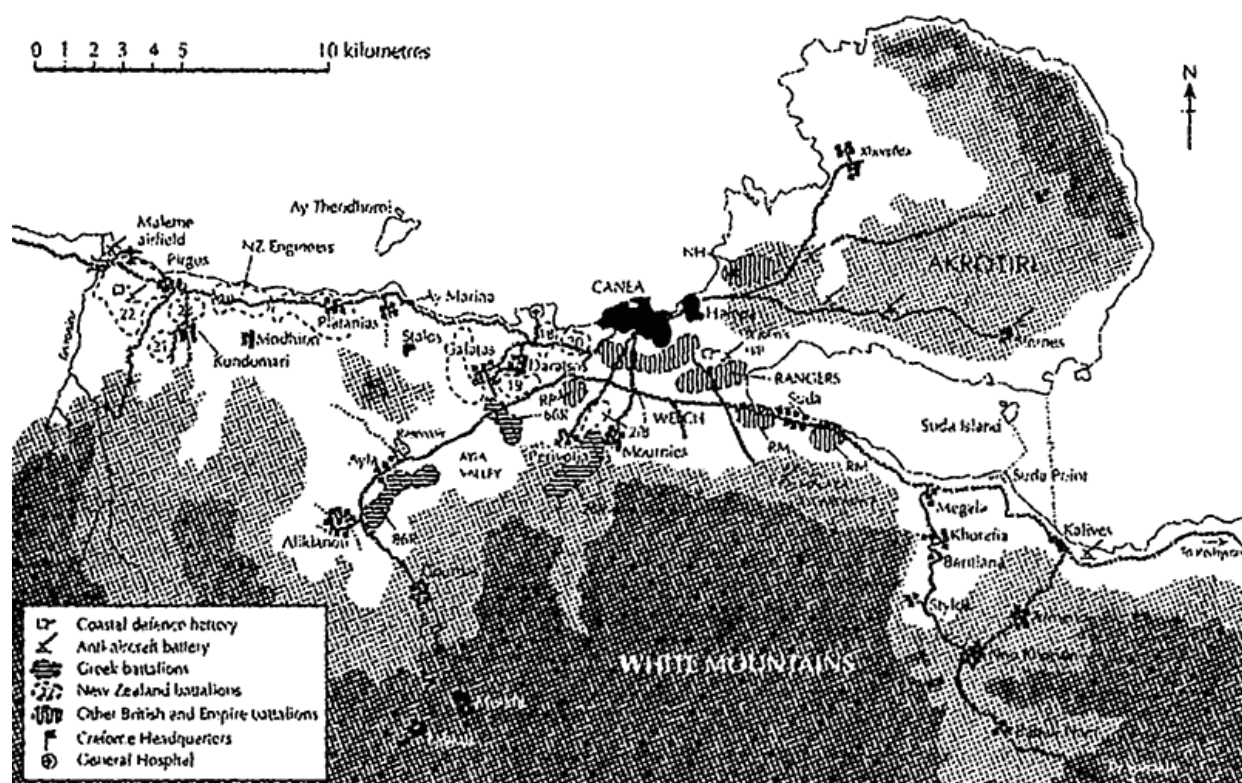
мрежа. Имаме 44 полеви оръдия на позиции и достатъчно снаряди за тях. По два пехотни танка сме разположили на всяко летище... Не искам да съм прекалено уверен, но чувствам, че се справихме добре.“

Във вторник на 20 май 1941 г. немската въздушна атака срещу северния бряг на Крит започнала по-рано от обикновено, в 6 часа сутринта. Дневната „ненавист“ продължила час и половина и след това самолетите изчезнали обратно към морето. След половин час бомбардировачи и изстребители започнали втората атака, направена главно срещу противовъздушната отбрана. Щом тя приключила, се появили безмоторни самолети над летището в Малеме и 40 от тях се приземили в каменното корито на река Тавронитис. Те докарали 1-ви батальон от щурмовия пехотен полк, пехотният щаб и част от 3-ти батальон. Минути по-късно пристигнали транспортни самолети Юнкерс и от тях се приземили 2-ри 4-ти батальони отвъд река Тавронитис така, че да можели да използват „мъртвата“ земя при коритото на реката за прикритие. Макар и лошо поразени от стрелбата, нанесена им от рота Д на новозеландския 22-ри батальон, окопал се покрай Тавронитис, немците се прегрупирали и се отправили да пленяват летището Малеме и хълм 107, основен белег на юг, защитавани съответно от роти С и А.

Останалата част от 3-ти батальон на немския 3-ти щурмови пехотен полк нямала голям късмет. Щом се приземили на около миля и половина на изток от летището, те попаднали точно на добре прикритите позиции на новозеландската инженерна бригада и на новозеландския 23-ти батальон. Попадайки в мъртвешки кръстоносен огън, повечето от тях били убити още преди да стигнат до земята, а останалите били безмилостно преследвани. Командирът, адютантът му и трима от четиримата командири на роти били убити, заедно с още 400 души. Стотици били ранени.

Голяма част от 3-ти парашутен полк на 3-ти батальон я застигнала същата участ, щом извършила десант на 18 май, а 19-ти новозеландски батальон от 10-та бригада на полковник Кипенбъргър се групирал при нос Галата, разположен в началото на долината Ая. Останалите парашутисти се приземили около 6-ти гръцки полк, чиято позиция се простирала от Галата по протежение на долината Ая. Но понеже гръците още не били снабдени с амунициите, които полковникът им получил предишния ден, те избягали. По-твърда съпротива оказал

гръцкият 8-ми пехотен полк, когато военни части от инженерния батальон пристигнали в периферията на техните позиции, разположени отвъд езерото Ая, на три мили нагоре по долината. Останалата част от 3-ти пехотен полк се приземила безпрепятствено в долината между езерото Ая и един изоставен затвор, който бързо окупирали. Кипенбъргър настоявал да бъде извършена незабавна контраатака и изискал освобождаване на 20-ти батальон, който бил дивизионна резерва, за да проведе маневрата. Но Путик, подкрепен от Фрайбърг, спрял тази инициатива, защото според него приоритет имала морската заплаха срещу тях.

В Малеме полковник Андрю, командващ 22-ри батальон, изгубил контакт с предните си роти и започнал да се опасява от най-лошото. Следобед, той изпратил бели и зелени ракети, като сигнал за тревога към съседния 23-ти батальон, за да контраатакуват. Но тези сигнални ракети не били засечени. В 5 часа следобед Андрю накрая успял да се добере до щаба на бригадата, който, странно защо, бил разположен чак на 4 мили надолу по брега на срещуположния край на бригадния сектор. Отговорът на бригадир Хардест на спешната молба на Андрю за подкрепление бил, че 23-ти батальон вече се заел с парашутистите,

което не било вярно. Хардест бил или дезинформиран, или просто съзнателно дал този отговор, защото отначало 23-ти батальон бил предназначен за брегова отбрана.

Отчаян, Андрю изпратил напред двата си танка „Матилда“, придружени от резервен пехотен взвод. Единият танк се върнал, след като екипажът установил, че не били взели правилните амуниции и не могли да насочват правилно в хоризонтална позиция бойната му кула. Другият танк заседнал в коритото на река Тавронитис и трябвало да го изоставят, докато останалата на открито пехотна рота отстъпвала, давайки междувременно няколко жертви.

Около 6 часа следобед Андрю отново се свързал с Хардест с безжично съобщение, в което му казал, че ако не получил скоро подкрепление трябвало да се оттегли. „Щом трябва, трябва“, отговорил Хардест, допълвайки, че му изпраща две роти в подкрепа. Но до 9 часа вечерта тези роти така и не се появили, а Андрю все още нямал вести от предните си роти. Страхувайки се, че ще бъдат обградени, Андрю наредил оттегляне към платото, намиращо се на югоизток от хълм 107. Били изпратени вестonosци да информират хората, но те не стигнали до роти С и Д. Междувременно една от ротите, изпратена от Хардест, пристигнала на разстояние от 200 ярда от командния пост на рота С на летището, но решила, че рота С вече била обградена, и се върнала обратно.

Другата рота намерила новото местоположение на Андрю. Но след известно колебание Андрю решил, че те били прекалено изложени на открито, и наредил да се оттеглят до позициите на 23-ти батальон. През нощта и двете предни роти открили, че останалата част от батальона се е оттеглила, и затова последвала примера им. Призори на 21 май, благодарение на цялата поредица от грешки, немците вече владеели летището Малеме.

Втората вълна от атаки закъсняла и не започнала до 4 часа следобед на 20 май. В Ретимнон само две роти от 2-ри парашутен полк извършили десанта си на предвиденото място. Останалите или паднали в морето, или се приземили точно върху австралийските позиции. Една от бойните групи, командвана от майор Крох, успяла да превземе хълм А, на югоизток от летището. Но 2-ри полк на 1-ви австралийски батальон контраатакувал и ги отблъснал до следващата сутрин. На отряда, командван от полковник Щурм, състоящ се от 200 души, обаче

не му провървяло. Приземявайки се пред 2-ри полк на 11-ти австралийски батальон на хълм Б, намиращ се на запад от летището, те се превърнали в лесни мишени. До сутринта повечето тях били или убити, или пленени. Само бойната група на капитан Вейдеман, която се приземила до град Ретимнон, избегнала тежките жертви, докато още били във въздуха. Но те скоро се изправили срещу критската жандармерия и въоръжените граждани и трябвало да се подслонят в крайбрежното село Периволия.

При Хераклион 2-ри батальон от 3-ти немски парашутен полк се приземил между града и летището на изток, на територия, охранявана от не по-малко от три пехотни батальона, и бил разбит на парчета. До падането на нощта били убити над 300 души, 100 били ранени и много отведени в плен. Спускайки се на юг и на изток от града, повечето хора на 3-ти батальон били убити, докато се приземявали, от цивилни граждани и гръцки войници от три необучени гръцки пехотни полка. Останалите се прегрупирали и си проправили с бой път през града от две посоки. Но изправяйки се срещу подкрепленията от 2-ри лейчестърски и 2-ри йоркски и ланкастърски батальон, те се оттеглили назад. 3-ти парашутен полк на 1-ви батальон дал най-малко жертви, приземявайки се на 5 мили на изток, когато пленявал оскъдно защитената радиостанция в Горнес. През следващите дни обаче те загубили над 200 души в битка срещу критските партизани.

Първото денонощие от операция „Меркурий“ не било успешно за немците. С цената на 2000 убити парашутисти и пилоти на безмоторни самолети била постигната само една цел — пленяването на летището Малеме, и то само заради глупостта на защитниците му. Но дори там щурмовият полк останал с толкова малко души и амуниции, че всяка една евентуална контраатака срещу него щяла да бъде успешна. Но такава не била предприета, независимо, че новозеландските батальони били разположени на две мили оттам.

Путик накрая дал заповеди за контраатака на 20-ти и 28-ми новозеландски батальони следобед на 21 май. Но Фрайбърг още се страхувал да не го атакуват в Кания откъм морето и не искал да освободи 20-ти новозеландски батальон, докато не бъде заместен от австралийските резервни дивизии в Георгиополис. Затова атаката не започнала до ранните часове на 22 май, докато немските отбранителни позиции били подсилени от пристигането на планински войски,

приземили се с транспортни самолети в летището Малеме, предишната вечер.

Все пак с присъединяването на 21-ви батальон към атаката новозеландците още имали числено превъзходство, а освен това били подкрепени и от три танка. Но това не променило нещата. Един от танковете бил изваден от строя от пленено противовъздушно оръдие „Бофорс“, докато другият танк се развалил и командирът на третия танк отказал да продължи сам по пътя. Само една рота от 20-ти батальон достигнала до периферията на летището, но тя била изключение. Повечето новозеландци не достигнали дори и на миля от целите си. Следобед атаката постепенно изчезнала.

Още два немски планински батальона се приземили този ден, наклоняйки везните в полза на немците. Бригадир Хардест бил доста самозаблуден, за да докладва на дивизионния щаб следното: „Постоянен поток от вражески самолети, които идват и си отиват. Може би се опитват да изведат войските си оттук. Все още разследваме.“

Междувременно гарнизоните в Ретимнон и Хераклион продължавали да се самозаблуждават, че нахлуването нямало да бъде успешно без допълнителни доставки. Те не знаели, че събитията в Малеме решили съдбата им.

Страхът на Фрайбург от морска атака никога не се оправдал. Една флотилия, предназначена за Малеме, състояща се от един италиански разрушител, два парахода и деветнадесет каяка, които возели на борда си един батальон от планинските дивизии и допълнителни доставки, била разрушена от отряд със специална мисия от Кралската флота на 18 мили от северния бряг на Крит през нощта на 21 май. Втората флотилия се върнала на следващия ден, след като срещнала отделен отряд със специална мисия. Но Кралската флота платила скъпо, когато нейните кораби били изненадани през деня от немски бомбардировачи. Един крайцер и два унищожителя били потопени, а два бойни кораба, два крайцера и още няколко унищожителя били разрушени.

До 25 май бригадата на Хардест изоставила сектора си в Малеме и се оттеглила зад новата фронтова линия, от Галата до морето. Защищавана от 18-ти новозеландски батальон и смесена войска от артилерийски и транспортни сили, тя била атакувана следобед от парашутисти и един планински батальон. 18-ти батальон първи рухнал,

последван от смесената войска. „Назад, назад! — извикали няколко души. — Прииждат към нас с хиляди!“

Кипенбъргър се опитал да задържи потока от бягащи войници, крещейки: „Дръжте се в името на Нова Зеландия!“, но това не променило нещата. Само една отчаяна контраатака в Галата предотвратила тоталния крах. Оцелелите през тази нощ отстъпили към позициите, защитавани от два австралийски батальона, разположени в периферията на долината Ая. На следващата сутрин Фрайбърг съобщил на Уейвъл, че войските му били стигнали „до края на силите си“ и „нашата позиция тук е безнадеждна“.

Евакуацията започнала на 28 май. Под прикритието на тъмнината войските в Хераклион били взети от морски разрушители без инциденти. Но при пътуването им до Александрия, вражески самолети потопили един от разрушителите и повредили лошо други два, убивайки над 700 души (една пета част от тези, които успели да се спасят). В Ретимнон двата австралийски батальона никога не получили заповед за евакуация и били принудени да капитулират сутринта на 30 май.

Повечето от оцелелите в секторите на Малеме и Кания били евакуирани от Кралската флота в Сфакия на южния бряг, преживявайки преди това кошмарен поход през планините на Централен Крит. Но когато заради големите флотски загуби евакуацията била прекратена сутринта на 1 юни, все още 5000 войника чакали спасението си.

Общите загуби за британците и доминиона били ужасяващи и се изразявали в 1700 убити, 1700 ранени и над 12 000 пленени. Още 1800 души от Кралската флота загубили живота си, докато 3 крайцера и 6 унищожителя били потопени, а 13 кораба били непоправимо разрушени, включително и един самолетonosач, намиращ се в Средиземноморието. Немските жертви, макар и тежки, били незначителни в сравнение с британските: 4000 убити (три четвърти от убитите били от парашутните войски) и 2500 ранени.

И все пак през първите дни на битката били въввлечени не повече от 8000 войници (като към края числото им нараснало до 22 000 души), докато защитниците били повече от 40 000 души. Само това можело да гарантира британската победа. Но битката при Крит приключила с унищожително поражение за британците основно заради глупостта на защитниците: Фрайбърг с нелогичното си притеснение, че атаката щяла

да бъде извършена по море; Путик и Хардест с провалената си спешна контраатака в Малеме; Андрю с преждевременното му изтегляне от летището, дори на обикновените войници, които не представлявали сериозна заплаха за парашутните бригади.

КАСЕРИНСКИЯТ ПРОХОД

На 14 февруари 1943 г. силите на Оста предприели офанзива с две остриета срещу американските сили, които защитавали планинските проходи в Централен Тунис. За една седмица те отблъснали разтрепераните от страх американци през Касеринския проход, пленявайки хиляди войници. Това била зашеметяваща тактическа победа, която се дължала най-вече на нещастната защита, издигната от неопитните американци.

Четири месеца по-рано, в битка при Ел Аламейн в Северна Африка, везните се наклонили в полза на Съюзническите сили. Щом съпротивата ѝ била преодоляна от превъзхождащата я по численост 8-ма армия, командвана от Монтгомъри, италианско-немската танкова дивизия, командвана от Ромел, започнала да отстъпва на запад покрай брега. До средата на декември тя била отблъсната чак до Ел Аджелия в Либия.

На 8 ноември британците и американците започнали съвместна операция под кодовото наименование „Операция Факел“, при която акостирали в Алжир войски трябвало да нападнат в гръб отстъпващите сили на Оста. Но докато те напредвали към Тунис, немците и италианците превели войските си през Средиземноморието към отбранителните си позиции там. Командвана от генерал Юрген фон Арним, тази нова смесена военна формация станала известна като 5-та танкова армия.

До Коледа 1942 г. лошата комбинация, състояща се от: неопитните войски на Съюзниците, дългите линии за доставка, превъзходството на бронираната войска, командвана от Фон Арним, както и лошото време, спряла силите на Съюзниците по пътя им. „Господа, — казал генерал Айзенхауер, който тогава бил висш командир на съюзническите сили, на своите старши офицери, — ние изгубихме надпреварата в Тунис.“

Тунис е държава на две нива. Едното ниво на изток, се състои изцяло от брегова ивица, а нивото на запад е предимно от планини. В

началото на 1943 г. 5-та танкова армия била във владение на бреговата линия, докато Съюзниците заемали позиции, разположени покрай Гренада или Източен Дорсал — планинската верига от северното крайбрежие до солните блатата на юг. Единственият начин за пробив на съюзническите позиции бил покрай южния край в Гафса или чрез проникване през планинските проходи в Пишон, Фондук, Фаид или Макнаси.

Съюзниците били във владение и на Петит или Западен Дорсал. Той бил по-малка верига от планини, свързваща се с Източен Дорсал на север, но се разклонявала на юг така, че двете разклонени планински вериги образували форма на обърната наопаки буква „V“. Тази верига имала планински проходи в Мактар, Сбиба, Касерин и Фериана. В резултат на това Съюзническите сили имали двойна отбранителна позиция по планините. За да достигне тила им, атакуващият трябвало да проникне през проходите на Източен и Западен Дорсал — крайно обезсърчаваща задача.

В края на януари 1943 г. армията на Ромел пресякла туниската граница и се присъединила към танковата бригада на Фон Арним. Позицията на Оста вече се простирала през територията на държавата от север на юг, като Ромел защитавал по-долния край. Освен това той разполагал с войски точно срещу Монтгомъри, зад верига от фортове, позната като линията Марет. Но понеже Монтгомъри бил възпрепятстван от неговата увеличаваща се линия за доставки и нямало да може да атакува за известно време, Ромел решил да се възползва от това предимство. Затова той предложил на висшето италианско военно командване да предприемат съвместна атака заедно с Фон Арним срещу силите на Съюзниците в Тунис. Веднага след като съюзническите армии претърпели разгром, двете немски армии щели да атакуват и Монтгомъри.

Трите съюзнически корпуса в Тунис били командвани от генерал-лейтенант Кенет Андерсън, който бил командир на първа британска армия. Те били разположени от север на юг по следния начин: 5-ти британски корпус, командван от генерал Алфри; френски 19-ти корпус, командван от генерал Кьолц; 2-ри американски корпус, командван от генерал-майор Лойд Фредендал. Планът на Ромел бил да атакува през южните планински проходи в гръб 2-ри американски корпус при Тебеса в Алжир.

На 28 януари италианското висше военно командване одобрило плана на Ромел, но поставили Фон Арним начело на операцията. Начело на 10-та танкова дивизия и 21-ва танкова дивизия, Фон Арним бил инструктиран да си пробие път през Източен Дорсал в дефилетата на прохода Пишон на север и през прохода Фаид в центъра. Той решил да концентрира основната си атака в Пишон, като преждевременното нападение във Фаид щяло да е само за заблуда.

След два дни танковете и пехотата на 21-ва танкова дивизия надвили 1000 френски защитници при прохода Фаид. Опитът на два американски батальона да си възвърнат обратно прохода на следващия ден се превърнал във фиаско. Дезориентирани от шума и пушека, хората се загубили и започнали да се лутат в различни посоки. Объркването се разраснало, когато пикиращите бомбардировачи „Щука“ и изстребителите Ме-109 бомбардирали и обстрелвали жестоко атакуващите. Това накарало повечето от тях да започнат отстъпление без заповеди. Междувременно 10-та танкова дивизия пробила френската отбрана в Пишон. Но притеснен да не разпръсне прекалено много войските си, Фон Арним им наредил да застанат на отбранителна позиция.

Тези последни отстъпления разтревожили Андерсън. Опасявайки се, че французите били много зле екипирани и имали лошо снаряжение, а американците били прекалено необучени, за да издържат на евентуална масирана атака от страна на Оста, той решил да обърне силите си на юг и към центъра, за да укрепи позициите си на север. В случай, че ги атакуват, казал той на Кьолц и Фредендал, те щели да отстъпят в Западен Дорсал. Фредендал обаче разбрал, че преместването било неизбежно и започнал да издава необходимите заповеди.

Немците открили своя шанс. На 9 февруари, щом долетял от Рим в Тунис, фелдмаршал Албърт Кеселринг, главнокомандващ силите на Оста в Средиземноморието и Италия, се срещнал с Фон Арним и Ромел в базата на Луфтвафе в Ренох. „Ние трябва да унищожим напълно американците — казал им Кеселринг. — Те изтеглиха повечето от войските си към Сбейтла и Касерин... Трябва да се възползваме от ситуацията и бързо да ударим.“

Той обяснил, че Ромел трябва да атакува американците на юг, в оазиса на град Гафса, докато Фон Арним трябвало да направи същото на север в Сбейтла. Веднага щом преминели през планинските проходи,

двете немски танкови дивизии, подкрепени от бронирани италиански войски, щели да тръгнат на север покрай алжирското пристанище Бон, отрязвайки така линиите за доставка на 1-ва британска армия.

„Господа — казал остро Кеселринг, — след Сталинград нацията ни спешно се нуждае от триумф.“

Фон Арним бил ентусиазиран, но отбелязал, че нямало достатъчно петрол за такава амбициозна схема. Но все пак можели да нанесат огромни щети върху американците и французите, като ги принудят да се оттеглят. Ако Кеселринг бил съгласен, той би могъл да атакува на 14 февруари.

Ромел бил щастлив да се съгласи, въпреки личната си ненавист към Фон Арним, който според него бил пруски аристократ с вид на покер-играч, но всъщност Фон Арним бил барон от старата школа. „Това, което има значение — казал Ромел, — не са териториалните придобивки, а загубите, които ще нанесем на врага.“

Кеселринг се съгласил с Ромел, казвайки му, че ако атаката преминела успешно, той щял да бъде назначен за командващ на цялата армия в Тунис, като презреният от него Фон Арним щял да бъде негов подчинен. Но това всъщност не е било истинското намерение на Кеселринг, защото после той говорил с личния доктор на Ромел. Докторът препоръчал боледуващият му шеф да бъде върнат в Германия, за да се доизлекува, и то най-късно до 20 февруари. „Нека дадем на Ромел този последен шанс за слава, — казал фелдмаршалът на възхитения Фон Арним, — преди да си тръгне от Африка.“

До 13 февруари били съставени последните планове за атаката. Операцията на Фон Арним с кодовото название „Пролетен бриз“ трябвало да постигне две цели с един удар, а именно: да плени селцето Сиди бо Зид и хълма Джебел Лесуда, от двете страни на основния път, от Фаид до Сбейтла в Западен Дорсал. Под командването на генерал Зиглер, заместник на Фон Армин, две бойни групи от 10-та танкова дивизия щели да се промъкнат през прохода Фаид и да се придвижат от двете страни на Лесуда. Пехотата щяла да ги последва плътно и да атакува Сиди бо Зид. През това време две бойни групи от 21-ва танкова дивизия щели да преминат през прохода Мейзила на юг и да се приближат към Сиди бо Зид от две посоки. Повече от двеста танка, бронирани коли и оръдия щели да бъдат намесени в боя.

Операцията на Ромел с кодовото наименование „Сутрешен полъх“ се състояла в това смесен военен отряд от африканския корпус и италианската сентаурска дивизия да атакува град Гафса. Бойната им сила се изразявала в 160 танка, бронирани коли и оръдия, подсилени от подкрепление от 21-ва танкова дивизия. Атаката на Ромел щяла да започне след един ден.

Независимо че разузнавателните групи предсказвали атака откъм проходите, Фредендал не подсилил отбраната там. Нито били поставени мини, нито били изкопани окопи. Нещо повече, войските от неговите три дивизии били смесени и поставени на произволни позиции. Причината е, че Фредендал нито веднъж не напуснал командния си пост, скрит в усамотен и откъснат от света каньон, на 70 мили зад фронтовата линия. В резултат на това всички разположения на войските му били направени въз основа на карти със съмнителна точност.

Военната формация, защитаваща района, който се очаквало да бъде атакуван от танковете на Фон Арним, била боен отряд А. Той бил предна бойна част на 1-ва американска бронирана дивизия и бил командван от бригаден генерал Маккилън. Окопан в Джебел Лесуда, на пет мили северно, и командван от полковник Уотърс бил смесеният отряд, състоящ се от 2-ри батальон от 168-ми пехотен полк, една танкова рота, един взвод от танкови унищожители и една батарея от самоходни гаубици. Когато било светло, военна сила от танкове и пехота, наблюдавала хълма, имайки на разположение хора, в една редица от постове, в ивицата до прохода Фаид.

Според схемата на Фредендал, Уотърс трябвало да задържа дълго всяка немска атака от прохода, за да може през това време да пристигне от Сиди бо Зид полковник Хайтауър и да контраатакува с командваната от него мобилна резервна бронирана войска, състояща се от 50 танка „Шърман“ и 2 артилерийски батальона. Същият план бил подготвен и за Джебел Ксайра, който бил хълмът, защитаващ южния подстъп към Сиди бо Зид откъм прохода Мейзила. Последният бил защитаван от 3-ти батальон на 168-ми пехотен полк, няколко инженерни и няколко артилерийски части. Къде точно Хайтауър трябвало да контраатакува, в случай че немците преминели и през двата прохода едновременно, още не било решено.

В Сбейтла, на двадесет мили западно от Сиди бо Зид, бил разположен боен отряд С, дивизионната резерва. Близко до Тебеса се намирал щабот на Фредендал и резервният корпус от ограничено количество артилерийски и противотанкови батальони и един пехотен полк.

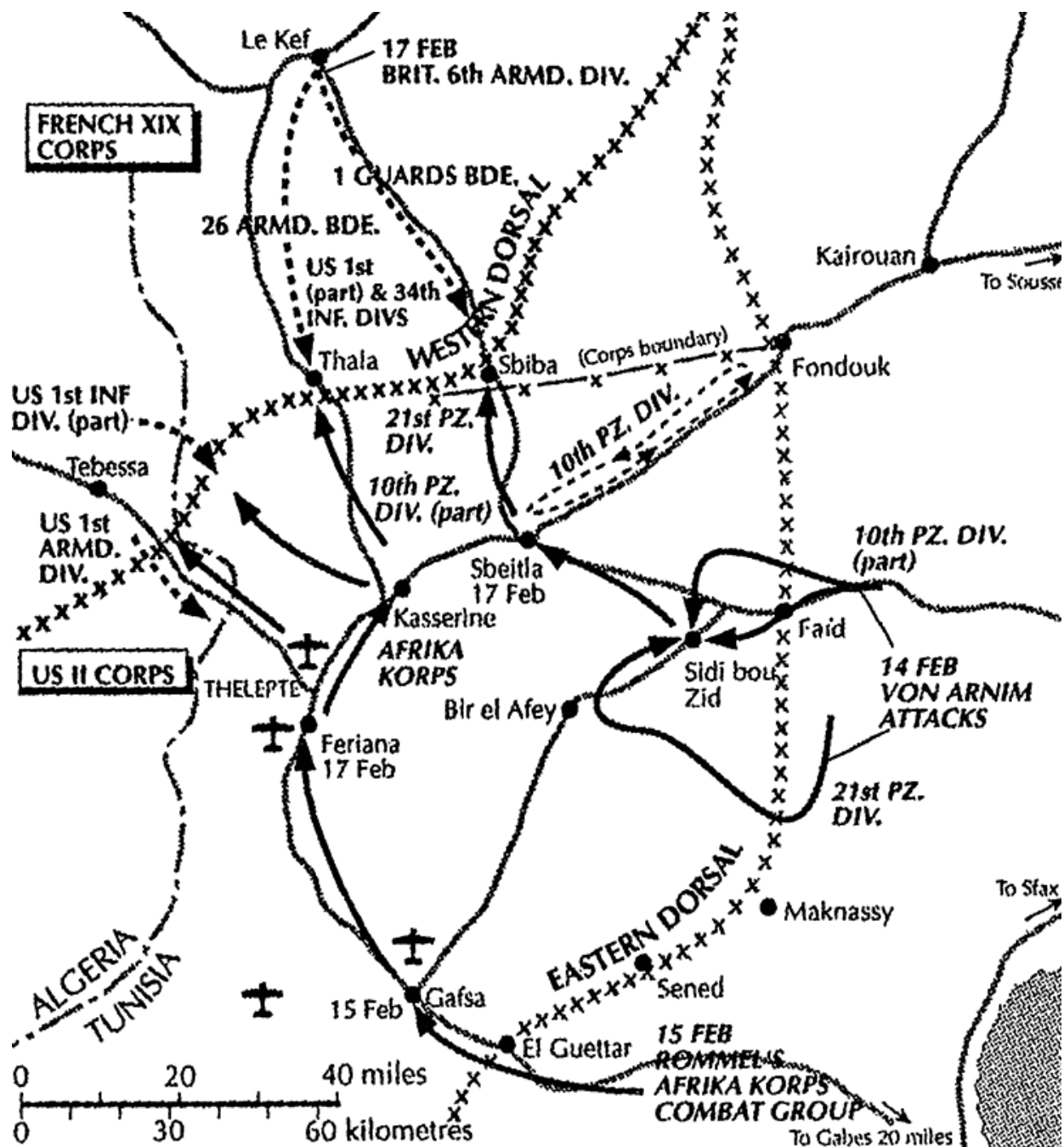
Атаката започнала при зори, на 14 февруари 1943 г., когато двете бойни групи от 10-та танкова дивизия се промъкнали през прохода Фаид и накарали малката покриваща военна сила от американската пехота и артилеристите да хукнат назад. За да забави немците, полковник Уотърс изпратил напред 15 леки танка „Хъни“. Но техните снаряди оказали слабо въздействие срещу бронираните немски танкове „Тигър“ и срещу танковете „Марк IV“ и един по един били извадени от строя. Не след дълго цялата позиция на Уотърс, разположена на Джебел Лесуда, била отрязана.

Изпратена да помогне на Уотърс, мобилната резервна войска, командвана от Хайтауър, излязла в битката срещу двата бойни отряда на 10-та танкова дивизия. Танковете „Шърман“ се справили добре, но те привличали върху себе си огъня дори от косвените снаряди и не били достоен противник за немските танкове „Тигър“. Само 7 танка „Шърман“ от общо 51 успели да избягат. Безгръбначното представяне на подкрепящите ги войски не им помогнало. Разузнавателната рота масово капитулирала, докато двата артилерийски батальона хвърлили пушките си. „Швабите пристигат!“, крещели те, докато препускали през постове, защитавани от 168-ми пехотен полк.

Един или двама офицери с извадени пистолети се опитали да се намесят. Но това не променило нищо. С разширени от страх очи те побягнали надолу. Полковник Дрейк, командващ 168-ми пехотен полк наблюдавал разгрома от командния си пост, намиращ се на две мили източно от Сиди бо Зид. Той незабавно се свързал с Маккилън. „Те бягат, генерале! — казал му той. — Твоите хора бягат!“

„Ти не знаеш какво говориш — прошепнал Маккилън невярващо. — Те само си сменят позицията!“

„Сменят позицията друг път! — извикал Дрейк. — Аз познавам паниката, когато я видя!“

Но Дрейк вече си имал собствени проблеми. Двете бойни групи от 21-ва танкова бригада си пробиха път през прохода Мейзила и били на път да обградят неговите войски, разположени при Джебел Ксайра. В 11 часа сутринта Маккилън се обади на Уорд, неговия дивизионен командир, и му казал, че имало опасност целия му отряд да бъде отцепен. Фредендал също бил информиран, но отговорил, че всеки

трябвало да се държи здраво на своите позиции. „Продължавай мисията си!“, казал Уорд на Маккилън.

В 2 часа следобед, щом като вече Маккилън изоставил позицията си в Сиди бо Зид и поставил командния си пост на 5 мили по на запад, Дрейк поискал разрешение да оттегли мъжете си от бойното поле. Фредендал пак отказал. Те трябвало да се държат.

На следващата сутрин Уорд придвижил резервите си от Сбейтла, за да контраатакува немците в Лесуда. Състояща се от 54 танка, една противотанкова рота, две батареи от самоходна артилерия, както и 6-ти брониран пехотен полк, придружен от камиони и бронирани коли, тя представлявала страховита бойна сила. Но танковете се отправили в засада и скоро били атакувани от танкови оръдия от три страни. Артилерийският огън и оръдията „Щука“ съвсем увеличили объркването.

В 6 часа следобед на цялата военна сила било наредено да се откъсне от противника. Пехотният полк бил недокоснат, както и артилерията, но танковият батальон бил унищожен. Само 4 танка се спасили. За два дни 1-ва танкова дивизия загубила 98 танка, 57 бронирани коли и 29 артилерийски оръдия, които били унищожени или пленени.

Андерсън наредил да започне евакуация на гарнизона в Гафса, като така позволил на Ромел да го окупира без бой следобед на 15 февруари. Той вече казал на Фредендал да изтегли всичките си предни войски до Сбейтла. Съобщенията, които трябвало да приведат в сила тези разпоредби, накрая били изпратени по въздуха до двата обсадени батальона от 168-ми пехотен полк в Лесуда и Ксайра. Но вече било прекалено късно да ги спасят. Освен 1000 души, Дрейк имал под командването си и още 600 допълнителна войска. Почти всичките били убити или пленени. От 600 души в Лесуда от 2-ри батальон на 168-ми пехотен полк само половината се спасили.

На 16 февруари Андерсън инструктирал Кьолц да изтегли десния си фланг от Източен към Западен Дорсал. В резултат на това 34-та американска дивизия под френско командване била преместена в дефилето Сбиба, на 20 мили северозападно от 1-ва бронирана дивизия в Сбейтла.

Следобед 60 тежки танка атакували предните редици на 1-ва бронирана дивизия на кръстовището, 11 мили източно от Сбейтла.

Постепенно американците били изтласкани обратно на позициите си в периферията на стария град, като за първи път отстъпвали без паника.

Това се променило, когато немците започнали мащабна атака с три танкови колони същата нощ. До един час изпадналите в паника защитници вече се „изпарявали“. „Несигурни и нервни, — написал Мартин Блуменсън, автор на книгата «Последната победа на Ромел», — изтощени и объркани, обкръжени от постоянно разрастващата се стрелба, която ги заобикаляла отвсякъде, вярвайки, че немците са вече в Сбейтла, обезверени от разбърканите си задължения и смесвайки се в малки групи... много мъже загубили увереността си и самодисциплината си.“

Улиците скоро били задръстени от коли, насочени към тила. „Просто загубихме главите си“, признал един офицер.

Виждайки, че дивизията на Уорд вече щяла да бъде разгромена — въпреки че нейните предни войски оказвали жестока съпротива — Андерсън разрешил отстъплението ѝ, но не преди 11 часа сутринта на следващия ден. Това дало на французите време да се върнат в Сбиба. Щом научил, че Ромел се придвижвал от Гафса покрай прохода Фериана, Уорд наредил всеобщо отстъпление.

Призори на 17 февруари Фредендал издал редица заповеди. Дивизията на Уорд трябвало да напусне Сбейтла и трябвало да го направи през прохода Касерин покрай Тала. Отстъплението трябвало да бъде покривано от инженерен полк, който да се отдръпне в прохода и да организира отбраната. Ако бъдели притиснати, смесената военна сила във Фериана, командвана от полковник Старк, трябвало да се придвижи обратно в Тебеса. Веднага щом тези действия бъдели изпълнени, новият отбранителен фронт щял да гледа на юг, покрай фронта от Тебеса в източна посока през прохода Касерин към Сбиба.

За съжаление събитията не се осъществили според плана. Когато танковете на Зиглер атакували на юг от Сбейтла рано следобед, американският противотанков батальон удържал на позициите си само половин час. После се оттеглили за нова атака, но намирайки го под обстрел, продължили да бягат към града. Междувременно към тях се присъединила една объркана маса от транспортни войски, насочила се към Касерин. Бомбардирани от оръдия „Щука“, много шофьори изгубили контрол над управлението на автомобилите си и се блъснали в канавките, докато други просто ги изоставяли и продължавали да бягат

пеша. Само няколко военни части от дивизията се оттеглили под строй. До 5 часа следобед градът бил изоставен на немците. По на юг войските на Ромел превзели прохода Фериана.

Немските операции „Пролетен бриз“ и „Сутрешен полъх“ изпълнили всички очаквания. Но вместо да продължи напред, Фон Арним решил да разформирова отряда на Зиглер. Оставяйки 21-ва танкова дивизия в Сбейтла, той изпратил боен отряд, придружен от танкове, в Сбиба, а останалата част от 10-та танкова дивизия разположил на бивак зад проходите Пишон и Фондук, към които още таял амбиции.

Ромел искал да се възползва от спечелените до момента позиции. Ако всичките налични бойни сили се съсредоточали в Тебеса, Съюзниците щели да загубят основен център за доставки и комуникации. Това щяло да направи възможно масирано нападение дълбоко в тила и щяло да принуди Съюзниците „да върнат в Алжир основната част от армията си, което щяло да забави техните евентуални офанзивни операции“. Затова вечерта на 17 февруари Ромел телефонира на Фон Арним и му казал, че силите му били прекалено слаби, за да плени сам Тебеса. Трябвало му подкрепление от 10-та танкова дивизия и 21-ва танкова дивизия, както и допълнителна атакуваща сила на север, която да държи силите на Съюзниците под напрежение. Фон Арним отказал да му помогне, защото също не разполагал с достатъчно доставки за по-дълбоко проникване.

На следващия ден, след като не успял да промени мнението на Фон Арним, Ромел се обърнал към италианското висше военно командване в Рим. Той разчитал на нуждата на Мусолини от победа „която да подкрепи неговата вътрешнополитическа позиция“. Било почти полунощ, когато Ромел получил сигнал от Рим, упълномощаващ го да проведе атаката заедно с двете танкови дивизии, които щели да бъдат в негова подкрепа и под негово командване. Но вместо да се придвижва на северозапад през Тебеса, Мусолини му наредил да удари на север покрай Тала и Ле Кеф. Според Ромел тази промяна в плана била израз на „ужасяващо късогледство“, понеже посоката на атаката била „прекалено близо до фронта и щеше да ни изправи пред стабилните вражески резервни войски“.

Двойно по-неприятно било обстоятелството, че генерал Харолд Александър (заместник на Айзенхауер) наредил на Андерсън в района

да „се концентрира бронирано оръжие за успешната отбрана на Тала“. Александър погрешно предположил, че Ромел се стремил към тактическа победа, а не към стратегическа. Но благодарение на италианското висше командване Андерсън щял да разположи войските си точно там, където щял да атакува Ромел. Ако Ромел все пак атакувал по своя предвиден начин, Съюзниците щели да бъдат в голяма беда, тъй като по-голямата част от подкрепленията им били изпратени в Тала и източно в сектора на Сбиба, докато Тебеса била покрита основно от остатъците от 1-ва американска танкова дивизия.

Планът на Ромел за атаката, насрочена за 19 февруари, бил: бойният отряд от африканския му корпус щял да напредва към Тала и накрая към Ле Кеф през Касеринския проход, разположен на половината път между Сбейтла и Фериана. 21-ва танкова дивизия щяла също да тръгне към Тала през Сбиба. Ако не успеела да пристигне навреме, за да се включи в първоначалното нападение, 10-та танкова дивизия щяла да бъде на разположение, за да помогне на който и да е от двата пробива.

До 16 февруари по заповед на Фредендал 16 инженерен полк, командван от Мур поставил 3 000 мини от двете страни на пътя между село Касерин и Касеринския проход. Мур след това изтеглил мъжете си през прохода и ги поставил на позиции, защитаващи го отзад. Неговите инженери били от дясната страна на изхода, докато един пехотен батальон бил от лявата му страна. Общо 2000 души охранявали фронт, дълъг 3 мили. Освен това те били подкрепени от 3 батареи и противотанков батальон. Намерението било да унищожат немците в момента, в който те се съберели всички в прохода.

Но инженерите на Мур били със съмнителна бойна способност. Те не били обучавани да удържат отбранителни позиции, като само един техен офицер имал боен опит. Когато немското разузнаване изпробвало отбранителната мощ на прохода на 18 февруари, ранявайки един човек, повечето инженери избягали в тила. Някои били събрани, но много други въобще не били открити. Имайки предвид неопитността на инженерната бригада, Фредендал поставил полковник Старк, командващ 26-ти пехотен полк, начело на цялото командване.

Немската атака срещу Касеринския проход започнала на 19 февруари, в 7.30 часа сутринта с поредица от проби на отбранителната мощ, извършени от ветераните от африканския пехотен корпус.

Срещайки твърда съпротива в края на прохода, повечето от тях започнали да се катерят по хълмовете. После дошли танковете, за да подкрепят пехотата, но комбинираният опит да преминат през прохода бил пресечен от огъня на артилерията и картечниците.

„ДОВЕДЕТЕ ГИ!“

Когато в деня на Свети Валентин, 14 февруари 1943 г., немците предприели атака с две остриета в планините на Източен Тунис, въобще не бил в полза на Съюзниците фактът, че 2-ри американски корпус „под чийто чук щяла да се разбие и стена“ бил командван от такъв смешен офицер като генерал-майор Лойд Фредендал.

Той бил назначен от генерал „Айк“ Айзенхауер за висш командващ съюзническите войски заради „брилянтното му командване“ при акостирането им в Оран предишния ноември. Но успехът им в Оран се дължал основно на липсата на сериозна съпротива от страна на френските войски от Виши, отколкото на блестящо представяне на американците. Фредендал, разбира се, мислел другояче: неговите мъже се били брилянтно; доведете швабите! Този арогантен аматьор скоро щял да бъде върнат в реалността.

На 13 февруари, преди немците да атакуват, Айзенхауер посетил своя корпусен командир. Той бил шокиран, когато разбрал, че Фредендал нито веднъж не напуснал командния си пост, разположен в един отдалечен и изолиран каньон, намиращ се на повече от 70 мили зад фронтовата линия. Опасявайки се да не го открият вражеските самолети, Фредендал наредил на инженерите си три седмици да копаят противовъздушни укрития. Неговият единствен контакт с предните му бойни части бил установяван чрез карти с голям мащаб, разстлани на пода в командния му пост.

Щом битката започнала, Фредендал издавал толкова неясни заповеди, че те не можели да бъдат разбрани. „Придвигни командата си, — гласяло едно забележително съобщение, — която е вървящите момчета, пукащите пушки, снаряжението на Бейкър и снаряжението, което е резервно на снаряжението на Бейкър и голямото момче М, което е на път на север, където си ти сега, колкото може по-бързо. Накарай шефа си да докладва на френските джентълмени, чието име

започва с «ДЖ» на място, което започва с «Д», което се намира на няколко квадрата на ляво от М.“

Тогава никого не изненадало това, че толкова необучени войски, водени от такъв командир, са преживели поредица от ужасни поражения, чиято кулминация била загубата в Касеринския проход. Фронтът бил накрая укрепен от пристигането на британските бронирани сили, но Фредендал пак се провалил. Неговият заместник Джордж С. Патън се хвалел извънредно много, но не от предпазливост. Патън водел войските си от фронта.

През цялото време Старк добивал увереност, особено щом дошло подкреплението от 39-ти пехотен полк и няколко британски минохвъргачки, както и от разузнавателни войски. Той станал по-силен от атакуващия го боен отряд на африканския корпус.

За да подсили позициите си, Старк разположил по една рота от 39-ти пехотен полк на всеки фланг. Но немците продължавали да се промъкват през хълмовете и зад защитните позиции, пленявайки в тъмнината над 100 души от ротата, охраняваща инженерния фланг. Инженерите изоставили позициите си и немците незабавно ги окупирали.

Междувременно атаката на 21-ва танкова дивизия в Сбиба била отблъсната от силната съюзническа войска, която се състояла от 11 пехотни батальона срещу 2 вражески и разполагала с повече танкове и пушки от врага. Вярвайки, че Съюзниците били по-слаби при Касерин, отколкото при Сбиба, Ромел фокусирал атаката си там, изпращайки 10-та танкова дивизия на следващия ден. За съжаление Фон Арним задържал за себе си повече от половината от нея и Ромел я подкрепил с един моторизиран батальон и още две танково-гренадирски батальона.

Атаката се засилила от средата на деня. Накрая всички танкове, заедно с ракетните оръдия „Небелверферс“ били изкарани напред в боя. Инженерите първи се предали и до 5 часа следобед отбранителната линия се разпаднала и раздробила. Стотици капитулирали, докато останалите избягали в тила. Единствената ефективна съпротива била оказана от един отряд на 6-та английска бронирана дивизия. Съставен от танков ескадрон, пехотна рота и полева батарея, той покривал пътя, намиращ се точно зад прохода. Краят настъпил, когато ветераните от 8-ми немски танков пехотен полк изблъскали единадесет танка от британския ескадрон назад в планините, където ги унищожили.

Свидетели на всички тези събития, оцелелите изоставяли моторните си превозни средства и бягали към хълмовете. Общо 11 танка били унищожени, а 30 бронирани транспортни коли, превозващи войските, били пленени, карайки Ромел да се възхищава колко „фантастично добре били въоръжени“ вече те.

Тази нощ Ромел изпратил разузнавателен отряд на север покрай пътя от Касерин до Тала и на запад покрай Тебеса. Но те не установили контакт с врага. Очаквайки контраатака, Ромел прекарал сутринта в отбранителна позиция. Когато врагът не се появил, той тръгнал към Тала с останките от 10-та танкова дивизия.

На десет мили от Касерин, прегазвайки британската противотанкова рота, немците се изправили срещу британска 26-та бронирана бригада, която се състояла от два бронирани полка и два пехотни батальона. Танковите войски пак взели надмощие, принуждавайки британците да отстъпят. Били направени опити да бъдат задържани хълмовете, но всеки път британците били обстрелвани от своя числено по-малък враг. Когато се стъмнило, докато британците се оттеглили в подготвените си позиции в Тала, бронираната сила на Ромел още здраво стояла на краката си. Предвождани от пленен танк „Валентин“, немските войски били помислени за изостанали британски войски и им позволили да навлязат в британските позиции. Там те предизвикали паника и объркване, унищожавайки транспортни превозни средства и пленявайки 700 войници, преди да ги отблъснат назад. Само с 12 загубени танка, те извадили от строя близо 40.

Тала била по-нататъшната немска цел. Понеже въздушното разузнаване вече докладвало, че пристигали мощни съюзнически подкрепления и Африканският корпус вече бил загубил голяма част от силата си в битката с 1-ва американска бронирана дивизия и 1-ва пехотна британска дивизия, Ромел осъзнал, че не може да спечели повече териториални придобивки и прекратил атаката. 8-ма армия, командвана от Монтгомъри, бързо се придвижвала откъм изток и той трябвало да се справи първо с нея.

Само за осем дни немците напреднали повече от 80 мили, пленили повече от 4000 войници и унищожили 200 танка. Техните загуби били от около 1000 души и по-малко от 50 танка. За атакуващи войски този коефициент на загуба бил безпрецедентен и бил резултат

от срамната липса на съпротива, от необучените съюзнически войски, особено американските.

---

[1] Йохан (или Ян, или Жан) Люксембургски. Граф на Люксембург (1309–1346), крал на Бохемия (1310–1346) и титулуван крал на Полша (1310–1346). — Бел. Dave ↑

[2] Карл IV (1316–1378) император на Свещената Римска империя (1355–1378). Граф Люксембург; римско-германски крал от 1346 г.; крал на Бохемия от 1347 г. под името Карел I; римски крал от 1349 г., от 1355 г. е титулуван крал на Италия и император на Свещената Римска империя; от 1365 г. е крал на Бургундия. — Бел. Dave ↑

[3] Римско-немски крал или крал на римляните, тук преведено като крал на романите (от лат. Romanorum Rex) са владетелите на Свещената Римска империя за времето между техния избор за крал и короноването им за император. — Бел. Dave ↑

[4] Споменатия по-рано Карл Люксембургски, римско-немския крал и по-късно император на Свещената Римска империя. — Бел. Dave ↑

[5] Да, на английски Mercury означава и живак, но в този случай (от нем. Unternehmen Merkur — Операция Меркурий) е Меркурий — вестителят на боговете (онзи с крилцата на сандалките). Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

[6] Може би става въпрос за разчитането на немските радиокомуникации, зашифрирани с кодовата машина „Енигма“. Кодовото име на операцията е „Ултра“, т.е. „ултрасигнали“ — прехванати и разчетени немски радиокомуникации? — Бел. Dave ↑

НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ГАФОВЕ В СВЕТА НА РАЗУЗНАВАНЕТО

ПРЕДИСЛОВИЕ

В тази книга ще преразкажа събития от близкото минало от различна гледна точка — тази на разузнаването. Всички сме чели статии в пресата и книги за събитията, описани в следващите страници, но малко от нас са имали възможност да погледнат тези събития „отвътре“, „Вътрешната страна“ означава информация, а информацията е сила.

Когато казвам „отвътре“ нямам предвид гледната точка на политиците или други самодоволни социални групи, или дори светилата на журналистиката, които обикновено започват мемоарите си с думите „И както ми каза Маргарет...“ Истинската „вътрешна информация“ е разузнаването по време на съответните събития. Това тайно разузнаване е сформирало събитията и е направило хората, взели съответните решения, герои или злодеи. Тази книга се опитва да разбули тайната на секретните служби и участието им в известни военни събития през последните петдесет години. Опитва се да покаже защо са били взети добрите или лоши решения от популярни личности, съгласно секретната информация, с която са разполагали. Книгата се концентрира върху груби грешки на разузнаването по простата причина, че те са по-интересни от успехите и победите на службите и често са били скрити от данъкоплатците, които ги финансират.

Книгата разкрива и измамите и лъжите, които не винаги са целели да заблудят противника. Това няма да направи тази книга световноизвестна. Преобръщането на камъните обикновено води до осветляването на съществата в сянка. Много офицери от разузнаването и представители на властта биха предпочели да държат ролята си и решенията си в тайна, за да спасят кариерите си и начина си на живот. Това гарантира доходите им, тяхното положение в обществото и пенсиите им. Поверителността на информацията е всичко за тях.

Единствените хора, които ги превъзхождат, са членовете на висшите ешелони на властта във всяка държавна администрация,

които наравно с тях просперират, знаейки, че достъпът до секретната информация им дава предимството да властват без отговорности и да грешат без последствия. Както и политическите им покровители, всички служители на разузнаването трябва да са твърди в убежденията си и да притежават морална смелост. Разузнаването предсказва близкото бъдеще, не преразказва на загрижените началници само последните събития. Всички са наясно, че CNN и BBC го правят много по-добре. Когато обаче на карта са заложили кариери, е по-лесно да се обясни миналото, отколкото да се предвиди бъдещето.

Практическите занятия целят да създават леснодостъпен разказ за събитията, които описват, придружени от професионални мнения за причините на тези събития и тяхното развитие. По деликатен начин те свързват белязаните академични справки и тривиалната, несериозна „популярна история“ на евтината журналистика. Кавичките са ясно отбелязани на местата, където е възможно. Списъкът с литература е предоставен на края на книгата за тези, които биха искали да се запознаят по-подробно със събитията и личностите в разказите. В края на краищата, историята е „непрестанен спор“.

При написването на тази книга бях подпомогнат от директора и персонала на Кралския институт на обединените служби в Уайтхол, и по-точно от техния търпелив и услужлив библиотекар Джон Монтгомъри. За подробностите по Виетнам дължа благодарностите си на дългогодишните ми приятели и колеги от Америка, и по-специално на полковник Джон Муун и полковник Джон Робинс от Армията на Съединените щати, за коментарите им по моите бележки, а също и за непубликуваните им мемоари за Офанзивата Тет. Нямах да се справя и без помощта на Центъра за изучаване на конфликтите при Кралската военна академия в Сандхърст, осигурили ми подробностите за Барбароса и византийските порядки в обкръжението на Сталин, а Питър Шефърд с разказа си за срещата му с пиян японски инженер, разкрил му тайните на Пърл Харбър, заслужава цяла отделна книга.

За Фолкланд и войната в Залива декларирам личния си интерес, бидейки участник в двете войни. Най-добрите спомени за разузнавателната организация и операциите „на юг“ по време на Фолкландската война обаче получих от преките участници във войната. Нямах да се справя и без помощта на много други представители на разузнавателните служби на различни държави.

Мисис Хюз-Уилсън също има голям принос към книгата, преписвайки по-голямата част от нея, и само търпението и компютърните умения на Катрин Корнс позволиха присъствието на картите. Книгата дължи много на тактичния си и търпелив редактор Марк Криън: ако изопачим старата военна истина — „няма добри автори, а само добри редактори“. Всички възможни грешки и пропуски обаче са мои. Те представляват двадесет и пет години от работата ми и мислите ми за „военното разузнаване“. Казвайки това, нямам предвид тежък, теоретичен текст за международни отношения. Вместо това се опитах да предоставя истински разкази за заинтересованите хора, които да придадат повече стойност на идеята, че „историята е роман, който вече е бил написан“. Тази книга е писана както за обикновения читател, така и за професионалния разузнавач. Надявам се, че и двете страни ще извлекат полза от моя труд.

Джон Хюз-Уилсън

Юни, 1999 г.

ГЛАВА 1

ЗА РАЗУЗНАВАНЕТО

Военното разузнаване, според стара поговорка, е един абсурд. Тази изтъркана шега има същия ефект върху професионалните разузнавачи, какъвто имат и шегите за намиране на петрол върху зъболекарите. Тя обаче е разпространена, защото историята изобилства със злополучни грешки на разузнаването. От най-старите известни документи чак до Войната в Персийския залив войниците на всички армии са били заварвани неподготвени. Как може военните да са толкова глупави?

Изненадата е един от основните принципи на войната. Всички висши военни училища и колежи по света учат студентите си как да постигат изненадата и как да се пазят от нея. Независимо от това, армията продължава да бъде изненадвана с непредсказуема честота. Дали това е предизвикано от глупостта на военните или от хитростта на врага?

Отговорът е — и от двете. Както всеки военен командир се надява да не бъде изненадан, така и всеки неприятел се старее да използва всеки възможен прием да заблуди и обърка противника си. За да избегнат такива неприятни изненади, командирите разчитат на разузнавачите си. Понякога те успяват, понякога не. От успешното разузнаване зависят решенията и репутацията на командващите, а често и бъдещето на държавите им.

Интересът ни е насочен към разликата между решенията на военните и другите служби. Решенията на военното командване често имат повече тежест от тези на другите професии.

Нито една професия, с изключение на политик по време на война, не носи такава отговорност, каквата имат военните решения. Ако банкерът сбърка, икономиката се срива и хората губят спестяванията и работата си. Ако хирургът сгреша, пациентът може да умре. Но когато сгреша един генерал или адмирал, загиват войници и цивилни, в ужасяващи количества. Например: Хитлер и Фон Паулус изпратиха 250 000 души да загинат край Сталинград. От този четвърт милион само 5000 се върнаха от Русия. Дали Хитлер е щял да нареди на 6-та армия да атакува, ако е имал надлежна информация за плановете на руските генерали?

Независимо, че разузнаването помага, то не може да вземе решенията вместо самите командири. Дори изправени пред подробни, своевременни и подплатени с неоспорими доказателства доклади, историята показва, че твърдоглавите, самонадеяни и заблудени командири не са обръщали внимание на железните факти. Не е необходимо да се връщаме назад във времето да намерим доказателство за това.

През септември 1944 г. генерал „Бой“ Браунинг не обръща внимание на черно-белите въздушни снимки, предоставени му от майор Брайън Ъркърт, показващи присъствието на немска танкова дивизия на СС, групираща се пред Арnhem. Освен това, Браунинг бързо освобождава разузнавача под претекст, че „той е психически разстроен от стрес и много работа“. Ъркърт е изведен от щаба от директора на медицинските служби и изпратен на оздравителна почивка. Дни по-късно дойде поражението.

Заповедите на Браунинг доведоха до катастрофална загуба на Първа британска въздушна дивизия при злощастната операция „Маркет-Гардън“. Това можеше и да не стане, ако не беше решението на Браунинг, очевидно основано върху желанието, да не бъде оставен на заден план след края на войната, който всички погрешно смятаха, че е близо. Войниците на британските и полските въздушни сили платиха жестока цена за сомнението и арогантността на Браунинг, с които отказа да приеме точната информация на разузнавателните му служби.

По ирония на съдбата, след години, когато Ъркърт беше главен съветник по въпросите за сигурността на Генералния секретар на ООН, той си спомни за събитията през онази есен с тъжни, почти подигравателни думи, които завършиха с: „Всъщност не вина генерал Браунинг, друго той и не можеше да направи.“

Общо взето, военните командири не са глупави. Дори и най-ограниченият генерал все някога е разбирал, че във войната винаги участват поне две страни и е искал да бъде победител. Победата му носи слава, богатство, награди и уважението на сънародниците му. Тогава защо повечето от тях правят такива непрости грешки?

Много често една загуба започва от лошото познаване на врага. Дали от прекалено голямо самочувствие, невежество, наивност или неспособност за правилна преценка на фактите, една военна

загуба винаги е свързана с разузнавателна загуба. През 1941 г. в Малая британските и Кралските командири смятаха японците за дребни азиатци, неспособни да се бият в джунгла и да управляват модерни самолети, че не са никаква заплаха за тях. И сгрешиха.

Сега не проумяваме как такова подценяване може да се вмъкне във военната политика на една нация. Затова трябва да погледнем отблизо самия механизъм на разузнаването, смятано за мистериозно занятие, практикувано от анонимни мъже и жени, далеч от светлините на прожекторите. Дали техните грешки са причина за толкова много провали? Как може разузнаването да направи такива грешки?

Не трябва да се изненадваме. Имайки предвид колко е важна точната информация, военните никога не са били щедри по време на операции, които могат да спасят честта на армията. В повечето сухопътни, морски и въздушни войски на разузнаването е отредена ролята на Пепеляшка. Проблемът идва оттам, че пътят към военната слава минава винаги през успешните операции. Свляянето на вражески самолети, потапянето на кораби, взимането на пленници е сигурен начин да получиш признание във всяка военна организация. В резултат на това, разузнаването е смятано за блато или мистериозно свърталище на умни, но тежки и неудобни хора. Парадоксалното е, че всички военни училища по света изтъкват точно разузнаването и тила като два от основните елементи, осигуряващи успеха на командирите на полесражението. Това, че информацията на разузнаването може да бъде грешна или неточна, кара модерните разузнавателни служби да предоставят информацията по още по-убедителен и неоспорим начин. Тяхната цел е да накарат „клиентите“ си, военни или политически, да признаят истината, гледайки ги в лицето. За да постигне това, днешното военно разузнаване е станало система, предназначена да сведе грешките и недоглежданията до минимум. Този процес е известен като „информационен кръг“. Това е проста система за превръщането на суровата информация в обосновани сведения.

За нас е важно да разберем тези основни процеси в света на разузнаването. Чак тогава ще си изясним какво се е объркало в миналото и защо.

ИНФОРМАЦИОННИЯТ КРЪГ

Разузнавателните сведения са информация, която е била систематично и професионално обработена и анализирана. Съществуват много определения за сведенията, но всеки професионалист от разузнаването знае какво се очаква от него. За тези хора има само едно определение — „обработена, точна информация, предоставена навреме, за да предприеме ръководството необходимите действия“.

Информационният кръг обикновено е представен като кръговрат (виж фиг. 1). Неточната информация говори сама за себе си. Никой не печели от грешни факти. Дори неопитните информатори се уволняват, ако не успеят да проверят източниците си. Служителите на разузнаването са изправени пред деликатен двубой: възможности срещу намерения.

(фиг. 1)

ВЪЗМОЖНОСТИ СРЕЩУ НАМЕРЕНИЯ

Много е важно да се усети разликата между възможностите на потенциалния враг и неговите намерения, за да се разберат трудностите, пред които се изправят хората, доставящи информацията. Например, ако имам пистолет в чекмеджето, значи имам възможност за насилие, но няма доказателство за такива намерения. Аз съм само потенциална заплаха, защото притежавам предмет, създаден за убиване.

От друга страна, ако в ръката ми има само подострен молив, но аз го размахвам пред лицето ви, за да ви извадя окото, тогава съм много опасен индивид. Независимо, че възможностите ми за агресия са ограничени, намеренията ми ме правят сериозна заплаха.

При нашето разследване на разузнавателните грешки ще срещнем неведнъж този проблем с отделянето на възможностите от намеренията. Информационният кръг се опитва да раздели двете неща, но още може да спорим за резултатите. Мисля, че разликата е очевидна.

Причината е проста. Възможностите са лесни за измерване. Всеки може да преброи танкове или самолети, но да се преценят намеренията на противника за използването на тази техника е много трудно. Намеренията на един човек се менят като времето. Дори и най-доброто разузнаване се пречупва пред капризите на човешкото мислене. Какви ли са били истинските намерения на Саддам Хюсеин, преди да нападне Кувейт през 1990 г.?

Всъщност класическите оперативки от периода на студената война винаги бяха концентрирани около въпросите за възможностите на Съветския съюз и намеренията му да ги използва. През Студената война течеше настървено събиране на информация. За първи път в историята технологиите позволиха на разузнавателните организации да осъществят масирано събиране на информацията. Функциите на разузнаването се бяха свели до усвояването на огромни количества информация, в повечето случаи по много скъп начин. Изводите от анализа на тази информация обаче бяха твърде съмнителни и несигурни.

Това беше потвърдено на заседанието на НАТО през 1979 г., претърпано със снимки на съветски танкове, оръдия, кораби, самолети и ракети. Точката на заседанието беше сложена от Върховния главнокомандващ на съюзническите сили, който каза на докладващия офицер: „Значи, в случая те ни превъзхождат.“

„Да, сър!“ — последва моментален отговор.

„А дали ще ги използват?“ — дойде логичният въпрос.

Съкрушен, докладващият офицер отговори: „Нямаме такава информация, сър. — И веднага ведро добави: — Но биха могли, сър!“

Понякога е невъзможно да не изпиташ съжаление към командир, получил такъв отговор. Възможности не винаги означават и намерения.

ИЗИСКВАНИЯ НА РАЗУЗНАВАНЕТО

За да вникнем в разузнавателния процес, трябва пак да се върнем към нашия армейски командир и неговите желания. Първата фаза на информационния кръговрат е да определи изискванията на командването. Какво точно биха искали да знаят?

Учудващо е, че много командири не са се справили с тази важна задача. Много често командването разглежда потенциалните си врагове и разузнаването като една пречка пред техните внушителни планове. Дори при Ватерло двама от най-великите командващи, Наполеон и Уелингтън, пренебрегнаха намеренията и разположението на противника си, за да си водят тяхната собствена война, въпреки съвета на Макиавели отпреди триста години: „Нищо не заслужава по-голямо внимание на един генерал от това, как да пробие плановите на врага.“

Повечето разумни главнокомандващи обаче си задали този важен въпрос. Например: „Дали аржентинците ще нападнат Фолкландските острови? Ако да, кога, къде и с какви сили?“ Това е класически пример на информационното изискване на един командващ, което би задействало информационния кръговрат. Ако Британската комисия на съвместното разузнаване беше разнищила тези въпроси по-подробно и с по-ясни термини през 1981 г., Фолкландската война никога не би започнала така, както стана.

ПЛАН ЗА СЪБИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА

Различните изисквания после се предават към източниците и агенциите, които да събират информацията, като част от плана за събиране. За да се състави такъв план, е необходимо да се разберат силните и слабите страни на участващите агенции.

Например човешкото разузнаване, пътуващите агенти, традиционно поделение на ЦРУ, МИ-6, и легендата Джеймс Бонд са необходими за докладване на вражеските намерения, докато сателитните снимки (работата на Националната разузнавателна агенция на САЩ) се използват за преценка на вражеските възможности, измерени в танкове или ракети. И двете агенции ще се затруднят да си вършат работата, ако си разменят задачите, имайки предвид източниците на информация, с които работят. Очевидно е, че няма смисъл да се натоварва информационен източник или агенция със задача, която не е тяхна силна страна. Никой не очаква от морски радар да предостави информация за наземна ядрена база.

Планът за събиране на информация работи по следния начин:

ПЛАН ЗА СЪБИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Информационно изискване на командването:

Дали врагът възнамерява да нападне? Ако да, кога, къде и с какви сили?

Кои са основните елементи на информацията?

- Разположение на вражеските сили.
- Състояние на готовност.
- Подготовка.
- Последователност на въздушните и морските маневри.
- Гражданска мобилизация.
- Транспортна подготовка.
- Изразени намерения.

Подробният план за събиране на информация се подготвя от служителите на разузнаването и се предава като задача на възможно повече източници и агенции. Не цялата събрана информация ще бъде секретна: по-важно е обаче, най-секретната да бъде отделена и агенциите да докладват в определения срок. Програмата по събирането се наблюдава и управлява регулярно. „Горещите“ новини се докладват незабавно. Планът за събиране на информация може да бъде разбит на още повече елементи, както се вижда от фиг. 2:

Основни информационни елементи на разузнавателния план

Източници и агенции	Човешки ресурси	Радисти	Схема	Дипломатически	Военни	Съюзници	Общодостъпни източници
Основни елементи на информацията	МИ-6, ЦРУ, КГБ	НРА (САЩ)	НРС (САЩ), СВРЦ (Англия)	Дипломатически мисии в чужбина	ГРУ (Русия)	САЩ, Англия, НАТО	CNN, BBC, медии, вестници
Къде се намират вражеските изтребители?			V	V	V		
Има ли доказателства за презареждане с амуниции?	V		V				V
Дали пилотите са пуснати отпускат за уикенда?	V			V		V	V
Дали морската пехота е разпределена по корабите?		V	V		V		

Каква е политиката на тяхното правителство?		V		V		V	V
Забелязва ли се гражданска мобилизация?	V	V	V	V			V

СВЕРКА — ОБОБЩАВАНЕ

Щом информацията е събрана, тя трябва да бъде сверена. Това може да е трудоемка и неблагодарна работа, но повечето от времето на оперативния служител е заета със съпоставяне и обобщаване на информацията, отколкото с нейното събиране. Тук работата опира до умния чиновник и е далеч от вълнуващия свят на пушките и ракетите. Днес процесът за сравнение и записване на данните е автоматизиран; по времето на Наполеон надеждата беше в перата и добрата памет. Интересното е, че най-добрият специалист по съветската армия на Хитлер, полковник Гелен, командващ Източната армия, който с къртовски труд беше събрал най-добрата информация за Източния фронт, беше много бързо вербуван от американската армия в края на 1945 г. По-късно Гелен стана основател на новите тайни служби на Западна Германия. Добрата база данни може да превъзмогне всякакви скрупули.

Съпоставянето на информацията е много важно и по друга причина. Днес модерната техника позволява системата да бъде натоварена с извънредно много информация. По време на войната във Виетнам американците държаха чекмеджетата пълни с неразгледани въздушни фотографии. Тази „информация от чекмеджетата“ стана и ироничният символ за неспособността на американското разузнаване да се справи с огромната информация. Просто нямаше достатъчно хора, за да бъдат разгледани снимките една по една. И кой знае, може би точно тази подробност, която можеше да спаси много хора във Виетнам, е била там и е нямало кой да я погледне.

Технологията превъзхожда ресурсите. Модерните полицейски камери за наблюдение страдат от същия проблем. Затова системата за съпоставяне на информацията трябва да има възможност за бързо възпроизвеждане, за да могат потребителите да имат достъп до тази информация, когато им е необходима. Само тогава тя ще има някаква стойност. За човека, който обработва информацията, най-големият грях е да разполага с нея, без да знае за това или без да може да я намери.

ТЪЛКУВАНЕ — КАКВО ОЗНАЧАВА ВСИЧКО ТОВА?

Веднъж съпоставена, информацията след това трябва да бъде изтълкувана или обработена. Това означава, че тя е сравнявана със съществуващите данни, за да се даде отговор на четири основни въпроса:

- Вярно ли е?
- Кой е това?
- Какво точно прави?
- Какво означава това?

Върху обективните отговори на тези въпроси може да се базира успехът на целия процес на разузнаването. За голямо разочарование на технократите, човешкият фактор, с неговите експертизи, опит и интуиция не може да бъде надминат от машините. Тълкуването на информацията си остава дело на разузнавателните експерти.

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ — ДА КАЖЕШ НА ШЕФА

Това е най-сложният и притеснителен процес. Независимо че е изпълняването на носителя на неблагоприятна информация отдавна е история, никоя бюрокрация не иска да предостави на военните или политическите си покровители неблагоприятна информация. Разузнавачите са хора като нас и желанието на нервния, амбициозния или подмазващ се офицер да скрои историята според желанията на началника си може да бъде много голямо. Кой не би се поблазнил от идеята да каже на Уинстън Чърчил или генерал Норман Шварцкопф („Бурята“) по време на Войната в залива, „Струва ми се, че грешите...“

Много често тълкуванията са изкривени, за да паснат на нечий политически предубеждения, както стана с Израел през 1973 г. с тяхното виждане, че „атаката не е възможна без пълна египетска мобилизация“. Още по-лошо е, когато докладите на разузнаването са изобщо подминати. През 1916 и

1917 г. началникът на разузнаването на Хейг, Шартерис, учтиво помоли подчинените си да не докладват лоши новини или информация, която противоречи на британската преценка за немската армия: „Не трябва да притесняваме Шефа с такива неща... това само го натъжава и депресира.“ Няма защита срещу такива бюрократични манипулации. В университетите такова поведение се описва като „интелектуална непочтеност“. През Първата световна война такова поведение доведе до посичането на стотици хиляди хора. Военните решения носят по-сурова отговорност, отколкото една дискредитирана академична теза.

Това означава, че един доклад трябва да се състои от точна, своевременна и подкрепена с факти информация, съдържаща коментари и преценки на специалисти. Той трябва да бъде защитен и от любопитни очи. Но най-вече информацията трябва да е брутално честна и обективна. Лесно е да се каже, но реално кой би искал да се противопостави на влиятелен политик или генерал с информация, че най-добрите им планове са пълна глупост или поне скоро ще бъдат, защото врагът не иска да им съдейства.

Геният на военното дело, Хитлер, който диктуваше и стратегическото и тактическото разположение на немската армия през Втората световна война, често изпаднаше в ярост, когато някой от подчинените му противоречеше. В единия от случаите, преди последната руска атака до Сталинград смел разузнавач докладва на Хитлер за нарастващата сила на Съветския съюз в устието на Дон. Фюрерът избухна, крещейки: „Няма да търпя такива приказки в щаба ми... нелеп песимизъм!“, след което го напада пред изненадания поглед на генералите си. Нещастният офицер бе уволнен. Както знае всеки офицер, казването на истината може да повлияе лошо на кариерата.

Върхът на разузнавателния процес много често е наречен уредът И&П. „Индикатори и предупреждение“ е най-важният начин за проследяване на вражеските възможности и намерения. Той слива цялата известна информация в лесноразбираема матрица, често кодирана на принципа на цветовете на светофара: зелено, жълто и червено, в случай на опасност. Черното се използва за неизвестни. Този уред е подробна таблица, събрала в себе си цялата информация. Технически напредналите правителства, като това на САЩ, и високотехнологичните агенции, като Северноамериканското командване на противовъздушната отбрана, разчитат на сложните компютърни разработки на И&П. Традиционните политически зависими организации подценяват такава техническа придобивка под предлог, че ѝ липсва тънко чувство на елегантната „дипломатическа оценка“.

Сравнително простият дисплей на И&П обаче може да помогне на военните и политиките повече, отколкото способностите на индивидуалните умове, колкото и да са брилянтни и опитни. Това се дължи на факта, че той прилага безскрупулната академична дисциплина в преценките си, която не може да бъде отхвърлена. Например, ако по време на Кипърската криза през 1974 г., британското Външно министерство беше зададо ключовите въпроси: „Дали турските самолети са в готовност за полет? Дали са заредени? Дали турските пилоти са в бойна готовност или са на почивка?“, може би щяха да получат по-смислени отговори. Ако външното министерство се беше вслушало в резултатите от военното политическото проучване на „Индикаторите и предупрежденията“ на Министерството на отбраната за намеренията на турското правителство в Кипър през 1974 г., основано върху отговорите на тези прости въпроси, то щеше да се избегне неудобното положение на външния министър и извиненията на кабинета. Факт, който все още се прикрива от срам.

Обективно направеният И&П, който извършва критичен анализ на източниците, може да обедини цялата информация и да даде реалистична оценка за възможностите и намеренията на потенциалния противник. Ако е невъзможно да се направи това, И&П дисплей ще покаже дори и на най-глупавия министър или командир какво точно липсва да се направи цялостен анализ.

След като се запознахте с процеса на разузнаването и забелязахте значението на информацията, можем да разгледаме истината около някои от разузнавателните грешки, които са в основата на армии, войни и орисии на цели народи. Нашите практически примери могат да бъдат разделени на подточки според стъпките на разузнавателния процес: неспособността да се събере, да се обработи, да се изтълкува и не на последно място неуспешното представяне на тази информация на тези, които наистина се нуждаят от нея.

Логично е да започнем пътуването ни из мрачния свят на разузнаването с разглеждането на една автентична грешка: нещастните офицери по времето на „Денят Д“, подведени от фактите, които прилежно бяха събрали, но не успяха да ги интерпретират. Несъмнено, те си свършиха работата, но не я свършиха добре.

ГЛАВА 2

НЕПРАВИЛНО ТЪЛКУВАНЕ

ДЕСАНТЪТ В НОРМАНДИЯ, 1944 Г.

Ако десантните действия в Нормандия от 6 юни 1944 г. бяха завършили с неуспех, то втората половина на XX век щеше да се развие по друг начин. Ако е имало събитие от Втората световна война, което е можело да промени хода на историята, то отблъскването на Съюзниците от нормандските брегове щяло да доведе до катастрофа. Малко е била вероятността немските генерали да осъществят заговора си за бомбен атентат срещу победоносния Адолф Хитлер. Той можел да преразпредели Изтока и така да спечели време, докато междувременно на сцената щяха да се появят новите секретни оръжия, а Съветската армия, командвана от Сталин, щеше да се изправи срещу наново въоръжения Вермахт, снабден с великите изобретения на немската военна индустрия до момента.

Днес приемаме за даденост, че проведената на 6 юни 1944 г. операция, позната като „Десантните действия в Нормандия“, е била успешна. Тогава обаче съществувала реална опасност десантните действия да се провалят и немците да изчакат, за да отблъснат врага в морето, както направили в Диеп през 1942 г. Чърчил пък се страхувал да не се появи още един „първи ден при Сом“, взел 60 000 жертви. Освен това сутринта на 6 юни 1944 г. Айзенхауер тайно започнал да пише черновата на едно съобщение, което започвало с фразата: „Десантът в Нормандия се провали“, за случай, че нападението претърпи неуспех.

Но ако тогава немското разузнаване правилно било разтълкувало доказателствата, които имало, Айзенхауер щял да залезе като победен и опозорен командир. Но немският разузнавателен щаб бил объркан, измамен и изигран при погрешните тълкувания на намеренията на Съюзниците. Ключовите въпроси, задавани от служителите в разузнаването: „Ще нападнат ли съюзниците? И ако да — къде и с

каква сила?“, получили три погрешни от четири възможни отговора от висшите офицери и техните началници.

Но ситуацията не се развила по този начин само защото немците не осъзнали, че Съюзниците пристигали. Напротив, те очаквали нападението. През януари 1944 г., командирът на Западните чуждестранни армии, полковник Барон Алексис фон Рьон, получил важно съобщение от таен агент на една от немските разузнавателни служби в Англия, в което се казвало, че се очаквало генерал Айзенхауер пак да пристигне в Англия. След поражението на немците в Северна Африка през 1943 г., една такава среща можела да означава само едно: 1944 г. се очаквало да бъде годината на Втория фронт и Айк щял да командва нахлуващите войски от Запад. Фон Рьон бил поласкан да узнае, че съобщението на неговия агент било продиктувано от агент Тейт, двоен агент на МИ-5.

Немският главнокомандващ Фон Рундщед и неговият атлантически заместник Ромел, командващ Армейска група Б, също осъзнавали опасността от нападението. Ключовият въпрос бил къде точно Съюзниците щели да атакуват. От другата страна на Канала дилемата на Фон Рундщед и Ромел отново била в желанието им да разберат ключовите теми, обсъждани от организаторите на десантната операция. Дори и Съюзниците да не могли да прикрият, че нападението било неизбежно, те решили да насадят объркване в немската разузнавателна служба. Организацията, която трябвало да заблуди немското висше командване, била уникална група, а именно „Съюзнически щаб за заблуждаващи действия“, известна като „Лондонска контролираща секция“. Нейната главна задача била да обърка немското висше командване и Хитлер относно намеренията на Съюзниците за десантните действия в Нормандия.

Лондонската контролираща секция била забележителна организация. Съответно на необичайната си задача, т.е., „да обърка и да победи немския разузнавателен щаб“, тя разполагала с няколко знаменити служители. Начело с полковник Джон Бейвън, нейния лидер, подкрепен от романиста Денис Уетли, от банкера Реджиналд Хоур и от брилянтния полиглот и заместник на Бейвън — полковник сър Роналд Уингейт, Лондонската контролираща секция би могла да се гордее с един по-могъщ и по-талантлив състав от всеки друг военен персонал. Но което е най-важно, членовете на Лондонската контролираща секция

притежавали стабилна мрежа от връзки с всички центрове или организации, както и влияние във всеки лагер на Съюзниците. Затова тя се ползвала с голямо доверие от всички началник-щабовете на Съюзническите сили, начело с Чърчил и неговия военен кабинет. Доверието било много важно, защото тогава Лондонската контролираща секция координирала усилията на всички създадени и съревноваващи се съюзнически разузнавателни служби и съюзническите служби за сигурност в техните разузнавателни атаки срещу немските индикатори и предупредителни системи.

Хитлер добре осъзнавал, че главен приоритет на Съюзниците било да го измамат и заблудят. През март 1944 г. той казал на командирите си от Западния фронт: „Каквито и съсредоточавания на кораби да има, те не са доказателство или индикатор, че изборът за атака е паднал върху който и да е от секторите на «Дългия западен фронт» от Норвегия до Бискайския залив“. Както и други командири, дотогава Фюрерът считал, че бил единственият способен разузнавач и решил да диктува условията на своите разузнавачи-професионалисти.

Хитлер и военните му експерти били убедени, че за да се осъществи успешно нападение, Съюзниците трябвало да завземат пристанището, където щял да бъде извършен десантът. Това предубеждение, основаващо се на логичните военноморски съвети и опита от рейда (нападението) на Съюзническите сили в Диеп през 1942 г., щяло да навреди на която и да е разузнавателна преценка. Тогава от другата страна на Канала бил изобретен находчив план с единствената цел да подхранва тези немски предубеждения. Планът бил наречен с двусмисленото име „Поддръжник“.

„Поддръжник“ било името, което използвали Съюзниците, за да обединят в едно всичките действия за нарочно заблуждаване на врага, използвайки немската разузнавателна система за препредаване на фалшиви съобщения. Тези действия имали две основни цели: първо, да отслабят военните сили на Хитлер, карайки го да разпръсне ключовите си дивизии и армии в цяла Европа, от Норвегия до Балканския полуостров; втората цел била да забави немската реакция срещу нападението на Съюзниците за по-дълго време, държейки немските плановици в неведение относно това, дали първият десант нямало да бъде за заблуда.

За да осъществи това намерение, Лондонската контролираща секция на Бейвън предложила широковарираща поредица от заблуждаващи операции, която да подхранва немското разузнаване с информацията, които то искало да получи. Още повече, че използвайки истинска разузнавателна информация, Фон Рьон от Западните армии щял да получи точна картина за войските на Съюзниците. Истинското коварство се състояло във финото изопачаване на фактите, целящо да заблуди немския щаб за времето и мястото на десанта и за размера и разположението на съюзническите армии. Тези доклади били пълни с объркваща информация, която трябвало да бъде внедрена в немската разузнавателна система. Удивително е, но част от нея съдържала абсолютна истина. Единственият проблем пред немските плановици бил да открият коя част от информацията била истинска? На модерния език на разузнаването, целта на Лондонската контролираща секция била да залее немската разузнавателна служба с данни, повечето от които били „мълва и клюки“.

Очевидната цел на плана „Поддръжник“ била необятна и по думите на Антъни Кейв Браун „той“ не бил нищо повече от една пълномащабна измама. Планът „Поддръжник“ бил разделен на шестнадесет военни хитрости или разузнавателни зони, като всяка имала за цел да подхранва съществуващата колекция от познати немски разузнавателни планове от незначителните шумове до електронното военно дело, от анализите на бомбените мишени до френската съпротива. В тази дейност британците получили неоценима помощ от УЛТРА (високо секретна, разгадаваща кодовете операция, провеждана в Блечли Парк), която им позволила да разчетат повечето от загадъчните съобщения („Енигма“) на Хитлер, понякога преди да ги видят получателите им. Използвайки УЛТРА, Съюзниците с голяма прецизност откривали каква информация се надявали да получат немците и за да им я предоставят по-късно за заблуда и дезинформация.

„Енигма“ била забележителен успех за британците. Независимо от това историите за проникването в апаратите, разпространяващи сведенията „Енигма“, може би съдържат най-много глупости, изписани за което и да било събитие по време на Втората световна война. Отначало енигмата не била триумф само на британските умения, защото поляците постигнали успех в разгадаването на данните, а французите научили на това британците.

Историята на апарата, разпространяващ сведенията енигма, или „Секретния цифров апарат“, както е истинското му име, започва от края на Първата световна война. През 1919 г. механичният шифроващ апарат, изглеждащ като обикновена пишеща машина в дървена кутия, бил доразвит от холандското изобретение от немца Артър Шербиус и обявен за продажба като търговски продукт на Международния конгрес на пощенския съюз през 1923 г. Шербиус не продал много от продукта си и останал разочарован. Но през 1926 г. немската флота закупила няколко апарата, произвеждащи сведения енигма и ги преобразувала за военните си нужди.

През 1929 г. бдителен полски митничар във Варшава засякъл щайга, която уж съдържала радио оборудване, за чийто получател била посочена немска фирма. При извършването на обикновените митнически проверки се появил въодушевен служител от немското посолство, претендирайки, че била допусната грешка и че щайгата трябвало да бъде върната незабавно в Германия. Заинтригуван, митническият служител решил, че става нещо странно, но понеже било петък, се съгласил да свърши тази работа в понеделник сутринта. През почивката полският генерален щаб, информиран за инцидента от същия този митничар, отворил тайно щайгата и прекопирал скиците и снимките в нея.

Щайгата съдържала секретен шифроващ апарат „Енигма“ за немското посолство. Осъзнавайки потенциала на своето откритие, поляците започнали мъчителна работа по „противоположно инженерство“, за да пресъздадат апарата отново и да узнаят схемата за предаването на съобщения по него. Поляците имали невероятна мотивация. Между 1928 г. и 1932 г. немските въоръжени сили и чуждестранната им служба били снабдени с апарати „Енигма“, като шифроващото им устройство се смятало за непробиваемо.

През 1932 г. капитан Бертран, началникът на френския отдел, занимаващ се с шифри и кодове, вербувал немския агент Ханс Шмидт. Той работел в немския военен отдел по шифрите и кодовете. Като агент Асче, той станал редовен доставчик на кодове и наръчници на шифри за френското разузнаване, предавайки над 303 немски секретни документи, включително и едно дълго шифровано съобщение „Енигма“, както и няколко комплекта шифровани ключови кодове. Французите накарали Бертран да предложи тези разузнавателни

похвати и на британците и поляците, които били приятелски настроени страни и също били разтревожени от стремежа на Хитлер към все по-голяма власт. По нареждане на британското министерство на външните работи обаче, британците отхвърлили разузнавателния материал, предложен от агент Асче.

Поляците с благодарност приели подаръка, предоставен им от Асче, и го предали на брилянтен екип млади математици от Познанския университет, които изучавали проникването в кодовите и шифроващите системи още в първи курс, като част от учебната им програма. В сътрудничество с французите и въоръжени с новите законно придобити апарати „Енигма“ и наръчниците с кодове, предоставени от Асче, Мариян Ржевски и двама асистенти от секретния екип под кодовото наименование BS-4 разгадали секретните системи на апаратите „Енигма“. През 30-те години на XX век те започнали да четат „над осемдесет процента“ от секретния обмен на немската военна информация. До 1937 г. полският математически екип успял да създаде елементарен механичен компютър, който да замени по-ранните им методи на разшифроване и четене на кодовете, при които използвали перфорирани карти или дълголистови „ключови кодове“.

Веднага щом Судетска Чехословакия паднала в ръцете на Хитлер след Мюнхен през 1938 г., поляците разбрали, че войната с Германия вече не можела да бъде предотвратена. През януари 1939 г. те провели секретна конференция на разузнаването в Париж, за да дискутират проникването и разчитането на шифрованата кодирана система заедно с британците. Според Мейер, ръководител на полското разузнаване, разочарованите поляци предложили малко информация на британците, защото било „очевидно“, че те не знаели нищо за апаратите „Енигма“ и било почти ясно, че нямало какво да им предложат в замяна.

До юли 1939 г. ситуацията се променила. Поляците вече не могли да разчитат трафика на информация „Енигма“, защото немците увеличили броя на роторите в информационните си апарати. Понеже войната била неизбежна, поляците нямали време да започват нов математически лов на шифровани кодове. Затова на 16 август 1939 г., 19 дни преди избухването на войната, капитан Бертран предал изготвеното от поляците копие на апарата „Енигма“, придружено от специална документация, кодове, шифри и дори технически чертежи на първия секретен Познански компютър на изненадания офицер за свръзка на

Британските секретни служби в Блечли Парк. Британците получили тайното си оръжие за спечелването на войната наготово от поляците. Въоръжени с този безценен инструмент, развит и усъвършенстван, прецизиран, за промените, които водела със себе си войната, британските заблуждаващи служби могли не само да захранват немците с фалшива информация, но и да знаят във всеки момент ходовете на врага, преценявайки дали той е захапал подхвърлената му стръв.

Лондонската контролираща секция проникателно осъзнавала, че само няколко разузнавателни организации вярвали в лесно придобитата информация. Както богатият колекционер можел без колебание да откаже да приеме, че скъпото произведение на изкуството, което е закупил, е фалшификат, така и офицерите от разузнаването вярвали, че трудно придобитата информация е по-истинска от лесно придобитата. Това били глупости, но Бейвън и хората му подготвили поредици от изтичане на информация, които щели да достигнат до разузнавателните служби на полковник Фон Рьон по крайно заобиколен път. Затова използвали няколко тайни агенти в Мадрид, Швейцарската стокова борса и няколко набързо потулени пукнатини в информацията в неутралната преса.

Освен това Бейвън бил подпомогнат от един забележителен успех. От 1940 г. Британските служби за сигурност МИ-5 ефективно проучвали и контролирали всеки познат немски агент в Англия. Вместо да екзекутират повечето от „тъмните“ шпиони, изпращани от Абвера, немското разузнавателно бюро, през 1940 г. и 1941 г., специален британски екип от МИ-5 подготвял вербуването им още при пристигането им в Англия и по-късно организирал нещата така, че те да започнат да работят за британците, изпращайки фалшиви съобщения до бившите си началници. Изправени пред дилемата да се изправят пред стрелковия взвод на Лондонската кула или да прекарат времето си в топли, безопасни къщи, където щели да бъдат в домашен арест, снабдени с радио, за да изпращат фалшиви сигнали до немските контролиращи органи, повечето агенти ставали много отзивчиви към сътрудничеството с британците.

Използвайки мрежата от дългогодишни двойни агенти, създадена от МИ-5, Британският комитет за двойно кръстосана информация, оглавяван от Джон Мастерман, можел да изпраща на немците всякакви

лъжи за успешното осъществяване на плана „Поддръжник“. Съобщението на агент Тейт за пристигането на Айзенхауер в Англия било първото от замаскираните лъжи, които щели да продължат до 6 юни 1944 г., деня на военния десант в Нормандия. Още шестима агенти, доверени на Британския комитет за двойно кръстосана информация, изпращали съобщения до немските си контролиращи служители на Абвера в Хамбург или Мадрид, предоставяйки им подробности като значки на военните, танкове, пехота, съсредоточаване на военните части по територията, интересуваща немците и разположението на самите войски.

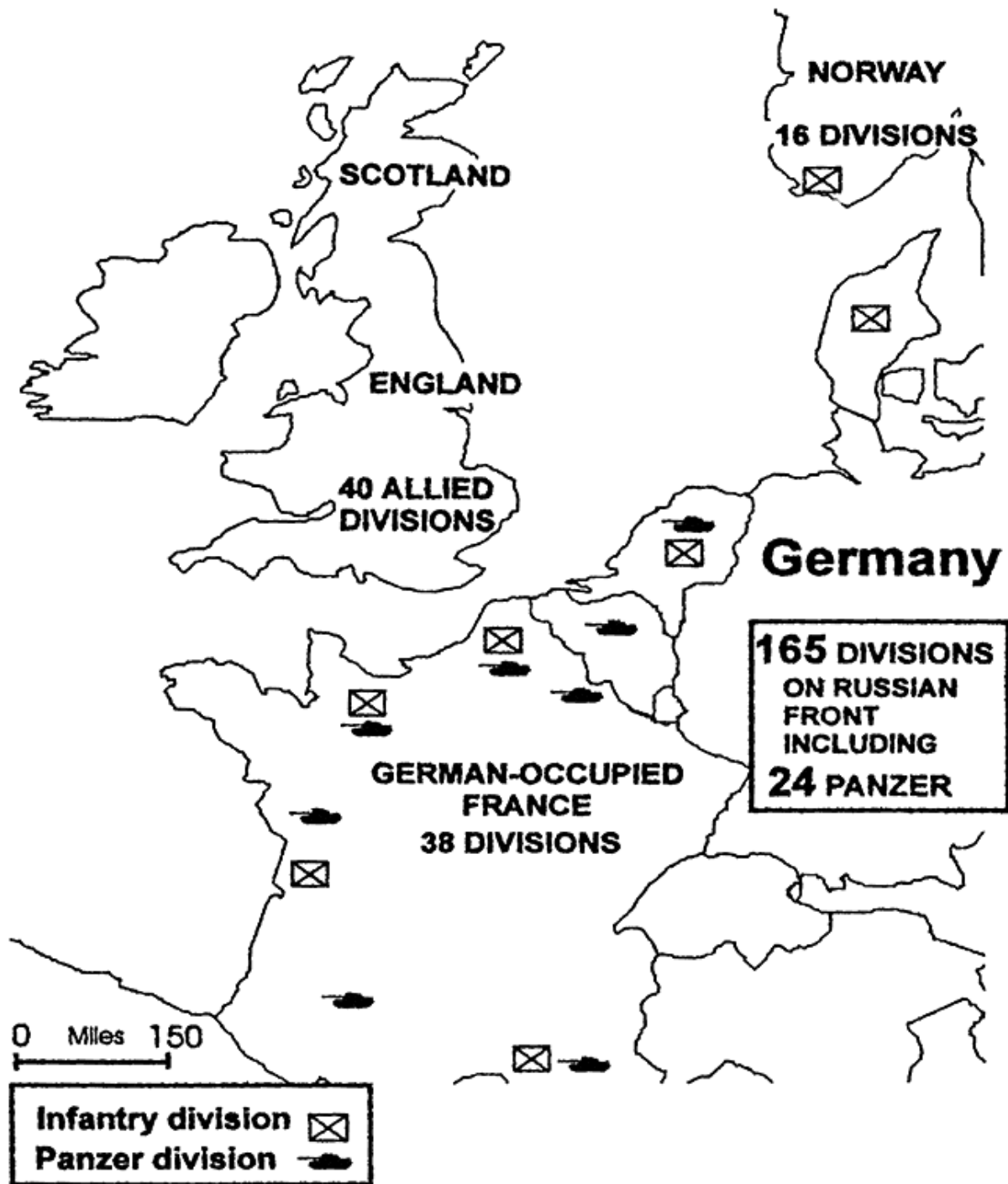
При операцията „Твърдостта на Севера“ — един от подплановите на плана „Поддръжник“, било докладвано, че измислената „Британска 4-та армия“ се намирала край Единбург, в Шотландия, което било записано от двама двойни агенти на Британския комитет за двойно кръстосана информация, наречени Джеф и Мът. Те били лоялни норвежки патриоти, дезертирали при британците, когато пристигнали на тяхна територия. По своята митична мрежа, съставена от контакти и подагенти, двамата норвежци информирали Хамбург за новия командир на британската 4-та армия — генерал-лейтенант Андрю Торн, нарочно избран на този пост, защото бил личен познат на Хитлер, понеже преди войната бил британски военен аташе в Берлин. За по-голяма достоверност те подхвърлили в местната шотландска преса доклади на гражданските граждански комитети по посрещането и военните пътнотранспортни инциденти. Освен това, немците могли да засекат постоянните радиовръзки на „4-та армия“ по местното административно радио. Всъщност „4-та армия“ никога не била повече от 40 души, главно щабни офицери и няколко снабдени с безжична техника оператори, които произвеждали контролирани секретни съобщения по радиочестотите.

Тези оператори на безжична техника били следващата степен на концепцията за заблуда, изготвена от полковник Бейвън. Понеже знаел факта, че немският щаб щял да търси „допълнителна информация“ (доклади, предоставени от други източници, потвърждаващи получената от агентите информация), винаги готовият да помогне Бейвън старателно снабдил Фон Рьон и хората му с материала, от който имали нужда. Фалшивият щаб на „4-та армия“ и заетите му подразделения предавали и получавали непрекъснато поток от достоверна информация

така че отличната разузнавателна служба Абвер или службата за прихващане на непознати радиосигнали да го засекат.

Каквито и да били видовете съобщения, те били сравнявани от старателните служители на Абвера и предоставяни като доказателство, че по-голямата част от британската армия се събирала в Шотландия и се подготвяла за кампания в планинския или арктическият участък. Придружени от разузнавателните снимки, направени при опасните полети на Кралските военновъздушни сили, тези сведения означавали само едно. Хитлер трябвало да изпрати в Норвегия поне 12 военни дивизии, които да предотвратят нападението, което никога не последвало, от армия, която всъщност никога не съществувала.

Бойно разположение юни 1944 г.

Тези разузнавателни доклади трябвало да бъдат допълнени от други източници, които лондонската контролираща секция знаела, че немците щели да използват. Фотографското разузнаване било малко вероятно да бъде използвано за проверяване разположението на

британските войски в Единбург, които трябвало да проведат операцията „Твърдостта на Севера“ — едва няколко немски самолета имали квалификацията, обсега, оперативната височина или скоростта, за да преодолеят дългия полет над Северно море. Специално оборудваните за тази цел летящи на по-голяма височина немски самолети „Луфтвафе ПР“ можели лесно да преодолеят Кент. Затова организаторите на плана „Поддръжник“ решили да предоставят на немците „подходящи мишени, чрез които да захранят разузнавачите от Абвера с подходящата за тях информация“. Внимателен в изпълнението на задачата си, екипът на Бейвън решил да затвърди допълнително представата, че войските се събирали на югоизток. Това щяло да подсили отклонението на вниманието на немците от Нормандия и освен това щяло да ги накара да изпратят подкрепления в областта на Па дьо Кале.

На брега до Дувър бил построен фалшив склад за нефт, снабден с тръби, помпи, контейнери за нефта, като дори били отразени в пресата посещения на място от британския крал Джордж VI. Немските снимки, правени от 34 000 фута височина, не можели точно да отразят и разкрият, че заснетото било дървен фалшификат, измислен и наблюдаван при построяването му от илюзиониста Джаспър Маскелайн и Бейзил Спенс. Тълкувателите на снимките не можели точно да определят, че стотиците танкове, паркирани при овощните градини на Кент били само надуваеми гумени подобия на танковете „Шърман“. Дори един фермер наблюдавал как неговият бик влязъл в схватка с един от тези „танкове“ и силно изненадан видял как пробитият фалшификат се спукал и издишал. Флотските кораби в Медует заедно с водолазите, които влизали и излизали от морето, също изглеждали като истински.

Когато доказателствата под формата на въздушни снимки били прибавени към докладите на агентите, анализите на обмена на информация, заедно с отразеното присъствие на генерал Джордж Патън в района, немските разузнавачи получили ясни според тях послания. 1-ва американска армейска група, командвана от Патън, била позиционирана в югоизточната част на Англия, точно срещу Па дьо Кале. Двойните агенти на Мастерман, Брутус и Гарбо, ентусиазирано докладвали всеки подправен детайл, докато двойният агент Тейт потвърждавал техните доклади в своите собствени радиосъобщения от Уей в Кент. „Нещо голямо се строи в областта на Дувър“, казал той на своя контролиращ служител. Всъщност Бейвън и неговата Лондонска

контролираща секция изграждали илюзията, за да принудят немските танкови дивизии във Франция да се придвижат на 150 мили източно от истинското място на нападението.

Претенциозният Фон Рьон вече притежавал достатъчно ключови компоненти, които да сравнява в своя план: лъжливо съобщение за огромен строеж в района; информация, удостоверяваща пристигането на нови военни формирования в Англия; образно разузнаване, чиито въздушни снимки показвали огромно съсредоточаване на войски в района и най-вече на югоизток в Англия. Сега всичко зависело от Фон Рьон и интерпретацията на неговите експерти на получената до момента разузнавателна информация, която те проучвали и изучавали. Истинска ли е? Какви части са тези? Какво правели в момента Съюзниците? Какво значело всичко това?

Личната преценка на Фон Рьон била много важна, защото той се ползвал с голямо доверие от Хитлер. Но Фон Рьон трябвало да се бори с двама врагове, когато седнал в кабинета на Фюрера, опитвайки се да разтълкува пред него разузнавателните доклади, т.е., съюзническия щаб за заблуда, който си играел с него като въдичар с риба, и службата за сигурност на нацистката партия, която тогава контролирала всички немски разузнавателни служби.

В началото на 1944 г. началникът на военното разузнавателно бюро, Абвер, адмирал Канарис, бил отстранен от Хитлер и изпратен в пенсия. Вилхелм Канарис имал сложен характер и бил една загадка по време на войната. Директорът на британската секретна разузнавателна служба, известна като МИ-6, по-късно го описвал като „проклет смел мъж и истински патриот“, едно необичайно високо отличие, получавано някога от врага. Дали Канарис е бил водач на противонацистката съпротива и британски шпионин? Изглежда изненадващо и невероятно, но съществуват доказателства, че той поддържал тесни контакти със Стюърт Мензис, директор на МИ-6, които предизвиквали впоследствие съмнения за неговата роля в мистериозния обмен на разузнавателна информация между британците и немците, които ненавиждали нацистката партия. Тези подозрителни връзки между Абвера и МИ-6 повлияли на изхода от военния десант на 6 юни 1944 г.

Канарис бил съобразителен и смел морски офицер в Първата световна война, когато успял да се спаси от обречения военен комплекс „Дрезден“ в Чили през 1915 г. и придвижвайки се по суша до Буенос

Айрес, се завърнал в Германия след поредица перипетии и приключения, достойни за роман. Щом се завърнал, той бил награден с Железен кръст и изпратен да изпълнява секретни разузнавателни задължения в Испания. Спасявайки се от британски заговор, организирайки убийството му, Канарис избягал от Испания и когато войната приключила, го заварил като командир на боен кораб в Средиземно море, където потопил осемнадесет вражески кораба.

След войната Канарис се потопил в сенчестия свят на Следверсайския Райх и неговата неофициална секретна служба. През 1934 г. новият канцлер Адолф Хитлер му предложил работа начело на Абвера с думите: „Това, което искам от теб, е да изградиш разузнавателна служба, подобна на британската секретна служба.“ Канарис не бил нацист и когато войната избухнала, поредица от мистериозни разузнавателни успехи помогнали на британците. Например пакети с техническа информация от анонимен разносвач се оказвали пред вратата на британското посолство в Осло. С разрастването на войната изтичането на информация и връзките между Абвера и противниците им станали очевидни.

Подозрителният Хитлер накрая пенсионирай Канарис и предоставил неговите отговорности на основния му противник и предан член на нацистката партия, генерал Валтер Схеленберг^[1], началник на разузнаването. Дискредитираният от Канарис Абвер бил обединен с партийното формиране на Шеленберг, за да образуват нацистката разузнавателна организация, т.е. службата за сигурност на Райха и разузнавателна служба под контрола на партията. Независимо че била образувана в разгара на войната, неизбежната бюрократична битка за надмощие избухнала с голяма сила между нацистките идеолози на Шеленберг и останките от Абвера, като всяка от страните искала да контролира своята зона, където се считала за експерт. По-късно военните разузнавателни професионалисти били окончателно победени от демагозите в нацистката партия.

Единствено Амт Мил, или военният отдел на новата разузнавателна организация бил още под контрола на Генералния щаб. Разузнавателният офицер от Амт Мил, който отговарял за британската територия, бил забавният екстровеърт оберлейтенант Роджър Майкъл. Той, както и неговите офицери, ненавиждали своите партийни шефове. Но Роджър Майкъл се трудел в изключително неблагоприятна

обстановка. Когато и да изпрател разузнавателен доклад, той неизменно бивал цензуриран от шефовете — нацистки идеолози, по-висшестоящи от него. Те намалявали наполовина всеки доклад, който той изпращал, за силата на врага в Англия. За всеки офицер, който бил професионален разузнавач, промененият разузнавателен доклад с мотиви по политически причини бил като да покажеш червена кърпа пред бик. Това поставяло под съмнение разузнавателните му професионални способности, съпричастност и обективност. Майкъл, който бил с гореща кръв, не правел изключение.

Полковник Фон Рьон намерил начин вбесените му подчинени да осуетяват намесата на нацистките шефове в разузнавателните им доклади, като им предоставили перфектни професионални разузнавателни преценки. Ако нацисткият началник решал да преправи докладите, най-доброто средство било да ги дублират, като начална мярка. Заради това през пролетта на 1944 г. Фон Рьон и Майкъл умножавали двойно в разузнавателните си доклади силата на съюзническите армии, убедени, че щом нацистките шефове ги намалят наполовина, при Хитлер щял да стигне истинският брой на вражеските войски. За да бъде по-правдоподобна тази схема, двамата заговорници безкритично получавали потока от информация за операцията „Твърдостта на Севера“, за „британската 4-та армия“ в Шотландия, за 1-ва американска армия, командвана от Патън и „военния строеж на югоизток в Англия“. По ирония на съдбата Фон Рьон и Майкъл се нуждаели от фалшивите доказателства на Лондонската контролираща секция толкова, колкото и съюзническият щаб за заблуда се нуждаел да ги изпрати. Само на фалшивите доклади за операцията „Твърдостта на Севера“ можело да се разчита, за да задоволят нуждата на немците от информация.

През май бил публикуван важният доклад „Подредба на вражеските войски за предстоящото нападение“ на Фон Рьон, който целял да запознае обществеността с опасността от него. За негов ужас нацистките шефове не докоснали цифрите за силата на Съюзниците. Причината била проста: нацисткият офицер, който отговарял за това, бил преместен на друго място. Разузнавателният доклад на Фон Рьон бил разпратен до всички официални разузнавателни служби, до всички военни формирования на Вермахта и до всички щабове на Запад. Фон Рьон не посмял да разкрие измамата, затова трябвало да приеме, че

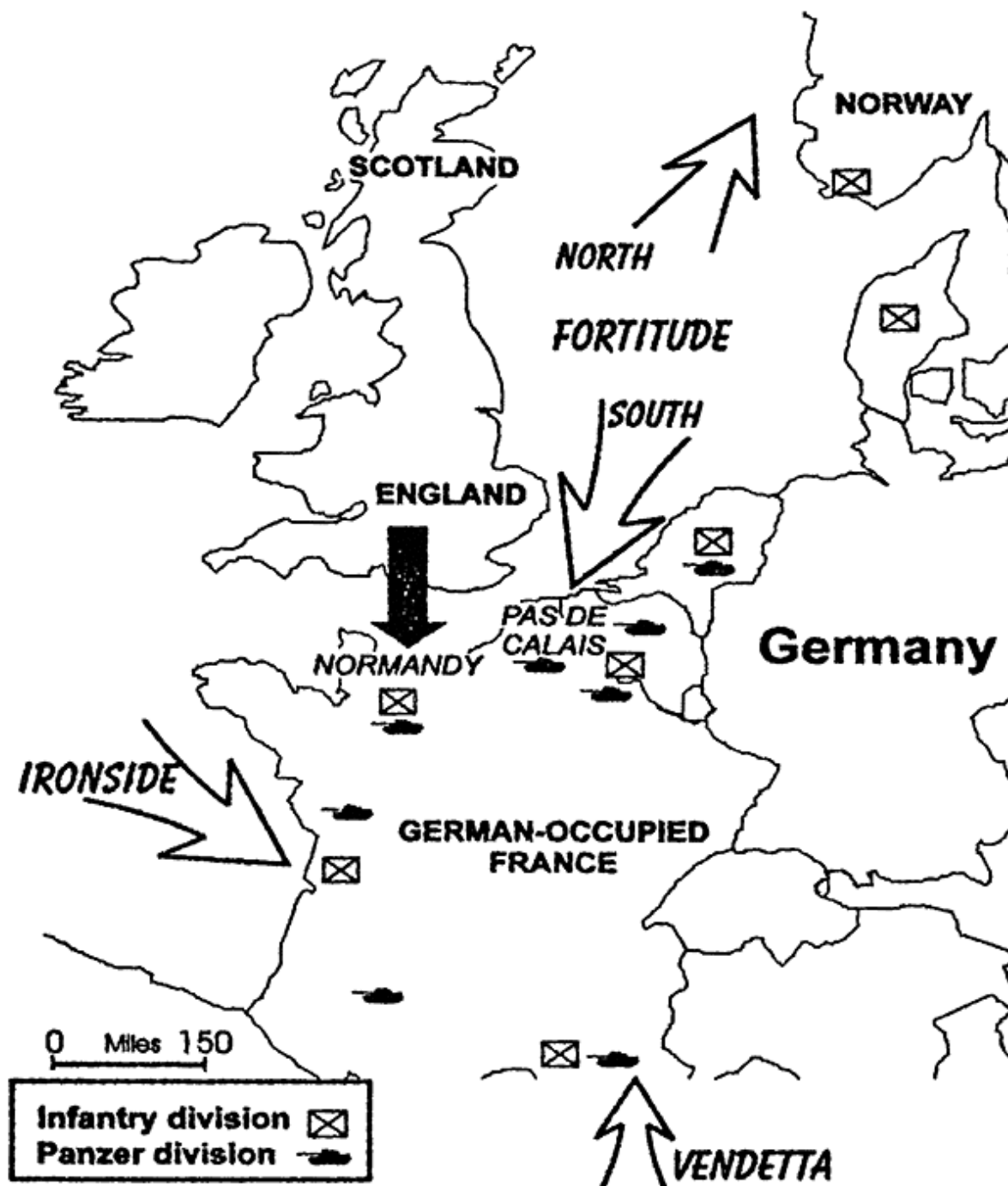
докладът, отпечатан от негово име, удвоявал силата на съюзническите войски в Англия от 40 дивизии на 80. Това всъщност била измама, която щяла да коства на Фон Рьон живота му.

Разузнавателните играчи от Лондонската контролираща секция на полковник Бейвън държали още един коз. По-добре би било, казвали си те, един немски генерал, ползващ се с доверието на Фюрера, да разпространява фалшивите доклади, с които захранили немската разузнавателна машина. Британците получили на тепсия този генерал. Генерал Фон Крамер бил пленен през май 1943 г., когато силите на Оста били победени в Тунис. Като военнопленник в Англия, здравето му се влошило и през май 1944 г. Червеният кръст уредил да го репатрират в Германия на неутрален шведски кораб. Щабът на Бейвън се подsigурил генералът да не напусне Англия с празни ръце. Пътешествието на Фон Крамер към кораба преминало през най-концентрираните с войски райони в Южна Англия и приключило там, където щабът на Патън бил готов да отплава и където бил за последна нощувка. Фон Крамер нямал представа къде е бил, но накрая бил поканен на официална вечеря (от военно благоприличие, като болен) от самия Патън. Освен това Фон Крамер се срещнал с няколко от „дивизионните командири“ на Патън, които се отнесли коректно към вражеския генерал, независимо че бил болен, като не пропускали да си прошепват от време на време тихи реплики, които включвали израза „Кале“.

Уловката проработила. До 24 май, 13 дни преди военния десант в Нормандия, Фон Крамер се завърнал в Берлин, докладвайки на място подробно на генерал Зейцлер, началник-щаб на Вермахта, всичко, което видял в Англия. Не било изненадващо, че неговата информация съвпаднала с всичко, събрано от немците до момента, и допринесла за допълнителното паралелно съпоставяне на данните и фактите от разузнавателния екип на Фон Рьон. Така през последните дни преди военния десант планът за заблуда, изготвен от Лондонската контролираща секция, бил в основата на преценките на немските разузнавателни служби. Дори Хитлер, въпреки почти женската си интуиция, накланяща везните в полза на Нормандия, в последния момент преместил разположението на своите войски. От 300 армейски дивизии само 60 били разположени на Западния фронт, което било по-малко от 20 процента. От тези 60 дивизии едва 8 могли да се противопоставят на вражеските войски, които щели да акостират на

брега. Останалите били разпръснати между Балканския полуостров, Италия, Русия, Южна Франция, Дания, Холандия, Норвегия и най-вече в Па дьо Кале. От това, което разчели в немските информационни емисии на 1 и 2 юни, хората от щаба на Бейвън установили, че барон Ошима, японският пълномощник в Берлин, докладвал в Токио, че дори Адолф Хитлер преценявал, че основната атака щяла да бъде при Па дьо Кале, като на други места щели да бъдат проведени военни маневри само за заблуда на противника.

Лъжливите планове на Съюзниците за деня „Д“

За Бейвън и Лондонската контролираща секция това бил разузнавателен триумф. Един малък и талантлив екип успешно

дирижирал най-сложния план за заблуда срещу проникателен и компетентен противник. Един пропуск или грешка в сценария, един откъс от неправдоподобна история и можело да бъде разплетена измамната мрежа, която съдържали плана „Поддръжник“, операцията „Твърдостта на Севера“ и техните сглобени пластове, номера и измислици. Разгадавайки немските професионални разузнавателни методи и подпомогнато от факта че можело да чете съобщенията по апаратите „Енигма“, Лондонската контролираща секция успешно измамила в преценките им немските разузнавателни щабове за военния десант в Нормандия и принудила Фон Рьон и немската разузнавателна машина да направи това, което искали Съюзниците. Последните немски разузнавателни обобщения към края на май 1944 г. изглеждали като каталог на грешките, т.е., немците били убедени, че Съюзниците щели да атакуват само ако климатичните условия позволявали това, по тъмно и близо до голямо пристанище при прилив. Освен това немците били сигурни, че щяло да има няколко заблуждаващи врага маневрени десанта, които трябвало да въвлекат в битка немските резерви, като ги откъснат от зоната на същинската атака, т.е., Па дьо Кале.

За голяма изненада операциите за заблуда на врага, протичали успешно дори след като съюзническите войски акостирали на брега на 6 юни 1944 г. На 9 и 10 юни свежа вълна от съпротивителни атаки, тежки въздушни рейдове и подготовки около брега били нанесени срещу областта на Па дьо Кале. Двойните агенти на Мастерман изпращали обяснителни сведения, че военният десант в Нормандия бил отклоняване вниманието на врага от местоположението на същинската атака, т.е., акостирането на 1-ва американска армейска група на Патън, която щяла да излезе на брега в Па дьо Кале.

Фон Рьон, повярвал, че раздутите му цифрови данни в разузнавателните доклади били истински, започнал да ги разпраща като разузнавателни обобщения към щабове на целия западен фронт на Вермахта и към военните формирования в региона. Съобщението гласяло: „По всяка вероятност се очаква голям вражески десант на белгийската брегова ивица на 10 юни.“ За да допълни погрешните си тълкувания на ситуацията и консултирайки се с маршал Кайтел и Йодъл, член на щаба на Фюрера, Фон Рьон допълнил фаталната операционна преценка така: „Изтеглянето на немските армейски сили от Па дьо Кале щеше да бъде неблагоприятен избор.“ Разузнавателните

служби нямали право да включват в докладите си преценки за военните операции.

За да допълни и затвърди каталога от грешки, Рьон се свързал с разузнавателния офицер за свръзка на Хитлер, полковник Крумахер, и му предоставил обосновани разузнавателни доклади, чрез които настоявал, че всяко изтегляне на немските сили от Па дьо Кале щяло да бъде голяма грешка, освен това Фон Рьон притежавал разузнавателни сведения, че новото нападение щяло да бъде срещу 15-ти армейски сектор, предшествано от вълна съпротивителни атаки през нощта на 9 срещу 10 юни. Снабден с тези специални молби и искания от висш щабен офицер от разузнаването, Крумахер се съгласил да представи тази разузнавателна гледна точка на обедното съвещание, което Хитлер планирал да свика.

На това съвещание маршал Йодъл докладвал за разузнавателните оценки на Хитлер и за последното радиосъобщение на генерал Кулентал, получено от неговия агент Гарбо, в което се съобщавало за неизбежната военна атака срещу Па дьо Кале, която щяла да бъде проведена от несъществуващата 1-ва американска армейска група, разположена в Кент. Кулентал бил старши контролиращ агент в Португалия и Испания. Хитлер захапал стръвта. На среднощното съвещание, на 9 срещу 10 юни, висшият командир на немските армейски части наредил преустановяването на всякакво движение на войски от Па дьо Кале към Нормандия. Освен това фюрерът наредил допълнителни дивизии да се придвижат към 15-ти армейски сектор, вместо към напрегнатия боен фронт в Нормандия.

Хитлер нямало да бъде доволен от решенията си и от разузнавателните доклади на Кулентал, ако бил осъзнал, че радиосъобщенията на агент Гарбо се бавели поне два часа, преди да достигнат до Вермахта. Основният въпрос защо ефективната британска служба за сигурност не успяла да засече точно двучасовата трансмисия на съобщения и да улови незаконния изпращач в ефира, изглежда никога нямало да хрумне на наивните и лековерни Кулентал и Фон Рьон. Офицерите-разузнавачи винаги се нуждаели от развит критичен нюх, но никога не зачитали същността на нещата, когато на преден план се появявали поощрителните предубеждения, които спазвали надлежно.

В Лондон Бейвън и неговата Лондонска контролираща секция наблюдавали по картите си как придвижването на немските войски към

Нормандия спряло, за да започне придвижването им към Па дьо Кале. Операцията „Твърдостта на Севера“ и планът „Поддръжник“ проработили. Дори тогава голямата разузнавателна заблуда не приключила, а продължила и през юли. В допълнение към измамното нападение в Кале на 10 юни, в края на юни се появили измамни сведения за въздушни и морски нападения и операции на Съюзниците в Болоня и Диеп. Тези маневри за заблуда на противника били успешни и накарали Хитлер да издаде заповед военните дивизии на територията на Па дьо Кале да бъдат в бойна готовност за контраатака срещу нападенията. За Бейвън и Лондонската контролираща секция това било триумф на разузнавателната операция за заблуда на противника, а за разузнавателния щаб на Фон Рьон и немското висше командване — катастрофа.

Дали наистина Фон Рьон е бил некомпетентен разузнавач? Далеч не било така. Досието му до 1944 г. било забележително. Грешката му била, че е позволил на вярата му в собствената система да преодолее съмненията му и да не направи критични анализи. Старата разузнавателна преценка върху материала от източниците трябвало да отговаря на въпросите: Истина ли е? Достоверна ли е? Потвърдена ли е от други източници? Тогава, изглежда, тези правила били или провалени, или съсредоточени и пригодени към вражеския план за заблуда, понеже врагът, чрез апарата „Енигма“, знаел как работи немската разузнавателна система и как да я заблуди. Изправен пред важните въпроси „Ще нападне ли врагът? И ако да — къде, кога и с каква сила?“, немският разузнавателен щаб дал погрешни отговори. Това било грешка, причинила разрушаването на Берлин и предизвикала пълното поражение на Третия райх. Рядко можело да се случи в резултат на сгрешена разузнавателна преценка да има такива катастрофални последствия.

Историята за разузнавателната заблуда относно военния десант в Нормандия на 6 юни 1944 г. има постскрипtum, който елегантно обобщава хитростта на Бейвън. В три сутринта на 6 юни 1944 г., двойният агент на Мастерман, Гарбо, френетично изпращал съобщения на немските си контролиращи агенти, като информирал, че съюзническите войски напуснали лагера със специални торби, в случай че им прилошеело при пътуването по море. Едва призори съобщението пристигнало в Берлин, когато Съюзниците започнали да акостират, като

така рекламирали открито правдоподобността на съобщенията на Гарбо, без да провалят съюзническите операции. Горчиво порицавал Гарбо своите контролиращи агенти: „Изпращам ви тези безценни сведения и сериозно се питам относно вашия професионализъм и отговорности.“ След два месеца Гарбо получил съобщение, че го награждават с Железен кръст от щаба на Хитлер.

Фон Рьон нямал този късмет. Той бил арестуван след бомбения заговор срещу Хитлер на 20 юли 1944 г. После към него се присъединил и бившият му началник адмирал Канарис, който е бил част от операцията за заблуда на противника и със сигурност е бил в постоянна връзка с британците. За нацистите относно двуличието на разузнаването, Абвера, последната капка преляла, когато Канарис предприел мистериозно пътуване до Франция през юни 1944 г. Неговият заместник Шеленберг имал информация, че Канарис разговарял с няколко генерали, замесени в заговора срещу Хитлер. След три дни той бил арестуван от Шеленберг и хората му. „Здравей — казал малкият адмирал на арестуващия го служител. — Очаквах те.“

На 11 октомври 1944 г. полковник барон Алексис фон Рьон, по-късно началник на западните армии от немския генерален щаб, бил екзекутиран от немските власти за държавна измяна при кървавата разправа с всички, заподозрени в заговора за бомбен атентат срещу Хитлер. Рядко офицер-разузнавач заплащал такава висока цена за това, че преценил фактите абсолютно погрешно. Канарис скоро щял да го последва. Нацистките партийни лидери и хората им, които проверявали старите офицери на Абвера, проучвайки записките, докладите и дневниците им, открили достатъчно сведения, уличаващи адмирала и хората му, че знаели много неща, за които трябвало да докладват, но не го направили. Последният началник на Абвера бил накрая заклемен, че бил в тесни контакти с врага. Напразно Канарис протестирал, че контактите с врага били работа на секретните разузнавателни служби и че той бил лоялен към немците и не изменил на Третия райх. Той бил хвърлен в затвора. И когато Райхът се срутил покрай умопобъркания диктатор, Хитлер наредил да го убият.

Краят на Канарис не бил лесен. След като бил пребит от главорезите на нацистките партийни лидери, той бил бавно удушен, повесен на кука за месо на 9 април 1945 г. във Флосенбург. Канарис бил самотна жертва на нацисткото отмъщение. По свой начин и двамата

немски офицери-разузнавачи, Фон Рьон и Канарис, били сред последните жертви на успешния план за заблуда на врага, проведен и дирижиран от Съюзниците за военния десант в Нормандия на 6 юни 1944 г.

[\[1\]](#) Валтер Фридрих **Шеленберг** от нем. Walter Friedrich Schellenberg (1910–1952), началник на шесто управление на РСХА. Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave [↑](#)

ГЛАВА 3

„ДРУГАРЯТ СТАЛИН ЗНАЕ НАЙ-ДОБРЕ“^[1]

БАРБАРОСА, 1941 Г.

22 юни 1941 г. 01.45 ч. сутринта. Съветски влак с 1500 тона зърно се приближи към граничния пост Брест-Литовск на руско-германската граница. Влаковата композиция беше част от 200 000 тона зърно и 100 000 тона петролни продукти, доставяни всеки месец от Сталин в помощ на немската военна промишленост като част от договора с Адолф Хитлер по силата на споразумението за ненападение между нацистка Германия и Съветския съюз. Обстановката на границата беше спокойна. Съюзът на съветските социалистически републики и Нацисткият велик немски райх бяха съюзници по силата на официално споразумение.

След час и половина могъщият Вермахт премина на изток през същия този мост, започвайки поредната си светкавична война, с която сложи началото на нападението над комунистическа Русия. „Ще трябва само да ритнем вратата — хвалеше се Фюрерът пред приближените си — и изгнилата постройка на болшевишкия режим ще рухне.“ Нацистите вярваха, че всичко ще приключи до есента, най-късно до Коледа.

През 1941 г. Съветският съюз притежаваше най-голямата и осведомена разузнавателна служба в света. Под ръководството на революционния основател на съветските тайни служби Феликс Дзержински, през двайсетте години руското разузнаване се беше разраснало по големина и обхват, докато не достигна размерите, с които държеше под око целия руския живот, както и задграничните комунистически партии и чуждестранните дипломатически представителства. Малко неща убягваха на комунистите в Москва, благодарение на широката мрежа от агенти и симпатизанти. Другарят Сталин, Генерален секретар на Комунистическата партия на Съветския съюз, беше твърдо убеден, че последователите на Маркс и Ленин няма

да са губещата страна в историческата битка на капиталистическата и комунистическата идеологии.

И все пак, prizори на 22 юни 1941 г. повече от три милиона човека и 3350 танка от армиите на Райха навлязоха в Съветския съюз и завариха западните му граници неподготвени. Защо беше допуснат такъв провал в разузнаването, който доведе до най-разрушителната война в човешката история?

Отговорът е прост. Съветският диктатор не повярва на истината, представяна му нееднократно: нацистка Германия ще нападне Съюза на съветските социалистически републики. Сталин е основната причина за катастрофата в разузнаването, сполетяла Съветска Русия през 1941 г. Манията му да избегне войната с Третия райх, заедно с нежеланието да повярва на достоверна информация, че немците ще нападнат, доведоха до катастрофалния разгром на руснаците, при който операция „Барбароса“ ги изтика до самите порти на Москва.

Трудно е да се разберат мотивите на Сталин, но е ясно желанието му да спечели време. Той знаеше по-добре от всекиго, че Червената армия не е готова за война, и беше готов да пренебрегне и докладите за приближаващия проблем в напразните опити да убеди сам себе си, че това не може да се случи. Сталин очакваше война и наистина, финалният сблъсък между марксизма-ленинизма и капитализма беше исторически неизбежен. Проблемът на Сталин беше, че той още не беше готов за този етап, защото само преди три години той съзнателно беше разрушил армията си.

През пролетта на 1937 г. Сталин беше решил да изчисти Червената армия от „вътрешни врагове“. Този процес стана известен като „Големият терор“. За три години той ексекутира повечето от висшия команден състав чрез скалъпени обвинения. Това беше ужасно клане: 75 от 80 членове на Военния съвет бяха убити; всички командири на военни окръзи; две трети от командващите дивизии, половината бригадни командири и над 400 от 456 полковници бяха ексекутирани. Главата на Червената армия беше отсечена от самия Сталин.

Затова не беше учудващо, че нападението срещу съседна Финландия през 1939 г. завърши с провал. 200-хилядната финландска защита разсече милионната съветска армия на парчета, причинявайки четвърт милион човешки жертви за руснаците. Давид не само смаза

Голиат, но и го представи като некомпетентен хлапак. Факт, който беше известен само на Сталин.

Изненадващото нападение, известно като „Барбароса“, до голяма степен се дължи на вътрешната кухня в потайната и коварна психика на Сталин. Той е притежавал абсолютната власт в СССР, но в сърцето си той е изпадал в ужас от мисълта да я загуби. И докато можеше да диктува събитията в Съветския съюз, убивайки истинските и измислените си врагове, един човек извън обсега му представляваше смъртна заплаха за комунистическия режим.

Погледнати в тази светлина, много от действията на Сталин придобиват разбираем и рационален смисъл. Според странните стандарти на параноични диктатори поведението на Сталин придобива куриозен смисъл. Според него, той трябваше да предотврати една евентуална война, докато не е готов за историческия двубой на идеологиите. Ако разберем този мироглед на Сталин, тогава опитите му да игнорира недвусмислените доклади на разузнаването стават логични. Това е ярък пример за кошмара на един разузнавач: командир, който потъпква актуална информация заради собствените си възгледи. Сталин не беше нито първият, нито последният главнокомандващ, който произнесе безсмъртната фраза: „Аз сам съм си разузнавач!“ Както показаха събитията, обаче, той не беше от най-добрите.

Фактите говорят за себе си: над 90 предупреждения за атака срещу Съветския съюз бяха сведени до знанието на Сталин между юли, 1940 и 22 юни 1941 г. Всички те бяха професионално подредени, преценени и интерпретирани, за да му бъдат представени като на върховен главнокомандващ. Нито едно от тези предупреждения не беше одобрено. Последствията от това бездействие бяха загуба на 4 милиона войници, 2 милиона от които военнопленници, 14 000 самолета, 20 000 оръдия и 17 000 танка в боевете между юни и декември 1941 г., позволили на немската армия да стигне до предградията на Москва.

За да разберем случилото се, трябва да се върнем три години назад в Мюнхен. Мюнхенското споразумение от 1938 г. се превърна в голям удар за Съветския съюз. За убедения в марксистката догма за непредотвратимата Франко-Германска капиталистическа война, Съветският съюз, който още вярваше, че „колективната сигурност“ ще удържи надигащата се Германия на Хитлер, Мюнхен очерта нова и опасна Европа. Майски, съветският посланик в Лондон, предупреди

Москва, че международните отношения вече навлязоха в ерата на грубата сила, варварството и политиката на железния юмрук. По нататък положението на СССР в следмюнхенския свят беше предопределено от бруталната политика на Великобритания и Франция: „Целите на британското Министерство на външните работи са две: мир на всяка цена, тайно споразумение с агресорите в ущърб на трети страни.“

Такова споразумение с Хитлер беше разглеждано от Сталин и неговите съветници като антикомунистическо, насочено срещу Русия, и затова представляващо заплаха за СССР. В Съветския съюз все повече вярваха, че Англия и Франция биха се радвали на един евентуален конфликт между СССР и Германия, защото той ще отвлече вниманието на Хитлер от тях самите.

Изказването на Алан Кларк за съветниците на Хитлер — „суета и самозаблуда“ са измежду по-малките грехове на деспотичните дворове, еднакво важи и за следреволюционното обкръжение на Сталин и неговите приятели болшевики, при които властваха параноята и конспирацията. Всички обективни анализи бяха изопачавани от комунистически предубеждения и догми, а добавяйки към тях и страха от капиталистически заговори, водеха до безмилостното издирване на предатели и контрареволуционери.

Сталин задълбочи объркването в Москва с решението си да убие аналитиците в неговото разузнаване. Както Червената армия по-рано, така и НРО (Външното разузнаване) и НКВД/НКГБ (Националния комитет за държавна сигурност) претърпяха безмилостна чистка между 1937 и 1939 г. Създателят на провалилата се колективна безопасност на външната политика беше премахнат след мюнхенските събития през 1939 г. и на негово място застана воденият от Сталин комитет. Изненадващо Литвинов остана жив. Подчинените му обаче, не. Много от дипломатите и други служители на външното министерство, обявени за „контрареволуционни елементи“, изчезнаха за една нощ, ликвидирани в чистката, засегнала съветския живот в годините преди Втората световна война.

Имайки предвид тези събития, не трябва да се изненадваме, че на Сталин му липсваше точна информация в годините след Мюнхен. Повечето от тези, които можеха да разберат на какво са способни Англия и Франция, бяха или мъртви, или изпратени на „честна

пролетарска работа“ в лагерите на Гулаг. Тези, които оживяха, не се обаждат, за да оцелеят. Само много смел човек би оспорил разбиранията на другаря Сталин за събитията през 1939–1940 г.

Иронията беше, че периодът след Мюнхен маркира края на отстъплението на англичаните и французите. Циничното нападение на Хитлер над опустошената Чехословакия през 1939 г. само затвърди намеренията на Съюзниците и убедиха политиците, че англо-френският сблъсък с Германия е неизбежен. Руснаците го разбраха по друг начин. Според Сталин по западната граница на СССР сега се разхождаше див и гладен фашистки вълк, насърчаван от предателските капиталистически демокрации. Трябваше да се търси споразумение с Германия: Сталин вярваше, че трябва да откупи Хитлер на всяка цена. Ако мюнхенските събития съюзиха западните демокрации за борба с Нацистка Германия, колкото и да е парадоксално, същите събития подтикнаха Сталин да подпише договора Рибентроп-Молотов през август 1939 г.

Със съветската политика за избягване на войната с Германия Британия и Франция заиграха второстепенна роля. Сега съветското ръководство се виждаше изолирано в един опасен свят. В отчаянието си Сталин заповяда на Молотов да търси съюзничество, което би принудило Германия да подпише пакт за ненападение. Разтрогването на мюнхенския мир от Хитлер през 1939 г. само ускори този процес. Преди да се обърне към Германия, Сталин опита още веднъж да преговаря със Западните съюзници, макар да знаеше, че нито Британия, нито Франция могат да опазят новите си източни клиенти Полша и Румъния. През април 1939 г., Сталин предложи нов тристранен договор, за да създаде колективен алианс за защита на Източна Европа и съответно на СССР от Хитлер, в който да участват Британия, Франция и СССР.

Дали тази стъпка целеше да упражни натиск върху Хитлер, да спечели време или да запази вратичките на Сталин отворени, не се знае. Френският и британският отговори също бяха двусмислени. Те излязоха с предложение за военен съюз, според който Русия да им помогне, ако Полша бъде нападната, защото Европа беше наясно, че Полша е следващата държава за нападение в списъка на Хитлер. Сталин изтълкува предложението като циничен опит СССР да бъде въвлечен във войната с Полша. Независимо от това, за да постигне някакво

споразумение, той изпрати емисари от изчистеното Министерство на външните работи да ухажват поляците и новите им съюзници. Когато и да започнеше войната, Сталин нямаше намерение да се сражава с немците сам.

Преговорите за тристранното съюзничество се проточиха през цялото лято на 1939 г. Франция и Англия видяха в тях опит за сплашване на Хитлер и упражняване на политически натиск върху Берлин. Англичаните се опитваха да спечелят време. Французите се страхуваха, че ако преговорите пропаднат, Сталин трябва да сключи сделка с Хитлер. Сталин имаше съвсем различни наблюдения върху преговорите. Делегации от ниско равнище, без право да подписват договори, само затвърдиха мнението на руския диктатор за капиталистическото двуличие. На него му трябваше резултат. И колкото по-бързо, толкова по-добре.

Изнервен от липсата на прогрес в тристранните преговори и под натиска на контраатаките на Германия, целящи да развържат ръцете на Хитлер за нападение над Полша, през 1939 г. Сталин реши да подпише договор с кръвния си враг. Изненадващо, той разреши на Молотов да започне преговори с Рибентроп. Само че този път преговорите се дирижираха от НКВД (службата, ръководена от Берия, началник на сигурността на Сталин), а не от предпазливите и наплашени дипломати. На 23 август Рибентроп пристигна в Москва. Нацистко-съветският договор беше подписан на следващия ден, 24 август, осем дни преди нападението на Хитлер над Полша. Според един журналист този договор между тирани „вцепени света“. Хитлер получи свободата за нападение, а Сталин — лелеяната гаранция за мир. След заминаването на немската делегация Сталин съобщи с облекчение: „Съветското правителство приема този нов договор много сериозно... Съветският съюз никога няма да предаде партньорите си.“ Той говореше сериозно. Доказателството за това е, че в следващите осемнадесет седмици той упорито отхвърляше всички доказателства, че партньорът му се готви да го нападне. Дали това бяха изчисления, наивност или страх, никога няма да узнаем. Семената на катастрофата, наречена в историята „Барбароса“ бяха посети.

Вече подписал споразумението, Сталин беше твърдо решен да устои на думата си. Най-шокираща част от отстъплението пред Германия бяха серията от политически и икономически жестове за умилюствяването на Хитлер. Някои бяха същински театър, като случката на Московската жп гара, когато Сталин прегърна германския посланик и му се закле във вечна дружба. Историята премълчава за отговора на изтънчения Фон Шуленбург на този публичен израз на грузинската емоционалност.

Фалшът беше навсякъде. На 8 май 1941 г. ТАСС съобщи, че няма струпване на германски части по руската граница. Съществуваха маса доказателства за обратното и Сталин знаеше за тях. Немските разузнавателни полети също оставаха незабелязани, дори след като един от тях се разби в Ровно на 15 април 1941 г. с изобличаваща

разузнавателна апаратура и снимки на борда. Съветската противовъздушна отбрана имаше забрана да открива огън по немските самолети, дори когато навлязат в съветското въздушно пространство. Между есента на 1939 г. и пролетта на 1941 г. Сталин беше готов на всякакви унижения, за да предотврати войната.

Не е трудно да разберем замисъла на Сталин. По-късно самият той е споменал: „Мислех, че ще успея да спечеля още шест месеца.“ Целта на Сталин е била да отложи започването на войната, докато Съветският съюз не бъде готов за нея, някъде към 1942 г. За съжаление той е мислил, че това зависи само от него. Всеки съветник, донесъл новина, противоречаща на възгледите на вожда беше считан за противник на „мира“. Служител в разузнаването на Сталин през пролетта на 1941 г. беше станала нежелана и опасна длъжност. Последното, което искаше Сталин, беше обективна информация, която би го принудила да предприеме някакви действия.

Тази изопачена логика е главната причина Сталин да не обърне внимание на предупрежденията за германското нападение. А те не липсваха. В края на юни 1940 г. в Москва пристигат първите предупреждения за намеренията на Хитлер. Произходът им остана неизвестен, но те бяха потвърдени неведнъж в последвалите над деветдесет доклада между юли 1940 г. и 22 юни 1941 г. Всички бяха точни, правдоподобни и потвърдени от други източници. Сталин не обръща внимание на тези доклади. На 25 декември 1940 г., съветското аташе в Берлин предава в резюме 21-ва Директива на Фюрера от 18 декември 1940 г., която съдържа оперативни данни за „Барбароса“, а на 1 март 1941 г., Съмнър Уелс, американският заместник-министър на външните работи, привиква и излага пред съветския посланик детайлите за приближаващото немско нападение. Неговият източник е американският младши икономически съветник в Берлин Сам И. Уудс, който пък получава информацията от недоволен, антинацистки настроен чиновник в берлинското Министерство на търговията, притежаващ планове за нападение през пролетта на 1941 г.

Съветският посланик е изненадан още повече, когато разбира, че американският съветник е получил тази информация през август 1940 г. Притеснени за достоверността ѝ, американските власти я предават за потвърждение на ФБР през януари 1941 г., преди да я представят на посланика. След продължителна проверка достоверността на

информацията се потвърждава. При срещата Уелс казва на посланика, че „доказателствата са така неоспорими, че трябва незабавно да се предадат на министъра на външните работи Молотов“. Според самия Уелс посланик Урмански пребледнял след тези думи. Сталин обаче реагира по различен начин. Той прибира доклада в сейфа и го оставя да отлежава.

Обяснението за тази реакция е просто: както повечето диктатори, Сталин се беше обградил с разузнаване, което да отразява собствените му възгледи. Ако служителите му искаха да оцелеят, трябваше да представят само „правилната“ информация на вожд. Генерал Голиков, началник на разузнаването на Сталин, известен не толкова с аналитичните си умения, колкото с предаността си към партията и режима, имаше за задача да отсява информацията, разделяйки я на „достоверна“ и „непотвърдена“. Под „достоверна“ информация през 1941 г. се разбираше всичко, съвпадащо с възгледите на другаря Сталин. Склонността на Сталин към самозаблуда беше подсилвана от всички страни.

Повишението на Голиков като началник на ГРУ (Съветското военно разузнаване) през 1940 г., беше придружено от тъжно напиване с колегите му, отколкото с обичайното празнуване в офиса. Седемте му предшественици бяха разстреляни по заповед на Сталин.

Но Голиков оцеля, независимо че тези, които го наследиха на този пост, също бяха разстреляни. Как успя да го направи, си остава загадка. След германското нападение Голиков беше изпратен в Англия да ръководи мрежата от агенти на ГРУ — факт, от който англичаните не бяха във възторг. Според дешифрираната информация на Генералния щаб в Англия имаше поне тридесет и трима предатели, работещи за Москва, сред които и влиятелни личности, в допълнение към „известната петорка“, обичайните заподозрени — Филби, Бърджис, Маклийн, Блънт и Кеърнкрос. Съветското правителство трябва да е било сигурно в английската си разузнавателна мрежа, за да позволи на началника на ГРУ да я ръководи от Англия.

Голиков се ползваше с доверието на Сталин. През 1940 г. по негова заповед той се среща с двадесет и петимата най-старши офицери на ГРУ, казвайки им, че „нацистко-съветското споразумение, което е плод на политическия гений на другаря Сталин, не е нищо повече от моментна хитрина, и че Хитлер никога не би посмял да нападне Русия,

защото не е ненормален, и че за един реалист такова нападение би означавало самоубийство“. В най-добрия случай, това беше едно самозалъгване, а в най-лошия, пълна самозаблуда на Голиков. За да оцелее като началник на разузнавателните служби, той трябваше да спазва угодническите норми и да следва заръките на Партията и Великия вожд.

Голиков почина в съня си през 1980 г. Чак тогава цялата истина излезе наяве. Обикновеното момче от селски произход, както беше написал в автобиографията си, беше излъгало за произхода си, както и много други, за да оцелее през Революцията. Преди Великата война през 1911 г. Голиков е кадет в Царската кавалеристка академия (което би било трудно за момче, представящо се за 11-годишно), а след 1918 г. печели доверието на партията с репутацията си на безмилостен убиец в репресиите срещу селяните и кулаците. През 1940 г. Сталин го избира за началник на ГРУ защото вярва в славянската му преданост към партията и към нейния лидер. Той беше сигурен, че Голиков ще изпълнява заповедите му, без да задава излишни въпроси.

Заедно с военнокомандващите Тимошенко и Жуков, Голиков и Сталин стават съучастници в заговор, за да осигурят пълното бездействие на съветското разузнаване до нападението на Германия на 22 юни 1941 г. На 20 април 1941 г., размахвайки последното предупреждение на разузнаването за предстоящо нападение, Голиков повтаря думите, които Сталин му е изкрещял в лицето минути преди това: „Това не е истина. Това е английска провокация! Разследвайте!“

Голиков не беше единственият. Колегите му, Меркулов — грузинският глава на НКГБ и Фитин — началник на Международния отдел, бяха предприели същата животоспасяваща стратегия. И двамата бяха решили да не влизат в пререкания относно трупата се информация за „Барбароса“. Дори когато Фитин предлага да изпратят предупреждение към Сталин, подписано и от двамата, изплашеният Меркулов отказва с думите: „Не, там горе (другарят Сталин) разбира повече от разузнаване, отколкото ние двамата. Другарят Сталин знае най-добре.“ За началник на националната разузнавателна служба това е забележително изказване.

Имайки такива съветници, Сталин можеше спокойно да се залъгва за намеренията на Германия. Когато през април 1941 г. Чърчил изпраща на Сталин лично съобщение чрез „доверен агент“, за да го

предупреди, че елитните нацистки дивизии са разположени в Краков, а не на Балканите, Сталин изписва отстрани — „Поредната английска провокация!“ и прибира съобщението, без да предприеме нищо. Своевременното съобщение на Чърчил не беше единственото. Можем да проследим историческата последователност на информационния поток преди „Барбароса“ и отказа на Сталин да го признае. Фактите са изненадващи.

На 22 юли 1940 г. началникът „Кадри“ в германската армия, генерал Франц Халдер, отбелязва, че Хитлер иска да планира нападение над Русия. Седмица по-късно е документирано изказването на Йодъл и Хитлер, че Русия трябва да бъде смазана. На 9 август 1940 г. Върховното немско командване издава директива „Ото“, предварителния план за нападение по източния фронт през пролетта на 1941 г., а на 8 септември 1940 г. новият генерал на интендантството на Вермахта, Зосен, слага плана — заповед за нападение на Русия в сейфа си. Има достатъчно доказателства, че Сталин е бил уведомен за тези намерения на Германия.

На 1 юли 1940 г. Чърчил пише писмо до Сталин, в което го уведомява за планове на Хитлер. Писмото на английския министър-председател се оказва написано от неподходящ човек в неподходящо време. Сталин го тълкува като опит СССР да бъде въввлечен в изгубената война на Англия, а имайки предвид че е написано от антиболшевика Чърчил, Сталин смята, че е поредният опит за провокация. Той предава това писмо на немския посланик Фон Шуленбург като поредно доказателство за коварството на Албион. Никой нямаше да обвини другаря Сталин в загуба на вяра в нацистко-съветския пакт с неговия съюзник хер Хитлер.

За да попълним каталога с отхвърлените предупреждения, трябва да споменем данните, доставяни на Сталин от първокласни разузнавачи в тила на воюващите страни. Например Джон Кеърнкрос (по-късно изобличен като „петия човек на КГБ в Англия“) беше личен секретар на лорд Хенки, министър в правителството на Чърчил, отговарящ за британските разузнавателни служби. Не ни е известно какво е изпращал той в Москва, но Олег Гордиевски твърди, че в архивите на КГБ се намират тонове документи, получени от Кеърнкрос след вербуването му през септември 1941 г.

Информацията от Англия беше потвърдена и от други източници. Шпионската мрежа „Шулц-Бойзен“ в немското въздушно министерство, „Червеният оркестър“ в Трепер и предателят Фон Шелиха в посолството на Германия във Варшава допринесоха със своите предупредителни доклади, получени от Голиков в Москва. Всички те потвърдиха, че Хитлер се готви да нападне СССР през пролетта на 1941 г.

Както всяка военна операция, подготвяна от немското командване, „Барбароса“ беше придружена от план за заблуда на противниците. Мерките за заблуда бяха най-мощните от всички, използвани досега от Вермахта. Хитлер искаше да заблуди противника си, че навлиза в Балканите, а освен това прехвърлянето на войски на Изток през зимата на 1940–1941 г. целяло да заблуди англичаните, че операцията за нападение на Англия „Морски лъв“ се отменя. Мощното разгръщане на войските при „Барбароса“ беше измамно представено като подготовка за нападение на Англия.

Независимо че заповедта на германското командване завърши с думите: „Колкото е по-голяма концентрацията на пашите войски на Изток, толкова по-трудно ще разберат истинските ни намерения...“ Желателни са предложения от подчинените единици, заблудата имаше успех, ако не се обръща внимание на придружаващите я многочислени предупреждения. Ушите на Сталин обаче бяха глухи, а очите заслепени. Той не обръщаше внимание на доказателствата, ако не съвпадаха със собствените му схващания за разузнаване. Всичко друго беше окачествявано като провокация и дезинформация. Накрая Сталин вярваше само на това, на което искаше да вярва. През юни 1941 г., посланикът на Германия Фон Шуленбург съобщи на новия началник на съветския отдел за международни отношения: „Ще направя нещо, което никога не е правено в историята на дипломатията... тайна номер едно на Германия е, че Хитлер е решил да започне война срещу вас на 22 юни.“ Репликата на Сталин пред Политбюро гласеше: „Дезинформацията е стигнала дипломатическо ниво.“

Трудно е да си представим, че разполагайки с толкова информация, руснаците ще бъдат изненадани от операция „Барбароса“. Но те бяха. Сталин дори не обърна внимание на подробен доклад за „Барбароса“ от най-титuluвания агент на НКГБ в Япония — Рихард Зорге. И го направи така, че остави най-доверения шпионин на

комунистите да проплаче в ръцете на любовницата си: „Москва не ми вярва. Сталин не вярва на информацията от Зорге, че девет немски армии, разделени на 150 дивизии, се групират за нападение срещу СССР. Сталин се отрече от Зорге, наричайки го «малко лайно, установило се добре в Япония».“

Той не обърна внимание и на такива подробности като разположението на дивизиите на Луфтвафе и танковите поделения в Полша, изказването на Хитлер пред съюзника му, югославския Принц Павел, че ще нападне СССР в средата на юни, копието от схематичното изложение на заповедта за „Барбароса“, усиления немски железопътен трафик към изток, запитванията от германското правителство за хиляди карти на Балтийските републики и западните части на СССР, подробните доклади за целите и заповедите, получени от предателите в редиците на Вермахта, и не на последно място на подробните инструкции, дадени на 9 юни 1941 г. на посланик Фон Шуленбург да „изгори всички документи и да бъде готов да напусне Москва“. Информацията на съветското разузнаване беше събрана и обработена от всевъзможни източници и агенции.

Някои от сигналите дойдоха по ексцентричен начин. Така стана в случката с пияния професор, приличаща повече на филмов сценарий, отколкото на реалност. На дипломатически прием на 15 май професор Карл Бьомер, завеждащ международната пресслужба на Гьобелс, заяви, размахвайки чаша пред смаяните журналисти и дипломати, че скоро ще освободи сегашния си пост, защото е бил повишен и ще стане комендант на Крим след превземането на Русия на 22 юни. Имайки предвид бохемския нрав на Бьомер и че никога не е крил нищо от журналистите, тази хвалба на пияния нацист трябвало да бъде приета по-сериозно, още повече, че след това Бьомер беше освободен от поста си и арестуван от Гестапо.

Още по-сериозно предупреждение дойде от майор на Луфтвафе на прощалното тържество на първия секретар на американското посолство в Берлин през април. След като беше представен от секретаря Патерсън на съветския си колега, майорът разкри, че неговият ескадрон току-що беше преместен от Северна Африка, където е бил под командването на Ромел, в Лодж, Полша. Накрая майорът добави: „Знам, че не трябва да ви казвам тези неща, но не искам да се случи нещо между нашите страни.“ Тази информация веднага беше

предадена в Москва, където я класифицираха като „поредната провокация“.

Сталин упорито отказваше да повярва на докладите. Последните дни преди войната немските дезертъори, които минаваха границата и носеха информация за разположението на дивизиите си, бяха обявявани за провокатори и разстрелвани по заповед на Сталин. Данните за немското нападение не стигаха нито до Тимошенко в Комисариата по отбраната, нито до Жуков в Главното командване. Цялата информация беше зорко пазена от Голиков с разрешение на Сталин. Стигна се дотам, че през 1941 г. генералите получаваха предупредителни сигнали от командирите на дивизиите по границата. Не можеше движението на немската пехота и авиация да остане незабелязано. Предложенията за прегрупирание на съветските войски на по-добри позиции за отбрана започнаха да пристигат в Москва в края на май и началото на юни 1941 г. Отчаяни, маршалите поискаха мнението на разузнаването на Върховното командване.

Това, че не го получиха, не се дължеше само на Сталин. Първо, немците провеждаха заблуждаващи операции, за да прикрият истинската причина за струпването на войските си на изток. Отделните доклади, които съветското командване на западната граница получаваше за движението на немските войски, не можеха да се изтълкуват еднозначно и категорично. Не е сигурно дали немците щяха да дегизират планове за „Барбароса“, ако не бяха подпомогнати от самозаблудите на Сталин. Докладите бяха много, а съветското разузнаване работеше добре, за да бъде заблудено. За съжаление Сталин обезсмисли труда на разузнавачите.

Втората причина за бездействието на Сталин е убеждението му, че не може да започне война без ултиматум. Тази гледна точка не е популярна днес, но тогава цялото дипломатическо общество поддържаше мнението на Сталин. Всички очакваха войната да започне след ултиматум на Германия. В периода преди Пърл Харбър, това виждане присъстваше в анализите на всички разузнавателните служби, не само на разузнаването в Кремъл. Ето защо усилията на Сталин бяха насочени към предотвратяването на ситуация, която би довела до ултиматум от Германия. Като приемем, че липсваше претекст за започването на война, тогава виждаме смисъл в действията на Сталин.

Колкото повече провокиращи данни се получаваха от разузнаването, толкова по-голяма опасност грозеше Съветския съюз.

Непосредствено преди „Барбароса“ се случи едно от най-странните събития, предшествващи Втората световна война, и което обърка руското разузнаване за неговата вяра в добрите намерения на Англия. На 10–11 май 1941 г., Рудолф Хес, заместникът на Хитлер, направи неочаквана визита в Шотландия на боен самолет за дълги разстояния Me-110. Целта на посещението му е неразкрита и до днес. Изглежда, Хес е действал по свое усмотрение и се е опитал да постигне мирно споразумение с Великобритания, за да предотврати кошмара на Германия да води война на два фронта.

Каквито и да са били мотивите на Хес, те предизвикаха пълна загуба на вяра у Съветския съюз в истинността на британските предупреждения за война, колкото и точни да бяха те. Най-големият страх на Сталин за мир между Великобритания и Германия, който би позволил на Хитлер да насочи всичките си войски на изток, изведнъж започна да изглежда все по-възможен. Следващият месец всяко действие на Великобритания беше преценявано в Кремъл като опит англичаните да предизвикат сблъсък между Съветския съюз и Германия. Дори персоналното предупреждение от Антъни Идън беше отхвърлено от съветския посланик в Лондон като „игра на нерви“ от страна на Хитлер, за да предизвика СССР да се предаде без бой. Всичко беше готово за „Барбароса“.

И така, през нощта на 21 срещу 22 юни 1941 г., влаковете пълни с жито и петрол, продължаваха да пътуват на запад. Композицията със зърно на моста над река Бук в Брест-Литовск, беше последната. Освободена от нацистките митничари, композицията премина границата и се присъедини към хилядите тонове петрол и храна, които Хитлер нагло щеше да използва като провизии при нападението си срещу СССР.

Навлизайки в полската територия, влакът премина покрай немските оръдия, скрити от тъмнината на нощта и подредени за нападение. След час и половина те щяха да влязат в действие по целия Източен фронт, от Балтийско до Черно море, давайки началото на Втората световна война. „Барбароса“ започна. Първата загуба на немците беше редник Алфред Лисков, комунист, дезертирал на 21 юни,

за да предупреди руснаците. Той беше разстрелян по заповед на Сталин.

Москва беше шокирана от нападението. В мемоарите си маршал Жуков пише, че в Кремъл другарят Сталин беше на ръба на нервна криза. Великият вожд се затвори на дачата си в Кунцево, оставяйки потресения Молотов да съобщи новината по радиото на съветския народ. Сталин беше изпаднал в паника и заповяда на семейството си да бяга към Урал.

Трябваше да минат няколко дена, преди да дойде на себе си. Той разбра, че е убивал, потискал и заблуждавал напразно. Може да се спори и за опасенията му за собствения пост, понеже с глупостта си беше застрашил страната. В крайна сметка той беше този, който заповядваше разстрелите в мазетата на „Лубянка“ за много по-дребни провинения. За негов късмет Кремъл имаше по-важна задача за решаване, отколкото да се занимава с ръководния орган на Политбюро.

През годините сме се питали как се стигна дотам, че такъв очевиден замисъл беше проспан? И как можаха опитни разузнавачи да допуснат такава грешка? За да сме точни, не всички сигнали бяха пренебрегнати. Много не бяха разбрани правилно. Те бяха тълкувани като политически натиск, дислокацията на бойните единици — като част от амбициите на Хитлер да завземе Балканите и т.н. И Сталин не беше единственият изтълкувал погрешно информацията. Дори Британското разузнаване беше противоречиво в изводите си до края на май 1941 г. и потвърди намеренията на Германия едва в началото на юни.

Несъмнено, неуспехът да се предвиди операция „Барбароса“ трябва да се разглежда като голям провал в разузнаването, където вината пада на плещите на Сталин. В книгата си „900 дни“, Харисън Солсбъри, който беше в Москва по време на събитията, обобщава грешката на Сталин:

„Нито количеството, нито качеството на информацията гарантира, че държавното ръководство ще реагира по адекватен начин. Тук нещата опират до умението на тези ръководители да разберат какво им се докладва, да асимилират откритията на шпионите и предупрежденията на дипломатите. Докато не съществува изградена йерархия

за докладване, докато ръководството не настоява да получава обективна информация и не е готово да действа адекватно на получените данни, без да се влияе от предразсъдъци, тогава и най-доброто разузнаване в света е безсилно. Точно такъв беше случаят на Сталин. Нищо в историята на болшеvizма не е показвало дефектите на съветския монопол на управление, колкото опитът на лидера на режима да бъде воден от собствените си предразсъдъци.“

Поведението на Сталин и отказът му да приеме фактите, които му бяха представени, струваха на Съветския съюз 6 милиона убити, 6 милиона разрушени къщи и 6 милиона разрушени болници, 70 000 града сринати до основи. Да не говорим, че картата на света беше завинаги променена.

Сталин се провали, имайки зад гърба си най-добрите разузнавателни служби в света. Независимо че успя да спечели време, той не успя да подготви Червената армия за нападението. Затова загубите, които тя понесе, бяха по-големи, отколкото можеха да бъдат. Само през 1941 г. Русия загуби 2 милиона души, много от които можеха да се спасят, ако не бяха изненадващо обкръжени и избити от нацистките танкови дивизии.

Сталин наистина беше разузнавач-единак, но за съжаление много лош. Дори сега, след края на Студената война, ние продължаваме да плащаме за грешките му.

---

[1] Дежурният отговор на всеки израз на загриженост за предстоящата немска атака на приближените на Сталин през 1941 г. ↑

ГЛАВА 4

„НАЙ-ДОБРОТО“ РАЗУЗНАВАНЕ В ИСТОРИЯТА ПЪРЛ ХАРБЪР

В случая с Пърл Харбър виждаме последствия от липса на разузнаване в една държава като цяло.

За разузнавателните аналитици Пърл Харбър представлява особен интерес, защото е типичен случай на неуспех на едно държавно ръководство да отреагира адекватно, имайки всички необходими индикации и предупреждения за предстоящо нападение. В резултат на това в света настъпиха необратими промени и новото надмощие на САЩ беше подкрепено след четири години с взривяването на първата в света атомна бомба. Гъбата над Хирошима и досега хвърля сянка върху международните отношения, но надали без Пърл Харбър САЩ щяха да влязат във война с Япония в Тихия океан.

Америка беше в шок, след като в ранната утрин на 7 декември 1941 г. с внезапен удар японската кралска флота потопи 18 бойни кораба, разруши 188 самолета и уби 2403 души. Всички американци от онова поколение си спомнят къде са били по онова време. Както се изрази президентът Рузвелт: „Ден, който ще се запомни с позор.“

Иронията е в това, че най-информираните политически коментатори очакваха война с Япония. Доказателствата, че тя е неизбежна, бяха предостатъчно дори за онова време. Как тогава САЩ пропуснаха да се подготвят за нещо, което беше признато като „ясна и настояща заплаха“? За да разберем как такава катастрофа сполетя една велика нация, трябва да се върнем към началото на Втората световна война.

През 1939 г. САЩ бяха световна сила от гледна точка на икономиката, политиката и по големина. Колкото и да е странно обаче, с изключение на флотата, Америка не притежаваше други украси на велика световна сила. Армията ѝ беше малка, не членуваше в Лигата на

нациите, а държавната и социалната политика бяха доста изолирани. Америка нямаше организирана разузнавателна служба и отказваше да създаде такава. Обградена от океани, тя искаше само мир и просперитет. През 1940 г. Вашингтон беше зает с президентските избори и вътрешната политика на страната.

Това поведение беше оправдано. В периода 1931–1938 г., Голямата депресия беше ударила САЩ по-силно от всяка демокрация. С милионите безработни, опашките за храна и колапса на неуправляемия капитализъм, американското общество беше по-близо до разпад, отколкото можем да си го представим. Само политическите и икономически мерки, взети от новия президент Рузвелт, позволиха на Съюза да просъществува. През 1938 г. Америка се намираше в окаяно икономическо и социално състояние.

Започването на поредната война в Европа беше благословия за Съединените щати. Страната можеше да си докара икономически дивиденди от несгодите на другите. Най-яркият пример за това е откриването на близо 750 хиляди работни места през 1939 г., след като акциите на компаниите на химическата, самолетостроителната, автомобилната и корабостроителната промишлености скочиха след нападението на Хитлер срещу Полша. Производството и икономиката бяха във възход.

При това положение правителството на САЩ нямаше основание да предприема стъпки, застрашаващи процеса на икономическо възстановяване. Докато някои врагове на Франк Делано Рузвелт твърдяха, че се опитвал да въвлече Съединените щати в една нежелана война, фактите сочеха, че той, без да е наясно със заплахите от фашизма и комунизма, искаше да запази процеса на възстановяване на икономиката на страната си.

Независимо от твърденията на привържениците на конспирацията, пътят към Пърл Харбър не беше осеян със заговори за въвличане на САЩ във войната. Нито пък беше част от схемата на Чърчил да примами САЩ, за да спаси Великобритания. Колкото по-подробно изучаваме събитията преди най-голямата катастрофа на американското разузнаване, толкова повече разбираме, че събитията бяха предшествани от редица грешки, които доведоха до фатални последици. Днес, с помощта на някои доказателства, можем да проследим подробно звената в тази верига, въвлекли Америка във

войната по този катастрофален начин. Няма съмнение обаче, че най-изявената и постоянна грешка беше на разузнаването.

За професионалистите от разузнаването факторите, довели до провала при Пърл Харбър, са ясни:

1. Липса на организирано национално разузнаване.
2. Пълно подценяване на Япония като потенциален враг.
3. Липса на анализ на наличните данни.
4. Липса на ресурси за разузнаване.
5. Неразбиране важността на предоставената информация.
6. Конкуренция между разузнавателните агенции.
7. Невежество на висшите офицери.
8. Липса на предупредителна система.
9. Вътрешна борба за военно и политическо надмощие.
10. Липса на обучени аналитици, способни да обработят информацията.
11. Никакъв усет за опасност.

Този списък може да бъде и по-дълъг. Но и така е достатъчно точен: през декември 1941 г. САЩ не са допускали възможността за война с Япония и нямаше никаква организация на разузнавателните служби да ги предупредят при опасност. Ретроспективно картината е ясна, но повечето катастрофи стават ясни, след като се случат.

В случая на Пърл Харбър има една подробност и тя е, че със сигурност можем да посочим причината, накарала японците да атакуват спящата флота на Съединените щати. И тя се крие в действията на Америка. Военно ориентираната политика на японския император през 1941 г. беше накарала разгневените Съюзнически сили да предприемат драстични мерки. Чашата преля след серия груби нападения срещу Китай и Манджурия; завладяването на Южен Индокитай през 1941 г. Както и Колониалното правителство на САЩ, последвано от Великобритания и Холандия, наложиха стратегическо ембарго върху износа на петролни продукти и стомана за Япония, като се опитаха да накарат японците да седнат на масата за преговори. Японската боееспособност до голяма степен зависеше от доставките на петрол и други стратегически суровини от холандска Източна Индия и британска Малая. Според политиците ембаргото със сигурност щеше да вразуми Япония. Но премиерът на Япония Тоджо мислеше другояче. Според познавачите на японската култура и мислене дипломатическият натиск

на Америка тогава не остави друг избор на гордите и свободолюбиви наследници на самураите, освен да се бият, за да си вземат това, до което Америка и приятелите ѝ забраняваха достъп. От юли 1941 г. единственият възможен начин за това беше силата.

Не беше трудно да се прецени времето на евентуалното нападение. През лятото на 1941 г. американските специалисти изчислиха, че Япония разполагаше с резерви на авиационно гориво само за още 6 месеца. Според политиките в САЩ, не по-късно от декември 1941 г. Япония щеше да дойде смирено и да се съгласи да спре нападенията в Югоизточна Азия, за да си възвърне достъпа до петрола и другите стратегически суровини, от които толкова имаше нужда.

Но японските разчети бяха по-различни от американските. От гледна точка на Япония нямаше друг избор, освен да си вземат със сила това, което ембаргото от САЩ и съюзниците им забраняваше. И пак според японските плановици ударът трябваше да бъде не по-късно от декември 1941 г., когато стратегическите военни резерви щяха да са на привършване. Не за първи път в историята на разузнаването аналитиците от двете страни на барикадата разглеждаха една и съща информация от различна гледна точка. Ето къде е допусната най-съществената грешка от САЩ, която доведе до трагедията при Пърл Харбър.

Независимо че допусна такава наивна грешка в преценката си за японските намерения, американската администрация все пак имаше представа за военната политика на Япония. През 1941 г., паралелно с британската операция „Ултра“, за пробив на кодираните комуникации на немската „Енигма“, Америка намери ключа към разкодирането на най-секретните кодове и шифри на Япония. Дипломатическите съобщения на Япония от най-високо равнище сега можеха да бъдат разкодирани. Разбираемо е защо името на тази операция стана „Меджик“. Благодарение на тази операция много от тайните на Пърл Харбър щяха да се разберат предварително.

Американската история в областта на разкодирането беше необичайна. През 1929 г. първият в историята отдел за разчитане на кодирани дипломатически съобщения, МИ-8, воден от легендарния Хърбърт Ярдли, беше разпуснат от държавния секретар Хенри Стимсън под предлог, че „Джентълмените не си четат пощата“. Този поразителен

акт на политическо самоотричане не беше толкова благороден, колкото се опитват да го изкарат историците, защото когато МИ-8 на Ярдли беше закрит, дейността му беше тайно прехвърлена към друг клон на американската бюрокрация — Военната служба за сигнално разузнаване (ССР), водена от Уилям Ф. Фридман. Видна фигура в науката, той беше нагърбен със задачата да разшифрова дипломатическите кодове на японското правителство.

Картината стана още по-объркана, защото в същото време още една американска организация за разчитане на сигнали следеше радиообмена на Япония. Американската флота беше създавала своя свръхсекретна организация във Вашингтон, известна като ОП-20-Г, командвана от тихия и разхвърлян лейтенант Лорънс Стафорд. Няма доказателства, че тези организации работеха в синхрон. Още по-смешно беше, че ОП-20-Г и Службата за сигнално разузнаване се помещаваха на една пряка разстояние във Вашингтон. Групата на Стафорд беше в сградата на Военноморския флот на Конститюшън Авеню; малко по-надолу на същата улица военният отдел на Фридман разбиваше японските кодове в Мюнишънс Билдинг.

През 1941 г. и двете групи бяха претоварени с работа. За военноморското разузнаване ОП-20-Г бяха успели да получат достъп до ежедневния радиотрафик на японската флота с кодово име „Ориндж“. Разшифроването на дипломатическите съобщения с кодово име „Пърпъл“ беше задължение на Службата за сигнално разузнаване. Между двата отдела нямаше доверие и обмен на информация. Военноморските тайни оставаха за флотата, а военните за армията. Ето тук е втората причина за катастрофата. Винаги трябва да разполагате с всички парчета, за да наредите пъзела.

Ако описаното досега не е достатъчно, то договорот подписан между ОП-20-Г и ССР през 1940 г. дойде като капак на всичко. Както си спомня ръководителят на ОП-20-Г: „Договорихме се (със ССР) да разделим обработката на японската дипломатическа кореспонденция по дни, като военноморските сили щяха да поемат нечетните дни, а армията четните. По-късно военноморското разузнаване и армейското Г-2 организираха предаването на получените данни до Белия дом и Държавния департамент на месечна основа, флотата през нечетните месеци, а армията през четните.“

За да усложнят още повече ситуацията, американската армия и флотата не само не си сътрудничеа при събирането и обработката на информация, но и отказваха да споделят и разменят получените от анализа данни. За да обобщят всичко това, и двете институции се състезаваха кой по-бързо ще предаде получената информация на политическите си покровители. Днес, когато информацията е ценна стока, възможността да си единственият, който я предоставя на политиците, се счита за триумф на бюрокрацията. За всеобща изненада, през 1940 и 1941 г. началниците на военноморското и военното разузнаване отказваха да предоставят жизненоважна информация дори и на президента на Съединените щати.

Мотивите им изглеждаха сложни, но не бяха лишени от логика при по-подробен анализ. Основното им притеснение идваше от това, че политиците във Вашингтон не можеха да пазят тайни. Генерал Маршал, началник на Генералния щаб и адмирал Старк, шеф на военноморските сили, нямаха доверие на политическите съветници на президента. Малко хора вярваха, че администрацията на Рузвелт работи изцяло в полза на националните интереси. Затова и армията, и флотата ограничиха достъпа до данните на „Меджик“. Само Рузвелт, военният секретар Стимсън, военноморският секретар Нокс и Кордел Хъл, държавният секретар, имаха достъп до тайните на „Меджик“, и то при ограничен режим.

До декември 1941 г. американското разузнаване разшифрова както японския код JN-25 на военноморските сили, така и този на дипломатическия радиообмен от най-високо равнище. Това означава, че те можеха да дешифрират и прочетат японските намерения преди Пърл Харбър. За съжаление те позволиха сигналното разузнаване да се разраства по един лошо координиран начин, което намали ефективността от дешифрирането. Американците не успяха да създадат и ефективно звено за координиране работата на разузнаването. Не на последно място, за да запазят данните от противниците и презираните политици във Вашингтон, разузнавателните служби рядко предоставяха информацията, и то само на ограничен брой началници. Изведнъж причините за катастрофата при Пърл Харбър станаха по-разбираеми.

Не може да виним само сигналното разузнаване за Пърл Харбър. Има много други фактори, които допринесоха за трагедията.

Американските власти имаха достъп и до други доказателства за подготовката на удара при Пърл Харбър от много други източници.

Глава 2 описва как Комитетът на двойния кръст на Джон Мастерман използва бившите агенти на Абвера, преминали към МИ-5 срещу старите си господари. Ако цялата вина за разгрома при Пърл Харбър падне върху бюрократичния Вашингтон, към него ще трябва да бъде добавен и директорът на Федералното бюро за разследване, Едгар Хувър. Изглежда, заради личните си предубеждения, той беше пренебрегнал важна информация от единия от най-добрите двойни агенти на МИ-5.

Югославиянинът Душко Попов — Триколката беше изпратен от Англия в неутралната Америка през Лисабон, като част от сложното разиграване на агентите на Абвера. Ползата от Попов беше двойна. Първо, той можеше да предаде опита на Англия от работата с двойните агенти на шефовете на американското контраразузнаване. Второ, което беше по-важно, Триколката беше получил от официалните си началници в Абвера новите точки, съдържащи приоритетите им за събиране на информация. Задачата на Триколката относно САЩ беше под формата на дълъг въпросник. Това разкри до голяма степен основните идеи и грижи на Оста.

Освен всичко друго въпросникът съдържаеше и някои издайнически запитвания. Цял раздел от него беше отделен за Пърл Харбър — разположение, диспозиции и защита. Въоръжен с тези документи Попов се срещна с шефа на ФБР във Вашингтон през август 1941 г.

Срещата се превърна в пълен провал. Омразата на Хувър към балканския плейбой беше очевидна. Югославският агент беше получил кодовото си име като шега заради слабостта си да спи с две жени едновременно в леглото. Ксенофобът Хувър обаче и за миг не допускаше възможността да работи с такъв „корумпиран дегенерат“ като Триколката. Хувър дори не обърна внимание и на въпроса: „Докъде е стигнало изкопаването на по-дълбок канал на източния и южния вход на залива Пърл Харбър?“ Триколката беше изгонен и опитите за сътрудничество в областта на сигурността между успялата Британия и арогантния Хувър приключиха безуспешно. Той не уведоми Флотата или Държавния департамент за въпросника. Вместо това в мемоарите си след време злорадо оповести, че е разпитвал „мръсен

нацистки шпионин“, след което го изгонил. За съжаление, през онзи августовски ден, Хувър беше получил съдбоносна информация за пъзела Пърл Харбър. През януари 1941 г. Япония се споразумя с италианските и немските си съюзници да ѝ съдействат в събирането на информация за САЩ. Въпросникът на Попов беше част от японския план за събиране на информация, не от немския. Хувър не го разбра, но по-ужасяващото беше, че това не го интересуваше.

Каквото и да мислим за Хувър или Попов, не можем да оспорим факта, че ако ФБР бяха сравнили въпросника на Триколката с информацията, която Флотата имаше от засечените съобщения на японския радиообмен J-19 и RA-K2, може би щяха да забележат значимостта на доказателствата. Японските съобщения и въпросникът на Попов бяха едни и същи. Някой се опитваше да разбере тактическото разположение на Пърл Харбър, но кой и защо?

Във Вашингтон през 1941 г. никой не се занимаваше с координацията и обработката на получената информация на най-високо ниво. Едгар Хувър никога не би я споделил с военните, макар да знаеше, че началникът на бюро на ФБР на Хонолулу щеше да е много заинтересован от въпросника на Попов и всичко, което би разкрило японския интерес към острова, защото точно ФБР бяха отговорни за сигурността и контраразузнаването на Хаваите, а в същото време генералният консул на Япония използваше въпросник, който си приличаше с този на Попов. Тук имаме още едно ключово парче от пъзела Пърл Харбър, което заради самонадеяността, предразсъдъците и арогантността на Хувър не само, че беше пропуснато, но и изхвърлено.

„Магическите“ улавяния на японския код „Пърпъл“ за малко не бяха разкрити през май 1941 г., когато Токио изпрати съобщение до посолството си във Вашингтон, гласящо: „Според достоверни източници Вашингтон чете кодираните ви съобщения.“ Източникът, издал тази информация, така и не беше разкрит. Предполага се, че посланик Номору беше натопен от някой от другите източници на Оста, най-вероятно от берлинския Абвер. Японското разследване не установи нищо нередно и на 20 май Номору призна пред Токио, че е възможно американците да четат по-маловажната информация, но в никакъв случай дипломатическия радиообмен от най-високо равнище. Япония погрешно смяташе, че японският език е прекалено сложен за чужденци

и че кодът „Пърпъл“ е непробиваем. Радистите във Вашингтон въздъхнаха с облекчение.

Колкото повече напредваше войната, толкова повече съобщения се получаваха за приближаващо нападение. През 1941 г. бяха уловени сигнали от Банкок, Берлин, Буенос Айрес, Батавия, Лондон, Москва, Рим, Шанхай и Сингапур. Всички те съдържаха едно и също съобщение: Япония се готви за война. Дори сталинска Русия помогна да се проясни картината за подготвителните работи на Япония. Като част от опитите на съветския диктатор да предотврати войната на два фронта, Сталин подписа споразумение за неутралитет между Съветския съюз и Япония на 13 април 1941 г. Това му позволи да насочи вниманието си към западните граници, където настъпваше Хитлер, но и Япония се ориентира към по-различно място от Сибир. Американската комисия за „сигнали и предупреждения“ беше започнала да се затрупва със сигнали, повечето от които бяха червени.

Сдържаният посланик Номору пак беше поставен на преден план против волята си, когато получи заповед от министъра на външните работи на Япония, Максуюка, „да основе“ разузнавателна организация в Северна Америка, за да бъде Япония подготвена за най-лошото. Американските разузнавачи донесоха тази информация, но поради липсата на единен орган за разглеждане и обработка на информацията, тя беше изгубена измежду второстепенната шумотевица и лъжливи сигнали.

Войната като такава не беше най-голямата травма, получена от Америка. По-изненадващ беше начинът, по който избухна тази война и мястото, където избухна. Властите на САЩ можеха да бъдат и повнимателни, защото не само разполагаха с информацията от японската радиовръзка и въпросника на Триколката, но и ежедневно получаваха предупреждения от Далечния Изток, сочещи Америка като най-вероятната цел на Япония.

През годината се получи още един сигнал за войнственото настроение на Япония. През лятото на 1941 г. беше пресечен тъй нареченият сигнал „Кантон“, който съдържаха списък на предполагаемите цели на Япония. Военноморското разузнаване на Съединените щати не отрече произхода на този сигнал, но го отхвърли, смятайки го за обикновен израз на желанията на Токио, а не като реално предупреждение за набеязани цели. Количеството информация,

получавана от други източници, също беше значително. Британското разузнаване в Манила (МИ-6) е документирало предаването на предупреждение от шефовете на военното и военноморското разузнаване на Америка в Хонолулу на 3 декември, ясно изразявайки британската преценка, че САЩ са вероятната цел за ранни враждебни действия.

Като направим преглед на събитията, не можем да не си зададем два въпроса. Първо, дали наличната информация до 6 декември 1941 г. наистина открояваше Пърл Харбър като сигурна цел? Второ, дали Пърл Харбър беше подготвен за евентуално нападение и ако не беше, защо?

За японските стратегии ударът при Пърл Харбър беше маловажно събитие. Той беше планиран като изненадващо въздушно нападение, целящо да неутрализира американската флота по фланга на истинската японска атака. Основният удар трябваше да завземе икономическите цели на Япония в Югоизточна Азия. Пърл Харбър не беше основната цел на Япония на 7 декември 1941 г. Ако направим съотношение на силите на Япония, дислоцирани в Тихия океан през декември 1941 г., ще видим че само малка част от тях беше използвана да неутрализира американската флота. От политическа гледна точка ударът при Пърл Харбър беше също толкова важен, колкото и атаката срещу Малая и Филипините, но от военна гледна точка това беше странично събитие.

Този факт изненадва много наблюдатели. В края на краищата, не беше ли Пърл Харбър, който въвлече САЩ във Втората световна война и направи от европейската кавга глобален конфликт? Съществуват много доказателства, които показват обратното, не само разположението на японските сили в Тихия океан. Ако погледнем стратегическите планове на Япония, ще видим, че по-големи усилия бяха обърнати към целите за стратегическа окупация. Това беше отразено в много от съобщенията, засечени от американските и британските радисти. Повечето от тях се отнасяха за събитията в Югозападната част на Тихия океан и Азия. Изглеждаше, че японското командване не се интересуваше от американската флота.

Стратегическите приоритети не бяха единодушно приети от военните съветници на Япония. Главното командване на Японските военноморски сили се отнасяше скептично към планове на адмирал Ямамото за Пърл Харбър. Главнокомандващият на военноморските сили, адмирал Нагано, разреши атаката само при условие, че може да

бъде прекъсната по всяко време и няма да заплаши другите, по-важни операции. Стана така, че докато имаше много доказателства, че Япония се готви за нападение на Далечния Изток, интересът към Пърл Харбър изглеждаше минимален. Така бяха отразени стратегическите приоритети на Япония в разузнавателната информация, получена от Съюзниците, и така тя беше отразена и в докладите им.

Очевидно е, че провалът на разузнаването при Пърл Харбър се дължеше на затрупването на основните доказателства от информационната лавина, която се получаваше тогава от службите. Такова маскиране на информацията на разузнавателен език се нарича „заглушаване“. Лесно е да се върнем назад и да отделим истинските доказателства; така беше и в случая на Пърл Харбър. Разликата е там, че тогава съществуваха други доказателства за по-вероятни събития.

Има и още нещо. До ноември 1941 г., всички информирани специалисти бяха наясно, че политическите опити Япония да бъде сложена на колена са обречени на провал и че японците се готвят за война. Това лесно се потвърждава и от хавайските вестници по онова време. Ето какви заглавия имаше там:

ПРЕГОВОРИТЕ МЕЖДУ САЩ И ЯПОНИЯ — ПРЕКЪСНАТИ

САЩ ОТКАЗВАТ КОМПРОМИС

ХАВАЙ — ВОЙСКТЕ СА В БОЙНА ГОТОВНОСТ

ЯПОНИЯ Е СЪГЛАСНА НА ОЩЕ ДВЕ СЕДМИЦИ ПРЕГОВОРИ — ГОТВИ СЕ ЗА ДЕЙСТВИЕ
В СЛУЧАЙ НА НЕУСПЕХ

СЪДБОНОСНИЯТ ЧАС НАБЛИЖАВА — ЯПОНИЯ ОТГОВАРЯ НА САЩ

Проблемът бе, че всички осъзнаваха сериозността на кризата, но в същото време цялото внимание беше насочено към Тайланд, Малая, Бирма и холандска Източна Индия като най-вероятни цели на японското насилие. Няма спор, че и в Съединените щати ситуацията беше разглеждана като сериозна. Военният секретар Стимсън, който тогава

пое функциите на Рузвелт, който беше в отпуска, изпрати официално предупреждение до военните части на САЩ, когато бяха публикувани посочените преди малко заглавия. Разпореждането от главнокомандващия на Военноморските операции на САЩ на 27 ноември не можеше да бъде по-ясно:

„Настоящата телеграма да се разглежда като предупреждение за война... агресивни действия се очакват от страна на Япония в следващите няколко дни.“

Следващите редове според мнозина са станали съдбоносни:

„Организацията на военноморските действия очаква сухопътно, морско и въздушно нападение срещу Филипините, полуостров Кра (Тайланд) или може би Борнео.“

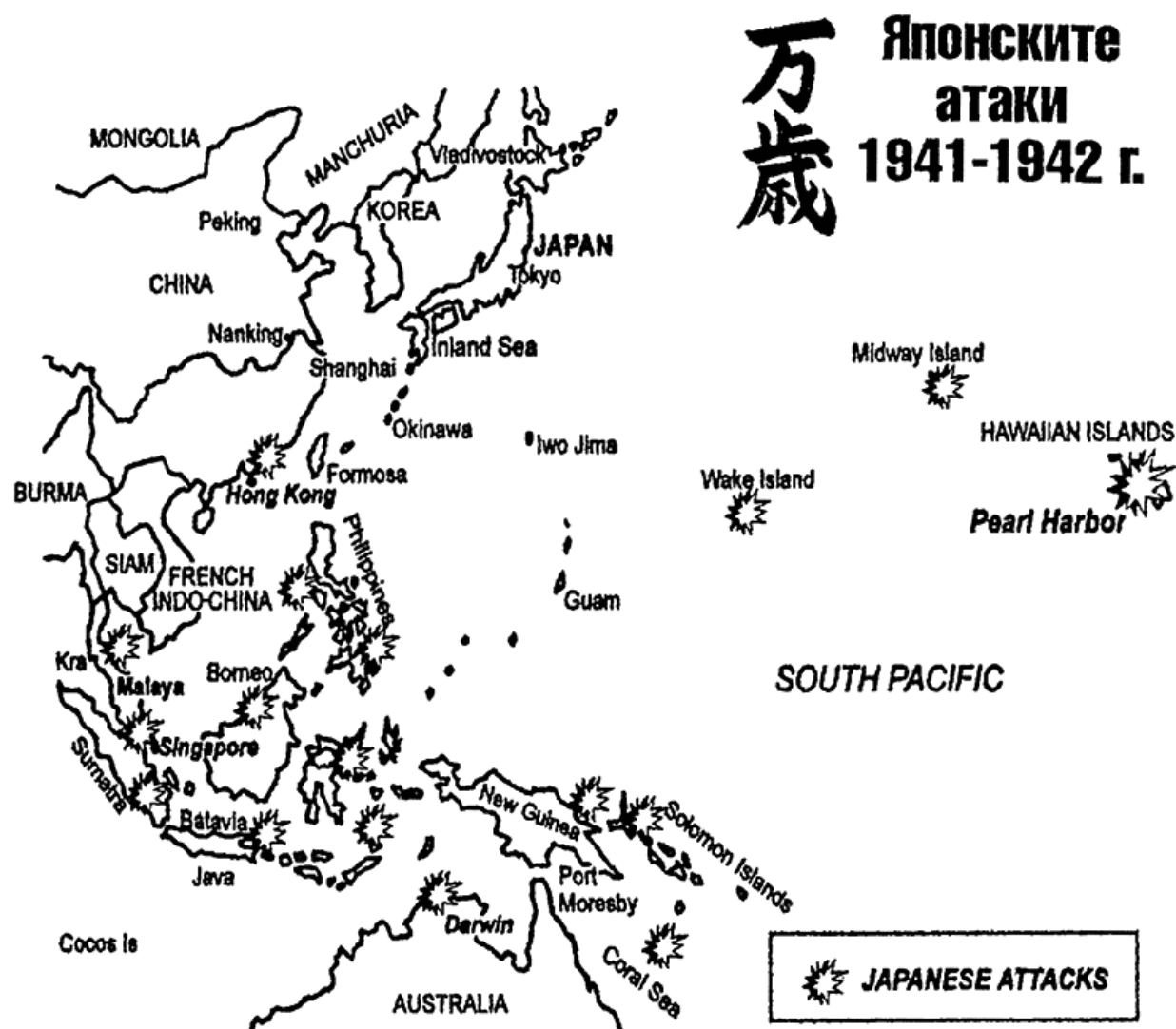
Нямаше и дума за Пърл Харбър.

И двете съобщения, на Стимсън и на Военноморското главно командване, бяха получени от съответните командири на Хаваите. Изненадващо и двете бяха пренебрегнати и войските на Хаваите не бяха поставени в пълна бойна готовност. Продължиха обикновените рутинни патрули, предвидени за мирно време. По всичко изглеждаше, че Пърл Харбър не беше една от целите на Япония. Още една изпусната нишка във върволицата информация.

И така, на първия от двата ключови въпроса вече имаме отговор: през декември 1941 г. всички знаеха, че войната с Япония е неизбежна, но никой не включваше в сметките Пърл Харбър, независимо че американските територии се смятаха за вероятна цел. Сега трябва да насочим разследването ни към втория въпрос: бяха ли американските войски подготвени за нападение, и ако не, защо? Днес Пърл Харбър се дава като пример за изненадващо нападение върху беззащитните моряци, готвещи се за църква в неделна утрин, пометени от бомбите падащи от ясното синьо небе. Повече от шест разследвания са били

предприети по случая Пърл Харбър, но само при едно от тях е имало достъп до разузнавателната информация.

Не е изненадващо, че се появиха и теории за конспирация. Както можеше и да се предположи, заподозрени за бомбардировката при Пърл Харбър станаха Рузвелт и Чърчил. Твърди се, че Рузвелт е знаел, че нападението на Хаваите е неизбежно, но нарочно не е предупредил нещастните си командири, за да може да въвлече САЩ във войната против волята на съгражданите си. Чърчил пък не само е знаел за готвещото се нападение, но нарочно е пресякъл всички опити Вашингтон да бъде предупреден, за да накара САЩ да влезе във войната и така да спаси Англия. Сталин също е замесен: някои коментатори твърдят, че и в СССР са разполагали с цялата информация

за Пърл Харбър, но нарочно са мълчали, за да бъдат сигурни, че Япония ще предприеме действия в Тихия океан. Така се елиминира заплахата за източните граници на Съветския съюз.

Нито една от тези конспирации не се потвърди след щателна проверка. Рузвелт и съветниците му знаеха, че нещо ще се случи, но не знаеха какво точно, докато беше твърдо късно да спасят Пърл Харбър. Чърчил и Британските служби за сигнално разузнаване, а по-точно Обединеното бюро в Далечния Изток, споделяха получената информация с американските си колеги. Те предадоха на Америка повече информация, отколкото би направила всяка воюваща държава на друга неутрална. Никой не отрича облекчението на Чърчил след влизането на САЩ във войната, а още повече на ненавременната декларация на Хитлер, в която той обяви война на Америка. Няма доказателства обаче, че Чърчил е заблудил американските колеги или че е знаел за Пърл Харбър повече от самия Рузвелт, макар че и двете страни знаеха официалната позиция на Япония.

Един от най-големите проблеми досега е, че голямото количество информация от най-високо равнище обикновено изостря проблема още повече. Четейки вътрешните дебати на врага, разузнавателният аналитик често става невидима част от дебата. Но да си наясно с вътрешните дела и политика на врага не е същото, както да си наясно с крайните решения за действие, времето и кодовите думи на операциите. Точно в такова положение бяха поставени американските командири през декември 1941 г. Те знаеха, че Япония ще атакува, но не вярваха, че атаката ще бъде насочена срещу тях.

Грешката при Пърл Харбър на 7 декември 1941 г. не беше нито от военно, нито от стратегическо естество. Най-големият провал дойде от нехайството на разузнаването на държавно ниво. Слабото ниво на готовност на хавайските части не може да бъде приписано нито на Рузвелт, нито на Чърчил, нито на някой друг. Виновниците са безспорно местните командири и преките им началници.

За да разберем това, първо трябва да споменем статута на американските военни части на Хаваите през 1941 г. Трябва също да знаем, че тогава нямаше модерната организация на унифицирано командване, съвместна организация на всичките служби и т.н. Отбраната на Хаваите беше разделена на две части: Военноморската флота на САЩ беше под командването на адмирал Кимел и отговаряше

за морските операции в Тихия океан и за корабите, закотвени в Пърл Харбър. Сухопътните войски бяха командвани от генерал-лейтенант Шорт и се грижеха за наземната сигурност на всичките острови. Лошото беше, че тогава флотата и армията на САЩ не си сътрудничеха. Те бяха две отделни, конкуриращи се организации. Флотата се мислеше за висшестояща институция и гледаше на Шорт и войниците му като на обикновен гарнизон, назначен да пази наземната им база. Нямаше нито обединено командване, нито сътрудничество между военноморското разузнаване и разузнаването на армията.

Намесва се и друг фактор. Както Кипър за англичаните и Таити за французите, Хаваите се смятаха за благоприятно местоназначение за служба. Репутацията на хавайските острови за прекрасния климат, плаж и другите развлекателни забележителности на тропическия рай беше също толкова известна през 1941 г., колкото и днес. За моряците Хаваите бяха място, където можеха да си починат пълноценно след дълго плаване, докато корабът се поправя и подготвя за следващ рейс. Според полковник Хенри Клаузен, адвокатът, назначен да оглави тайното разследване на Департамента по отбраната, хавайското назначение за армейците беше „безкраен празник“.

Ситуацията на Хаваите беше потвърдена и от изобличаващия доклад, изготвен специално за генерал-лейтенант Шорт от генерал Х. С. Бъруел. Ето как бяха описани слабите места в организацията на командваните от Шорт войски:

- Не се осъзнава възможността за изненадваща вражеска атака в случай на „внезапен конфликт с Япония“.
- Удовлетворение на всички нива, основано на „мирни навици“.
- Липса на „агресивно“ поведение и „загриженост“ за бъдещето.
- „Не се обръща достатъчно внимание на разузнавателните функции“.
- Липса на обединено командване и сътрудничество с другите служби.

Тези проблеми съществуваха не само при Шорт. Адмирал Кимел нарочно беше отстранил армията от всичките дебати и разисквания на военноморското командване. След продължилото разследване се разкри следното:

- Липса на обединено стратегическо командване на острова.

- Липса на съвместно въздушно или радиопатрулиране на водите около Хаваите.

- Липса на сътрудничество между флотата и армията.

- Политиката на флота да укрива от армията разузнавателните данни и по-специално решението на адмирал Кимел да не предоставя на армейското командване тъй наречения „Код на ветровете“, съдържащ окончателните японски предупреждения за започване на военни действия.

- Постоянни кавги между флотата и армията за командването на по-отдалечените острови като Гуам и Уейк.

Адмирал Кимел нямаше намерение да се свърже с армейските си колеги, за да обсъди съществуващите проблеми. По-късно той се самоизобличи като описа действията си пред Военноморския съд по следния начин:

„Опитвах се да информирам главнокомандващия за всичко, което мислих, че ще му е необходимо. Не съм споделял плановете си с Главното командване... Не исках да рискувам тази информация да бъде разпространена... от хора и институции, които не влизаха в плановете ми.“

Не е учудващо, че при наличието на такова разделено командване, липсата на сътрудничество, нежеланието да се сподели жизненоважна информация и липсата на всякаква ориентация за военни действия, американските войски изобщо не бяха подготвени за нападението.

В последните дни преди трагедията разузнавателните служби на САЩ и Съюзниците бяха претоварени. През ранния декември 1941 г. разузнавателните аналитици правилно забелязаха престрояването на японската бойна флота за нападение срещу Батавия, Тайланд и Малая. Необходимо беше правилно да се изчисли времето на това нападение. Най-важно за разузнаването сега беше правилно да отговори на въпроса: кога?

Японците извършиха добра работа по подготовката на посолствата си в чужбина за подобен случай. Взимайки решението за изненадващо нападение, те също така взеха решение да дадат на посланиците си време да предадат лично информацията на

правителствата на държавите-домакини. Изчисляването на точния момент за нападение беше толкова важно за атакуващите, колкото и за жертвите.

На 19 ноември Токио предаде предупреждение за посолството си във Вашингтон да очакват специално радиопредаване „в случай на прекъсване на дипломатическите отношения и международните комуникации“. Персонално кодирано съобщение щеше да бъде включено в новините, които Япония ежедневно предаваше на къси вълни. То щеше да бъде закодирано в прогнозата за времето (откъдето идва и името „Код на ветровете“), където „Дъждовни ветрове от изток“ щеше да означава конфликт с Америка, а „Дъждовни ветрове от запад“ — конфликт с Британската империя. Бяха предадени инструкции за унищожение на всичките дипломатически кодове и шифрограми, а дипломатическите мисии на Япония трябваше да се готвят за война.

Съобщението беше надлежно засечено и разшифровано от всичките разузнавателни институции на Съюзниците. От този момент нататък основният приоритет на всички служби стана да следят за съобщението, съдържащо „Кода на ветровете“. И досега не се знае със сигурност дали Япония излъчи такова съобщение.

Обезпокоени от влошаващата се ситуация и разбиращи сериозността на положението, щабквартирата на военноморското разузнаване и Военният департамент на САЩ засилиха бдителността си. Усилията им бяха възнаградени. Бяха засечени две съобщения, които ясно доказваха, че войната е неизбежна. Те бяха предадени на адмирал Кимел от Военноморското бюро във Вашингтон на 3 декември и гласяха следното:

„Получи се достоверна информация, че вчера, дипломатическите представителства на Япония в Хонконг, Сингапур, Батавия, Манила, Вашингтон и Лондон са получили категорични инструкции незабавно да унищожат кодовете и шифрите си и да изгорят останалата поверителна и секретна документация.“

Второто съобщение от Вашингтон до командващия Тихоокеанската флота на Хаваите беше още по-категорично:

„На 1 декември на Лондон, Хонконг, Сингапур, Батавия и Манила беше заповядано да унищожат «машините» си. «Машината» от Батавия вече е върната в Токио. На 2 декември Вашингтон получи инструкции да унищожи всичките си системи и секретни документи, като запази само едно копие.“

Има само една интерпретация, когато едно посолство е инструктирано да унищожи кодовете си, а още повече и машините си за кодиране: всеки момент посолството ще бъде закрито, а дипломатическите отношения — прекъснати. Унищожаването на шифроващите машини е решителното предупреждение за започването на военни действия за всички разузнавателни служби по света.

Документирано е, че военноморското разузнаване на Хаваите получи тези две съобщения. Няма доказателства обаче, че адмирал Кимел е предал тези съобщения на генерал Шорт, човека отговорен за сигурността на Хавайските острови.

Трагедията неумолимо приближаваше. Американският военноморски флот, предупреден, но неподготвен, се чудеше какво да прави. Да се обяви военно положение в Пърл Харбър през 1941 г. беше трудна задача. Разпределянето на персонала по корабите беше задача на капитаните. Жените на моряците се оплакваха от непрекъснатите ненужни дежурства, които техните мъже бяха принудени да дават. Командващият кораба „Индиана“ се опасяваше, че ще има големи неприятности с жените на брега, ако не намали нарядите на подчинените си.

На брега армейските гарнизони бяха решили, че нямат достатъчно специалисти, за да управляват радарите повече от три часа на ден. Те даже планираха да поискат от Вашингтон да изпрати повече специалисти на Хаваите, за да заформят нещо като сътрудничество с моряците. От съображения за сигурност и за по-лесно наблюдение, самолетите на военното летище „Хикъм“ бяха наредени крило до крило. Това обаче създаде по-късно обстановката, наречена „лесна цел“ за японците, когато самолетите им пикираха над „Хикъм“ след няколко дена.

Оставаше една последна възможност за спасението на Пърл Харбър от Обединената японска флота, която на 26 ноември тайно отплува от Северна Япония и сега приближаваше островите. Пристигането беше определено за призори на 7 декември 1941 г. Ако САЩ бяха усетили японските намерения навреме, Пърл Харбър можеше да бъде предупреден.

Специалистите в разузнаването очакваха отговор на един важен въпрос. САЩ бяха направили дипломатическо предложение на Япония за мирно решаване на конфликта. Съдбата на конфликта зависеше от отговора: да — мир, не — война. Всички радисти очакваха отговора от Япония. Отново усилията им бяха възнаградени.

Американските власти бяха уведомени, че посолството на Япония във Вашингтон трябваше да получи свръхсекретна шифрограма от японското Министерство на външните работи около 6 декември 1941 г. Съобщението щеше да се състои от 14 части и щеше да бъде връчено на американското правителство в отговор на предложението му. Точното време на връчването на отговора щеше да бъде предадено в отделна шифрограма. Благодарение на „Меджик“ Америка можеше да засече тази шифрограма и да бъде наясно с решението на Япония няколко часа преди официалния отговор.

Това, което се случи след това, беше типичен пример на лоша организация и бюрократичен хаос. На 6 декември Япония започна предаване на отговора на американското предложение за мирно решаване на конфликта. Съобщението беше засечено и от армията, и от флота, независимо от съществуващата схема за четни и нечетни дни за следене на радиотрафика. Военноморските радисти първи успяха да разшифроват съобщението.

Около 22 ч. вашингтонско време, първите тринадесет части от шифрограмата бяха донесени на президента Рузвелт от куриер на военноморското разузнаване. След като прочете превода на английски език с помощника си Хари Хопкипс, Рузвелт произнесе само едно изречение: „Това означава война.“ Веднага след това военноморският куриер, капитан трети ранг Крамър, занесе съобщението на още няколко висши офицери от военноморските сили във Вашингтон. Изморен от дванадесетчасовия работен ден, капитанът се прибра да спи около 1 ч. през нощта на 7 декември, недочаквайки четиринадесетата част на шифрограмата.

По същото време армейското разузнаване работеше с пълна сила. Полученият текст беше разшифрован и двамата дежурни офицери от военното разузнаване, полковник Руфъс Братън и подполковник Клайд Дюзенбъри, с нетърпение очакваха пристигането на остатъка от текста. До 21.30 ч. последната част от шифрограмата все още не беше пристигнала. За разлика от колегите си от флотата, Братън не възнамерявал да обикаля нощните заведения на Вашингтон и уморен от продължителната работа, си тръгнал, като заповядал на заместника си да предаде цялата шифрограма на генерал Маршал.

Към полунощ на 6 срещу 7 декември, Дюзенбъри най-после получи последната, четиринадесета част на шифрограмата, която заповядваше на японския посланик да прекъсне дипломатическите отношения с Америка точно в 13.00 ч. източно стандартно време, т.е. 7.00 ч. на Хаваите.

С дългоочакваното парче от информацията в ръцете си, Дюзенбъри се опита да се свърже с Маршал. След като не можа да го открие, той също си легна около 1.30 ч., планирайки да разпространи информацията по-късно същата сутрин. От другата страна, в щаба на военноморския флот, същото съобщение лежеше на бюрото на капитан Крамър и също очакваше да бъде предадено сутринта. Докато Вашингтон спеше, девет часа от скъпоценното време, през което можеха да бъдат изпратени предупреждения, бяха безвъзвратно изгубени.

Истината озари главните действащи лица рано сутринта в неделя. Командващият военноморските сили адмирал Старк вече четеше последната част от шифрограмата, когато полковник Братън още се опитваше да предаде всичките четиринадесет части от съобщението на генерал Маршал. Единственото нещо, което каза президент Рузвелт, след като прочете последната част, беше: „Изглежда, Япония прекратява преговорите.“

Четиринайсетата част на шифрограмата се оказа фатална. В нея пишеше: „С настоящето имперското правителство на Япония би желало да уведоми правителството на Америка, че поради позицията на американското правителство Япония не вижда начин настоящият конфликт да бъде уреден посредством преговори.“ Този път съобщението беше прието сериозно. Значението на крайния срок — 13.00 ч. — веднага стана ясно и на адмирал Старк, и на генерал

Маршал. След спешно съвещание с колегите си главнокомандващият на армията нареди да се изпрати предупреждение до всички тихоокеански дивизии. Първото предупреждение замина за Хаваите. То съдържаха следния текст, договорен на извънредното съвещание: „В 13.00 ч. източно стандартно време Япония ще постави ултиматум. Заповядано е да унищожат машините си за кодиране. Не знаем значимостта на крайния срок, но всички бойни единици трябва да бъдат поставени в съобразна бойна готовност.“

При такова съобщение, изпратено от щабквартирата, регионалният командващ има право да предприеме всички действия, които той смята за необходими. Още повече, че и свободната преса предричаше война. Вашингтон нарочно даде пълна свобода за действие на командващите с думите „да бъдат поставени в съобразна бойна готовност“. В този случай флотата можеше да се готви за плаване, армията да бъде вдигната по тревога и да бъдат раздадени муниции. Поне това щяха да бъдат действията на професионалните офицери, ако бяха получили такова съобщение от Главнокомандващия и ако международната обстановка беше малко повече от напрегната.

Това съобщение обаче не беше излъчено навреме. Маршал го изпрати в 11.30 ч., т.е. час и половина преди японското нападение, но секретните радиостанции на Военния департамент не можаха да се свържат с Хаваите. Наложиха се предупреждението да бъде кодирано и главният радист, полковник Френч, да го изпрати по Уестърн Юниън до Сан Франциско. Оттам то беше препратено чрез предавател на частно радио до Хонолулу. Шифрограмата тръгна от Вашингтон в 12.01 ч. (6.01 ч. на Хаваите), но когато пристигна в Хонолулу, въздушните удари вече бяха започнали. Когато предупреждението на Маршал стигна по моторизиран куриер до щаба на генерал Шорт, часът беше вече 11.45 хавайско време, 17.45 ч. във Вашингтон. Куриерът се оправда с това, че „трябваше да се крие от падащите бомби“.

Веригата на разузнаването се беше провалила напълно. Независимо от опитите за предупреждение, японците завариха напълно неподготвена американската флота и пехота. Запитан при последвалото от Конгреса разследване защо просто не е вдигнал телефона и не е предупредил Хаваите, имайки предвид липсата на време, полковник Френч отговори, че телефонът никога не е бил използван от Радиоцентъра за отдалечени обаждания; било несигурно. „Ако някой от

по-висшестоящите офицери искаха да използват телефона, те можеха да го направят. Това си е лично тяхна работа“, каза Френч.

За специалистите от разузнаването Пърл Харбър е уникален случай. Той представлява история на пропилиени възможности, пренебрегната информация и трагичен изход на бюрократичните процедури. Мистерията се заплита и от постоянните слухове за заговори и конспирации. Всички подробности около трагедията бяха подробно изучени от шестте разследвания на американските власти. Те бяха:

1. Комисията на Робъртс (1941 г.).
2. Разследването на Харт (1944 г.) — Харт беше висш адмирал.
3. Армейската комисия на Пърл Харбър (1944 г.).
4. Военноморският съд за разследвания (1944 г.).
5. Разследването на Конгреса (1945–1946 г.).
6. Разследването Клаузен (1945 г.).

Всички те целяха да разберат едно и също нещо: кой, кога и какво е научил.

От процесите, само този на полковник Клаузен, адвокат по професия, имаше достъп до всички факти и до оцелялата документация от радиотрафика. Затова и заключенията на Клаузен се различаваха от предшестващите разследвания, които целяха да намерят изкупителни жертви за гафа при Пърл Харбър. За съжаление много от фактите останаха държавна тайна, докато Клаузен не прекъсна петдесетгодишното мълчание през 1992 г.

Клаузен поддържаше изцяло позицията на Вашингтон, че командващите войските на Хаваите, адмирал Кимел и генерал-лейтенант Шорт, бяха основните виновници за трагедията при Пърл Харбър. Обвиненията на Клаузен се основаваха изцяло на информацията от първоизточниците или на хората, замесени пряко в обмена на информация преди 7 декември 1941 г. През 1945 г. Клаузен пропътува целия свят, педантично събирайки парче по парче наличната информация. Носейки със себе си свръхсекретни документи и истински заряд за унищожаването им, Клаузен скоро разбра, че хората, работили в системата през 1941 г., знаят много повече, отколкото бяха признали при предишните официални разследвания.

Най-голямата опасност за разузнавателния свят е извънредната поверителност. Неслучайно служителите, които разполагат с достъп до

най-секретната информация и са заключени зад блиндирани врати, до които имат достъп само хората от висшето командване, са наричани „клуб на потайните катерици“ от тези, които нямат достъп до тази информация. Принципът на избирателния достъп до поверителната информация е важен за разузнаването, но също така крие и много опасности.

Едната от тях е, че във всеки един момент на хората, които взимат решенията, може да им бъде отказан достъп до информацията под предлог, че тя не им трябва. Това беше случаят на генерал-лейтенант Шорт през 1941 г., който не знаеше за наличния радиотрафик и още по-малко предполагаше, че Флотата знае за намеренията на Япония. Това незнание трябва да е повлияло доста на решенията и заповедите му преди 7 декември 1941 г. Равносилно адмирал Кимел също не уведомяваше колегата си за най-важните тайни на военноморското разузнаване. Самият Кимел също не беше запознат с всички подробности, понеже личният му декодер за „Меджик“ беше взет по-рано през 1941 г., като част от свръхсекретна операция по размяна на радиосигнали между САЩ и Англия. Оттук става ясно, че и двамата командващи войските на Хаваите са действали почти на сляпо.

Проблемът ставаше още по-сериозен поради липсата на организация в разузнавателните служби на САЩ по онова време. Липсваше обединен ръководен орган на разузнаването, който да докладва лично на президента. Нито една от разузнавателните агенции не е разполагала с пълната и точна информация. Всеки държеше в себе си някаква част от нея, но нямаше кой да събере парчетата заедно и да получи цялостната картина. Имайки предвид това, на някой може да му се стори сурово вината да бъде хвърлена върху двамата хавайски командири. Независимо от това, че Клаузен ги сравнява с „часови, заспали на пост“, не можем да не изпитаме жал за Кимел и Шорт, които поеха цялата вина за трагедията.

Втората опасност е, че понякога „клубът на потайните катерици“ може да бъде използван за прикриване на грешки. Няма съмнение, че след Пърл Харбър, поверителността попречи на прозрачното и честно разследване. Голяма част от истината никога не излезе наяве. Въпросът е дали „държавната сигурност“ беше използвана като наметало за скриването на важни държавни тайни от врага, или като оправдание за

политическите грешки. За съжаление няма отговор на този въпрос. Но при така стеклите се обстоятелства, вероятно и двете.

Съществува още една, по-скоро психологическа причина за катастрофата. През 1941 г. всички експерти бяха сигурни, че Пърл Харбър не може да бъде нападнат. Базата на Американския тихоокеански флот се намираше твърде далеч от Япония, или друг сходен противник. Пристанището беше добре охранявано, а хълмовете и плитките води наоколо правеха една торпедна атака технически невъзможна. Тогава всички бяха сигурни, че Пърл Харбър е неуязвим.

Което беше вярно през 1939 г., вече не важеше за 1941 г. На 11 ноември 1940 г. кралската флота унищожи няколко италиански бойни кораба, акостирали в Таранто, използвайки специални плитководни торпеда от излизащата от употреба серия „Сордфиш“. Торпедата бяха изстреляни от въздуха и неутрализираха военноморския флот на Мусолини.

Постоянният американски предател, забелязван както от приятели, така и от врагове, е синдромът „непроизведено в Америка“. Наивно убедени в неограничените си възможности и със самочувствието на най-добре развиваща се икономическа държава, американците са склонни да вярват само на американските идеи и изобретения, отричайки постиженията на другите народи, било то оръжия, потребителски стоки или даже телевизионни предавания.

Америка на практика пропусна урока при Таранто. Имперската флота на Япония пък видя потенциален успех и реши да пресъздаде британския успех в доктрината си. Според думите на военноморското командване на Япония: „Таранто направи Пърл Харбър възможен.“

Японските авиатори проявиха интерес към възможността торпедото да бъде изстреляно от въздуха и да се движи в толкова плитки води, както стана в случая на Таранто. Чрез опити те разбраха, че ако торпедото е снабдено със специални перки, то може да бъде хвърлено от въздуха, да бъде потопено веднага, но не надълбоко. Японските торпеда, имащи славата на най-добрите в света, бяха снабдени с такива перки и изпробвани в плитки води. Експериментът успя и изведнъж Япония видя практическата възможност да нападне флотата на САЩ закотвена в Пърл Харбър. Това беше част от техническото разузнаване, която Америка осъзна, когато беше твърде късно, макар че, ако бяха попитали британските служби, щяха да я

получат веднага. С голямото си самочувствие през 1941 г. Америка се залягваше, че няма на какво повече да се научи. Японците обаче бяха на друго мнение.

Както и да гледаме нещата, можем спокойно да разделим атаката на Пърл Харбър, позовавайки се на разузнавателния кръговрат, който описахме в Глава 1. Анализът на тази система ни дава ясна представа за слабите звена в разузнавателната и сигналната система на САЩ през 1941 г.

СЪЩЕСТВУВАХА ЛИ ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ ОТ НАЦИОНАЛНОТО РАЗУЗНАВАНЕ НА САЩ?

Не. Независимо че всички бяха наясно, че войната с Япония е възможна или даже неизбежна, и всички източници бяха заети със събирането на информация, нямаме доказателства за съществуването на координирани изисквания за информационно осигуряване.

ИМАШЕ ЛИ ПЛАН ЗА СЪБИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ?

Отново не. Съществуваше някакво планиране в рамките на отделните служби (военноморското разузнаване се интересувахе от японската флота, а ФБР беше заето с търсене на японски шпиони). Информацията, събрана от отделните източници, никога не беше сравнена или компилирана на едно място.

БЕШЕ ЛИ КООРДИНИРАНА И ЗАДАДЕНА ПРИДОБИТАТА ИНФОРМАЦИЯ?

Не. Всяко разузнавателно звено работеше за себе си. Например, през 1941 г. основният интерес на началника на бюро на ФБР на Хаваите, Робърт Л. Шивърс, бяха шпионите, саботажите и диверсиите. Имайки предвид голямото японско присъствие на Хаваите, ФБР подходи сериозно към задачата, независимо от издънката на Хувър с въпросника на Триколката. За да си улесни работата, Шивърс установи сътрудничество с колегите си от другите служби на острова: капитан III ранг Джо Рошфорт от военноморското разузнаване и подполковник Джордж Бикнел от армейското Г-2. Шивърс основно се интересувахе от генералния консул на Япония на острова и се ядоса, като разбра, че военноморското разузнаване тайно подслушваше телефона на консула повече от година. Телефонното подслушване беше официално разрешено от ФБР и Шивърс реши да установи своя собствена линия за

подслушване. Щом разбра, че и друга агенция се кани да се намеси в подслушването, капитан Мейфилд от флотата се уплаши, че сигурността може да бъде нарушена и японците ще разберат, че са под наблюдение. Той заповяда подслушването от военноморското разузнаване да бъде прекратено на 2 декември 1941 г. Шивърс не беше уведомен за това, и неизвестно защо реши да не започва подслушване от страната на ФБР. Стигна се дотам, че в последната седмица преди атаката на Япония, никой не наблюдаваше японските дипломати и никой не знаеше, че подслушването е прекратено.

БЕШЕ ЛИ ПОДРЕДЕНА ИНФОРМАЦИЯТА ПО ЛЕСНОДОСТЪПЕН НАЧИН И В ПОДХОДЯЩ ФОРМАТ?

Отново не. Отделните агенции криеха собствената си информация, без да се интересуват от общата ситуация и ако изобщо докладваха информацията, я докладваха поотделно на покровителите си. Казано на модерен език, липсваше „обединена база данни“ за Япония.

БЕШЕ ЛИ ПРОЧЕТЕНА ПРАВИЛНО НАЛИЧНАТА ИНФОРМАЦИЯ?

Тук отговорът е и да, и не. Кодът на радистите „Меджик“ беше правилно интерпретиран като заплаха за война с Япония. Независимо че разположението на Обединената флота на Япония или беше пропуснато, или недоразбрано от щаба на Военноморското разузнаване, повечето от получената информация беше интерпретирана правилно. Проблемът дойде от това, че информацията беше разбрана правилно, но бяха направени грешни заключения. Японците също бяха подценени от всички институции, започвайки от президента. Никой не ги възприемаше като потенциален враг и техническите и бойните им възможности бяха недооценени.

БЕШЕ ЛИ ПРЕДОСТАВЕНА НАВРЕМЕ ГОТОВАТА ВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ?

Отговорът на този въпрос трябва да е едно голямо не. Видяхме, че президентът и другите институции във Вашингтон не получиха навреме четиринадесетия пасаж на съобщението от Министерството на външните работи на Япония. Адмирал Кимел пък не знаеше какво става до последната минута. Важна информация беше затрита по пътя от Хаваите до щаба на Военноморския флот. Командващият на армията

беше оставен в неведение през цялото време. Разпространението на информацията беше ужасно. Нямаше нито интегриране на наличната информация, нито обработка на наличните данни, нито пък свеждането й до знанието на тези, които трябва.

Ако има фактор, обединяващ всичките грешки на американското разузнаване през 1941 г., можем да го наречем „интегриране на ресурси“. Днес не се поставя под съмнение, че отделните разузнавателни единици в една държава трябва да се управляват от единен орган, приближен до правителството й, където да се обединява цялата информация от различните разузнавателни агенции. Това е лесно да се каже, но не и да се направи. Всяка агенция си има свои тайни, които не иска да разпространява измежду колегите си от другите разузнавателни служби. Затова си има причини. Едната е добра, другата — лоша. По-приемливата причина е сигурност. Когато секретната информация се сподели с друга агенция, се създава предпоставка за изтичане на данни и потенциална заплаха за сигурността. Втората причина също е разбираема, макар и по-неприемлива. Всяка бюрократична организация, с монопол върху определена тайна, винаги може да си осигури достъп до политици, власт и ресурси. В постоянната битка за власт и надмощие отделните разузнавателни звена не желаят да споделят успехите си с други, за да си осигурят по-добри условия и бюджети в коридорите на властта.

Тази ситуация поставя политиците под голяма отговорност, понеже те са единствените, които имат правото и пълномощията да накарат националните ресурси и агенциите да работят заедно. Дори това да означава създаване на специализирани комисии с участието на ръководителите на разузнавателните звена, пак някой трябва да обедини усилията.

Това, което липсваше на Вашингтон през 1941 г., беше обединеното разузнаване, имащо достъп до цялата информация от всичките налични източници. С безумната схема, в която военноморското разузнаване докладваше през нечетните дни, а армията — през четните, Рузвелт беше поставен в ролята на свой собствен координатор и ръководител на военно-политическото разузнаване. Поради наличието на други отговорности и неразбиране на японския манталитет, той не се справи с тази задача. Той беше провален и от подчинените си, които никога не му казваха всичко. Истината е, че и

правителството, и нацията като цяло подцениха възможностите и намеренията на Япония като потенциален враг.

Каквито и да са оправданията, не може да се отрече грозният факт, че САЩ са имали достатъчна и навременна информация, че Япония подготвя изненадващо нападение някъде в Тихия океан и най-вероятно в Пърл Харбър. Тази информация дойде от много места. 2000 войници загинаха и Америка беше въввлечена във война заради неуспеха на държавния глава да създаде навреме обединена национална разузнавателна служба и да контролира бюрокрацията във Вашингтон.

Можем спокойно да отсъдим, че основната вина имат президентът и правителството на Съединените щати, подпомогнати от съветниците си. Не съществуваше конспирация за въвличане на САЩ във войната, макар че Чърчил беше безспорно доволен да приветства Америка като свой съюзник.

Пърл Харбър представлява типичен провал на разузнавателния апарат, където една неорганизирана група разузнавачи разполагаха с всички необходими средства, но не успяха да ги използват по предназначение. Или казано по-просто — не си свършиха работата. Цитирайки думите на Разследването на Конгреса през 1946 г.: „Разполагайки с най-доброто разузнаване в нашата история, с почти сигурна информация, че войната наближава, с планове, които описват точно начина на нападението, извършено сутринта на 7 декември 1941 г. — как можахме да позволим на «Пърл Харбър» да се случи?“

ГЛАВА 5

„НАЙ-ГОЛЯМОТО ПОРАЖЕНИЕ НА БРИТАНСКАТА АРМИЯ“ СИНГАПУР, 1942 Г.

Британското поражение в Малая и падането на Сингапур през 1941–1942 г. бяха резултат от най-опасния порок в разузнаването: подценяване на противника.

Според Уинстън Чърчил това беше „най-голямото поражение на Британската армия“. На 15 февруари 1942 г., разположеният на най-южната точка на Малая и смятан за непревземаем Кралски гарнизон отстъпи пред по-малобройните японски ударни отряди. 130 000 добре въоръжени британски, австралийски и индийски офицери и войници капитулираха само пред 35 000 гладни, изморени и останали без муниции японски войници. Самите японци бяха изненадани от лесната си победа. Няма по-унизителен провал в кратката, но войнствена история на Британската империя.

Само 9000 от 60 000 японски войници паднаха жертви в малайската кампания. За разлика от тях, британците загубиха 146 000 човека, от които 130 000 се предадоха. Много от военнопленниците загинаха в японските затвори. Само атинският разгром при Сиракуза през 415 г. пр.н.е. може да се сравни с поражението в Сингапур: и двете събития бележат края на големи военни империи.

Главната причина за британското поражение стана лошото разузнаване и подценяването на Япония като сериозен противник, както и самочувствието на британското правителство на непобедима сила. Чак на 15 февруари 1942 г., когато японците обкръжиха деморализираните английски и индийски части, Кралските морски пехотинци, наземното командване на Кралските въздушни сили и остатъка от командваните от генерал-лейтенант Пърсивал гарнизони — едва тогава Англия разбра, че нейното време свърши.

И ако някой е имал някакви съмнения, клането и насилието срещу ужасените мирни жители ги разсеяха напълно. Времето на белите туани в Азия свършваше и започваше кошмарът на тригодишната японска окупация. Митът за бялото превъзходство в Азия свърши завинаги. Нещата никога нямаше да са същите.

Години преди Втората световна война, Англия, с нарастващо безпокойство следеше възхода на Имперската военна сила на Япония на Изток. През Първата световна война, Япония беше съюзник на Британия в кампанията им да освободят Тихия океан от германските завоеватели. Версайският мирен договор от 1919 г. дойде като голямо разочарование за едната от страните победителки. Независимо че японците получиха право върху някои немски колонии, те смятаха, че приносът им във войната остана недооценен. Тяхното негодувание се увеличи още повече след Военноморската конференция във Вашингтон през 1922 г., когато Япония остана изолирана в Тихия океан според новото споразумение, изготвено в полза на Съединените щати.

Западното влияние започна да навлиза в Япония чак през 1850 г. Средновековната политика в страната на Шогуните се смяташе от западните демокрации за примитивна и неподходяща за развиващия се модерен свят. Глобалната икономическа криза от края на двадесетте и началото на тридесетте години накара правителството на Япония да предприеме политика на военното разширение, за да осигури на страната достъп до икономическите блага и суровини на Изтока. През 1931 г. Военната партия предприе нападение на Манджурия, започвайки така продължителна кампания на военно-политическо разширение, върха на което станаха Пърл Харбър и Малая след десет години, на 7 декември 1941 г.

Британските колонии на Малая представляваха особен интерес за икономическия растеж на Япония. През тридесетте години тя със сила си осигури достатъчно въглища от Китай. Все още ѝ липсваха обаче важните суровини като желязо, калай, петрол и каучук. Опитите на Япония да продължи окупацията си на север бяха пресечени от Съветската армия в битката при Халхин Гол още през 1939 г. Япония се обърна на юг. В отговор на нахлуването ѝ във Френски Индокитай, САЩ започнаха да упражняват политически натиск през 1940 г., за да замразят икономическата дейност на Япония на американски територии. Затова още през лятото на 1941 г., Японският съвет по

планиране можеше точно да прогнозира кога Япония ще остане без необходимите суровини. Японското правителство също предсказа с голяма яснота, че „ще е невъзможно да си осигурят петрол... по мирен начин“.

Според японците единственият отговор на въпроса за суровините се намираше на юг, в проспериращите и слабо защитени мирни колонии на Британска Малая и холандските колонии на Източна Индия. Със запасите си от калай и каучук Малая беше златна мина за Британия, която печелеше цяло състояние всяка година за лондонското сити и субсидираше войната с Хитлер в Европа и Близкия Изток. Победеното правителство на Нидерландия, намиращо се в изгнание в Лондон, се издържаше от богатите петролни кладенци на „Роял Датч Шел“ в Източна Индия. Ако Япония превземеше двете колонии, щеше да стане индустриално независима, а изглеждаше, че нито британците, нито холандците имаха възможност да защитят притежаваните от тях ресурси.

За да опази икономическата си империя на изток след Първата световна война, британското правителство беше изпратило флота и военноморски бастион в залива и в „Крепостта Сингапур“. Предназначението им беше ясно: да удържат първоначалния натиск на атакуващите, докато Кралската флота изпрати бойни кораби на защитаващия се бастион. Британците лъгаха империята с празните си приказки в парламента. Както бяха доказали римляните две хиляди години преди това, единственият начин да се защитят отдалечените точки на империята е да има силни мобилни единици на разположение, които във всеки момент да бъдат изпратени на помощ на застрашените територии. Такива мобилни сили Чърчил не можеше да гарантира, когато започна войната и Англия беше заета с битките си в Европа.

В така създалата се ситуация възникваха много стратегически въпроси, на които Империята се затрудняваше да отговори. Колко време трябваше да се удържи морската база при едно евентуално нападение? Какви сили ще са необходими за това? За колко време можеше да се събере флотилия, която да бъде изпратена в Далечния Изток? Защо Англия харчеше цяло състояние за Сингапур, когато истинските колониални притежания, които трябваше да бъдат пазени бяха на Малайския полуостров, където се добиваха повече от 60% от световния добив на каучук и калай? С какво щеше да се плаща: с парите от

малайската колония, или с парите на данъкоплатците на „Големия бял крал отвъд морето“, които вече усещаха на свой гръб „Голямата депресия“?

Въоръжени с тези съмнения и Хазна, която успешно използваше държавната политика „без война в следващите десет години“, за да не прави излишни разходи, Англия доведе крепостта в Сингапур до пълно бездействие, оставяйки я да поглъща все повече средства и без защитна стратегия. В този момент крепостта не беше непревземаема. Англичаните пренебрегнаха северния подход към Малайската крепост, а Кралските въздушни сили строяха летища из цяла Малая, без да се консултират с армията относно тактическата нужда от наземна защита. Независимо от всичко, илюзията за сигурност съществуваше.

Докато военната база с мирния си гарнизон не осигуряваше реална защита, отечеството на Запад вярваше на пропагандата по кината, че Сингапур е най-доброто укрепление в света. Това може да обясни и липсата на заинтересованост и притеснение, когато Япония навлезе в Северна Малая. Сингапур се смяташе за непобедим. Това обяснява и паниката, когато се разбра, че невъзможното се случваше и че „Гибралтарът на Изтока“ беше пред капитулация през февруари 1942 г.

Един от главните виновници за слабата защита на Сингапур беше Уинстън Чърчил. Още като министър на финансите през 1928 г. той спря проекта за набиране на средства и беше пламенен защитник на финансовата политика на отбраната „без война в следващите десет години“, което беше рисковано за международната сигурност. Като министър на флотата, Чърчил пак се опълчи срещу изчисленията на Кралската флота за разходите по създаването на отбранителна база в Сингапур. И накрая, вече като министър-председател, той беше главният виновник за катастрофалната отбрана на Малая между 1940 и 1942 г.

Сингапур хвърля сянка върху мита за великия военен стратег Чърчил. Според мнозина това е причината за липсата на правителствено разследване по случая Малая. Затова и многото официални държавни документи по случая в Малая се пазят в тайна и досега. Но ако някой може да бъде наречен виновник за разгрома в Сингапур, то безспорният титуляр е Уинстън Спенсър Чърчил.

Австралийското правителство беше скептично настроено към политиката на Чърчил през 1941 г. Сътрудничеството между двете страни беше основано на подозрения, недоверие и лъжливи обещания. За Чърчил Австралия не беше само потенциална база на изток и свежо попълнение за британската армия. Бяха дадени всички възможни обещания, които принудиха Австралия да се съюзи с Англия и да осигури бойна сила. Когато Чърчил беше министър на флотата, той се опита да увери австралийския министър Ричард Кейси, че Англия е готова да напусне и Средиземноморието, само за да спаси Австралия. Това беше обещание, което той със сигурност нямаше да изпълни.

Лъжите не идваха само от английска страна. В мирно време за австралийското правителство беше по-удобно да не прави разходи за отбрана и да се залъгва, че „старата държава“ ще им осигури защита. Така разходите за отбрана бяха по-малко от 1% от държавния бюджет през трийсетте години. Австралия живееше с илюзията, че ако британците са отговорни за отбраната им и че ако най-лошото се случи, Англия ще се притече на помощ и ще ги спаси. Тази политика беше поддържана от австралийското правителство, което не се замисляше как Англия може да изпрати флотата си в случай на война, при положение, че в мирно време не успяха да отделят и един кораб. Тези въпроси бяха неудобни и никой не ги задаваше. Беше по-лесно друг да отговаря за сигурността, колкото и неправдоподобно да беше това.

Когато Чърчил смени Невил Чембърлейн като министър-председател през май 1940 г., той погледна с нарастващо безпокойство към Далечния Изток и Япония. Добрите му речи обаче не можаха да заместят добросъвестната и добре осигурена политика на отбрана. Със стратегическите си обещания Чърчил заложи на карта сигурността на Австралия и Изтока с цената на война в Северна Африка и помощта на обсадения Съветски съюз.

Когато през 1941 г. Съветският съюз окончателно отрязва похода на японците към Сибир в битката при Халхин Гол, те решиха да се обърнат на юг. Тайланд, непосредствено на север от Малая, участваше в кратка война с вишисткия режим на Франция в Индокитай в спор за гранични територии. Под предлог, че ще посредничи между воюващите, Япония разположи 200 000 войници в Индокитай, като настояваше за военно присъствие и право на преминаване през Тайланд. За първи път северните части на Малая бяха застрашени.

Последвалото заемане на летищата в Индокитай от японците постави Малайския полуостров в обсега на техните бомбардировачи.

Британското разузнаване проследи развитието на тези събития с голямо безпокойство. Те обаче бяха затруднени в разузнаването от четири основни фактора: пълното подценяване на боеспособността на японските войски; накъсаните и некоординирани разузнавателни действия в Далечния Изток; липсата на ресурси и източници за събиране на информация на местна почва и липсата на влияние измежду цивилните и военни институции в Малая.

От посочените фактори безспорно най-голяма беше първата грешка: подценяването на Япония като равностоен противник. Това беше странно, понеже Япония беше войнствена държава с впечатляваща история. Те бяха смазали Русия в Далечния Изток през 1904–1905 г., притежаваха силна и модерна флота и водеха успешни войни в Китай и Манджурия от 1931 г. За да разберем причината за това фатално подценяване, трябва да изучим менталитета на Белия колониален свят преди трусовете през 1941 г.

Англия не беше единствената държава, която смяташе азиатците за малко по-умни туземци. Дори в Америка, където имаше много японски имигранти в навечерието на Пърл Харбър, на тях гледаха като на аборигени. Митът за расовото превъзходство беше присъщ не само за нацистка Германия на Хитлер през трийсетте години. Британската гледна точка беше ясно изразена в думите на тогавашния главнокомандващ войските в Далечния Изток, маршала на военновъздушните сили Робърт Брук-Попъм, след негова визита в Хонконг през декември 1940 г:

„Огледах ги добре (японските войници, пазещи границата). Отвъд бодливата тел видях човекоподобни същества в мръсни сиви униформи... Ако това е средностатистическия японски войник, то не виждам как те ще формират ефективна бойна сила.“

Тогава се смяташе, че японците са дребни, със стърчащи зъби и лошо зрение, неспособни да се бият на тъмно или да управляват сложна техника. Навред беше разпространено мнението, че белите мъже са по-

висшестоящи. Един военноморски експерт дори написа: „Всеки ще се съгласи... че японците са смели, но неспособни авиатори... Те имат расов дефект в областта на вътрешното ухо и са късогледни. Това ги прави дефектни.“ Смяташе се, че японците „не могат да стрелят с пушка“, защото „не могат да си затворят само едното око, за да се прицелят“. Един смятан за сериозен автор в областта на авиацията каза, че „няма нищо по-глупаво от един японец и по-умно от двама“. Всеобщото мнение беше, че „ужасените японци ще избягат само при вида на бял войник“. Документирано е и изказването на двамата командващи офицери на британската пехота в Малая: „надяваме се, че войските ни в Малая не са прекалено силни... защото това ще откаже японците от битка“. Но най-арогантната забележка принадлежи на един друг командващ офицер: „Не мислите ли, че моите войници заслужават по-добър противник от японците?“

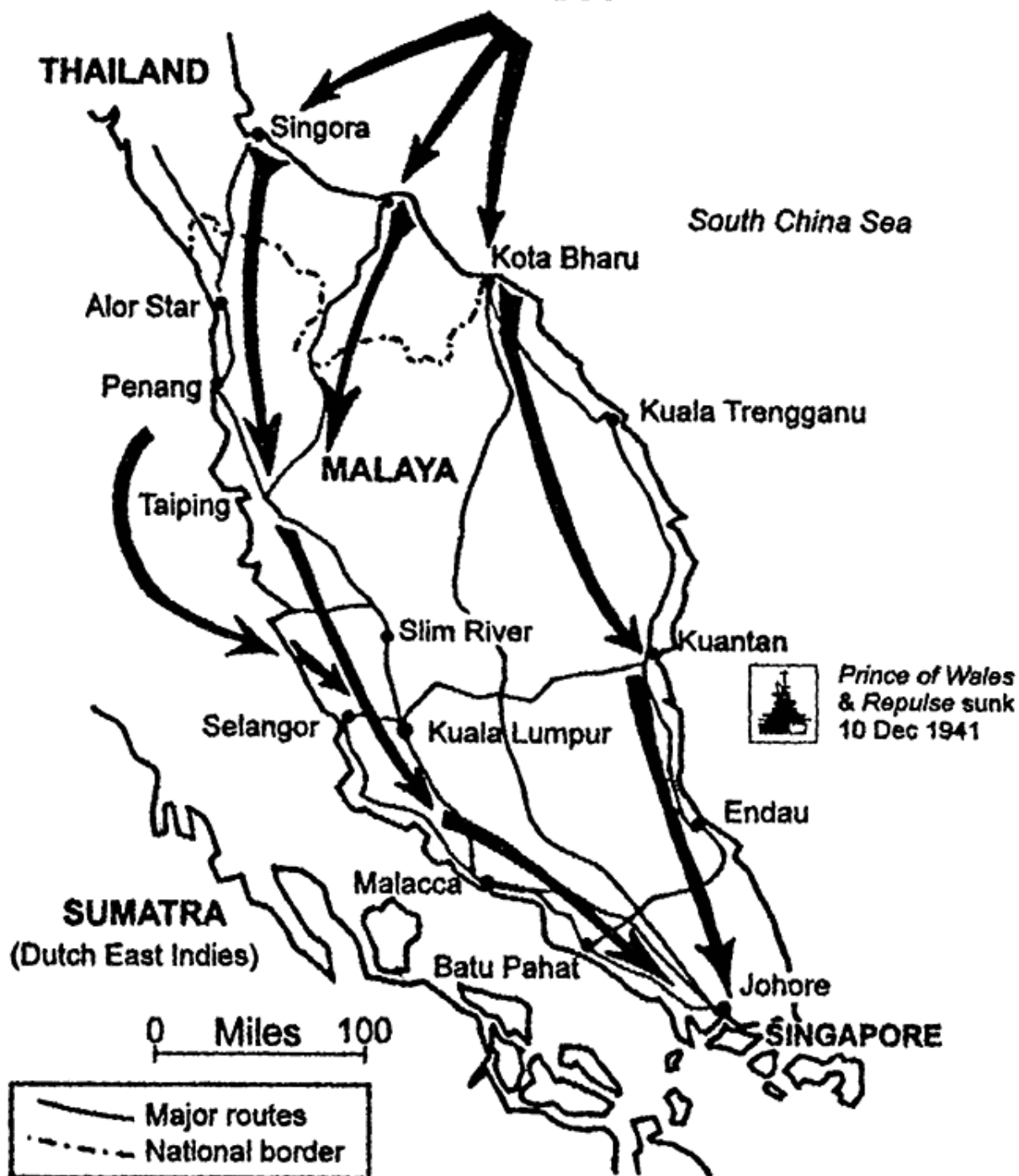
Това беше опасна глупост. Горчивата действителност от операциите срещу японската имперска армия дойде като шок за всички съюзнически бойни единици — на земята, във въздуха и във водата. Австралиеца Ръсел Брайън беше ужасен, щом видя първите японски трупове в Малая: нито един екземпляр под 180 см, нито един с очила и нито един със „стърчащи зъби“. Докато британците нямаха нито един танк на разположение на Малайския полуостров, „неспособните“ да управляват бойна техника японци успешно използваха леките си танкове срещу статичната защита на британците по главните пътища.

Генералният щаб в Малая беше поразен, защото британската военна доктрина ги беше учила, че танк не може да бъде използван в джунгла. Още повече че разузнаването беше уверило британските стратегии, че японците нямат бронирана техника. И изведнъж японската танкова атака проби британските укрепления в джунглата и се насочи на юг, към Джохор и Сингапур.

Японците бяха разработили нова тактика. Бойните действия в Малая не се водиха в гъста джунгла, а в каучукови насаждения с достатъчно място и видимост между дърветата. Те се промъкваха покрай модерните малайски пътища, а когато бяха спирани от британски укрепления, японската пехота се разпръсваше измежду дърветата от двете страни на пътя, стреляйки в движение. Така те минаваха по фланговете на окопаната отбрана и я елиминираха. Използвайки т.нар. тактика „рибешки скелет“, японците непрекъснато

обкръжаваха по фланговете тежката пехота и караха уморените австралийци, британци и индийци да отстъпват панически.

Малая и Сингапур, 1942 г.

Изненадани и объркани, защитниците отстъпваха под силните януарски мусонни дъждове до следващото пътно укрепление, оставяйки след себе си техника, оръжия, провизии и ранените си другари, позволявайки на японците да си правят с тях каквото си поискат. Често японците използваха колела, за да се предвижват по-бързо измежду дърветата, отколкото затруднената Имперска пехота. Британското разузнаване дори не подозираше за това „тайно оръжие“, преди да се направи пълен анализ на събитията в Индия след позорния разгром.

Във въздуха цареше същият хаос. Всички смятаха, че независимо от модерните самолети, които Япония произвеждаше, пилотите ѝ не можеха да се справят с управлението като западните. Това мислене продължи, докато първите бомби се изсипаха върху летищата на Кралските военновъздушни сили. Британските летци винаги проклеха деня, когато се запознаха с тъй наречената тактика „диария“. Японските бомбардировачи се групираха и изхвърляха наведнъж бомбите си върху определен участък от целта. Това не бяха единичните прецизни удари, за които бяха подготвени Кралските войски.

Този тип нападения имаха успех. Тренирани при набезите си срещу Китай, японските ескадрили знаеха добре какво правят. По заповед от главния бомбардировач, бомбите се хвърляха наведнъж в широк периметър, което се оказа успешна тактика за поражение на аеродруми. Нямаше как поне една от бомбите да не попадне в целта. Това което изненада авиаторите в Малая най-много обаче, беше, че японските бомбардировачи винаги знаеха къде и кога да ударят.

Другата изненада във въздуха беше доброто представяне на японските бойни самолети и особено на изстребителя „Зиро“, или „Нулата“. Наречен от американските специалисти „небоеспособен, лек, спортен самолет, с двигател от 1000 конски сили“, маневреността на „Нулата“ при въздушен двубой дойде като голям шок за пилотите на Съюзниците. Екипажите на тромавите и остарели „Брюстър Бъфало“ разбраха, че нямат шанс срещу многобройните и маневрени японски „водни кончета“.

Най-добрият пример за подценяването на японците във въздуха дойде след събитията в Сингапур. Това стана през 1942 г. при сблъсък между самолетите „Дарвин Уинг“, придружаващи американските изстребители Р-40 към Далечния Изток и „Нулите“, които ескортираха

японските бомбардировачи към северните територии на Австралия. Това беше битка, която новоодошлите британски ескадрони в Австралия биха искали да забравят. Когато опитните британски пилоти се врязаха в редиците на пикиращите „Нули“, японските пилоти умело се обърнаха и минавайки под тях, за пет минути свалиха единадесет от дванадесетте Р-40, като само един от японските самолети беше унищожен. Това унижение не беше забравено от британците и през Тихоокеанската война всички съюзнически пилоти се научиха да се възползват от скоростта и по-силната огнева мощ на техните машини срещу маневрените „Нули“.

Кралското военновъздушно разузнаване знаеше за качествата на „Нулите“ много преди войната. През 1941 г. китайците бяха свалили един японски изстребител над Чункинг и направиха подробен доклад за бойните му способности. Когато той се получи в Лондон, Въздушното министерство го предаде на координаторите на цялата разузнавателна дейност в Малая, и по-точно на завеждащите на ОБДИ, или Обединеното бюро на Далечния Изток. В Малая този доклад не само че не беше взет под внимание, а просто изчезна!

Дотук не сме споменали, че ОБДИ не предупреди службите в Малая за заплахата от Япония. Съществува разузнавателен меморандум на Генералния щаб в Малая от средата на 1941 г., в който подробно са описани японските заповеди за нападение и техническите им възможности. Този доклад обаче беше пренебрегнат от щаба, военните части и от политиките. Ден преди началото на войната, член на Генералния щаб заяви, че „не разбира, защо губернаторът дига такъв шум и мобилизира доброволците“. Часове преди Япония да нападне, политиките още се колебаеха. Нещастният главнокомандващ Брук-Попъм, на запитването си дали да започва операция „Матадор“ (навлизане в тайландски територии и блокиране на тесните части на полуостров Кра), получи отговор от Лондон на 6 декември, който гласеше: „Действайте по свое усмотрение.“ Както сухо се изрази началник-щабът: „Сър, те ви направиха лично отговорен за обявяване война на Япония.“

Ако британците бяха подценили възможностите на Япония, то японците не направиха същата грешка. Информацията, събрана преди войната в Малая, беше добре подбрана, от сигурни източници. Агресорите винаги поемат инициативата, дори в разузнаването. За 10

години Япония изгради добра разузнавателна мрежа в Малая, използвайки множество легитимни търговски компании там, както и 7000 японски жители и туристи. В допълнение имаше и интензивен търговски трафик на малки кораби по източното крайбрежие. Повечето от екипажите на тези кораби бяха офицери от военноморските сили, работещи под прикритие. По-късно се твърдеше, че дори щатният фотограф на военноморската база в Сингапур беше действащ японски офицер от разузнаването, полковник Накаджима.

Японските разузнавателни действия бяха познати на малайските власти. Началникът на полицията в британските колонии дори спомена, че японското шпиониране го накарало да предложи на губернатора да принудят японските компании да намалят японския си персонал наполовина и да наемат работници от други националности. Нищо не беше направено по този въпрос. Напротив, заповедите от Лондон бяха да не се прави нищо, което да озлоби японците и да ги накара да атакуват.

Понякога наглостта на японските шпиони стигаше неимоверни граници. През 1940 г. пресаташето на Япония в Сингапур беше арестуван и затворен за три години и половина за поддържане на шпионска мрежа в Малайзия (в която влизаше и един британски ефрейтор). Той беше обвинен в организиране на екскурзии за японски офицери из британските казарми и военни установки. Най-наглото деяние от всички беше неразрешеното закотвяне на две японски подводници в малайското пристанище Ендоу, собственост на една японска миньорска компания. Според показанията на командващия доброволците в Малая, капитан Колидж, през септември или октомври 1940 г. той видял японски офицер в униформа на японската армия, който наблюдавал маневрите на британските бронирани машини. После той невъзмутимо се качил на една моторница и потънал в здрача вероятно „по посока на някой кораб, закотвен навътре в морето“. Щом докладвал това обаче Колидж беше посъветван от хората на губернатора да не вдига шум, понеже заповедите от правителството на Нейно Величество бяха да се угажда на японците и да не се провокират.

Можем да си представим яда на безпомощните офицери от ОБДИ в Малая, които напразно предупреждаваха Генералния щаб за приближаващата опасност. Колкото по-сериозни бяха фактите, толкова повече не им вярваха. В отпуснатия колониален живот в

полутропическия рай губернаторът, Колониалната държавна служба и старите кучета имаха абсолютната власт. Никой, а най-малко белите туани, дошли да натрупат състояние в Малая, искаше да вярва в най-лошото. Малая не мислеше за война и животът за британците беше сладък.

Ако британците не бяха подготвени за война, то японците със сигурност бяха. Запазени са досега записките на началника на Имперския генерален щаб, полковник Масанобу Цуджи. Той беше и главен координатор на операциите на победоносната 25-та армия на генерал Ямашита. Планирането на нападението започна на 15 септември и беше придружено от интензивно въздушно разузнаване. С приближаването на определения ден японските пилоти започнаха да правят още по-нахални полети над летищата и базите на Кралските военновъздушни сили. Самият Цуджи е прелетял с японски разузнавателен самолет „Диана“ над пистите в Кота Бару и базата на КВВС при Алор Стар на по-малко от 1800 метра на 22 октомври 1941 г. Повечето от тези полети бяха забелязани от британците, но не бяха взети никакви мерки.

Една друга случка ни кара да се замислим още повече. Тя е разказана от Питър Шепърд, 18-годишен редник от КВВС, служещ на летището в Сунгей Патапи в северна Малая през декември 1941 г. На 4 декември 1941 г. Шепърд беше изпратен като втори пилот на граждански „Локхийд Хъдсън“ до холандските колонии в Източна Индия. Ето какво разказва той самият:

„За мое учудване ние се приземихме на частно летище в Камбоджа, южно от Кампот. Френски Индокитай тогава беше в японски ръце, което правеше кацането на холандски самолет в Камбоджа много опасно. Френските власти бяха под въздействие на провишиската политика, така че през 1941 г., в тази част на света британците нямаха приятели.

Моето положение на служещ в КВВС в граждански дрехи ме излагаше на още по-голяма опасност в тези условия. Нещата се влошиха, когато по пътя холандският пилот ми разкри, че истинската цел на нашата мисия е да приберем един британски агент под прикритие. Това ми заприлича на шпионска мрежа, придружена с контрабанда.

Не ми бяха казали нищо, преди да излетим. До последно знаех, че отиваме в Тайланд, който беше неутрална територия, за разлика от Камбоджа. Реших да стоя настрана от нещата, когато се приземим.

По-късно през деня пилотът ме заведе в един ресторант. Бяхме само двамата. По едно време той отиде отзад, в кухнята, за да свърши нещо, вероятно свързано с каргото ни. Страхувах се, че мога да бъда обвинен в шпионаж и разстрелян, затова гледах да не се набивам на очи.

При мен дойде един ориенталец и ми предложи тигров балсам за ухапвания от комари. Той ми говореше нещо, но аз едва го разбирах. Единственото, което узнах от разваления му английски, придружен със знаци, беше, че е японец, цивилен и е самолетен инженер. Той ме помисли за французин със същата професия. Беше доволен от нещо и непрекъснато се опитваше да ме заговаря. Беше пиян. Комуникирахме си на странна смесица от знаци и имена на местности и накрая той извади един тефтер и карта и започна да ми показва къде е бил и какво е правил там.

От думите му разбрах, че прелитайки със самолет над залива Хитокапу, той видял там голяма армада. На 24 ноември е бил изпратен на юг, на остров Фу Куок, за да проследи някакви спешни модификации на бомбения отсек на японските бомбардировачи в Южна Камбоджа.

Той изглеждаше горд от работата си и от това, което беше видял. Даже сподели, че ние сме били единствените хора, които знаеха за флотилиите, и че те са планирали да отплават на 26 ноември, за да унищожат американските кораби в Пърл Харбър, като започнат атаки и срещу Малая и Сингапур. Той описа това с много знаци и звуци от типа на «бум-бум». Щом видя изненадата на лицето ми, той извади още един тефтер със скици на някои от бойните кораби, които беше видял.

Тогава осъзнах, че бях научил нещо важно. Когато той отиде до тоалетната, аз откраднах рисунките му. Като се върна, японецът продължи да пие и когато нашият пилот ми

каза, че е време да тръгваме, той вече повръщаше провесен над парапета на верандата.

На 5 декември, ден след като се върнахме в Малая, аз докладвах всичко на един офицер от разузнаването на КВВС. По-късно същата сутрин бях изпратен в Куала Лумпур, където бях разпитан от двама цивилни. Предадох им и скиците, които бях откраднал от японския инженер. Казах им, че според мен японецът казваше истината и ако всички детайли на историята бяха верни, то денят на нападението щеше да бъде след три дни — на 8 декември (7 декември на Хаваите, заради часовата разлика). Преди да се върна в Сунгей Патани, бях инструктиран да си държа устата затворена.

Нищо не се случи, след като се прибрах. Летището дори не беше в бойна готовност и следващото, което си спомням, беше взривната вълна, която ме изхвърли през вратата на казармената баня в 7 часа сутринта на 8 декември.

Заради раните ми се наложи да ме евакуират в Батавия, а по-късно в Карачи, където, лекувайки се за две години, изгубих нишката на събитията. После бях уволнен от въздушните сили по инвалидност и се върнах във Великобритания през 1944 г.

Често съм се чудил какво ли е станало с информацията, която предадох на онези разузнавачи в Куала Лумпур. И досега не мога да разбера защо малайското командване не обяви военна готовност онази сутрин, да не говорим за нападение срещу японските кораби, които знаехме, че не са далеч в морето.“

Разказът на Питър Шепърд е драматичен пример за това, какъв обем информационни предупреждения пристигаха при британските власти в Малая месец преди нападението. Японците бяха снабдили британското разузнаване с достатъчно сигнали и индикатори за война. Остава въпросът защо нищо не беше предприето.

За да си отговорим, ние трябва да обърнем внимание на втория основен проблем пред британското разузнаване в Малая: лошата

организация. Подходът на британците към управлението и координирането на разузнаването в Далечния Изток изглеждаше накъсан. Разбираемо е, че при такъв свиреп враг като Нацистка Германия, Англия щеше първо да обърне внимание на собствената си сигурност, отколкото на Далечния Изток. Това е логично. По-трудно е да разберем липсата на организация на разузнавателната дейност в Малая. Освен нея голяма роля в случая изигра и липсата на ресурси и източници.

Структурата на разузнаването в Малая беше слаба. Основната роля играеше ОБДИ, което отговаряше за координирането на информацията от радистите и от докладите на МИ-6, след което докладваше на властите за потенциална заплаха срещу британските интереси. Всъщност ОБДИ беше инстанция на операцията по кодово улавяне „Блечли Парк Ултра“. Малко е писано за функциите на ОБДИ в сравнение с разположените в Уайтхол Обединен разузнавателен комитет (ОРК) и Държавно училище за кодиране и шифриране (ДУКШ). Със сигурност ОБДИ не заемаше важно политическо място в Далечния Изток като братовчедите си от Уайтхол. Те бяха повече агенция за информация, отколкото координиращо звено. През 1939 г. ОБДИ беше преместено от Хонконг в Сингапур.

Поради липсата на исторически записи за разузнаването в Малая, можем само да гадаем за истинските функции и влияние на ОБДИ. Знаем със сигурност че нямаха авторитет измежду военните съвети в Малая. ОБДИ беше изключен от всички тях и от съображения за сигурност, не участваше в комисиите, отговорни за отбраната на полуострова. Всичко това води до заключението, че нито една организация не координираше разузнаването и информацията в Малая през 1941 г.

Част от проблема беше, че никой не разбираше значението на разузнаването и какво трябва да прави то. Военното разузнаване беше само второстепенна институция между бюрокрациите, управляващи Малая, и беше често подминавано от „истинското разузнаване“. Това понятие се дължеше на невежеството на колониалния режим и на остарялото виждане за Голямата игра според Джон Бушан и Булдог Дръмонд, че разузнаването и тайните служби са едно и също нещо. Цялото командване на Далечния Изток беше на мнение, че Тайните разузнавателни служби (МИ-6) бяха единственото истинско

разузнаване. Всеки друг процес на разузнаване беше непознат. Службите, като сигналното разузнаване, или радистите, които се занимаваха с разчитането на японските кодове, нямаха никакво влияние върху събитията преди 1942 г., а дори и да имаха, информацията, получавана от тях, не се използваше при операциите.

Непрофесионализмът се подсилваше от още една институция, която ревностно пазеше монопола си за контраразузнаването чрез Отговорника за сигурността на отбраната (ОСО). Британските тайни служби (МИ-5) винаги са се мислили за служба, чиито основни задължения са шпионаж, саботаж и диверсии на териториите на Британската корона. Но тогава на МИ-5 им липсваха оперативни работници. Накъсването на дейността им се дължеше и на съществуването на различни тайни политически полицейски служители (тъй наречените Специални звена) в полицейските структури в колониите. В резултат нямаше никаква координация в разузнаването на Далечния Изток и постоянните разправии между службите бяха станали ежедневие.

Началниците на различните разузнавателни департаменти до такава степен не можеха да се понасят, че сътрудничеството между тях беше немислимо. Например ОСО на МИ-5 в Сингапур, полковник Хейли Бел, не си говореше със завеждащия японската секция на Специалното звено на сингапурската полиция. Отношенията им бяха така обтегнати, че Морган, шефът на Специалното звено, отказваше да предостави на ОСО (който беше председател на Комисията по сигурност и разузнаване на губернатора) поради „съображения за сигурност“ информацията за японската шпионска дейност.

Накрая техните караници стигнаха и до знанието на военните. В досието на човека, който предаде Сингапур, генерал-лейтенант Пърсивал, има интересна записка, когато той беше още началник-щаб през 1937 г. Записката е за тайния полицай Морган: „Не може да имаме никакво доверие на майор Морган. Изказванията и позициите му създават впечатление, че той има ексцентричен манталитет, лоша преценка и объркани мисли, и че не може да си държи устата затворена.“ Това описание говори повече за професионалната деформация на всеки таен полицай, прекарал достатъчно време в потайния свят. Но Пърсивал, когато мнозина смятаха за по-забележим като началник-щаб през 1937 г., отколкото като командващ генерал през

1941–1942 г. не се ограничава само с това. Според него „Морган е неспособен да удържи и изпълни ангажиментите, които е поел, и това се потвърждава както от миналото му, така и от предшествениците му“. Морган обаче, както всички цивилни служители, изобщо не се притеснявал от подобни нападки, още повече от военен. В писанията си Пърсивал продължава със съжаление; „Изглежда, обаче, че той е на десетгодишен договор и ще има проблем с отстраняването му.“

С хора като Морган, търсещи шпиони, не е изненада, че британското контраразузнаване не успя да опази колонията от катастрофата, която я сполетя. Морган и колегите му може би щяха да са наясно, ако знаеха, че в Малая беше в ход операция на японското военно разузнаване, и че тя вървеше под ръководството на офицер от британската армия.

Капитан Патрик Хийнън вероятно е бил вербуван от японското военно разузнаване при визитата си в Япония през 1938 г. Колегите му от 3/16 пенджабски полк в Малая не го обичаха и той беше преместен във военновъздушното разузнаване. Това преместване не вещаеше нищо добро за кариерата му на пехотинец, но пък му осигури достъп до военните тайни. Сега вече Хийнън разполагаше с военните планове, разположението и въоръжението на всеки самолет на КВВС на полуострова, както имаше пряко наблюдение върху плановите за отбрана.

Една от големите загадки на Малайската кампания беше идеално разчетеното време и място за удар на японците, които им осигуряваха максимални загуби и поражения за британците. „Те сякаш знаеха за нашите планове“, каза един тогавашен офицер след събитията. И те наистина знаеха. Хийнън предостави на Япония пълната информация и точните планове за разположение на Алор Стар, основното летище на север. Алор Стар беше неутрализирано след серия от опустошителни удари още в самото начало, осигурявайки на японците превъзходство във въздуха до края на кампанията. Вероятно той е предал на Япония и тайните кодове и шифри, което позволи на японските радисти да следят целия радиообмен на КВВС по време на битката.

Но Хийнън се оказа невнимателен. Той беше привлякъл вниманието на армията още преди войната, но тогава нищо не беше направено. На 10 декември 1941 г. той беше арестуван за нескопосан опит за убийство на началника му майор Франс. След обиска в кабинета

му бяха намерени неправомерно притежавани тайни карти, заповеди за операции и кодове, както и два замаскирани предавателя с кодова книга за шифриране на трансмисиите. Военното положение не позволи да се направи пълно разследване на дейността му, но скоро се разбра, че той е дълбоко замесен в шпионска дейност и в поддържане на шпионска мрежа в Малая преди войната.

Хийнън беше ескортиран в Сингапур през януари 1942 г. и изправен пред трибунал по обвинение в шпионаж. Той беше признат за виновен и осъден на смърт. Хийнън не беше единствен. За свой ужас, британците откриха след войната, че японците разполагаха и с най-секретния трафик между военното министерство в Лондон, Чърчил и главнокомандващия в Сингапур през 1941 г.

За да избегне изтичането на информация, Уайтхол изпрати кореспонденцията до Сингапур по бързия търговски кораб „Аутомедон“ през късния септември на 1940 г. На борда му имаше тежък сак с „най-секретните“ операционни планове за Далечния Изток, заедно с едно песимистично писмо от държавния глава за реалната възможност за отбраната на Малая. Капитанът на „Аутомедон“, Мак Иуън, и дипломатическият куриер, капитан Ивънс, имаха изрична заповед да изхвърлят пратката в морето при опасност.

И тя не закъсня. През ноември 1940 г. „Аутомедон“ беше засечен в Индийския океан от маскирания немски кораб „Атлантис“. Изобретателният капитан на „Атлантис“, Рьоге, беше маскирал част от екипажа си като жени и плаваше под холандско знаме. Градушка от снаряди разби радиостаята на „Аутомедон“, неутрализирайки дипломатическия куриер Ивънс, капитана и радиото.

Немците не можеха да повярват на късмета си. Те притежаваха куриерска пратка, със свръхсекретна кореспонденция и разузнавателни тайни на Далечния Изток, заедно с всичките британски морски кодове. Адмиралтейството си мислеше, че „Аутомедон“ е бил ударен от подводно торпедо, защото в противен случай биха получили радиосигнал от кораба. Не и този път.

Немците не се интересуваха от плановете за Далечния Изток и затова ги предадоха на съюзниците си в Япония. Британците не знаеха, че през ранната 1941 г., японците вече разполагаха с кореспонденцията между Лондон и Сингапур, както и с възможността да следят

британския морски радиообмен. Накрая Лондон разбра за това, но твърде късно.

Аферата „Аутомедон“ беше една от най-големите британски загуби в Далечния Изток. Голяма загадка остава премълчаването за този инцидент в анализите на британското разузнаване, като се има предвид важността му за враговете им. Ясно е, че товарът на „Аутомедон“ беше основната причина за промяна на японските планове и катализатор за решението да бъдат нападнати Пърл Харбър и Малая. За да подчертаем значението му, само ще споменем, че капитанът на „Атлантис“, Рьогге, беше награден със Самурайски меч лично от Императора след падането на Сингапур през 1942 г.. Награда, немислима за европейец по онова време.

Разделеното командване на британските войски в Малая допринесе още повече за поражението. Последният щрих в тази тъжна картина беше сложен и от разделението на колониалното правителство. Никой не знаеше кой управлява кралските колонии през 1941 г. Със сигурност това не бяха въоръжените сили, нито преди, нито след японското нападение.

Проблемът идваше от самите управляващи на колонията. Под управлението на Шентън Томас, губернатор от 1934 г., колониите в Сингапур и Малая се интересуваха повече от статуквото и социалния живот, отколкото от суровата външна действителност. Губернаторът Томас, сякаш беше събрал в себе си най-лошото от британските ценности в ранния период на XX век.

Не е учудващо тогава, че най-тежките обвинения паднаха върху него, отправени главно от британските въоръжени сили. Губернаторът стана жертва както на неумението си да ръководи, така и на заповедите на Чърчил Малая да не се подготвя за война с Япония, а да печели пари за империята, продавайки каучук на американците.

Имайки предвид тези инструкции, основните приоритети бяха от икономическо естество. Затова всичко, което не засягаше добива на калай и каучук, се считаше за скъпо отклонение от основните задачи на малайската колония. Томас се беше разпоредил да бъде оказана цивилна помощ при построяването на военни лагери и летища, но опитът му за пренасочване на работната сила към тези задачи се оказа неуспешен. След войната той се опита да се оправдае с недостиг на работна сила и с невъзможността тогава да плаща заплати без държавна помощ. Това

ни кара да зададем логичния въпрос дали Малая беше на бойна нога, или се водеше от икономическите интереси през 1941 г., и дали беше управлявана от военните или от старата колониална администрация? Всеки отговор изглежда верен.

Може би истинската причина за малайските проблеми е това шизофренично управление. При надвисналата смъртоносна опасност, навиците от времето на мирния живот останаха непроменени. Подобна невъзмутимост преди катастрофа е присъща за англичаните, но през 1942 г. тя стигна предела си.

Не всички британци обаче оставаха незаинтересовани като губернатора и хората му. Поне двама души предсказаха края на Сингапур. Единият беше генерал-лейтенант Пърсивал през 1937 г., а другият С. А. Вийланд. За голямо съжаление, Вийланд беше цивилен и член на администрацията на губернатора Томас. През 1938 г. той беше назначен за министър на отбраната на Малая, но си подаде оставката през 1941 г. заради политически интриги. Преди да си отиде, той предсказа с голяма точност развитието на едно евентуално нападение от Япония през Сиам и Малая. Със същата точност той описа и нуждата от силна защита на гористите местности северно от Сингапур и отхвърли възможността за нападение по море. Той дори оприличи „Крепостта Сингапур“ с бял слон и изказа съмнение в способността ѝ да смогне с малайските отбранителни приоритети. С тези си виждания той стана неудобен на мандарините и обединените служби, прокламиращи британската политика.

Главната трагедия на Вийланд беше, че се забърка в бюрократичните игри между губернатора, армията, КВВС и новия главнокомандващ, генерал Бонд, пристигнал през 1939 г. Бонд, силна и нетърпяща възражения натура, бързо се зае да възвърне контрола над отбранителната стратегия. Основен негов приоритет стана остров Сингапур и той нямаше намерение да допусне цивилен да се бърка във военната политика, особено пък със собствено мнение по въпроса. Изходът от неизбежния сблъсък беше предсказуем. В началото на 1941 г. Вийланд си подаде оставката като министър на отбраната на Малая. При завръщането си в Англия, той с болка следеше развитието на събитията в Сингапур, както ги беше предсказал през 1940 г.

Може би тези военно-цивилни дразги имаха по-голям принос към падането на Малая, отколкото лошото разузнаване и подценяването на

противника. Непрестанните вътрешни разправии и липсата на изразена управленска структура означаваше, че нито една от службите, било то разузнавателна, военна или цивилна, няма да издържи на напрежението. Съчетано с останалите слабости на британските служби и японските „къртици“ в структурите на разузнаването, става още по-невероятно да мислим, че британците щяха да успеят, дори да управляваха Малая и Сингапур като военна зона, а не като колония.

Дори и с пристигането на последното подкрепление в края на януари и началото на февруари 1942 г., беше късно кампанията да бъде спасена. Подкреплението, пристигнало за 8-ма австралийска дивизия на 24 януари само наля масло в огъня за съжаление на австралийското правителство. Битката за Малая беше загубена.

За свое облекчение, министър-председателят на Австралия разбра, че Чърчил е изпратил 18-та британска дивизия в помощ на Сингапур. Джон Къртин вече беше свидетел как Чърчил пожертва австралийските войници на два пъти в Гърция и Кипър и внимаваше за всеки признак на двойна игра от страна на британския премиер. През януари 1942 г. той изпрати телеграма до Чърчил, в която казваше, че всеки опит 18-та дивизия да бъде отклонена от Сингапур щеше да бъде разглеждана от австралийските власти като „опит за измяна“. Чърчил отстъпи и изпрати последните части на 9-та, 11-та и 18-та дивизии да се присъединят към австралийците при края на обречената колония.

Тези войски можеха да потрябват другаде. Паника беше обзела Далечния Изток. Японските бомбардировки над Дарвин всяха още смут в отдалеченото население на Северна Австралия. След ужасяващия рейд на японците, когато всичките кораби в пристанището бяха ударени или потопени, стотици дезертираха и хукнаха на юг. Стотици необходими авиационни техники потърсиха спасение навътре в континента. За голям късмет на Австралия, Япония беше на края на възможностите си и не предприе по-сериозно нападение. Събитията през 1942 г. очертаха един безславен период в австралийската история. Във въздуха цареше отчаяние, слагащо края на една епоха.

Последното жестоко действие беше изиграно и заглушено от шумотевницата на последните дни. На 13 февруари 1942 г., ден станал известен като „Черния петък“, предателят капитан Патрик Хийнън беше разстрелян. Носят се слухове, че бил застрелян в главата от упор от сержант от военната полиция и изхвърлен на пристанището, докато

ужасените пияници, дезертъори и граждани се опитваха да хванат последните кораби от Сингапур преди японското нападение.

Японската армия трябваше да възстанови реда и спокойствието в имперските гарнизони. Тя го направи бързо и ефективно с брутална сила, като още веднъж доказа, че е била подценена напразно. Може би Чърчил е бил прав, като е отказал парламентарно разследване на грешките и лошото управление, довели до падането на Сингапур — „непревземаемата крепост“. Някои грешки са толкова срамни, че е по-добре за тях да се премълчи. Урокът от тях обаче никога не трябва да се забравя.

ГЛАВА 6

НЕКОМБИНИРАНИ ВОЕННИ ОПЕРАТИВНИ ДЕЙСТВИЯ ДИЕП, 1942 Г.

На 19 август 1942 г. войниците от 2-ра канадска дивизия на територията на Съсекс в Англия нападнали Диеп, който бил малко пристанище на северния бряг на Франция. Акостирането било извършено при зори на дневна светлина и било подкрепено от тридесет от новите тежкобронирани пехотни танкове на Чърчил. След пет часа победените нападатели се оттеглили, претърпявайки най-тежките жертви и поражения от всички атаки, предприети някога от Съюзниците през Втората световна война.

От 5000 души, предприели рейда, 2700 били убити, ранени или пленени. Тъй като само 4000 от нападателите успели да акостират на брега, това означавало, че жертвите били шестдесет процента от общото количество. Ситуацията била по-лоша от тази през първия ден при Сом през 1916 г. Немските защитници били удивени от безразсъдството на своите нападатели. Един немски критик написал: „Тяхната безразсъдна офанзива се подигра с всички правила на военните стратегии, дело и логика.“ Затова много митове и мистерии обграждали военната афера в Диеп.

За някои канадски националисти рейдът в Диеп се превърнал в определящ мит за национално достойнство, в който се говорело как смелите канадски войници били предадени от коравосърдечните и некадърни британски генерали. За британското общество Диеп бил жертвен политически жест към Сталин, с който Британската империя му показвала, че се опитва да освободи напрежението, надвиснало над Съветския съюз, откривайки втори фронт на бойни действия. Но за конспиративните теоретици-професионалисти Диеп бил представен като хитър британски заговор, чрез който да демонстрират на американските плановици във Вашингтон, които били още новобранци

в европейската война, че една преждевременна атака през Канала щяла да се превърне в кървав провал.

Всички гореизложени твърдения съдържали в себе си частица истина, но нито едно от тях не посочвало цялата история. Но от една важна гледна точка рейдът в Диеп бил уникален, защото бил единственото по рода си масирано нападение, предприето от имперските военни сили без официалното разрешение на обединените началник-щабовете на Съюзническите сили. Точно в това отношение е залегнала мистерията в митовете за рейда в Диеп.

По-обстойното проучване на доказателствата обаче разкрива, че рейдът в Диеп не бил нищо друго освен неофициално нападение, заобиколило официалния ред от необходими команди, преди да бъде предприето. Атаката в Диеп била проведена, без да се вземат предвид необходимите средства и ресурси за нея, без да бъде извършено достатъчно разузнаване на немската отбрана преди това, и накрая тази атака не била подкрепена от британското командване, често държано в неведение или просто пренебрегвано. Но най-лошото било, че хората, планирали атаката, нарочно предпочели да не уведомяват официалните разузнавателни организации за нападението, защото били обезпокоени да не им попречат на изпълнението ѝ, ако плановете не отговаряли на разузнавателните изисквания. В резултат се получила една катастрофална разузнавателна грешка.

Изглежда странен фактът, че един командир можел да си помисли да предприеме нещо като частна атака срещу крепостта Европа, такава, каквато я бил създал Вермахта. Но не по-малко странни били характерът, амбицията и досието на човека, отговорен за операцията в Диеп, т.е. Маунтбатън. В края на 1941 г. капитан лорд Луис Маунтбатън бил повишен в длъжност от капитан на кораб в Кралската флота като началник на „комбинираните операции“ със седалище до фелдмаршал Алън Брук, при началник-щабовете. До март 1942 г. Маунтбатън бил повишен с три степени, за да се превърне в най-младия вицеадмирал в британската военноморска история.

Основните заявки за слава на Маунтбатън били три. Той доказал, че бил енергичен капитан на разрушители: трите му последни кораба били потопени при командване в условия, които хулителите му определяли като явно доказателство за неговата некадърност и неопитност. На второ място, той бил голям майстор в организирането

на личните си публични взаимоотношения, като си давал вид на млад, енергичен и героичен командир, напълно способен да воюва с немците и да разсее мрачната обстановка от уморителните британски поражения. И накрая Маунтбатън бил последователен в действията си, независимо от същността им. Братовчед на краля, довереник на премиер-министъра, личен приятел на Ноел Кауърд и способен без усилия да събере на едно място влиятелни и силни приятели както от Холивуд, така и от британските висши среди, Маунтбатън бил човекът-мечта за организирането на публични прояви и отношения в мрачната заради войната Англия в началото на 1942 г. Дори се дочули слухове в консервативните политически среди, че той щял да бъде издигнат до поста началник-щаб.

Старателно подхранваната и доразвивана по-късно легенда от Маунтбатън криела в себе си безскрупулност и амбиция, които често съпровождали великите мъже по пътя им към успеха. Той не бил склонен да мами при военноморските учения, за да печели предимство пред своите офицери-побратими, затова нарочно фалшифицирал военните резултати след войната, когато почувствал, че неговият култивиран исторически имидж бил в опасност. Изказано с няколко пестеливи думи дори от официалния му биограф, Маунтбатън избрал „да напише отново историята, като междувременно всячески пренебрегне фактите“.

Суетността на Маунтбатън не познавала граници. В разгара на военните действия, при неговите най-големи отговорности, той можел да бъде видян как позира за плакат на филма „Където ние служим“, пропагандно изучаване на житието на светците, основано на неговия собствен опит, където ролята на енергичния капитан на разрушителите била изпълнена от неговия приятел Ноел Кауърд. Маунтбатън всъщност написал на Кауърд след рейда в Диеп следното: „Писмото ти ме настигна в най-заения ми ден!... но имайки предвид съдържанието му... толкова е належащо, че аз реших да му обърна специално внимание, преди да пристъпя към ангажиментите си.“ Един нормален командир по това време щял да посещава ранените и умиращите, както и да изслушва оцелелите.

Бийвърбрук бил предупреден по време на войната — „Не вярвай на Маунтбатън и неговите обществени възможности“, имайки предвид, че тъмната и съмнителна страна на Маунтбатън нямало да позволи

никаква атака срещу внимателно изгражданата му репутация и имидж. Независимо че Бийвърбрук бил предупреден, младият, безпринципен, безсъдържателен и амбициозен аристократ получил място във висшия военен съвет на острова, заедно с необходимите ресурси и власт, за да атакува окупираните от немците брегове в Европа. Характерът на Маунтбатън обединявал в себе си вече новопридобитата власт и амбицията, и тази комбинация щяла да доведе до катастрофални последици.

Корените на атаката в Диеп от 1942 г. биха могли да бъдат открити двадесет и четири години по-рано при атаката срещу Зийбруг в деня на Свети Джордж през 1918 г. Под ръководството на адмирал Роджър Кейс от Дувърския патрул, атакуващата сила от военни кораби, подводници и войници нападнала участъка с немските подводници на белгийския бряг, в опита си да блокира достъпа на параходите на кайзера до морето. Рейдът бил частично успешен и независимо от тежките жертви допринесъл за повдигането на бойния дух на британците. Рейдът в Зийбруг, създал представата за брилянтен военен успех, предизвикал сериозни поражения на ниска цена.

До 1940 г. Кейс, този път като началник на комбинираните операции, пак бил за провеждането на атака срещу победоносните немци около бреговете на Европа, надявайки се да се повтори успехът от 1918 г. Защо британците почувствали необходимостта за нападение срещу защитените европейски брегове е въпрос, който не е бил задаван често. Особено като се има предвид, че немците никога не почувствали нуждата да предприемат подобна офанзива срещу британските брегове. През 1940 г. британският премиер Чърчил решил, че макар британските военни сили да са изгонени от континента, офанзивата не трябвало да се прекратява, и то не само за да нанася поражения, но и да бъде като надежда за страдащите населения на окупирана Европа, които през 1941 г. вече се отказали да вярват в освобождението си. Отделно от бомбените атаки тази офанзива била единственото възможно средство тогава.

Комбинираните операции били любопитно военно формирование. То било най-вече експериментална служба от координиращ и планиращ персонал, основана върху военния опит до момента и предназначена да съчетава военните начинания, които трите въоръжени служби щели да предприемат срещу врага. Когато Маунтбатън поел поста в края на

1941 г. под директните инструкции на Уинстън Чърчил, задачите му по неговите собствени думи се състояли в това да продължи офанзивите, започнати толкова прекрасно от Кейс, да държи бойния дух под пара... На второ място, да подготви нападение срещу Европа, „без което ние никога няма да приключим войната“. Маунтбатън освен това твърдял, че Чърчил казал: „Искам да превърнеш бреговете на Англия от бастион на отбраната в отправни точки за нападение.“

Това било опиянителна материя за новоназначения четиридесет и една годишен морски капитан, чието последващо командване щяло да се прехвърли на един от самолетоносачите на Кралската флота. Но Чърчил имал предвид друг скрит политически план, спирайки се на енергичния Маунтбатън, който да поеме такава високоотговорна задача: премиерът искал да покаже агресивния британски дух на новопристигналите във войната американци, скептично настроени към бойните способности на съюзниците си. След унижението в Норвегия, Франция, Дюнкерк, Гърция, Крит, Малая и Сингапур, и след победите на Ромел в Северна Африка, чиято кулминация била отстъплението в Тобрук през юни 1942 г., американците имали основания да се съмняват и да са скептично настроени по отношение способността на британската армия да се бори. Дори Чърчил не можел да разбере защо армията продължавала да се предава, заявявайки печално не един път: „Защо нашите войници не искат да се бият?“

Изборът на Чърчил бил правилният. Съзнавайки ефекта от чара на Маунтбатън, добрия външен вид и прекрасно изградения му имидж, направил добро впечатление дори на американския президент Рузвелт, и по-специално на госпожа Елеонор Рузвелт, хитрият британски премиер осъзнал, че ако някой би могъл да представи най-добре британския висок боен дух между висшите американски политически и военни среди, то това бил Маунтбатън. При посещенията си във Вашингтон новият началник на „комбинираните операции“ спечелил за каузата си всички американци, които срещнал, включително и доайенът на републиканските военни ценности и най-влиятелният войник в Америка, генерал Джордж С. Маршал, който му станал личен приятел. Младият герой приключил рекламната си обществена мисия брилянтно, дори давайки си вид, че ставало въпрос и за съгражданите му, а не само за неговата собствена изгода. Чърчил бил горд от своето протеже. Маунтбатън пък, изглежда, бил наясно с по-широките

намерения на Чърчил, хвалейки се пред един приятел: „Уинстън ми каза какво иска да стане и сега зависи от мен да го осъществя.“ Имайки такъв гръб в лицето на Чърчил, щяло да бъде трудно дори и за скромна личност да не бъде въвличена в заблуда за себе си и в грандомания, но пък и приятелите на Маунтбатън никога не го обвинили в излишна скромност. Използвайки думите на канадските власти в Диеп, професор Браян Лоринг Вила заявил по отношение на Маунтбатън: „За това поведение и завъртане на главата на Маунтбатън Чърчил не бил виновен.“ Но има и случай, където виждали Маунтбатън като жертва на безскрупулния Чърчил, който го манипулирал за постигане на собствените си цели.

Щом Кейс си отишъл, Маунтбатън се постарал да положи отпечатъка си върху комбинираните операции и успял да пожъне добрите резултати от усилията на своя предшественик. Комбинираните операции се радвали на славата на успешните рейдове във Вааго, до Норвегия, първата битка на честта, проведена от парашутен полк, на кражбата на немските радарни секрети от Бруневал в Северна Франция. Дори рейдът в Свети Назарин, проведен на 27 март 1942 г., независимо от високата цена, която заплатили, бил сметен за успех, защото разрушаването на огромния сух док (единствения, който обслужвал немските бойни кораби в Атлантическия океан) разсеял стратегическото напрежение върху британците. Всички тези атаки били плодове от усилията, положени от Кейс и хората му.

Щабът на комбинираните операции, ръководен от Маунтбатън, изготвял нови планове, въз основа на които през 1942 г. да бъде проведена една поредица от мащабни атаки, започваща от временното завладяване на Алдерни, на островите по Канала, и приключваща с лекомислената схема за офанзива срещу щаба на Гестапо в Париж. Част от тази схема била и атаката в Диеп, предвидена за месец юни, под кодовото название „Рутер“. Целите, които трябвало да бъдат постигнати в Диеп, независимо от по-късните претенции, че нападението в Европа било риск или просто блъф, който да обърка немците и френската съпротива, били пределно ясни. Те се изразявали в следното: да се види и установи дали е възможно да се завземе голямо пристанище за определен период от време; да се извлече разузнавателна информация от пленниците, като се вземат документи и оборудване; да се прецени немската реакция относно военната демонстрация на френския бряг.

В допълнение към тези ясни военни цели съществували и други три, които не били толкова ясни и не били широко афиширани. Първата била желанието на военновъздушния щаб да въвлече самолетите на „Луфтвафе“ на запад в една мащабна битка и така да нанесе големи поражения на немските въздушни бази във Франция. Втората се изразявала в чисто политически аспект, а именно да покажат на Съветския съюз, че Англия наистина искала да стъпи на шията на немците. Третата била най-неясната цел и представлявала желанието на канадското правителство да бъде въвлечено още повече във войната.

Първата от горепосочените цели щяла най-твърдо да изиграе ролята на коз в ръцете на Маунтбатън. Макар че Кралската военна флота и армията хитро се въздържали от въвличането на толкова сили в плана „Рутер“, началникът на въздушния щаб, маршал Портал, искал да демонстрира мощта на своята възобновена военновъздушна сила, каквато била тя през 1942 г., и да вкара в действие самолетите на „Луфтвафе“, за да нанесе съкрушително поражение срещу немците. Един голям самолет-изтребител щял да профучи в обсега на южните британски въздушни постове и щял да „прочисти пътя за самолетите на «Луфтвафе»“. Затова кралските военновъздушни сили се превърнали в охотни поддръжници на плана, докато персоналът на другите две военни сили го приемали равнодушно.

Политическите трудности, които срещнал Чърчил през пролетта и лятото на 1942 г., били до голяма степен от подкрепата му на плана „Рутер“ и в частност на предвидените действия на комбинираните операции. Всяка британска победа на запад щяла да бъде важен залог в сложното маневриране в отношенията, което изникнало на дневен ред между Съюзниците. Нуждата от решителни действия станала още по-остра след речта на Сталин през февруари 1942 г., в която той направил уклончивото предложение да дискутира отделно с Хитлер условията по едно евентуално примирие. Информираното веднага за речта британско външно министерство я преценило като опит на Сталин да договаря примирие с Хитлер или да накара Англия да разсее напрежението върху руснаците. При всички случаи Съветският съюз трябвало да бъде убеден в решителността на Англия да воюва. Една солидна атака на запад можела да бъде такова доказателство, независимо от изхода.

Понеже лятото било изпълнено с изморителни поражения в пустинята, а тътенът на политическото недоволство отеквал в ушите му,

Чърчил станал още по-неспокоен и чувствал отчаяна нужда от успех — какъвто и да е успех. С падането на Тобрук на 21 юни 1942 г. политическият вулкан в Уестминстър и Уайтхол изригнал с пълна сила, понеже мърморенето срещу военното командване в Англия по време на войната излязло на повърхността. Пороят от критики в политиката и пресата се разраствал все повече и засипвал Чърчил и администрацията му. Бил издигнат вот на недоверие за правителството на Чърчил в Камарата на общините и независимо че изходът от гласуването изглеждал нагласена работа, Чърчил бил жестоко потресен. Той признал по-късно, че „единственото нещо, от което се страхувал най-много, бил крясъкът на Камарата на общините“.

Чърчил спешно се нуждаел от успех, за да оцелее, и той го знаел превъзходно. В момента разполагал със скептично настроени спрямо битката парламент и Уайтхол, с немците и стратегическите им съюзници, и накрая със Сталин и Рузвелт. Предпазливите и прагматични началник-щабовете осуетили повечето от неговите военни авантюри, считайки ги за преждевременни. Чърчил, политикът, загрижен да поддържа мнението на тълпата за важността на демокрацията в политиката, се нуждаел от няколко бързи победи. Само бомбеният военен департамент, командван от заядливия Харис, и комбиниранияте операции, командвани от енергичния Луис Маунтбатън, споделяли мнението на Чърчил за провеждането на военни действия срещу врага през лятото на 1942 г.

Третата точка от плана за провеждането на операцията „Рутер“ била да бъдат постигнати най-значителните от човешка гледна точка резултати, но била най-трудна за изпълнение от останалите цели на атаката. Тя се състояла в желанието на канадската армейска сила, след като стояла в бездействие две години и половина, да се намеси активно във военните действия. След избухването на войната канадският премиер Макензи Кинг следвал политически стабилна и логична, но нетрайна политика. Той дал широка публичност за дейната подкрепа на Канада за войната, но всъщност не въвлякъл войските си в бойните действия. Но имайки предвид грубата агресивност на канадците и известния им боен дух, тази политика на ненамеса в бойните действия не можела да продължи вечно. Въпреки че хиляди канадци се събирали под знамето, Макензи Кинг бил наясно, че записването в бойните военноморски редици, особено във френскоговореща Канада, било

рецепта за политически проблеми, и затова той бил длъжен лично да се увери, че канадците нямало да бъдат изложени на предните фронтови линии или поне шансовете им за битка да бъдат сведени до минимум.

Политическите противоречия, наследствени в канадската военна политика, принуждавали канадските политици да се завръщат обратно къщи в Отава. Създавайки голяма, добре обучена и добре въоръжена армия, която по-късно била изпратена в Съсекс, Англия, за да се подготви за битката, канадските политици установили, че тяхната военна машина си била изградила своя собствена движеща сила. Висшите командващи канадската войска в Англия, Макнатън, Крерар и Робъртс, след двугодишно обучение под собствена команда, вече настоявали активно да вземат участие в битката, дори и заради това да дадат възможност на войниците, на които им било скучно, нещо да правят. Както можело да се очаква, скуката прераснала в липса на дисциплина и канадците започнали да крадат, да се напиват, да се бият, да прибегват до сексуални насилия, което било в реда на нещата при една такава солидна група от млади мъже, събрани заедно, далече от къщи, които нямали какво да правят, а наоколо се скитали много млади, самотни жени.

Напразно канадският апарат за връзки с обществеността твърдял, че престъпленията на канадските войници не били повече от тези, извършвани от войниците от други националности. Нарастващото недоволство между вбесените граждани на Съсекс се изразило в това 3238 канадски войници да бъдат съдени по бързата процедура до август 1942 г. До 1942 г. канадците в Англия били най-упражнявалата се, но най-необучена армия във войната. Канадците и командирите им искали да се бият, когато генерал-лейтенант Хари Крерар, командващ 1-ви канадски корпус, бил извикан в щаба на Монтгомъри, на 27 април 1942 г. и запитан дали канадските войници биха искали да вземат участие в една огромна атака на френския бряг, отговорът му бил: „Не се и съмнявай!“

На 13 май 1942 г. началник-щабовете одобрили операцията „Рутер“. Както изглеждало, планът разчитал главно на фронталната атака покрай крайбрежния град Диеп, подкрепена от допълнителни флангови атаки, извършвани от отделни отряди, които да отблъснат бреговите батареи. Те пък щели да възпрепятстват приближаването към брега. Междувременно във въздуха щели да излетят хиляди самолети

на военновъздушните сили, които трябвало да завземат контрола над въздушното пространство, за да изградят чадър на военновъздушно превъзходство. Тогава флотата трябвало да бомбардира града. „Рутер“ всъщност не бил добър план. Във финалната си фаза той бил значително отслабен, защото флотата отказала да предостави достатъчно бойни кораби за огнево подкрепление, а Кралските военновъздушни сили свели мащаба на здравата си бомбардировка срещу Диеп до няколко поредици от бомбардировки, които щели да бъдат извършени от самолети-изтребители и няколко обстрелващи атаки, за да се избегнат жертвите между френските цивилни граждани. Канадската втора дивизия щяла да предвожда нападението и щяла да плени немските радарни станции и летищата в Аркес, три мили навътре в града.

На 5 и 6 юли канадските войски се качили на своите кораби, подготвени за атаката, но щом времето започнало да се разваля, те получили заповед да заковат с летви шлюзовете и да изкарат бурята, изчаквайки благоприятни климатични условия на котва. Докато войските страдали от морска болест в своите малки десантни кораби, два немски бомбардировача се появили над пристанищата, където било съсредоточено голямо количество десантни войски, над един от островите Виг, и бомбардирали флотилията, без да постигнат значителни резултати. Понеже бурята не стихвала, на 7 юли операцията била отменена и войските слезли на брега, за да наводнят местните кръчми и барове на Южна Англия, разказвайки истории за рейда в Диеп, който всъщност не се състоял, и за ужаса, преживян по време на бурята на малките кораби. Всички загрижени относно плана за Диеп, счели, че той бил безнадеждно компрометиран и вече нямало да бъде споменат.

Добре, че станало така. Нито армейският командир Монтгомъри, нито военноморският командир в Портсмут, адмирал Уилям Джеймс, вярвали в плана и смятали, че бил изпълним. Колкото повече планът „Рутер“ набирал сила, толкова по-притеснени ставали те. Понеже бил армейски командир, Монтгомъри бил много притеснен относно идеята за фронтална пехотна атака, още повече, че тя трябвало да бъде извършена без необходимата бомбардировка от Кралските военновъздушни сили, които да смекчат съпротивата, защото бомбеният отдел не можел да го подсигури. Бърнард Лоу Монтгомъри,

участник в Първата световна война, знаел доста за фронталните атаки без необходимото огнево подкрепление.

Командирът на Кралската флота в Портсмут и адмиралът, командващ земноводните военни сили, пък добре си спомняли съдбата на разрушителите „Принцът на Уелс“ и „Отпор“, застигнала ги само преди шест месеца в Малая. Те не възнамерявали да рискуват в битката бойни кораби, изпращайки ги на пет мили от вражеския бряг, без да са сигурни, че самолетите-бомбардировачи ги прикриват напълно. Министърът на флотата, адмирал Дъдли Паунд, се съгласил с тези условия от все сърце. Професионалната военна гледна точка била, че атаката в Диеп, ако бъдела извършена според плана „Рутер“, била некадърно замислена, липсвало ѝ огнево подкрепление и била некоординирана. След като вече била отменена, всички можели спокойно да си отдъхнат.

Това, което последвало отменянето на плана „Рутер“, било началото на мистерията в Диеп. Кипейки от гняв заради отменянето на така дълго лелеяния проект, който щял да заздравя командващата му позиция в очите на публичното пространство, Маунтбатън решил да действа на своя глава. На 8 и 11 юли той свикал две съвещания на основния персонал, който взел участие в оригинално планираната операция в Диеп, и го помолил за подкрепа, за да подготвят отново рейда.

Понеже второто заседание било проведено на 11 юли, няколко от последователите на Маунтбатън били помолени да останат, след като главните критици на новата схема напуснали залата. Никой не може ясно да обясни какво е въодушевило закритата среща, която последвала, но оттогава Маунтбатън и неговият главен щабен офицер, капитан Джон Хюз-Халет, били изцяло посветени на операцията, която щяла да замести отменения план „Рутер“. Тя била наречена „Джубили“, а целта отново била Диеп.

Всяка по-мащабна атака срещу континентална Европа трябвало да бъде одобрена от началник-щабовете. Обаче това, което последвало, било една от най-забележителните истории, случили се през Втората световна война: командирът на комбинираните операции, протежето на премиера и любимецът на медиите, лорд Луис Маунтбатън, решил да заблуди началник-щабовете на Британските комбинирани операции, Британските разузнавателни координационни служби, другите

въоръжени служби и повечето от своите щабни офицери. Маунтбатън решил пак да предприеме отхвърлената атака срещу Диеп, наричайки я с друго име и без официалното разрешение за нейното провеждане. Той признал към края на живота си в едно интервю, излъчено в телевизията на BBC през 1972 г.: „Аз взех необикновено и по-скоро самонадеяно решение, което се състоеше в това отново да начертаем и изпълним операцията срещу Диеп.“

Дори капитан Хюз-Халет, най-близкият съратник на Маунтбатън, напълно отдаден на каузата за нова атака срещу Диеп, бил загрижен за липсата на одобрение от най-висшите етажи на властта в Англия. Той посочил, че като главен щабен офицер в департамента на комбинираните операции се нуждаел от цитирането на официално разрешение дори и само в документите, придружаващи плана или в официалните реквизиции. Затова на 17 юли началникът на комбинираните операции официално уведомил началник-щабовете и помолил отговорната за тази цел координираща комисия да вземе решение, чрез което да бъде включено в протокола за следващата им среща обсъждането на следната точка: „Командирът на комбинираните операции е насочен да предприеме една спешна военна операция, която да замени плана «Рутер», използвайки същите военни сили.“ На което началник-щабовете решително се възпротивили и точката не била вписана в протокола.

Маунтбатън започнал да става все по-отчаян. Той имал още една среща с началник-щабовете на 25 и 26 юли, на която ги помолил за официално позволение да предприеме широкомащабни рейдове, но без да уточнява всеки път целите и мишените си. Вече ревнив и завистлив от бързото израстване в службата и привилегирования достъп на Маунтбатън до висшите кръгове на властта, началник-щабът не се съгласил да даде такова позволение. На 27 юли било взето решение, което съвсем леко разширявало пълномощията на Маунтбатън да извършва планиране на военни операции, но всъщност било взето по-важното решение, чрез което Комбинираните операции, преди да предприемат военни действия, трябвало да искат позволение от началник-щабовете.

Това обаче било достатъчно за Маунтбатън. Въодушевен, че получил шанса си и в належаща нужда да предприеме нещо незабавно, той отправил директни заповеди към Хюз-Халет и няколко от

офицерите, които се ползвали с доверието му, да продължат с подготовката на плана. Никой не знае какво е казал на Хюз-Халет, но няма никакво съмнение, че то въвело Хюз-Халет в заблуждение за новото положение на нещата. Може би Маунтбатън му е заявил, че е получил необходимите правомощия от началник-щабове за плана „Джубили“, с официалното позволение от решението, взето на 27 юли, което разширявало само правомощията му да изготвя и съставя планове за военните операции. Хюз-Халет вярвал в това, което Маунтбатън му казал. Всеки главен щабен офицер би повярвал на своя началник.

На 28 юли били издадени заповеди към специално подбрани щабни офицери, че планът „Рутер“ пак бил в сила, ползващ се с официалната подкрепа на началник-щабове, но вече под кодовото име „Джубили“. Новите оперативни заповеди били издадени към атакуващите щабове на 31 юли и цялото безумие по планирането на отменената операция започнало отново. На 12 август началник-щабове отбелязали, че Маунтбатън можел, по принцип, да предприеме военна операция, заместваща изоставения план „Рутер“. Диеп не бил нито споменат, нито дискутиран.

До края на дните си Маунтбатън използвал тези размити директиви от началник-щабове, чрез които създавал впечатлението, че получил от тях официално позволение за втория си рейд в Диеп. Интересно е, че нито колегите му от началник-щабове, нито документите от Кабинета, потвърждавали претенциите му по време и след края на войната. Дори Чърчил срещал трудности, спомняйки си решенията за рейда в Диеп, когато пишел своята история за войната, „Движещата сила на съдбата“, публикувана през 1950 г. Накрая, разстроен, той приел за достоверен разказа на Маунтбатън и поел отговорността за Диеп върху себе си. Но ние знаем от кореспонденцията му, че Чърчил направил това признание, защото нито той, нито някой от приближените му открили документи, които да доказват обратното.

Всъщност не съществувало официално позволение да бъде предприета отново операцията за втора атака срещу Диеп, което Маунтбатън знаел прекрасно. Той заобиколил проблема с войските, като казал на канадските командири да задържат новите подробности, получени за операцията, само за себе си „в интерес на сигурността“. Ограниченият брой щабни офицери започнали да съставят план по

изпълнението на „Джубили“ в пълна секретност. Но не всеки бил информиран. Под прикритието на думата „сигурност“ някои от ключовите офицери били държани „на тъмно“ относно плана. Адмирал Байли-Грохман, който не бил склонен към сътрудничество, бил изключен от плана, а неговото място Маунтбатън предложил на капитан Хюз-Халет. Армейският щаб в генералната щабквартира на Монтгомъри бил пренебрегнат, понеже Маунтбатън вече директно контактувал с командването на канадската армейска група. Най-опасно се оказало обстоятелството, че нито началник-щабът на Маунтбатън, нито главният офицер-разузнавач за свръзка и неговият заместник, генерал-майор Хейдън, били информирани, че операцията в Диеп щяла да бъде предприета отново. Затова било учудващо обстоятелството как Маунтбатън се надявал да се измъкне от тази каша. Може би той залагал на факта, че изходът щял да се превърне в огромен успех за британците и на истината, че „победителите не ги съдят“.

Реалната опасност за новата операция на Маунтбатън се кореняла в разузнаването. Логистичното управление и администрацията винаги щели да разобличат играта. Изискванията на разузнаването щели да поставят мишената на открито, но все пак Маунтбатън се нуждаел от претекст, за да поиска карти, планове, снимки и информация за Диеп. Всъщност той имал две заплахи за сигурността си: освен че трябвало да запази подготовката на новата операция в Диеп в тайна от немците, трябвало да я пази в тайна и от британските началник-щабовете. Мащабът на заблудата спирал дъха. Но все пак Маунтбатън продължавал да се нуждае от разузнаване, от разузнавателни материали, за да предприеме нападение срещу защитените пристанища в окупирана Европа.

През годините Англия показала значително умение в управлението на разузнаването. Учейки се от грешките си, британците прецизирали главния принцип от 1941 г., т.е. всички операции трябвало да бъдат докладвани и надлежно отбелязвани в Борда на вътрешната служба за сигурност. Целта зад този типично бюрократичен принцип, била проста, но важна, а именно: Бордът на вътрешната служба за сигурност бил предпоставката да не се предприемат некоординирани операции за заблуда. Само той координирал дейността на Лондонската контролираща секция, която създавала секретния план за заблуда, предприет от британците. Той е описан във втора глава. Бордът на

вътрешната служба за сигурност бил отговорен и за сигурността на операциите. Само Бордът на вътрешната служба за сигурност знаел какви лъжи и какви истински данни изтичали към немците чрез няколкото контраразузнавателни и заблуждаващи операции. Само той можел да прецени общия риск за сигурността във всяка операция.

Маунтбатън нарочно не информирал Борда на вътрешната служба за сигурност за плана „Джубили“. Официалната история „Британското разузнаване през Втората световна война“ ясно описва пропуската. Маунтбатън не само не помолил за подкрепа от по-големите разузнавателни служби, като Секретната разузнавателна служба, но се придържал и разчитал на съществуващото разузнавателно досие, останало от плана „Рутер“. Той обновил основните разузнавателни информации със специално създадени за целта („Ad hoc“) разузнавателни задачи на ниско ниво, изразяващи се в осъществяването на въздушни разузнавателни снимки и създаването на сигналноразузнавателни отдели, които да изпълняват разузнавателните задания от щаба на комбинираните операции, без да задават въпроси.

Опасностите от това незачитане на разузнаването били сериозни. На първо място, Маунтбатън рискувал да не получи най-добрата информация за своите войски, които щели да акостират на брега. На второ място, той не можел да бъде сигурен дали немците знаят, че щял да предприеме подобна операция. Диеп, тогава била компрометирана мишена. 6000 войници говорели за отменения план „Рутер“ от 7 юли. И защо да не го правят? Тази операция била вече в историята. Всеки риск за реалната безопасност на рейда в Диеп безвъзвратно отминал. За да задълбочи още проблема, Лондонската контролираща секция започнала да подава подобрани късчета информация за стария рейд в Диеп на немския разузнавателен щаб. Сега, когато планът „Рутер“ бил отменен, не съществували никакви ограничения да захранват с наистина пикантни новини врага, за да увеличат доверието на Абвера в двойните разузнавателни агенти, лоялни към британската разузнавателна служба МИ-5.

Британската двойна операция, при която използвали двойните агенти на МИ-5 да изпращат фалшиви сигнали на своите немски началници, получили своя ден на големи събития през лятото на 1942 г. В резултат немската разузнавателна служба получила четири специфични предупреждения за атаката в Диеп от фалшивите си

агенти, на които вярвали в Англия. Немците всъщност знаели, че някои спекулирали с информацията за предприемането на втора военна операция в Диеп, която била операция за нарочна заблуда, извършвана от двойните фалшиви разузнавателни агенти на Абвера, работещи и за МИ-5. Това обяснявало нещата. Но по-достоверното обяснение било, че Бордът на вътрешната служба за сигурност дал зелена светлина за изтичането на излишната секретна информация към Абвера, след като планът „Рутер“ бил отменен. Единственият проблем бил, че информацията не била излишна. Диеп наистина щял да бъде атакуван, но Маунтбатън решил да не уведомява Борда на вътрешната служба за сигурност за това. Рисковете, пред които щели да се изправят силите на Маунтбатън, били ужасяващи.

При един от тези обрати на съдбата, които се случват на война, немските разузнавателни служби не уведомили за предстоящата атака местните войски на територията на Диеп. Макар че се получили конкретни съобщения на 17 и 18 август 1942 г. на френските брегове и макар че и Хитлер, и немският главнокомандващ Рундщет предупреждавали, че може да бъдат предприети рейдове срещу френските брегове, няма доказателства, че немските разузнавателни служби информирали за предстояща атака в Диеп местните войски. Няма доказателство, че немците получили допълнителни подкрепления или че очаквали канадците. Нито Маунтбатън, нито канадският разузнавателен щаб обаче можели да знаят.

Разузнавателните изисквания за операция „Джубили“ били недвусмислени. За да се атакува защитен бряг, оперативният щаб се нуждаел от четири вида информация, т.е., топографията на бойното поле; силата на врага, неговото разположение и концентрация в района; вражеските оръжия, тяхното местоположение и възможности; и познаване на вражеските планове.

Нито един от четирите вида информация не изглеждал труден за придобиване, но за получаването им било необходимо изграждането на цял пантеон от разузнавателни източници и агенции. Например разпределението на бреговете наклони било описано във военните книги, но в случай че придойдел приливът, подводните пливци пак трябвало да проверят района, и то в деня на атаката, за да избегнат всякакви изненади. Информацията за силата на врага, разпределението на неговите войски и бойния им дух можела да се събере чрез

фотографско разузнаване, докладите на разузнавателните агенти, събраната строго секретна информация и дори чрез открити източници. Откривайки, че вражеското оръжие и запаси на склад били по-стабилни, щом фотографското разузнаване открило местоположението им, то вече на помощ можела да дойде само информацията от местните разузнавателни агенти, откраднатата информация или събраната строго секретна информация, за да разкрият детайлите, които убягвали от снимките. И накрая познанието на вражеските позиции можело да дойде само от пленени и откраднати документи и допълнителна строго секретна информация.

От всичко дотук става ясно, че била необходима цялата разузнавателна британска сила, за да бъде проведена успешно такава мащабна операция, като тази срещу Диеп. Разузнавателната британска сила можела да отговори подробно на всички поставени въпроси. Но ако Маунтбатън помолел за помощ британското разузнаване, той бил наясно, че то щяло да информира незабавно за целите му британския кабинет, който пък щял да информира началник-щабовете за новата операция в Диеп и те можели да я спрат. Така че, прескачайки началник-щабовете, Маунтбатън трябвало да прескочи и британската разузнавателна служба.

Пренебрегвайки разузнавателната общност, той поемал риска да държи „на тъмно“ своите войски, без да им предоставя достъп до важната за тях информация. Пропускът да бъдат използвани достъпните разузнавателни източници, щял да предизвика ненужни жертви. В случая могат да бъдат представени два прости, но смъртоносни примера: първо, брегът в Диеп бил стръмен и много каменист за танковете; второ, в пещерите по двата фланга на фронта, били позиционирани артилерийски оръжия, умело покрити, които не се виждали от брега. Пропускът да бъдат отбелязани тези капани, щял да погуби много канадци в деня на атаката. Всъщност и двата капана можели лесно да бъдат открити от смесената разузнавателна комисия и наличните доклади, ако знаели какво предстояло. Но Маунтбатън не рискувал да ги моли за помощ в тази ситуация.

Повечето от другите разузнавателни грешки за атаката в Диеп били направо смешни. Разузнавателният щаб на департамента на комбинираните операции (съвместно с военното разузнаване) идентифицирали военното формирование на Вермахта, което

отбранявало Диеп, като 110-та немска дивизия. Това определение щяло да поласкае потящите се офицери от 110-та дивизия, ако било истина. Но войниците от 110-та дивизия в този момент се бяхтели на уморителен поход през територията на Русия, на две хиляди мили от Диеп, насочвайки се на изток, за да преследват бягащите през безкрайната степ руснаци.

Всъщност военното формирование, което защитавало Диеп, бил 571-ви пехотен полк от 302-ра дивизия, чиито войници в момента дегустирали вкуса на френското вино и се радвали на френските жени. Това военно формирование било съставено главно от поляци и етнически немци на средна възраст, които били снабдени и въоръжени с разнородна смесица от коне, мотоциклети, пленени френски и чешки оръжия. Понеже имало голяма липса на оръжия, амуниции и необходимо обучение, както и на обучен персонал, командващият 302-ра дивизия решил да концентрира основната си бойна сила на мястото, което било най-застрашено от вражеско нападение, т.е. покрития с морски чакъл бряг на Диеп. Също така той наредил да не бъдат държани оръдията в оборудваните за тази цел места, понеже имало опасност да се установи местоположението им от въздуха и да бъдат унищожени от въздушни бомби. Тактическото въздушно разузнаване на департамента на комбинираните операции не можело да проникне вътре в пещерите на скалите в Диеп, понеже те прелитали ниско над брега. Мъдростта на простия, но практичен дивизионен план на отбрана, организиран от генерал-майор Конрад Хаас, излязла наяве, когато фланговата покриваща стрелба от неговите маскирани оръжейни позиции и единствения танк, който притежавал, издигнали твърда и плътна стена към морето, унищожавайки мъже и машини, които се мъчели да се изкачат по стръмния бряг на Диеп.

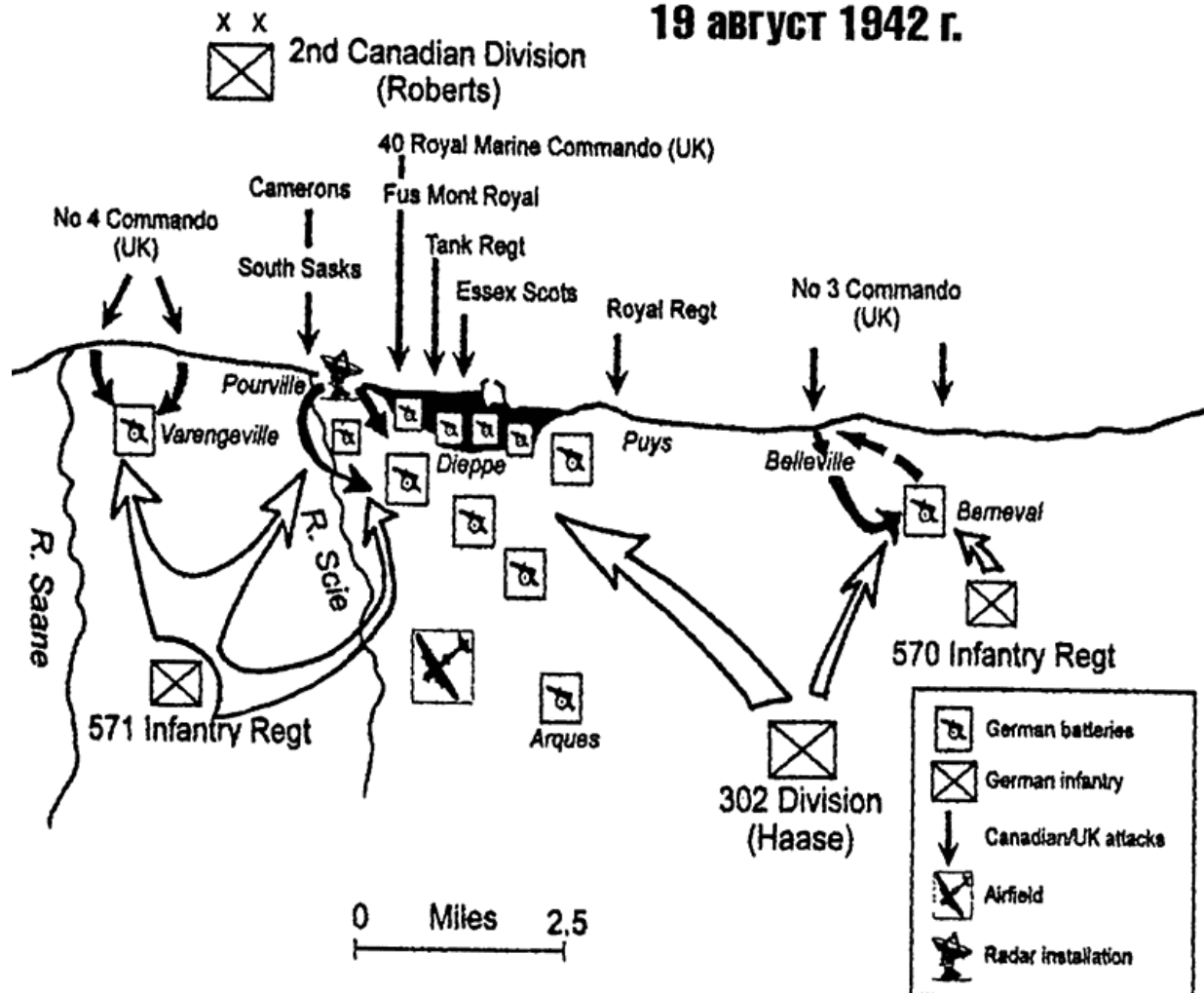
Ако Маунтбатън пренебрегнал британската разузнавателна служба и разузнавателната служба на Франция в операцията си, то неговият щаб се опитал да намеси в нея разузнавателни елементи поне на тактическо ниво, ако нямал възможност да разполага с разузнавателни елементи на стратегическо ниво. Това било в резултат от опита, придобит при рейда в Свети Назарин през пролетта. Ако командващият щаб можел да установи вражеските реакции в хода на битката, това щяло да позволи на комбинираните операции да предприемат конкретните контрадействия в съответствие с тези на

врага. Това била правилна тактическа политика и тя проработила доста добре при битката в Свети Назарин. По ирония на съдбата обаче в Диеп щабът на комбинираните операции бил така засипан със секретна тактическа информация, че не бил в състояние да предаде навреме никаква разузнавателна информация на въздушния командир по време на битката. Но намерението било логично.

Понеже денят на атаката наближавал, се появили притеснения относно перспективите за успех на плана „Джубили“ и безопасността на операцията. Сигурността станала основна грижа, защото щом била отменена първата атака, то втората се обезсмисляла, но ужасът, който се появил от страха да не бъде компрометирана тя отново и поради факта, че били изгубени строго секретни документи, извели на преден план нуждата да се затвърди сигурността на операцията, която да се пази в тайна поне от Британската разузнавателна служба. Дори ентусиазираните канадци имали съмнения. Генерал-майор Робъртс, дивизионният командир, бил разтревожен за плана, но бил баламосан от убедителните уверения на Маунтбатън и щаба му в комбинираните операции. Освен това, мислел си Робъртс, те били опитни офицери, той не. Но повечето от канадците споделяли безпокойството му.

Катастрофата в Диеп 19 август 1942 г.

Капитан Остин Стантън, адютант на атакуващата танкова част от Калгарските танкове, също бил притеснен: „По мое мнение нямаше никаква надежда за сигурност и безопасност.“ Той бил така песимистично настроен, че облякъл нови бойни дрехи в деня на битката, в случай че попаднел в плен, ядосвайки командващите офицери. Заедно с останалата част от бойната сила на операция „Джубили“, танковете били натоварени на един от новите сто деветдесет и пет футови кораби в Нюхевън през нощта на 18 август, наблюдавани от мълчалива тълпа цивилни граждани. „Докато чакахме на опашка, за да влезем в доковете, — забелязал Стантън, — всичко наоколо беше тихо и застрашително.“ Заедно с останалите 237 кораба и

4963 нападатели разтревоженият адютант от канадската танкова сила тръгнал за битката със своя кораб.

Атаката започнала погрешно още отначало. Немската флота разполагала с редовни крайбрежни рейсове, които се опитвали да избегнат малките търговски кораби край френския бряг. Този факт бил известен на морските радарни групи в Дувър и Портсмут, както им били известни и рутинните немски конвои. Било проведено по-подробно разузнаване на по-високо ниво върху програмата с конвоите, за да бъде избегната друга ситуация, подобна на тази с апаратите „Енигма“ и проникваща в кодовете операция. Никой от разузнавателния щаб на Маунтбатън не попитал за подробности относно немското придвижване по Канала през нощта на 18 срещу 19 август. Ако го направели, щели да разкрият планове си за операция „Джубили“ пред Британската разузнавателна служба, както и пред началник-щабовите.

Резултатът бил неизбежен. Призори на 19 август, когато британският конвой се събирал на скалите на Белвил и Берневал, източно от Диеп, ескортът му се натъкнал по погрешка в тъмното на немски брегови конвой. Независимо от ясните радарни сигнали, изпратени от Англия сутринта и получени от капитана на бойния кораб на Великобритания „Калпе“, съдържащи информация за местоположението на немските патрулиращи конвои, съобщението не било предадено на източните флангови морски ескорти. Затова комбинираните операции започнали атаката погрешно още отначало.

За първи път атакуващите от плана „Джубили“ узнали за наличието на немски патрулиращи конвои, когато във въздуха избухнал снаряд, а в студената светлина немците открили огън, изваждайки от строя уязвимия оръдеен кораб №5, който трябвало да охранява отблизо източните десантни морски съдове. Започнала огнева стрелба с трасиращи снаряди, летящи във всички посоки, „като на огневи видеоекран“, докато другите военни части от Кралската флота се присъединили, преди останалите без амуниции немци да бъдели отблъснати с цената на огромни жертви. Планове за операция „Джубили“ излезли наяве. Когато се зазорило, шокираните окупатори на Източната десантна флота се събрали на брега в зловеща тишина. Един от сержантите на 3-ти отряд разказвал: „През биноклите можеше да видиш как проклетите немци ни наблюдаваха, докато окупирахме брега!“

При дневна светлина били предприети няколко атаки. Източно от левия фланг 3-ти отряд, командван от Питър Янг, се покачил върху немската телена мрежа, „която немците имали благоразумието да обърнат с лице към скалите, за да ни бъде по-лесно да се катерим по нея“, повеждайки останалите бойни отряди в успешно нападение срещу спокойните артилерийски батареи на Гьобелс, разположени навътре в града. Към обяд Янг се върнал в Нюхевън, като бойните му дрехи били на парцали, а ръцете му набраздени целите до кръв. На западния фланг във Варенгвил, дисциплинираният 4-ти боен отряд, командван от лорд Ловат, унищожил оръдията на батареята на Хаас в една атака, проведена като по учебник.

Диверсионните атаки на бойните отряди, целящи да извадят от строя немските оръдия, които защитавали фланговете, били успешни само за един ден. В източната периферия на Диеп, в Пуйс, канадският пехотен полк бил покосен, когато войниците му се опитвали да излязат на брега, като двеста двадесет и петима души били убити, а двеста шестдесет и четирима взети в плен. Само тридесет и трима ранени войници оцелели. Западно от Пурвил, Южен саскачевански канадски пехотен полк и Високопланински канадски пехотен полк излезли на брега, без да срещнат трудности по пътя си, но не успели да пресекат река Ски, за да се доберат до Диеп. От 1000 души от двата батальона едва 340 се спасили, 144 били убити, а останалите — изпратени в немските концентрационни лагери.

Понеже и двата носа, покриващи брега, още били в немски ръце, канадският дивизионен командир, генерал Робъртс, трябвало да изостави атаката. Но той бил неопитен и затова оставил дивизионните земноводни сили сами да проведат атаката. Той не можел да види брега, нито фланговите носове, заради димната завеса, която атаката оставила зад себе си. Освен това не можел да се свърже със своите командири, достигнали до брега, заради проблеми с комуникациите. Понеже бил твърдоглав, здравомислещ и съвестен войник, който вярвал, че планът на комбинираните операции бил отличен, Робъртс наредил провеждането на фронтална атака срещу брега, както било предвидено по план.

По някакъв начин, макар и изненадващо Кралската хамилтънска лека пехота и Канадският есекски шотландски полк стигнали до центъра на брега без много жертви. Полетите на самолетите

„Хърикейн“ на Кралските военновъздушни сили, придружени от изстрели, разбили немските бранители, оставяйки ги в кратковременна тишина, докато атакуващите сили се събирали покрай морската стена. Веднага щом прегруппирали силите си, канадците тръгнали срещу стената и телената мрежа в отсрещните сгради, но немските защитници ги обстрелвали по пътя им с картечници и минохвъргачки в права линия. По всеки появил се офицер или войник се стреляло от няколкото близки сгради, по крайбрежния булевард, а казиното се превърнало в отбранителна зона с дъги от огън, изстрелвани срещу брега. Атаката изгубила скоростта си, щом канадците открили зони за прикритие, а немците нямали вече движещи се мишени за стрелба.

В този пожар с гръм и трясък изтрополили танковете на Чърчил от Калгарския полк. Под градушката от снаряди и куршуми, която включвала и немските минохвъргачни бомби върху акостиралите кораби, калгарските танкове се събрали на брега и изхвърлили товара си. Независимо от повредите, 27 от общо 29 танка излезли на брега, но само 15 успели да преминат през гладките камъчета, плъзгайки се и пързаяйки се, за да стигнат до бреговата ивица. И си останали там, тъй като немците били построили капани за танкове точно за такъв случай, които целели да не допуснат придвижването на вражески танкове в града. По думите на един канадски войник: „Ние попаднахме в проклетите кръгове, изразходвайки горивото и амунициите си!“

Един от танковете се измъкнал към западния край на брега и стоварил там бесните хамилтънски войници, които веднага атакували казиното, но това била единствената успешна атака на бронираните сили. Ако било проведено достатъчно разузнаване в Диеп, щабът на комбинираните операции щял да знае, че в него имало построени противотанкови стени, които трябвало да предотвратят изхода на танковете от бреговата ивица. Тези стени не били секретни, защото всеки гражданин на Диеп знаел за какво са там. Британското и френското разузнаване също знаели за тези стени, но проблемът бил, че никой не ги попитал за тях. Освен това противотанковите капани не се виждали на въздушните разузнавателни снимки, направени от комбинираните операции. Канадците били предадени заради липсата на разузнавателна информация. Дори в Сомма през 1916 г. атакуващите войски знаели повече за вражеските позиции.

Катастрофата се задълбочила около седем сутринта. Напрягайки се отчаяно да подреди логично оскъдните съобщения от брега, генерал Робъртс доловил две ясни информационни бележки: първо, Есекският шотландски полк пресякъл крайбрежния булевард и се движел покрай сградите в Диеп и второ, казиното било паднало. Въз основа на тази информация Робъртс взел единственото решение, което му останало, след като битката вече била в разгара си, т.е., да въвлече в нея и резервите си. Това бил определящ момент за безчувствено упорития Манитобън^[1]. Той спечелил военен кръст и бил ранен като артилерийски офицер през Първата световна война. Животът на войниците му и развитието на кариерата му зависели от предстоящото му решение. Той наредил на подвижните си резерви, френско-канадските стрелци от Монреалския полк и 40-ти боен отряд от Кралската флота да акостират на брега и да подкрепят това, което било считано за успешна акция до момента.

Френско-канадските войници били от различна „порода“. Вдъхновявани от някакъв северноамерикански тип версия на „френската фурия“ и със силна национална гордост, френските канадци били невероятни войници. Когато стрелците навлезли по-близо, срещу малките им кораби се изсипал порой от куршуми и снаряди. Неудържимо френско-канадските войски щурмували брега, навлизайки в дълбоката шест фута вода и „в буря от куршуми“. По думите на един официален доклад, „Монреалският пехотен полк не успял да постигне нищо, освен да добави още повече материал към претърпените вече огромни загуби“. За няколко минути стрелците били обстреляни и разбити на „шокирани и зашеметени малки групи, чиято цел била да оцелеят“. От 600 мъже, които акостирали, само 125 се върнали в Англия същата нощ.

В 8 часа сутринта Робъртс взел предпоследното си решение за деня и наредил на 40-ти боен отряд да акостира на западния край на града в напразен опит да обгради по фланговете немците. Полковник Джоузеф Филипс от Кралската флота опитал да отплува с отряда си от пристанището в Диеп, но бил отблъснат обратно от настойчивата немска съпротива. Филипс лагерувал на открито със своите войници през цялата зима на 1941 срещу 1942 г., „за да сме сигурни, че всички ще сме калени и здрави и ще се справим с всичко“. Не бил мъж, който

щял да се откаже от замисленото. Той повел лодките на 40-ти боен отряд към западния край на Диеп.

Когато се появили извън прикритието на димната завеса на 600 ярда от брега, на слънчева светлина, грозната истина блеснала пред полковник Филипс, който бил в първата лодка. Той водел мъжете си към касапницата на брега, покрит с мъртвите тела на канадците, разкъсани от непрестанния огън. Независимо от заповедите си, Филипс водел войските си към нещо като погрома след битката на Леката бригада. Дори когато взел да преценява ситуацията, наблюдаван от своите офицери в командващото звено, срещу тях започнал огневи щурм от малокалибрени оръжия, а после полетели немски снаряди срещу нападащите канадски кораби.

Като проява на храброст и осъзнавайки безполезността акцията да бъде продължена, Филипс се изправил на кърмата на моторната си лодка. Излагайки се на прицел пред вражеските пушки, той нахлузил чифт бели ръкавици и започнал да сигнализира на следващите кораби да не атакуват, а да се връщат обратно под прикритието на димната завеса. Няколко секунди по-късно той бил смъртоносно ранен. По думите на един от офицерите му: „Неговите последни заповеди спасиха живота на над 200 души.“

Всичко приключило. В десет часа и петдесет минути Робъртс дал заповед да се оттеглят. Флотата спасила едва триста души от брега. Разбитите оцелели войници от операцията „Джубили“, накуцвайки, се отправили през Канала към къщи. Огънят постепенно замирал, немците предпазливо започнали да показват главите си навън и тръгнали да помагат на стенещите ранени. Останалите оцелели се предали. Операция „Джубили“ приключила. Крайната цена на операция „Джубили“ била ужасяваща: 1027 души били убити, а 2340 пленени. Останала само канадската гордост и няколкото тежки урока, които научили в битката за нападение срещу Европа. Междувременно Кралските военновъздушни сили също претърпели голямо поражение. Новите самолети „Фоке-Вулф“ 190 се превърнали в разочарование за пилотите на самолетите-изстребителите. 105 британски самолета били свалени, като от тях 88 били изстребителите, а други 100 били повредиш. „Луфтвафе“ изгубили 46 самолета. Флотата загубила един разрушител и тринадесет големи десантни кораба. За комбинираните операции и за канадците това бил най-лошият ден през цялата война.

Веднага щом самохвалството приключило, светът започнал да прави преценки. Чърчил уведомял Камарата на общините за положението, поемайки напълно отговорността, като заявил: „Диеп беше пример за разузнаване по време на бойните действия, за което аз понасям официално последствията и санкциите.“ Но той не го направил и го осъзнавал. Този факт станал ясен от една негова частна бележка, от декември 1942 г., която Чърчил изпратил на генерал Исмей, представителя на военното министерство в Комитета на началник-щабовете. Тогава вече началник-щабовете осъзнали лицемерието зад операцията в Диеп и предприели стъпки, „за да предотвратят нови появи на такова нещастно стечение на обстоятелствата и пробив в процедурите“. Пръстът сочел към комбинираните операции и още необуздания Маунтбатън. Струва си да се отбележи бележката на Чърчил, защото тя разкрива истинската мистерия в Диеп:

„Макар че поради много причини всеки беше загрижен да направи специално тази операция да изглежда колкото се може по-добре, дойде време да бъда информиран по-точно и прецизно за военните планове.“

В пороя от въпроси относно това, какво точно Чърчил не е знаел през 1942 г., той продължава:

„Кой ги е съставил? Кой ги е одобрил? Каква роля и каква част в тях изпълнява генерал Монтгомъри? А ролята и делът на генерал Макнатън? Какво е мнението за канадските генерали, избрани от генерал Макнатън? Генералният щаб провери ли плана? До каква степен заместник-началникът на Имперския генерален щаб бил информиран в отсъствието на началника си?“

Последният въпрос бил проникателен и опасен удар с нож в сърцето на нещата. Когато Чърчил го задавал, той със сигурност знаел истината, че един от членовете на Имперския генерален щаб, генерал

Най, не знаел нищо за операция „Джубили“, независимо, че той бил най-старшият офицер във Великобритания в деня на атаката.

На 2-ри август 1942 г., две седмици и половина преди да стартира операция „Джубили“, Чърчил, придружен от фелдмаршал Алън Брук, началника на Имперския генерален щаб, отлетели за Кайро, за да уволнят всички дезертирали генерали, и след това за Москва, където водили деликатни и трудни политически преговори с руснаците. В отсъствието на Брук генерал Най, един от членовете на Имперския генерален щаб, офицер със забележителни репутация и интелект, поел отговорността да председателства съвещанието на началник-щабовите. Генерал Най първи разбрал, че рейдът в Диеп бил предвиден да започне сутринта на 19 август, когато изискал докладите от главнокомандващия войските в Портсмут и разбрал всичко за комбинираните операции. Засраменият Исмей, който имал претенциите, че бил еднакво пренебрегнат, трябвало да понесе целият гняв на генерал Най, затова, че бил държан в неведение.

Въпреки че Чърчил не наредил да се атакува Диеп, имайки предвид, че началник-щабовите, заедно с временно изпълняващия длъжността началник на Имперския генерален щаб, нито били информирани, нито били попитани за операция „Джубили“, кой тогава наредил нападението в Диеп? Всички следи водели към Маунтбатън. Неговото умение и ловкост да си послужи с издадената директива от началник-щабовите, в която увеличавали правомощията му да планира военни операции, както и по-късното споразумение, че той можел да се опита да намери начин да замести с друга подобна операция проваления план „Рутер“, били ключът към мистерията. Маунтбатън представил в светлината, която пожелал и която му била изгодна, горепосочените решения и създал у своя персонал представата, че получил официално разрешение за втора атака в Диеп. Но пък в крайна сметка кой би могъл да противоречи на своя началник, командира на комбинираните операции? Главните командири не лъжат собствения си щаб и персонал.

Тези анализи са подкрепени от последвалата секретност, за която настоявал Маунтбатън при планирането на второто нападение. Ясно е, че само най-високопоставените щабни офицери били информирани за новата „зелена светлина“ за плана „Джубили“, т.е. Хюз-Халет, висшите канадски офицери, командирите на отделните военни сили и

определени щабни офицери. Те били задължени да действат само по директните заповеди на своя нов началник.

Всички въпроси за тази невероятна секретност около операцията, били обяснявани от Маунтбатън като специални мерки за секретна изненадваща операция, издадена директно от премиера. Само Маунтбатън можел да осигури необходимата власт и позволение в щаба на комбинираните операции за начина, по който щяла да бъде проведена операция „Джубили“. Само Маунтбатън имал властта и правомощията да предприеме или прекрати действията, проведени под неговите заповеди и от негово име, както накрая признал през 1972 г.

Защо го е направил? Амбицията и суетността били водещите сили за Маунтбатън през войната. Един негов приятел тогава написал за него: „Тази операция (Диеп) се счита за особено отговорна, що се касае до командира на комбинираните операции и неговата лична кариера... Ако доведе операцията до успешен край, ще бъде на върха и ще получи достъп до пълен контрол.“ Последният израз бил намек за замаскираните желания на Маунтбатън да се издигне на поста най-висш командир на британските военни сили, който да докладва директно на Чърчил. На Маунтбатън не му липсвали амбиции и вяра в собствените възможности. За Маунтбатън се изказвали и други източници. Един добре информиран коментатор го описал в комбинираните операции като „майстор на интригата, завистта и глупостта, който... като разглезено дете... си играел с живота на хората“.

Намесата в командването на „суетността, надутостта и силното желание за слава“, присъщи на Маунтбатън, по думите на командващия 4-ти боен отряд, лорд Ловат, било проникателно мнение за него. Операция „Джубили“ може да е била лошо замислена, зле подкрепена, без основно разузнаване и ужасно планирана. Но няма съмнение, че ако Маунтбатън или наивниците от щаба му били честни и помолили за помощ официалните разузнавателни секретни служби, тогава войниците му щели да бъдат информирани за брега, противотанковите стени, скритите оръдия в пещерите и нуждата от голямо огнево подкрепление от бомбардировачите и бойните кораби, за да победят отбраната на Вермахта в Диеп.

Поне немците мислели така. Генерал Хаас от 302-ра дивизия, победоносният командир на деня, описал плана на операцията като

„посредствен, чието време било зле разчетено, огневото подкрепление било крайно недостатъчно, за да унищожи врага още при десанта“. Той отдал дължимото на смелите и решителни канадци, което направил и командирът на 15-та армия, изпращайки следоперативния доклад на Хаас на Фон Рундщет в Берлин. Фелдмаршал Фон Рундщет прибавил собствен постскрипtum в доклада за десанта в Диеп: „Врагът няма да посмее да действа така втори път.“

В поредицата от лъжи, грешки и митове около аферата „Диеп“, станало ясно, че липсата на разузнаване била на второ място в провала и била следствие от лъжата на Маунтбатън за операцията. Ако той използвал наличните разузнавателни агенции по предназначение, то много канадци щели да бъдат спасени. С надеждно разузнаване операцията щяла да бъде по-успешна и щяла да донесе на лорд Луис по-нататъшните повишения, за които той толкова мечтаел. Той изгубил изцяло доверието в себе си. Но Маунтбатън бил от онези патологично уверени в себе си личности, които вярвали, че никога в живота си не допускали грешки. „Любопитно е, — казал той, — че съм бил прав във всичко, което съм казал или извършил в моя живот.“

Историята има бележка под линия. На 3 септември 1944 г. вбесеният Монтгомъри поискал да знае защо генерал Крерар, канадският командир на армията в Нормандия, отсъствал от едно съвещание за провеждане на битка, водено от него. Приемайки поздравления, понеже канадската армия току-що успяла да плени Диеп, Хари Крерар отвърнал, че имало стотици причини, поради които той не можел да присъства на съвещанието на „Монти“, а именно: стотиците канадски гробове, които той посетил за първи път на гробището в Диеп. Монтгомъри мъдро оставил на канадския командир последната дума.

---

[1] Джон Хамилтън „Хем“ Робъртс (1891–1962) е роден в Пайпстоун, провинция Манитоба. Т.е. той е упорит манитобец или манитобиец (:-)). — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 7

„МИСЛЕХ, ЧЕ НИЕ ПЕЧЕЛИМ“

ОФАНЗИВАТА ТЕТ, 1968 Г.

Ако Пърл Харбър представлява полезен пример за огромен провал на способността на държавата да прецени правилно разузнавателната си информация, заплащайки за това огромна цена, то трябва да се каже, че Съединените американски щати се учели бързо от предишните си грешки. С невероятна енергия и чувство за отговорност, с които се характеризират повечето от хората там, САЩ предприели всички мерки, за да са сигурни, че никога повече Вашингтон няма да бъде въввлечен в такава афера, напълно изненадан и неподготвен, изграждайки стабилна национална разузнавателна служба.

Резултатът бил невероятен. До 1945 г. Америка вече разполагала с развита световна мрежа от разнородни разузнавателни способности и възможности, международна разузнавателна система с ефективни оперативни качества и същевременно добре оборудвано и снабдено с модерна апаратура военновъздушно разузнаване. Тези придобивки се отразили и върху нарасналия приоритет на разузнаването, като дейност вътре в индивидуалните въоръжени служби и освен това подкрепено от много скъпоструващи технически съоръжения и обучени специалисти, които трябвало да задействат цялата система така, че да работи. Това било забележително постижение.

За да са сигурни, че нямало да се повторят грешките от събитията в Пърл Харбър, за целта бил създаден специален разузнавателен щаб, който имал за задача да осигурява абсолютен достъп на президента и съветниците му до най-добрата и навременна информация, независимо от цената за подsigуряването ѝ. В началото на шестдесетте години или двадесет години след събитията в Пърл Харбър, властите на Съединените американски щати имали най-усъвършенстваните разузнавателни източници в света.

Когато професор С. Норткоут Паркинсън формулирал своя популярен закон, че работата се увеличавала, за да запълни времето за извършването ѝ, той можел да бъде съотнесен и към корпоративните тела, и към бюрократичния апарат. Само че опитът на Паркинсън от следвоенната британска социалистическа бюрокрация бил изразителен и тягостен, а професорът никога не оценил способностите на обществените служители да се борят за власт и за влияние в споровете им за сфери на надмощие в необузданите битки в корпоративните заседателни зали.

Бюрократичен Вашингтон не правел изключение. Независимо че възможностите за надеждно разузнаване нараснали стократно след Пърл Харбър, един от непредвидените странични ефекти бил да се увеличи цената на вашингтонските бюрократи, за да се ангажират със задачите си. Нови разузнавателни агенции привличали все по-големи бюджети. Последствията от тези събития били, че до шестдесетте години на двадесети век състезанието за влияние на територията на Съединените американски щати между различните разузнавателни агенции се превърнало в нов разузнавателен проблем за тях.

Проблемът с малкото разузнавателна информация, разпръсната наоколо, станал проблем на съществуването на голямо количество информация, събирано от конкуриращите се разузнавателни агенции, които се биели за придобиването на контрол върху притока на информация. Всяка разузнавателна агенция ревниво се придържала към монопола си за информация и го държала разделен и ограничен. Затова ЦРУ се опитвало безуспешно да стане пълновластен господар на притока на цялата разузнавателна информация. В един момент в американския секретен свят започнала да доминира конкурентната способност на пазарната икономика. Това било идеалното разпределение на нещата, понеже с една силна изпълнителна власт нещата щели да тръгнат в правилна посока, без допълнителни аргументи. Все пак американската конституция била създадена да осъществява централен контрол върху всичко, което било трудно за постигане. Добавяйки и непреодолимата съблазън на доларите на преговарящите; лобирането на вече избраните политици; изискванията на регионално ниво за част от парите, получени от правителствените мероприятия за благоустрояване на населението, за да се поддържа доверието му и от данъците и митническите такси; и заедно с

нарастващите нужди на въоръжените служби и вътрешните битки в американското разузнаване — всичко показвало как работел Вашингтон.

Необходимо било създаването на нови разузнавателни възможности в Съединените американски щати. След края на Втората световна война и след унижителното за Англия уреждане на финансовите ѝ задължения към Гърция през 1947–1948 г., британската имперска мощ претърпяла пълен провал. На нейно място, според всеизвестната фраза на Санче де Грамон, Америка се възползва от случая да „се впусне в борба за света“ с преданост и ентузиазъм, приемайки ролята на лидер на Свободния свят. Предизвикателството на разпространението на комунизма, олицетворено от бившия Съветски съюз и неговите съюзници, трябвало да бъде посрещнато и Америка приела присърце новите си глобални отговорности. Изолацията преди събитията в Пърл Харбър била забравена отдавна. Никъде другаде не било отразено новото американско поведение в световен аспект, както в речта на Теодор Съоренсен в деня на встъпването в длъжност на Джек Кенеди през 1961 г.: „Ние ще платим и понесем всяка цена, спекулации и бремене.“ Много хора видели в това един вид глобален празен чек. За още неопитните американски разузнавателни служби това била пролетта на надеждите. Героична борба между идеологиите, снабдена с неограничено количество долари, заедно с несъкрушимия и мощен враг, придавали неповторима страст, жар и убеждение на битката, която съществувала само благодарение на благородната и добре подплатена кауза. Никъде не било така добре обяснено състоянието на нещата, както във войната във Виетнам.

Макар че Виетнам всъщност бил френски следколониален проблем, британците също имали пръст в него. Независимо от реториката за галите, Франция не можела да възстанови властта си в предвоенните си колониални територии в Далечния Изток, щом японците капитулирали през 1945 г. Успешното националистическо правителство на водача на съпротивата Хо Ши Мин, веднага обявило независима Демократична република Виетнам, съгласно директивата на Виетмин, Съюза за независимост на Виетнам. През август и септември 1945 г. най-близките съюзнически войски там били британските, които не били приятелски настроени към

комунистическите националистически бунтове срещу колониалната власт. Затова, когато 20-та индийска дивизия, командвана от генерал Грейси, възстановила властта си над Сайгон съгласно капитулацията, подписана в Токио, те започнали да възстановяват статуквото отпреди войната.

Наясно с опасностите от уличните безредици, Британският генерален щаб предприел необичайната стъпка пак да въоръжи японските войски, като ги накарал да се закълнат във вярност към съюзническите войски. В резултат на това изпратил бившите завоеватели пак по улиците в Ханой, където да възстановят реда и закона, поддържан от тях три години преди това, без значение дали имало ново виетнамско правителство, или не. Веднага щом виетнамският шок се уталожил, японците станали успешни пазители на мира. Завърналото се набързо френско колониално правителство в края на декември 1945 г. веднага щурмувало щаба на Виетмин, за да възстанови контрола върху бившата си колония. Британците се оттеглили, като оставили французите да властват над недоволните си индокитайски граждани. Но вече било късно. Яростната борба за независимост бързо дестабилизирала новия френски режим, като войната била водена от героите от противояпонската съпротива и от Виетмин, под ръководството на Хо Ши Мин.

До 1954 г. всичко било приключило. Независимо от усилията на французите, останали без добри генерали, виетнамците ги превъзхождали по численост и накрая ги победили. Кулминационната точка във войната била в Диен Биен Фу, на 160 мили северно от Ханой, където Виетмин, под ръководството на генерал Гиап, хванал в капан голям френски гарнизон. За два месеца през пролетта на 1954 г. 16 000 френски войници били обсадени. Съпротивата им била преодоляна от 50 000 виетнамци с много батареи и артилерия. Падането на гарнизона на 8 май 1954 г. било последното поражение на френската власт. Те подценили решителността, уменията и военните способности на виетнамската армия, а падането на крепостта Диен Биен Фу поставило края на френското господство в Индокитай.

От 8000 французи, попаднали в плен, само 3000 се върнали, за да разкажат за своето изпитание. Те искали да забравят за унижението, което преживяли. Сянката на Диен Биен Фу щяла да преследва генералите във Виетнам през следващите години.

Женевското мирно споразумение от 1954 г. дало Виетнам на виетнамците, но разделило държавата на две. Прокомунистическият Северен Виетнам бил разположен северно от седемнадесетия паралел, а антикомунистическият Южен Виетнам бил на юг. До 1956 г. Виетнам бил поляризиран в две антагонистични нации: тоталитарен комунистически Виетнам и другия Виетнам, с корумпирано деспотично управление. В южната половина на страната били посети семената на бъдещите проблеми. Освен че Хо Ши Мин и северновиетнамското правителство предявявали претенции към цялата територия на Виетнам, проблемът бил, че измежду 900 000 политически бегълци в Южен Виетнам съществувало ясно изразено здраво ядро от професионални революционери, целящи да разрушат корумпирания режим на президента Дием. В резултат на това бил създаден Виетконг, военното звено на Националния фронт за освобождение на Южен Виетнам.

До 1961 г. тази въстанически настроена група завоювала контрола върху осемдесет и пет процента от Южен Виетнам, главно в селската област и околностите. Недоволството от режима на Дием нараствало все повече и комбинацията от комунистическа, националистическа и религиозна опозиция щяла да дестабилизира цялата страна. От Виетконг били организирани над 600 атаки на месец от началото на годината. При тези условия Кенеди, новият американски президент, се почувствал длъжен да заеме позиция и да окаже подкрепа на антикомунистическия режим в такъв нестабилен район. Изправен пред избора да подкрепи Лаос и Южен Виетнам, Кенеди избрал втората възможност. Всъщност това било югоизточното азиатско домино, чието падане щяло да бъде подпряно на всяка цена от американците, изразявайки американското желание да „подкрепи всеки приятел и да се противопостави на всеки враг“.

До този ден още съществували продължителни дебати за истинските фактори, накарали Кенеди да направи този избор за доминото. Освен идеологическото разделение между Северен и Южен Индокитай, имало и дълбоко Виетнамско разделение между будизма и католицизма. След комунистическата победа над французите, много католици предпочели да живеят на юг. Дием, независимо от диктаторските му наклонности, бил католик и се молел на Запада за подкрепа, използвайки главно католическата си вяра измежду другите

причини. Кенеди също бил непоколебим католик, чието семейство експлоатирало католическата избирателна общност през годините за гласове в полза на клана Кенеди. Влиянието на католическия кардинал в Бостън, където бил основният дом на Кенеди, никога не било доизяснено докрай от студентите в подозрителния свят на новоанглийската политика от петдесетте и шестдесетте години, но никой не спори за съществуването на определено духовно влияние. Съществува обаче устойчив скептицизъм сред много американски политически наблюдатели, че решението на Кенеди да подкрепи Дием не било безкористно за първия американски католически президент.

Каквато и да била причината, това щяло да бъде съдбоносно решение. През декември 1961 г. първите американски военни части, придружени от тридесет и три тежкотоварни хеликоптера, пристигнали във Виетнам, а през февруари 1962 г. новото американско военно помощно командване във Виетнам започнало подготвителни операции. Това, което щяло да стане известно като „американски дълъг кошмар“, вече започнало.

Намесата на Америка във Виетнам скоро започнала да нараства неимоверно. През 1965 г. американска 9-та военноморска бригада прегазила до брега в Да Нанг, а през пролетта на същата година Америка стартирала програма за открити въздушни офанзивни срещу комунистите, като започнала да прониква и в Северен Виетнам. За да поддържат това военно подкрепление, американците налели близо четвърт милиард долара в Южен Виетнам през следващите дванадесет месеца. Ангажиментите и намесата на сухоземните войскове части се увеличили от 1000 американски войници, намиращи се във Виетнам до 1960 г., до 300 000 американски войници през 1966 г. Американската военна машина изцяло била ангажирана с Югоизточна Азия.

Броят на жертвите също нараствал. През 1965 г. американците загубили 1484 души. За една година тази цифра нараснала до 5000 души. Изведнъж „далечната“ война започнала да нанася близък и съкрушителен удар върху къщите и семействата във всеки щат на Америка. Войната придобивала нови измерения. Това вече не било война за душите, сърцата и умовете на южновьетнамските хора, тя станала война за душите, сърцата и умовете на американските хора, помолени за подкрепа на Южен Виетнам. Но тя вече не се изразявала само в долари, а с живота на американските синове.

Всеки аспект на войната във Виетнам се превърнал в предмет на критично разглеждане от американската преса и телевизия. Заключението било, че през 1966 г. Съединените американски щати вече се биели на два фронта. Те провеждали всекидневни битки с неуловимия си враг в Югоизточна Азия, като в същото време се опитвали да убедят скептичната общественост, че подкрепяйки корумпирания чуждестранен режим „в един спор в далечна страна между хора, за които не знаем почти нищо“, това било от интерес за американските семейства, гласоподаватели и данъкоплатци. Това била предизвикателна задача, а именно било ли това антикомунистически кръстоносен поход, или не. Защото и за Кенеди, а после и за Джонсън тази задача била източник на притеснения поради това, че вътрешнополитическите проблеми винаги изглеждали по-въздействащи, отколкото воденето на една непопулярна война.

До 1967 г. американците спечелили войната. Тяхното наливане на мъже, материали и помощ, подкрепени от нови тактики, наличието на добра разузнавателна система и реформите в администрацията на Южен Виетнам и в армията му, довели Виетконг и северните му спонсори до първите стадии на поражение. Освен това, независимо от нарастващото антивоенно движение в Съединените американски щати, средна Америка продължавала да подкрепя президента Джонсън за довеждането на войната до успешен край. Генерал Уестморленд писал: „След година ефективна битка срещу огромните по численост американски войски, комунистическите загуби нарастваха драматично, като междувремежно нямаше осезаемо доказателство за това.“

Умиротворителните усилия на Юг започнали да се увенчават с успех. Сигурността и нарастващото икономическо благосъстояние допринесли за възстановяването на стабилно управление. До 1967 г. само 20 процента от 242 провинциални окръзи на Юг останали размирни. Виетконгската структура за придвижването, настаняването и снабдяването на войските била така внимателно изградена, че за десет години кадрите, верни на партията, били унищожени. При положение че човешкият персонал не се замествал лесно.

Нито пък северновиетнамската армия и виетконгските ѝ съюзници, здраво ударени от американско-виетнамските разрушителни операции, могли да се възстановят лесно. Една от най-големите военни операции („операция на кръстопътя в града“) била извършена

през пролетта на 1967 г. При изпълнението ѝ на територията били разположени над 26 000 американски и виетнамски войски, с голяма военновъздушна и огнева подкрепа. Били убити повече от 2700 войници от северновиетнамската армия и от виетконгските войски. Секретният комунистически щаб в Южен Виетнам избягал извън пределите на виетнамската граница в Камбоджа. И двете страни признали, че „операцията на кръстопътя в града“ и няколкото по-малки офанзивни на американците били големи американски успехи и сериозни поражения срещу комунистите.

Пленените при операциите документи доказвали това. Текстовете на северновиетнамската армия описвали отстъпничеството и предателството на „марионетния“ режим, който увеличавал разочарованието от войната на ангажираните дотогава комунистически бойци на юг. Например в дневник, воден от пленен войник от северновиетнамската армия през 1967 г., се говорело за увещаване от неговите партийни кадри (офицери) „да не влизат в битката на страната на марионетната армия“ и освен това е описана критика срещу неговите военни части, защото там съществували „слабо разпространена идеология, слабо чувство за организация и недостатъчно отговорно изпълнение на заповедите“. Този и други подобни документи от онова време не може да се каже, че са записи на революционни сили, обнадеждени за решителна победа.

С атмосферата на неизбежно поражение се срещнали комунистическите партийни кадри в Северен Виетнам през юли 1967 г. Северновиетнамското управление било зашеметено от мащабите и успехите на американската намеса. Но и марксистките анализи за развитието на политическата и военната обстановка се оказали пълни глупости. Произлизащите от тази ситуация дебати за партийната стратегия били продължителни, язвителни, жлъчни и обвинителни. Комунистите осъзнали, че стратегията им да обединят страната се провалила и че военната им мощ в Северен Виетнам вече мъждукала. Но още съществували сериозни слабости в американската позиция, които можели да бъдат използвани след пренастройка на комунистическите приоритети и ресурси.

Комунистическите анализи идентифицирали поредица от фактори на юг, от които можели да се възползват. Били обозначени две ключови зони: първо съществувала неясна връзка между обществената

подкрепя и подкрепата на американското правителство към войната, което било обозначено като потенциална слабост; на второ място съществували основни политически трудности във взаимоотношенията между наследниците на противниците на колонистите в Америка и южновietнамската коалиция. И двете политически цели дотогава били пренебрегвани от северновietнамските стратегии. От военна гледна точка било признато, че некоординираното противопоставяне срещу врага на американските военни части било неуспешно и изглеждало трайно и непроменливо. Но северновietнамските стратегии определили описваните до момента като „грандиозни“, като навременни доставки на амуниции, петрол и самолети, относително лесни за организиране. Било установено обаче, че американците умеели да правят добра телевизия.

Това били проникателни заключения. Семената на офанзивата Тет били посетени.

Дебатите в Ханой освен това били повлияни и от други фактори, които не били очевидни тогава за западните наблюдатели. Въпреки, че не били водени официални протоколи за секретната политика, обсъждана на стратегическа конференция в Ханой през юли 1967 г., през годините станало възможно да бъдат съединени отделните основни теми, предмет на проведените там дебати. Например, американската бомбена кампания срещу Северен Виетнам започнала да пари и да оказва негативно влияние. Около 600 000 цивилни били мобилизирани да поддържат държавната инфраструктура, отговаряйки за ремонта и функционирането ѝ. Освен това били въввлечени допълнително 145 000 войници във военновъздушната защита на Северен Виетнам. Бомбардировката нанесла големи икономически поражения и настанали трудни времена за вьетнамското население. Появили се сериозни разходи в и без това бедните и въввлечени в битката държавни ресурси.

В тези условия не бил никак изненадващ фактът, че не била оказана фактически вътрешна съпротива срещу войната на Юг. Насочвайки вниманието върху една любопитна статия в официалното списание „Куан Дой Нан Дан“, публикувана на 22 юли 1967 г., можело да се види как се отразявало върху вътрешните работи северновietнамското комунистическо управление. Статията яростно критикувала „официалните среди... които не могли да осъзнаят ясно

смъртоносните и несъвместими разлики между Америка и Северен Виетнам“ и очевидно „вярвали, че Ханой би могъл да направи отстъпки за преговори за уреждане на евентуално мирно споразумение“.

Реалното съществуване на група от партийни функционери от северновиетнамската комунистическа партия, които се противопоставяли на продължаването на войната, било значително и крайно показателно за нагорещената обстановка и поляризацията, при секретните дебати в Ханой. Когато си спомняме за страха, че САЩ можели да нападнат Северен Виетнам, било ясно, че северновиетнамското правителство било разделено и уплашено в средата на 1967 г. Съдбоносната конференция в Ханой през юли същата година, била разделена между гълъбите и ястребите, а именно между тези, които търсели примирие със САЩ и онези, които желали да нанесат грандиозен удар и да съживят въоръжената борба за обединяването на Виетнам.

Ястребите накрая спечелили в дебатите. Една статия в официално виетнамско списание от септември 1967 г. от генерал Гиап под името „Голямата победа — основната задача“, дава гласност и определя главните елементи, написани черно на бяло за това, което по-късно щяло да стане известно като „Офанзивата Тет“ през следващата година. Той определя в статията си две основни теми: „нежеланието на САЩ да се изправи лице в лице с продължителната война“ и „американските управляващи кръгове щели да се изправят срещу все по-нарастващата опозиция срещу политиката им от самите американски хора“. Това щели да бъдат водещите стратегии. Гиап освен това позволил да се изплъзнат още няколко други интересни информации. Той поставил ударение върху куража и волята на северновиетнамския народ и „непоклатимата им решителност да издържат, докато все повече се приближавали към обединението на любимото им отечество“. Това означавало, че северновиетнамският боен дух бил разклатен и се нуждаел от съживяване и подкрепа. Гиап заявил, че били предприети необходимите стъпки, които целели да „предпазват и защитават срещу дяволските и зловещи заговори и конспирации на реакционерите и шпионите“. За запознатите с комунистическия език, това означавало само едно: партийните членове, противопоставящи се на партийната политика били убивани.

Над двеста официални партийци, включително и от Северновиетнамската разузнавателна служба, били арестувани и отстранени по една или друга причина през есента на 1967 г. Опозицията можела да се окаже опасна за социалистическия рай.

Според Гиап вече дошло време да се възстановят основните цели на цялата виетнамска стратегия. Това, което той предложил през декември 1967 г., било повсеместна офанзива в целия Южен Виетнам, използвайки за целта всеки наличен войник на северновиетнамската и виетконгската армия. Това щяло да ускори дългоочакваното въстание в Южен Виетнам и угнетените народни маси. Гиап искрено вярвал, че мобилизирането на всеки комунистически ресурс за организирането на показни атаки във всеки град и село на юг щяло да накара Виетмин и Националния фронт за освобождение на Южен Виетнам да осигурят революционния катализатор, който да изкара народа от къщите им, за да отхвърли игото на капиталистическия гнет.

От военна гледна точка политическо-военните анализи на Гиап били фантазии на слабоумен човек. Независимо от това, било доказано неведнъж, че погрешно разчетената тактика можела да постигне невиджани стратегически и психологически резултати. Това обстоятелство предстояло да бъде доказано и от офанзивата Тет. В друго измерение анализите на Гиап били забележително възприемчиви. Например той безпогрешно разпознал психологическия недостатък на „субективността и горделивостта“, присъщи на американските висши офицери. Според северновиетнамските хора американските генерали били военни техници и „майстори на насилието“, изпълняващи заповедите на своите господари. Те били способни да мислят само в прости военни условия. Освен това американците или печелили, или създавали нова система, целяща да спечели предимство в битката. Накрая те били обсебени от идеята за числеността „и управлението на военната сила“. Американците не можели да мислят като врага си и даже не се и опитвали да се поставят на негово място. Особено нежеланието им да възприемат идеята за изненадваща атака от отстъпващия враг бил главен недостатък във военната им стратегия, обосновал се Гиап. Например, американските генерали се провалили в опита си да установят истинската причина за битката при Булг^[1] в Ардените през 1944 г. И не само, че американските генерали тогава летели във въздуха заради своя боен

успех, но те били дотолкова политически слепи относно истинската причина за битката, че пропуснали да осъзнаят, че атаката, кореняща се на политически мотиви, била напълно възможна.

Освен това Гиап безпогрешно идентифицирал точните причини, заради които за Съединените американски щати щяло да бъде невъзможно да увеличи количеството на войските във Виетнам, за да отговори на евентуална атака от виетнамските войски. Нуждите от световен американски гарнизон ограничавали броя на наличните бойни дивизии. Цялата американска глобална политика по време на Студената война се основавала на доктрината за „ограничен отговорен удар“. И накрая вътрешнополитическият и международен натиск щели да ограничат всеки истински опит от американските военни да тръгнат срещу северновиетнамските бойци, използвайки тактическите си ядрени оръжия. Но дори и да било така, северновиетнамските военни никога не забравяли, че ако американският политически апарат подкрепял военния, то американската военна машина щяла да върне Северен Виетнам в Каменната ера.

Гиап забелязал и наличието на нарастващото вътрешно безпокойство относно войната и на това, което той наричал „широкоразпространената борба на американските негри“. Имайки предвид тези факти, с които щели да се сблъскат американските военни, това щяло да стесни обсега на американския военен отговор срещу евентуална виетнамска атака. Сигурен в анализите си на проблема, подкрепен изцяло от своите политически господари, през септември 1967 г. героят от Диен Биен Фу започнал подготовката на последните си планирани военни действия, за да победи в историческата борба за виетнамското национално освобождение.

Първото изискване било да се запази абсолютна секретност за операцията. Тук Гиап се сблъскал с проблема, който щял да обърка цялото планиране, предприето от северновиетнамската армия за Тет. Общо съществували две ключови цели в северновиетнамския план: първо, едновременната и повсеместна мобилизация на всеки комунистически войник и симпатизант на юг, за да бъдат постигнати максимални усилия; второ, нуждата от изненада, за да бъдат хванати в капана южновиетнамските войски и американските им съюзници неподготвени. До известна степен тези две цели били взаимно изключващи се. Едната изисквала максимална публичност, за да

достигне до всички верни на партията членове. Втората пък изисквала максимална секретност, за да свари врага неподготвен. Публичност срещу секретност — това била оперативно-планова загадка, невъзможна за разрешаване.

Едно невероятно хрумване било използвано като разрешение на проблема. При всички положения било ясно, че всеки план за заблуда на противника трябвало да взема предвид нуждата от публични обръщения към войската, за да бъдат вдигнати на крак огромните революционни маси на юг, като обезсърченият Виетконг се очаквало да се скрие в непроходимата джунгла. Най-крайният план за заблуда бил умело изградено съчетание на истински факти и измислици. Този план взел предвид всичко, което Съединените американски щати и съюзниците им очаквали да се случи. Затова виетнамците комбинирали поредица от противоречиви сигнали, които само засилвали американските предубеждения.

Северновиетнамските стратегии предприели и няколко инициативи, за да подпомогнат техните заблуждаващи схеми. Например, през октомври 1967 г. те дали да се разбере, че виетнамските комунисти и Националният фронт за освобождение на Южен Виетнам щели да съблюдават за прекратяването на огъня през цялата седмица от началото на фестивала Тет, започващ на 31 януари 1968 г. Продължителността на примирието изненадала много наблюдатели, но понеже Националният фронт за освобождение на Южен Виетнам в продължение на двадесет години съблюдавал някакво примирие по време на виетнамската Нова година, тази инициатива била посрещната много добре.

Американските анализатори предположили, че продължителността на примирието била предвидена, за да се даде възможност на омаломощените военни части на виетнамските комунисти на юг да бъдат подкрепени от Северен Виетнам, без да ги смущават американските бомбардировки, както често се случвало предните години. Примирието на Тет затвърдило американското мнение, че виетнамските комунисти и Националният фронт за освобождение на Южен Виетнам били победени бойни сили. Най-вече това едноседмично примирие целяло да приспи бдителността на американците. Периодът за него бил внимателно избран, защото тогава

войниците от армията на Южен Виетнам били изпращани при семействата си за годишната си почивка.

Нито една друга заблуждаваща мярка нямала ефекта на едноседмичното фалшиво примирие. И щом офанзивата Тет приключила, нито една друга хитрост на северновиетнамската армия не предизвикала такова недоволство сред населението в Южен Виетнам. Станало така, сякаш северновиетнамската армия нарочно атакувала на Бъдни вечер, Коледа, Нова година и Великден, както при годишните семейни посещения на гробищата, и то след като заявила, че желаела прекратяване на огъня. Тет бил плашещ период от време, който заема уникално място във виетнамската култура.

Американците се надявали да видят някакви мирни сондажи, след бомбардировките върху Северен Виетнам и военните резерви на Националния фронт за освобождение в Южен Виетнам. Северновиетнамската армия започнала да убеждава всеки дипломатически източник, че те много страдали и искали да договорят условия за примирие. През септември 1967 г. те предприели заблуждаваща операция, целяща да предложи на американските власти съблазнителен сигнал за помощ от виетнамския народ, а заедно с това да вбие клин във взаимоотношенията между Съединените американски щати и съюзниците им от Южен Виетнам относно американските идеи за политическа линия, срещу колониализма, която била считана за слабо звено.

Един виетнамски комунистически агент на име Ха, снабден с необходимите документи, успял да направи така, че да бъде пленен от армията на Южен Виетнам. Той услужливо им съобщил, че бил изпратен, за да открие канал за преговори с американците, за да бъдат обсъдени по-късно съдбата на военнопленниците и политическите събития. Когато накрая американските власти били информирани, те започнали разговори с Ха, като се опитвали да припишат част от неговите изисквания за политическия режим в Южен Виетнам главно на неговия гняв. Недоверието и разногласията между съюзниците, започнали да се задълбочават, понеже виетнамците от Южен Виетнам взели да подозират, че американците се готвели да сключат едностранно споразумение със северновиетнамската армия зад гърбовете им.

Това заблуждение било подкрепено и от обръщение по официалното радио на Ханой, направено от северновиетнамския външен министър, който предложил преговори само ако Съединените американски щати престанели да бомбардират Северен Виетнам. Това изказване било прието като потвърждение, че северновиетнамските стратегии започнали да се огъват пред американския натиск и желанието им да продължат войната отслабвало. Нищо не можело да бъде по-далече от истината.

Тези дипломатически и публични жестове били част от северновиетнамската „пасивна“ заблуда, целяща да замаскира истинските им намерения. Другото оръжие на комунистическата заблуда били т.нар. „активни“ мерки. Тази политика била начертана най-вече, за да привлекат вниманието на американското помощно командване във Виетнам върху няколкото атаки във вид на фойерверки върху ключови бази. Очакванията били Националният фронт за освобождение да разтръби за предстоящата атака, която щяла да приключи войната, след което щял да предложи на САЩ такъв тип атака, който бил търсен от американските разузнавателни аналитици. Това нямало да бъде въстание, обхващащо целия Южен Виетнам, то трябвало да обсади главно изолираните американски гарнизони. Всъщност се целяло да бъде постигнат втори „Диен Биен Фу“.

За да бъде сигурен, че американците нямало да пренебрегнат нуждата от неизбежни военни атаки, Гиап предложил на врага си не един, а два вида потенциален „Диен Биен Фу“. И двата били до границата между Севера и Юга, и двата били далече от основната им цел — офанзивата Тет, там където били разположени американските военни щабове за управление и снабдяване на войските и където имало най-много американци. Тези диверсионни атаки трябвало да отвлекат американското внимание от планове за Тет и да постигнат преместването на американските резерви и оръжия от това място. Освен това виетнамците били доста „шумни“, за да привлекат вниманието на американското помощно командване във Виетнам и на световната преса. Ако Съединените американски щати търсели военни атаки, които да извършат, то Хо Ши Мин и генерал Гиап щели да им ги осигурят.

Първата атака била предприета срещу защитаваия лагер в Дак То в средата на страната, който на запад бил близо до границата с

Камбоджа. Атаката започнала на 4 ноември 1967 г. и продължила до края на месеца. Тя струвала на северновиетнамската армия над 6000 убити и била една бойна тренировка за офицерите, които по-късно щели да предприемат офанзивата Тет. От американска гледна точка атаката била скъпоструващо комунистическо поражение, но което постигнало първоначалната си цел: да съсредоточат вниманието на генерал Уестморленд и щаба му само върху комунистическите атаки-фойерверки върху изолираните американски гарнизони, като така го отклонявали от главната цел на атаката — Тет. Дали Дак То щял да се превърне във „Велика и заключителна победа“, за която комунистите толкова говорели?

Войната във Виетнам

1956 - 1975 г.

Дак То бил само едноактна пиеса преди главното представление. През декември последните наставления достигнали до провинциалните командири на комунистическите военни сили в Южен Виетнам, в които бил включен и следният многозначителен пасаж: „През юли 1967 г. беше приета резолюция за всеобща и повсеместна офанзива и въстание след дълги и внимателни проучвания на настоящата военна и политическа обстановка... всеобща офанзива би могла да се организира веднъж на хиляда години... и ще реши съдбата от войната.“ Американското разузнаване осъзнавало приближаването на военна буря от този и много други документи. Всъщност в началото на януари 1967 г. аташето, занимаващо се с обществени въпроси в Сайгон, от американското помощно командване във Виетнам, дал официално изявление в пресата, съдържащо данни за оперативната заповед за офанзивата Тет, основаващо се на документи, пленени от американската 101-ва военновъздушна дивизия през ноември 1967 г. Документът включвал виетнамски комунистически фрази от рода на:

„Използвай здрави военни атаки, подкрепени от местните хора, за да превземеш повече градове и села. Войските трябва да наводнят ниските земи и да се придвижат напред, за да освободят Сайгон, да завземат властта и да привлекат вражеските «марионетни» военни части на наша страна.“

Изглежда непонятно, че предвид разузнавателна система на Съединените американски щати, виетнамците успели да ги изненадат на Тет. Гиап и Ханой спечелили тотална стратегическа изненада срещу врага. За да разберем как станало това, трябва да проучим организацията и това, което социолозите по-късно ще нарекат „структура на вярата“, която била присъща на американската разузнавателна система относно делата им във Виетнам в края на 1967 г.

Американската разузнавателна машина наистина притежавала едно предимство пред другите разузнавателни организации, които се сблъскали с подобни проблеми. Американските военни притежавали неограничено количество добре осведомени, проникателни,

изразителни, информирани и готови да сътрудничат на високо ниво „местни експерти“ относно Виетнам, т.е., южновьетнамци. Затова всеки документ можел да бъде преведен незабавно; всеки затворник можел да се разпита, без да се търсят преводачи; всички лингвистични нюанси, комунистически жаргон и местни предразсъдъци били прозрачни за американските разузнавателни аналитици, понеже те се консултирали постоянно със сътрудниците и съюзниците си. Това бил забележителен коз в ръцете на всяка воюваща армия на територията на чужда държава, чийто език бил непонятен, а културата почти извънземна.

Но американската разузнавателна система имала няколко определени недостатъка, които работели срещу нея във Виетнам. Тези недостатъци по-късно щели да изопачат както и американската интерпретация на разузнавателната информация за Тет, така и американската реакция в това отношение. Главният недостатък, който изкривявал американското разбиране на фактите, се коренял във фиксираната историческа перспектива. Американските създатели на политиката и разузнавателните служби като анализирали информацията за Тет, търсели само исторически паралели за сравнение. Призракт на френското поражение в Диен Биен Фу обаче надвиснал над всеки западен разузнавателен аналитик, преценяващ северновьетнамските цели. Отвъд „Диен Биен Фу“, комунистическата стратегия в Корея и дори Битката при Издатината през 1944 г. били взети предвид като аналогии на предстоящата надвиснала атака. Всъщност председателят на американския смесен началник-щаб произнесъл реч в Детройт през декември 1967 г., заявявайки, че скоро щял да бъде последният комунистически щурм, който можел да се сравни само с немската атака в Битката при Издатината.

Генерал Уестморленд, главнокомандващ военните сили на американското помощно командване във Виетнам, и заместникът му, генерал Крейтън Абрамс, били служили в Ардените през 1944 г. Аналогията с последната битка на Фон Рундщет може да помогне на висшите американски офицери при преценката им на заплахата от Северен Виетнам, който те считали, че вече бил натикан в ъгъла и бил отчаян. Но все пак ние всички сме жертви на собственото си мнение и опит. И Уестморленд, и старшите му съветници видели само аналогията с Битката при Издатината, т.е., че тази виетнамска атака

щяла да бъде последното издихание на изтощения враг, а не повсеместно въстание за постигането на политическа цел.

От тази гледна точка за последното виетнамско нападение оставала само крачка, за да бъде обобщено, че комунистите щели да прибегнат към добре изпитаната формула, опитвайки се да пресекат пътя на американските военни сили, както направили в Бастон при офанзивата в Ардените или пък да ги елиминират в битка, имаща вид на фойерверк, както станало в Диен Биен Фу през 1954 г. Американските аналитици и техните началници вярвали в идеята, че отчаяната северновиетнамска армия щяла да „тръгне на последен шанс“ за да унижи Съединените американски щати, като в резултат щяло да се увеличи вътрешното напрежение в Америка, което пък щяло успешно да приключи войната. Въпреки че „Диен Биен Фу“ бил поражение за французите, историята се опитвала да забрави, че останалата част от френската експедиционна сила в Индокитай останала недокосната. Напротив, тя била готова за бойни действия и за изпълнението на каквато и да е военна мисия. Но след Диен Биен Фу френската армия била отзована заради изтощението от войната столично население. Американците, в частност ЦРУ се заселили трайно в „Диен Биен Фу“, когато се намесили по-дълбоко в битката във Виетнам. Ако северновиетнамската атака, целяща да победи във войната, била неизбежна и комунистите губели войната, те щели да тръгнат към нов Диен Биен Фу, за да елиминират подкрепата на американския народ към виетнамците. Това било логично обяснение.

Манията да се правят сравнения и исторически паралели обаче не била единствената слабост на американската позиция. Сложната американско-южновиетнамска командваща структура също задълбочила трудностите и ограничила способностите им да реагират бързо на определени сигнали. Според главнокомандващия Уестморленд той не бил единственият командващ американските военни сили във Виетнам. Главнокомандващият на тихоокеанската флота командвал всички американски стратегически и военновъздушни сили. Американската военновъздушна войска била отделна служба. ЦРУ пък следвало своя собствена програма в страната, голяма част от която не била конвенционална и традиционна военна програма. Посланикът Бънкър в Сайгон бил осведомен за всички взаимоотношения с гражданите на Южен Виетнам.

Южновьетнамците пък разполагали със свои административни и военни организации. Но администрацията на американския президент Джонсън била много чувствителна относно всяка промяна във Виетнам, която можела да повлияе на общественото мнение, като в резултат сложила ръцете си върху управлението на вьетнамската политика, и то на цели 5000 мили оттам.

Служебното лице в центъра на тази централизирана политика бил Робърт Макнамара, амбициозен и арогантен граждански гражданин, министър в министерство на отбраната, който вярвал, че управлението с микрометодите, научени в Харвардския бизнес университет, били единственият инструмент, който щял успешно да приключи войната. Ситуацията скоро стигнала нивото на абсурда, когато и американският президент се задълбочил над картите на Виетнам с обозначени на тях тактически цели и изискал от офицерите си да преценят възможността за военновъздушна атака срещу тях. Всъщност Джонсън добил репутация от следното свое изказване в пресата: „Това ли е най-доброто, което могат да направят военновъздушните сили? Взривете няколко въшливи бараки!“

До 1968 г. не били придвижени никакви конкретни решения по веригата на американското военно командване. Начинът, по който Макнамара контактувал с военните, бил прост: несъгласните с него, той уволнявал; ако не можел да ги уволни, ги изтиква в ъгъла, като им отрязвал достъпа до президента, като кардинал от последните дни на Ренесанса. Под пагубното му влияние Джонсън нямал достъп до никого от военните си подчинени, чиято гледна точка се различавала от тази на Боб Макнамара, което щяло да стане главен фактор за последвалото абсолютно поражение.

Под повърхността на тази свръхцентрализирана национална военна власт се разполагали конкуриращите се помежду си разузнавателни организации, превръщащи всеки опит на централен контрол върху разузнаването в пълен кошмар. При наблюдаването на един списък, включващ част от агенциите на разузнаването по онова време, в устата оставал привкус на византийска бюрокрация, на която се подчинявали събирачите на разузнавателна информация и анализаторите на вьетнамския проблем. Списъкът от агенции включвал: Бюро за национална статистика; Централно разузнавателно управление; Разузнавателна агенция по отбраната; Национална

агенция по безопасността; Национална разузнавателна служба; Бюро за морско разузнаване; Обединено разузнаване; Американско военно помощно командване; Смесен виетнамски разузнавателен център; Смесен виетнамски военен център за разпити; Смесен център за използване и обработване на документи; Смесен център за използване и обработка на материали. Всички изброени американски агенции целели да бъдат паралелни с виетнамските разузнавателни агенции и източници.

За да се объркат още нещата, повечето южновietнамски офицери от смесените разузнавателни центрове във Виетнам, не били наясно със секретния американски материал. А нуждата да бъдат запознати с него била належаща, за да се сглоби картината на ситуацията във Виетнам по онова време. В резултат южновietнамските разузнавателни служители били недоволни, когато трябвало да предоставят своите агенти на американското разузнаване, които днес били тук, а утре си заминавали. Американската едногодишна система за набиране на военен персонал пренебрегвала набирането на определен опит. Като капак на всичко южнокорейският контингент, един от най-коравите от всички останали контингенти, отказал да предостави на американците разузнаване от своя архив, освен ако не им било изрично наредено да го направят.

Шеметното количество информация потекло през лабиринта на виетнамските разузнавателни организации. Смесеният виетнамски център за обработване на документа, имайки предвид езиковия проблем, обработвал половин милион страници от пленените от северновietнамската армия и Националния фронт за освобождение документи всеки месец. Около десет процента от тази информация била първична, но всеки лист хартия трябвало да бъде прочетен и предаден. Работата била огромна и непосилна. Американският проблем вече не бил в това, че им липсвала разузнавателна информация във Виетнам, а в това, че получили прекалено много информация.

За да контролира и координира този огромен приток на информация, трябвало да бъде използван смесеният и опитен разузнавателен щаб на генерал Айзенхауер, създаден през 1944 г. Но към края на 1967 г. американците назначили едва шестима офицери за свръзка с южновietнамския разузнавателен щаб. Всички незабавно

били изцяло удавени от изискванията на офицерите за свръзка и листовете хартия, разменяни между САЩ, американското военно помощно командване във Виетнам и американските разузнавателни агенции във Виетнам, както и виетнамските разузнавателни агенции в подкрепа на армията на Южен Виетнам. Американците имали сериозни разузнавателни проблеми в командването, контрола и комуникациите във Виетнам през декември 1967 г. Всъщност проблемът се състоял в това, че нямало обединено командване и никой не можел да заяви, че всичко било координирано по надлежния ред. Това направило за посмешище опитите на Робърт Макнамара да управлява на микроравнище „своята“ война от авеню „Пенсилвания“. Северновиетнамската армия и Виетконг били също наясно, че съществувала слабост в командването на разузнавателния поток. Като част от приготовленията им за Тет, те се опитали да прихванат част от електронните връзки на американските радиочестоти, но не и тези на армията на Южен Виетнам. Командването, контрола и комуникациите щели да станат главните мишени в Тет.

За да се задълбочи още повече проблемът с манията по миналото и по „Диен Биен Фу“, разбърканото и разделено командване във Виетнам и многото некоординирани разузнавателни агенции, американските власти направили грешка относно правилната преценка на стратегията, която щели да предприемат северновиетнамската армия и виетнамските комунисти. До юли 1967 г., месеца на секретната Ханойска конференция, американските анализатори решили, че са идентифицирали напълно комунистическите цели. Щом претърпели поражение в Южен Виетнам, страдайки силно и разделяйки се с много жертви на Север, заради мълниеносната бомбена атака на американците, северновиетнамската армия със сигурност щяла да удари само по границата на страната, далече от американските позиции, по брега и около населените места. Само ако застрашавали дългата 1100 мили, покрита с планини и джунгли виетнамска граница, едва тогава комунистите щели да изненадат американците в капан, щели да ги унищожат и да убият желанието им да воюват. Снабден с тези анализи, американският разузнавателен щаб започнал да търси американския „Диен Биен Фу“.

Не трябвало да търсят надалеч. Независимо че американските разузнавателни агенции във Виетнам били заети в бюрократичната

война помежду си през есента на 1967 г., в началото на декември било явно за всеки информиран наблюдател, че ставало нещо нередно. Разузнавателните показатели започнали да се променят. Движението на камиони по следите на канала за доставки на Хо Ши Мин в Лаос и Камбоджа нараснало от 500 камиона през август на 6300 през декември 1967 г. Следвайки фактите, т.е., подписването на въоръжени споразумения със Съветския съюз, на юг се появили нови оръжия. Трафикът станал по-интензивен. Дезертъорите вече не идвали с готовност. Пленените документи вече говорели, че се предвиждала нова голяма офанзива, целяща да приключи войната. Било докладвано за придвижване на войски и подкрепления. Южновietнамците потвърдили наличието на много облечени в цивилни дрехи вietнамски комунисти, които проверявали фалшивите документи на гражданите и разузнавали разположението на американците в Сайгон и околностите. Изтощените военни части на Виетконг били подкрепени от северновietнамските доброволци за първи път. Обърканите американски разузнавателни офицери, по централните земи на страната вече срещали в нови униформи и по-добре въоръжени вражески войници в края на есента на 1967 г., когато изпълнението на плана за Тет било вече в ход.

Ако ключът за разузнавателната интерпретация бил да се потърси и обясни свръхнормалното или отсъствието на нормалното, питайки се какво представлява всичко това, то американската разузнавателна общност разполагала с всички показатели, че ставало нещо необичайно в края на есента на 1967 г. Но тя не можела да си обясни какво означавало всичко това. Дори по-лошо, тя не се съгласявала, че подобно нещо съществувало. Част от проблема бил в това, че американските разузнавателни агенции били заангажирани с политическите аспекти на Вietнамската война. Те били обективни наблюдатели. Всички американски агенции се сблъскали с политическа, парична или друга интересна пречка някъде. Военните били заинтересовани да докажат, че побеждават и че политиката на генерал Уестморленд била успешна. Въпреки дълготрайния и, както се оказало, основателен песимизъм за цялата вietнамска авантюра, ЦРУ било безнадеждно разделено в преценките си на разузнавателната информация между полевого временно бюро в Сайгон и разузнавателния щаб, намиращ се в Лангли, Вирджиния.

Председателят на смесения началник-щаб във Вашингтон, бил параноично настроен относно увеличената военна сила на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти, което според него можело да притесни администрацията на Джонсън и да обезпокои общественото мнение. А това щяло да доведе до изпращането на допълнителни войски във Виетнам. Политиката обърквала военните цели и обективност.

Разрешението на такъв сложен проблем се кореняло в създаването на независим национален разузнавателен щаб, който да насочва вниманието си към всички налични ресурси. След края на Втората световна война американците създали такъв щаб, а именно: Бюрото за национална разузнавателна статистика (БНРС). Това бюро (БНРС) било предназначено за предотвратяването на такива събития, като Пърл Харбър, както и да предоставя обективна разузнавателна преценка на президента на Съединените американски щати и на съветниците му.

Оригиналният план на президента Труман за американското национално разузнаване, изработен през 1950 г., бил мощен и самоуверен. Директорът на централното разузнаване, генерал Уолтър Бедел Смит, бил привлечен да работи за каузата. Бедел Смит бил началник-щаб на Айзенхауер в Европа и единственото, което знаел относно работата на разузнаването, било това, което научил при участието си в смесената разузнавателна комисия. Новото централно разузнаване създадо по-късно Бюрото за национална разузнавателна статистика, което било независима преценяваща разузнавателна група, съставена от най-добрите кадри, които щели да представят докладите си пред комисия от директори на всичките национални разузнавателни служби под ръководството на американското централно разузнаване.

За съжаление Бедел Смит не успял да предотврати разузнавателните агенции да не влизат в постоянни спорове и да не се превръщат във врагове една на друга. Под властническото му управление, разузнавателната система работела успешно, но когато през 1968 г. ЦРУ създадо нова служба, която докладвала директно на Белия дом, а министерството на външните работи си създадо свое бюро за разузнаване и двете новосъздадени организации били подготвени да предизвикват в спор Бюрото за национална разузнавателна статистика относно информация, която не съвпадала с

тяхната. В този климат Бюрото за национална разузнавателна статистика предоставило през есента на 1967 г. доклад с реда, по който щяла да бъде проведена офанзивата Тет, както и бойната сила на врага във Виетнам. Но този доклад само доказал, че не бил документът, който щял да доведе до консенсус разбиранията на хората във Вашингтон за обстановката. Напротив, той предизвикал яростен спор между конкурентните разузнавателни агенции. Професор Паркинсън разбрал ситуацията ясно.

Бойните редици били набързо начертани. В синия ъгъл били виетнамските военни формирования, командвани от американското военно помощно командване; в червения ъгъл били разположени агентите от ЦРУ. Зад главните герои поддръжниците им се въртели наоколо, но всеки от тях бил готов да започне среща на ниво комисия или да подпомогне първите със съвет, подкрепа или политическа намеса за осъществяване на целите. Задачата била проста — колко войски можели да разположат на бойното поле срещу съюзниците северновиетнамската армия и виетнамските комунисти? От изхода на тази бюрократична битка зависела честната преценка на наличните вражески сили, които трябвало да предприемат комунистическата офанзива, за да можели американските военни сили да дадат надлежен ответен удар с произлизащи от това вътрешнополитически последиствия.

Американското военно помощно командване и поддръжникът му — Разузнавателната агенция за отбрана, спорели по отношение на това, че цивилните поддръжници на Виетконг не трябвало да бъдат включвани в общата сила на врага. Никой от тях обаче не знаел колко били те на брой, но все някой трябвало да отиде до виетнамските села, за да установи, че тези цивилни граждани били безобидни деца и старци. ЦРУ пък обсъждало въпроса да изключи от общата бойна вражеска сила между сто и двадесет и сто и петдесет хиляди души подредени войници на Виетконг, годни да носят оръжие и готови да помогнат борбата за освобождение на Юг. ЦРУ се опитвало да прикрие истинския размер на проблема. Въпросът не се състоял в някакъв мистериозен брой цифри. Неговият отговор щял да има практически военни последиствия. Простата аналогия била с немците, които трябвало да включат и британската гвардия в общия брой вражески

сили през 1940 г. Това щяло да бъде от значение за Вермахта относно броя на войските, които трябвало да изпрати на тази територия.

Залозите във Виетнам били високи, споровете непреодолими. Изложено на риск било дори чувствителното изчисление на точния брой военна сила, която трябвало да бъде изпратена във Виетнам, което било барометърът на успеха на американското военно командване. Смесените началник-щабовете и американското военно помощно командване били наясно, че от политическа гледна точка били изчерпали лимита си от хора още в началото на 1968 г. Ако стратегията на американското командване успее да победи в Южен Виетнам, какво значение щяло да има за американското общество увеличението на силата на Виетконг? Отговорът на този въпрос се превърнал в сърцевина на политиката на Джонсън и вътрешнополитическия дневен ред. По думите на председателстващия смесения началник-щаб, написани в писмо до Уестморленд, ставало ясно следното:

„Забелязвам, че съществува странно чувство...
относно взаимовръзките между «статистическите книги»...
и бъдещите сили на войските — всеки опит да «се
предизвика съдбата» само ще се превърне в проблем за
всички нас.“

Така било отчетливо произнесено мнението по тези въпроси на най-високо политическо и военно ниво във Вашингтон. Не раздувайте броя на врага, за да получите изпращането на повече войски във Виетнам, било съобщението, иначе Робърт Макнамара ще ви уволни.

Генерал Уестморленд и разузнавателният щаб на неговото военно помощно командване си взели бележка. Когато самият председателстващ смесения началник-щаб предупреждавал някого „да не създава проблеми за всички нас“, нито един политически проницателен командир нямало да пренебрегне такъв съвет. Истинското съобщение обаче било ясно: не казвай истината — това е политическо. Така националната политика, постановена от смесения началник-щаб, щяла да диктува притока на военна информация към Бюрото за национална разузнавателна статистика, не просто военни

факти. Накрая Бюрото за национална статистика включило 120 000 виетнамски отбранителни или помощни сили в техния доклад на Националната разузнавателна статистика и избухнал невероятен скандал. Военните смятали, че статистиката противоречала на битката им за изтощаване на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти и поставяла под съмнение голяма част от успехите на американското военно помощно командване в унищожаването на Виетконг.

Същността на този спор се състояла в непопулярното „преброяване на труповете“. Почти като генерал Хейг на Западния фронт през 1916–1917 г., във Виетнам генерал Уестморленд прибягнал към инструкциите на Робърт Макнамара, които се състояли в бруталното преброяване на войските, които щели да преодолеят съпротивата на врага. Както Хейг преценил и разпределил оцелелите немци и боеспособността им, така и Уестморленд преценил и разпределил оцелелите войски от северновиетнамската армия и виетнамските комунисти и тяхната боеспособност. Този гений на американската управляваща система, използван за оценка на проблемите и цената, която трябвало да се заплати за ефективността на бойните действия, отсега нататък щял ефективно да се занимава и със самото водене на войната. Това бил странен начин за постигането на победа срещу политически враг, но тогава на преден план излезли нови и неприложими методи на вашингтонските военни плановици в средата на шестдесетте години.

Проблемът с новия метод за преценяване на успеха бил главно Робърт Макнамара, неговите методи и неговите чиновници. Един от тях бил генерал Уестморленд, главнокомандващ американското военно помощно командване във Виетнам. Назначаването на „Уести“ било посочено от Макнамара и неговото политическо влияние върху развитието на войната. Уестморленд бил висок, красив, с прилично поведение, тясно обвързан с Южна Каролина и бил продукт на южняшкия елит, който традиционно свързвал кариерата си с армията на Съединените американски щати, понеже това прилягало към джентълменския му имидж. Не пречело че и мощният председателстващ комитета по вътрешновоенните дела, Л. Мендел Ривърс, също бил родом от Южна Каролина.

Тогава повечето съвременници на „Уести“ вярвали, че той стигнал тавана на кариерата си, ставайки генерал-майор, командващ американската 101-ва военновъздушна дивизия в началото на шестдесетте години, защото бил интелектуално неподходящ за командването на по-високо от това равнище. Изглеждало, че щял да се справи по-добре на тактическото ниво на битката, където можел лично да влияе върху поведението на войските отколкото на операционно или на стратегическо ниво. Колегите му чувствали, че на него му липсвало стратегическо виждане, за да бъде добър главнокомандващ. И то дотолкова, че не могъл даже да приеме предизвикателството на Робърт Макнамара да води „неговия“ вид война.

Това много прилягало на бившия изпълнителен директор на корпорация „Форд Моторс“. Никой друг не бил по-виновен за американския военен провал във Виетнам от американския министър на отбраната, Робърт Макнамара. Той вярвал, че не му били необходими други генерали, освен онези, които да изпълняват желанието му в спазването на военните традиции, които можели да послужат като позитивна пречка към изчистването на управляващото мислене, необходимо да се упражнява ефективно властта и силата в модерния свят. Освежен от победата си във военния спор с Хрущов около Кубинската ракетна криза, както и от успеха в международната компания за автомобилно производство, политически проницателният Макнамара вече имал две ясни цели за постигане: да предостави на политическия си господар Джонсън това, което искал, и да принуди военните формирования да направят нещата по свой начин.

За да постигне първото, Макнамара манипулирал вашингтонската политическа система, за да бъде сигурен, че щял да получи контрол върху военните съветници на президента. Той си играел с несигурността на Джонсън, която произлизала всъщност от дълбоко насаденото чувство на несигурност като президент, защото Джонсън искрено вярвал, че службата му в Белия дом била по някакъв начин незаконно придобита (поради липса на по-добра кандидатура той наследил президентството след убийството на Джон Кенеди). Затова Джонсън предпочитал да не влиза в излишни спорове и предпочитал да работи, без да си създава врагове. Всеки, сблъскал се с това положение на нещата, бил или „нагласян“, или „подкупван, или

му била запушвана устата, за да постигнат своето“, или „се отървавали от него“.

Знаейки добре всичко това, Макнамара искал да е сигурен, че е прочистил всеки несъгласен с военното управление на Съединените американски щати по онова време относно воденето на войната с Виетнам. Той стигнал до неподозирани мерки, подсигурявайки се дори чрез това началник-щабовете да не могат да изкажат гласно притесненията си за начина, по който се водела войната, нито насаме, нито пък публично. Макнамара взел мерки да потуши в зародиш всеки предизвикващ конфликт военен съвет, създаващ враждебна политическа обстановка. Такъв бил съветът на командващия американския флотски корпус, изказан зад затворени врати: „Ако президентът иска наистина да победи във войната с Виетнам, тогава по-добре би било да му кажете, че това ще му струва половин милион американски войници и още пет години.“ Борейки се за прокарването на своите служебни бюджети и лична власт, отделните началник-щабове били завербувани един по един от Макнамара, който използвал за целта заплахи и политически подкупи, независимо от конституционните им отговорности да докладват пред Конгреса, а не само пред главнокомандващия и министъра на отбраната. Обучавани във високотелни към демократичния граждански контрол военни университети и добре запознати със съдбата на генерал Макартър в Корея, началник-щабовете мълчали прекалено дълго, което в крайна сметка им донесло обвинението, че били съучастници на Робърт Макнамара и неподкрепената политика на Джонсън във Виетнам. Но тогава било вече късно.

За да постигне втората си цел, т.е., да огъне американския военен апарат да изпълни заповедите му, Макнамара приложил бизнес методите, които му служели прекрасно в цивилния живот и го извели до върха на корпоративна Америка. Отначало, когато пристигнал в Министерството на отбраната като негов министър, той предприел цивилни проверки за разходите на всички нива на американската военна машина, което слисало повечето традиционно мислещи висши офицери, войници, моряци, пилоти и пехотинци. Опозиционните настроените били заместени с други военни, а тези, които останали, били обуздани и нямали друг избор, освен да се придържат към нововъведените правила и методи. Военните загуби и некадърност

били констатирани с брутална ефективност от специално създадени екипи, съставени от умни млади цивилни, завършили висши учебни заведения в САЩ, чийто мозък не бил обременен с нищо излишно. Независимо че никога не били чували за изстрели, произведени от гняв, те измъчвали всеки по-висш офицер, третирайки го с арогантност в стремежа си да оборят спечеления с дългогодишни усилия военен опит.

Независимо от оплакванията на военните традиционалисти, в някои аспекти Макнамара бил прав. Без съмнение негодните икономисти нямали място в американското съзвездие от висши служби, които с цената на 30 милиона долара преследвали само една цел — унищожението на северновиетнамските цели по въздуха, като за нея пилотите трябвало да хвърлят скъпоструващи бомби в главната територия на врага. По-добре било да се извърши „инвестиционна стратегия на продукта“, състояща се в преценката да бъдат използвани по-надеждни оръжия, които щели да гарантират успех при улучване на мишените. Така всички разходи за постигането на военните цели щели да бъдат оправдани. Нито един данъкоплатец нямало да спори за това къде всъщност отивали парите му при тези неоспорими доказателства.

Макнамара и кръгът му не преценявали проблема от една допълнителна гледна точка: дали бомбардирането срещу подбраните военни цели наистина било най-добрата стратегия за постигане на пълна победа срещу добре въоръжения и неуловим партизански враг, чиито военни цели се основавали главно на политически причини. Числата и статистиката са само малка част от битката. Повечето от намесените във войната военни части били неизброими, непредвидими и неоценени. Макнамара доказал, че бил неподготвен за световната международна политика и необичайните военни действия, като пак наблегнал само на мерки, които познавал. Тези мерки били: събирането на статистическа информация за това колко комунисти били убити във Виетнам. Защото за Боб Макнамара числата изразявали всичко.

За назначения „мениджър“ във Виетнам от Робърт Макнамара, генерал Уестморленд, ключовите цифри били „точката на пресичане“, който магически момент за него означавал, че загубите на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти в Южен Виетнам щели да бъдат много повече от възможностите на

северновиетнамската армия да ги замести с пресни сили. От тази гледна точка плановете на американското военно помощно командване изчислили, че силата на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти в страната щели да бъдат в постоянно намаление. До средата на 1967 г., според американското военно помощно командване, точката на пресичане била достигната, така че американците щели да сломят врага само, ако изпратели там много свои войски и допълнително въоръжение. Но пред ЦРУ още съществували онези 120 000 души от войските на Виетконг, които били предизвикателство за цялата събрана разузнавателна статистика от американското военно помощно командване в Бюрото за национална разузнавателна статистика, която публично щяла да стане известна от „изтичането на информация“ във Вашингтон.

За да бъде компрометирано Бюрото за национална разузнавателна статистика и при хаотичните посещения на ЦРУ и Националната разузнавателна служба в Сайгон през септември 1967 г., било постигнато сортиране пак на несъответствията в получената информация. Според изчисленията на ЦРУ, цифрите на американското военно помощно командване за военната сила на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти нямали смисъл. Бюрократичната битка била яростна, като взела неочаквани размери, когато началникът на Бюрото за национална разузнавателна статистика започнал да крещи през масата на началника на разузнавателните анализатори на ЦРУ при разговорите в съвещанието: „Адамс, ти си пълно лайно!“ Дори началникът на местното управление на ЦРУ в Сайгон бил обвинен от собствените си шефове в щаба на ЦРУ в Лангли, че „преминал на страната на военните“.

Съвещанието се провалило и приключило с приемането на един компромис, който нито една от страните не приела напълно. В резултат индикаторите за офанзивата Тет се натрупали в камара, тиктакайки като часовник далече от сърцето на Националната разузнавателна служба на Съединените американски щати, която тогава била в политическо несъгласие относно това колко войски можели да се разположат срещу военното командване на генерал Уестморленд. Бюрото за национална разузнавателна статистика, внимателно създадено от генерал Бедел Смит, имащо за цел да хармонизира американското разузнаване на национално ниво, било извадено от

строя за двадесет години от феодалните държавни агенции, загрижени да докажат собствената си правота.

Срещу задкулиските игри и бюрократичните вътрешни борби северновиетнамският план за заблуда на американците в Южен Виетнам имал само ограничено отражение. Въпреки че северновиетнамската армия успяла да отрови някои от източниците на правилна и точна разузнавателна преценка, би могло да се заяви напълно отговорно, че част от комплексните схеми за заблуда, изработени от северновиетнамската армия, в голяма степен били инцидентни. По много причини американското разузнавателно общество не се нуждаело от заблуждаване, поради това, че то било способно да заблуждава само себе си, дори без използването на какъвто и да е вражески план за заблуда. Според огорчени американски разузнавателни офицери „северновиетнамската армия не трябвало да атакува американския военен щаб в Сайгон през нощта на офанзивата Тет; само успехът щял да приключи объркването по всички рангове на американското командване във Виетнам“.

Каквито и да били борбите за власт във Вашингтон, в началото на януари 1968 г. във Виетнам било очевидно, че се подготвя нещо. Северновиетнамската пасивна заблуждаваща стратегия пак била стартирана, но този път на най-високо политическо ниво, с предложението от Нова година да започнат двустранни преговори. Това поставило началото на нов дневен ред, като отклонило вниманието на САЩ от подготовките на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти. В Южен Виетнам последвали няколко незначителни атаки върху американско оборудване и било очевидно придвижването на северновиетнамската армия покрай Ке Сан, на границата между Северен Виетнам и Южен Виетнам. Американските подозрения се задълбочили, когато шестима офицери от северновиетнамската армия направили неуспешен опит да се промъкнат през портала на огневата база Ке Сан, преоблечени като морски пехотинци. Събудените часови започнали да стрелят.

Ке Сан бил типичен изолиран американски гарнизон, каквито имало в цял Южен Виетнам. Разположен на дванадесет мили южно от Северен Виетнам, на шест мили от Лаос и на осемстотин мили от Сайгон, Ке Сан се намирал по средата на канала за снабдяване със суровини на северновиетнамската армия на Хо Ши Мин, в северния

ъгъл на Южен Виетнам. Този гарнизон бил охраняван от два елитни полка морски пехотинци от американската флота. Базата била трудно снабдявана, понеже била нависоко в планините, във вътрешността на страната, а освен това често бивала покривана с гъста мъгла. Заради прекалената си изолация, уязвимите си летища и открити постове, Ке Сан напълно приличал на втори „Диен Биен Фу“. Но най-алармиращо било обстоятелството, че тази база се намирала в обсега на всички оръжейни установки по границата на Северен Виетнам.

Генерал Уестморленд оставил посланиците в Сайгон и Вашингтон да се притесняват относно преговори със Северен Виетнам и започнал подготовка за оперативна намеса. В операция „Ниагара“ по въздуха били доставени множество незабележими наземни сензори, които да наблюдават дейността на северновиетнамската армия. На място във високосекретните бази, отдалечени от Тайланд, пристигнали много разузнавателни аналитици, които започнали да засичат разговори между обърканите войници на северновиетнамската армия: „Какви, по дяволите, са тези метални остриета, другарю?“ и още по-объркания отговор на другия войник: „Претърси ме, другарю, но ние закъсняваме за Ке Сан.“

Операция „Ниагара“ около Ке Сан била голям разузнавателен успех и към средата на януари 1968 г. тя засякла около 15 000 души от северновиетнамската армия, които се приближавали към американската военна база. Патрулите, от редиците на американските морски пехотинци, все по-често се сблъсквали с войници от северновиетнамската армия, които копаели по околните хълмове, понеже примката около комунистите се затягала. Генерал Уестморленд и щабът му все повече се убеждавали, че Ке Сан бил целта на дългоочакваната решителна атака на комунистите. Били получени още индикатори за вражеските намерения от разузнавателните сигнали и даже било наблюдавано нарастване на количеството радиостанции и допълнителен трафик около Ке Сан. Още по-объркващо било, че се наблюдавала голяма активност от виетнамските комунисти, която предупреждавала за атаки от тяхна страна на юг. Но вече било късно за каквито и да било действия, понеже американското внимание било насочено върху двете дивизии на северновиетнамската армия около Ке Сан, а не върху Виетконг, които се опитвали да се прегрупират и да получат допълнителни доставки на юг.

И последните съмнения се изпарили на 20 януари 1968 г., когато младши офицер от северновиетнамската армия дезертирал към американските часови в Ке Сан и информирал морските пехотинци, че две от отбранителните позиции на двата околни хълма щели да бъдат атакувани същата вечер, „като прелюдия към утрешната всеобща атака срещу американската база“. Командващият американската морска пехота, полковник Лоундс, се задействал незабавно. Двата хълма били атакувани и призори на 21 януари 1968 г. двата полка на американските морски пехотинци били хванати в капан в Ке Сан, а покриващата ги южновиетнамска сила трябвало да се оттегли в периметъра на огневата база. Ке Сан вече бил отрязан от останалата територия на Виетнам, обсаден и атакуван. Генерал Уестморленд, щабът му и американските разузнавателни аналитици накрая открили своя „Диен Биен Фу“.

Трудно е да определим точния ефект от атаката срещу базата в Ке Сан през януари 1968 г. върху американската психика. През цялото време американците били убедени, че трябвало да очакват отчаяна офанзива от хванатия в капан враг, както се случило в Ардените през 1944 г. Атаката се очаквало да бъде проведена срещу изолиран американски гарнизон и предназначена да донесе победа, насочена към получаването на обществена подкрепа за войната във Виетнам. Американският военен апарат, управляван на микроравнище, незабавно се впуснал в действие. Получили всъщност кризата, с която можели да се справят „ефективно“. В Белия дом президентът Джонсън получавал всекидневна информация за обсадата в Ке Сан върху специална релефна карта, копираща терена в Ке Сан, както и разположението на войските. Макнамара лично назначавал офицерите, които да наблюдават развитието на обсадата окоп по окоп. Нищо не било оставено на случайността. Нито една статистическа информация от обсадения гарнизон в Ке Сан, получена във Вашингтон, не била сметена за незначителна, че да бъде пренебрегната. Подкрепления и доставки летели към базата във Виетнам на висока цена и със значителен кураж. Не било пропуснато нито едно политическо или военно усилие, което да гарантира, че американският гарнизон щял да издържи на обсадата. Алтернативата била да се получи едновременно военна и обществена катастрофа.

Основната заблуждаваща мярка на генерал Гиап проработила брилянтно. Заслепено от собствените им предразсъдъци, вниманието на американците било привлечено към фалшивата атака, а не към истинското нападение. Това било триумф за северновиетнамските плановици и сериозен разузнавателен провал. Генерал Уестморленд дори издал предупреждение, че „щели да бъдат направени опити да засипят с прах очите на американците, отклонявайки ги от истинската атака в Ке Сан“. Всъщност, без да иска, той визирал офанзивата Тет, само че в случая очите на американците гледали към диверсионната атака в Ке Сан.

Офанзивата в Тет

Южен Виетнам
30-31 януари 1968 г.

Но не всеки бил превърнат в глупак. Американските и южновиетнамските разузнавателни информационни бази направили големи усилия да пропуснат индикаторите, че съществувала опасност от атаки и на други места във Виетнам. По ирония на съдбата именно тези индикатори били сметени от американските военни командири за диверсионни мерки, целящи да отклонят американското внимание от истинската виетнамска цел, т.е. Ке Сан. Американското разузнаване било силно притеснено от увеличения информационен обмен на съобщения в Южен Виетнам. В един разузнавателен доклад, седмица преди събитията на Тет, американските разузнавачи предупредили за вълна от координирани атаки по територията на Виетнам. Разузнавачите пък на армията на Южен Виетнам съобщили за стотици индикатори относно планираните атаки на виетнамските комунисти по американските военни съоръжения и с демонстрационни цели. В резултат разузнавачите от армията на Южен Виетнам предприели поредица от разузнавателни операции, целящи да разкрият какво ставало всъщност. По крайбрежието на град Ки Нон на 28 януари те открили златна мина.

На 28–29 януари 1968 г. полицията пленила група от осемнадесет лидери на Виетконг заедно с планове им за подготовката на „великата освободителна офанзива“, три дни преди тя да се случи. В купа пленени информационни документи и карти били открити и няколко аудиокасети, които трябвало да бъдат пуснати в национален ефир веднага щом виетнамските комунисти завземели определените за целта радиостанции. Тези касети включвали проповеди към обществото „да се вдигнат на бой и да отхвърлят марионетното правителство на Южен Виетнам, сега, когато денят на свободата е дошъл“, както и да подкрепят „силите, борещи се за мир и национален суверенитет, които вече завзели Сайгон, Ху и Да Нанг“.

Толкова впечатлени били властите в армията на Южен Виетнам, че пуснали касетките по телефона на американските разузнавателни аналитици в Сайгон. Очевидно комунистите все още не били пленили Ху и Сайгон. Или имали намерение да го направят? Разузнавачите от американското военно помощно командване били заинтересовани от тази информация и поискали спешен превод, но понеже това щяло да отнеме време, преводите щели да пристигнат по куриер.

След двадесет и четири часа, когато разузнавачите от американското военно помощно командване получили касетите, на хоризонта се появила още по-голяма заплаха. Сутринта на 29 януари 1968 г. един от американските специални сензори, монтирани в Ке Сан, алармирал американското военно помощно командване, че няколко военни части от северновиетнамската армия се приближавали към американската огнева база. Всъщност в доклада си те използвали именно фразата „Изглежда като голям напън“. Американското военно внимание било неизменно и единствено насочено към демилитаризираната зона на Север и заплахата към обсадения гарнизон. Всички други разузнавателни информации били сметени за опит да се отклони американското внимание от битката на северновиетнамската армия. Генерал Уестморленд и щабът му не били напълно слепи за предстоящата офанзива на Тет. Те не разбрали правилно значението ѝ. За тях офанзивата Тет била само диверсия.

На 29 януари 1968 г. прекратяването на огъня на Тет постигнало желанния ефект. За щастие на съюзниците нито Южен Виетнам, нито Северен Виетнам видели в това значението, което Гиап искал да видят. Северновиетнамците и съюзниците им в лицето на виетнамските комунисти незабавно разрушили съществуващото прекратяване на огъня, атакувайки няколко градове на юг. Това действие на некадърно военно командване било предизвикано от слабите комуникации между северновиетнамската армия и виетнамските комунисти. Вече алармирани, властите на армията на Южен Виетнам намалили наполовина отпуските на офицерите и предупредили, че може да започне атака на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти. Слабата организация на северновиетнамската армия и виетнамските комунисти на Тет била компрометирана от тактическа гледна точка.

Но това нямало значение. Макар че били предприети преждевременни атаки от комунистите, призори на 30 януари, заради напрежението в командването между американците и командващите от Южен Виетнам, те не могли да им попречат. Причината била, че разузнавателната структура на съюзниците, заради проблемите помежду им, не получила сигналите навреме, за да ги анализира правилно, като пропуснали да видят истинското им значение и да предприемат необходимите мерки, за да неутрализират по-

нататъшните им действия. Старшият разузнавателен офицер на американското военно помощно командване и главен архитект на действащата тогава статистика, генерал Дейвидсън, късно установил значимостта на събитията. Сутринта на 30 януари той предупредил главнокомандващия, че „щели да последват много атаки на територията на Виетнам през следващите две денонощия“ и че южновьетнамската армия била заета да се бори със собственото си прекратяване на огъня на Тет. Генерал Уестморленд незабавно алармирал висшето американско командване да поднови военните си операции, както и да постави войските си „в максимална бойна готовност за отбрана на щаба, за разположение на материали и доставки за летищата, за населените центрове и за снаряжите“. Оставало само едно денонощие до истинската офанзива, когато американското военно командване във Виетнам започвало да задвижва механизма за разрешаване на проблемите на територията на целия Виетнам.

Но вече било късно. По думите на полковник Джеймс Уиртц: „Цялата американска командваща структура била неспособна да предаде предупрежденията до подчинените си военни части за толкова кратко време.“ Уиртц отбелязал, че и комуникационната съобщителна мрежа „просто не могла да предостави и подsigури достатъчно информация до всички командири, намиращи се на бойното поле... навреме“. Генерал Гиап победил генерал Уестморленд, независимо от модерния разузнавателен апарат на американците. Ако някой се нуждаел от доказателства, Уиртц ни ги предоставя:

„Двестате полковници, назначени в смесения разузнавателен щаб във Виетнам, били вечерта на 30 януари на едно парти в Сайгон.“

Следователно не можело да бъде открито по-голямо обвинение към разузнавателната общност, заради техния провал. Един от тях, разузнавателният агент полковник Джеймс Механ, на следващата сутрин стрелял вече с картечница от покрива на щаба на висшите американски офицери, още в неведение за военна офанзива Тет. А той бил старши разузнавателен офицер!

Офанзивата Тет дошла за американците и американското военно помощно командване във Виетнам като гръм от ясно небе. 36 от 44 виетнамски провинции били нападнати през нощта на 31 май 1968 г. от смесени военни части на северновиетнамската армия и Виетконг, както и всеки пети от общо 6 „автономни града“, заедно с 58 южновиетнамски града от общо 245. Военните части на армията на Южен Виетнам се превърнали в главни мишени. Много атаки били проведени в Сайгон, където американското посолство било атакувано пред очите на американските телевизионни камери, а освен това и в Куанг Три, На Транг, Ки Нон, Контум, Бан Ме, Тот, Ми То, Бен Тре и Ху. За кратко време Виетконг успешно завзел властта в десет провинциални града.

Центърът на Ху, античната столица на Севера, бил нападат, независимо че имало ясни разузнавателни индикатори, че там предстояла атака, предоставени от разузнавателните части на Южен Виетнам десет дни по-рано, когато те заловили военни офицери от северновиетнамската армия. Американците и войниците от Южен Виетнам били обградени от нападателите и въввлечени в битка, която ставала все по-яръстна. Хванати в капан от армията на Южен Виетнам и американските пехотинци, комунистите скъпо продали живота си. Американските телевизионни камери записвали стреса от битката сред младите американски морски пехотинци и ги показвали във всеки американски дом. Предавали съобщението как техните войници се биели на живот и смърт в истинска битка във Виетнам. Така те оставяли незаличимото петно, че американските войници губели войната. Всъщност било обратното.

Телевизионните камери обаче пропуснали да запечатат на лента ужаса сред обсадените виетнамски комунисти и ужасените южновиетнамски домакини, които тогава били хванати в капан в цитаделата на Ху. Такова едностранно неточно предаване на войната, докладвано от американските медии, щяло да промени съдбата ѝ. Трябвало да бъдат обхванати и другите аспекти. Тези събития оставили горчиво разочарование у американските военни, които се разсърдили не на шега на лъжите, некадърността и безскрупулната амбиция на журналистите и медиите. Това положение на нещата е такова и до днес. По думите на един ветеран от Виетнам:

„Ние изгубихме войната в Тет, когато онези лъжливи кучи синове показаха как американските момчета се биеха и умираха в Сайгон и Ху... По дяволите, защо не показаха истинската битка и как изглежда тя? Не, те всъщност не показаха какво се случваше на виетнамските комунисти в цитаделата и какво те правеха на гражданите на Южен Виетнам. Те никога не показаха защо ние налагахме онези северновиетнамски задници... Никога, никога повече няма да повярвам на пресата... Те излъгаха.“

В тези изречения се крие цялата американска трагедия във Виетнам. Защото за северновиетнамската армия и Виетконг Тет бил тотална катастрофа и сериозно отстъпление. За американците и съюзниците им Тет бил едно успешно отблъскване и прекратяване на изненадващата вражеска атака, като врага претърпял тежки загуби. Но офанзивата Тет била катастрофа за американското обществено мнение.

През първите две седмици на комунистическата офанзива, която после започнала да изчезва, северновиетнамската армия и виетнамските комунисти загубили 33 000 убити, 60 000 били ранени, а 6000 взети в плен. Армията на Южен Виетнам се била много яростно. Идеята на генерал Гиап „за всеобщо вдигане на народните маси за сваляне от власт на марионетното правителство на Южен Виетнам“ не успяла да се реализира. Но не само това, голяма част от народните маси в Южен Виетнам се вдигнали след тази офанзива срещу виетнамските комунисти, приели ролята на „освободители“, като започнали да ги избиват в яростта си, борейки се за собствената си правда.

Според Хо Ши Мин и северновиетнамското политбюро офанзивата Тет от военна гледна точка била пълен провал. Понякога предчувствията за истината били по-силни от самата нея. Истината за повечето хора можела да се види на телевизионния екран. „Камерата, — както се казва в старото клише, — не може да лъже.“ Разбира се, че може. Всички картини са селективни и специално подбрани. Документите биват фалшифицирани, актьори получават пари, за да се представят за определени хора, по телевизията биват демонстрирани стачки и вълнения, както и запалени флагове, междувременно няколко

определени изстрела дават вид, че са документирали цялата реална сцена. Така било и на Тет. Разрушените виетнамски сгради били представени така, все едно били развалините на Хирошима. По думите на Чарлз Макдоналдс: „Телевизионните камери се фокусираха само на един-единствен разрушен блок във Виетнам, който даваше представата сякаш целият град беше потънал в развалини.“ Щетите и пораженията след Тет не били толкова големи, но картините на горящата сграда, от която се показвали няколко кървави тела, картините на няколкото стенещите бежанци и нервни войници направили ситуацията да изглежда ужасяваща.

Американската и международната преса във Виетнам откликнали на историята с голяма пъргавина. Една поредица от заблуждаващи телевизионни картини и снимки по вестниците била предоставена на публичното пространство, придружена от съответните текстове. Така станало ясно, че Сайгон бил целият „в развалини“, което не било вярно. Комунистите били „нанесли горчиво поражение срещу американците и войските на Южен Виетнам“ — точно обратното се било случило. Американските войски и войските на Южен Виетнам отблъснали комунистите с цената на 2800 виетнамци и 1000 американски войници, които били убити. Пресата пренебрегнала хилядите южновиетнамски бежанци и жертви на комунистическата офанзива. Но за свой срам западните журналисти дори пропуснали да отразят фактите за 5000 души от Южен Виетнам, измъчвани и убити от виетнамските комунисти при кратката им окупация на Ху. За пресата това нямало значение. За пресата в Южен Виетнам имали значение само амбициите и кариерите на определени журналисти. А пресата знаела добре как да разкаже на читателите определени истории.

Това била измамна история, измама за мащаба от своето правителство и въоръжените сили. Нали администрацията на Джонсън и командващият щаб на генерал Уестморленд им казвали от месеци, че войната във Виетнам вече била спечелена? Не било ли това доказателство за измислици, лъжи и измами, изречени от гладкоговорещите, пиещи „Мартини“, офицери на Уестморленд, в щаба в Сайгон? Които си плакнели устата с приказки за умиротворяване, прогрес, развитие и преброяване на телата? Пресата и американската общественост били систематично лъгани за

действителната ситуация дотогава. Това не било победа. Комунистите изненадали американската армия и нанесли страхотно поражение върху Америка в Южен Виетнам. Всеки можел да види истината. Дори великият Уолтър Кронкайт, водещ редактор в телевизията и гласът на предградията, заявил: „Но аз мислех, че ние печелим?“

Въобще нямало конспирация между репортерите. Те само отразявали историята, както я виждали. Скептични относно официалните американски съобщения, те индивидуално и колективно дошли до правилния извод, че Съединените американски щати станали жертва на изненадваща атака. Неопитни в хода на войната, те неправилно предположили, че американските военни сили във Виетнам претърпели сериозно поражение. Щом се завърнали у дома, издателите без да правят допълнителни критики и уговорки, приели разказите на своите кореспонденти. След години един от военните кореспонденти в Сайгон, представител на „Вашингтон Пост“, печално признал как американската преса подвела обществеността. В едно предаване по телевизията той признал: „Много рядко съвременната журналистика при подобна криза може да си промени посоката, отдалечавайки се толкова далече от действителността.“ Но това било след десет години. Само в един аспект статиите в пресата били истински. На Тет през януари 1968 г. американските военни сили били напълно изненадани от атаката и хванати неподготвени. Това било истина, а причината да се случи, се кореняла в погрешното разузнаване, и най-вече в грешната разузнавателна стратегия. Логично можело да се заяви, че проблемите в разузнаването, още преди събитията на Тет, до голяма степен допринесли САЩ да загубят войната във Виетнам.

Истината била, че преди събитията на Тет, Америка печелела войната. Когато Тет станал реалност, единствената цел на САЩ вече била да се измъкнат от Виетнам. Офанзивата Тет се превърнала в решителната битка във Виетнамската война, но не заради плановете, провеждани от генерал Гиап и неговите офицери. Офанзивата Тет белязала, както посочил Уиртц, „повратния момент между американската ескалация на конфликта и американското изтегляне от Виетнам“. Шокът за американското обществено мнение и за американския президент бил огромен. Независимо какъв бил мащабът на загубите, които претърпял генерал Гиап на Тет, той спечелил

войната там, където било най-важно, т.е., не в Южен Виетнам, а в сърцата и умовете на американските хора. Никой не бил по-изненадан от това, колкото бил северновиетнамският народ, сметнал истеричната американска реакция относно Тет за неразбираема. След години един от северновиетнамските генерали, Трап До, признал: „От цялото си сърце признаваме, че не постигнахме целите, които бяхме начертали, а именно да поставим началото на едно огромно въстание в Южен Виетнам. Да извършим пропаганден удар върху САЩ, това наистина не беше нашата цел — но всъщност тази офанзива се превърна точно в такава пропаганда, което беше безкрайно щастливо стечение на обстоятелствата за нас.“

За анализаторите офанзивата Тет била размита тъжна история на пропуснати ползи и лошо стечение на обстоятелствата. Разполагайки с толкова много разузнавателна информация, как можела американската разузнавателна машина да обърка всичко? Това не било Пърл Харбър, освен това американската разузнавателна система свършила добра работа, а разузнаването на американското военно помощно командване разполагало с достатъчно информация за предстоящата атака. Трудността тук се състояла главно в интерпретацията на информацията.

Точно при офанзивата Тет американската система ги провалила. Разузнаването не трябвало да служи само за събиране на информация. Американците всъщност разполагали с апаратура, която разкодираше дори онези радиосигнали, които били предавани от дълбоката джунгла, но това не било същинската мисия на разузнаването. За да се превърне една информация в разузнавателна, тя трябвало да бъде точно и ясно анализирана. В крайна сметка разузнаването било това: интерпретация и анализи. Американската разузнавателна система тук се провалила по няколко причини: институционална, културна и организационна. В грешките си обаче американците били подпомогнати и от генерал Гиап и неговия план за заблуда, който целял да заблуди американските командири, насочвайки ги към диверсионна виетнамска атака и отклонявайки вниманието им от същинската цел. Но все пак не можело да има съмнение за крайния му успех. Американците, вземащи ключови решения, диверсията в Ке Сан изкарала като нощни пеперуди на светло.

Но можело да се каже, че всички американски разузнавателни анализи били грешни. Точно в това се състояла и трагедията на Тет. Например шефът на клона на ЦРУ в Сайгон, Джоузеф Хови, направил изключително точен разузнавателен анализ, съдържащ всички достъпни ресурси за офанзивата Тет, който бил готов още на 23 ноември 1967 г., т.е. два месеца преди атаката. Освободен от институционалните принудителни действия, в американската държавна политика във Виетнам или във военните нужди на американското военно помощно командване да докажат, че стратегията им работела, Хови направил една ясна интерпретация на смесените политически и военни цели на правителството на Северен Виетнам. Напразно застанал той под прожекторите.

Никой нямал желание да слуша. Тогава имало толкова много съревноваващи се помежду си разузнавателни анализи за комунистическите намерения във Вашингтон, че било невъзможно да се прецени кой анализ бил правилен. Освен това нямало една надеждна национална организация, която да установи консенсус на национално ниво между институциите в тази насока. Точните и уместни анализи на Хови веднага били отхвърлени от висшите му началници в Лангли. Защото не съответствали на мнението на щаба на ЦРУ за събитията или дори за политическите желания на администрацията в момента. Понеже за бюрократите във Вашингтон тогава разузнаването зависело от висшите офицери във властта. Така че добре подплатените с информация анализи не били добре дошли в тази междуособна война между вътрешните комисии.

Ако разузнавателните анализи провалили американците на Тет, то финалната фаза (разпространяването) убедила всички в бързата им реакция на провала. Когато те накрая осъзнали, че мащабната атака била неизбежна, вече било късно да предупредят всички навреме. В определени случаи това нямало значение, защото местните командири и разузнавателни щабове осъзнали, че нещо не било наред и предприели действия по своя инициатива. По други места атаката била пълна изненада. Реакцията към офанзивата Тет била различна по различните места.

Например, 173-та военновъздушна бригада пак зареждала с провизии и гориво в Туй Хоа, провинциален град на южния бряг от На Транг, след няколко трудни месеца на битки във Виетнам и най-вече в

Дак То. Благодарение на доброто местно разузнаване и неправилната преценка на северновиетнамската армия, тази американска пехотна бригада била възстановена срещу офанзивата на Тет. По думите на един от разузнавателните ѝ офицери, капитан Джон Мун от американския военноразузнавателен корпус:

„173-та бригада беше готова за офанзивата на Тет, независимо че не го заявихме гласно, докато тя не се случи. Нашият командващ генерал беше твърд човек, родом от Канзас, на име Лио Х. Швейтър. Той бил разузнавателен офицер от американската военновъздушна дивизия, участник от десанта в Нормандия. Освен това е бил и командир от специалните сили, така че добре знаеше какво може да направи разузнаването и какво не може да направи. Той имаше неутолим апетит за всичко, което щабът би могъл да предложи. Той държеше щаба твърдо и искаше да знае всичко по всяко време. Разбираше работата ни по-добре, отколкото ние я разбирахме. Макар че бяхме в безопасна обстановка, той ни задължаваше да сме нащрек по всяко време. Нито едно копеле нямаше да изненада неговия разузнавателен щаб!

При подготовката на Тет беше ясно за всички, че нещо необичайно се носеше във въздуха. Чрез армията на Южен Виетнам ние знаехме, че има множество индикатори за някаква необичайна дейност. Макар че я считахме само на тактическо ниво. Затова генерал Швейтър нареди батальоните да определят специални десантни зони в джунглата, така че войските да бъдат лесно изтегляни и спускани при тях, ако се наложи. Местните виетнамци също бяха алармирани, така че очаквахме нещо да се случи.

През нощта на Тет северновиетнамската армия се нуждаеше от много време, за да стигне до Туа Хоа, понеже те бяха отклонени от малкото летище заради проблеми с радара, така че стрелбата започна по-късно от предвиденото. Когато алармата се включи, бригадните

войски бързо бяха спуснати по въздуха в зоната на битката благодареше на десантните зони. Така беше лесно да бъдат отрязани достъпите на северновиетнамската армия до Туа Хоа. По този начин северновиетнамската армия беше на ръба на силите си, далеч от целите си и с отрязан достъп до фланговете и тила си, понеже все повече американски войски идваха да ги обградят. За да се усложнят нещата за северновиетнамската армия, военновъздушната база, макар и на пет мили южно оттам, беше отцепена от американските войски.

Това беше точен изстрел. Самолетите летяха напред-назад, оставяйки нови войски, като вземаха старите, за да се въоръжат отново. Толкова тежко беше в редиците на северновиетнамската армия, че местните хора се потапяха в горещите води на Южното китайско море до шия, за да избягат от полето на бойните действия. В края на битката едва 25 войници от северновиетнамската армия стигнаха до Туа Хоа, където армията на Южен Виетнам ги разчисти. Самият град не беше докоснат.

Ако Тет означаваше да се превземе Южен Виетнам, то Туа Хоа беше пълен военен провал, а атакуващите виетнамци бяха смазани. 173-та дивизия беше напълно готова и считаме, че ги натупахме здраво през този ден.“

Заякнала от битките, 173-та пехотна бригада, във Виетнам от 1965 г., била щастлива да разполага с опитна войска. Повечето от останалите бойни сили в Южен Виетнам или отвръщали на внезапните атаки на противника, или напразно „стояли“ в пълна бойна готовност. Военните части, около Ки Нон например тръгнали в атака еднолично, алармирани от получените пропагандни аудиокасети на виетнамските комунисти.

Прекратяването на огъня на Тет, както и последвалото отменяне, заедно с отиващите си в отпуска американски командири, създадо голям проблем в разчитането на разузнавателната информация. По думите на един американски офицер, занимаващ се с комуникациите: „Наистина се нуждаехме от тридесет и шест до четиридесет и осем

часа, за да доставим каквото и да било съобщение до когото трябваше от американското военно помощно командване.“ А американците тогава разполагали едва с осемнадесет часа, за да вдигнат на крак цялото командване във Виетнам. В резултат на това повечето войски били изненадани от атаката през нощта на 31 януари 1968 г.

Ето един пример. 1-ва американска кавалерийска дивизия била около Куанг Три далече на север. За изненада на капитан Джон Робинс, младият командир на шест оръдия от батареята „Алфа“ от втора военновъздушна дивизия, неговата част била преместена в десантната зона Ан, на изолиран пост на един хълм, десет километра западно от Куанг Три на 28 януари. Артилеристите поставили своите оръдия в окопите, които преди това изкопали, ядосани, че били толкова далече от цивилизацията. Сигурно висшите началници на капитан Робинс в 1-ва кавалерийска дивизия знаели нещо, защото през нощта на 31 януари артилеристите в десантната зона Ан, видели големи огневи залпове, които помислили за топовни салюти в чест на фестивала Тет. Всъщност това били съветски ракети, изстрелвани от северновиетнамската армия и виетнамските комунисти, за да бомбардират града Куанг Три.

После Робинс чул отчаяния зов за помощ от щаба на батальона си, който бил в средата на бомбардировките над Куанг Три и който изисквал от него веднага да демонтира оръдията си от хълма и да им се притече на помощ. Оказало се, че повечето войници от огневия екип на батальона никога дотогава не били стреляли по мишени. „Господи, капитане, ние нищо не виждаме в този пушек, от командния пост... просто трябва да стреляме по кучите синове.“

Подчинявайки се, оръдията от огневата десантна зона Ан открили огън, прицелвайки се напосоки в тъмното срещу ракетите, като се целели на око или според оскъдните карти, които имали. Те били като стрелците на Наполеон двеста години преди това. Призори Робинс наредил на мъжете си да прекратят огъня, понеже вече не останали амуниции, а гъста мъгла, запълзяла по хълма. Минала седмица, откакто батареята „Алфа“ била преместена на хълма. Едва тогава войниците отстъпили толкова силна била атаката срещу Куанг Три. Северновиетнамската армия придвижвала на слонове оръдията и ракетите през джунглата, точно под позициите на десантната зона Ан,

като двете страни взаимно се правели на разсеяни относно съществуването си.

Ако изненадата от офанзивата Тет за американските командири във Виетнам била дълбока, то за Вашингтон тя била истински шок. Президентът Джонсън даже не бил запознат с последната разузнавателна информация, която генерал Дейвидсън прочел на главнокомандващия американската армия сутринта на 30 януари, че се е появил някакъв проблем. Всъщност Уестморленд не приел сериозно разузнавателното предупреждение. На следващата сутрин той установил със срам и ужас, че бил хванат в капан в щаба си от комунистическата атака и че не можел да стигне до командния си пост, докато последният не бил освободен от местната военна полиция.

За политиците и дърдорешите кръгове във Вашингтон офанзивата Тет била „невероятен шок, страхотна катастрофа“. Политиците се почувствали измамени от военните си съветници, докато медиите се почувствали излъгани и от политиците, и от военните. Ако само Макнамара и Уестморленд не говорили през цялото време за абсолютна победа във Виетнам и изтегляне на американските войски през 1969 г.? Все пак как виетнамските комунисти, за които се предполагало, че били победени, нанесли изведнъж такава изненадваща атака и поражение срещу Съединените американски щати и съюзниците им в цял Виетнам. Офанзивата Тет несъмнено била американско отстъпление на местно ниво, но никога не била катастрофата, за която медиите я представили пред света. Никой нямало да забрави останалите без дъх репортери и шокираните военни офицери по телевизията, разказващи такива истории, които целият свят да види. Но най-голямото нещастие от офанзивата Тет било загубата на доверието на гражданите в своя президент, своето правителство и своята армия.

Вълните, разбунени от офанзивата Тет, се разпръснали надалече и останали на повърхността над месец и нещо след приключването на атаката. Обикновените скандали избухнали между разузнавателните агенции. Централното разузнавателно управление побързало да изтъкне, че според Сайгон жертвите от северновиетнамската армия и виетнамските комунисти при офанзивата Тет били повече от обявения преди атаката брой на войниците от северновиетнамската армия и виетнамските комунисти на американското военно помощно

командване. В случая или броят на жертвите в докладите бил надут, или в ЦРУ били прави през цялото време. Те вероятно били измамани от военните в Сайгон и от отдела по отбраната на Макнамара. Избухнал нов скандал.

Отрезвеният Робърт Макнамара си подал оставката, понеже не можел да се примири, че методите му довели до провал войната във Виетнам и че отговорността за това била изцяло негова. Неговият заместник, Кларк Клифърд, получил нареждане от Джонсън да направи основен преглед на военната американска стратегия във Виетнам. За своя изненада Клифърд не открил и един-единствен офицер, който да вярвал, че войната във Виетнам можела да се спечели с методите на САЩ.

Вашингтон никога повече не повярвал на Американското военно помощно командване. Демонстрациите срещу войната набирали голяма сила. През март президентът Джонсън заявил на зашеметената нация, че той нямало да се съревновава с Робърт Кенеди и не искал втори мандат за администрацията си. По-късно светът щял да научи как презрителните скандирания на протестиращите: „Хей, хей, Джонсън, кажи, колко дечица днес ти уби?“ се отразявали върху тексаския политик, който вярвал, че давал най-доброто от себе си за нацията.

През април било оповестено оттеглянето на генерал Уестморленд от поста главнокомандващ на Американското военно помощно командване. През декември 1968 г. Ричард Никсън бил избран за президент, който обещал да върне момчетата вкъщи. Уестморленд отдавна си бил отишъл, преживявайки всички критики към себе си, за да заеме по-късно поста на добросъвестен председателстващ смесените началник-щабовете.

Завалели официални изисквания, които настоявали за цялостно и подробно изявление относно причините, довели до изненадващата атака на Тет. Американската разузнавателна структура била разтърсена, но вече било късно. Цялата американска политика се обърнала с главата надолу. Американското общество искало да се измъкне от това положение, което сваляло президенти, разрушавало репутации и отнемало живота на синовете им. Американската политическа вяра в каузата и желанието за победа във Виетнам, вече си

били отишли. Въпреки военния провал на Тет, самите американци оставили победата в ръцете на Гиап и северновиетнамската армия.

На 14 април 1968 г., след храбра отбрана и въвличането във войната на 30 000 самолета в подкрепа на огневата база, гарнизонът в Ке Сан принудил победените северновиетнамци да се оттеглят покрай границата, като им причинил 5000 жертви. Това било приветствано като голяма американска победа.

Само след два месеца, на 23 юни 1968 г., Съединените американски щати изоставили военната база Ке Сан завинаги. На 29 март 1973 г. последният американски войник напуснал Южен Виетнам, а три години по-късно, на 30 април 1975 г., победоносната северновиетнамска армия нахлула в Сайгон като победител на Обединен Виетнам.

Както отбелязал тъжно един офицер от американското разузнаване: „Всичко започна от Тет.“

---

[1] Всъщност Битката при Издатината — името дадено от Съюзниците на немската офанзива в Ардените през зимата на 1944 г. Навсякъде в текста е коригирано. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 8

„ГОСПОЖО ПРЕМИЕР, ВОЙНАТА ЗАПОЧНА“

ЙОМ КИПУР, 1973 Г.

Ако катастрофа като Пърл Харбър може да накара една нация да промени разузнавателната си система, то една победа, подкрепена от отлични разузнавателни действия, може да доведе до пълно отпускане, последвано от поражение. Това звучи парадоксално, но е факт, доказан от Израел, прегазен от арабите през октомври 1973 г.

На еврейския Ден на изкуплението, Йом Кипур, на 6 октомври 1973 г., сирийската и египетската армия нападнаха „Великия Израел“, причинявайки тежки загуби на изненаданите отбранителни сили. След жестока 18-дневна битка, нападателите бяха изтласкани и израелските територии възвърнати, но пораженията останаха. Митът за израелската непобедимост беше разбит завинаги. Малката държава, която винаги излизаше победител в кавгите, независимо че се бореше за оцеляването си, обкръжена от вражески настроените араби, стана поредната страна, изненадана от противниците си заради некадърното разузнаване.

Политиката на вината никога не е била добра за честните реформи. Така стана и с евреите в Европа. Ужасени от Холокоста и обременени от многобройните оцелели, победителите от 1945 г. обърнаха поглед към новата вълна еврейски бежанци, насочили се към Палестина, за да подкрепят половин милион души, които вече бяха отишли там през двайсетте и трийсетте години. Дори и Великобритания, упълномощена от ООН да пази реда в Палестина, направи само плахи опити да усмири непримиримите еврейски бежанци в Палестина и техните банди, борещи се за свобода, които тероризираха както британците, така и арабите. През 1947 г. Великобритания с облекчение сдаде отговорността си за Палестина и остави евреите и арабите да се разбират помежду си. След „Аушвиц“ и

„Берген-Белзен“ никой не искаше да стои на пътя на новото еврейско отечество.

Израел обаче стана натрапник на ръба на враждебния арабски свят. За Запада това беше завръщане на евреите към историческия им дом. Арабите гледаха на Израел като на изкуствено насаждение, което беше заело палестински територии, чрез подкупи, подмазвания, терористични актове, грабежи и корупция. Арабите не изпитваха нито вина, нито съжаление за отношението на Хитлер към евреите. Напротив, те посочваха еврейското отношение към арабските им съседи през трийсетте години. Така се зароди вражда между новите заселници и местните жители.

На 14 май 1948 г. държавата Израел беше официално създадена. На 15 май 1948 г. Египет, Сирия, Трансйордания, Ливан и Ирак едновременно нападнаха новата нация, за да я унищожат в зародиш и да изтласкат кукувицата на Близкия Изток в Средиземно море. Но не успяха. Окуражени от отчаянието си и моралния плам на вековния си поход, новите израелци отблъснаха врага, независимо че бяха по-малко. Смачкани и победени, арабите се оттеглиха, изненадани от свирепостта на еврейския народ. Израел беше роден в кръвопролитие и в победата на бойното поле. Ислямският свят обаче не прие това. Правото на Израел да съществува и отнемането на палестински територии причиниха спорове, които продължават и днес.

Още една война избухна през 1956 г., когато Израел се съюзи с Франция и Великобритания да нападне Египет, след като Насър национализира Суецкия канал. Резултатът беше същият като през 1948 г.: унижение за арабите и триумф за Израел. Раната загnojаваше. През 1967 г., обкръжени от значително по-многобройни арабски армии, готови за удар, Израел пое инициативата и удари пръв. Призори на 5 юни 1967 г., израелските въздушни сили унищожиха египетските и сирийските наземни сили и после, с пълно превъзходство във въздуха, изхвърлиха сирийците от Голанските възвишения на север, превзеха Йерусалим от йорданците и Ивицата Газа, както и целия Синайски полуостров от отстъпващата египетска армия на юг. Великият Израел беше роден.

За първи път през 1968 г. Израел почувства териториална сигурност зад добре защитени граници. На север, Голанските възвишения придаваха сигурност и кибуцарите можеха да отглеждат

децата си, без да се притесняват от снарядите. На изток, йорданската армия беше изтласкана от западния бряг на другата страна на река Йордан. На юг, доскорошната буферна зона между Израел и Египет, пустинята Синай, беше заместена от нова граница: Суецкия канал.

Тези разширени граници придаваха политическа и териториална сигурност, но и отнемаха много средства, хора и усилия да бъдат опазени от арабската враждебност. Това беше тежко материално бреме за една малка държава. Нещата се влошаваха и от загубата на старата буферна зона на юг. Преди 1967 г., египетските сили трябваше да извървят 150 мили през синайската пустиня, за да нападнат евреите. Сега трябваше само да пресекат 150-ярдовия Суецки канал. Тази разлика се оказа решаваща през 1973 г.

Участниците в Шестдневната война още вадеха овъглените трупове от изгорелите танкове, когато битките се възобновиха, макар и само с артилерийски престрелки и партизански нападения. След като Египет задържа напрежението на „няма мир, няма война“ шест години, Израел започна да осъзнава реалната стойност на стратегическата си позиция. Само през юли 1969 г. бяха убити 36 и ранени 76 израелски войници, а между януари и юли 1970 г. израелските сили изгубиха 500 човека. Това не можеше да продължава дълго и на 9 септември 1970 г. Израел реши да даде урок на арабите.

В акция, станала известна като „десетчасовата война“, израелските сили, използвайки плячкосана египетска бронирана техника, управлявана от 150 арабскоговореци войници, прекосиха Суецкия канал и влязоха в Египет за наказателна акция. Този замаскиран отряд навлезе в района на града Суец, уби 450 човека, събра важна информация и унищожи три радара на военновъздушните сили. След десет часа израелските командоси се оттеглиха, взимайки със себе си два съветски бойни танка Т-62, пленени в объркването. През 1969 г. израелците пак пресякоха канала и под носа на египтяните и съветските им съветници разглобиха и взеха със себе си новата съветска радарна установка Р-12.

Независимо от успехите израелците знаеха, че вече ще са им необходими истински защитни мерки. Тогавашният началник-щаб на израелската армия, генерал-лейтенант Хаим Бар Лев, даде името си на израелските укрепления по дължината на Суецкия канал. Линията „Бар Лев“ беше 100 мили дълга и включваше засипани с пясък укрепления с

дълбоки укрития в тях, минни полета, бодлива тел, маскирани пътища, резервоари с вода и вкопани танкове и оръдия. С линията „Бар Лев“ Израел смени мобилната и гъвкава тактика със собствена версия на линията „Мажино“. За да са сигурни, че никой няма да преплува канала в гумена лодка, израелците изведоха в канала подземни петролни тръби, които всеки момент можеха да изпомпат петрол в канала, след което водата щеше да бъде „запалена“.

Израел се нуждаеше от линията „Бар Лев“. Изтощителните нападения на египтяните продължиха повече от година, преди президентът Насър да се съгласи на прекратяване на огъня през юли 1970 г. Израелското население въздъхна с облекчение. И двете страни спечелиха от затишието. Египтяните започнаха да придвижват новите си ракети и радари за противовъздушна отбрана, дадени им от съветските спонсори. Целта им беше да разположат противосамолетни ракети по цялата дължина на канала. Израел пък наливаше цимент и пари в укреплението „Бар Лев“. Според груби изчисления отбранителната инфраструктура за Синай възлизаше на половин милиард щатски долара, по цени от 1970 г.

В тази си дейност Израел беше подкрепен от еврейски донори от чужбина. Повлияни от войната през 1967 г. и мотивирани от смесени чувства на гордост, вина и религиозен плам, еврейската диаспора утрои помощта си за Израел. Парите, дадени от частни лица и неправителствени организации, повечето американски, се увеличиха от 400 милиона долара през 1967 г. до 1,2 милиарда долара след Шестдневната война. Тези приходи, заедно с помощта от САЩ, позволиха стандартът на живот на едно средно израелско семейство да се увеличи по-бързо, отколкото в която и да е друга държава, независимо че бюджетът за отбраната можеше да докара някоя друга икономика до фалит. Колкото и да е парадоксално, войната помагаше на Израел да увеличи приходите си. Дори и сега обаче Израел трябваше да намали разходите си за отбрана с 68 милиона долара през 1972 г.

Други събития допринесоха за нарастващата сигурност на Израел. През „Черния септември“ на 1970 г., търпението на йорданския крал Хюсеин свърши и той заповяда на арабския си легион да прогони палестинските партизани, които се опитваха да основат държава на територията на Хашемитското кралство. С изгонването на

палестинските партизани в Сирия и Ливан източната граница на Израел се успокои.

Още по-добри новини дойдоха за Израел на 28 септември 1970 г. — умря президентът на Египет, Насър. Мястото му зае по-спокойният и разсъдлив Ануар Садат. От самото начало той доста открито заяви, че за да постигне целите си, Египет трябва да се бие. Садат обаче беше прагматичен политик и се опита да постигне мирно решение чрез дипломатически преговори. Той заяви, че „1971 г. ще бъде годината за решение“.

Тя започна лошо за Садат. Египетската дипломация беше пренебрегвана, макар в много отношения да съвпадаше с израелския начин на мислене. Слабите преговори с ООН и влошаващите се отношения между двете страни доведоха до нова криза през пролетта на 1971 г. И двете държави пак започнаха да укрепват канала. Осъзнавайки, че всяка египетска атака през Суецкия канал ще бъде посрещната от подготвена израелска армия, Садат заповяда да не се атакува. За вътрешните му врагове това решение преля чашата и те решиха да го махнат.

Заговорниците обаче, водени от просъветския Али Сабри не си направиха добра сметка. Решението да не нападне Израел не беше нерешителност, а предпазливост. Садат предприе решителни действия срещу просъветската фракция на Централния комитет на Арабския социалистически съюз на 25 април. Скоростта и безпощадността на тези действия изненадаха всички, а най-вече враговете му. За една седмица Али Сабри и съмишлениците му бяха под домашен арест, а опозицията изчезна. Съветският съюз се направи, че нищо не се е случило. Садат, който се нуждаеше от съветско оръжие и помощ, се направи, че не знае нищо за съветско участие в заговора. И двете страни започнаха едно взаимодействие, с което да решат взаимната си загриженост — нарастващото израело-американско влияние в региона. За да затвърди новата си сделка, Садат подписа петнадесетгодишно приятелско споразумение, което му осигуряваше съветската подкрепа с оръжие и външна помощ.

До края на годината Садат остави политиката си да се носи по течението. Към края на 1972 г. бездействието му започна да поражда недоволство в Египет. Садат разбра, че е дошло времето за действие. Шеги за Решение на годината започнаха да се разпространяват по

кафетата и пазарите в Египет. Както и Насър, Садат добре знаеше, че за да оцелее като лидер на Египет, трябваше да действа. С всеки изминат ден недоволството в армията и по улиците растеше. След безрезултатни срещи със съветското правителство, което отговаряше, че доставката на оръжие ще е прекалено „сложна“, Ануар Садат реши, че е дошло време за действие. Тогава имаше сериозно съветско военно присъствие в Египет, което не беше приемано добре. Арогантността на съветските офицери не се харесваше на египетските им колеги. Образованите египетски офицери ги окачествяваха като некомпетентни и груби. А най-лошото беше, че съветските офицери не показваха никакво уважение към Исляма.

На 8 юли 1972 г. Садат се срещна със съветския посланик Виноградов и му каза, че иска съветският персонал да напусне Египет до 10 дни. Оставяйки посланика в шок, Садат напусна срещата. Той много добре знаеше какво прави. На 17 юли съветските войски започнаха да се изтеглят от Египет. Това покачи много рейтинга на Садат.

Щом еуфорията се поутоложи, грижите пак налегнаха Садат. Жестът му не реши основния проблем на Египет. Египетската икономика продължаваше да се задушава от постоянната необходимост страната да се намира в пълна бойна готовност. Опасността от масови безредици нарастваше с всеки изминал ден. Садат трябваше да предприеме нещо, преди да е станало твърде късно. Някъде към края на 1972 г. той взе съдбоносното решение да атакува Израел.

Първите доказателства за решението му проличаха на закритото заседание на Централния комитет на Арабския социалистически съюз на 14 ноември 1972 г. Оттогава президентът Садат започна да планира възобновяването на войната с Израел чрез изненадващо нападение през Суецкия канал, за да отнеме окупираните от Израел територии на Синай. Тези цели бяха главно политически. Израел щеше да е в шок, а арабският и ислямският свят щеше да види Египет на предни позиции в борбата с омразните евреи. Твърдите му действия щяха да бъдат приветствани в Египет. Позициите му на лидер щяха да бъдат затвърдени.

Но на Египет му трябваха съюзници. На Садат му трябваха главно три неща: пари, оръжие и диверсии. Парите дойдоха от богатите на петрол арабски държави, основно от Саудитска Арабия, която подкрепи

Садат и като потенциална защита срещу радикалните лидери, като ливийския полковник Кадафи. Оръжията щяха да дойдат от Съветския съюз, само че този път без придружаващите ги тълпи съветници, а диверсионните действия щяха да бъдат осигурени от съучастника на Египет в поражението през 1967 г. — Сирия. През последните месеци на 1972 г., египетският президент Садат и сирийският — Асад, започнаха да създават военна коалиция, която щеше да предприеме изненадващо нападение срещу Израел едновременно на два фронта.

Египетската армия не бездействаше след поражението си в Шестдневната война. В края на 1972 г. Садат назначи генерал Ахмед Исмаил за началник на генщаба, с ясните инструкции да се готви за война. Назначението на Исмаил не беше нито приятелско, нито политическо. Той беше един професионалист, чието влияние скоро се усети във военните среди на Египет. Исмаил беше получил образованието си във Военната академия в Москва и знаеше как да планира нападение. Като добре обучен генерал, той поиска да бъде направено пълно проучване на ситуацията относно израелските отбранителни сили.

Според генералния щаб на египетската армия Израел притежаваше пет безспорни предимства. Първите четири включваха: гарантирана доставка на оръжие от САЩ, голям превес на оръжейните технологии, западни стандарти на обучение и превъзходство във въздуха. Петото предимство беше от психологично естество, срещу което Исмаил беше безсилен. Исмаил знаеше, че един народ, като израелския, си даваше сметка, че поражението ще бъде фатално за тях, и щяха да се бият докрай. Затова и в плановите си той се придържаше към ограничени цели. Египетската армия нямаше да изтласква израелците в морето.

Исмаил също знаеше, че с добро планиране той може да неутрализира първите четири предимства на израелските сили. В израелската армия съществуваха и недостатъци, които Исмаил скоро откри. Слабостите на противника са винаги по-интересни от предимствата му. Египтяните дълго изучаваха слабите страни на Израел, най-фаталната от които беше прекалената им самоувереност и арогантност след победите.

Израел имаше още едно слабо място — комуникациите и придвижването. Той винаги използваше Наполеоновата стратегия на

„централно позициониране“. Използвайки късите разстояния и обкръжени от врагове, израелците винаги успяваха да отразят опасностите от всички посоки. Този път обаче те бяха разтеглени на по-голяма територия. Териториите, придобити по време на Шестдневната война, вече не позволяваха подобна мобилност.

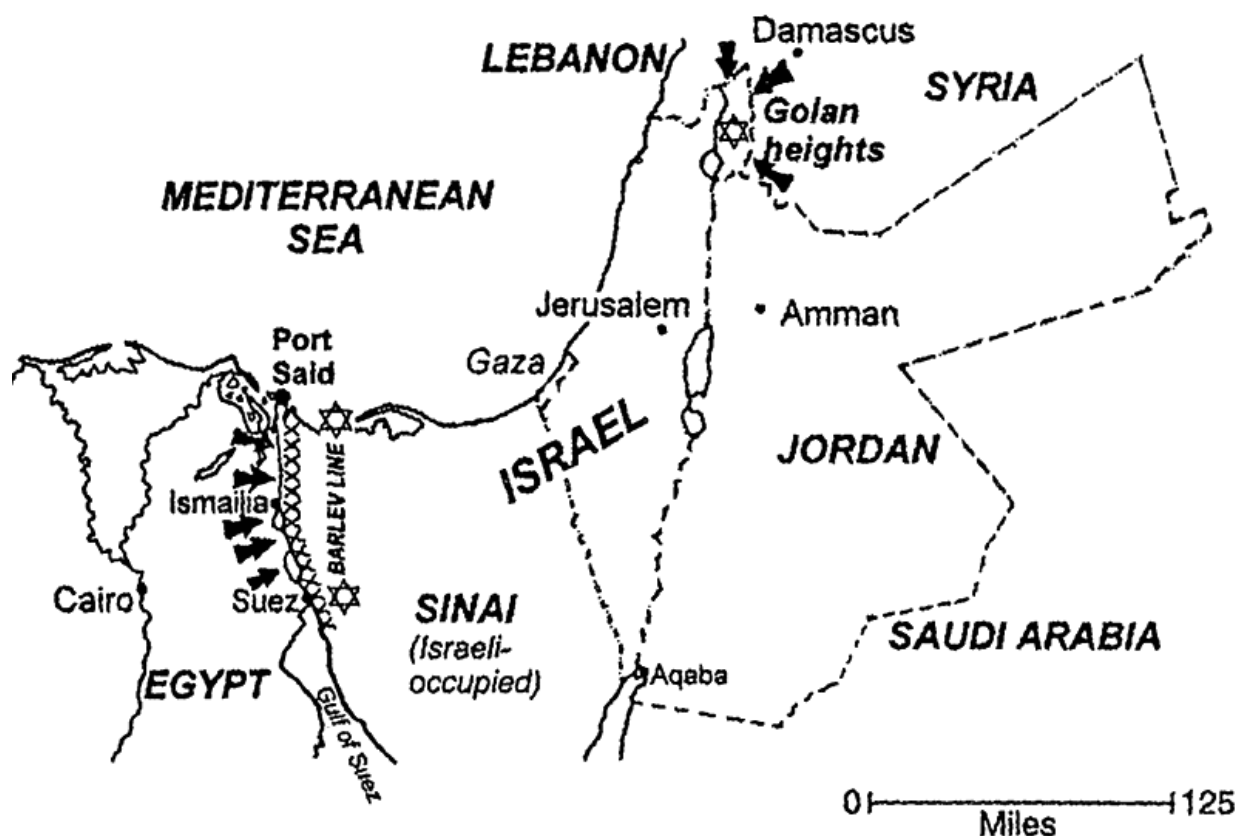
Египтяните анализираха всеки аспект от силните и слабите страни на Израел, преди да създадат концепция за предстоящата битка. Планът се състоеше от седем основни пункта, основани на информацията от египетското разузнаване:

1. Изненадващо нападение.
2. Да се напада с големи сили и на широк фронт, за да се предотврати всеки опит за контраатака.
3. Да се поддържа въздушен чадър над наземните части, за да се предпазят от израелските ВВС.
4. Да се накара Израел да разпилее ресурсите си измежду отдалечени точки на сражение.
5. Да се притъпят контраатаките на Израел чрез подбрани отбранителни позиции и техника.
6. Да се нанесат тежки поражения на израелската армия.
7. Да се осигури най-модерната военна техника, която да се противопостави на Израел.

Последното изискване накара Египет пак да се обърне отново към Съветския съюз, за да му осигури последните си изстребители-бомбардировачи МиГ-23 или ракетите „земя-земя“. Това отне времето до есента на 1973 г., но Египет вече разполагаше с модерната техника, изисквана от „Плана“, известен тогава като операция „Бадр“.

При други обстоятелства израелското разузнаване веднага щеше да усети, че се готви нещо. С добре изградените си шпионски мрежи в арабския свят израелците рядко пропускаха информация от сигурни източници, когато им беше необходимо. Египетските офицери винаги представляваха интерес. Но сега нещо се обърка. Може би египетските служби за сигурност си свършиха работата добре, но независимо от това, че знаеха за планове на Египет, службите на Израел не отреагираха адекватно. По думите на Хаим Херцог, през 1972–1973 г. израелското разузнаване „имаше очи, но не виждаше с тях“. Това беше състоянието на израелското разузнаване преди Йом Кипур.

Израел 1967 - 1973 г.

През 1973 г., единствената организация, която се занимаваше със събирането и обработката на информацията, беше армията, и по-точно военното разузнаване АМАН. МОСАД, тайните разузнавателни служби, отговаряха за операциите извън страната; Шин Бет, еквивалентът на британските МИ-5, бяха ограничени до вътрешната сигурност, а Отделът за изследване и оценка на Министерството на външните работи се занимаваше с дипломатическия трафик. Всички други разузнавателни звена бяха поверени на военните.

Тази ситуация се създаде заради израстването на Израел като военна държава от самото начало. Военното разузнаване непрекъснато беше привиквано от всичките премиери за доклад, обикновено в 2 ч. през нощта. Дори министърът на отбраната винаги водеше със себе си не само главнокомандващия на армията, но и шефа на военното разузнаване. Военното разузнаване беше основната разузнавателна

институция в Израел и началникът му винаги контактуваше пряко с всички правителства и кабинети.

Подобно положение е опасно за всеки офицер, независимо колко е добър. Обективната и понякога неудобна информация трябва да се докладва на политиците, независимо от последствията. Някъде между 1967 и 1973 г. връзката между разузнаването и политиката в Израел беше изгубена. Според някои тя никога не е съществувала. Военното разузнаване се превърна в национално разузнаване; а националното разузнаване се влияеше от националната политика. Границата между военните и министерските задължения стана незабележима. Подобен подход винаги води до провал. Така стана и с израелското разузнаване.

Истинският проблем се намираше в политическите кръгове на Израел. По време на управлението си министър-председателката Голда Меир започна да не обръща внимание на хората извън нейния политически кръг. Израелската политика за национална сигурност започна все повече да се опира на прекомерната секретност, личните взаимоотношения, партийната принадлежност и най-страшното, чувството за собствена справедливост. Според професор Перлмутер, върл противник на Меир, се създадоха групи „интересуващи се само от собствената си важност и колегиалност“. Те смятаха, че са единствените, които могат да се месят в националната сигурност на Израел. Създаваше се групово мислене и всяко отклонение от догмите грозеше с изгонване от кръга и кулоарите на националната отбрана.

С този манталитет Израел започна да претегля първите сигнали за надигаща се заплаха от Египет през 1973 г. Вътрешният политически кръг на Меир мислеше, че след удара през 1967 г. арабите биха посмели да нападнат Израел само при две условия. Първото беше, че Египет трябва най-напред да се справи с превъзходството на израелските ВВС, а второто, че трябва да се съюзят със Сирия. Не забелязвайки изпълнението на нито едно от двете условия, израелците решиха, че са във безопасност. Сигурно беше, че арабите ще предприемат нов удар, но той нямаше да дойде сега. Според Израел те не бяха достатъчно силни. Тази преценка се превърна в национална политика, която оспорваше всички противоположни виждания на разузнаването. Тази политика стана известна като „Концепцията“. Типичен пример за объркани политически възгледи.

Други фактори пречеха на работата на военното разузнаване през пролетта и лятото на 1973 г. Първото беше цената на мобилизацията. През май 1973 г. израелският командващ, генерал Елазар, заповяда частична мобилизация на войските, забелязвайки ясни сигнали за приближаваща египетска атака. Тогава се надигаха и безредиците в Ливан, причинени от активистите на ООП (Организацията за освобождение на Палестина). Имаше голяма вероятност гражданската война оттам да се прехвърли върху северните части на Израел. Египетското нападение обаче не се осъществи, независимо че беше планирано за месец май. Садат го отложи, защото се страхуваше, че конфликтът в Ливан ще отвлече вниманието от неговите действия. Частичната мобилизация струваше на Израел 20 милиона долара, които икономиката не можеше да си позволи. След този случай започна да се задава въпросът „Сериозни ли са показателите за война и необходима ли е мобилизация?“. Дефектното мислене на „Концепцията“ и високата цена на мобилизацията заглушиха отговора на този въпрос, който трябваше да бъде: „Това е политическа преценка, господин министър.“

Разузнавачите в Израел бяха объркани и от честата мобилизация на египетските войници заради безредиците в страната през трите години управление на Садат. Затова и нищо не се случи, когато се получи информация, че египтяните местят армейския щаб в пустинята и се забелязва усилено движение на военна и цивилна техника, както и плаващи мостове към Суецкия канал.

Израелците вече бяха наблюдавали подобно нещо през 1972 г. Тогава обаче липсваше цивилната мобилизация и подвижните мостове. Нямаше я и интензивната строителна дейност, кипяща пред погледите на „Бар Лев“. Строяха се рампи за танковете, потенциални точки за пресичане на канала. Заслепени от самоувереност и от „Концепцията“, израелците не предприеха никакви действия.

Египтяните умело използваха елемента на заблуда в плановите си за операция „Бадр“. Те трябваше да опазят три основни тайни: споразумението им със Сирия, техническата им подготовка за войната и датата и времето на нападение. Последното беше лесно, защото и самите командири бяха в неведение. През 1973 г. Садат непрекъснато променяше датата.

За споразумението си със Сирия египтяните използваха най-простото средство — лъжата. Независимо че споразумението беше

постигнато още на 1 април, египетските генерали продължаваха открито да твърдят, че Египет и Сирия са още далеч от мисълта за военно сътрудничество.

Мрежата на политическото заблуждение се разпростря чак до основния съюзник и закрилник на Израел, САЩ. През 1972 г. президентът Никсън беше спечелил изборите, открито ухажвайки еврейския електорат. Египетските дипломати направиха всичко възможно, за да въвлекат държавния секретар Роджърс и сменилия го през лятото на 1973 г. Хенри Кисинджър в заблуждение, че Египет желае да участва в преговори за мирно урегулиране на ситуацията в региона. Те успяха. Независимо от предупрежденията във Вашингтон, Кисинджър изключваше възможност за евентуална война. При срещата си с министъра на външните работи на Израел, Аба Ебан, двамата стигнаха до извода, че според разузнавателните данни от двете страни, война не е възможна.

Най-големият проблем за Египет беше да скрият техническата и военна подготовка за войната. Те бяха сигурни, че израелското разузнаване скоро щеше да забележи военната подготовка. До края на лятото на 1973 г., Сирия внесе от Съветския съюз два пъти повече оръжие, отколкото през цялата 1972 г. Египет внесе още повече.

Знаейки, че израелците имат навик да контраатакуват след първоначално нападение срещу тях, екипът на генерал Исмаил предвидливо реши, че ще са необходими сериозни защитни установки, за да предотвратят подобен проблем. Нуждаеха се главно от добра въздушна защита срещу израелските самолети, за да осигурят на войските си безпроблемно пресичане на Суецкия канал и установяване на отсрещния бряг. За целта бяха доставени ракети „земя-въздух“ (САМ). Другия проблем щяха да създадат израелските танкове. За да предотвратят танковата атака, египтяните се снабдиха със съветски преносими противотанкови оръдия, известни като РПГ-7. Снабден с такова оръдие, всеки войник ставаше потенциална заплаха за танковете.

Заблудата за израелските разузнавачи, наблюдаващи вноса на оръжие в Египет и Сирия, дойде от това, че повечето въоръжения и техника бяха със защитно предназначение. Последва заключението, че арабите превъоръжават отбраната си. Независимо че бяха преброени над 1000 бройки от нападателните ракети САМ на секретната съветска система САМ-6, израелците не се притесниха. Арабите създават най-

добрата въздушна защита над Суецкия канал? Нека си харчат парите. Израел няма намерение да напада.

Не можем да си представим истинския мащаб на египетското превъоръжаване между 1970 и 1973 г. Египетската армия беше успешно екипирана и обучена да работи с най-модерните съветски оръжия от автоматите АК-47 до ракетите „Скъд“. Изводът на израелското разузнаване обаче беше, че цялото оръжие и техника на арабите са за отбрана.

Следващото, което трябваше да направи Египет, беше да избере датата за нападение и да я запази в тайна. Тя стана предмет на продължителни дебати. Изненадващо датата беше избрана през август, два месеца преди нападението. Беше решено, че ударът ще започне на 6 октомври. Причината за избора беше сложна смесица от практически и психологически причини.

На 6 октомври се падаше пълнолунието и бързите течения на Суецкия канал щяха да бъдат значително по-бавни, което би позволило безпроблемното закотвяне на плаващите мостове в средата на канала. Не толкова съществена беше психологическата причина. 6 октомври се падаше десети ден от Рамазана и годишнина от победата на пророк Мохамед в битката при Бадр до Медина през 624 г. Бадр направи пророка Мохамед политически и религиозен лидер. Символичността на решението беше осезаема. Според някои кодовото име Бадр излагаше операцията на излишен риск, застрашвайки сигурността ѝ с очевидната символика.

Датата на нападението беше изненадващо лесно скрита от израелското разузнаване. Хората на Исмаил бяха подпомогнати и от малкото време, което оставаше за изтичането на информация. Забележителните служби за сигурност на Садат спомогнаха за запазване на тайната, но в крайна сметка екипът на генерал Исмаил избра най-добрия метод — мълчанието. Изненаданият министър на отбраната разбра за точната дата на 1 октомври, 5 дена преди атаката. Малко офицери бяха уведомени за датата от самото начало. Първоначалният им брой беше 14. Дори тогава египтяните се притесняваха, че това е с 10 души повече, отколкото трябва, познавайки умението на МОСАД да измъква информация от арабските офицери. Резултатът беше, че успяха да заблудят чуждото разузнаване, заблуждавайки и своите хора.

През септември 1973 г. бяха извършени и последните приготовления за войната. Това беше най-опасното време за Египет. Израелските служби за сигурност тогава щяха да бъдат засипани от предупреждения за движение на египетските войници. Те щяха да забележат настъпването на войските, събирането на запасниците, предвижването на мостовете, разтоварването на мунициите и необичайната поддръжка на самолетите. Това щеше да допринесе към останалите сигнали, предупреждаващи за нападение.

Израелските служби го бяха забелязали преди това. От началото на 1973 г. вече бяха извършени над 20 учебни мобилизации. Това беше третото отлагане на демобилизацията през 1973 г. На войниците им беше казано, че то е временно и че сега ще бъдат пуснати на 8 октомври. Толкова знаеха и израелските наблюдатели. Този ход е още един пример за стратегията за заблуда на противника.

Всичко друго беше в реда на нещата. Не се забелязваше струпване на граждански транспорт или подготовка за гражданска отбрана. Дори Садат беше банален в словото си по случай Деня на Насър на 26 септември: „Нарочно не засягам темата за войната, защото достатъчно се изговори по нея. Само ще кажа, че освобождаването на земята ни е основна задача.“ Според арабската риторика това беше напълно в рамките на нормалното и не си заслужаваше да бъде включено в разузнавателните доклади за подробен анализ. Но израелското разузнаване недооцени речта на Садат. Да обещаеш мир на съседите си, държейки в ръката смъртоносно оръжие, не е безобиден сигнал.

Политическият и дипломатическият живот също вървеше по реда си. Отшумяваха отзвуките от свалянето на 13 сирийски самолета от израелските въздушни сили в битката след сирийските провокации в средата на септември. Сирия беше мобилизирала повече войска на границата с Израел, но това не изненадваше никого, имайки предвид скорошното израелско въздушно нападение. Освен това Радио „Москва“ съобщи, че израелската атака е неизбежна и Сирия ще трябва да се защитава.

С настъпването на октомври започна и изтичането на информация. Разузнавачите във Вашингтон предупредиха Кисинджър, че се заражда конфликт, който ще избухне около 30 септември. Те обаче не взеха под внимание егото му. Сигурен в успеха си на преговорите с ООН през ноември, Кисинджър не им обърна внимание. Дори

директорът на ЦРУ не беше приет от него, след като поиска спешна среща. Толкова зает беше Кисинджър със собствената си дипломация.

Друго предупреждение се получи от Синай, където млад израелски офицер беше попълнил стандартна бланка за определяне степента на опасност, анализирайки наличната информация. Него не го интересуваха „Концепциите“ на правителството. Лейтенант Бенджамин Симан-Тов методично следваше разузнавателния процес, седейки в офиса си на Южното командване. Резултатът изобщо не му хареса. Всички индикатори сочеха червената зона, т.е., най-голямата опасност. Много от тях бяха и в черната зона, което показваше пълна липса на информация. Симан-Тов веднага написа доклад до началника си, генерал-лейтенант Гедалия, че според него, учебните действия на египтяните отвъд канала не са нищо друго освен заблуда за прикриване на египетското нападение.

Никой не обича умните подчинени. Не знаем какво е казал генерал-лейтенант Гедалия на Симан-Тов, прочитайки меморандума му. Това, което знаем, е, че Гедалия направи нещо недопустимо с докладите на лейтенанта. Той ги скри. При нормални обстоятелства дори един неудобен доклад щеше да бъде придвижен нагоре с негативна резолюция от прекия началник на докладващия. Но новият командващ на израелската армия, генерал Елазар, беше решил да затегне нещата. Той искаше израелската армия да стане „като другите армии“. Той проповядваше дисциплина. Настояваше за постоянно издигане и кариеризъм от офицерския състав. Елазар беше накарал един подполковник да седи върху доклада си, защото не го беше харесал. Директорът на военното разузнаване, генерал Зейра, все пак видя доклада, но чак през март 1974 г. Тогава вече беше прекалено късно за всички: за Симан-Тов, за Елазар, за Зейра и за Израел. За свое успокоение генерал Зейра веднага повиши в чин младия разузнавач.

Така още един шанс беше пропуснат. Дните се превръщаха в часове. Рано сутринта на 5 октомври Египет и Сирия стояха в пълна бойна готовност на границите на Израел. Египтяните бяха наредили 194 артилерийски батареи и 5 пехотни дивизии. Офицерите в „Бар Лев“ предупредиха, че всеки момент очакват нападение. Генералният щаб не се съгласи с тях, но в кулоарите на израелската армия се разразиха скандали. От едната страна застанаха министърът на отбраната, генерал Даян, и командващият бронетанковите войски, генерал Тал, които

стояха твърдо зад войната и мобилизацията. От другата страна бяха генерал Елазар и директорът на военното разузнаване, генерал Зейра, които мислеха, че египтяните и сирийците се мобилизират, защото се страхуват от Израел.

Неразбирателството във висшите военни кръгове на Израел доведоха до извънредно заседание на Комитета за национална сигурност на Голда Меир на 3 октомври. Както винаги, на заседанието присъстваха униформените членове: Даян, Тал, Елазар, заместникът на Зейра — Сахев, и Замир, началникът на тайните служби. Щом преразгледа всичките доказателства, комисията стигна до извода, че арабското струпване е повече защитна мярка, предизвикана от инцидента „Шонау“.

Не можем да усетим напълно атмосферата през последната седмица преди Йом Кипур, без да разберем с какво внимание политиките проследиха терористичната акция на австрийската граница. На 28 септември двама въоръжени мъже, представящи се за палестински революционери, взеха за заложници петима еврейски емигранти и служител на австрийската митница. Освен обичайното за случая искане на самолет за арабска държава, инцидентът предизвика съгласие у австрийския канцлер Бруно Криески да закрие транзитния център за съветските еврейски емигранти при замъка „Шонау“. Израелците бяха ужасени. Основната част от имиграционната им политика винаги е била да прекарват източноевропейските евреи през ориенталския Сефардим. След като числото на изгонените от Холокоста намаля, Русия остана единствен източник на източноевропейски евреи.

Израелската политическа дейност беше изцяло насочена към инцидента при „Шонау“. Загърбвайки проблемите в собствената си държава, г-жа Меир направи голямо отклонение на връщане от Европейския съвет в Страсбург на 1–2 октомври, за да убеди австрийския канцлер (също евреин) да отмени „предателството срещу еврейските интереси“ и да протестира срещу освобождаването на палестинските терористи.

На всички разузнавателни аналитици този инцидент приличаше на маскировъчна операция. Съветската армия от години си беше изработила навика всячески да прикрива истинските си намерения. Дори и западните военни ръководители понякога се учудваха на усилията, които съветските служби полагаха, за да заблудят

противниците си. Никой руски командир не би дръзнал да предаде план за действие, без да е изготвил специален маскировъчен план. Интересно беше, че единствената друга армия, отдаваща такова значение на маскировъчната дейност беше израелската.

По онова време сирийците бяха в по-тясно взаимодействие със съветската разузнавателна организация, отколкото другите страни в Близкия Изток. КГБ и ГРУ имаха сериозно присъствие в Дамаск, а сирийските тайни служби и палестинските им „клиенти“ гъмжаха от социалистически идеалисти и информатори. Арабската социалистическа партия на президента Асад най-много се доближаваше до съветската политическа система. Инцидентът при „Шонау“ беше случайно съвпадение, ако може да се нарече съвпадение събитие, отвличащо израелското внимание непосредствено преди сирийското нападение. Терористите твърдяха, че са от палестинска групировка, която никой не беше чувал, но че са били вербувани от Сайика, партизанска групировка, управлявана от сирийската армия и тайните служби. Нямаме доказателства, но по всичко личи, че „Шонау“ беше нарочно провокиран от сирийците, за да отвлечат израелското внимание.

Този ход успя. Публичното негодувание в Израел нарасна още повече, когато палестинските терористи бяха освободени. Политическата криза се задълбочаваше. Дали Израел щеше да отговори на „Шонау“? Нищо чудно, че сирийците укрепват границите си, беше заключението на г-жа Меир и обкръжението ѝ на 3 октомври.

На 4 октомври започна последното отброяване. Съветските семейства бяха евакуирани от Сирия и Египет. Получаваха се все повече потвърждения за голямото струпване на войски по израелската граница. В петък сутринта на 5 октомври обезпокоените генерали се събраха при Голда Меир, но след кратко съвещание изводът на генералния щаб и военното разузнаване беше, че заплахата за война е минимална. Началникът на военното разузнаване, генерал Зейра, подчерта, че арабските войски може да са струпани както за нападение, така и за отбрана. Това беше самата истина. Като предпазна мярка беше решено израелската армия да се постави в пълна бойна готовност в мирно време. Следващата стъпка щеше да е привикването на запаса. За да бъде възможно това, г-жа Меир разпореди центровете за запасни

войници да не спират работа през еврейския Ден на изкуплението, Йом Кипур, на 6 октомври.

Бездействието на Израел беше провокирано и от това, че Америка мълчеше. Доскорошните предупреждения за война изведнъж спряха. Според САЩ войната вече не беше неизбежна и арабските маневри бяха само отбранителни. Поне така беше казал Кисинджър на Аба Ебан ден преди това.

В разузнаването има един добре познат синдром, известен като „кръгово разузнаване“ или „маргаритка“. В тези случаи една агенция пуска информация по непотвърдени данни. Веднага след това друга агенция взима тази информация и съставя доклад от нея. Първата агенция, виждайки този доклад, решава, че нейната информация е потвърдена и от независим източник. Това е много опасно и между разузнавателните звена съществуват специални механизми за избягването на този синдром.

Такъв механизъм обаче не съществуваше между Израел и Вашингтон. И двете служби се осланяха една на друга. ЦРУ, виждайки, че израелците не се притесняват от арабското присъствие, решиха, че опасност не съществува. Израел, на свой ред, виждайки, че няма сигнали за тревога от САЩ, решиха, че няма от какво да се притесняват. На заседание на кръга от съмишленици на Меир на 5 октомври беше решено, че щом Вашингтон е спокоен, значи и те могат да се успокоят. Това беше класически пример на „кръгово разузнаване“. Всяка страна посочваше другата като достоверен източник. Всички от срещата на 5 октомври си тръгнаха с чувството, че нещо все пак не е наред. Планът на генерал Исмаил за заблуда на противниците беше успял.

Когато рано сутринта на 6 октомври 1973 г. телефонът на генерал Зейра иззвъня, той „просто знаеше, че идват лоши новини“. И не сгреши. Анонимен глас му съобщи, че Израел ще бъде атакуван на два фронта същата вечер, вероятно в 18.00 ч. Ужасен, Зейра веднага се обади по телефона на началника на израелската армия, генерал Елазар.

Анонимният глас сгреши само в едно: арабското нападение беше планирано първоначално за 18.00 ч., но два дена преди атаката Сирия и Египет се разбраха часът да бъде променен на 14.00. Сигурно беше, че Израел имаше по-малко от седем часа да реагира на заплахата.

След като получи съобщението от Зейра, Елазар веднага се обади на шефа си, министъра на отбраната Даян. Даян потвърди информацията. Негов информатор току-що му се бе обадил да го предупреди.

В кризисния щаб на премиера имаше само два въпроса за решаване. Първо, как да се изпреварят арабските войски и второ, да се свика генерална мобилизация.

На заседанието бе решено да не се прави нито едното, нито другото. Прибързаната въздушна атака срещу разпръснатите араби можеше да не доведе до успех. Израел не искаше да рискува самолетите си срещу непознатата въздушна отбрана. Пълната мобилизация не бе одобрена от генерал Даян и на Елазар му бе заповядано да обяви само частична мобилизация. Елазар не го послуша и в 13.00 ч. бе подкрепен от напълно разтревожения кабинет, който заповяда пълна мобилизация.

Във вихъра на следвоенните обвинения и оправдания не е трудно да разберем кой какво е знаел в онзи фатален момент. Това, което знаем със сигурност, е, че в 14.00 ч. вратата на залата, където заседаваше кабинетът на Голда Меир се отвори. Там кипеше обичайната врява, само че този път спорът беше дали арабите ще нападнат в 18.00 ч. или по-рано. Военният секретар на Меир сложи край на разправиите с думите: „Госпожо премиер, войната започна.“ Само воят на сирените на ПВО нарушиха последвалата тишина.

Войната на Йом Кипур започна така, както я беше предвидил Ануар Садат. В 14.00 ч. Египет и Сирия едновременно удариха Израел от юг и от север. Първи за нападението разбраха танковите бригади на Голанските възвишения. Изневиделица се появиха сирийски самолети и започнаха да обстрелват машините, докато екипажите обядваха. Забравили за обяда, те се хвърлиха да се спасяват по машините. Следващият обяд за оцелелите беше чак след два дена.

На Суецкия канал, в укреплението „Бар Лев“, на всички им направи впечатление, че на отсрещния бряг липсва обичайната тълпа цивилни и военни. Следващото нещо, което ги впечатли, беше масивният артилерийски огън по позициите им. През дим и прах изненаданите израелци видяха гумени лодки с египетска пехота, пресичащи Суецкия канал.

Пред укрепленията на „Бар Лев“ египтяните извадиха секретното си оръжие — водни помпи с високо налягане. Пясъчните насипи просто

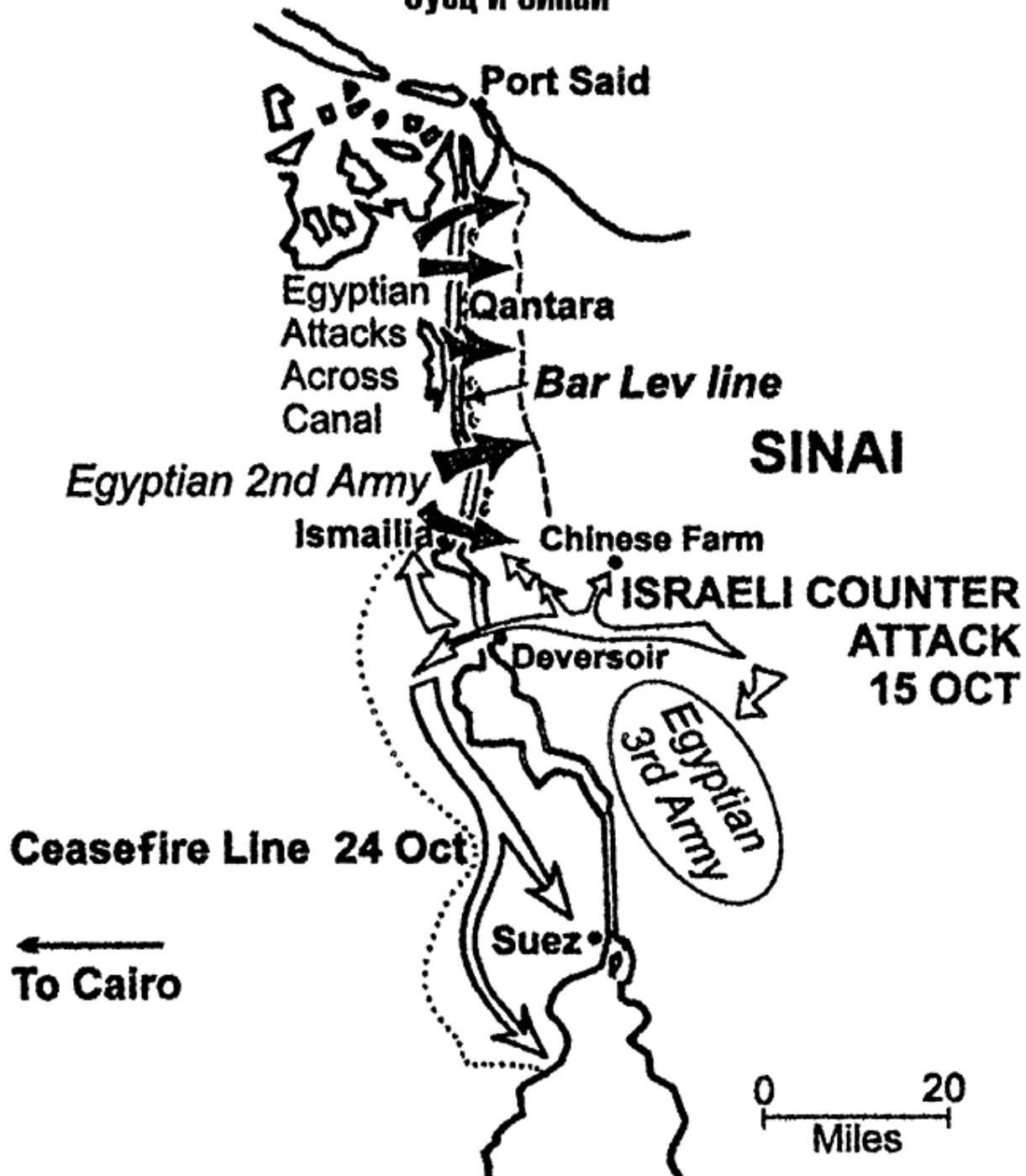
се стопяваха под силните струи на помпите пред смаяните погледи на защитниците. Съветските плаващи мостове бяха покрили почти целия канал. В следващия момент върволица от танкове, пехота и камиони се изсипа в Синай. Цялата операция отне по-малко от три часа.

Египетското нападение разтърси израелците и доказва тактическата безпогрешност на генерал Исмаил. До 8 октомври египетската армия беше окупираа целия източен бряг на Суецкия канал на 10 мили навътре, в очакване на неизбежната израелска контраатака. Тя не закъсня. Танкове и самолети се хвърлиха срещу нападателите, за да ги изтласкат към канала. И двете се натъкнаха на новите отбранителни оръжия на Египет. Чадърът от ракетите САМ неутрализира израелските самолети. В пустинята танковете бяха унищожавани с новите противотанкови ракети. Израелските танкисти не можеха да разберат как ракетите, изстреляни от преносимите РПГ бяха насочвани точно в най-уязвимата част на американските им танкове — резервоарите за гориво и муниции. Отговорът беше прост. Египетските инженери бяха изискали от американските производители търговските каталози на машините, след което войската се обучаваше да се цели в най-незащитените части на корпуса на танковете.

И докато битката за Голан на север продължаваше, на юг започваха да проличават слабостите на египетската тактика. Завладявайки ограничени територии на Синай и целейки да се удържат по дължината на целия Суецки канал, египтяните бяха уязвими за всяка остра атака по дължината на фронта си. Израел се възползва от това. На 15 октомври генерал Ариел Шарон предприе контраатака, която остана най-брилянтната във военната история на Израел. Израелските войски пробиха египетската отбрана и прекосиха Суецкия канал. Следващата задача на Шарон беше да неутрализира ракетните установки САМ.

Йом Кипур, 1973 г.

Суец и Синай

Планът имаше невероятен успех. На 16 октомври израелските танкове вече бяха три мили навътре в Египет. Те безмилостно помитаха всичко, което се изпречваше на пътя им, всявайки смут в египетския

тил. До 21 октомври израелските десантни войски вече водеха боеве в покрайнините на Исмаилия, на северния път към Кайро. На юг, танковете бяха стигнали Червено море и потопиха два египетски торпедни катера. Израелските сили бяха отрязали пътя за връщане на 3-та египетска армия и я заклешиха в синайската пустиня без храна, вода, муниции и надежда. На 24 октомври войната свърши. Съветският съюз и Съединените щати започнаха да подготвят ядрения си арсенал, за да защитят подопечните си. Това не можеше да продължава. Никой не искаше да рискува една ядрена война заради арабите и евреите, биещи се пак в Синай и Голан. Генералният секретар на ООН спаси египтяните от по-голямо унижение, а Израел от повече жертви, успявайки да се споразумее за прекратяване на огъня.

Йом Кипур и разузнавателният урок, който донесе, много се различава от останалите войни. В случая наистина няма извинение за израелския гаф. Пърл Харбър пострада заради лоша организация; Тет — от вътрешна вражда. Йом Кипур не беше нито едно от двете. Израелският гаф през 1973 г., колкото и смешно да звучи, започва от триумфа им през 1967 г.

Първата грешка може да се квалифицира като кардинална за всеки разузнавач, организатор или командир. Заслепени от успехите си, израелците не зачетоха уменията на арабите да се учат от стари грешки. Те не зачетоха новото им въоръжение, тактика, подготовка и накрая храбростта им. Това беше класическа грешка. Израел подцени възможностите на Египет във всички аспекти.

Подценяването на врага и прекомерната самоувереност доведоха до втората израелска грешка. Израел не успя да извлече правилни изводи от предоставените му данни. Така никой не направи връзка между едновременната мобилизация на египетските и сирийските войски. Възможността за атака беше отхвърлена. Беше разпространено мнението, че арабите няма да ударят, докато не бъдат изпълнени критериите, известни само на Израел. За съжаление на Израел, Египет не знаеше за предпоставките за нападения, определени от кабинета на г-жа Меир.

Последната фатална грешка на израелското разузнаване беше закостенялостта. Докато Израел беше млад, все още имаше място за дебати. С течение на времето военното разузнаване взе всичко в свои ръце и бюрократизира информацията. Бяха създадени йерархии,

вериги, неудобните хора бяха отстранени, и още по-лошо — еретичните възгледи бяха потиснати. На 4 октомври, когато бригаден генерал Джоел Бен-Порат, шеф на информационния отдел, изрази своята загриженост за обстановката, той беше скастрен от ядосания генерал Зейра: „Събирай информация и остави по-умните да правят изводи!“ Военното разузнаване беше станало силно политизирано и понякога неефективно.

В резултат на това разузнавателните способности на Израел бяха превърнати в най-обикновена бюрокрация. За разлика от британските и американските си колеги, израелското военно разузнаване държеше монопола върху всички източници на информация. Те нямаха бюрокрастична конкуренция, която да им спъва работата.

Израелското военно разузнаване обаче провали държавата си в най-важния момент през 1973 г. Имайки цялата информация пред себе си, те я похабиха заради предразсъдъци, политика, приятелство и лош анализ. Когато обсъждаме професионализма на израелското разузнаване, служило толкова добре на държавата от самото ѝ създаване, спомняме си сентенцията на Булай де ла Мьорт: „Това е по-лошо от гаф, това е престъпление.“

ГЛАВА 9

„НИЩО НОВО, КОЕТО ВЕЧЕ ДА НЕ ЗНАЕМ“

ФОЛКЛАНДСКИТЕ ОСТРОВИ, 1982 Г.

Има история, разказвана в Уайтхол, за пенсиониращ се висш държавен чиновник от външното министерство. Когато той вече бил на стъпалата на ул. „Крал Чарлз“, дошли да го интервюират от ВВС през 1950 г. Интервюиращият запитал доволния от себе си джентълмен какъв е бил най-големият проблем, с който се бил сблъскал през забележителната си кариера, продължила над четиридесет години.

Сър Хъмфри веднага отговорил: „Военното министерство“. Изненадан, репортерът го попитал как може Военното министерство да бъде проблем за Външното министерство.

„Защото всеки петък един глупак от Военното министерство се спускаше на бегот в кабинета ми, подмишница с папка с гриф «строго секретно», заявявайки ми най-отговорно, че някъде по света е започнала невероятна военна криза. Тогава той веднага поискваше да знае какво ние от Външно министерство щяхме да направим, за да предотвратим тази война. Ужасно раздразнителни хора. Моята работа беше да ги успокоявам и да ги изпращам да кажат на министъра си, че Външното министерство напълно владее ситуацията и да не се притесняват. Едва после можехме да отидем да си отдыхваме за уикенда.“

„Работеше ли тази система, сър Хъмфри?“

„Неизменно. Ужасно раздразнителни са хората от Военното министерство. Ние ги успокоявахме и ги изпращахме да си ходят щастливи. Всеки уикенд. И знаете ли какво, почти винаги се оказвахме прави.“

„Почти винаги ли, сър Хъмфри? Значи понякога грешахте?“

„Много рядко. Всъщност през тези четиридесет години, през които съм бил на служба във Външно министерство, сгрешихме само

два пъти.“

„И кога беше това, сър Хъмфри?“

„Хм, доколкото си спомням... през 1914 г. и през 1939 г.!“

Тази история, посрещана с тънка усмивка от служителите на Външно министерство и Министерството на обединената общност, съдържа всички елементи на разузнавателния провал, довел две страни, с дълготрайни приятелски взаимоотношения, до война в Южния Атлантически океан през 1982 г.

Фолкландската война била резултат от събития, които преминали през прекаленото самодоволство, правителствено неразбиране и провал на вътрешнонационалната политика и от двете страни на барикадата. За британците провалът в политиката във Фолкланд се насочвал към нарочното пренебрегване на разузнаването от бюрократите в Уайтхол и техните политически господари през годините. Всъщност фолкландската война не била резултат само на една или две грешки, на недостатъчна организация или пък от неуважение към по-нискостоящия враг. Зад нея стояла дългата история на институционална арогантност и прекалено самодоволство.

Британците имали репутация на лицемери и двуличници в очите на своите съседи. Дали заслужена, или не, тя не се основавала само на разминаването между думи и дела, но също така и на недостойната измамническа способност да се прави добро само при необходимост. В резултат на това една идея, абсолютно неприемлива за британците, можела да бъде отхвърлена, защото не съществувала или можела да се изпълни, но променена до неузнаваемост, за да съвпада с официалната рамка, приемлива за британската вътрешна или външна политика.

Например през шестдесетте години, когато НАТО застанало на западната страна на източногерманската граница, неговият враг бил бившият Съветски съюз, който разполагал с 20 000 танка само в Източна Германия. Тогава всеки знаел, че най-добрата отбрана срещу танка била да изправиш срещу него друг танк. Но танковете били скъпи, а НАТО били по-малобройни в сравнение с врага си. Американските и немските армии правели усилия да измислят откъде да вземат повече танкове, за да изградят успешно тактическата си система. Британците се запознали с недостига си на бронирано въоръжение, но пренебрегнали танковия си проблем, заявявайки, че това нямало голямо значение. В новата им противотанкова концепция

такъв проблем не съществувал и те не се нуждаели от толкова много танкове. Тактическата им доктрина се основавала на фактите, че се нуждаели от съвсем малко танкове. Танковете вече се проявявали като ненужна екстравагантност в раздутия бюджет на отбраната. Тази способност да се вярва едновременно в две противоположни неща не заблудила никого тогава, но тя показва един умствен процес, който чуждестранните наблюдатели определят като заблуда или двуличие.

Има специално название на този феномен, когато хората пренебрегват нещо, съвпадащо с мнението на цял свят, и се преструват, че то не съществува или че ще си отиде от само себе си. Психолозите го наричат „познавателно неудобство“, което се изразява в психологичното бръцолевене, не значещо нищо друго освен дете със затворени очи, което плаче, повтаряйки: „Не чувам нищо, няма да слушам нищо, не е истина!“. Познавателното неудобство в нестабилния характер на детето може да се превърне в източник на очарование или раздражителност за наблюдателя. Но проявата на този психологически феномен в разузнаването може да се окаже фатален. Познавателното неудобство в британската цивилна служба и в правителството през 1982 г. било главната причина за започването на фолкландската война. Британците пренебрегнали много разузнавателни предупреждения, защото те не съответствали на това, което британците искали се случи, или на това, което външното министерство мислело за събитията в света. В резултат на това британските служители щели да заплатят висока цена за неправилната оценка на събитията в Уайтхол.

Корените на фолкландския конфликт се намирили в споровете за собственост — или по-точно казано, суверенитет на отделна група острови в южната част на Атлантическия океан, които били открити и отбелязани на картата от холандските мореплаватели през 1600 г. През 1690 г. капитан Джеймс Стронг нарекъл тесния пролив между двата основни острова на британския министър на адмиралтейството, виконт Фолкланд, и отплавал от малката купчина острови на 400 мили от североизточния край на континента Южна Америка.

За да се усложнят нещата още повече, първият заселник на Фолкландските острови бил французин, Бугенвил, заселил се там през 1764 г. Той дори построил форт, пристанището Луис на източния остров. Отначало островите били познати като Ил Молин, защото били считани за остатък от френските острови Свети Мало. След година,

през 1765 г., британците пак се появили и без да знаят, че французите вече се установили на Източния Фолкландски остров, акостирали на Западния Фолкландски остров, издигнали флага на британското кралство, претендирайки, че териториите вече били под юрисдикцията на крал Джордж III, а после веднага отплавали. Те никога не осъзнали, че французите били там.

След година пристигнали първите британски заселници и били зашеметени да открият на тази територия процъфтяващи френски колонии в Източен Фолкланд и най-вече в пристанището Луис. Тогава испанците и французите били съюзници, така че тази територия била изцяло под испанска юрисдикция, след като Ил Молин били прехвърлени на Испания през 1767 г. (наречени по-късно Ислас Малвинас или Малвинските острови), а пристанище Луис било прекръстено на Пуерто Соледад. За три години испанците конфискували териториите на британците и ги изгонили. Започнали дипломатически спорове. До 1790 г. било подписано споразумение, което давало право на испанците да се разпореждат само с колониалното си правителство в Буенос Айрес, а бронзовата почетна значка получили британците, които останали да предявяват претенциите си към Западен Фолкланд.

Щом Испанската империя била разгромена в Латинска Америка, островите се превърнали в безстопанствена територия, ставайки примамлив обект за пиратски набези. Накрая през 1832 г. американският военен кораб „Лексингтън“ прочистил Пуерто Соледад от разбойниците и еднолично го обявил за „свободна от всякакви попечителства зона“. Интересно било от името на чия власт била направена тази декларация. В момент на пълно объркване въоръжен боен кораб на кралската британска флота отплавал към тази територия и през 1837 г. британците официално обявили, че островите ставали част от териториите на Британската корона. От този момент Ил Молин станали известни като Фолкландските острови. Такива щели да останат до 1 април 1982 г.

Аржентинците по-късно също предявили претенции към островите, които нарекли Лас Малвинас, щом отхвърлили испанското колониално господство в началото на XIX век. Британците също предявявали своите претенции към островите, защото започнали да ги окупирали още от 1837 г., но по-важно било, че основната част от

населението на Фолкландските острови се състояла от британци, които искали да останат британски поданици и това било изконното им право.

Всеки, който някога е посетил Фолкландските острови, оставал учуден и изненадан от отдалечеността, пустотата и суровостта им. Както казал един испански свещеник през 1760 г.: „Аз чакам в тази мизерна пустош, лишавайки се от всичко и страдайки безкрайно, за да получа любовта на Господа.“ Неговата гледна точка била отразена като ехо от британския морски лейтенант, който писал тогава: „Заявявам, че това е най-омразното място, на което някога съм бил през целия си живот.“

След двеста години, в началото на XX век, друг кралски морски офицер описал островитяните или „келперите“, както се наричали помежду си, като „пияна, изостанала от цивилизацията, без морал, упадъчна и ленива група отшелници... с няколко минимални изключения“. Това била жестока присъда. До 1982 г. островитяните били любопитна група апатични, разчитащи на отпусканите им от британците парични суми, както и на феодалната Компания на Фолкландските острови, която се грижела за икономическото им оцеляване. Един британски член на парламента, влязъл там от листата на британските работнически профсъюзи, описал островитяните като „роби на тази компания“. Това малко, затворено и крехко общество имало само една обединяваща го цел: повечето от тях настоявали да останат поданици на Британската корона. Под принципите на Организацията на обединените нации, проповядващи самоопределение, именно това била спирачката за британското министерство на външните работи да не позволи реализирането на желанието на 1800 и изостанали островитяни да развият добри и дипломатически отношения с 250 000 000 южноамериканци. За нещастие на Външното министерство това означавало келперите да налагат ефективно вето върху официалната британска политика на Фолкландските острови, което щяло според тях да противоречи на националните им интереси.

В цялата схема за отделянето на островите от империята Външното министерство дълго се отнасяли към Фолкландските острови като незначителен, но дразнещ административен проблем. Аржентинците гледали на Малвинските острови като на национална чест, а на британския суверенитет като на следколониална обида. Повечето от държавите в ООН се съгласили с аржентинското мнение.

Единствената неприятна пречка към реализирането на правдата бил отказът на островитяните да припознаят географските реалности и категоричното им настояване да си останат под британска юрисдикция. Съгласно чл. 73 от Хартата на ООН, гарантиращ правото на самоопределение на хората, островитяните имали права, които били решени да упражняват. Наблюдавайки двуличните и лицемерни политики на няколкото управляващи режима в Аржентина от 1945 г., не било трудно да се разбере тяхното отношение към ситуацията.

Нещата излезли наяве през 1965 г., когато Общото събрание на ООН прокарало предложена от аржентинците резолюция, която призовавала Англия и Аржентина да решат въпроса за териториалните владения на Фолкландските острови и населението им. Въоръжени с моралните пълномощия, предоставени им от антиколониалната резолюция на ООН, аржентинците настоявали за осъществяването на своите претенции с прекалена настойчивост, принуждавайки британското външно министерство да се включи във водената от ООН дискусия за предмет, от който британците искали да се измъкнат тихомълком. Целите на двете страни били ясни. По думите на Саймън Дженкинс: „Аржентинците не искаха да получат колония, те искаха да получат собственост.“ А британците не искали нито колонии, нито собственост. Но те били прилепнали към недостойните островитяни, увиснали на врата им като морската птица албатрос, постоянно изразявайки собствени претенции за самоопределение. За министерство на външните работи тази ситуация била много уморителна, задълбочена и от провала им да организират и мобилизират някаква реална политическа подкрепа относно тази политика.

Дискусиите се проточили 17 години, като накрая приключили с военни действия. Британците променили точно на 180 градуса отношението си към проблема за Фолкландските острови, защото те винаги променяли своите цели, съгласно смяната на всяко правителство. Докато аржентинците, подкрепяни вечно от непроменяща се група експерти за решаването на този политически проблем, постоянно покачвали градус на напрежението. Така че, когато още един млад британски министър, оглавяващ министерството на външните работи, произнесъл гледната си точка по въпроса на първата си среща с представители на аржентинската експертна група,

един от тях сухо промърморил: „А се счита, че нашето правителство и нашата политика са на нестабилен режим!“

Докато аржентинската позиция в преговорите за Фолкландските острови останала непроменена от 1966 до 1982 г., същото не може да се каже за самата Аржентина. Аржентинската вътрешна политика преживяла режим на закъснял фашизъм. До тридесетте години аржентинците били от британската търговска сфера на интереси. Железопътната мрежа в Буенос Айрес била изградена с помощта на британците и представлявала част от износа на британската индустриална революция, а Севернобританската локомотивна компания разчитала главно на регулярните поръчки на аржентинското правителство. Аржентинската флота била изградена по модел на британската кралска флота, макар че аржентинската армия била съставена по модела на немската армия. В началото и средата на XX в. хиляди италианци, немци и испанци се струпали в средиземноморския климат и великолепието на Буенос Айрес. Те донесли със себе си нови идеи.

Тези нови работници налили масло в огъня на закъснелите националистически и социалистически чувства, обединени от генерал Хуан Перон. Поради това бягащите през 1945 г. нацисти, измъкнали се от Германия, видели в Аржентина единствения безопасен рай за себе си. Диктатурата на Перон разчитала на т.нар. „цялостен национализъм“, за да обуздае и впрегне индустриалните маси в подкрепа на това, което приличало на еднопартийна фашистка система в държавата, изградена при еднопартийен национален работнически профсъюз, управляван от един стабилен, обаятелен лидер.

Националистическите виждания на Перон се отразили върху аржентинското мислене. Незначителният в началото международен спор за Малвинските острови по-късно се превърнал в национална кауза, изучавана в училищата, обединяваща всички класи и понятия в аржентинската национална идентичност. Изправени срещу този груб аржентински фундаментализъм, от една страна, и срещу упорития инат на островитяните, от друга, елегантното поведение на служителите от британското външно министерство, Уинчестър и Балиол, изглеждали слаби, нерешителни, двузначни и неопределени. Все още живите реликви на империята били понякога срамни за „умовете на Ролс-Ройса“ на британското външно министерство, които много искали да се

отърват от проблемите, пред които се изправяла колониалната администрация, за да се върнат към условията на „истинската“ дипломация.

В основата си политиката на британското външно министерство се базирала на идеята да не поема отговорност за каквото и да било събитие. Правейки политика и изразявайки „определено отношение по определено събитие и ситуация“, били в сърцевината на всяко общество, обитаващо Уайтхол. Това, което се предполагало, че било неполитическо цивилно събитие, в стремежа да бъде превърнато в „политическо“, винаги показвало тежката бюрокрация, която царяла в британското външно министерство. Естествено, че то преследвало собствени цели, когато всячески се стараело да накара другите администрации да поемат отговорността за определено събитие, като в резултат те се стараели да следят нещата да вървят правилно оттам нататък. Така другите получавали бюджети, за да изпълнят задачите си и при евентуален неуспех те щели да бъдат обвинени. Британското външно министерство се намесвало и в идеите, и в провеждането на политиката. Съгласно горчивите думи на един член на щаба на разузнаването на министерство на отбраната, след като били проведени няколко хлъзгави и неопределени срещи с британското външно министерство през осемдесетте години на XX в.: „Те са политически проститутки, абсолютни проклети политически проститутки! Седят около проклетите си кабинетни маси и заявяват разни неща, знаейки, че имат власт да оказват прекалено голямо влияние, без въобще да им се налага да поемат отговорност за това. Добре, оттам, откъдето идвам, това е привилегия единствено на проститутките. Ние наистина трябва да вземем действителни решения. Трябва да вземем решение по отношение на това, как да похарчим обществените пари, докато те продължават да си седят на проклетите столове.“ Това мнение, макар и несправедливо в някои отношения, не било необичайно за членовете на Уайтхол през осемдесетте години на XX в.

Благовъзпитаната омраза на британското външно министерство към необуздания аржентински национализъм била оправдана в един аспект. Аржентина била наследствено нестабилна страна. Нестабилността ѝ често водела до насилие в националната ѝ политика. През 1973 г. остаряващият Перон се върнал на власт, прокарвайки вълни на груб и суров национализъм в държавната аржентинска

политика. Незабавно били изградени хитри уловки от британското външно министерство, чрез които, на спокойни преговори, имали намерение да продадат Фолкландските острови на Аржентина, използвайки комбинация от изтънчени, тайнствени методи. Но вместо нова вълна от преговори в тази насока започнала първата гражданска битка между Фолкландските острови и основните земи. Тя се превърнала в триумф за военно шествие на Перон, когато аржентинските адмирали гордо позирали пред фотографите, отразяващи в пресата първата фаза на битката за възвръщането на „нашите Малвински острови.“ Губернаторът на Фолкландските острови трябвало да удържи келперите и да отзове моряците. Събитията били отнесени към продължилия двадесет години регрес на тази територия. Накрая въстанието отшумяло, но новата пъпна връв, свързваща келперите с основната суша, сега била наситена с подозрителност и от двете страни. Вече всички се опасявали, че независимостта на келперите била застрашена. Взаимоотношенията между Буенос Айрес и Уайтхол изстинали и се обтегнали.

До 1976 г. Аржентина била разкъсвана от големи граждански въстания, от нестихващи партизански войни с лява насоченост, както и от новата военна хунта, застанала начело на аржентинското правителство. Милитаристите в Аржентина се разкъсвали от разногласия помежду си и относно главната политика, а полицейските щаботове и морски укрепления започнали да се пълнят с политически агитатори, които оставали там до второ нареждане. Кметът на Кордоба, неспособен да овладее гражданското недоволство, помолил местния армейски командир за помощ. Внезапно оръжията били изкарани на улицата, уж, че били в подкрепа на цивилната власт, но започнали да поемат отговорността за така наречената по-късно „мръсна война“, която се водела между левите революционери и политическите формирования, настояващи за отхвърлянето на политическия тероризъм. Патрулни коли кръстосвали големите градове, натоварени с младежи със сериозни лица, късо подстригани и с пушки под палтата си, оглеждащи за хора, които създавали проблеми и нарушавали мира. Хеликоптерите кръжали над Байа де ла Плата, като постоянно товарели хора и се връщали празни. Списъкът на „безследно изчезналите“ се увеличавал, а напразно очакващите синове си майки увеличавали

боя си, излизайки на площадите на „Плаца дел Майо“ извън Каза Розада.

Изправена пред гражданските размирици и диктатурата в Аржентина, непримиримостта на островитяните от Фолкландските острови нараствала също. Те били много сърдити на доклада на Шакълтън, изнесен през 1976 г., където били описани като истински крепостни селяни, които били естествената връзка с Компанията на Фолкландските острови. Сега станало ясно, че британското външно министерство не само се опитвало да предаде с хитрост келперите на аржентинците, но дори да продаде британски граждани в ръцете на бруталната военна диктатура, въоръжена с електроди и гумени палки. Това изявление, направено пред келперите, било и в политически, и в публичен аспект коз в ръцете им. Съгласно непреходната фраза на Саймън Дженкинс: „За лейбъристите в парламента, както и за торите, идеята да бъдат пожертвани пострадалите от капитализма, хвърляйки ги в ръцете на мъчителите в Буенос Айрес, била немислима.“ В резултат на това лобито в полза на Фолкландските острови в Лондон станало още по-мощно и настоявало за провеждане на желаната от него политика.

Понеже спорът се проточил, той ставал все по-горещ. През 1976 г. аржентинците тихомълком окупирали Южен Тул, безлюден остров, в южната част на Атлантическия океан. Не само, че британското външно министерство не реагирало правилно, но дори и не повдигнало въпроса пред парламента. Аржентинците забелязали британската пасивност и я приели за дискретно окуражаване да продължат с тази политика, което те и направили. Само една забележка изразила несъгласие с нея. През 1977 г. премиерът Джеймс Калахан насочил вниманието на британското външно министерство към дъното на своята червена предупредителна кутия, като предположил, че аржентинците се готвят за още една стъпка по пътя към суверенитет. Пренебрегвайки протестите на официалните лица, той наредил на една ядрена подводница да започне да патрулира около бреговете на Фолкландските острови, която трябвало да отклонява всякакви прояви на авантюризъм от страна на аржентинците. Макар че разгневеното тогава външно министерство отбелязало, че това било безсмислено и скъпо упражнение, понеже аржентинците могли просто да изпратят устройство, което да унищожи ядрената подводница, фактът бил, че, преценявайки доказателствата,

аржентинската флота, все по-войнствено настроена, била разубедена да не напада Фолкландските острови през 1977 г. Кризата отминала. Изпращайки ядрена подводница, британците установили, че постигнали желаните ефекти.

През 1980 г. на „Даунинг Стрийт“ дошъл новият премиер, Маргарет Тачър. Новият министър на британското външно министерство за Латинска Америка бил Николас Ридли. Той решил да „се справи с Фолкландските острови веднъж завинаги“. Разтревожвайки лобистите за Фолкландските острови, той предложил да се сключи споразумение за „даване под наем обратно“. Съгласно него собствеността на Фолкландските острови щяла да се смята за аржентинска, а аржентинците щели да върнат островите на британците за период от 99 години. Така начинът на живот на местното население щял да бъде гарантиран, аржентинската гордост относно суверенитета щяла да бъде задоволена, а британското външно министерство горещо се молело проблемът да се разреши от само себе си. Това било практично решение на този сложен и щекотлив проблем.

Схемата обаче не проработила. Ридли предложил идеите си, без да взема предвид отношението на островитяните и техните съмнения. През 1980 г. парламентът отхвърлил тези предложения, като направил за Ридли този ден „най-лошият ден в политическия му живот“. Той оставил ръмжащата Камара на общините „с побелели лица от шока“. Фолкландското лоби блокирало единственото възможно решение на проблема. Островитяните най-накрая победили.

Аржентина направила последен опит. При една напрегната сесия през 1981 г. в поверителната стая на ООН в Ню Йорк, индустриалният аржентински заместник-министър на външните работи, Карлос Кавандоли, се опитал да обори съмненията на островитяните от Фолкландските острови. В една сцена, описана от наблюдател на тогавашните събития, като „сатанинско разпъване на кръст“ политически обиграният Кавандоли се изправил пред една стена за политическите амбиции на аржентинците, когато се срещнал с делегацията на фолкландците, на която обещавал всякакви примамливи условия: автономен регионален статут, език, обичаи и права, пари. Опитал всичко. Островитяните отказали всички блага, независимо от предложенията да бъдат построени училища, болници и нови пътища.

Един източник във Фолкланд през 1982 г. дори заявил, че аржентинците толкова отчаяно се надявали да получат благоразположението им в Ню Йорк, че дори им обещали „един милион долара на семейство“, ако се съгласели там да бъде въведен аржентински суверенитет. Твърди се, че тази сума била обърната в контрапредложение от фолкландците, на „един милион долара на човек“, и то „само на истинските островитяни“, които били описвани от келперите като „британски граждани, родени във Фолкланд“.

Аржентинското безсилие и неудовлетвореност нараствали. До 1982 г. те били спечелили битката срещу лявото крило в политиката, но това била проблемна победа, горчиво наследство от бруталност, мъчения и военни репресии. Аржентинските политици били в смут заради гражданските вълнения по улиците, хиперинфлацията в икономиката и масовата безработица. Военното министерство било „затворено“ и блокирано от суровите международни спорове със съседно Чили заради канала Бигъл около нос Хорн. Накратко, управляващата аржентинска военна хунта на генерал Роберто Виола имала военни проблеми и въъщи, и навън. Само две светли надежди просветнали на тъмния небосклон: първо, новата американска администрация, която ухажвала аржентинската военна хунта, понеже разчитала на нея да построи антикомунистическа съюзническа преграда в Латинска Америка; второ, възродената надежда, че Фолкландските острови пак щели да бъдат аржентински, което щяло да допринесе за политическия триумф пред света и на новата хунта. От началото на 1982 г. тя била командвана от армейския генерал Леополдо Фортунато Галтиери.

Хунтата на Галтиери завзела властта през декември 1981 г. Нейните трима членове били твърди военни мъже, абсолютно решени да се справят с всички аржентински проблеми и да започнат с чист старт. „Тачерит“ — това била новата система от реформи на пазарната икономика, която изместила встрани провалилата се перонска структура на работни заплати, данъци, такси и работа. Новият външен аржентински министър, Никанор Коста Мендес, пак се върнал в офиса си във Външно министерство, с ясна цел и задачи за външната политика на Аржентина. Подкрепена от Америка, начело с Рейгън, Аржентина вече била свободна да поема инициативи, да се изразява добре и да

търси своето място при международни спорове и диспути. Това й дало възможност да стане мощна регионална сила.

Хунтата на Галтиери знаела, че трябвало бързо да постига добри резултати. Икономическите реформи били болезнени и докато не бил постигнат някакъв национален успех, голямото всенародно недоволство, организирано от предизвикателните профсъюзи, както и многопартийната опозиция, щели да бъдат прекалено силни. Южният „вятър на недоволството“ бил неизбежен. Понеже инфлацията достигала рекордните 140% на месец, животът на 28 милиона аржентинци бил отчаян, като ситуацията се влошила най-много от септември 1981 г. до март 1982 г. Политическите инициативи на хунтата тогава също били отчаяни и спешни. Нещо трябвало да се направи в тази насока. За фолкландците хунтата на Галтиери предприела двойна стратегия, т.е. да натискат дипломатически ООН, но заедно с това се подготвяли да завладеят фолкландците със сила, ако британците не предложили някакво по-разумно решение.

Британците, и най-вече британското външно министерство, давали вид в началото на 1982 г., че били хванати като зайци в капан, когато хунтата завладяла Аржентина. Първите прояви на нетърпение се появили при подготовката от Коста Мендес на нови преговори в ООН в Ню Йорк. В аржентинската преса през януари 1982 г. се появила статия, където било съобщено следното: „Ако следващият кръг от преговори с Лондон се провали, то Буенос Айрес ще завземе Фолкландските острови тази година с военна сила.“ Когато аржентинската делегация тръгнала за Ню Йорк, около нея се струпала тълпа на летището. Британското външно министерство класифицирало тази проява просто като изблик на прекалени емоции. Двете страни започнали да не разбират своите позиции по тези въпроси.

Корените на появилото се неразбирателство били ясни: британците не разбирали политическото напрежение, с което се сблъсквала аржентинската хунта, докато аржентинците пък не разбирали позицията на британското правителство през последните десет години. Истинската политика на Англия относно Фолкландските острови щяла да се забави. Аржентинският външен министър разбирал това прекрасно. Макар че бил постигнат политически и дипломатически прогрес, още съществувал проблем. Британското външно министерство винаги адресирало проблема с Фолкландските

острови към съответното лоби в Англия, като така отрязвало правомощията му, или обявявало за проблемни желанията на самите островитяни. Само това станало ясно на Ридли от цялата безнадеждна ситуация. Но дори да било така, от аржентинска гледна точка британците получавали прекалено ясни сигнали през годините, които потвърждавали, че те си говорели само самоцелно, без да искат реално да се отърват от колониалния си товар.

Тези сигнали никога не били част от цялостната политика на британските правителства между 1965 и 1982 г. Но за аржентинците, които виждали в Малвинските острови главен политически проблем, тези сигнали били част от британската политика. Аржентинците вярвали, че британците показвали с всеки свой жест желанието си да продадат или да се отърват от Фолкландските острови. Още повече, че британците им предоставили няколко сигнала, които не могли да бъдат сгрешени. През 1976 г. аржентинците окупирали Южен Тул, в Южните Сандвичеви острови. Британците направили само немощен протест. Когато били подписани комуникационните споразумения с фолкландците през седемдесетте години, аржентинските военни решили да прокарат ЛАДЕ (островната авиационна компания) навътре в основния остров, като заедно с това островните нефтени запаси започнали да бъдат транспортирани и управлявани от ИПФ, аржентинската национална нефтена компания. Всичко дотук било прието безропотно от британското външно министерство само като прагматически политически стъпки напред, докато междувременно подозрителните островитяни ги приели като опит да се облекчи животът им.

През 1981 г. се случили събития, които потвърдили аржентинското мнение за ситуацията. Правителството на Тачър обявило, че мисията на британския патрулиращ кораб „Ендуранс“ около Фолкландските острови щяла да приключи през следващата година, като той нямало да бъде заменян с нов. Плъзнали слухове, че аржентинското посолство в резултат на това позвънило по телефона на британското външно министерство и го попитало дали този сигнал не представлявал намек за появата на приятелски отношения между двете страни. Притеснено, британското външно министерство заявило, че тези събития нямат нищо общо с него, и че това било решение на министерство на отбраната, което било чистата истина. Тогава това

съобщение изглеждало като ограничаване на разходите в Уайтхол, което направило консервативното правителство, непопулярно в онези кръгове на обществото, които били привикнали към бездънните джобове на държавата и на своите данъкоплатци.

За аржентинското военноморско аташе в Лондон, адмирал Алалара, оттеглянето на кралския военноморски кораб от южното атлантическо пространство означавало, че британците вече не чувствали необходимост да защитават Фолкландските острови. Затова Алалара, адмирал Ломбардо, главнокомандващ флотата, както и отдаденият на хунтата, адмирал Аная изявили ясно желанията си да си възвърнат Фолкландските острови. Аная не понасял британците и смятал, че аржентинската победа в опит да си възвърнат Малвинските острови щяла да приключи с достойнство неговата военноморска кариера.

Вторият предполагаем сигнал, даден от британците на аржентинците, се изразявал в сериозните политически грешни преценки, които направили те тогава. През 1981 г. съгласно британския национален закон, островитяните загубили правото си да получават пълно британско гражданство. Законът бил създаден от британското министерство на вътрешните работи, което искало да ограничи колониалната имиграция към Англия, като предоставял пълно британско жителство само на тъй наречените „патриали“ (родените в дадената страна граждани), т.е. със статут, при който поне единият от родителите трябвало да бъде роден в Англия (в случая). Келперите от Фолкландските острови били изключени от това определение. Историята още не може да свърже какво общо имал министърът на външните работи с този закон, когато той бил повдигнат за обсъждане в кабинета. Единственото неоспоримо нещо било, че този закон бил несправедлив, и можело да се предположи, че британското министерство на вътрешните работи не взело предвид съдбата на хората от Фолкландските острови, сякаш въобще не го било грижа за тях.

За Аржентина обаче това изглеждало като ясен сигнал, че ветото, което островитяните постоянно налагали върху аржентинските „приятелски“ стремежи към островите, било вдигнато от правителството на Маргарет Тачър. Всъщност поредицата от политически решения и събития било това, което накарало

аржентинските политици да свържат фактите и да разберат посланието на британската „политика на необвързаност“ относно Фолкландските острови. Британците явно бавно се обвързвали и заемали конкретна позиция за Фолкландските острови, което било добре дошло за аржентинците.

Макар че британското министерство на външните работи било обвинено за катастрофалните събития на Фолкландските острови, трябвало да се признае, че в средата на 1981 г. Николас Ридли и екипът му започнали сериозно да се притесняват. Но те не могли да убедят никого в Уайтхол да застане зад техните притеснения, макар че били сигурни, че имало вероятност Аржентина да нападне Фолкландските острови. Затова протестите на британското министерство на външните работи за отменяне на мисията на британските бойни кораби, и най-вече кораба „Ендуранс“ в района, се сблъскали с типичния отговор на британския кабинет тогава: „Добре, бюджетът на британското министерство на външните работи ли ще заплати за тези кораби? Ако не, обърни се към министъра!“

Трудностите пред британското министерство на външните работи се отразили и върху инициативите на Уайтхол. Специалната комисия на кабинета била помолена да направи схема, в която да проучи възможни отговори и действия, които можело да предприеме аржентинското правителство по отношение на Фолкландските острови. Разузнавателният отдел на кабинета пък бил помолен да направи разузнавателна преценка на тези възможности. Нито една от тези задачи не била сметната за спешна, а британският външен министър смъмрил подчинените си от министерството, когато те пожелали бързо да внесат документа за обсъждане в кабинета през септември 1981 г. „Но преговорите текат с пълна сила“ — настоял лорд Карингтън. Това изявление щяло по-късно да му струва работата.

Фолкландската война, 1982 г.

Външният министър разполагал с документа от разузнавателната служба при една среща през юли 1981 г. Този документ съдържал

разузнавателните предупреждения, известни като точни сигнали. Разузнавателната преценка се основавала върху всичките очевидни стъпки, които аржентинците могли да следват, като били концентрирани върху дипломатическите и икономическите мерки, като приоритетни. Жизненоважно било уверението, че аржентинците смятали британците за готови да прехвърлят част от суверенитета си на определено ниво по „мирен път“. Но както и във всички добри разузнавателни преценки, анонимните автори се покрили, заявявайки, че „ако от друга страна“ аржентинците не виждали надежда да се прехвърли суверенитета по мирен път, тогава се очертавал „голям риск да се прибегне до по-безцеремонни мерки срещу британските интереси. В тези условия, военните действия... мащабното нахлуване във Фолкландските острови, не може да бъде избегнато или пренебрегнато.“

Това била сериозна забележка. За съжаление никой не ѝ обърнал внимание. Това не сторил и британският външен министър при срещата си с Ридли и неговия отдел, отговарящ за Латинска Америка, през септември 1981 г. Смазаният Ридли бил преместен към Съкровищницата, като част от прегрупирането на кабинета, оставяйки зад гърба си британското министерство на външните работи и отдела за Латинска Америка да пишат за притесненията си на посланика в Буенос Айрес. Отговорът на посланик Уилямс бил недипломатичен, описвайки британската политика като „по принцип отнесена“. Само той видял опасностите ясно. „Ако министрите наистина не бяха сериозни в преговорите с Аржентина, тогава по-добре щеше да бъде да го заявят ясно и да посрещнат отговорно всички произлизащи от това последствия“, написал той в началото на октомври 1981 г. Трудно може да се обори преценката му.

Решението на лорд Карингтън да не отнася въпроса към кабинета, прекратило развитието на събитията. Изпадналите в отчаяние служители на британското министерство на външните работи посочвали всички опасности, осланяйки се на разузнавателните преценки, които предупреждавали за евентуалната поява на военни действия, ако правителството откажело да преговаря сериозно, както и ако въобще не преговаря. Напразно. Уайтхол през 1981 г. бил обсебен от идеята за ограничаване на разходите, така че някакви си отнесени авантюри на чужди земи били немислими. Аржентинците никога

нямало да използват сила срещу британците. Не можело да се случи: Всъщност това било тъй нареченото „познавателно неудобство“.

Ако британското правителство не приемало сериозно аржентинската хунта, то поне трябвало да обърне внимание на разузнавателната информация, която получавало. Във всичките им мъки между лятото на 1981 г. и нападението през 1982 г., хунтата била подтиквана от напрежението и страстите, които били далече от тихата и спокойна атмосфера, царяща в Уайтхол. Хунтата се подготвяла за активни действия. По-късно в доклада на Франкс (доклад на тайния кабинет на английската кралица за британското поражение във войната на Фолкландските острови) било отхвърлено всяко предположение за самодоволство, претендирайки, че „правителството не само, че не получи, но и не можа да получи по-ранните разузнавателни предупреждения... Нападението над Фолкландските острови не можеше да бъде предвидено.“

Това са абсолютни глупости. Въпреки че решението на аржентинците да атакуват било взето едва три дни, преди то да се случи, на 29 март 1982 г., армиите и флотата не предприели атака. Отнема повече време да се мобилизира и подготви земноводната сила. Франкс се опитвал да се издигне на бюрократичната сцена и да помрачи и без това мъглявите разлики между разузнавателни намерения и разузнавателни възможности. Но откъдето и да се погледне, аржентинската заповед за отплаване действително може да е била дадена три дни по-рано, но сглобявайки заедно възможностите, изготвянето на определени планове, събирайки и подготвяйки корабите, пушките, складовете, въоръжението, самолетите и хората, които да нападнат Фолкландските острови, всичко било резултат на дълго предварително планиране. А в този случай подготовката за нападението е отнела поне четири месеца. Трябва да е била забелязана, но липсата на разузнавателни източници вътре в Аржентина завързала очите на британците. Затова те били в неведение за аржентинските възможности и намерения. Въпреки уверенията на Франкс, британците трябвало да бъдат по-наясно, какво точно се е случвало там.

Схемата за нападението на Фолкландските острови била отроче на адмирал Аная, който тогава бил начело на аржентинската флота. На една частна вечеря, на 9 декември 1981 г. той тайно наредил на военноморската флота да подкрепи генерал Галтиери, докато

организиран свалянето от власт на генерал Виола, като в замяна пожелал да получи обещанието, че на флотата щяло да бъде позволено да „си възстанови Малвинските острови“ през 1982 г. Галтиери се съгласил и оглавил хунтата заедно с Аная, който станал негов военноморски съветник. Така били организирани кабинетите, които заставали начело на държавата при диктатура.

Подробният план бил изготвен през декември 1981 г. от малък екип, който го изработил в щаба на военноморската флота на адмирал Ломбардо. Той бил разяснен в абсолютна секретност пред висшите военни офицери на хунтата на 12 януари 1982 г. Планът не бил разяснен на никого от цивилните официални лица, дори и на министъра на външните работи. Неуморимият наблюдател на южноатлантическата сцена, капитан Ник Баркър, командващ британския военноморски кораб „Ендуранс“, при едно от регулярните си обаждания, които провеждал с командирите си, на 25 януари 1982 г. в Ушуая, до южния край на Аржентина, веднага забелязал, че нещо не било наред. Той незабавно се свързал с британското военно командване, докладвайки следното: „Нещо се готви в аржентинската флота, много, много непонятно и съмнително.“ Британското военноморско разузнаване в района, напротив, не забелязало нищо нередно.

Морското разузнаване тогава било съставено от три британски агенции: Секретна разузнавателна служба (по-известна като МИ-6), Правителствен комуникационен щаб (националната сигналноразузнавателна агенция) и Щаб за разузнаване на отбраната. Последната от тях, т.е., Щабът за разузнаване на отбраната, бил свързан с местните аташета, които отговаряли за отбраната на британското посолство в определената страна. Но те, както и останалите кредитирани дипломати, имали освен информативна отговорност и задължения да докладват тази информация, така и представителни функции.

В началото на осемдесетте години, понеже Студената война се развивала с пълна сила, Аржентина била накрая в списъка с приоритети на британските разузнавателни служби. Съответните отговорни аташета имали за задача да уговорят своите аржентински противници и колеги, но не и да събират разузнавателна информация за действията им. Всъщност основната им мисия била да окуражават Аржентина да закупува британски отбранителни съоръжения. Тъй като аржентинската

флота била вече снабдена с разрушители „Тип 42“ рекламирането на военни продукти за нуждите на отбраната, като военноморски газови двигатели и турбини „Ролс-Ройс“, стояли по-високо в списъка с приоритети на британските аташета, отколкото събирането на разузнавателна информация. Защото събирането на информация щяло да разстрои и аржентинското правителство, и негова светлост, британския посланик. Секретната разузнавателна служба била представена от един-единствен офицер, който бил „деклариран“ пред приемащата страна, като неговата сфера на действие се състояла в операции, покриващи цялата територия на Латинска Америка, не само тази на Аржентина. Правителственият комуникационен щаб се концентрирал предимно върху електронните данни. Именно тези агенции били отговорни за цялото разузнаване в Аржентина.

Всъщност в Аржентина тогава имало само двама ключови разузнавателни офицери. Най-далновидният от тях бил аташето по армейската отбрана, полковник Стефан Лав. Освен че бил служил като стрелец, той бил и много опитен разузнавателен щабен офицер, който, освен че говорел испански, в миналото си успешно работил и в международни организации. По стечение на обстоятелствата той познавал началника на местния клон на секретната разузнавателна служба Марк Хийткоут. Бащата на Хийткоут командвал кралския артилерийски пехотен полк, в който служил Лав като млад офицер.

Работата на Хийткоут в Аржентина, като служител на секретната разузнавателна служба, била бюрократична. Той управлявал човешките ресурси, като определял достъпа на хората до ценната секретна информация, които след това трябвало да я разгласят до когото трябва. Секретните източници отнемали повече време да бъдат управлявани, както и да бъдат контролирани или вербувани. Наличието на постоянни агенти било скъпоструваща придобивка, в пари и време, като същевременно можели да скъсат нечий нерв. През 1981 г. Уайтхол орязал до минимум паричните субсидии за операциите и издръжките на офисите на секретната разузнавателна служба навсякъде по света.

Проблемът на Хийткоут бил двустранен. От една страна, той изпълнявал в Аржентина функциите на британски разузнавателен офицер, който трябвало да сътрудничи на аржентинците при постигането на набеязаните от тях цели срещу враговете им: бившия Съветски съюз и Източния блок. Аржентинската хунта страстно

застанала срещу комунизма. Хийткоут дори разполагал с аржентински офицер за свръзка, Хектор Халсеки, назначен на този пост от аржентинското военноморско разузнаване. С този офицер за свръзка, стъпил здраво на врата му, щяло да бъде трудно за Хийткоут да се прицели срещу аржентинското висше командване, откъдето единствено можел да си набави шпиони и необходимите му секретни източници на разузнавателна информация. От друга страна, работата на Хийткоут в Латинска Америка изцяло му отнемала времето, понеже обхващала всички испаноговорещи страни. Секретната разузнавателна служба на Хийткоут може да е включвала хунтата като цел на британското разузнаване, но няма точни данни за това.

Аташето по отбранителните въпроси разполагал с още по-нищожни източници на разузнавателна информация. Ако Лав дори се опитал да дискредитира посолството, като набирал секретна информация от шпиони под прикритие, посланик Уилямс щял да го натовари още на следващия полет от Буенос Айрес към дома. Колкото и голям професионалист да бил в своята сфера, Уилямс добре осъзнавал катастрофалната слабост на позицията, в която се намирала тогава Англия, и решил да не предприема нищо, за да не я задълбочава. Така аташето по отбранителните въпроси трябвало да прояви максимална дискретност при събирането на разузнавателна информация.

Той бил възпрепятстван и объркан от позицията си на временен дипломат между екипа от дългогодишни професионалисти в посолството. Освен ако не бил приет във вътрешния кръг на посолството от първите трима най-висши дипломати, начело с посланика, като гениален социален гост или поне като хаплив експерт относно приемащата страна, то тогава щял да се чувства комфортно в средите на посолството и колегите си от британското министерство на външните работи. Ако взаимоотношенията с дипломатическото аташе по отбранителните въпроси на посолството се провалели, то тогава се появявало напрежение, водещо след себе си големи проблеми. Едно аташе по отбранителните въпроси не трябвало да престъпва линията на добрите отношения с колегите си от британското министерство на външните работи в посолството. И без това то получавало заплатата си от британското министерство на външните работи, а не от министерство на отбраната.

Това било ясно на полковник Лав. Все пак той успял да изготви едно перспективно досие на приемащата си страна. Тъй като тогава аржентинците били управлявани от военна хунта, то намесата на чисто политически факти в неговата разузнавателна информация трябвало да бъдат по-подробни, отколкото обикновено подготвяли такива аташетата по отбранителните въпроси. Лав можел дори да изрази свои военнополитически мнения, така както малко дипломати можели да го направят. Той изпитвал удоволствие да получава достъп до военна информация чрез международните източници или използвайки дори самите войници за тази цел. Лав освен това можел да подбира информация измежду огромна маса от открити източници, като преса, списания, радио, телевизия, заедно с търговските информационни бюлетини и журналы. През 1981 г. и в началото на 1982 г., той започнал да открива как една съдържателна, наситена, алармираща и обезпокоителна картина започнала да изпъква в Аржентина. Ако Лондон бил самодоволен в благосъстоянието си, то полковник Лав не бил. В началото на 1982 г. той посетил Фолкландските острови, макар че те не били част от политическата му отговорност.

Секретният доклад на Лав от втори март 1982 г. бил забележителен документ. Той се превърнал в пример за такъв вид доклади. В него прозирали предупрежденията за една твърда линия на поведение на аржентинските военни командири. Била направена също и логичната връзка между нуждата на хунтата да извърши значително събитие за лична употреба и ползата от използването в тази насока на военна сила в резултат от провала на английско-аржентинските преговори. После полковник Лав направил в доклада си подробна разработка как може да се развият аржентинските военни действия, изразяващи се в следното: демонстрация на аржентинската военноморска мощ, разположена на островите, изразена в „стрелба покрай британските кораби и постове“ или един изненадващ решителен удар, или само нападение, за да завземат Фолкландските острови със сила. Накрая той заключава: „Извинявам се, ако съм работил, използвайки своето недостатъчно познание на територията, която теоретически се намира извън обсега на моите официални ангажименти (сигурно заради това може да съм достигнал до изводи в абсолютно противоречие с тези на официалните лица, с които вие навярно разполагате, но до които аз нямам достъп).“ Полковник Лав продължава

да държи на своето, независимо, че щял да го чете висш служител от британското министерство на външните работи и да се огорчи. „Все пак съм сигурен, че когато дипломатическите промени достигнат кризисната си точка, ние, от разузнавателния апарат, можем да си прочистим мозъците, съсредоточавайки се върху настоящата военна заплаха и върху силите, които я представляват, заради което се притеснявам.“

Полковник Лав изпратил меморандума си на министерство на отбраната, до отбранителната разузнавателна служба и до Робин Фърн, отговорник в британското министерство на външните работи по въпросите на Фолкландските острови. Освен това Лав изпратил копия до Рекс Хънт, губернатор на Фолкландските острови. Представителят на британското министерство на външните работи уморено написал на своето копие „Подозирам, че посланикът лично е помолил това да бъде изпратено. Защото то не казва нищо, което ние вече да не знаем.“ Друга ръка от британското министерство на външните работи добавила: „Да, но е важно и полезно и е изпратено и до Кабинета. Моето притеснение обаче е, че такова необмислено посещение може да предизвика проблеми в бъдеще.“ Копието за кабинета никога не достигнало до когото трябва, макар че било изпратено на минутата. То си циркулирало между хората, работещи в него. Говори се, че полковник Лав направил „огромен скандал“ на разузнавателната служба на министерство на отбраната, щом се върнал след края на войната и открил, че докладът му не достигнал до когото трябва и че относно неговите предупреждения никой не предприел необходимото или препоръчаното от него.

След като секретната разузнавателна служба се концентрирала върху сътрудничеството си с аржентинците срещу разпространението на комунизма в Латинска Америка, а аташето по отбранителните въпроси се съсредоточило върху филтрирането на информацията в аржентинската преса, вече всичко зависело изцяло от правителствения комуникационен щаб. Само от него зависело да открие сигналите за евентуална аржентинска агресия срещу британците. Британското набиране на секретна информация зависело от това, дали САЩ щели да им предоставят отговорността да си разделят правото да ползват световноразпространения набор от информационна база данни. Последвало споразумение между Англия и САЩ, което разделило света

на няколко зони за събиране на разузнавателна информация. Латинска Америка обаче останала в обсега на американската национална агенция по сигурността.

Събирането на секретна информация изисквало четири основни неща: подходящо място, откъдето да събираш сигналите; лингвистично квалифициран разузнавателен щаб, който да събира, сравнява и интерпретира информацията; точна политическа насока, за да определиш основната си цел; способност да притежаваш възможности да проникваш във вражеските кодове и системи. Тогава британският правителствен комуникационен щаб не разполагал с надеждни места, откъдето да събира разузнавателна информация, а от друга страна разполагал с ограничен испаноговорещ щаб, както и не притежавал разузнавателни или технически възможности за пробив в аржентинската предавателна информационна система. Дивизиите „Джей“ и „Кей“ на британския правителствен комуникационен щаб били с различни размери. Дивизията „Джей“ покривала блока на Съветския съюз, а по-малката дивизия „Кей“ покривала останалата част на света. Основната станция на британския комуникационен щаб, отговорна за разузнаването на цялата територия на Африка и Южна Америка, се намирала на Асенсионските острови. Тя била скрита в кабелни и безжични укрепления, разположени под два еднакви навеса близнаци при Асенсионския вулкан.

Единственото друго средство за събирането на секретна информация, с което разполагал британският комуникационен щаб, бил военноморският британски кораб „Ендуранс“, предоставен им на разположение в края на 1982 г. Неговият капитан, Ник Баркър, заявил: „Истинското оръжие, с което корабът «Ендуранс» разполага при събирането на секретна информация е електронната му подслушваща апаратура.“ Последната възможност за набирането на информация (т.е. проникването във вражеските кодови системи) е най-строго пазената информация от всички други. Веднъж щом дадена разузнавателна агенция разбере, че кодът ѝ е разкрит, тя променя системите. Кодовите системи, като тези, които са проникнали веднъж в кодовете ѝ, трябвало пак да започнат работа. Тогава британците разчитали аржентинските кодови системи. Тед Роуландс, предишният външен министър по трудовите въпроси, съобщил това пред Камарата на общините при необузданите съботни дебати, провеждани след избухването на войната.

Той заявил на парламента, че когато бил министър (две години преди това), „Аржентина по отношение на разузнаването си беше като отворена книга за нас.“ Ние знаем от последвалия политически скандал всичко за достъпа до разузнавателна информация на Англия тогава.

Американците предавали разузнавателна информация от станциите си в Панама и от посолството си в Буенос Айрес. Но дори и една частица от събираната секретна информация не давала конкретни данни, че нещо секретно се готвело срещу Фолкландските острови. До март 1982 г. потокът за събиране на информация бил прекъснат, понеже вече имало насищане с данни. Това не било необичайно. Аналитиците на събраната секрета информация били наясно, че аржентинската флота се готвела да проведе ежегодното си военноморско упражнение с уругвайските си съседи, така че подготовките били сметени за част от обичайните действия преди самото упражнение.

Тъй, като те не разполагали с човешки източник, нито с аташета по отбранителните или по военноморските въпроси, защото били отзовани, заради прекалените ограничения, събирането на секретна информация на тази територия било оскъдно. Единствените други източници за набирането на такава информация там били морското и въздушното разузнаване, даващи ограничени сведения за аржентинските способности. Британците не разполагали в южноатлантическия район с достатъчно прелетни възможности. Смесеният въздушноразузнавателен център на кралските военновъздушни сили в Брамптън зависел от това какви трохи падали от масата на богатите американски братовчеди. Американският национален разузнавателен център пък разполагал с два основни вида разузнавателни стратегически устройства: разузнавателни сателити и прелитащи самолети „Блекбърд“ SR-71. Дори и някое от американските устройства да забелязало нещо нередно през първите три месеца на 1982 г., изглежда, то никога не било докладвано на британския смесен въздушноразузнавателен център или на британската разузнавателна общност. Сателитите КН-11 били главно насочени за събиране на информация за съветските дейности в северната хемисфера на Америка, а не в южноатлантическата ѝ част.

Въпреки наличието на няколко разузнавателни източници и „кастрираните“ разузнавателни агенции с ограничени действия, британците останали слепи за предстоящия фолкландски щурм. Те

имали само една последна надежда да променят ситуацията с разузнавателния вакуум: да разчитат на „външни връзки“, тоест, информацията на другите страни. За британците това означавало да използват САЩ в тази насока. Специалните взаимоотношения били основани върху разузнавателен обмен на информация между Рузвелт и Чърчил, който винаги си оставал гръбнакът на американско-британските взаимоотношения.

За нещастие, при развитието на Фолкландската война през 1982 г. американско-британската връзка се превърнала в неангажираща за нито една от страните. Изглежда, вече американците не желаели да си подават топката, дори с най-близкия си съюзник. Защото Америка имала свои планове за Аржентина. Генерал Галтиери щял да оглави похода на директора на ЦРУ Кейси срещу комунизма в Централна Америка. Американците се нуждаели от подкрепа, която да бъде идеологически ангажирана и която се изразявала в един испаноговорещ, антикомунист. За предпочитане било той да има опит в разпериите с левите революционни части, за да оглави антикомунистическия поход, подкрепян от ЦРУ в Сандинистка Никарагуа. Кейси дори получил 19 милиона долара за подкрепа на целевата му програма. Другото сигурно било, че Галтиери получил подкрепата на ЦРУ в преврата срещу своя предшественик, генерал Виола, когато посетил Вашингтон през ноември 1981 г.

В резултат от взаимноизгодното споразумение между Галтиери и ЦРУ британците били изтласкани от полезрението на американците. По принцип Америка е била хладно настроена към британските претенции за Фолкландските острови, поради това, че императивите на доктрината „Монро“ винаги поставяли САЩ в честолюбива позиция по този въпрос. Накрая и последната надежда за източник на секретна информация за британците от САЩ, не се сбъднала.

Националната организация, отговорна да контролира източниците на разузнавателна информация, била смесеният разузнавателен комитет. Той достигнал своя връх през Втората световна война. Напрежението от събитията на живот и смърт между 1939 и 1945 г. допринесло за точността, внимателното фокусиране и спешността на краткосрочните и дългосрочните доклади, изготвяни от него. Тези доклади били приемани с нужното внимание и уважение. Чърчил настоявал за реални предвиждания на развитието на ситуацията, основаващи се на сериозни

доказателства и анализи по време на военните действия. След 1945 г. опасностите, предвещавани от започването на Студената война, държали в пълна бойна готовност способностите и уменията на смесения разузнавателен комитет. Той се превърнал не само в надежден източник на стратегическа разузнавателна информация, но и във филтриращ механизъм, който поставял информационните източници на масата, като преди това изглаждал различията в информацията. Американската агенция за разузнавателна статистика тогава можела да завижда на успехите и надеждността на смесения разузнавателен комитет. Анонимните доклади, изготвяни от него, постигнали много, за да предотвратят вътрешните междуособни войни, които изобилствали в американския разузнавателен апарат през шестдесетте години.

В Уайтхол, както винаги, започнала обикновената битка за контрол върху влиятелните източници, които можели да впечатлят министрите. Борбата отдавна била поведена, но не само заради тъй наречената душа на продукта, създаден от смесения разузнавателен комитет, но и за контрола върху самия него. Британското министерство на външните работи изтръгнало контрола от ръцете на военното министерство през 1940 г. След Суецката криза бил създаден нов отдел, който имал за задача да управлява смесения разузнавателен комитет от името на Кабинета, а не от името на британското министерство на външните работи. Независимо от това, британското министерство на външните работи обаче успявало да държи в ръцете си контрола върху смесения разузнавателен комитет и по-специално върху неговите разисквания, и до определена степен. Това ставало възможно от постоянното му председателстване в този комитет. Така британското министерство на външните работи разполагало с две въдици, с които да лови националното разузнавателно влияние: първата била в ръцете му като член в обсъжданията на разузнавателните въпроси при дебатите в смесения разузнавателен комитет, като един от председателстващите органи, както и чрез участието му в съответните подкомисии; втората въдица била в ръцете му от правото му да участва в изготвянето на националните разузнавателни доклади. Това идеално подреждане на нещата напълно отговаряло на вижданията на британското министерство на външните работи за водене на външната политика.

Независимо от увеличаващото се разузнавателно и политическо напрежение между декември 1981 г. и февруари 1982 г., смесеният

разузнавателен комитет не превърнал въпроса с Фолкландските острови в проблем от национален характер. Дори и в разузнавателния доклад през юли 1981 г., след като отлично информиран източник съобщил, че имало криза в отношенията там, този въпрос бил определен само като „годишен преглед на нещата, обичаен при смяна на хунтата“. Няма дори писмено доказателство, че щом Галтиери завзел властта в Аржентина през декември 1981 г., смесеният разузнавателен комитет отбелязал в доклада си това събитие, като не му отдал нужното значение. Нито даже отразил тамошния развой на събитията. Постоянната разузнавателна служба за Латинска Америка се срещнала осемнадесет пъти между юли 1981 г. и януари 1982 г., но при нито една среща не бил повдигнат въпросът Фолкландската криза да се включи в дневния ред. Едва когато последният кръг от преговори между Англия и Аржентина започнал в Ню Йорк през януари 1982 г., британското министерство на външните работи помолило смесения разузнавателен комитет да разработи официален разузнавателен доклад за направляващ документ в обичайната среща между Кабинета и комитетите по отбранителна политика по въпросите за морските позиции на Англия, насрочена за 16 март 1982 г. За да задълбочат липсата на разузнавателна информация, британците прибавили към нея и липсата на способността си да организират спешни действия в сложна обстановка.

Но бюрократичната инерция в Англия не възпрепятствала действията в Аржентина. Щом военноморският щаб на адмирал Аная информирал военните плановици за секретния военноморски план, разработен на 12–13 януари 1982 г., единственото, което останало, било да се установи дали аржентинската стратегия, изискваща двойна насоченост, щяла да бъде необходима. Дали преговорите между Англия и Аржентина в ООН в Ню Йорк в началото на 1982 г. щели да постигнат необходимите резултати?

Аржентинско-британските двустранни преговори в началото на 1982 г. се превърнали в поредното фиаско. Британците предложили обикновените продължителни кръгове от бъдещи дипломатически срещи да бъдат удължени, като дори се поздравявали по какъв елегантен начин спечелили още няколко месеца, за да успокоят противоречията между безкомпромисните островитяни. В това време нараствало войнственото настроение на аржентинската хунта, командвана от Галтиери. Аржентинците вече били убедени, че

британците пак се запънали при преговорите, разчитайки на отсрочки, като станало ясно, че преговорите не водели доникъде. Те приключили с издаването на известното кратко съвместно комюнике.

В Буенос Айрес хунтата била бясна. Те искали да поддържат огъня на дипломатическото напрежение между тях и Англия, а не да четат банални комюникета. Британците не осъзнали, че техните закъснели тактики в ООН били спусъкът за появата на още една насоченост, която щели да използват аржентинските стратегии: те вече настоявали да бъде използвана сила. За ужас на британските дипломати аржентинското правителство издало едностранно комюнике на следващия ден, 2 март 1982 г., в което злостно заявявало:

„На срещата в Ню Йорк присъстващите приеха аржентинското предложение за срещи, при които да бъде придобит аржентински суверенитет върху Малвинските острови и да се постигнат задоволителни резултати, понеже времето е кратко. Аржентинците водеха преговори с Англия с търпение и вяра през последните петнадесет години. Новата система съдържаеше ефективна стъпка и конкретно предложение за успешно разрешаване на спора. Но такова не последва. Аржентина си запазва правото да прекрати работата на този тип механизъм. Както и да избере процедурата, която най-добре отговаря на нейните интереси.“

Алармираното британско министерство на външните работи незабавно изискала пълно разясняване на тази едностранна декларация. Аржентинският външен министър, Никанор Коста Мендес, и неговият представител от ООН, Енрике Рос, започнали да уверяват, че ако преговорите преминели гладко, нямало да има проблем. Но вече било късно. Колкото и уверения да били предоставени от дипломатите, аржентинската хунта и най-вече аржентинската флота сега наблягали на силата. Фитилът, възпламенил Фолкландската война, вече бил запален.

Последвал чист фарс и огромно безумие. Доколко това била нарочна заблуда на врага или тест за решителността на британците, никога не станало ясно. Екип от патриотични аржентински търговци на

метални отпадъци внезапно акостира на замръзналия бряг на остров Южна Джорджия, на осемстотин мили източно от Фолкландските острови, на 19 март 1982 г., на борда на аржентинския военноморски помощен кораб „Буен Сукесо“. Развълнуваният екипаж веднага издигнал аржентинското знаме, изстрелял един оръдеен залп и накрая изпял аржентинския химн. Водачът им, сеньор Давидов, декларира, че екипаът се намирал на брега на Южна Джорджия, за да изпълни стария договор, според който трябвало да събира метални отпадъци за продажба от старите китоловни кораби в Лейт Харбър, което било истина. Освен това предложили на местната британска служба за антарктическо проучване помощта на своя доктор и медицинския си щаб при нужда. В това време в Аржентина главнокомандващият аржентинската флота, адмирал Ломбардо, бил бесен. Тази публична авантюра в Южна Джорджия рискувала сигурността на секретните му планове за нападение върху Малвинските острови. Британците щели да се изправят нащрек заради тази пантомима. Адмирал Аная обаче успокоил неговите страхове. Британците нямало да предприемат нищо, заявил той.

Британското министерство на външните работи било поставено натясно. Фолкландският проблем станал „криза в Южна Джорджия“. Започнала обичайната размяна на дипломатически ноти, като аржентинския външен министър пледирал, че е в пълно неведение. После на 22 март 1982 г. дошли новините, че военноморският аржентински помощен кораб „Буен Сукесо“ и екипаж за събиране на метални отпадъци, воден от сеньор Давидов, напуснал територията на остров Южна Джорджия. Напрежението спаднало, за да се вдигне отново, сега с пълна сила, когато британският военноморски кораб „Ендуранс“ внезапно се насочил към остров Южна Джорджия и станало ясно, че десет аржентинци били останали на брега. Британският кораб трябвало да ги натовари на борда си и да ги закара до пристанище Стенли.

Полковник Лав тогава бил единственият човек, който се притеснявал за разрастването на кризата и виждал в перспектива събитията в Буенос Айрес. Британското министерство на външните работи и въоръжените сили на британците и аржентинците вече били подробно алармирани, изправени нащрек и в пълна бойна готовност. На 24 март 1982 г. Лав изпратил сигнал до британското министерство на

отбраната, в което подкрепил по-раншните си предупреждения. Той предупредил, че британският военноморски кораб „Ендуранс“ рискувал да бъде засечен. Затова мисията му по товарене на аржентинците от бреговете на остров Южна Джорджия щяла да бъде сметната за провокация, която можела да предизвика аржентинците да предприемат „спасителна операция“ с помощта на военноморската си флота.

Полковник Лав дал тези информации и съвети много късно. До 25–26 март 1982 г. три аржентински военноморски кораби вече се били отправили към Южна Джорджия, като изпълнявали специалната си мисия да блокират пътя на британския военноморски кораб „Ендуранс“. Ник Баркър започнал да си играе на криеница с аржентинската военноморска флота в южната част на Атлантическия океан. Лорд Карингтън, който накрая се притеснил толкова, колкото било притеснено и аташето му в Буенос Айрес, уведомил и алармирал Маргарет Тачър и Кабинета за случващото се там. Той заявил следното: „Може би все пак ще трябва да се изправим срещу определен вид конфронтация.“

Правителственият комуникационен щаб потвърдил, че две фрегати се били отправили към Фолкландските острови, като подводницата с дизелов двигател „Санта Фе“ получила мисията да доведе до брега на островите специален разузнавателен екип. Може да се направи само една интерпретация на тези заповеди. Специалните разузнавателни индикатори показали наличието на следните действия: военното построяване между цивилните редици в Пуерто Белграно, на аржентинския основен остров; товаренето на стабилна земноводна аржентинска сила от 900 души; отправянето на изток на военноморска сила със специална мисия; отклонението от ежегодния уругвайски тренировъчен лагер; потокът от доклади за това колко британски и аржентински военни сили се намирали в пристанище Стенли; необикновените мисии на военновъздушните сили. Всички изброени разузнавателни индикатори започнали да крещят предупредително: „аржентинско нападение“.

Снабдени с тази разузнавателна картина, Постоянната разузнавателна служба за Латинска Америка, част от смесения разузнавателен комитет, провела среща под ръководството на представители на британското министерство на външните работи на 30 март 1982 г. Независимо от информацията Постоянната разузнавателна

служба за Латинска Америка спокойно заключила, че нападението не било неизбежно. Ситуацията, настояла тя, можела да се обясни с думите на посланик Уилямс в Буенос Айрес: „Аржентинците възнамеряват да се придвижат напред в спора, но оставят нещата на самотек, докато същевременно укрепват военната си мощ в района.“ Мнението на посланика било допълнено и от отричането, което извършили Коста Мендес и Рос, че нямало и не се предвиждало военно напрежение в района. Отговорите, които службата започнала да изпраща на търсещите въпроси, от посланик Уилямс се основавали на уверенията им, че британците преговаряли с вяра и твърдост, като не се сблъскали с никакви признаци на внезапни военни действия. Възможно е Коста Мендес и Рос да не знаели повече за атаката, защото членовете на хунтата вече не вярвали на политиците. Затова можело да се приеме за чиста монета твърдението, че те дори не съобщили за военните си планове на Мендес от съображения за сигурност.

Изглежда невероятно как британската разузнавателна общност се успокоявала толкова дълго с фалшиво чувство за сигурност, и то до 30 март 1982 г. Имайки предвид наличните разузнавателни индикатори, те или членовете на британското министерство на външните работи, които доминирали в процеса на смесения разузнавателен комитет тогава, изглежда, нарочно пренебрегвали фактите. Причините се коренели в илюзиите за реалността в Уайтхол и най-вече в британското министерство на външните работи. На първо място британците се страхували да не провокират аржентинските военни за насилствени военни действия. Алтернативната политика да се изправят лице в лице със заплахата означавало да преместят военния гарнизон надолу на юг, към крепостта Фолкланд, което щяло да бъде скъпо начинание. В Уайтхол през 1981 г. в стремежите им към ограничаване на разходите за отбранителни действия всяка политика за увеличаване разходите за отбрана извън Англия, щяла да бъде сметена за лудост. Отвъд символичния гарнизон на Фолкландските острови, единствената възможна политика, с която разполагала Англия тогава, била в мирното уреждане на нещата. Нямало друга алтернатива.

На второ място британското министерство на външните работи твърдяло, че аржентинското едностранно комюнике, публикувано на 2 март 1982 г., трябвало да се вземе предвид. В него аржентинците посочили краен срок за приключване на британско-аржентинските

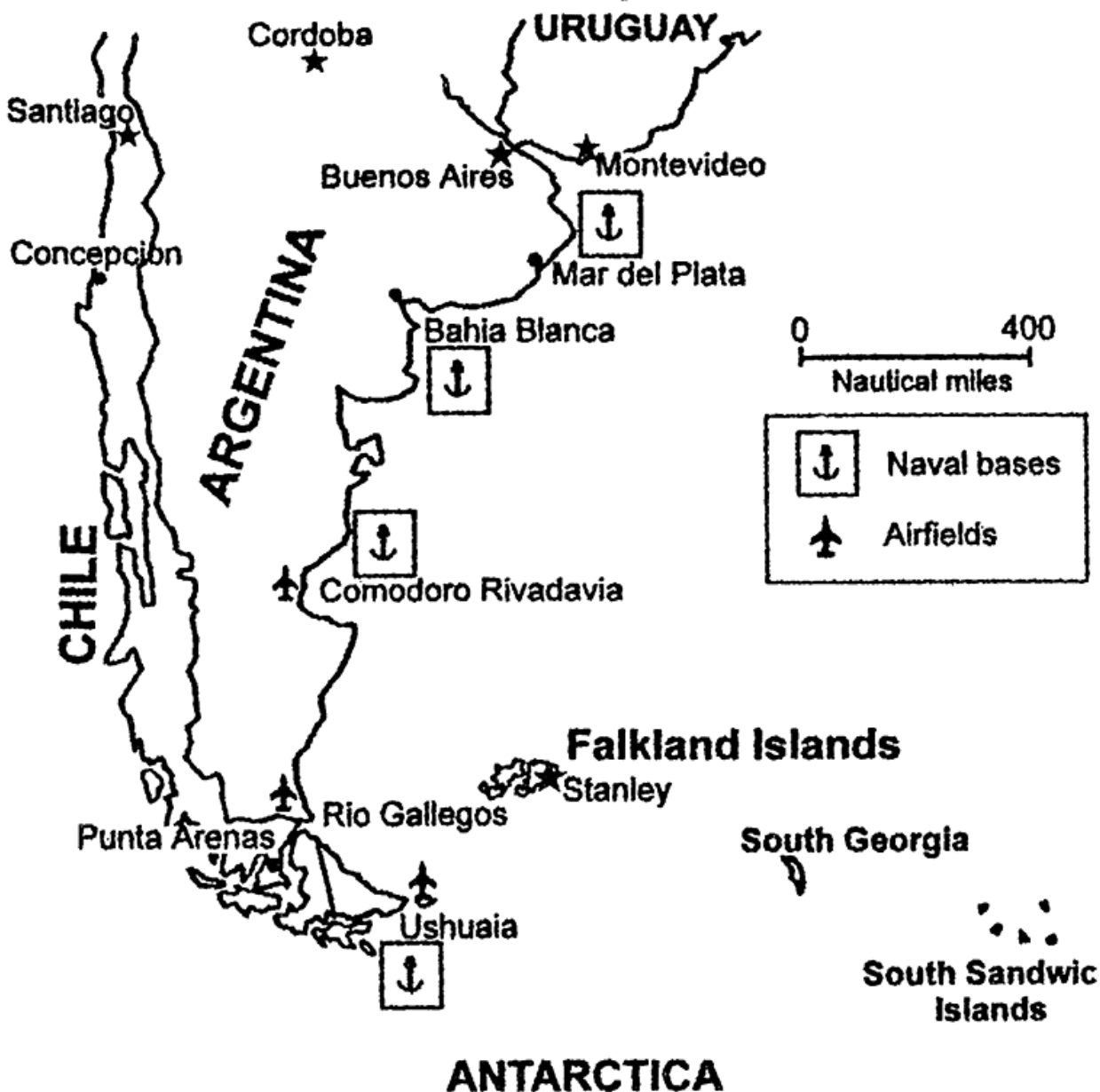
переговори, предвиден за края на 1982 г. Със сигурност обаче нито едно суверенно правителство нямало да направи нещо толкова насилствено, като това да направи обратен завой и да нападне Фолкландските острови.

Третото заблуждение в Уайтхол се основавало върху страха от виещия срещу луната вълк. През 1977 г. била изпратена ядрена подводница в южната територия на Атлантическия океан, което било скъпо мероприятие. Но пък Аржентина не предприела нищо. Тогава част от кабинета обявила, че британската военна сила разубедила аржентинците да не предприемат военни действия, но британското министерство на външните работи и останалата част от Уайтхол, обявили тази операция за безполезно начинание. Разузнавателната общност пък била решена да не предприема излишни действия.

Тези британски страхове били огледален образ на собствените страхове на аржентинската хунта. Осъзнавайки силата на Уайтхол тя била наясно, че трябвало да действа с определена скорост и обуздаване на силите си, ако искала планът ѝ да успее с минимални жертви и международен отзвук. Така че, щом хунтата осъзнала, че британците били нащрек, заради действията на аржентинската флота, те бързо се задействали да предотвратят допълнителни проблеми, преди британците да могат да реагират. Решението да нападнат било взето при една среща в петък, на 26 март 1982 г. и целяло да се спечели една безкръвна победа. В събота, на 27 март 1982 г., Коста Мендес обявил решението на хунтата пред слисаните дипломати от аржентинското министерство на външните работи. В неделя, на 28 март 1982 г. разузнавателна информация по въпроса била поставена върху работните бюра на Постоянната разузнавателна служба за Латинска Америка и върху бюрата на останалите комисии от разузнавателната общност.

Южният Атлантик, 1982 г.

Независимо от бъркотията на предприетите в последната минута действия, обсъждания и предупреждения, на 2 април 1982 г. аржентинската военноморска флота акостира в Мюлет Крийк, на югоизточния бряг на Източните Фолкландски острови. Понеже никой не ги засякъл, те събрали своето въоръжение, потегляйки през мочурливите хълмове към Мууди Брук, който се намирал извън пристанището Стенли, и призори атакували спящите палатки, колиби, хангари и навеси на британската военноморска флота, стреляйки по

сградите с автоматичен огън и хвърляйки в тях фосфоресциращи гранати. Не трябвало да бъдат притеснени. Вече напълно осведомена за ситуацията от тържествуващите аржентински радиопредавания, че нападението вървяло с пълна сила, кралската военноморска флота била стабилно окопана на отбранителни позиции около губернаторската резиденция. Битката за Фолкландските острови вече започнала.

До 8.30 ч. същата сутрин всичко било приключило. Обградени от 900 души, въоръжени с тежки оръжия и без възможност за бягство, губернаторът Хънт наредил на слабата си флота, десет пъти помалобройна от аржентинската, да се предаде, но не преди да стреля по няколко аржентинци, които непредпазливо излезли на открито. На снимки във вестниците картината за случилото се обиколила света и внесла истински шок между британските въоръжени служби. Британските офицери си спомнят, че никога дотогава не били видели такава колективна вълна на гняв по лицата на служещите тогава войници, щом видели снимките. Победоносните аржентинци натоварили на корабите останалите членове на британската военноморска флота, заедно с протестиращия губернатор Хънт и заедно с всеки островитянин, който искал да тръгне с тях.

Това се оказало истинска грешка, понеже после всеки офицер щял да иска отмъщение за унижението, което преживял. Едно от първите армейски формирования, завзели обратно Фолкландските острови, щом британската армия, акостираше там, били членовете на Морския отряд 8901, т.е. оригиналният фолкландски гарнизон на Кралската британска военноморска флота, командван от майор Майк Норман. Със статут на доброволци, британците изпратили моряците под името рота „Джулиет“, която била част от 42-ри отряд. Рота „Джулиет“ незабавно атакувала Маунт Хариет заедно с хората на полковник Ник Вокс през юни 1982 г. Тази операция по-късно била определена от професионалистите като най-фината пехотна нощна акция след Втората световна война.

Нападението било посрещнато с крайно противоположни реакции в Буенос Айрес и Лондон. На „Плаца ди Майо“ (площад в Буенос Айрес) триумфиращите аржентинци ревели с цяло гърло, като пеели своя национален химн и развявали аржентински знамена. Били забравени стрелбите на демонстрантите — на този площад само няколко месеца по-рано. За генерал Галтиери изглеждало, че желанието

на стария диктатор да използва чуждестранна военна авантюра, за да отклони вниманието на народа от вътрешнополитическите му проблеми, проработило перфектно. С накъсан от емоциите глас, той казал на тълпите, че неговата хунта единствена „изразявала желанията на обикновените аржентинци“. Тълпата неистово закрепяла в подкрепа на това изказване.

Лондон бил шокиран и преживявал шока в тишина. За да влоши нещата още повече, кабинетът изгубил връзка с всички събития. Внезапно спряла комуникацията между Лондон и Фолкландските острови. През целия този „черен петък“ мненията се изразявали само в бяс и гняв. Уайтхол бил травмиран, а „цивилните служители и политиците само шепнеха, защото така сякаш изразяваха някаква чудовищна смелост“, според Макс Хейстингс. Един от наблюдателите отбелязал, че „съществуваха малки групи, които си шепнеха по ъглите. Ситуацията напомняше Римския Сенат, при убийството на Юлий Цезар.“

Председателствайки страшното поражение, предизвикано от „този развъдник на безгръбначни животни“, каквото според нея било британското министерство на външните работи, Маргарет Тачър твърдо решила да се бори. Тя нямала друг избор. След мрачната атмосфера на обвинения и катастрофални последици през този петък, парламентарният дебат в събота бил много важен. Британската администрация загубила за малко. Призраците на Идън и Чембърлейн вече блуждаели във въздуха. Правителството на торите през 1982 г. и без това било прекалено непопулярно.

Тачър държала на своето. Изправена пред ръмжащата в неодобрение Камара на общините, тя признала за миналите провали и провъзгласила ясно твърдите решения на правителството да възстанови британската гордост и чест. Тя била обнадеедена от адмирал сър Хенри Лийч, британския министър на флотата, който я уверил, че било възможно за британската флота да си възвърне обратно островите. В същото я уверил и нейният заместник, Уилям Уайтлоу, който също ѝ заявил, че ако не застанела на твърдата позиция за битка, те щели да загубят работата си до неделя. Затова Тачър наредила да се изпрати огромна британска военноморска сила със специална задача да възвърне обратно Фолкландските острови.

Тези изявления били посрещнати с шовинистични настроения на възторг от британците, но и с учудване от останалата част на света. Дипломатическите източници шепнели, че ако аржентинската хунта само предполагала, че британците щели да реагират толкова решително, никога нямало да се опита да си възвърнат Малвинските острови. Но вече било късно и за аржентинците. Появили се значителни провали, предизвикани от разузнавателните източници и на двете страни. Както един аржентински дипломат заявил, щом всичко приключило: „Никога не сме си и помисляли, че в отговор британците могат да изпратят огромна военноморска сила. Ако си го бяхме помислили, скептиците в Буенос Айрес щяха да имат неоспоримото доказателство, за да се противопоставят на предложенията на аржентинската военноморска флота за нападение.“

Ходът на Фолкландската война бил добре документиран. Докато британските власти се мъчели да скърпят една смесена военна сила със специална задача, поради неотложността да се воюва на разстояние от 8000 мили, френетичните дипломати се мъчели да открият алтернативно решение. Но аржентинците не възнамерявали да напуснат доброволно островите сега, когато били обратно в ръцете им. Британската таблоидна преса вилнеела в публичното пространство за мъките и притесненията на фолкландските островитяни, страдащи в ръцете на „военната диктатура на една бананова република“.

Всъщност аржентинската окупация не била жестока. Аржентинските въоръжени сили били най-меките от всички тирани, които някога окупирали Фолкландските острови. Те били водени от внимателния и вежлив бригадир Марио Бенджамин Менендес, който бил работил на островите, познавал добре островитяните, говорел английски, знаел за традициите им и спазвал начина им на живот. По думите на един островитянин:

„Никога не съм се притеснявал, когато аржентинците бяха тук. Те бяха отделно от нас и се стараеха да не ни притесняват. Много рядко можеше да ги срещнеш, понеже стояха настрана. Единственият път, когато наистина се уплаших, беше, когато британските парашутисти завзеха пристанището Стенли. Те бяха като футболни хулигани с пушки, които стреляха върху всички, хвърляха и крещяха,

като даже се притесних да не ме изнасят... Британците бяха ужасни.“

Всъщност най-явното насилие на аржентинския режим, освен военновременните полицейски часове и прекъсването на електричеството, било искането всички да започнат да карат отдясно. Когато един островитянин обявил това за тирания, учудените аржентинци само посочили, че така щяло да бъде най-безопасно за всички, включително и за островитяните. Обяснението било, че тогава пристанището Стенли било пълно с млади аржентински доброволци, който карали тежкотоварни камиони и които дотогава карали само отдясно. Островитяните трябвало да се съгласят с това обстоятелство.

Но въпреки това било безспорно, че аржентинците пленили суверенната територия на Фолкландските острови с оръжията си. Тогава, при водените в Ню Йорк от американците дипломатически преговори, станало ясно, че трябвало да се съгласят с компромиса, че британската кралска флота била готова да действа. В постепенното разрастване на конфликта, който от минимална морска блокада се превърнал в пълномащабна военновъздушна, военноморска и сухопътна война, светът станал свидетел на постоянно потапяне на военни кораби, на горящи в небето самолети, на това как пехотинци с почернели от гранатите лица се биели с щикове в окопите, изкопани в тъмните планини. На 14 юни 1982 г. всичко било приключило. Флагът на ООН се издигнал над пристанището Стенли и хиляди уморени аржентински войници затътрили крака към летището, за да си заминат въщи, разбити и победени. Много от аржентинските офицери си заминали от Фолкландските острови дълго преди финалната британска атака, за голямо учудване на новопостъпилите аржентински войници.

Цената, която всички заплатили, била висока. Над 1000 души загинали, а два пъти повече били ранени. По ирония на съдбата британците заплатили по-висока цена, отколкото плащали за военноморския разрушител „Ендуранс“ да държи под око Фолкландските острови и да защитава интересите на кралството през 1981 г. След войната вече било немислимо да се дадат обратно островите на Аржентина, а любопитният исторически парадокс, бил в това, че островитяните сменили една нападаща армия с друга. До 1986 г. там била построена нова военновъздушна база, която да защитава

Фолкландските острови. Тя служела и за подкрепление на новопристигналия британски гарнизон на брега, оборудван с комуникационно-отбранителна техника. Вече не можел да бъде повдигнат въпросът за присъединяване на Фолкландските острови към Аржентина.

Погледнато назад в миналото, е пределно ясно, че всичко можело да бъде предотвратено или избегнато. И двете страни в диспута взаимно се заблудили. Разликата между фолкландската криза и другите международни спорове била в това, че нито една от спорещите страни не искала да воюва. Един ясен сигнал от разузнаването щял да промени хода на нещата.

Две теми възпламенили фитила на спора. Британците никога не разбрали колко силно аржентинците искали да си върнат обратно Малвинските острови. Някой трябвало само да обърне внимание на патетичните трупове на аржентинските войници след битката и да прочете поздравителните писма, написани от неизвестните ученици за връщането вкъщи: „на нашите смели войници от Малвинските острови“, за да осъзнае колко дълбоко претенциите към Малвинските острови се били вкоренили в аржентинската национална култура и в аржентинския живот. Всеки ученик от основното училище бил щастлив да напише до „моя по-голям брат на островите“. Аржентинската заплаха за островите винаги е била силна. Британските посланици и аташетата по отбранителните въпроси го осъзнали и докладвали до началниците си. Но през призмата на собствените интереси на Уайтхол латинската гореща кръв била представена като „много шум за нищо“.

Това било сериозно подценяване на нещата. Но което е по-важно: понеже аржентинската опасност била реална, британците започнали да блъфират. Тук е и второто ядро, възпламенило диспута. Просто нямало как правителството да отбранява Фолкландските острови през периода 1979–1981 г. Било немислимо за Уайтхол, тогава зает с орязването на публичните разходи, понеже нацията стигнала до финансов колапс, въвеждайки я в Международния валутен фонд през 1978–1979 г., да мисли за нещо друго, освен за съживяването на икономиката.

Г-жа Тачър поставила пръста си върху проблема в речта си пред Камарата на общините, произнесена веднага след нападението: „Няколко пъти в миналото нападението се смяташе за неизбежно. Единственият начин за предотвратяването му щеше да бъде в

поддържането голяма военноморска флота там. Нито едно правителство не разреши този проблем, защото цената щеше да бъде огромна.“ Така че, изправени пред истинската заплаха, британците нито преговаряли за проблема, нито направили нещо, за да укрепят своите защитни позиции там. Докато не станало късно.

Британците били в една и съща позиция с израелците преди войната в Йом Кипур през 1973 г. Израелците били въвеждани в заблуда от египтяните толкова много пъти, че в случая решили да пренебрегнат всички военни показатели за предстоящата атака, като се съсредоточат главно върху политическите предпоставки, които според тях били абсолютните индикатори за вражески действия. Изправени пред аржентинското раздрънкване на оръжия, британците отишли още по-напред. Те даже не разработили една последователна схема от поне някакви индикатори за истинската атака. Те пренебрегнали напълно проблема, вярвайки, че нападението никога нямало да се състои, или позволили на официалните лица да диктуват тази политическа информация, която най-добре съответствала на рамката на британското министерство на външните работи. Това било абсолютна глупост, и то не само защото аржентинците не четели писанията на британското министерство на външните работи. Това даже подчертава основния разузнавателен провал във фолкландския спор, защото британското министерство на външните работи никога не си направило труда да види ситуацията от гледна точка на врага. Точно там се появяват и усилията да се изтеглят разузнавателни сведения за аржентинската заплаха към Фолкландските острови от аржентинската национална преса и гледна точка.

Всяка такава преценка на аржентинската заплаха щяла да подчертае две важни промени в ситуацията до 1982 г.: първо, аржентинците загубили вяра в преговорите с британците за възвръщане суверенитета върху островите; второ, британците ясно показали намерението си да се оттеглят от Фолкландските острови. Островитяните вече не били пълноправни британски граждани, а военноморските кораби на кралската флота били изтеглени от тази територия, без да им бъдат изпратени заместници. Това били ясни показатели на ситуацията от аржентинска гледна точка. При това положение всяко нормално правителство с териториални претенции щяло да ухажва островитяните, да инвестира в тях пари и да се опитва

да изглажда подозренията им с икономически изгодни мерки, които щели да дойдат от основната територия на Южна Америка.

Хунтата на генерал Галтиери не била нормално правителство, както посочило британското министерство на външните работи. Тя била националистическа и авторитарна, налагала режим при тежки икономически условия и търсела начин да отклони вниманието на недоволните си граждани от техните проблеми. В тези условия през 1982 г. тази аржентинска група, съставена от отчаяни южноамерикански генерали, отдадени на каузата, нямала никакъв шанс да постигне и минималното от целите, които си била набилязала.

За разлика от други критично разузнавателни присъди, тази не се основава на поглед в миналото. Тя била толкова очевидна тогава, колкото и сега. Дефектите на хунтата били явни за всички. Тук се говори за пропуските, направени в разузнавателните доклади от дипломатически източници, смесения разузнавателен комитет и от така наречените експерти по въпросите на Латинска Америка, подчинели на британското министерство на външните работи. Именно тук бил основният проблем.

Обвиненията стават все по-тежки. Дори и британското министерство на външните работи да пропуснало да разчете ясно значението на постоянното мърморене на хунтата за получаване на свобода на действията преди февруари 1982 г., то британското министерство на външните работи трябвало да обърне сериозно внимание на предупрежденията, подадени, когато сеньор Давидов и екипът му, отишли на остров Южна Джорджия. „да търгуват с метални отпадъци“ през март 1982 г. Ако британците били показали и минимална решителност срещу това действие, би било достатъчно. Акостирането им, дължащо се на мълчаливата подкрепа на военноморската сила и предварително планиране, безпогрешно било уловено от аржентинската национална представа. Британците първо се подвоумили, а след това раздразнили, изпращайки британския разрушител „Ендуранс“, корабът-хранител, който бил зле въоръжен и чиято сила била недостатъчна, ако трябвало да бъде използван в тази насока. Не бил изпратен ултиматум до генерал Галтиери, а британските дипломати се възмутили от това аржентинско действие само на сесия на ООН.

Причината за това била проста: нямало индикатори, че някой иска да нападне Фолкландските острови, така, както британците виждали ситуацията. Затова и британското министерство на външните работи нямало да уведомява никого за нищо, което можело да настрои още повече аржентинците срещу Фолкландските острови или да струва още пари на британските данъкоплатци. Това била икономика на примирието. Само надеждният военен плавателен съд, който щял да патрулира около Фолкландските острови, бил заплахата, срещу която аржентинците нямали отговор. Макар и да била скъпа издръжката на този британски разрушител, той щял да осигури време за политиците, през което те щели да предотвратят така наречения британски блъф, ставащ все по-унизителен с времето.

Нито един от изброените дотук факти не обяснява невероятната пасивност и инерция, по която се движел Уайтхол до месец март 1982 г. Това бил един забележителен колективен психологически провал. Единственото рационално обяснение, изглежда, било „познавателното неудобство“. Не можело да се случва нещо, ако то не съвпадало с желателната рамка и световното мнение на Уайтхол или с капризните предписания на британското министерство на външните работи. Това било един вид „отбранително стоеене настрана“ от неприятната ситуация. Накрая станало ясно, че за Фолкландските острови британците водели политика, основана само на надежди и молби. В тази ситуация последното, което биха желали да чуят определена институция или индивид, било, че нещо катастрофално щяло да се случи. Това също може да се отнесе към провала на разузнавателните агенции да съберат достоверна информация за Аржентина. Както един пациент не желае да получи диагноза последен стадий на рак, така и Уайтхол не искал да узнае правилната диагноза за това какво щяло да се случи на Фолкландските острови, за да не се потвърдят страховете му. Така може да се обясни колективното отричане на неприятната действителност през 1982 г. Още веднъж, невъзможността на британците да видят истинските факти, ги подвела.

Заблудата от лошата интерпретация или игнорирано разузнаване обаче не ограничила напълно британците. Способностите на аржентинците за заблуда били много по-лоши. Независимо от грубите вестникарски статии, които се опитвали да опишат хунтата само като една група от неспособни да мислят националисти, има обширни

доказателства, че зад действията им прозирала точно преценена стратегия и ясен опит да увеличат натиска върху британското правителство, за да пробват неговата решителност. Хунтата може и да нямала друг избор, защото според Ричард Лебоу „тя се превърнала в затворник на националните страсти, които спомогнала да се развият“. Веднъж поели своя курс на действия, те нямали друг избор, освен да продължат напред. Триумфът през последната седмица на „Плаца ди Майо“, можел лесно да бъде превърнат в последните демонстрационни действия срещу хунтата от края на месеца. Възвръщането на Фолкландските острови на Аржентина означавало национално обединение и политическа законност. Както и британците, генерал Галтиери и колегите му облекли своя интерес в неразбирането на политиката, която двете страни провеждали, както и в неразбирането на намеренията им. Галтиери по-късно признал следното: „Ще ви кажа, че макар и английската реакция да беше възможна, хунтата не я виждаше като вероятна. Лично аз я смятах за невъзможна и невероятна.“

Галтиери имал право да заяви това. Британското мнение по въпроса било неизвестно за него, но действията им говорили ясно, че британците искали да се отърват от Фолкландските острови. Кореспондентът на вестник „Таймс“ в Буенос Айрес докладвал в Лондон, че аржентинските официални лица вярвали, че британският провал в ответната реакция срещу аржентинската провокация през март 1982 г., бил още един ясен сигнал, че британците не искали да се занимават повече с този проблем. Така британската пасивност и бездействие окуражили хунтата да нападне.

Генералът също бил обнадежден в своята политика от всеобщото мнение, че британците нямали да имат желание да си възвръщат Фолкландските острови, щом аржентинците ги завземели. Американските адмирали пък открито информирали кореспондентите, че британската военна сила щяла да бъде всъщност „прекалено слаба, прекалено малка и прекалено далече от дома, за да постигне целите си“. В крайна сметка, това, което в действителност станало, било, че на британската военна сила наистина й липсвала достатъчна военновъздушна подкрепа. Ако професионалното военноморско мнение по целия свят било обединено, то щяло да стане ясно, че на Галтиери можело да му бъде простено нахалството, че смятал да победи във войната срещу британците.

След като войната била приключила, това мнение било потвърдено и от друг, независим и необичаен източник. По време на Студената война британците поддържали дискретна връзка със съветската армия. През юли 1982 г. съветски генерал спокойно и тихо поискал да си разменят разузнавателна информация за няколко важни въпроса с британски колеги. Леко слисани, британските разузнавателни офицери се съгласили и след като отнесли въпроса до изненадания британски кабинет, накрая отговорили на руснаците, използвайки разузнавателните си средства. Но по-късно британците поискали от руснаците да получат сведения за разузнавателната техника, която те използвали. Руският офицер кимнал в съгласие, помислил и дал подробно описание на секретните възможности и на определени съветски разузнавателни техники. Когато руският офицер приключил с обясненията, той се обърнал към британския си колега с въпрос: „Сега, другарю, време е за моя въпрос към британския кабинет: как, по дяволите, вашата британска военна сила със специална мисия успя да си възвърне обратно Фолкландските острови?“

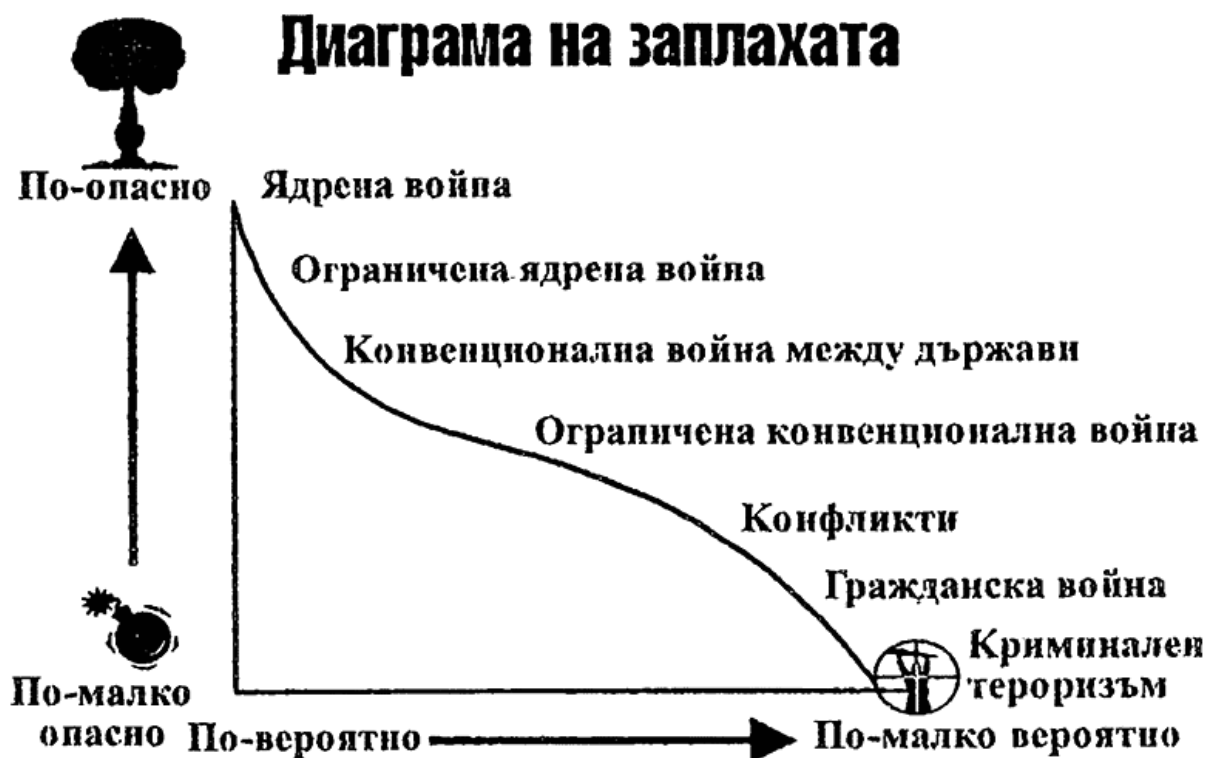
Последният провал на разузнавателната преценка на Галтиери се изразявал в огледален образ на собствената му позиция като лидер на хунтата. Благоразумието предполагало, че щом един противник се е изправил срещу националното унижение, то той щял да направи същото, което щял да направи и противникът му. Анализите на аржентинския враг трябвало да покажат на хунтата, че войнствено настроените британци, тогава в кръчмите и баровете, щели повече да се бият, дори и изнежените души в британското министерство на външните работи да не желаели. А когато един избран лидер се провалял да отговори на обществените очаквания и се провалял в опита си да възвърне националното достойнство на страната си, той скоро щял да се намери на улицата без работа. Провалът на хунтата да разбере правилно британския характер и вродената му агресия бил огромен. Техните разузнавателни служби не ги информирали както за британския характер, така и за намесата на британците в политиката на колониалните си територии в останалата част на света (например Гибралтар, Хондурас, Белиз). Затова имало солидни причини, които би трябвало да са очевидни за всяко аржентинско разузнаване „по отношение на британците“, защото било много вероятно те да отвърнат на удара с удар. Аржентинската хунта също трябвало да си изясни

всички тези въпроси. Но Маргарет Тачър не била единственият британски лидер, подведен от разузнавателните си агенции.

За разузнавателните аналитици съществува нещо разстройващо и депресиращо относно Фолкландската война. Имало множество индикатори, но те били пренебрегнати. Всеки в Уайтхол, знаел, че това било война, която не трябвало да бъде водена. В същото време обаче съществувало едно възхищение от триумфа на английските оръжия. Кралската флота спасила не само репутацията си, но и бъдещото си съществуване, което стояло под въпрос. Каквото и да говорел докладът на Франкс, цялата разузнавателна общност знаела истината, че Аржентина била сметната за незначително събитие през Студената война, заради това била пренебрегната като евентуална заплаха. Няколкото разузнавателни офицери, специализирани по въпросите, свързани с Испания или останалата част от света, тогава нямали право да вземат отношение по въпросите за сигурността.

Уроците от Фолкландската война били много. Моряците се научили, че пластмасовите кабели на корабите и пластмасовите панталони на мъжете могли да се превърнат в пластичен експлозив, допирайки се до мокра тел. Разузнавателните офицери пък се научили, че войната не се прави или води с фотокопия на статии от вестници или снимки на военните участници във войната. Тя се прави със снемане на достоверна картина от военните вражески летища и конкретни събития. Отбранително-разузнавателният щаб научил много за електронните, военни подробности на съюзническите ракети, които трудно могли да бъдат засечени дори от вражеските съветски ракети. И накрая Уайтхол се научил, че британската национална разузнавателна система не можела да прокарва само такава разузнавателна информация, която съвпадала с политиката на британското правителство или на британското министерство на външните работи. Една от първите жертви, след Фолкландската война било председателското място на британското министерство на външните работи в постоянния разузнавателен комитет. От 1983 г. за Постоянния разузнавателен комитет щяла да отговаря специална разузнавателна координираща организация, с независим граждански щаб. Британското министерство на външните работи се превърнало само в един от членовете на постоянните разузнавателни групи.

Но най-ценният урок от всички била „кривата на вероятностите“ от диаграмата на заплахата (фиг. 3), която била изразена в графика. Тя започнала да се появява на стените пред разузнавателните офицери в НАТО в средата на осемдесетте години. Графиката демонстрира взаимовръзките между най-опасните и не толкова опасните заплахи за разузнаването. Фолкландската война се появила точно на точката на пресичане. Разузнавателните изисквания в бъдеще щели да бъдат отнасяни към възможните рискове, а не само в най-лошия случай. Посещавайки погребенията на своите мъртви британски служители, правителството осъзнало, че на света съществували други заплахи, освен Съветския съюз, както то смятало дотогава. Тези конфликти, считани за „извънтериториални“, бързо се превърнали в модерна наука в цял свят.

Фигура 3. Диаграмата на заплахата показва, че най-опасните заплахи (например ядрената война) са най-малко вероятни да се случат. Тероризмът е най-вероятно да се случи, но съответно носи със себе си най-малки заплахи за държавите. Трудността при определянето се състои тогава, когато събитието се намира в средата (в точката на пресичане) на графиката. Фолкландската война през 1982 г. е

класически пример. Докато атаката на НАТО в Сърбия през 1999 г. показва колко лесно ограничените военни действия биха могли да се превърнат в голяма война.

Последната дума за Фолкландските острови заслужавала бъде дадена на британското министерство на външните работи, злепоставената група от мъже и жени, които се чувствали неудобно след края на войната между еуфоричните си колеги от британските въоръжени служби. Докато представителите на кралската флота и парашутистите марширували на победоносен парад в Лондон през октомври 1982 г., висш държавен служител от британското министерство на външните работи се навел към един от членовете на разузнавателния щаб на отбраната на балкона, от който се наблюдавало грандиозното шествие.

„Знаеш ли, Хари, всичко това показва резултатите, които се получават, когато един отчайващо непопулярен, долнокачествен автократ бъде оставен да използва една международна авантюра, за да поласкае обществото и да спечели популярност и най-вече да се отърве от проблемите вкъщи.“

Членът на разузнавателния щаб на отбраната кимнал: „Чарлз, тук си абсолютно прав. Да, Галтиери и хунтата наистина се провалиха.“

Служителят от британското министерство на външните работи изсумтял с отвращение. „Галтиери? Аз говоря за Маргарет Тачър!“

ГЛАВА 10

„ДОРИ КУВЕЙТ ДА ОТГЛЕЖДА МОРКОВИ, НА НАС НЯМА ДА НИ ПУКА!“

ЗАЛИВЪТ, 1991 Г.

Ако войната в Залива не е била разузнавателна грешка, то тя със сигурност е била страшно неприятна изненада. Когато иракската армия на Саддам Хюсеин нахлула в малката петролна държава Кувейт, разположена в самото начало на Персийския залив, на 2 август 1990 г., реакцията на всички наблюдатели и на разузнавателните офицери по цял свят била една и съща „Не мога да повярвам!“ Веднага след като първоначалният шок отминал, втората реакция на западната разузнавателна общност била абсолютно еднаква: „А като имаш предвид колко голяма е иракската армия...“

Онова, което нападението срещу Кувейт демонстрира, може би най-ясно от всички други по-скорошни примери за провал на разузнавателната система, е ясното разграничение между възможности и намерения, описвани в разузнавателните доклади за преценка на ситуацията. Защото, ако някога е съществувала държава, готова да използва военните си възможности през 1990 г., тя със сигурност била Ирак. Ирак тогава притежавал армия, въоръжена с 5000 танка, 7000 военни бронирани пехотни автомобили и 3500 артилерийски оръдия. Освен това по онова време армията имала на разположение над един милион души — въоръжени мъже, десет пъти по-голяма от британската армия. Тук е мястото да се каже, че Ирак притежавал повече бойни хеликоптери, отколкото имали тогава британските военновъздушни сили и британските въздухоплавателни средства, взети заедно. Това била страховита военна боеспособност. Разузнавателният проблем за Ирак през 1990 г. следователно трябвало да излезе на преден план. Какво би могъл Саддам Хюсеин, диктаторът, разполагащ с четвъртата по големина армия в света, да предприеме след това? Задачите, които стояли тогава пред разузнаването, били най-трудните, най-опасните и

най-ефимерните от всички разузнавателни задачи, съществували дотогава: Какви наистина са намеренията на Саддам?

Това, което трябвало да направят разузнавателните аналитици, било да се поставят на мястото на Саддам Хюсеин и да се опитат да вникнат в мислите му. Единственият начин, по който те могли да осъществят тази трудна задача бил или да се доберат до секретните заповеди на Саддам Хюсеин, или да внедрят безупречен източник на информация толкова близко до обкръжението на иракския президент, колкото позволявал рискът. И двете цели били трудни за изпълнение, но необходими.

След Виетнам американската разузнавателна общност насочила света към събирането на всеобща и съвместно значима разузнавателна информация. Способността на американските национални агенции и на техните съюзници да събират разузнавателна информация била грандиозна. От въздушните сателити до биноклите на Марк 1, разположени на земята, американската разузнавателна общност събирала цялата информация, която можела, за потенциалните си врагове, които до 1993 г. се явявали в лицето на бившия Съветски съюз и тъй наречения комунистически блок. При събирането на разузнавателна информация, американците започнали да разполагат с такава база данни, която достигнала енциклопедични пропорции. Всъщност секретният списък с мишени, притежание на американския стратегически военновъздушен отряд, станал известен впоследствие като БЕ или „Бомбена енциклопедия“.

Най-влиятелният документ в края на осемдесетте години за западната разузнавателна общност бил наречен „Съветската военна мощ“. Той представлявал червена гланцирана книжка, публикувана от разузнавателната агенция към американското министерство на отбраната. За разузнавателните експерти този документ (който първоначално бил строго секретен дълги години, за да се превърне впоследствие в общественопопулярно четиво, което журналистите ползвали свободно, като знак за добронамерено развитие на взаимоотношенията между журналисти и власти) представлявал изобилие от чудесни, и изчерпателни неща: снимки от космоса на новите ракети „земя-земя“, изкарани от секретен хангар, разположен дълбоко в сибирската тайга; близки снимки на най-нови съветски модели танкове при изкарването им от съветските фабрики; снимки на

непознати хеликоптери, които имали невероятно широк и мащабен обсег на действие; дори снимки на най-новите съветски радарни антени, монтирани на покрива на ядрените подводници, които никога дотогава не били виждани. Цялата информация била в тези книжки, придружена от необходимите диаграми, сравнителни таблици и важни цифри. Четивото „Съветската военна мощ“ било мечтата на разузнавателния аналитик. То било предоставяно на разузнавателните агенции, на разузнавателните служби на НАТО и на всички висши разузнавателни офицери.

Каквато и да била стойността на документа „Съветската военна мощ“, неговото излизане на информационния пазар не винаги било посрещано еднозначно. Често се случвало циниците, получавайки четивото, да зададат въпроса: „А дали имате информация за съветските намерения?“ При този въпрос американският информатор винаги изглеждал наранен и промърморвал, че това не било работа на агенцията, пък и кой ли можел да знае със сигурност? Възбудената публика после щяла да се втреничи раздражено в човека, който се осмелил да зададе такъв въпрос, след което съвещанието щяло да продължи, все едно, че нищо не се е случило. Но вече вредата била нанесена, а мехурчетата постепенно започнали да се пукат по повърхността. Истината всъщност била, че именно обстоятелството да разгадаят намеренията било най-главното разузнавателното предизвикателство. Нападението срещу Афганистан през 1979 г., почти състоялото се нападение в Полша през 1981 г., разпадането на комунистическата система през 1989–1992 г. и нападението над Кувейт през 1990 г. — всички тези събития изненадали разузнавателната общност, въпреки огромните суми, които данъкоплатците давали за закупуването на разузнавателни съоръжения и източници, както и за обучението на разузнавателен състав.

Проблемът с разгадаването на намеренията е едновременно и културен, и практически. Културният проблем е сериозно и дълбоко залегнал в нашата модерна психика и най-вече в начина, по който всеки индивид гледа на света. За да се реши този проблем, той трябва да се развие в три разграничени фази. Първо, трябва да се установи, че съществува проблем. Второ, той трябва да бъде правилно преценен. И накрая, следващата фаза е да се потърсят правилните решения за този проблем. Ключът към тази материалистическа логика е преценяването

на проблема: количественото определяне. Количественото определяне е проникнало навсякъде и обхваща целия ни живот, разпространявайки се върху цялото човечество, където сега компютрите са достигнали до такова технологическо ниво, че опитват да анализират дори ритъма на Шекспировите поеми. Както отчаяно е изстенал Том Улф: „Проклятие! Те дори се опитват да наложат определени рамки върху литературата!“

Има обаче важна взаимовръзка между компютрите и разузнавателния свят. Модерният свят се движи въз основа на научните методи, защото вече измерва подходящо проблемите. Следователно трябва да може и да ги решава. На материалното се дава по-голяма стойност, отколкото на нематериалното. Един факт трябва да бъде измерен, доказан, докоснат, демонстриран. С нематериалното е далеч по-трудно. Защото то не може да бъде изложено на показ или поставено на заседателната маса за обсъждане.

Това, което представлява човешката природа, се корени във факта, че и организации, и индивиди се стремят към онова, което им се струва най-лесно или най-ясно за демонстрация. Например, когато изпълнителният директор по продажбите споменава на председателстващия борда на директорите, че той смята, че сините коли биха се продавали по-лесно от червените през следващата година, то той би трябвало да докаже това свое твърдение, ако не иска да загуби работата си. Само предположенията не струват и пукната пара. Ако той каже: „Шефе, аз познах 19 пъти правилно резултатите през последните 10 години, това съставлява 90% от правилната преценка на ситуацията“, тогава предположението му за сините коли ще бъде оценено подобаващо. И председателстващият с чиста съвест би могъл да си каже: „Тези цифри си заслужават риска.“

Точно по този начин стоят нещата и в разузнавателните служби. Относително лесно е да се преброят танковете, самолетите и корабите. Техническите проблеми могат и да са огромни, разходите — неизмерими, но това може да се постигне за определено време, като на разположение са необходимите източници и технологични възможности. Но е по-трудно да се преценят намеренията. Те не могат да бъдат измерени. Политик или дипломат могат да кажат нещо по време на коктейл и на следващата сутрин коренно да променят мнението си. Намеренията лежат върху плаващите пясъци на човешката психика, с всичките ѝ непоследователности и слабости. Например

целият ход на световната история щял изцяло да се промени, ако Адолф Хитлер отговорил „НЕ“ на въпроса на своя началник генерален щаб: „Да продължаваме ли по-нататък, господарю мой?“ на 31 август 1939 г. Намеренията за разузнавателния свят са като „обърканата логика“ за математиците.

Но не само намеренията е трудно да се преценят, защото те изискват определен достъп до секретни източници, рискове и огромни разходи, но дори и тогава не е сигурно, че огромните средства ще гарантират получаването на достоверна информация. Но все пак намеренията също изискват определяне на количеството им. В Берлин по време на Студената война някои от разузнавателните агенции решили да се опитат да измерят ефективността на разузнавателните си служители чрез вербуването на няколко агенти на по-ниско ниво. Така един главен агент, работещ с двадесет редови разузнавателни агенти, всеки от които правел по пет доклада месечно по източните въпроси, независимо от качеството им, се оказало, че бил оценен на по-високо ниво от друг главен агент, който разполагал само с един разузнавателен източник и никога не докладвал официално, но имал същия достъп до намеренията на източногерманското правителство, както и останалите разузнавателни агенти. Винаги е много трудно да се преценят потенциалните човешки възможности. При тези обстоятелства е безкрайно изненадващо как тогава горделивите разузнавателни мениджъри на агенции и финансовите им съветници преценяват, че с разузнавателните възможности е по-лесно да работи човек, отколкото с разузнавателните намерения. Не само че е трудно да се преценят човешките възможности, но и няма гаранции, че ще постигнат желания успех.

Вторият проблем относно човешките възможности е изцяло практически: доста често е трудно да се извърши успешно дадено действие. Да вземем само един пример от разузнавателната сфера на Джеймс Бонд: случая с Гордиевски. Олег Гордиевски бил офицер от кариерата от КГБ. Той бил вербуван от британската разузнавателна служба (МИ-6) и действал като двоен агент на място около шест години. Рисковете едновременно и за Гордиевски, и за неговите свръзки били значителни. По всяко време той рискувал да бъде заловен и екзекутиран. Стойността на информацията, с която разполагал Гордиевски, била неизмерима и вероятно е помогнала доста за по-

бързото приключване на Студената война. Когато Гордиевски усетил, че опашките му от КГБ следват буквално всяко негово движение, измъкването му, образно казано, „под самия нос“ на неговите съветски наблюдатели се превърнало в най-секретната и успешна операция, случвала се някога.

Истината била, че британците никога не били абсолютно сигурни, че Гордиевски работил само за тях, а не бил „придатък“ към тяхната разузнавателна система. Само в един период от време било потвърдено с абсолютна сигурност, че той работил сто процента за британците и информацията, която им предоставял, била наистина стойностна, значима и достоверна. Операциите на Гордиевски се считали за шедьовъра на разузнавателното дело. Но на каква цена? Колко други подобни операции били неуспешни? Дори и случаят с Гордиевски да бил един успешен на сто неуспешни, то тогава само един процент си заслужавал риска. Урокът, който всички научили в тази връзка, бил, че човешките успехи в сферата на разузнаването били не само трудни за оценка, но и за измерване. Щом някой началник запитвал подчинените си „Ще проработи ли системата?“, разузнавателният офицер свивал рамене и отговарял искрено: „Ние наистина се надяваме на това, сър!“

Разузнавателната бюрокрация просто се обръща към по-достоверната информация, променяйки начина си на действие, особено ако резултатите трудно можели да бъдат доказани или измерени. Нападението на Саддам Хюсеин срещу Кувейт показало колко късогледо можело да бъде това професионално предубеждение на разузнавателната бюрокрация. Независимо че разполагали с най-модерните разузнавателни системи в света, САЩ и нейните съюзници били напълно изненадани от това нападение. Истинската причина да не предвидят точно този развой на събитията била, че им липсвали човешки ресурси на място. Те се нуждаели от свои агенти на място, които да ги информират непосредствено за намеренията на Саддам Хюсеин. Ако съществувал един иракски Гордиевски, който да седи до рамото на Саддам Хюсеин, когато управлявал Революционния команден съвет, тогава Западът щял да бъде предупреден навреме за намеренията му и на Кувейт щели да му бъдат спестени разходите по Войната в Залива. Но освен че не разполагали с иракски Гордиевски, им липсвали и други добри агенти на тази територия.

Липсата на добро разузнаване била само едната половина на проблема в Залива през 1990 г. Другата половина била в личността, и по-специално в действията на иракския диктатор. Още от самото начало на войната между Иран и Ирак, в началото на осемдесетте години, Западът все подценявал опасността, която Саддам Хюсеин представлявал за стабилността в региона. Вниманието било насочено изцяло към новия режим в Иран, контролиран след свалянето на Шаха, от теократичното шиитско ислямско правителство, начело с фанатичния Аятолах Хомейни.

Новият ирански режим привлякъл вниманието на американската външна политика, след като те нападнали посолството на Съединените американски щати в Техеран и взели целия му персонал за заложници. Катастрофалната операция „Орлов нокът“, която се превърнала в ужасно нескъпопосан опит на американците да спасят заложниците си, накрая била изоставена след поредица инциденти, които се случили впоследствие. Това означавало, че персоналната агония от положението на САЩ в Иран, пред която бил изправен американският президент Картър, накрая приключила с победата на Рейгън на президентските избори през 1980 г. Президентът Роналд Рейгън пък открил, че революционен Иран се превърнал в най-голямото предизвикателство след Съветския съюз за американската външна политика. То довело до скандала Иран и силите на „Контрите“, предизвикан от твърдия служител на американския комитет за сигурност, военноморския полковник Оливър Норт, чиито секретни кораби, подпомогнати от партизанските войски на „Контрите“, трябвало да спасят американските военнопленници в посолството.^[1] Цялата история станала прекалено сложна и обърквана, но все пак Иран останал в основата на целия проблем.

В тази атмосфера на световна нестабилност, когато ислямският фундаментализъм застрашавал всички мирни международни конвенции, иракското решение да нападне революционен Иран през 1980 г. било прието като „манна небесна“ за западните дипломати. „Лудите молли“ (свещеници) и техните „революционни орди“ могли да се бият до смърт срещу множеството танкове и пушки на Ирак. След като вече Иран бил въввлечен в люта битка с Ирак, в региона се възвърнала един вид стабилност през следващите осем години, понеже двете най-мощни държави в района се биели до пълно изтощение.

Всъщност западните аналитици виждали в иракската война срещу Иран услуга за приятелските богати на петрол малки държави в Персийския залив. Саддам Хюсеин правел огромна услуга на Запада с тази „навременна“ война.

Саддам Хюсеин Тикрити бил малко вероятен съюзник на Запада. Роден в Тикрит, в Северен Ирак, той израсъл в суровия свят на планините, между мафиотските структури на притежателите на земи в района и фамилните кланове, които имали претенции да ги управляват. Пушките били достъпни за всеки мъж в Тикрит, както и мечовете. Разказвали се истории, че Саддам Хюсеин застрелял и убил първия човек в живота си, когато бил единадесетгодишен. Издигането му през всички рангове на Иракската Арабска Социалистическа партия (БААС) се дължало повече на това, че той желаел да получи власт и сила, а не на политически убеждения. Властта означавала много повече за него, отколкото арабското единство, свободата или социализма. До 1970 г. той бил вицепрезидент, а през 1979 г. станал президент на Ирак, като взел властта от бившия президент Бакр, който бил само фигурант, и така показал къде била силата на Ирак.

Саддам Хюсеин не изпитвал толкова дълбока нетърпимост към Иран. Но през 1975 г. той сключил специални споразумения с иранския шах, които по-късно разредили напрежението между двете държави. Но революцията на Аятолах Хомейни разрушила статуквото в региона. Две събития накарали Саддам Хюсеин да атакува Иран: първо, вдъхновеният от иранците опит да бъде убит неговият заместник Тарик Азис в сърцето на Багдад; второ, постоянното подстрекаване от Хомейни към иракските шиити да се вдигнат и свалят от власт „безбожниците-атеисти“ от Бааската социалистическа партия. Саддам Хюсеин нямал намерение да толерира подобни предизвикателства към неговата партия и режим, заради това ударът му бил много мощен. През 1980 г. той нападнал Иран с половината иракска армия, като нарекъл нападението, ограничена наказателна акция покрай границата срещу объркания съсед.

Една от постоянно възникващите теми на новите революционни режими се състояла в нежеланието им да си гледат само своята работа. От революционна Франция до Болшевишка Русия и Иран на Хомейни, спешността да се разпространяват добрите вести към нервните съседи, била неудържима. Друга подобна тема била омразата и неизменните

реакции на съседните държави: да атакуват източника на проблема, за да се спре разпространението на опасната му ерес. Така се развили събитията и с първата война на Саддам Хюсеин в Залива през 1980 г. Макар че той задържал силите си само пет дни на иранска територия и поискал да води преговори, иранците не споделили неговата резервираност. Към виковете „Аллах Акбар“ („Да живее Аллах“), ислямските революционни стражи на Иран и на Хомейни се нахвърлили срещу неверните иракски нападатели. Дяволският гений на Саддам Хюсеин никога повече нямало да се върне обратно в бутилката.

През 1988 г., след осемгодишна война, през която били причинени над половин милион жертви и светът видял толкова голяма употреба на отровен газ, двете държави подписали споразумение за прекратяване на огъня, като и двете били пред пълно изтощение. Следователно Саддам Хюсеин се изправил пред задачата да възстанови Ирак след една война, дълга колкото двете световни войни на века, взети заедно. Въпреки всеобщото мнение, че Ирак спечелил войната, еуфорията от победата не продължила дълго. Макар мрачното настроение в Техеран да било противоположно на танцуването по улиците на Багдад, иракската икономика била пред колапс. Експертите изчислили, че щяло да струва 230 милиарда долара и да отнеме от 15 до 20 години, за да бъде възстановен този стандарт на живот, който имал Ирак преди 1980 г. Годишният бюджетен дефицит възлизал на 10 милиарда долара, а Ирак имал над 75 милиарда долара външен дълг, като по-голямата част от него била дължима на Саудитска Арабия и Кувейт. След войната Саддам Хюсеин се изправил пред икономическа катастрофа.

Очевидният приоритет бил да се изчисти външният дълг и да се демобилизира армията, която била погълната от войната. Донаборниците, които се записали през 1980 г. в армията на осемнадесетгодишна възраст, почти не оцелели. Но повечето млади войници, които оцелели, били демобилизирани дълго време след приключването на военните действия, защото отначало Иран отказвал да подпише мирния договор с Ирак. Всички опити на Саддам Хюсеин да спаси своята позиция пропаднали за осемнадесет месеца, след края на първата война в Залива. Притокът от демобилизирани войници върху дестабилизираната икономика увеличил ръста на безработицата и намалил шансовете за бързо възстановяване на Ирак. Отначало Иран отлагал мирните преговори в ООН, което принудило Ирак да държи

огромна армия в пълна бойна готовност, което също пресушавало ограничените икономически ресурси.

За да се влошат нещата още повече, Саддам Хюсеин започнал целенасочено да малтретира другите арабски държави в региона, за да отменят иракския военен дълг, но неговият опит срещнал само безразличие от тяхна страна. Не помогнали и увещанията му, че той водил тази война, за да спре разпространението на шиитския фундаментализъм върху своите съседи. Иракските съседи не били склонни да приемат тези обяснения на Саддам Хюсеин и настоявали той да заплати дължимото в пълен размер. Саддам Хюсеин прекалил през 1990 г., когато поискал от съседите си, богати на петрол, не само да му опростят дълга, но и да му вляят финансова инжекция от 30 милиарда долара. Той добавил и една заплашителна забележка: „И нека националните режими в Залива са наясно, че ако не дадат доброволно тези пари, то Ирак знае как да си ги вземе.“

Тези заплахи и искания били последвани от паралелното действие на Ирак за прекратяване производството на петрол в Близкия Изток. Обяснението за тази инициатива било в намерението да се увеличи така международната цена на петрола. Основният закон на търсенето и предлагането в случая се базирал върху това, че ако имало по-малко петрол за западните купувачи, то цената щяла да се увеличи. А ако тя се увеличавала, то Ирак, един от най-главните членове в организацията на производители и износители на петрол (ОПЕК), щял да спечели много пари. Възвръщаемостта от продажбата на петрола била единственият източник на доходи за Ирак на този етап.

След войната от 1980–1988 г. и Иран, и Ирак поискали ултимативно от останалите страни-членки на ОПЕК да намалят производството на петрол, като така щели да позволят на двете държави да си възстановят част от разходите по войната, чрез увеличените продажби на петрол. Останалите страни-членки на ОПЕК отказали да изпълнят това искане. Дори Обединените арабски емирства (ОАЕ) и Кувейт започнали да натискат цената на петрола надолу, увеличавайки своята продукция на петрол. Така замразили надеждите на Ирак да възстанови поне част от финансовите си загуби през войната с продажбата на повече петрол на по-висока цена.

Тогава нито един разузнавателен аналитик не можел да предвиди каква заплаха представлявала комбинацията недоволство вкъщи,

банкрут във външноикономическите взаимоотношения и отказ на сътрудничество от своите най-близки съседи. Тази комбинация се събрала в държавата на Саддам Хюсеин. Не било лесно да носиш короната на главата си, имайки предвид интригите, които се плетели в Багдад. Саддам Хюсеин добре осъзнавал, че оцеляването му като лидер зависело главно от икономическото възстановяване и благоденствие на Ирак след войната. Затова било ясно защо той поел такъв курс във взаимоотношенията си със своите съседи, понеже се надявал да му помогнат при възстановяването на икономиката.

Изненадващото било, че рисковете за националната стабилност не били взети на сериозно. Особено като се има предвид, че Ирак си останал въоръжена държава дори след войната с Иран. До 1990 г. Ирак си оставал твърдо въоръжена държава, но с тежко икономическо положение, с нарастващо вътрешно недоволство и параноичен диктатор, който вземал решенията за бъдещето на държавата. Ситуацията била потенциално предизвикателство към уредените самодоволни държави-производителки на петрол около Ирак. Ако държавите в Залива се съмнявали за истинските намерения на Саддам Хюсеин, то арабското събрание в Багдад през месец май 1990 г. трябвало ясно да представи на дневен ред неговата позиция. Той казал на своите гости, че „с всеки долар за барел, с който се намалявала цената на петрола в света... Ирак губи милиарди долари на година“. Тогава помолил държавите-членки на ОПЕК да подпишат споразумение, чрез което да увеличат цената на петрола до 25 долара на барел. Щом молбата му останала без отговор, Саддам Хюсеин пак започнал да сипе заплахи. Според него решението на Кувейт и на ОАЕ да увеличат собственото си производство на петрол и да намалят неговата световна цена, било нарушение на подписаното по-рано споразумение за квотата на петрол и се превръщало в официално обявяване на икономическа война срещу Ирак. За да бъде сигурен, че всеки го е разбрал правилно, Саддам Хюсеин добавил: „Войната се води с войници... но освен това и с икономически средства. Затова ние ще помолим нашите арабски братя, които не искат да влизат във война с Ирак, да не го правят. Вярвам, че нашите братя са наясно с нашата ситуация, но вече сме стигнали дотам, че не можем да удържаме на напрежението.“

Това наистина бил сериозен „вик за помощ“ от един диктатор, който добре съзнавал, че губел благоразположението на поданиците си и обществения си имидж. Но това било и ясно очертание на курса на действие, който той заплашвал да предприеме. Макар че тези изявления били направени зад закрити врати, скоро информацията изтекла и стигнала до западните наблюдатели и до специалистите по иракско дело. Притесненията на Саддам Хюсеин станали ясни на много по-широка аудитория, отколкото се очаквало. За разузнавателните аналитици да твърдят по-късно, че не били наясно с намеренията на Саддам Хюсеин, щяло да бъде много трудно.

Отговорът на държавите от Залива и най-вече на ОАЕ и Кувейт към признанията на Саддам Хюсеин и към отправената заплаха, бил да ги пренебрегнат и двете. Те нито обявили мораториум върху дълга на Ирак, давайки му и повече пари, нито намалили своето производство на петрол. А според статистиката на ОПЕК, станало ясно, че производството на петрол дори се увеличило. Затова и цената на петрола се понижала.

Яростта на Саддам Хюсеин вече излязла на повърхността. През юни 1990 г. той обявил ОАЕ и Кувейт за участници в „конспирация срещу региона, която обслужвала израелските интереси“. Споменаването на Израел било показателно и застрашително. Саддам Хюсеин понесъл флага, който целял да обедини неговите „арабски братя“ срещу другите араби. Доктор Джонсън казал в известната си фраза: „Патриотизмът е последното убежище на нехранимайкото.“ Затова, вземайки предвид тази фраза, всеки арабски повик за поход срещу израелците обикновено е прелюдия към военни действия. Трябва да се вземе предвид и значителният прагматизъм, който проявил Саддам Хюсеин във взаимоотношенията си с Израел по време на войната с Иран. В период, когато се намирал в затруднено положение, Саддам Хюсеин започнал да прави войнствени намеци.

За да се увеличат още повече проблемите му, в средата на 1990 г. той бил под сериозен натиск не само заради своите дългове, но и заради постоянно нарастващия спор със Запада. Макар че Ирак дълго се радвал на специални взаимоотношения с Франция, другите западни страни му били хладен поддръжник. Веднага щом войната в Залива приключила, тяхната поддръжка изчезнала и се насочила към революционен Иран. Режимът на Хомейни не представлявал особена

опасност през 1989 г. за никого. Обаче заявленията на Ирак за насилствена диктатура внезапно излезли на дневен ред и действителността, която представлявал режимът на Саддам Хюсеин, не се нравела на деликатните западни демокрации.

Особено Англия имала причини да се оплаква. Роденият в Иран британски гражданин, журналистът на име Фарзад Базофт, бил арестуван и екзекутиран за шпионаж през пролетта на 1990 г. Базофт бил журналист от седмичника „Лондон Уикли“ и бил заловен да души около иракски секретни документи за развитието и построяването на ракетен комплекс. Какви били целите му и дали той бил таен агент за някого, както твърдели иракските тайни служби, и досега е неясно. Отнасяйки се пренебрежително към паспорта и самоличността на Базофт, Саддам Хюсеин наредил да го екзекутират и да разгласят това, за да го чуят всички шпиони и предатели на Ирак. Като опит за унищожение на вътрешната опозиция, екзекуцията на Базофт била успешна, но като съобщения към международната общност, тя се превърнала в катастрофа.

Преценките на Саддам Хюсеин за времето били крайно неподходящи. Западът вече бил нащрек за развитието на ситуацията в Ирак. Един балистичен експерт, Джералд Бул, бил убит при мистериозни обстоятелства в Брюксел. Понеже Бул бил световноизвестен експерт по дългобойна артилерия и разработвал проект за тъй нареченото „супероръжие“ за Ирак, когато той бил убит, случаят предизвикал особен интерес. Той бил насочен към мръсните трикове на израелските тайни служби (МОСАД), които били обвинени за убийството. Тогава пратки с качествени тръби от машинна стомана за производството на иракското „супероръжие“, били конфискувани на Запад.

За да привлекат още повече вниманието на западните журналисти, една мистериозна пратка с високотехнологични електронни компоненти, определени като части от ядрено устройство, били арестувани на лондонското летище на път за Багдад. След аферата със „супероръжието“, вече изглеждало ясно, че Ирак пак се въоръжавал с нови смъртоносни оръжия, които заплашвали целия Среден Изток. В резултат на това през деветдесетте години историите за Ирак заемали вече предните страници на западните медии, в които се разказвало за нарушението на човешките права и опитите на Ирак да се въоръжава с

оръжия за масово поразяване. Обаче Саддам Хюсеин не се забавлявал с унищожителните критики. Внезапно той се превърнал в „гадния мъж с черната шапка“ за западните медии, които винаги точно и навреме лепвали най-подходящите етикети на нарочените обекти. Към иранските вражески настроения и поведението на страните от Залива вече се прибавили западната враждебност и личната критика.

Израелската враждебност винаги е била даденост за арабите. Още преди успешната бомбардировка на Израел, с цел да неутрализира иракския реактор „Озирак“, произвеждащ плутоний, през 1981 г., Ирак смятал Израел за свой временен, по летаргичен враг. Но след този израелски акт Саддам Хюсеин вече бил сигурен, че Израел заговорничел да атакува отслабения след войната с Иран Ирак. Той вярвал, че всяка израелска атака срещу него щяла да го свали от власт. От достоверни иракски източници става ясно, че примерът с трагичната участ на румънския диктатор Николае Чаушеску бил постоянно пред очите и в мислите на Саддам Хюсеин.

Параноята му се увеличавала с времето. Той започнал да изпраща открити заплахи срещу Израел, придружени от публични отричания, че Ирак разработвал ядрено оръжие, понеже страната вече разполагала с „достатъчно химическо въоръжение“. „Но, — добавял Саддам Хюсеин, — ние ще подпалим Израел, ако се опита да нападне Ирак.“ Защо Саддам Хюсеин си въобразил, че Израел планирал атака срещу него, си остава мистерия и досега. Единствената възможна теория е, че Саддам използвал тази заплаха като отклоняване от вътрешните проблеми на недоволните поданици.

Тази жестока противоизраелска реторика постигнала два резултата. Ирак си спечелил подкрепата на по-голямата част от арабския свят. Но тя успяла да изплаши и Запада, започнал да вижда в лицето на Саддам Хюсеин един нестабилен подстрекател към военни действия. Те били прави, макар че Саддам Хюсеин не се стремил сериозно към война. Той предприел още по-големи стъпки през 1990 г., за да могат Израел и САЩ да повярват в предположенията си. „Ирак не иска война — казвал Саддам Хюсеин. — Ние се бихме осем години и знаем какво означава войната.“ За да бъде сигурен, че съобщението му е стигнало където трябва, той го повторил и при посещението на един британски дипломат в Ирак.

До юни 1990 г. в ушите на разузнавателните аналитици би трябвало да зазвънят алармените звънчета за отговорността им да държат Ирак под око. Доказателствата вече били много ясни: добре въоръженият и вече пред финансов фалит Саддам Хюсеин постоянно отправял все по-застрашителни заплахи срещу съседите си и Израел. Заплахите към Израел му спечелили престиж в очите на по-голямата част от арабския свят, но пък му донесли много малко пари. В резултат на това Саддам Хюсеин се превърнал в нещо като втори Насър, но без необходимата сума пари, за да поведе арабите. Иракският лидер все повече заприличвал на оръжие с дръпнат предпазител в района на Залива, като ставал все по-непредсказуем и опасен. Той вече не можел да въздържа изблиците си на гордост и безпомощна ярост и се изправил пред огромен проблем. Единственият въпрос бил какво щял да направи по-нататък? С какво щял да подкрепи заканите си? Какви били неговите намерения?

Събитията, довели до нападението срещу Кувейт, били ясно обозначени. Ирак от дълго време претендирал, че държал правото на собственост върху своята малка южна съседка. След 1871 г., когато отоманският мюфтия Абд Аллах управлявал Кувейт, тогава подпровинция на Басра (най-южната провинция на Ирак), Багдад установил законово териториалните права над „иракската седемнадесета провинция“. Кувейт бил с много запаси на петрол, бил смятан за най-богатото кралство в Залива и бил беззащитен, което било мъчителна перспектива за всеки по-здрав наследник на Асирийската империя да не се втурне към него. За личност като Саддам Хюсеин желанието да разреши икономическите си проблеми в тази насока само с един майсторски удар било непреодолимо.

Но Ирак не само предявявал претенции към Кувейт, той се е опитвал да го нападе и по-рано. През 1961 г. западащото правителство на тогавашния иракски лидер генерал Касем било мобилизирано за инвазия срещу Кувейт. Но следимперска Англия, която тогава още имала икономически интереси източно от Суецкия канал, се придвижила напред, за да възпре иракските лидери, акостирайки публично с флотата си там и сваляйки на сушата своите танкове, извикани на помощ от кувейтското правителство. Другите арабски държави също се присъединили към англичаните. Възпрени от

очевидната готовност на англичаните да се бият и да използват сила, иракчаните отстъпили назад.

За разузнавателните аналитици от Лондон, Вашингтон, Париж и Москва картината на ситуацията в Кувейт не била напълно ясна. За да изпълни своето намерение за поредното си престъпление, Саддам Хюсеин притежавал необходимия мотив, възможности и средства. И не само това, държавата му и преди това веднъж нападнала Кувейт. Освен това, ако Саддам Хюсеин не предприемел нещо, и то скоро, той щял да фалира напълно и да се превърне в очите на целия смеещ му се зад гърба арабски свят в последния самовлюбен автократ, който отчаяно се опитвал да постави ръцете си върху парите на своите съседи. Кувейт бил идеалната жертва за извършването на забележителна международна кражба. Саддам Хюсеин още повече помогнал на разузнавателните аналитици с информация през лятото на 1990 г., когато ясно показал отчаянието си, извършвайки няколко отделни атаки срещу Кувейт. Кувейтското тогавашно управление (на семейство Ал-Сабах) показало странно безразличие към действията му.

Но все пак има определена доза унижение, на което може да се подложи един арабски лидер. На 16 юли 1990 г. дошъл ясен сигнал, че Саддам Хюсеин и неговият революционен командващ съвет били търпели достатъчно и вече тръгвали на открити вражески действия срещу своите съседи, които отказвали сътрудничество с Ирак. Тарик Азис, иракският външен министър, официално обвинил Кувейт и ОАЕ в извършването на вражески действия срещу Ирак „като провеждали нарочен заговор да удавят петролния пазар с такова количество петрол, което значително надвишавало позволената квота от ОПЕК“. Азис се оплакал, че това причинило на Ирак щети за 89 милиарда долара. Освен това той окачествил като вражески намерения и факта, че Кувейт откраднал петрола на Ирак, извличайки непропорционално количество от петролното поле Румалия, което било разположено от двете страни на тяхната обща граница.

Западната разузнавателна общност вече трябвало да бъде сигурна за намеренията на Саддам Хюсеин. Мистерия било защо тя не била сигурна. Част от проблема за западните разузнавачи, когато преценявали нюансите на арабските разузнавателни системи, се състояла в езиковите трудности. Арабската реторика не съдържала толкова ясни и разграничени сигнали в разтеглените си фрази, с които

били свикнали западните разузнавачи. В арабския свят и най-страшните заплахи за въоръжени действия биват изказвани с тона на студено неодобрение на положението. За обикновения слушател било трудно да определи кога заплахата била достоверна, освен ако не бил запознат с арабската култура. Проблемът за западните аналитиците бил подобен на проблема от времето на Студената война, когато достоверността на фразите на обитателите на Кремъл могли да бъдат разбрани само ако ги превеждал и по-късно руснак. Защото за Съветския съюз езикът на марксизма изопачавал действителността и истината не можела да бъде разпозната с просто око от един лаик. В арабския свят по същия начин съществували различни критерии, чрез които се разграничавала истинската заплаха от изразяването на неодобрение.

По този случай разузнавателните аналитици не разбрали правилно развитието на положението. Разузнавателните аларми, които трябвало да посочат опасността от конфликт на 16 юли 1990 г., само седемнадесет дни преди нападението, изглежда не били включени. Поради необясними причини сигналите за нарастващото иракско отчаяние били определени само като поредното превъртане на дипломатическия винт от иракския лидер.

А всъщност това не било така. На 15 и 16 юли 1990 г. две дивизии на елитната иракска републиканска гвардия се придвижили на юг прекалено публично и заели позиции за битка в пустинята, на 20 мили северно от кувейтската граница. Както американските разузнавачи от НАТО, които работили по проблема от август 1990 г. до март 1991 г., казали по-късно: „Това беше «съвсем мъничък намек» за истинските намерения на Саддам Хюсеин.“

Войната в Залива

1990 - 1991 г.

На следващия ден Саддам Хюсеин увеличил напрежението. Избирайки специално за реч пред нацията деня на Баасистката революция, в нея той отправил предизвикателство към Кувейт и ОАЕ, сочейки Кувейт като крадец на иракския нефт. Освен това той публично го обвинил в нарочно увеличение на производството на петрол и за първи път претендирал, че кувейтците нарушавали целостта на

границите му. Това, както го определил Саддам Хюсеин, представлявал сериозен акт на агресия. И накрая, за да налее още масло в огъня, Саддам Хюсеин заявил, че коварният Кувейт заговорничел зад гърба им със западните и ционистките империалисти, за да унищожат арабската кауза. Той изискал от „двете мошенически държави“ да се вземат незабавно в ръце „за предпочитане с мирни средства“, но ако те не го направели, то Саддам Хюсеин вече им отправял последно предупреждение. „Ако думите не свършат работа, за да ни защитят, то пред нас не стои никакъв друг избор, освен да предприемем незабавни контрадействия, за да поправим нещата.“

Тази реч приличала на ултиматум. Тя би трябвало да катализира и постави нащрек действията на разузнавателните служители и политиците. Особено щом Ирак предприел действия за обявяване на финансови искания и изпращането на бронирани дивизии при кувейтската граница. Още тогава трябвало сериозно да се вземе предвид и засилващата се параноя на Саддам Хюсеин. И накрая, заключителните реплики в речта му не трябвало да оставят съмнение за страничния слушател относно намеренията му. В тях той заявил, че „не останало време за разговори“ и освен това казал, че ако Кувейт не откликне на иракските искания, то „той щял да понесе съответните последиствия“.

Америка забелязала движението на иракските войски по кувейтската граница. Съществували малко места в Средния Изток, докъдето сателитите на американската национална разузнавателна служба не могли да достигнат. Това довело администрацията на президента Буш до официално предупреждение на Ирак, че САЩ щял да „застане зад гърба на приятелите си“ в района на Залива. Това бързо изявление на САЩ не било толкова солидно, както прозвучало отначало. То имало за цел само да разсее напрежението в обстановката. Изявлението на Съединените американски щати се основавало на неправилната преценка, че Саддам Хюсеин всъщност нямал предвид това, което казал. Американското изявление целяло само да предупреди хората и да помогне, доколкото е възможно.

Американското министерство на външните работи и ЦРУ били убедени, че Саддам Хюсеин блъфирал и нямал намерение да предприема каквито и да било действия. Още повече, че вече и притеснените кувейтци се съгласили с тях в този ред на мисли. Освен

това те помолили своите американски приятели да не правят повече агресивни изявления, „защото така рискували да възпламенят и без това нагорещената обстановка“. Саддам Хюсеин използвал заплахите само като съществен елемент от преговорите, заявили кувейтците, и при всички случаи те били в подобна ситуация и преди това. Саддам Хюсеин отправял същите заплахи и в миналото. „Нямало причина за паника и САЩ трябвало да се отдръпнат настрана, за да не влошават повече ситуацията.“ Кувейтците обаче сгрешили в едно нещо: Саддам Хюсеин наистина правел заплашителни изявления и в миналото, но те винаги били на арабски конференции, при закрити врати. Той никога преди това не отправял такива заплахи на открито, в публичното пространство. Имайки предвид факта, че вече се бил обявил за лидер на антиционисткото арабско движение, Саддам Хюсеин имал много да губи, ако не държал на думите си, особено вкъщи.

Америка решила след това развитие на ситуацията да преправи своето публично изявление, за да облекчи кувейтските притеснения, но вътрешните ѝ действия показали, че не всеки човек в американското разузнавателно и политическо общество бил убеден в правилността на това решение. Към 24–25 юли 1990 г. американската администрация започнала да изпитва съмнения дали наистина Саддам Хюсеин „вдигал само излишен шум, дрънчейки с мечовете си“, както той убеждавал притеснения президент на Египет, Хосни Мубарак. Американските петролни танкери КС-135, които зареждали с гориво американските самолети, започнали да се разполагат в Залива и било обявено началото на грандиозно военно обучение. Повече притеснени от него били самите кувейтци. В багдадската преса се появили алармиращи доклади, че „чуждестранни войски се намесвали в региона“. За Кувейт термина „чуждестранни войски“ означавал две различни неща: или САЩ, или Ирак. Те не искали на територията си нито една от тези войски и помолили Вашингтон за дискретност.

Разглеждайки събитията през последните две седмици на юли 1990 г., става ясно как ситуацията ускорила събитията. Някъде по трасето Саддам Хюсеин взел решение да предприеме нападението, но е трудно да се каже кога. Един надежден човешки разузнавателен източник вътре в революционния командващ съвет щял да свърши идеална работа за целта. Конспиративните теории за дългосрочното планиране на Ирак да завземе Кувейт не били последователни. Ирак

винаги е имал желание да сложи ръцете си върху Кувейт и неговия петрол. Естествено, той имал и постоянна военна възможност да го направи. Намерението за действие винаги било ключът към всяка акция. Последното решение никога не е процес от дълго обмисляне. Това, което било ясно, е, че Ирак очевидно само дрънкал с мечове на 15–16 юли. Но до 25 юли Саддам Хюсеин окончателно решил да нападне и мечовете били извадени от ножниците.

Два въпроса стояли пред разузнавателните аналитици: дали Ирак можел да бъде възпрян и какво накарало Саддам Хюсеин от просто отправяне на заплахи да поеме риска за конкретни действия? Първите разузнавателни индикации, че проблемът поемал в нова насока, се появили през май 1990 г., когато Саддам Хюсеин започнал своята кампания срещу ОАЕ и Кувейт за цената на петрола. Нито една държава не можела да рискува да се намеси, а още повече да предприеме война, имайки предвид, че била пред банкрут, дори и да я управлявал такъв горделив и параноичен диктатор. Всяка логична преценка тогава можела само да изразява съмнения за действията, които можел да предприеме Саддам Хюсеин.

Но тези предварителни индикатори били подкрепени от постоянното биене на барабаните, от агресивните изявления, ставащи все по-остри и от нарастващите иракски искания. Някъде между края на май и началото на юли 1990 г. изолираните разузнавателни индикатори се увеличили до дузини заплашителни сигнали. Западните разузнавателни агенции вече изпращали поток от предупредителни сигнали, предвиждащи агресивни действия. Между май и юли 1990 г. някой трябвало да предприеме нещо, за да спре Саддам Хюсеин да не отиде прекалено далеч.

Проблемът с възпирането на Саддам Хюсеин от вражески действия, въпреки предположението на западните разузнавателни агенции, че атаката срещу Кувейт била определена вероятност, по-късно се изразил в дипломатическата двусмисленост, с която САЩ хем се опитвали да застанат на твърди позиции, хем ги смекчавали, издавайки противоположни „разяснения“ и „заповеди“. Например когато те придвижили своите танкери КС-135 и корабите си към Залива на 21 юли „за да дадат необходимия сигнал на Саддам Хюсеин“, както заявил Пентагонът, в същото време адютантът на американския министър на флотата дал изявление пред пресата, за „да изясни

ситуацията“, в което заявил, че тези кораби не били в пълна бойна готовност. А на 24 юли, когато Пентагонът заявил, че „САЩ били длъжни да подкрепят самоотбраната на приятелите си в Залива“, официалните служители отказали да потвърдят дали САЩ щели да помогнат на Кувейт, ако той бъде атакуван от Ирак. Този развой на събитията довел до невъзможна ситуация. Допълнителните „разяснения“ само навреждали, а не помагали на разузнавателните агенции и дипломатическите отношения.

Ситуацията страшно се объркала. Дали САЩ подкрепял Кувейт през юли 1990 г., или не? Ако дори сега отговорът на този въпрос не ни е ясен, то със сигурност не е бил ясен и на иракчаните тогава. Те били много объркани. Било ли това известната двуличност на американските дипломатически отношения, чиято крайна цел била да накара врага да размисли и да се откаже от планираните си действия? Или било хвърляне на прах в очите, подкрепяйки Кувейт с меки думи, но не и с истински намерения? Какви били намеренията на американския президент Буш? На 25 юли обърканият Саддам Хюсеин решил да открие това сам. Той внезапно изпратил на американския посланик в Багдад бележка, в която изисквал да го уведоми до един час какви били истинските намерения на Съединените американски щати. Американският посланик, Ейприл Гилеспи, накрая постигнала своята дълго преследвана политическа цел през последните две години: да се срещне очи в очи с иракския диктатор.

Разказите за това, което трябвало да се превърне в плодотворна среща преди войната в Залива, коренно се различават. Съществуват два източника, разказващи за случилото се през онзи ден: копие от свидетелските показания на посланик Гилеспи, представени пред сенатската комисия по външни взаимоотношения във Вашингтон на 20 март 1991 г. и иракската официална версия на диалога, която не била дискутирана от американското министерство на външните работи. Срещата оставила у Саддам Хюсеин впечатлението, че ако той нападнал Кувейт, то САЩ нямало да се намесят. Ако той разбрал тъкмо това, то било погрешно.

Всяка среща притежава своята химия и психология. Напълно нецелесъобразно било, че западните либерали и феминисти изпратили жена за посланик в арабския свят. Това винаги трябвало да бъде пресметнат риск. В една култура, където само мъжете контролирали

властта и събитията, а „силните мъже“ се ценели високо, женските пълномощници се смятали за недостатък, освен ако не демонстрирали в работата си, че били необикновени властнически фигури или че могли да завземат властта принудително. Политическата коректност можела да приеме в редиците си политици, завършили провинциални университети, но арабският свят бил непримирим към необичайното. Един от първите уроци на дипломатите е да научат още в началото на кариерите си, че трябва да се справят със света такъв, какъвто е, а не какъвто те биха искали да бъде. Практичността на дипломатията отмивала от характера на всеки разумен дипломат илюзиите и идеализма, защото не всяка нация споделя едни и същи морални ценности.

Посланик Гилеспи вероятно не оставила у Саддам Хюсеин впечатлението, че САЩ били решени да защитават Кувейт, ако Ирак го нападнал. Нито един друг аспект на американската грешна преценка преди войната в Залива не получила такъв щателен оглед, както първата и единствена среща между посланик Гилеспи и Саддам Хюсеин. Критиците заявяват, че тя дала зелена светлина пред Саддам Хюсеин, защото на нея било изразено мнението, че САЩ щели да стоят настрана от иракските действия в Кувейт. Тези твърдения били по-късно отхвърлени категорично от американската посланичка Гилеспи.

Ясно е, че за краткото време, което ѝ предоставил Саддам Хюсеин, било трудно за посланик Гилеспи да влезе във връзка с Вашингтон, за да получи пресни напътствия. Ейприл Гилеспи трябвало да представлява американските интереси само въз основа на политическите наставления, които ѝ били предоставени преди това от американското външно министерство и които не могли да се обновяват често при бързо развиващата се международна криза. През този горещ следобед в Багдад недостатъчните разузнавателни преценки, слабата национална политика, иракското отчаяние и дипломатическата предпазливост се обединили, за да се превърнат във фатална комбинация. Вече е ясно, че на 25 юли Съединените американски щати загубили последната си възможност да възпрат Саддам Хюсеин да не нападне Кувейт.

Саддам Хюсеин започнал срещата с типичната си филипика срещу арабските си съседи и Съединените американски щати. Той основно наблегнал на иракската икономическа молба, обяснявайки с

яроост всеки детайл. Той обвинил Съединените американски щати „в подкрепа на кувейтската икономика срещу иракската икономика“ и после, както всички несигурни в себе си кавгаджии, започнал да ругае: „Ако вие, Съединените американски щати, използвате сила срещу нас, то ние знаем как да ви отговорим. Ние също можем да окажем срещу вас сила. Ние не можем да дойдем до вас, но отделни араби могат да ви стигнат, където и да сте.“ Посланик Гилеспи разбрала, че Саддам Хюсеин заплашвал с терористични атаки.

Тя запазила хладнокръвие, типично за арабското дипломатическо поведение. Трудността се състояла в това да отдели баластрата от истинските заплахи и да идентифицира конкретните сигнали за предложения, които ядосаният иракски лидер би могъл да ѝ предостави за обсъждане или за преговори по-късно. Това била непосилна задача за първата ѝ среща със странния, сърдит, емоционално нестабилен и ругаещ арабски диктатор. Но Гилеспи разполагала със своите напътствия от американското външно министерство. Нейните ясни инструкции били да потушава всяка криза, а не да налива масло в огъня на опърничавостта на Саддам Хюсеин.

Тя се опитала да успокои Саддам Хюсеин, посочвайки, че САЩ не желаел да предприема вражески действия срещу Ирак и че не участвал в заговор срещу иракските интереси. Гилеспи наблегнала главно на това, че разполагала „с инструкции лично от американския президент да търси почва за развиването на приятелски взаимоотношения с Ирак“. Нали президентът попречил на опитите на Конгреса да наложи икономически санкции срещу Ирак? Тя продължила да излага американската позиция, заявявайки категорично: „Президентът Буш е интелигентен мъж. Той няма да декларира икономическа война срещу Ирак.“

Срещата започнала да се развива в определена форма и с ритъм, които после щели да имат сериозни последствия. Мрачният иракски президент изложил своите болки и пак отправил заплахите си за извършване на определени действия, ако не постигнел своето. Ейприл Гилеспи утешавала начумерения арабин, успокоявала го и се опитвала да прави в процеса на монолога му уверения, че нямало никакъв проблем и че те всички искали да си останат приятели. Гилеспи дори стигнала по-далече. Действайки пак въз основа на инструкциите от вашингтонското министерство на външните работи, тя поела една

линия на поведение така, както в САЩ разбирали молбата на Саддам Хюсеин за петролния пазар. Тя заявила пред Саддам Хюсеин, че в Америка имало щати — производители на петролни продукти, заинтересовани да купуват петрол на цена, по-висока от 25 долара на барел, които подкрепяли неговата гледна точка. Саддам Хюсеин позволил на този етап да бъде умиловителен, но допълнил, че още бил твърдо решен да не позволи на Кувейт да продължи да мами държавите-членки на ОПЕК и петролната квота. Американската посланичка пак го утетила, допълвайки: „Моите преценки след двадесет и пет годишна служба в тази сфера ме карат да си мисля, че твоята политика ще получи широка подкрепа от арабските ти братя. Този проблем не е свързан с Америка, — заявила тя. — САЩ по принцип не си създава мнение за възникналите спорове между арабските държави, какъвто е и вашият граничен спор с Кувейт.“ Всъщност американският министър на външните работи наредил „на нашия официален представител да повтори няколко пъти тази наша позиция“.

Посланик Гилеспи по-късно деликатно контраатакувала Саддам Хюсеин, настоявайки за изясняване на арабските намерения за Кувейт, въпреки че поставила въпроса „в дух на приятелство и помирение“. Сега било ред на Саддам Хюсеин да я увери, че предпочитал да открие мирно решение на спора. „Ние няма да предприемаме нищо, докато не се срещнем с кувейтците. Когато се срещнем и установим, че има някаква надежда да постигнем разбирателство с тях, тогава няма да предприемаме нищо.“ Все пак той си запазил отворена вратичка за действия, допълвайки: „Ако не можем да открием мирно решение на въпроса, то естествено е, че Ирак няма да приеме смъртта като решение, дори то да е най-мъдрото решение до момента.“ Дали това не била арабска реторика, изразяваща истинска заплаха? Това трябвало да прецени посланик Гилеспи. Все пак тя присъствала на срещата.

След това Саддам Хюсеин напуснал стаята, оставяйки вгълбената в себе си американска посланичка сама за половин час, докато той разговарял по телефона с президента на Египет, Хосни Мубарак, който се опитвал да посредничи при кризата. Щом се върнал, Саддам Хюсеин се усмихнал и изглеждал успокоен. Той искал по-бързо да приключи срещата, казвайки на Гилеспи, че „вече нямало проблем и че Кувейт и

Ирак щели да се срещнат на двустранни преговори в Джидах следващата седмица“.

Дали американската посланичка получила обещание от Саддам Хюсеин да не предприема силови действия срещу Кувейт на срещата им, никога не станало ясно. Въпреки че всеки разговор съдържал неизказани мисли, в този случай нямало съмнения, че тонът на срещата, в Багдад на 25 юли, бил ясен за събеседника. Посланик Гилеспи покъсно признала, че иракското описание на събитията тогава било „осемдесет процента вярно“. Всъщност, заплашвайки и сипейки укори, Саддам Хюсеин получавал удовлетворение. Според елегантната фраза на Лорънс Фрийдмън, за Саддам Хюсеин, „САЩ му подавали ръка за приятелство, карайки го обаче да се държи подобаващо“.

Ако работата на дипломатията била да изпраща ясни сигнали по време на криза, то тя се провалила през този следобед. Не само че вече пътят от Басра до Кувейт и петролните им полета бил открит, но и според Саддам Хюсеин американският президент, единственият човек в света, имащ правото да затвори вратата, бил в приятелски отношения с Ирак и поддържал политиката му. Много хора смятат, че изходът от срещата представлявал дипломатическа и разузнавателна катастрофа. Това, което накрая става ясно е, че посланик Гилеспи, изглежда, не успяла да разбере правилно последствията от срещата. Уверена, че кризата между САЩ и Ирак била приключила, тя дори започнала да подготвя планове си за почивка и телефонирала на американското външно министерство, че „намеренията на Саддам Хюсеин били да се разреши мирно спорът и че изглеждал напълно откровен“. Дори и той да я е подвел по време на срещата, записите от проведения разговор не оправдават това нейно мнение.

Останал един последен шанс за мирно уреждане на нещата: провеждането на иракско-кувейтски преговори в Джидах, Саудитска Арабия, насрочени за 31 юли. Макар че доказателствата сочели, че капитулацията на Кувейт на разговорите трябвало да спре нападението, още имало шансове за диалог. Все пак поведението на Кувейт на срещата било непредпазливо. Ако САЩ не подкрепели Ирак в случая, то тогава и Кувейт нямал шансове. За изненада на иракския вицепрезидент Изат Ибрахим, кувейтската делегация предложила само частица от исканата сума от Ирак, едва девет милиарда долара. Било жест на добра воля от Кувейт да даде така своята лепта за изплащането

на иракските военни задължения. Но Ирак щял да получи тази сума само ако оттеглед завинаги териториалните си претенции към Кувейт. Ибрахим избухнал и се върнал веднага в Багдад. Кувейтската делегация останала да чака следващия кръг преговори, които щели да се превърнат в дълго арабско уреждане на спора, надлъгване и надхитряне.

В последвалото денонощие вече било късно за предприемането на каквито и да е действия. Независимо от телефонното обаждане, на 31 юли на йорданския крал Хюсеин до американския президент Буш, че „иракчаните били сърдити и наистина се стягали да предприемат действия“, времето за преговори за допълнително уреждане на нещата вече било изтекло. Само директната американска заплаха можела да спре тогава Саддам Хюсеин, но благодарение на посланик Гилеспи, иракският лидер щял да сметне това поведение за непонятна промяна в американската позиция по въпроса. Дори на този етап Кувейт още не желал да помоли американците за помощ, страхувайки се да не си навлече гнева на своите арабски братя. Американското правителство също не искало да се намеси, за да не възпламени и без това нажежената ситуация, при която иракчаните вече дори разположили 100 000 войници по кувейтската граница. Събитията надхвърлили дипломатическите преценки с връхлитането си. В края на деня на 2 август 1990 г. Кувейт бил нападен и така прекратил съществуването си като независима нация.

Разузнавателната следа от размяната на документи и информация от онези дни била значителна и била ясен индикатор за истинските намерения на Саддам Хюсеин. Между 25 юли и 31 юли иракчаните започнали мощно да изпращат подкрепления на бойните си сили на юг. Те изпращали амуниции и военни конвои към своите най-предни дивизии и разполагали значително количество кутии със снаряжение в районите, където се очаквало да бъдат предприети атаките. Във Вашингтон разузнавателните агенции незабавно доловили настъпилата в статуквото промяна, използвайки сателитната си информация и сигналните разузнавателни агенции. Те веднага уведомили Белия дом и американското външно министерство, че иракските военни сили вече били прекалено концентрирани и възнамерявали да атакуват. Военната иракска сила вече била „непропорционална на задачата си, която заявявала, че изпълнявала там, освен ако те наистина блъфирали“, както

се казвало в разузнавателния доклад, изготвен от националната разузнавателна служба на 30 юли. Пентагонът и националната разузнавателна агенция продължили да излагат тезата си, заявявайки, че Саддам Хюсеин според тях „щял наистина да използва силата си“. Това представлява навременно и ясно разузнавателно предупреждение, отговарящо на всички стандарти.

Останалата част от американската администрация, имайки доверие в официалното изявление на посланик Гилеспи, не предприела нищо в тази насока. Един френски източник заявил, че Вашингтон разполагал с надежден индикатор за иракските намерения. Американското разузнаване дори засякло иракски доклад, в който било описано развитието на американските „бездействие и пасивност“ при големи военни акции в миналото. Кипър през 1974 г. китайците в Тибет и съветското нападение срещу Афганистан през 1979 г. били описани като примери, в които американците не направили нищо и не подкрепили нито една от държавите. Съществувала само една причина иракчаните да проявят такъв интерес за поведението на американците — в случай на конкретни провокации. Ако онова, което твърдели французите, било истина, то вече имало още един разузнавателен индикатор за истинските намерения на Саддам Хюсеин.

Но всичко било напразно. В ранните часове на 2 август 1990 г. две елитни военни части на иракската републиканска гвардия пресекли границата, за да нападнат Кувейт. Докато доставените от Съветския съюз танкове на иракските дивизии „Медина“ и „Хамураби“ се придвижвали на юг, мощен боен удар превзел петролните полета на Варба и Бубиян, а специалните иракски сили се разположили на ключови позиции в град Кувейт. За едно денонощие битката приключила. Забележително е, чак три часа, след като тя започнала, кувейтците помолили САЩ за помощ. Но дори тогава те претендирали тя да бъде „строго поверителна, за да не запали още повече искрите на горещия конфликт“.

Тяхната молба била безсмислена. Ситуацията била възпламенена достатъчно, щом те вече били обградени и по тях стреляли. Кувейт станал окупирана иракска провинция. Искрица надежда обаче се появила от най-неочаквания човешки източник на информация. Вторият главнокомандващ военната разузнавателна служба на Саудитска Арабия, преоблечен като бедуин, в началото на окупацията

се скитал из Кувейт цели три дни, като набелязал местоположението на всички иракски части, преди да се завърне незабелязан вкъщи. Там той предоставил на своите началници достоверна и точна информация за разположението, въоръжението и бойния дух на иракската армия. Нито един друг източник на информация не би могъл да предостави тези данни, както този старомоден начин за изготвяне на разузнавателен доклад.

Както и израелците пропуснали да забележат неизбежния проблем в Йом Кипур през 1973 г., а британците пренебрегнали разузнавателната информация за предстоящия конфликт във Фолкландските острови през 1982 г., така и Съединените американски щати били подведени от собствените си дипломати и политически сътрудници в измамните им информационни сведения за иракските възможности и намерения през 1990 г. Но дори това да било така, оставали въпросите за разузнавателните грешки, допуснати при войната в Залива, но не как администрацията на Буш пропуснала да забележи индикаторите за войната, а защо. Пропускът не се дължал на събирането на разузнавателна информация, понеже САЩ имал достатъчно разузнавателни източници, проблемът се състоял в анализа и интерпретацията на събраната информация. Този пропуск още веднъж доказвал известната теза, че американската външна политика често не била централизирано контролирана, заради наличието на вътрешни различия и много съревноваващи се влияния. Тези сили може би били предизвикани от определен интерес да не се разкрива много сериозността на проблема или да не бъде признато съществуването му. Кореспондентът на Американската радиопредавателна компания, Джон Кули, казал през 1991 г. следното:

„Силните, но ограничени търговски интереси, като увеличаващата се продажба на жито на Ирак и икономическата и банкова криза вкъщи, помогнаха на администрацията на Буш, заедно с много конгресмени, да си затворят очите пред естествените и агресивни цели, които преследвал Саддам Хюсеин.“

Позовавайки се на кувейтския терор, предизвикан от това, че те заплашвали да привлекат на помощ и останалия арабски свят, открито молейки САЩ за помощ, Саддам Хюсеин успял да оправдае своите последвали действия.

Изглежда учудващ фактът, че военният успех в Залива с 15 000 убити и 30 000 ранени иракчани, докато силите на коалицията дали под хиляда жертви, всъщност се смята за провал. Успехите на военните и логистичните сили на местна почва, точността на високотехнологичните оръжия, показвани нощем по телевизията, подготвените офицери и войници, създават впечатление за безспорен успех. Всъщност не всички снимки на високотехнологичните оръжия били показани публично по телевизията. Освен това съществували много снимки на високотехнологични бомби, които не били показани пред обществото, защото трябвало да се види как полита във въздуха мост, пълен с хора. Не били показани и снимки на ужасените лица на иракските граждани, които се срещали очи в очи със смъртта. После екранът потъмнявал до черно. Военните избрали да не показват тези картини по време на главните телевизионни емисии от деня. Показаните по телевизията грешки, които извършвали войските на НАТО при бомбардировките в Косово през 1999 г., само доказали колко били прави тогава американските военни да не показват всичко по телевизията.

Сред този военен успех и технологически постижения, една от сферите не се справила със задачите си, независимо от огромните пари, които били инвестирани в нея: разузнавателната сфера. Ако успехът по време на битката не изострил до крайност този провал, никога нямаше да разберем за проблемите, които съществували в разузнавателната система преди и след войната. Още дълго преди войната, преди избухването на революцията в Ирак през 1979 г., Западът постоянно подценявал заплахата от Ирак в лицето на Саддам Хюсеин, която била отправяна постоянно към него и към територията на Залива. Вместо да бъде оценяван правилно като един нестабилен фактор в необичайно нестабилна ситуация, Ирак бил считан за балансър в иранските взаимоотношения с шиитския фундаментализъм. Американците тайно подкрепяли Ирак с няколко разузнавателни и обучаващи програми.

Това бил сериозен провал в политическите и разузнавателните анализи, още повече, че приятелите на Запада в Залива, постоянно

предупреждавали, че особеното съчетание на тирания, военни възможности и амбиция в характера на Саддам Хюсеин, било толкова дестабилизиращо обстановката, колкото я дестабилизирали и най-ненормалните молли (свещеници) в Техеран. Поради необяснима причина този съвет все бил пренебрегван и Саддам Хюсеин представлявал за западните политики сила, която всъщност стабилизирала Средния Изток. Няколко разузнавателни агенции трябва да си понесат отговорността за това неправилно интерпретиране на ситуацията, особено за периода 1985–1989 г.

Присъдата е още по-сурова поради това, че разузнавателните агенции тогава не пропуснали нито едно разузнавателно сведение за Саддам Хюсеин и действията му преди войната в Залива. Напротив, те колекционирали всякаква разузнавателна информация. Те се провалили в опита си да разберат значението на фактите. Един от служителите на ЦРУ заявил по-късно: „Всичко, от което се нуждаехме, беше един проклет агент в републиканския съвещателен съвет на Саддам Хюсеин.“ Добрите шпиони, които можели да предоставят надеждна информация за намеренията на един диктатор, били трудни за откриване. Американците не разполагали дори и с незначителен шпионин в лагера на диктатора, който да им насочи вниманието към емоционалната нестабилност на Саддам Хюсеин. Но независимо от това западните наблюдатели разполагали с достатъчно доказателства за истинската същност на иракския президент.

Западът имал дълга история на принципна подкрепа за Саддам Хюсеин. През 1981 г., въпреки саботажните действия на Израел срещу марсилските докове, от които се транспортирали най-важните резервни части, французите приключили успешно с построяването на ядрената централа „Озирак“ в Ирак. Израелците незабавно бомбардирали цеха за производство на плутоний, докарвайки до ярост тогавашния френски президент Франсоа Митеран. Своего неудоволствие от този акт показал и американският президент Картър, чиято администрация снабдила израелските атакуващи с достоверни мишени за унищожение чрез своите разузнавателни сателити.

Независимо от временното отстъпление на западните страни, военната помощ, които те предоставяли на Ирак, продължила да пристига към Саддам Хюсеин и през целия период на осемдесетте години. Само французите правили бизнес за по два милиарда долара

годишно и продали въоръжение за 5 милиарда и 600 хиляди долара, в подкрепа на първата война в Залива. Към французите се присъединили и все по-огладняващите американски компании за производство на оръжие. Америка започнала да налива въоръжение в Ирак след 1982 г.: хеликоптери, двигатели за подводници и военни кораби, амуниции и резервни части. Американската помощ за Ирак нараствала все повече с развитието на войната с Иран. През 1984 г. Конгресът одобрил проекта „Наклон към Ирак“ и САЩ извадил Ирак от официалната листа на нациите, подкрепящи тероризма. В средата на осемдесетте години Америка давала още по-свободни търговски кредити на Багдад, възлизащи на половин милиард долара, само за да закупят иракчаните сто и петдесет хиляди тона американски ориз.

Американците не били сами по време на тази си мисия. Британците също се присъединили към търговските печалби, които получавали от подкрепата си за Саддам Хюсеин. До нападението на Ирак над Кувейт британците доставяли на Саддам Хюсеин радари, комуникационна техника и технологически пакет за развитие на ядрени оръжия, включително и на плутоний и торий, използвани за производството на ядрени реактори; самолетни двигатели, артилерийските контролни стрелкови системи и новите артилерийски ракети и оръжия за ракетните установки, произвеждани от допълнителната помощна компания „Вайкърс“. Тези стоки включвали и доставката на смъртоносните химикали тиодиликол и тионил хлорид — основни съставни части в производството на отровни газове, както и доставката на нервнопаралитични газове, произвеждани от компанията МСР ООД.

Никой в разузнавателната общност не се чувствал спокоен от търговията с тези смъртоносни оръжия, с които бил снабдяван диктаторът, както и от предоставените му оръжия за масово поразяване. През март 1992 г. Робин Робинсън, принципен граждански служител от Квакуерите, подал оставката си от секретариата на смесения разузнавателен комитет, изразявайки своите притеснения за лицемерието на британското правителство в търговията с оръжие с Ирак.

Но това не повлияло на последвалите събития. Търговията с Ирак била печеливш бизнес.

При един от най-подозрителните ходове в тази ситуация, в края на осемдесетте години бил създаден иракско-американски търговски форум, основан от пенсиониралия се американски посланик, Маршал Уили. На този форум бил представен светът на най-големите оръжейни компании, големият бизнес, произлизащ от това, както и добрите правителствени взаимоотношения. Компании като: „Ексон“, „Мобил“, „Бел“, „Локхийд“ и „Дженерал Мотърс“ били набързо вписани като участници в този новосъздаден форум и американската подкрепа към Ирак вече била провеждана чрез това полуофициално независимо тяло на високо ниво. Когато 4 милиарда американски долара на тази организация изчезнали мистериозно от клона на Италианската банка в Атланта, за никого не било изненада, че американската хазна блокирала достъпа до информация по този случай.

В края на 1988 г. форумът, с подкрепата на американското правителство, станал домакин на най-големия търговски панаир, където били изложени високотехнологични изделия за продажба в Багдад. По думите на Джоф Саймънс, влиятелен и информиран писател относно иракските работи, станало ясно следното: „В края на осемдесетте години американско-иракската търговия се изчислявала на милиарди долари, като в нея участвали цели дузини американски компании. Няма съмнение, че военната сила на Саддам Хюсеин била създадена основно от американската неизчерпаема бизнес амбиция.“

Апогеят на тази скрита подкрепа на американците към иракския режим и неговия лидер настъпил на 12 април 1990 г., когато висша американска делегация от сенатори и държавни служители посетила Ирак. Тя била придружена от американския посланик в Ирак, Ейприл Гилеспи. На срещите, които делегацията провеждала със Саддам Хюсеин в Мосул, станало ясно, че Гилеспи уредила частна телефонна връзка с Джордж Буш така, че американският президент да можел лично и на място да издава своите нареждания за развитието на търговските предложения, давани от американската делегация.

Именно тези близки търговски взаимоотношения на високо ниво с Ирак обяснявали защо Саддам Хюсеин почувствал през 1990 г., че американското правителство всъщност било на негова страна. Защо, въпреки тесните си търговски взаимоотношения, в САЩ не усетили заплахата, която представлявал Саддам Хюсеин по-рано?

Следователно Западът имал много време на разположение, за да изучава Саддам Хюсеин. Неговият произход, психология, жестокост и истинската природа на режима му били ясно разбрани от целия разузнавателен щаб, който специализирал в региона от 1969 г. нататък, откакто Саддам Хюсеин бил назначен за вицепрезидент и му била дадена властта да управлява вътрешнодържавния партиен апарат за сигурност. Цялото развитие на режима на Саддам Хюсеин, на неговата личност и на характера му, било отблизо проследено през последвалите две десетилетия. Западът не би трябвало да е изненадан от нищо, което е направил Саддам. Доказателство са следните думи на един британски служител от разузнаването, който специализирал в арабските отношения и държави и по-специално в Залива:

„Саддам Хюсеин беше старомоден арабски диктатор. Всеки знаеше какво можеше той и какво беше способен да направи. Той беше непочтен, неискрен, фалшив, незаслужаващ доверие, алчен, амбициозен и прекалено уплашен да не бъде изхвърлен от поста си на иракски президент чрез преврат, както всеки от неговите предшественици. Щом войната с Иран избухна, Саддам Хюсеин се превърна в параноичен и отчаян човек. Освен това той безумно се страхуваше от заговори. Собствените му хора направиха три опита да го убият в рамките на седем месеца, преди той да нападне Кувейт. Да мислят, че един психично нестабилен диктатор, който има на разположение 50 000 танка, щеше да седне кротко да чака беззащитния си съсед, който по стечение на обстоятелствата обаче се оказва най-богатата държава в света, поставила му брадвата на врата от финансова гледна точка, беше наистина тъпо. Особено когато американският посланик ясно му дава да разбере, че няма значение, дори ако ограби банката. Всеки, който познаваше добре региона, щеше да предположи, че Саддам Хюсеин щеше поне да си опита късмета. Беше въпрос на разузнавателни информационни сведения и намерения, както и да познаваш определения човек. При тези обстоятелства какво друго можеше да направи Саддам Хюсеин?“

Слабите разузнавателни преценки по време на войната в Залива били само част от обвинението. Дори след самото нападение и войната през януари 1991 г. се появили сериозни разузнавателни провали и за операциите „Пустинен щит“ и „Пустинна буря“.

Отначало сякаш никой нямал възможността да определи размера и силата на иракските въоръжени сили. Генерал Шварцкопф тръгнал на война на 16 януари 1991 г., разполагайки само с информацията, че срещу себе си имал армия от 600 000 иракчани. По-късно броят им се намалил до 250 000 бойци. Проблемът с цифрите бил задълбочен и от недостатъчната преценка на бойната ефективност на иракските военни части. Получената информация тогава била, че революционните иракски бойни стражи били добре въоръжени, калени в битките, лоялни, посветени на каузата си и обучени. Някои разузнавателни източници, търсейки удобна аналогия, дори описали войските на Саддам Хюсеин като „SS-войските на Хитлер“, въоръжени с най-доброто съветско високотехнологично оръжие.

Това погрешно разбиране за иракската военна кадърност дошло от погрешната преценка за крайния изход от иранско-иракската война, продължила от 1980 до 1988 г. Всъщност иракчаните спечелили първата си война в Залива по погрешка. Вместо да осъзнаят, че Ирак не толкова спечелил, колкото Иран всъщност загубил войната, разузнавателните агенции прикачили на иракчаните в разузнавателните си доклади излишно висока боеспособност, въоръжение и професионална кадърност. Тези илюзии се разпространили и в разузнавателните преценки за войната в Залива през 1990–1991 г.

Надценяването на бойната кадърност на иракчаните на земята се разпространила и върху уменията им във въздуха, където цифрите и възможностите на армиите обикновено са предмет на професионална и щателна преценка. Не става въпрос само за значението на размера на националното въоръжение, но и за това дали самата нация знае как да го използва. Никъде другаде не е така важна техниката, както във въздуха.

И Иран, и Ирак разполагали с огромни количества оръжия, предоставени им от модерните оръжейни системи на САЩ и Съветския съюз. Но нито една от страните не можела да си служи с тях. Иранците не могли да си служат със своето американско въоръжение, а

иракчаните пък придобили въздушно превъзходство по погрешка — не могли да се справят със своите самолети, като пропускали дори нагледните ирански цели. Въпреки че въздушните разузнавателни офицери разполагали с достоверна информация за тези слабости през целия период между 1981 г. и 1988 г., само определени агенции информирали за тях. Всички останали агенции задълбавали върху иракските предполагаеми цифри и малко съобщавали за конкретните им изяви на бойното поле. Накрая разузнавателните информации се задълбочили само върху преброяването на оръжията и хората, а не върху интерпретацията на онова, което можело да се случи. Според един разузнавателен наблюдател: участието на разузнавателните агенции „по време на самата битка било незначително“.

Развитието на „сточасовата война“ веднага щом съюзниците атакували съвместно по земя на 24 февруари 1991 г., повдигнало още въпроси пред западното разузнаване. Ходът на битките бил внимателно документиран. По-малко място в документите обаче било отделено на пропуските на американското и западното разузнаване при самите боеве. Изглежда ироничен и парадоксален фактът, че повече усилия и ресурси били използвани в генералния щаб на Шварцкопф в Саудитска Арабия, докато разузнавателните усилия на бойното поле били крайно недостатъчни. По-подвижните умове биха определили войната като триумф на оперативната безопасност, но в ума на сърдития и ядосан командир на батальон от 50 танка, които се придвижвали напред в пушека, придружавани от страха и опасността от предстоящата битка с бронираната иракска републиканска гвардия, въобще не предизвиквали комфортно състояние на духа. Било в реда на нещата вбесени висши офицери от британските бронирани бойни сили да задават по един и същ начин въпроса на разузнавателните агенции: „Къде всъщност бяхте вие през цялото време?“ Истината била, че потокът от разузнавателна информация към висшите оперативни командири на дивизии никога не бил подобрен. Проблемът се състоял в самото ѝ разпространение. Следователно още веднъж се доказало, че било прекалено трудно да се разпространи разузнавателна информация до най-долните етажи на войските.

Причините за това били двустранни.

Първата произлизала от класическия проблем, че повечето от разузнавателната информация била строго секретна, което идвало от

начина, по който била събирана, затова нейното препредаване надолу по етажите криело рискове да компрометира източниците си. „Винаги защитавай източника си на информация“, това било правилото, неизменно спазвано в разузнавателния свят. В американската разузнавателна система тази информация се класифицирала под гриф „специален строго секретен материал“ и можела да се предоставя само на специално посочени за целта хора. Страхът и опасенията се съдържали главно във факта, че врагът можел да открие с какво количество информация се разполагало по отношение на неговите действия.

Щом врагът разбере, че знаеш кодовете му, той веднага ги променя и трябва да започнеш отначало. Но пък ако не можеш. Представи си ситуацията тогава. Това бил сериозен проблем. Затова усилията на разузнавателните служители да предоставят достоверна информация „извън съществуващите канали“, която да бъде подкрепена и от „съвпадащи“ доклади, извадени в пресата или в подобни източници на информация, винаги били посрещани благосклонно и окуражавани. Ако разузнавателната информация идвала само от един секретен източник, то рискът от разкритие, компрометиране и загуба на парите на данъкоплатците за закупуването на високотехнологични разузнавателни средства се увеличавал значително. „Ултра“ по време на Втората световна война се превърнал в класически пример. През 1941–1942 г. атлантическите конвои поели риска защитавайки секретните данни „Ултра“, получавани от бойните кораби на Дъониц. В случая по-добре било да се отървеш с един разбит на парчета конвой, отколкото да загубиш способността да защитаваши всеки свой бъдещ конвой.

Нека да вземем два по-модерни примера. Ако антуражът на Саддам Хюсеин бил наясно, че в 13.04 ч. багдадско време един американски шпионски сателит бил над тях за 27 минути, то тогава иракската военна дейност щяла да бъде замразена и скрита в най-близкия хангар през следващия половин час. Ако само революционните стражи на Саддам Хюсеин подозирали, че всеки разговор между Багдад и дивизионните командири в Кувейт бил засичан, разгадаван и превеждан от американските разузнавателни служби във форт Мийд, щата Мериленд, то всички радиокомуникационни връзки щели да бъдат изключени. Понеже всички иракчани, загрижени за своята безопасност,

използвали телефони с надземни кабели, американците нямало да имат втора възможност за такъв пробив.

Втората причина за недостатъчното разузнаване през войната в Залива била сравнително нова. Но тя се превърнала в сериозен проблем във Виетнам. Получил се прекалено голям поток от разузнавателна информация. Системата била препълнена с информация. Един сателит се пресичал с друг, а разузнавателните снимки възлизали на стотици хиляди. И те всичките трябвало да бъдат прегледани, сортирани, анализирани, интерпретирани и изложени в резюме, за да стигнат до онези, които вземат решенията. Абсолютно непосилен процес.

Внезапно технологиите представили на преден план един вид секретно разузнаване, достъпно през 1944 г. само за Чърчил и Айзенхауер. То придобило такава форма, че всеки батальонен командир можел да го използва, ако имал достъп до специално устройство, наречено вторична представителна разпределителна система. Тя била високотехнологично, снабдено с оптична трансмисия устройство, което наподобявало съвременна факс машина. Поне дванадесет такива устройства били изпратени в Залива, но едва четири работели както трябва. Обаче за да бъдат те използвани правилно, означавало, че всяка бойна част трябвало да има достъп до последните разузнавателни доклади. А командирите знаели този факт. Затова те настоявали да получават последната разузнавателна информация.

След като стотици земни и военновъздушни командири изисквали денонощно снимки на своите мишени, системата за разпространение на разузнавателни снимки на набелязаните цели излязла извън строя. Ето какво казва един служител от разузнаването в щаба на Шварцкопф в Саудитска Арабия, който представял свидетелските си показания пред американската сенаторска комисия след войната:

„Разузнавателната информация можеше да бъде предоставена по всяко време... но поради липсата на вторична представителна разпределителна система командирите на дивизии и батальони, както и останалите военни части, не можеха да получат навременен достъп до нея. В това се състоеше и проблемът.“

Следователно американските армейски, военноморски и военновъздушни системи били неконкурентно способни, защото не могли да предават и получават разузнавателна информация навреме. За да се влошат нещата още повече веднага щом битката започнала, системата била пред колапс, поради огромното количество разузнавателна информация, която съдържала. Американската 82-ра военновъздушна дивизия, изпратена в пустинята да защитава открития западен фланг, се оплакала, че получавала по-добра информация от застаналите вляво до нея френски наблюдаващи дивизии, които използвали традиционните разузнавателни методи, отколкото от своите високотехнологични разузнавателни устройства, използвани от щаба на американския 18-ти военен корпус. Старият проблем да се запази секретността на информацията, разделил на няколко категории разузнаването, поставяйки всяка една в ръцете на онези, които правели то да изглежда много трудно, особено при акция, въпреки добрите си намерения и използването на най-добрите технологии тогава.

В един малък триумф в разузнавателната сфера по време на войната се превърнали обединените действията за намиране на ракетите „Скъд“. В тази операция обединените разузнавателни сили се опитвали да засекат поне частични запаси на ракети „Скъд“, притежание на Саддам Хюсеин. Иракският лидер нарочно насочвал тези ракети за стрелба по мишени в Израел, във френетичен опит да предизвика израелците да влязат във война и така да бъдат отделени останалите арабски държави от западно-американската коалиция срещу Ирак. Този план на Саддам Хюсеин не проработил, но опитите на обединеното разузнаване да засекат местоположението на тези ракети били потискащи. Както заявил по-късно един офицер от специалните служби: „Толкова разузнавателни източници използвахме, за да открием ракетите «Скъд», че можехме да разузнаем цялото земно кълбо с тях.“

Последната и най-голяма разузнавателна грешка, по време на войната в Залива била преценката за бомбеното разрушение, по средата на военновъздушната кампания, която била проведена през януари-февруари 1991 г. Разузнавателната преценка за най-подходящо бомбено разрушение винаги била най-трудната задача, но набелязването на определените мишени зависело изцяло от наличната разузнавателна информация. Проблемът бил, че вече извадените от строя танкове Т-72, които продължавали да бъдат окопани в отбранителни позиции зад

пясъчни стени, изглеждали като танкове, готови за бой. Освен ако лафетите им не били строшени или от тях не излизал дим.

Още в началото на кампанията станало ясно от пристигащата разузнавателна информация, че обединените сили съобщавали за повече извадени от строя танкове, отколкото било в действителност. Това било нормално. Военновъздушните екипажи винаги преувеличавали своите успехи. Но пък не било за пренебрегване, че за самолетите, атакуващи при 400 възела, бронираните камиони приличали на танкове. Неизбежната разузнавателна политика на потвърждение на крайната ситуация докарвала до търкания с военновъздушните екипажи за предоставената от тях информация, но те отдавали това на разузнавателната консервативност. Освен това военновъздушните сили похарчили цяло състояние, изразено в пари и време, така че те със сигурност били постигнали целите си. По-късните усилия на НАТО срещу сръбското бронирано въоръжение в Косово през 1999 г. били отчайващо подобни: военновъздушните сили изпитвали сериозни ограничения.

Към този спор между различните служби се включили и песимистите от ЦРУ и националната разузнавателна агенция. Те претендирали, че без да са консервативно настроени, резултатите от преценката за бомбеното разрушение били преувеличени и трябвало да се намалят. Вбесеният Шварцкопф казал на експертите от Вашингтон да „сортират и прегледат всичко“ заедно с неговия изтормозен разузнавателен щаб и измърморил по-късно, че „той все още щял да си седи на задника, дори и след края на войната, ако разчитал на разузнавателните агенции да се съгласят, че иракските военни сили вече били достатъчно слаби, за да може да атакува той. То тогава, според разузнавателните агенции, войната можела да започне чак на 24 февруари 1991 г.“ Записките за твърденията на разузнавачите, че военните действия щели да започнат едва на 24 февруари 1991 г., били наистина интересни. Но бил истина и фактът, че иракчаните загубили само 40 процента от своите танкове, 30 процента от бронираните си персонални носачи и 42 процента от своята артилерия при военновъздушната кампания. Това било далеч от официално обявените от американците цифри. Някои авиатори от военновъздушните сили твърдели, че минимум 80 процента от иракското въоръжение било унищожено тогава. Освен това те заявили, че „ако войната била

оставена само в ръцете на военновъздушните сили, то те щели сами да свършат цялата работа по свой собствен начин“.

Проведените бомбени разрушения, продължили до края на войната, вгорчавали и тровели взаимоотношенията между страните в Залива и Вашингтон и между наземните и военновъздушните сили дълго след като тя приключила, доказвайки още веднъж правилото, че дори да притежаваш най-добрата технология, щом не може да разчиташ на разузнаването да ти покаже точните цели, то неминуемо тогава губиш войната. За американските въоръжени сили призраците от Виетнам пак започнали да показват главите си на повърхността. Старшият американски военноморски офицер, генерал-лейтенант Уолтър Бумър, който участвал във войната в Залива казал следното: „Спомням си, че бях във Виетнам за два часа, като през цялото това време не получих и късче достоверна разузнавателна информация. Вече нещата са се подобрили значително, но ние още не можем да достигнем до нивото, на което да работим съвместно качествена работа.“

Коалиционните сили успели в Залива, но това, което допринесло разузнаването по време на битките, понякога било далече от определението „точна и надеждна информация, предадена навреме на онези, които трябвало да вземат решения, за да им позволят да го направят качествено“.

„Прогресът означава корупция“ не е само един отчаян вик на технофобите. Всеки, който мрази да говори с телефонен секретар, щял да разбере повечето от командирите в Залива, на които им се налагало да говорят с разузнавателни агенти, подобни на телефонни секретари, които просто предавали заучени фрази.

Предвиждало се новата разузнавателна високотехнологична система да заработи перфектно и разузнавателната информация да се предава на всеки от заинтересованите оперативни командири, но без посредничество. Точно така самолетите „Джей-Старс“, които правели радарни снимки на вражеските войски и действията им в пустинята, успявали от безопасно разстояние да предадат снимките си на бомбардировачите, които моментално настройвали мишените на оръжията си към вражеските цели, без да е необходима намесата на каквато и да било разузнавателна агенция. „Разузнаването“ в този аспект се превърнало в „оперативно действие“, което проработило успешно.

Когато разузнаването станало чувствително относно секретността на информацията си, на сцената се появили, високотехнологичните сателити, използващи милиметрични вълни и синтетични радары, които били добре защитени. Пълният разузнавателен цикъл не се състоял само в събирането, но и в съпоставянето на информацията, нейното разпространение и правилното ѝ и достъпно интерпретиране в условията на абсолютна сигурност. Освен това тя трябвало да се предостави само на определените за целта хора.

През 1960 г. съществували само определени количества инфрачервени снимки, които предоставяло разузнаването. До 1990 г. обаче броят на достъпните снимки надвишавал вече 20 000 бройки, които били произвеждани само от един-единствен сателит. Разузнаването на бойното поле вече не се състояло само от няколко обучени и прехвалени специалисти в тази сфера. То се превърнало в сериозна, индустриална система, чийто проблем с разпространението на информацията започнал да си съперничи с друг победител на бойното поле: логистичната система. През войната в Залива информационната революция накарала военното разузнаване и военната система да се борят жестоко, за да останат на нивото на бойното поле, но често тези борби приключвали неуспешно. Дошла ерата на информацията.

Извън пещта на бойното поле останали старите и мъдри уроци. Ако военните успехи на бойното поле и оперативното разузнаване били перфектни, то войната в Залива била резултат само на старата, старомодна, дипломатическа и некачествена преценка на ситуацията, която объркала и националното разузнаване, като в резултат на това Западът бил въввлечен във война. Освен това нямало сериозен провал в технологията или в разузнаването, които да играели роля в ситуацията преди войната в Залива. Напротив, имало сериозен провал в човешкото разузнаване. Мишената също била човешка: Саддам Хюсеин, „единственият виновник“ за войната в Залива. Цялата война и цялата криза, които последвали, можели да бъдат открити в психиката и несигурността на неговите действия. Като прибавим към персоналните му проблеми и отчаяната нужда от бързи пари, всичко става лесно за обяснение.

Кризата в Залива била пример за старомодна разузнавателна грешка, с класически измерения. Обаче, използвайки наличната за

онова време информация, става ясно, че има голямо количество информация за Саддам, а съвсем малко е известно за пенсиониралите се разузнавателни офицери, които тогава специализирали в арабските работи. Освен това няма информация къде западните разузнавателни агенции сбъркали и къде била грешката на Саддам. Разузнавачите на Саддам пък допуснали същите пропуски. Принц Калед бин Султан, висш саудитски генерал и командир на обединените сили в Залива, покъсно признал, че въпреки наблюдението върху Саддам от него и от разузнавателните служби на Саудитска Арабия те дори не разбрали какво щяло да последва. След войната принцът признал, че самите араби, знаейки темперамента на Саддам, неговия характер и режим, не разбирали докрай неговите намерения. Това бил пълен „провал на човешкото разузнаване“. Саддам, казал принцът, „блъфира всички ни“. Целта на разузнаването всъщност е да се види през блъфа на агресора.

Получило се любопитно повтаряне на събитията между британците и аржентинците девет години по-рано. Същите разузнавателни лоши преценки и грешки се случили и от двете страни преди войната в Залива. Иракската разузнавателна система подвела своите лидери така, както били подведени и западните лидери от своята разузнавателна система. Било очевидно, че иракският диктатор малко разбирал от международни работи. Неговият революционен команден съвет, едва ли щял да каже истината и да рискува да бъде разстрелян, дори и да имали различно мнение за събитията от иракския диктатор. Трябвало разузнаването да съобщи неподправената истина. В деспотизъм, като този тогава в Ирак, човек трябвало да е много смел да каже на лидера си онова, което той не искал да чува.

Лошо информиран, Саддам Хюсеин сгрешил в политически аспект, като помислил, че може да се измъкне след такава агресия без значими последствия. В това той бил подведен и от срещата си с американския посланик, от която той излязъл окуражен. Саддам Хюсеин направил и военна грешка, като решил, че неговите въоръжени сили били способни да спечелят войната. Той бил с погрешни илюзии и в двата случая и бил щастлив, че излязъл от ситуацията недокоснат. Въпреки всичко Саддам Хюсеин оцелял след войната в Залива, което било най-изненадващото събитие за западните наблюдатели. За тяхно учудване веднага щом Саддам Хюсеин разбрал, че ще оцелее след войната в Залива и че коалиционните сили не се огънали пред неговите

атаки, като дори не го обвинили за войната, той веднага използвал момента да обяви победата срещу американците и техните империалистически съюзници.

Нали неговата републиканска гвардия спряла САЩ и техните лакеи на път за Басра, предотвратявайки настъплението им към Багдад? Трябва да е истина, високо прокламирал той, тъй като аз още съм тук, а къде са Буш и Тачър? Изчезнаха! Победителят във войната в Залива яхнал Ирак през деветдесетте години като някакъв отмъстителен колос, потушавайки всяко ново въстание и завемайки по-здравео властта в ръцете си. Той построил високи мемориални паметници, посветени на „победата на неговата армия над колониализма“. Както и своя предшественик, Навуходоносор, Саддам Хюсеин наредил да вграждат името му във всички новопостроени сгради в Ирак, за да се помни неговият героичен триумф и да бъде обезсмъртен завинаги. Саддам Хюсеин обаче никога не се заблуждавал за собствената си персона. Той научил много от поражението си. Започнал да търси пари, за да поправи щетите и да изгражда нови оръжейни площадки и възможности, които да му осигурят безопасността. Според един бивш началник от иракските военни разузнавателни служби станало ясно, че: „Теорията на Саддам Хюсеин се състои изцяло от война. Той не може да оцелее, без да води война.“

Следващия път Саддам Хюсеин бил категорично решен да притежава оръжие за масово поразяване, особено химическо и биологическо оръжие, за да укрепи силата си. Когато екипите от комисиите по ядрените оръжия на ООН били изгонени от Ирак в края на деветдесетте години, нямало какво да попречи на Саддам Хюсеин да развие своята оръжейна програма. Ключът към нестабилността в Залива още стоял на дневен ред и както и преди 1990 г. във въздуха витаели нестабилността на диктаторския характер и перспективата за лесни пари и петрол.

Войната в Залива бил първият тест за новия Световен ред, към който се стремял американският президент Джордж Буш и той бил успешно издържан. Бързият и навременен отговор на коалицията, подкрепени от Москва и Европейския съюз, създали нов глобален прецедент. Изразено в човешки жертви (но не иракски), войната била сравнително евтина. Коалицията изгубила само 223 убити и 697 били ранените. По ирония на съдбата повечето от жертвите били причинени

от веселите американски пилоти, които пак поставили на дневен ред позабравената шега от десанта в Нормандия: „Когато американските военновъздушни сили пристигнат, дори съюзниците се снишават...“

Войната в Залива освен това дала ясно да се разбере, че агресията срещу съседа е международен проблем и също трябва да бъде наказана. Американските и западните икономически интереси били, според един секретен американски направляващ документ, „за сигурна и безопасна търговия с евтин петрол със страните-производителки на петрол, които щели да бъдат манипулирани само по своя воля“. Лорънс Корб, асистент в американското Министерство на отбраната, заявил следното през 1990 г.: „Ако ще и Кувейт да отглежда моркови, на нас въобще няма да ни пука!“

За да повлияем на бъдещето, ние първо трябва да разберем настоящето. Настоящото винаги ще дава отражение върху човешката природа, където алчността и жаждата за земя или власт, битката за природни ресурси и постоянната жажда за завоюване още ще продължават да лежат дълбоко в психиката на властимащите. Тези катализатори за конфликтите остават непроменени през вековете и са валидни за всички общества. Само чрез познаването на настоящето и миналото ние ще можем да контролираме бъдещето. Разузнаването е нашият предупредителен механизъм срещу появата на бъдещи личности като Саддам Хюсеин.

Не само срещу възможностите им, а също и срещу техните намерения.

---

[1] Цялото изречение е абсолютна безмислица. САЩ продават оръжие на Иран тайно, като с част от средствата получени от тези продажби финансират въоръжената опозиция в Никарагуа (въпросните Контри). Целта на първата част от уравнението (продажбата на оръжие на Иран) е да се получи съдействието на иранската теокрация за освобождаването на американските заложници. Скандалът става известен като Аферата Иран-Контри, като никога не е ставало на въпрос въоръжени партизани-никарагуанци да освобождават заложниците. — Бел. Dave ↑

ГЛАВА 11

ДАЛИ НЯКОГА ЩЕ СТАНЕ ПО-ДОБРЕ?

Всяко изучаване на разузнавателните катастрофи разкрива същите стари проблеми, които се появяват отново и отново. Много е лесно да се видят основните проблеми на разузнаването. Те по принцип следват самия разузнавателен цикъл. По-потискащото е, че част от проблемите, породени предимно от некадърност, не идвали от самите разузнавателни организации, а от потребители на информацията.

Сталин бил най-яркият (или в случая — най-лошият) пример за човек, който неправилно използвал разузнавателната информация. Той разполагал с всички подробности за предстоящата операция „Барбароса“, които били на масата пред него благодарение на работата на всяко разузнавателно средство тогава, но въпреки всичко той пренебрегнал цялата тази информация. Разузнаването в случая отишло на вятъра. И не само това, но било и голям риск за всеки разузнавателен офицер да му каже истината в очите. Срещу такава прекалено очевидна глупост и нарочно предизвикана слепота дори най-добрите разузнавателни служби в света (това описание точно пасвало на Съветските разузнавателни агенции НКГБ и ГРУ през 1941 г.) били напълно неутрализирани и обезличени. Моралът и поуката са ясни: потребителите на разузнавателна информация били до такава степен част от разузнавателния процес, каквито били и самите разузнавателни служители и щабове. Точно потребителите изискват разузнавателна информация и те са нейните получатели накрая. Самите те са отговорни за качеството на разузнаването и начина, по който разузнавателната информация щяла да бъде използвана, за да проработи.

Там, където изглеждало, че са сгрешили доставчиците на информация, грешката не била в способността им да провеждат разузнавателни действия, които всъщност били част от целия цикъл по събиране на информация, а дали правилно са я разпространили.

Например: Съединените американски щати не разполагали със специални разузнавателни агенции преди събитията в Пърл Харбър, но няколко американски агенции събирали разузнавателна информация като луди. В резултат на това ФБР, армията, флотата и външното министерство притежавали много разкриващи индикатори за японските планове. Проблемът бил, че никой не събрал цялата информация на едно място, не направил компилация от нея и не информирал американския президент за наученото. Тук проблемът се състоял в така наречената организация на информацията.

Циниците могат да кажат: „Кое тук е новото?“ Идеята за съревноваващите се разузнавателни агенции била до такава степен внедрена в американската система, че на всеки страничен наблюдател щяло да бъде простено, ако смятал, че Вашингтон още не може да ги контролира. Американците решили да възприемат техниката на Уайтхол, в която съществувало жизненоважното правило, че само принудителната необходимост била добродетел. Такова обяснение не би трябвало да заблуди никого, защото войната в Залива (както по-късно и събитията в Косово през 1999 г.) показала страховитото чувство на „вече преживяното“, особено като се има предвид, че проблемите на американското разузнаване във Виетнам отново изплували на повърхността. Все повече се увеличавали и различията в мненията между ЦРУ военните разузнавателни погрешни мишени и вътрешните вражди относно съветите, които трябвало да бъдат поставени на дневен ред от събирателните разузнавателни агенции. Всъщност САЩ все още не могли да координират правилно действията на своите разузнавателни агенции по време на криза, независимо от количеството събрана информация. Затова те не могли да управляват правилно и разузнавателните си преценки. Както влиятелните средновековните барони, така и големите разузнавателни агенции враждували помежду си, борейки се за влияние и власт пред и дори над американския президент.

Даже и разузнавателната информация да била достъпна и добре подготвена, не съществували никакви гаранции, че тя щяла да бъде използвана правилно. Преди Фолкландската война британците имали перфектна разузнавателна информация за проблемите, които създавала Аржентина, но оставили външното си министерство да манипулира разузнавателната система, като междувременно я филтрирало и

съответно пропуснало неприятните факти, които били в разрез със собствената му политика. До определена степен израелците направили почти същото преди войната в Йом Кипур, макар и поради различна причина. Намесата на израелските политици във военната разузнавателна система през 1973 г. била предназначена да удържи решението за нареждането на по-скъпа национална мобилизация да остане в ръцете на онези, които били отговорни за нея. От друга страна, до Фолкландската война през 1982 г. британците позволявали само на един държавен орган (британското Министерство на външните работи) да държи настрана неприятните факти от ръцете на политиците, които не трябвало да се намесват в разрешаването им. Няма друго правдоподобно обяснение за всички появили се поредици от разузнавателни грешки впоследствие.

Има обаче постоянно повтарящи се събития, които са всъщност резултат от човешката природа. Например страхът е винаги водещ мотив в човешките действия. През 1941 г. Сталин бил просто уплашен. Но кой може да го обвинява, при положение че победоносните войски на Хитлер се струпвали на границата му. Некадърността обаче е по-опасна от страха. Например Пърл Харбър и битката, при която британците загубили Малая, били триумф за врага, заради провежданата политика в една институционална и безкрайно объркана каша. Като се добави и презрението към японците по онова време, и двете събития се превръщали в грандиозни паметници на глупостта да подценяваш врага си. Подценяването на врага е може би най-често срещаната тема в разузнавателните катастрофи, защото то винаги води до неразбиране на неговите намерения. Има достатъчно примери за тези твърдения, а именно: по време на Фолкландската война; във войната в Залива; в Йом Кипур през 1973 г. Вражеските намерения били напълно подценени, защото на пръв поглед изглеждало, че врагът нямало да предприеме точно онова, за което се подготвял от години и за което създал достатъчни възможности и мощности.

Неефективността, вътрешните размирици, неразбории и подценяването на бъдещия потенциален враг водели до един и същ повтарящ се резултат. В едно нещо обаче винаги можело да се разчита на големите разузнавателни организации със сигурност: в това да сгрешат. През 1991 г., след войната в Залива, Даниел Мойнихан се нахвърлил върху американската разузнавателна система във вестник

„Ню Йорк Таймс“. „За четвърт век, през който ЦРУ постоянно грешеше относно по-големите икономически и политически въпроси, допринесе за спада на доверие към самите аналитици в него.“ Даниел Мойнихан бил абсолютно прав.

Със сигурност ЦРУ не били единствените в подобно положение. Нямало и капка притеснение у британските разузнавателни агенции през 1978 г., когато се появили първите предупредителни сигнали, че Шахът щял да падне от престола си в Иран. Нямало и притеснения, че руснаците щели да нападнат Афганистан през 1979 г. Големите разузнавателни агенции не вдигнали никаква врява дори когато Саддам Хюсеин щял да извърши нещо невероятно глупаво в Кувейт. А дори и израелците да разполагали с конкретна информация по случая, те не я споделили с никого.

Оттогава нещата не са се променили много. Първите жертвени агнета, паднали в подновените бойни действия между Индия и Пакистан през 1999 г., били индийските разузнавателни агенции, публично порицани, че „били толкова заети да враждуват помежду си, че заради това дори не уведомили правителството си за предстоящата заплаха“.

Истината е, че всички големи разузнавателни агенции са основно некадърни и замиращи, понеже вече са все по-заинтересовани от бюрократичното си оцеляване след края на Студената война, отколкото да поемат рискове да предсказват бъдещите събития. Независимо че разполагали с най-модерното разузнавателно оборудване, съществувало някога в историята, американските разузнавателни агенции пак се объркали в преценките си за атаката, предприета от добре въоръжена гангстерската група на територията на Могадишу, въпреки че щели да заплатят висока цена, изразена в човешки жертви. Освен това, въпреки огромната информация, с която разполагали, трудно можели да насочат например ракета срещу китайското посолство в Белград, независимо че всеки случаен турист би могъл да го направи, използвайки своята туристическа карта на града.

Въпреки че знаели позицията на всеки танк, разположен на територията на Балканския полуостров, това не било достатъчно да осигури триумфа на политиката на НАТО, която провеждали в Югославия. Напротив, огромната информация, заедно със строгата секретност, само направила нещата по-лоши. Фактът, че бившите

военни аташета от Белград заемали ключови позиции в армията, докато разузнавателните агенции на ЦРУ и НАТО насочвали ракетите си срещу набелязаните мишени, правел разузнавателните агенции да изглеждат още по-глупави в очите на света.

Разузнавателната общност изглеждала по-скоро обсебена от хитрото събиране на информация, отколкото от работа по нея впоследствие. Дори и в Библията, в книгата на пословиците, разграничението между „мъдростта“ и простите знания става пределно ясно. А в крайна сметка по-важна била интерпретацията на разузнавателната информация, отколкото нейното разпространение.

Всяко проучване, свързано с разузнаването, ни изправя пред вечния въпрос: За какво всъщност служи то? Ясно е, че то служи на отговорните хора да вземат решения, основани на достоверна информация. Понеже отиваме в следващия век, дори това определение може да е вече остаряло и безкрайно износено, както и големите залязващи динозаври на огромните разузнавателни агенции. Независимо дали поставяме шпионин или сателит на дадено място, от което искаме да получим информация, светът прелива от информационен поток, който постоянно се променя. „Разузнаването“ е достъпно за всеки. Тайни, за които мъжете биха убили преди петдесет години, вече са свободно достъпни чрез международната компютърна мрежа — интернет. И ако тези факти още не са пристигнали до мрежата, те ще се появят всеки момент, понеже тя постоянно се обновява. С постоянното развитие на информационните технологии, даже най-големите потребители на информация, като националните разузнавателни служби на всички държави, трудно биха могли да си закупят супер мощни компютри, които да ограничат движението на информацията.

В този климат нуждата от разузнаване се е променила. Трудността да се събира тайна информация вече се е превърнала в предизвикателството тя да бъде открита измежду огромната информация, която се излива като лава от вулкан. Трудността се състои в това да се открият нужните факти. Разузнавателните експерти вече трябва да могат да идентифицират и подобряват много бързо достъпната информация, както и да я предоставят в завършен вид на онези, които вземат решенията.

Информационната революция означава, че истината е някъде навън, ако само разберем кой точно я притежава, когато се нуждаем от нея. Разузнавачите на бъдещето няма да събират, а само ще разпространяват информация. Това се превръща в логистичен проблем. Вече няма да е от полза американските разузнавателни агенции да притежават сателитни снимки на обектите, набелязани като цели на НАТО например на Балканския полуостров, ако в същото време нямат възможност да кажат на своите снайперисти от отряда на САС да заемат позиции в гората, където да чакат хората да се появят. Проблемът се проявява вече в разпространението на разузнавателната информация, защото неправилното ѝ използване, независимо с какви скъпи средства и колко хитро е събрана, я превръща в ненужна информация. Разузнавачите на Сталин, ако още бяха живи, със сигурност щяха да поклащат главите си в знак на съгласие.

Дали наистина революционната информация промени нещо в най-горните нива на разузнаването? Отговорът със сигурност е по-скоро не. Защото каквато и безценна информация да бъде поставена на бюрото пред онези, които фактически вземат решенията, докато във вземането им съществуват човешки фактори, системата е безкрайно уязвима от тщеславието и слабостта на човешката природа. Пак ще се появи неизбежно още един Маунтбатън, прекалено амбициозен и загрижен по-скоро за собственото си придвижване, отколкото за всичко останало. Ще се появи друго самодоволно правителство, което да мисли: „Това не може да се случи точно на нас“, както разсъждавали британците в Малая. Ще се появят други международни служби, хванати в лъжа и измама, и заблудени от Саддам Хюсеин през 1990 г. Човешката природа по никакъв начин не може да се промени.

Разузнавателните грешки в бъдеще ще се превърнат в по-скъпи разходи. Светът от двадесет и първи век трябва изключително сериозно да държи под око онези, които наистина притежават ядрено или други оръжия за масово поразяване, още повече че производството им клони да бъде изместено извън заводите и преместено дори в гаражите в задния двор. Това е, защото навлизаме в епоха, когато воденето на война отново се връща в ръцете на отделни индивиди или групи от индивиди, а не в ръцете на самите правителства. Терористите, търговците на наркотици и фанатиците от екстремистките групи, скоро ще имат достъп до всички видове убийствени мощности, които досега

бяха в ръцете само на правителството. Електронните комуникационни устройства за безопасност, които до момента бяха монопол на правителствата, вече могат да се закупят свободно от всяка терористична група с пари или с много пари.

За да се изправят срещу тази сериозна заплаха, правителствата все още до голяма степен ще се нуждаят от разузнаване, което обаче трябва да е много точно организирано, оборудвано и управлявано от най-добрите екипи. Държавните служители трябва да слушат безстрастно доказателствата, изнесени им от техните скъпоструващи разузнавателни щабове, и да направят така, че системата да започне да работи безотказно. В края на краищата те се нуждаят от доказателства, от които ясно да виждат, че тяхната разузнавателна система може да стигне до самия мозък на потенциалния враг, защото в крайна сметка дори днес разузнавателната система се използва главно за избягване на неприятни изненади — повече или по-малко.

Всъщност разузнавателните проблеми ни най-малко не са се променили. Напротив, те още извираят от сърцето на историческите разузнавателни загадки. Най-скъпите устройства за събиране на разузнавателна информация могат при всички положения да съобщят с какво разполага врагът и къде се намира той. Обаче още съществува необходимост от агенти по места или шпиониращи устройства, които в крайна сметка да кажат какво възнамерява да прави врагът. Това са познатите им „възможности срещу намерения“, които в никакъв случай не могат да бъдат „технологизирани“. Ние още се нуждаем от най-старите оръжия: добри, старомодни и честни шпиони във вражеския лагер, които обаче да помнят на чия страна да застанат при криза, както и да ни предупредят навременно за определени действия, за да можем да противодействаме.

С тези исторически разузнавателни изисквания може би е най-добре да предоставим последните и заключителни думи на Сун Дзъ, китайски генерал, който писал около 510 г. пр.Хр. В своята книга „Изкуството на войната“ той наблюдавал внимателно проблемите на разузнаването и шпионажа. Сун Дзъ бил проникателен и възприемчив наблюдател не само от гледна точка на военните, но и върху техните взаимоотношения с политиците и цивилните граждани и служители. Той написал в тази връзка: „Да похарчиш сто унции сребро за разузнаването означава да спестиш десет хиляди унции сребро от

предотвратяването на войната.“ Този афоризъм бил проверен през всички епохи.

Сун Дзъ освен това написал може би най-смислените виждания за разузнаването, които съществували някога. Те би трябвало да са в основата на всички президентски, министерски, правителствени и служебни цивилните кресла. „Ако познаваш врага и познаваш себе си, не трябва да се страхуваш дори и от хиляди битки. Ако познаваш себе си и не познаваш врага, за всяка победа ще получиш страхотно поражение. Но ако не познаваш себе си и не познаваш врага, то тогава ти си глупак и ще търпиш поражение във всяка една битка.“

Най-добрият съвет е да се избягват разузнавателните грешки.

Издание:

Сол Дейвид, полк. Джон Хюз-Уилсън. Най-големите гафове в света на военното дело и на разузнаването

Английска, първо издание

Преводачи: Галина Ангелова, Дмитрий Илов

Редактор: Стоян Георгиев

Предпечат и корица: Владимир Марков

Формат: 60/90/16

Печатни коли: 39

ИК „Анимар“ ООД, 2003 г.

ISBN: 954-91176-7-7

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.